ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍ 31 - ՍԵՊ 1
SAMEDI - DIMANCHE
31 AOUT - 1er SEP
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
Directrice: Arpik Missakian

83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
— Fax : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. Paris 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.929
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
72e ANNEE — N° 18.929

ՄԱՄՈՒԼ

LES CAHIERS DE L'ORIENT(*)

Եռամսեայ 42-րդ թիւը նուիրուած է Կովկասի: Յետ - խորհրդային քաղաքական խմորումներու վերլուծումով նկատի առնուած են Հայաստանը, Չեչենիոյ խընդիրը, Վրաստանը: Սկզբունքով արաբական եւ իսլամական աշխարհը նիւթ առնող թերթը այս թիւին մէջ տեղ տուած է Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան մասին գրութեան մը (էջ՝ 49 - 69): Հեղինակն է Ռուբէն Ստալեան որ հետազօտութիւններու վարիչ է Հայկական համալսարանին մէջ ու դասախօս Ճ. Ուաշինկթըն համալսարանը:

Ամփոփելէ ետք այն պատճառները որոնք Կովկասը հետաքրքրութեան կեդրոնի մը կը վերածեն, ան նախ կը ներկայացնէ Հայաստանի աշխարհագրական դիրքը որ գլխաւոր թելադրողն է իր արտաքին քաղաքականութեան: Կը խօսի Ղարաբաղի խնդրին, ՀՀՇ.-ի կողմէ առաջարկուած գլխաւոր բարեփոխումներուն, ապա, դրացի երկիրներու հետ - Վրաստան, Իրան, Թուրքիա, Ռուսաստան - ու նաեւ Միացեալ - Նահանգներու եւ Արեւմուտքի հետ յարաբերութիւններու, Սփիւռքի հետ կապերը վերահաստատելու նիւթին մասին: Եզրակացութիւնը այն կ'ըլլայ որ Հայաստան պէտք է լուծէ Ղարաբաղի հարցը, կեցուածքի փոփոխութեան մղէ Թուրք կառավարութիւնը, ապահովութեան լաւագոյն կարգադրութիւններ գտնէ, տատամսոտ դրացիներուն հետ վերահաստատէ կապերը եւ Արեւմուտքին հետ շփումները աւելցնէ: Նախկին խորհրդային ամենափոքր այս հանրապետութիւնը իր անկախութիւնը ամրացնելու համար անթիւ գործօններ ունի խաղցուած՝ իր արտաքին քաղաքականութեան:

(*) 2ème Trimestre 1996, numéro 42
60, rue des Cévennes, 75015 Paris

* * *

LE FIGARO (29 août)

LE 21 SEPTEMBRE, AZNAVOUR CHANTERA BENEVOLEMENT EN ARMENIE

Թերթը կ'արձագանգէ տարւոյս վերջաւորութեան «դէպք»ին սալերու մարզին մէջ: Արդարեւ, լոյս պիտի տեսնէ Շ. Ազնաւուրի երգերու ամբողջութիւնը: 30 Սի-Տի (compact-disc) որոնք կ'ամփոփեն աւելի քան 400 երգեր: Միաժամանակ [illegible] պիտի հանուին Մեծն - Բրիտանիա եւ Միացեալ - Նահանգներ (80 սանտիմեթր բարձրութիւն, 8 քիլօ) ուր լոյս պիտի տեսնէ նաեւ արուեստագէտին ստեղծագործութիւնը անգլերէն, մեծ մասամբ անծանօթ Ֆրանսայի մէջ: Ինք կ'ըսէ. - «Արտասահման, միշտ հետաքրքըրուած են ֆրանսական իմ երգացանկով, հակառակը հազուադէպ պատահած է»: Հեռատեսիլի համար ֆիլմ մը դարձնելէ ետք, քիչ մը կը հանգստանայ նախքան ճամբայ ելլելը: Սեպտեմբեր 21-ին, սիրայօժար պիտի երգէ Հայաստան տօնելու համար անկախութեան 5-րդ տարեդարձը, յետոյ՝ Վրաստան եթէ թեքնիք պայմանները թոյլ տան: Շրջապտոյտ մը պիտի ընէ Եգիպտոս, Սպանիա եւ Մեծն - Բրիտանիա...: Միացեալ - Նահանգներու այցելութիւնը յետաձգուած է ընտրապայքարին պատճառով, չուզեր մրցակցիլ Գլինթընի հանրաժողովներուն հետ: Այս վերջինը, խոստովանած է իրեն թէ իր նախընտրած երգերէն մէկն է՝ Hier, encore:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ կը հասնէին, Օգոստոս 30-ին, 50 բուծանողներ 130 կովերով որոնք Օգոստոս 11-ին ճամբայ ելած էին Վիէնի նահանգի Տառու քաղաքէն եւ պատուիրակութիւն մը կ'ընդունուէր նախագահ Շիրաքի կողմէ: Անոնք ճամբու ընթացքին ալ հակակշիռներ կատարած են միս փոխադրող բեռնակառքերու վրայ եւ յայտնաբերած Արժանթինէն ներածումներ: Գիւղատնտեսական երեք գլխաւոր սենտիքաներու կազմակերպած այս երթը բողոք մըն է «խենթ կովու» հիւանդութեան հետեւանքով ծնած տագնապին, որու զոհերն են բուծանողները:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ Էրպաքան տրամադիր է երկխօսութիւն մը սանձելու Քիւրտերուն հետ: Նոյն տրամադրութիւնն ալ կ'արտայայտէ ՓՔՔ-ի պարագլուխը՝ Ապտուլլահ Էօճալան (Ափօ), «հաշտարար» մերձեցում մը փափաքելով իսլամականներուն հետ: Ցոյց տալու համար իր այս տրամադրութիւնը, պատրաստ է ազատ արձակելու 7 Թուրք զինուորներ: Առաջին անգամն է ըստ «Լիպերասիոն»ի (Օգոստոս 30) Պոլսոյ Թղթակցին՝ Մուսա Աքքէմիր որ բանակցութեան մը կարելիութիւնը կ'ուրուագծուի:

ԿՐԵՄԼԻՆԸ շատ գոհ չէ Լեբէդի չեչէնեան կարգադրութենէն եւ կառավարութիւնը հրահանգած է Ելցինի կողմէ (որ կրկին անտեսանելի է) որ վերաքննէ իր ծրագիրը: Վարչապետին բանբերը կ'ըսէ թէ Լեբէդի առաջարկները լուրջ ճշդումներու կը կարօտին: Այդ առաջարկները գաղտնի կը պահուին, բայց, կը կարծուի որ ռուսական զինուորական նահանջ մը կը նախատեսեն եւ «սառեցում»ը գլխաւոր հարցին՝ անկախութեան քանի մը տարիներու երկայնքին, մինչեւ որ հանրաքուէ մը տեղի ունենայ: Լեբէդ ոչինչ ըսած է այս մասին, բայց ճշդած թէ կրկին Չեչենիա պիտի երթայ:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՄԷՋ, Օգոստոս 29-ին Թուրքիա եւ Գուպա տնտեսական գործակցութեան համաձայնագիր մը ստորագրած են:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵՒ ԻՐԱՆԻ յարաբերութիւնները բաւական լարուած բնոյթ առած են այն դատավարութեան պատճառաւ որ տեղի կ'ունենայ Պոնի մէջ: Գերմանացիք վճռած են անպայման լուսաբանել այն չորս Քիւրտերուն սպանութեան պարագաները եւ պարսկական սպասարկութեանց դերը: Երեք Քիւրտերը եւ իրենց թարգմանը սպաննուած էին 1993 Հոկտեմբերին Միքոնոս ճաշարանը: Նախկին նախագահ Պանի Սատր ալ գացած էր (Ֆրանսայէն) վկայելու եւ հաստատելու «պետութեան ահաբեկչութիւնը»: «Իրան Նիուզ» թերթը կը թելադրէ որ Պարսկաստան դատի քաշէ Գերմանիան միջազգային դատարանի մը առջեւ, այն ամբաստանութեամբ որ քիմիական կազ արտածած է դէպի Իրաք, Իրան - Իրաք պատերազմի շրջանին (1980 - 1988):

ՌՈՒՍԱԿԱՆ Թուպոլեւ օդանաւ մը ջախջախուած է Օգոստոս 29-ին, Նորվեկիական Սփիցպերկ կղզին վրայ, 141 ճամբորդներով: Ոչ ոք ազատած է: Օդանաւը անհատական ընկերութեան մը կը պատկանէր եւ Մոսկուայէն ճամբայ ելած էր դէպի այդ կղզին, ուր կը փոխադրէր ռուս եւ ուկրանացի հանքագործներ իրենց ընտանիքներով: Անոնք հոն կ'երթային աշխատելու համար:

ՍԹՈՔՀՈԼՄԻ ՄԷՋ, ուր մինչեւ Օգոստոս 31 կը շարունակուէր մանուկներու սեռային շահագործման դէմ պայքարին համագումարը, պետութիւնները կը խոստովանին որ զինաթափ են ինթէրնէթի ցանցին առջեւ: 40 միլիոն էջեր (ինթէրնէթի) նուիրուած են մանկական պոռնկութեան եւ ասոր դէմ միջոց չկայ:

ԻՖՕՊ - ԼԸ ՓՈՒԷՆ հարցախոյզի մը համաձայն, Ֆրանսացիներու 77%-ը կը խորհի որ երկրին տնտեսական կացութիւնը վատթարացած է վերջին ամիսներուն եւ 62%-ին համար ալ աւելի պիտի վատթարանայ գալիք ամիսներուն:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներու շարքին, Վալանսի Հայ Մարզականը 0 - 2 պարտուեցաւ Կէօնեոնէ, իր դաշտին վրայ (Օգոստոս 28-ին):

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԼԵԲԷԴԻ ԳՐԱՒՆԵՐԸ

Աւելի քան որեւէ ժամանակ, լուրջ խաղաղութեան մը հաւատքը իրական կը թուի Չեչենիոյ մէջ: Այս յաջողութեան առիւծի բաժինը կը պատկանի զօրավար Լեբէդի, թէեւ պէտք չէ մոռնալ որ ամէն ինչ կարգադրուած չէ: Հարթուած չեն բոլորովին անցքի շրջանին եւ հանրապետութեան յետագայ օրինավիճակին հարցերը: Կան սուր տարակարծութիւններ:

Այսուհանդերձ, Լեբէդի աստղը բարձրագոյն կէտին վրայ կը գտնուի, մինչ Ելցին օրէ օր կը թաղուի անորոշութիւններու տակ: Այսօր յայտնի չէ նոյնիսկ թէ ո՛ւր կը գտնուի ան: Գրոզնիէն վերադարձին Լեբէդ նոյնիսկ չկրցաւ իր հանդիպումներուն մասին տեղեկատուութիւն մը կատարել նախագահին:

Չեչէն պարագլուխ Ասլան Մասխատովի հետ վերջին հանդիպումին ռուս զօրավարը խոստովանած է թէ իրաւական հարցերը զորս պէտք է կարգադրել բաւական բարդ են. ան ատով հանդերձ ըսած է թէ ինք որեւէ փաստաթուղթ պիտի չստորագրէ, որպէսզի Մոսկուայինները զայն պատառ - պատառ չընեն: Արդարեւ, Մոսկուայի մէջ բաւական մտահոգութիւն կը պատճառէ անոր ընթացքը: Շատ չի խօսիր ու մանաւանդ իր մտադրութիւնները չի յայտներ միշտ: Ու զօրաւոր են նկատումները թէ չեչէնական իր առաքելութիւնը յաջողութեամբ պսակելու պարագային, ցոյց պիտի տայ մենատիրական հակումներ: Սակայն հոն հասնելու համար բազմաթիւ են հարթելի պարագաները:

Անոնցմէ է Գրոզնիի ռուսական դրածոյ ղեկավարութիւնը, Զաւգաեւի գլխաւորութեամբ որուն համար Լեբէդ կ'ըսէ թէ չափազանց շատ սուտերու տէր ստախօս մըն է: Բայց ատիկա չի բաւեր այդ ղեկավարութիւնը մէկ օրէն միւսը չեղեալ նկատելու, քանի որ ատիկա կ'առընչուի ռուս իշխանութեան բարձրագոյն դիրքերուն, ինչպէս՝ Ելցինի եւ Չերնոմիրդինի:

Իրաւական հարցերու գլխաւորը հանրաքուէի կազմակերպումն է: Իր ընտրապայքարին Լեբէդ առաջարկած էր որ հանրաքուէ մը կատարուի Չեչենիոյ ինքնորոշման համար: Անկախականները մեծ խանդավառութեամբ դիմաւորած էին առաջարկը: Սակայն դիւրին չէ ներկայի պայմաններուն մէջ ատոր գործադրութիւնը: Քսան ամիս տեւող պատերազմէն ետք երկիրը պէտք է շունչ քաշէ եւ ապահովէ գաղթականներուն վերադարձը. անոնք շուրջ 40%-ը կը կազմեն բնակչութեան: Անցքի հինգ տարուան համար Չեչէնները կ'ուզեն միջազգային կազմի մը կողմէ ղեկավարուիլ, քանի որ Մոսկուայի երաշխիքները բաւարար չեն նկատեր: Այս կէտը շատ կիրարկելի չի թուիր. Արեւմուտքը որ այնքան վարանեցաւ Պալքաններու միջամտելէ, հաւանաբար պիտի չյօժարի գործնական ներկայութիւն ունենալու Չեչենիոյ մէջ: Միակ լուծումը կը մնայ զինեալ ուժերը քաշուելէն ետք չէզոք վարչութիւն մը կեանքի կոչել որ ընդունելի ըլլայ թէ՛ Գրոզնիի, թէ Մոսկուայի կողմէ: Ռուսաստանի Գերագոյն Խորհուրդին նախկին նախագահ Ռ. Խասպուլատով հակառակ Ելցինի հետ ունեցած բախումներուն, կրնայ անցքի շրջանին համար յարմար նախագահ մը ըլլալ: Ան Իանդարբիեւի խորհրդականն է ու լաւ յարաբերութիւններ ունի Չերնոմիրդինի հետ:

Վերջին կէտ մըն ալ այն է որ փափաքելի հանրաքուէն կարենալ կազմակերպելու համար անհրաժեշտ է Սահմանադրութիւնը փոխել: Ի՞նչպէս պիտի համոզուի Դուման: Խոչընդոտները շրջանցելու համար թերեւս յարմարագոյնը կ'ըլլայ առաջարկել որ Չեչէնները որոշ «զեղչ» մը ընեն անկախութեան իրենց պահանջէն: Չեչէններուն համար որքան ալ դժուար ըլլայ նման քայլ, դիտեն թէ խաղաղութեան հոլովոյթը կարելի է միայն զօրավար Լեբէդի գործունէութեամբ: Իսկ ան անխոցելի չէ եւ բանակցութիւններու ձախողութեան պարագային կրնան կորսուիլ բոլոր ձեռքբերումները:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 29)

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԷՆ

Նախագահական ընտրութեանց թեկնածուներէն Աշոտ Մանուչարեան ներկայացուցած է իր ծրագիրը, բաղկացած՝ գըլխաւոր հինգ կէտերէ. քաղաքացի - պետութիւն փոխ-յարաբերութիւններ, «ազգերու միջեւ հոգեւոր մթնոլորտի վերականգնման հարցեր», տնտեսական, ըն-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Ժ. ԼԻՊԱՐԻՏԵԱՆ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՄԷՋ

Նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի գլխաւոր խորհրդական Ժիրայր Լիպարիտեան որպէս «խաղաղութեան դեսպան», ծրագիրներու առաջարկով գացած է Անգարա: Ծրագիրները կը վերաբերին Ղարաբաղի հարցին կարգադրութեան ու Թուրքիոյ հետ տնտեսական եւ ընկերային յարաբերութիւններու զարգացումին: Սակայն Թրքական կողմը ատոնց կիրարկութեան համար պայման կը դնէ որ Հայաստան, «գրաւած ազրպէյճանական» հողերէն անմիջապէս ետ քաշուի:

Թուրք մամուլին համաձայն, Լիպարիտեան առաջարկած է որ Հայաստան – Ազրպէյճան – Թուրքիա եռակողմ երկխօսութիւններ հաստատուին, ու նաեւ Թուրքիա բանայ Հայաստանի հետ սահմանային անցքը:

ԻՆՉՊԷՍ Կ'ԱՊՐԻ ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Լեռնային Ղարաբաղը 1988-ի այն օրէն երբ որպէս մտահոգութեան ու նաեւ խանդավառութեան աղբիւր մաս կազմել սկսաւ մեր առօրեային, առաւելապէս քաղաքական բնոյթով կը ներկայանայ։ Անկախութեան անոր ձգտումը բաւական վրդովիչ վերիվայրումներ բերաւ այդ բնոյթին մինչեւ որ ռազմականը եղաւ անոր անբաժանելի մէկ մասը, մինչեւ 1994-ի Մայիսը։ Այդ թուականէն ասդին Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը կ'ապրի հրադադարի շրջան մը որ Ղարաբաղցիներու լեզուին մէջ առած է «ոչ պատերազմ, ոչ խաղաղութիւն» տարազը։ Ճիշդ է որ դադրած է պատերազմին դաժանութիւնը, բայց ան մշտակայ ներկան է Ղարաբաղի առօրեային։ Ղարաբաղցին չի կրնար անտեսել ամէն վայրկեան պատրաստ գտնուելու հրամայականը։

Անիկա սակայն արգելք չէ որ երկիրը ապրի նաեւ տնտեսական, ընկերային, հեռանկարային թափով. իրականութեան մէջ, Հայու կեանքին ընթացքին ռազմադաշտն ու արտը, արօրն ու հրասայլը, մանգաղն ու հրացանը նոր չէ որ կը գոյակցին։ Այնպէս որ տարօրինակ այս համակեցութեան բացառիկ վարժընթաց մը անհրաժեշտ չեղաւ անկախութիւնը վերանուաճելու պայքարին ելած Ղարաբաղցիին։ Ան պատրաստ պահելով հանդերձ իր զօրքն ու զօրանոցը, զէնքն ու զինամթերքը, լծուած է տունը կարգի դնելու, բնականոն կեանքի մը պայմանները ստեղծելու բաւական դժուար գործին։

Այսօր հոն բաւական չափով հարթուած է քաղաքական մարզը. իշխանութիւնը ձեւացած է ու քանի մը օրէն կը նշուի անկախութեան արդէն 5-րդ տարին։ Կը գործէ Խորհրդարանը, կը պատրաստուին օրէնքները, կը կանոնաւորուին կրթական, մշակութային, եւ այլ ոլորտները։ Որքան ալ տակաւին ճանաչում չգտած միջազգային բեմին վրայ, ամէն օր քայլ մըն ալ առաջ կ'երթայ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան կայունացումի հոլովոյթը։

Այդ հոլովոյթին մէջ անշուշտ մեծ դեր ունի կատարելու տնտեսականը. այս մասին է լայն չափով այն հարցազրոյցը որ կատարուած է ԼՂՀ վարչապետ Լէոնարդ Պետրոսեանի հետ «ԼՂ Հանրապետութիւն» թերթին գլխաւոր խմբագիր Մաքսիմ Յովհաննիսեանի կողմէ (Օգոստոս 10)։ Ըսելէ ետք թէ տնտեսական կեանքի զարգացման միտումը բնորոշողը ազատ շուկան, ազատ ձեռներէցութիւնն են, այսօր, վարչապետը կու տայ թուական տուեալներ. տարուան առաջին վեցամսեային արդիւնաբերական արտադրութիւնը աւելցած է 18·7%, իսկ սպառողական ապրանքներունը՝ 60·5%։ Որպէս դրամագլուխ 945·194 միլիոն դրամի ներդրում կատարուած է, անցեալ տարուան 663·611 միլիոնին փոխարէն։ Պետութեան միջոցներով եղած շինարարութեան պետական պիւտճէն 54·6%-ը կու տայ, «Հայաստան» հիմնադրամը 39·7% իսկ մարդասիրական օժանդակութիւնը կ'ապահովէ 5·7%-ը։ Նկատի առնուած նոյն ժամանակաշրջանին անցեալ տարուան համեմատութեամբ դանդաղած է ենթակառոյցներու զարգացման թափը - փոխադրամիջոցներ, հաղորդակցութիւն, ուժանիւթի փոխադրութիւն, եւայլն-։ Մինչեւ 1996 Օգոստոս 1 պիւտճէի մուտքի մասը արձանագրուած է 892 միլիոն դրամի եկամուտ, 1995-ի 746 միլիոնին փոխարէն։ Այս ըսելով Լ. Պետրոսեան դիտել կու տայ որ տնտեսական ցուցանիշներու աճը համապատասխան յաւելում չէ ապահոված պիւտճէի եկամուտներուն. այլ խօսքով՝ ստեղծուած է «ստուերային տնտեսութիւն» որուն բարիքը ոչ թէ պետութեան, այլ հանրութեան որոշ խումբերուն կը վիճակի։ Ատիկա յատկապէս ներկայի պայմաններուն մէջ «շռայլութիւն» կը նկատէ վարչապետը, վճռական քայլերու անհրաժեշտութիւնը շեշտելով։

Նախատեսուած ծրագիրը միայն չէ իրականացած հացահատիկի տեսակէտէն, հակառակ որ 1995-էն 10 հազար թոն աւելի է բերքը։ Այդ ճիւղը մեծ վնաս կրած է երաշտի, կարկուտի, հրդեհի պատճառով։

ԼՂՀ-ը եւս ձեռնարկած է տնտեսութեան ազատականացումին, ինչ որ պատճառ եղած է գիներու շեշտակի յաւելումի։ Ատիկա, հասկնալի է որ հեշտութեամբ ընկալուած չէ, սակայն ինչպէս կ'ըսէ Լ. Պետրոսեան՝ «լարուածութիւնը ընկերային պայթիւնների չհասցրեց»։ Կ'աւելցնէ թէ այդ անցումը յատկապէս ծանր եղած է պատերազմական իրավիճակին մէջ, բայց իրենք ամէն բան ըրած են մեղմելու համար լարումը, օրինակ՝ աշխատավարձերը աւելցնելով, մարդասիրական օժանդակութիւնը ամէնէն անապահով խաւին ուղղելով, եւայլն։

Պարզ է որ տնտեսութեան ազատականացումը հետը բերած է սեփականաշնորհման գործընթացը։ Բաժնետիրական ընկերութիւնով հողը տրուած է գիւղացիին, բայց անհրաժեշտ է արդիականացնել թեքնիք միջոցները, դիւրացնել նախանիւթերու ներածումը եւ մանաւանդ կարենալ տոկալ մրցակցութեան։

Կառավարութիւնը ճշդած բարեփոխումներու ծրագրին մէջ գիւղատնտեսութեան գերակայութեան հետ լուրջ տեղ յատկացուցած է զբօսաշրջիկութեան հեռանկարին։ Այդ նպատակին ուղղուած է Գորիս — Ստեփանակերտ, Ստեփանակերտ — Նորշէն, Ստեփանակերտ — Մարտակերտ, Ստեփանակերտ — Գանձասար մայրուղիներու կառուցումը։ Եկամուտի հետաքրքրական այդ աղբիւրին տիրանալու համար նաեւ պէտք է ունենալ պանդոկներ ու ապահովել ժամանակակից սպասարկութիւն։ Զբօսաշրջիկութեան լայն հեռանկարը կարեւոր չափով կը կապուի նաեւ Սփիւռքի գոյութեան։ Այս մասին կատարուած նախնական հաշիւներով եթէ տարեկան հինգ հազար զբօսաշրջիկ ունենայ ԼՂՀ-ը, կ'ունենայ 5 միլիոն տոլար։

Լ. Պետրոսեանի ներկայացուցած հինգ հազար զբօսաշրջիկը գոնէ սկիզբի շրջանին քիչ մը շատ լաւատես նպատակակէտ ըլլալով հանդերձ, ճիշդ է որ յատկապէս Սփիւռքի համար այցելութեան հետաքրքրական տեղ է Արցախը։ Այնքան քիչ ծանօթ է ան մեր զանգուածներուն իր հոյակապ բնութեամբ, ճարտարապետական կոթողներու բացառիկ ճոխութեամբ ու շուկայիկ մտայնութենէն տակաւին չտիրապետուած բնակչութեան մը տաք հարազատութեամբ։ Այսուհանդերձ, Ղարաբաղը որպէսզի կարենայ զբօսաշրջիկութեան ուրոյն հասցէ դառնալ, պանդոկի, փոխադրութեան, սպասարկութեան մարզերուն հետ պէտք է մտածէ արտաքին աշխարհին հետ կարելի չափով ուղղակի կապ ունենալու մասին։ Շաբաթ մը կամ նոյնիսկ 15 օր Ղարաբաղ անցընելու մտադիր զբօսաշրջիկ մը պիտի չուզէ ատոր քանի մը օրը Երեւանեան կայքի մը յատկացնել, նոյնիսկ ղարաբաղեան վիզա ստանալու ձեւակերպութեան համար։ Այդ պարագային ի՞նչպէս կարելի պիտի ըլլայ ուղղակի Շուշի կամ Ստեփանակերտ հասնիլ, նախապէս ունենալով ղարաբաղեան վիզան, եւայլն։ Հարցեր որոնք հաւանօրէն պիտի լուծուին Հայաստանի հետ սերտ գործակցութեամբ մը։

ԼՂՀ-ի պատասխանատուներուն համար հարց է նաեւ գործատեղիներու կրճատումի պարտադրանքը։ Այդ կրճատումները կ'ըլլան հանդրուանային ձեւով ուստի դանդաղօրէն։ Լ. Պետրոսեան կ'ըսէ օրինակ թէ 4500-էն աւելի աշխատող ունին բժշկական խնամքի մարզին մէջ որոնց գերակշիռ մասը միջին ու աւելի ցած որակի տարրեր են. կայ միայն 190 բժիշկ։ Կարելի չէ անշուշտ աւելորդ նկատուածը մէկ անգամէն դուրս դնել, բայց աշխատավարձքն ալ պէտք է ըլլայ «որոշակի աշխատանքի դիմաց վճար եւ ոչ թէ բոշակի նման մի բան»։

Այս ներկայով ու ապագայի այս հեռանկարով կ'ապրի ԼՂՀ-ը։ Անոր ղեկավարութիւնը առանց մոռնալու պատերազմին ամէն պահու վերայայտնութեան հաւանականութիւնը, կը ճգնի կարելի չափով արագօրէն բնականոնացնել երկրին կեանքը։ Որքան երկար տեւէ հրադադարը, այնքան նպաստաւոր կ'ըլլայ պատասխանատուներուն համար, գործելու համեմատաբար հանգիստ պայմաններ տրամադրելով։ Մինչեւ որ հաստատուի վերջնական, ամուր խաղաղութիւնը։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԳԷՈՐԳ ԱՂԱԲԵԿՈՎ՝ ԼՐՏԵՍԻՆ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

Խորհրդային հետախուզութեան անուանի դէմքերէն Գ. Աղաբեկովի մասին այս էջը կ'արտատպենք «Ազգ»ի Օգոստոս 9-ի թիւէն։ Խմբագրութեան ծանօթութեան մէջ կ'ըսուի թէ ան «իրաւամբ չէր զիջում անգլիացի հանրայայտ Լօրէնսին։ Նրա կեանքը նման էր արկածային վէպի»։ Կուտանք արեւմտահայերէնի վերածումով։

⁂

1929 Հոկտեմբեր 27-ին Օտեսայէն Պոլիս հասած խորհրդային «Ջիչերին» նաւուն ճամբորդներէն էր այն Հայը, որ արձանագրուած էր Ներսէս Յովսէփեան անունով։ Հաւանօրէն բուն մականունը Յարութիւնով էր, սակայն ինչպէս յայտնի դարձաւ յետագային, Պարսկաստանի մէջ ան կ'ապրէր Գ. Աղաբեկով անունով։ Ան Պոլիս նշանակուած էր այն պաշտօնին զոր ունէր աւելի առաջ Թեհրանի մէջ. Խորհրդային յատուկ սպասարկութեան ցանցին ղեկավար, ինչ որ քօղարկուած էր դիւանագիտական կամ արտաքին առեւտրական գործունէութեամբ։ Քաղաքային վարչութեան այդ ոչ օրինաւոր գործակալին պաշտօնական դիմակը պիտի ըլլար հիւպատոսի ու դրամեքենայի վաճառորդ հաստատութեան կառավարիչի պաշտօնը։ Այդ անմեղ երեւոյթին տակ պահուած էր լրտեսական բոյնը որուն ոլորտը կ'ընդգրկէր ամբողջ Մերձաւոր - Արեւելքը. Աղաբեկովի յանձնուած մարզին մէջ էին Սուրիան, Պաղեստինը, Եգիպտոսը եւ բոլորէն առաջ Թուրքիան, բացառութեամբ Պոլսոյ ուր խորհրդային դիւանագիտական խումբին կազմին մէջ կը գործէր Քաղաքային վարչութեան «օրինաւոր» գործակալութիւնը։

Աղաբեկովի մանկութեան մասին գրեթէ ոչինչ յայտնի է։ Իր թղթածրարին մէջ նշուած է միայն թէ աւարտած է գիմնազիան եւ քաղաքացիական պատերազմին ծառայած Կարմիր բանակին մէջ։

Այդ ժամանակ է որ մտած է Համայնավար կուսակցութեան շարքերը, Եկատերինբուրգի մէջ եղած է ներքին սպասարկութեան զօրքերու գումարտակի հրամանատար։ Կուսակցութեան գաւառային Կոմիտէին որոշումով ուղարկուած է տեղական Չեկային մէջ աշխատելու։ Աղաբեկով գիտէր քանի մը արեւելեան լեզուներ ու զինքը շուտով ղրկեցին Միջին Ասիա։ Պաշտօնապէս նշանակուեցաւ Բուխարայի ժողովրդական բանակի սպայակոյտի պետ, իսկ իրականութեան մէջ Չեկայի ապօրինի գործակալութեան պետն էր։

Աղաբեկով զինուորական հետախուզութեան մէկ աշխատակիցին հետ կրցաւ թափանցել Էնվէր փաշայի ջոկատը եւ զայն յայտնաբերելով կանչեց խորհրդային զօրքը։ 1921 Օգոստոս 4-ին Յակոբ Մելքումովի գլխաւորած ջոկատին հետ ընդհարումի ժամանակ Էնվէր սպաննուեցաւ։

Շուտով ան մեկնեցաւ Աֆղանիստան։ Խորհրդային դեսպանատան մէջ սկսաւ աշխատիլ որպէս մամուլի գրասենեակի վարիչի օգնական, գլխաւորելով Քաղաքական վարչութեան գործակալութիւնը։

Աղաբեկովի գործի յետագայ ընթացքը եղաւ շատ յաջող. քանի մը գործողութիւններ կատարեց Աֆղանիստանի եւ Պարսկաստանի մէջ, իսկ 1928-ին դարձաւ Քաղաքական վարչութեան արեւելեան բաժնի պետ։ Գաղտնի սպասարկութեան մարմիններու նուիրապետութեան մէջ ատիկա բաւական բարձր դիրք էր եւ կը նշանակէր ունենալ կուսակցական բարձրագոյն ղեկավարութեան եւ յատկապէս Ստալինի մեծ վստահութիւնը։

Խորհրդային գաղտնի գործակալներու աշխատանքին հիմնական նպատակն էր խմբել այն մարդիկը որոնք շփում ունէին գաղտնի տեղեկատուութեան հետ։ Ատով յատուկ ուշադրութիւն կը դրուէին արեւմտեան դիւանագիտական խմբակները եւ Քաղաքական վարչութիւնը ամենամեծ յաջողութեան հասաւ դիւանագիտական թղթատարութիւնը վերծանելու գործին մէջ։ Աղաբեկով այդ գործին անզերազանցելի վարպետն էր։ Աւելի ուշ երբ Արեւմուտք անցաւ մանրամասն նկարագրեց աշխատանքի թեքնիքը զոր կը կիրարկէր Իրանի մէջ, Պելժ հետախուզութեան ղեկավար պարոնը սկիզբը չհաւատաց որ Իրանի պելժ դիւանագիտական ամբողջ թղթատարը գաղտնօրէն կը կարդացուէր Գլխաւոր քաղաքական վարչութեան կողմէ։ Պարոնին վկայութեամբ, որպէս պատասխան՝ Աղաբեկով առաջարկեց փորձ մը ընել։ Անոր տուին փակուած եւ կնքուած պահարան մը. ան մտաւ քովի սենեակը ու կէս ժամ ետք պահարանը վերադարձուց անխաթար վիճակով, յայտնելով անոր մէջ գտնուող փաստաթուղթին բովանդակութիւնը։ Անգլիական հետախուզութեան համար այնպիսի անակնկալ եղաւ երբ 1926-էն ի վեր խորհրդային հետախուզութիւնը իր տրամադրութեան տակ ունէր Լոնտոնէն եկած բոլոր հաղորդումները, ուղղուած՝ Թեհրանի եւ նոյնիսկ Հնդկաստանի։

Մեշհետի մէջ աշխատող Աղաբեկովի մարդիկը ամէն ամիս աւելի քան 500 դիւանագիտական նամակներ կը բանային։ Անգլիացիներուն եւ Պելժերուն համար յատակ էր որ Գլխաւոր Քաղաքական վարչութեան նման սպասարկութիւնները գործօն աշխատանք կը կատարէին աշխարհի խորհրդային բոլոր դեսպանատուներուն մէջ։ Խորհրդային հետախուզութիւնը նման գործողութիւններուն չնչին գումարներ կը ծախսէր։ Ամէն պարագայի, Մեշհեդի մէջ Գլխաւոր քաղաքական վարչութեան յանձնուած ամէն մէկ անգլիական կամ պարսկական նամակի համար թղթատարի տեղւոյն պաշտօնեաները երկու տոլար կը ստանային։

Աղաբեկովը գործով ղրկեցին Պոլիս, նախապահական գործակալ Եակով Պլումքինի փոխարէն. այս վերջինս ծանօթ էր 1918-ի գերման դեսպան կոմս Միրպախի սպանութեամբ. զինք ետ կանչեցին Մոսկուա որպէսզի շփում հաստատէր Տրոցկիի հետ որ Թուրքիոյ մէջ աքսոր էր։ Գլխաւոր քաղաքական վարչութեան գործակալներուն ցանցը մնացած էր անգլուխ։ Կեդրոնի ցուցակին մէջ նոր գործակալը պէտք է յատուկ ուշադրութիւն դարձնէր պաղեստինեան իրադարձութեանց։ Խորհրդային Միութեան քաղաքական ղեկավարութիւնը մտադիր էր շահագործել հրեաեւարաբ բախումները։ Հետեւելով կացութեան թէ բրիտանական կառավարութիւնը ո՛ր կողմին թիկունք կը կանգնէր, Ստալին կը ծրագրէր կազմակերպել միւս կողմը եւ ատով՝ Պաղեստինի մէջ պատերազմ ծագելու պարագային ամրացնել իր դիրքը։

Աղաբեկովին յանձնարարուած էր այդ շրջանին մէջ քանի մը կարեւոր գործողութիւն կատարել։ Օրինակ՝ կատարուած առաջարկներուն մաս կը կազմէր Դամասկոսի մէջ շօշափել խորհրդամէտ արաբական մեծ պետութիւն ստեղծելու կարելիութիւնը, ինչ որ կը միացնէր Սուրիացիներն ու անոնց դրացիները։ Այդ նպատակին համար կը նախատեսուէր Եգիպտոսը կառավարող կուսակցութիւնը պառակտել։ Ու ապա անոր նախկին անդամներէն ստեղծել նոր խմբաւորում որ եգիպտացի համայնավարներուն հետ համախոհութիւն կազմէր։ Ամէն ամսեայ նպաստները Պէրլինէն կը ստացուէին. Գլխաւոր քաղաքական վարչութեան դրամական կեդրոնէն որ նիւթականը կը հայթայթէր Արեւմտեան Եւրոպայի գործողութիւններուն։

ՀԵՆՐԻԿ ԼԻԼՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼ

ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ ՄԱՄՈՒԼԻ ՄԱՍԻՆ...

ՏԻԳՐԱՆ ԹՈՍՊԱԹ

Յունիս 28, 1996, Եւրոպայի վերջին հրէական թերթը, «Մեր Խօսքը», (Unser Worte) որ կէս դարէ ի վեր կը հրատարակուէր Փարիզի մէջ, դադրեցաւ լոյս տեսնելէ, ընթերցողի պակասէն:

Եւ ի՞նչ: Այս լուրը թեթեւ բան մը կրնայ թուիլ, եւ սակայն միջազգային մամուլը բաւական աղմուկ հանեց անոր նըկատմամբ: Մեզի համար ալ, նշանակալից է:

Այն իմաստով, նախ եւ առաջ, որ ինչ որ կապ ունի գրաւորին հետ, մեզի կարեւոր է: Երկար ատեն եւ մինչեւ հիմա՝ մենք մտահոգ էինք Պոլսոյ երկու հերոսական օրաթերթերու մասին, «Ժամանակ» եւ «Մարմարա», որոնք, սահմանափակ տպաքանակով - քանի որ հայ համայնքը զարունակական ցրւումի մէջ է դէպի հեռաւոր ափեր - Ֆրանսա, Զուիցերիա, Գանատա, Միացեալ - Նահանգներ — (նախընտրաբար Գալիֆորնիա) — Արժանթին, Պրազիլ, Աւստրալիա, — քաջաբար կը դիմակալեն վտանգը, եւ իրենց թերթին պատիւ մակարդակը բարձր պահելով, թոյլ չեն տար որ ազդուի այս մաշեցնող արտագաղթէն: Ծափի արժանի է իրենց անձնուրութիւնը եւ անոնք պէտք է գիտնան թէ Սփիւռքի կեդրոնները միահամուռ կը զօրակցին իրենց:

Նոյն մտահոգութիւնները ունէինք ժամանակին, «Յառաջ»ին համար:

Այս օրաթերթը որ հիմնուած է մեր գործունէութեան ռահվիրաներէն միոյն ձեռքով, Շաւարշ Միսաքեան, որ, ի հեճուկս բոլոր փոթորիկներու եւ դժուարութեանց, եւ դեռ անարդիւնք տարիներու, պահեց իր նաւը ջուրին երեսը: Իր մահուընէ ետք, Արփիկ Միսաքեան, հաստատուն բազուկով ապահովեց անոր շարունակութիւնը, քաջութեամբ — եւ փառաւորապէս պիտի ըսէինք — յաջողելով Շաւարշի թերթը վերածելու Սփիւռքի հայ մամուլի ընտրանիին մէկ անունին:

Կը յիշենք թէ ինչպէս 50-ական թուականներուն, երբ «Յառաջ» դեռ կը գտնուէր Թրէվիզ փողոցի գրասենեակը, Արփիկ կը մտահոգուէր ամէն անգամ որ եւ այդ ալ յաճախ կը պատահէր — Մարսէյլէն, Նիսէն, Լիոնէն, Ալֆորվիլէն, Վիէնն կամ Փարիզի որեւէ մէկ արուարձանէն, նամակ մը կը ստանար, որուն պարունակութիւնը դասական մնացած էր. «Հայրս (կամ մայրս) մեռած ըլլալով, պիտի խնդրէի դադրեցնել առաքումը թերթին: Եթէ պարտական մնացորդ մը կայ բաժանորդութեան հաշիւէն, խնդրեմ տեղեակ պահեցէք զիս»: Բայց բարեբախտաբար, միշտ ալ իր սեղանին վրայ «չէք» մը կ՚ըլլար, նոր բաժանորդէ մը ղրկուած, կիսկատար ժպիտ մը պատճառելով Արփիկին...

Մինչ այդ՝ «Այսօր — Ապագայ», Ռամկավար կուսակցութեան թերթը, Շաւարշ Սեւյոնքեանէ հիմնուած, որ Գահիրէի Փաստաբանական Կաճառէն էր երբ տակաւին Խառն Դատարաններ գոյութիւն ունէին Եգիպտոսի մէջ, հարկ եղած քաջերութիւնը չգտնելով իր մեքենաները դարձնելու համար, կը փակէր իր հաշիւները: Նման ձեռնարկ մը, որ ոչինչ կ՚ըբեւայ, ծախսալից եղած է եւ երթալով ալ աւելի: Ուրիշ մերթ ընդ մերթ փորձեր եւս անյաջող մնացած էին:

Թէպէտ ցաւալի՝ այս կորուստները սակայն անխուսափելի էին:

«Յառաջ» կարծես ժամադիրք մը եղած էր: Անիկա մաս կը կազմէր ազգային աւանդութեանց, որոնք թէպէտ չեն սնուցաներ մարդ մը՝ բայց գոնէ եռանդ մը կուտան:

«Յառաջ»ի պարագային, աշխարհիս չորս ծագերուն պատահած դէպքերը, յատկապէս Ափրիկէ (Եթովպիա, Սուտան, Եգիպտոս), Միջին - Արեւելք (Լիբանան, Սուրիա, Իրաք եւ Իրան) եւ Թըրքական անծանօթը, հայկական տասնեակ հազարաւոր ընտանիքներ ստիպեցին ապաստանիլ Ֆրանսա, նախընտրաբար Փարիզ եւ անոր արուարձանները, եւ այս հոսանքը կամաց կամաց ուռճացուց «Յառաջ»ի ընթերցողներու թիւը, որուն կը մաղթենք յաջող եւ երկար ճանապարհ:

Ունինք նաեւ երեք լրագիրներ Պէյրութ, որոնց մասին մտածելը ինքնին մտահոգութիւն է. «Ազդակ», «Զարթօնք», «Արարատ», երեք կուսակցութեանց թերթերը, նոյնպէս «Յուսաբեր» եւ «Արեւ», Գահիրէի մը մէջ ուր Հայերուն թիւը կը նըւազի յարատեւօրէն: Ըսենք նոյն բանը նաեւ Թեհրանի «Ալիք»ի մասին...

Հակառակ այս բոլոր անախորժ եղելութեանց Պէյրութի մեծ եւ յարաճուն համայնքին մէջ, կը բաւէ աչք մը նետել Գալիֆորնիոյ հայութեան վրայ հասկնալու համար մեծութիւնը այն վիժումին զոր պատճառեցին Նասերականութիւնը եւ Լիբանանի դէպքերը - եւ միւս կողմէն գիտնալ որ անմիջական վտանգ մը գոյութիւն չունի...

Վստահաբար «Ազդակ», «Զարթօնք», «Արարատ», «Յուսաբեր» «Արեւ» եւ «Ալիք» եւ «Ազատ Օր», Աթէնքի դաշնակցական թերթը, պիտի շարունակեն իրենց առաքելութիւնը, ինչ ալ ըլլան այլեւս իրենց պայմանները:

Ուրախ ենք այդ տեսակէտով: Մենք որ սերտօրէն կապուած ենք տպագիրին, առանց նկատի առնելու մարդոց ուղղութիւնները:

Ուրախ ենք նաեւ բոլոր այն օրաթերթերուն համար որոնք սկսան լոյս տեսնել Լոս - Անճըլըսի մէջ: Անիկա Գալիֆորնիոյ մեծ ընտանիքին ի նպաստ է, որովհետեւ բազմազանութիւնը նշան է կենսունակութեան:

Ըսե՞նք նաեւ որ ամէն անգամ որ թերթ մը կ՚ընկղմի: — Օրինակ՝ «Հայրենիք» եւ «Պայքար»՝ Պոսթընի մէջ, եւ ինչ ալ ըլլայ իր ուղղութիւնը, մեծ ցաւ կը պատճառէ մեզի:

Եւ ահա մեր ցաւած սրտերուն համար ցնծութեան առիթ մը, քանի պիտի տօնախմբուի «Նիւ - Եորք Թայմզ»ի հարիւրամեակը: Քանի՞ թերթ կրնայ պարծենալ արդեօք փառքի նման տիտղոսով մը:

Խանդավառութեամբ պիտի ողջունենք այս հարիւրամեակը, եղբայրաբար մասնակցելով անոր ամէն յաջողութեանց լրագրական ասպարէզին մէջ, որովհետեւ ինչ ալ ըլլայ թերթերու բազմալեզու նըկարագիրը, որոնք ժողովուրդին յատկացուած են, մենք որ այդ մարզին կը պատկանինք, կը կազմենք ընտանիք մը որ նուիրուած է ժողովրդավարութեան, եւ Ազատութեան պահպանման ու յաղթանակին բոլոր տեսակի ազատութեանց:

Թարգմանեց՝
ԱՐԱՄ ՕՐՋԱՆԵԱՆ

«Նոր Կեանք», Գալիֆորնիա
Օգոստոս 1, 1996

ԼՈՌՈՒԻ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՕԾՈՒՄԸ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ

Օգոստոսի 25-ին Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Ա. կաթողիկոսը, ուղեկցութեամբ Վատնայի հոգեւոր հովիւ Տ. Սիոն Վարդապետ Ադամեանի, Անթիլիասի Դպրեվանքի Տեսուչ՝ Տ. Շահան Վարդապետ Սարգսեանի, Տ. Արտակ Արեղայ Տիգրանեանի եւ Տ. Բագրատ Արեղայ Գալստեանի, մեկնեց Գուգարաց Թեմ՝ Լոռուայ մարզի Գուգարան գիւղի վերանորոգուած եկեղեցու (Դ. դար) օծման եւ անուանակոչութեան արարողութիւնը նախագահելու եւ կատարելու:

Այս աստուածահաճոյ գործը իրականացրել էր «Երկիր եւ Մշակոյթ» Միութիւնը, որի անդամներն ու ներկայացուցիչները աշխարհի զանազան երկրներից, իրենց իսկ ձեռքերով ու ջանքերով, եւ մասնակցութեամբ՝ Գուգարան գիւղի բընակչութեան հողերի միջից վեր էին հանել Աստծոյ եւս մէկ տուն, որ մեր պատմութեան ոսկէ հանգոյցներից մէկն է խորհրդաւոր եղբայրութեան սրտկայ՝ Սփիւռքի եւ Հայրենիքի միջեւ:

Լոռուայ մարզի սահմանագծին Վեհափառ Հայրապետին դիմաւորեցին Գուգարաց Թեմի Առաջնորդ Տ. Սեպուհ Վարդապետ Չուլջեանը, Մարզպետ Պր. Յովհաննէս Մատինեանը եւ մարզպետարանի այլ պաշտօնեաներ:

Մեքենաների շարասիւնը բարձրացաւ Գուգարան, ուր եւ շքախմբին դիմաւորեցին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ հովանաւորութիւնը վայելող Ամերիկայի Արեւելեան Թեմի Առաջնորդ Գերաշնորհ Տ. Մեսրոպ Արք. Աշճեանը, Հայաստանի Հանրապետութեան Արտաքին Գործերի նախարար՝ Պր. Վահան Փափազեանը, Տայքի մարզպետ Պր. Պաւլիկ Ասատրեանը, Գեղարքունիքի մարզպետ Պր. Վլադիմիր Մովսիսեանը, «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան անդամները եւ Գուգարանի ու շրջակայ գիւղերի մեծաթիւ բնակիչներ:

Ժամը 11-ին սկսուեց օծման արարողութիւնը: Վեհափառ Հայրապետը Սրբալոյս Միւռոնով օծեց Ս. Սեղանը եւ Ս. Խորանի պատերը: Այնուհետեւ Մեսրոպ Սրբազանը օծեց եկեղեցու 12 սիւները: Օծման արարողութիւնից յետոյ Վեհափառը եկեղեցին անուանակոչեց Ս. Աստուածածին, որից յետոյ էլ իր հայրական խօսքն ուղղեց ժողովրդին՝ շեշտելով Սուրբ Միւռոնի ներքին խորհուրդը, որը «դրոշմելով այս պատերին քարը հոգի է դառնում, որովհետեւ Աստուածային հոգով ենք պարուրում նրանց: Հետեւաբար, մենք եւս հոգով փարուենք եւ եկեղեցին քարեղէն շէնքից անդին հոգեւոր դարբնոցի վերածենք»: Վեհափառի խօսքից յետոյ սկսուեց պատարագը: Պատարագիչն էր Սեպուհ Վարդապետը:

Յաւարտ պատարագի, Եկեղեցու բակում գեղարուեստական ծրագրով հանդէս եկան Գուգարանի, Վանաձորի երգի ու պարի համոյթները: Խօսք առացին Սեպուհ Վարդապետը, Լոռուի մարզպետ Յովհաննէս Մատինեանը, Վանաձորի քաղաքապետ Անդրանիկ Յարութիւնեանը, «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան նախագահ՝ Գեղամ Գեւոնեանը եւ ուրիշներ:

Վերջում բազմահազար ժողովրդին իր հայրական օրհնութիւնը տուեց Վեհափառ Հայրապետը:

ՄԱՄԼՈՅ ԴԻՒԱՆ
ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

ՀԱՄԲՈՅՐԸ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ

- Ինձ բան չըլլանար, հիւանդ եմ, մայր, ...ամայ մը խօսեցաւ Մարուշ իր մօրը:

...րապէն լոյսը հետզհետէ կը մարմրէր ...լուսոյ չկար: Տունը կարծես խարխլած ...րակի մը երեւոյթն էր առեր:

- Ի՞նչ ունիս, աղջի՛կս, ո՞ր տեղդ կը ...ւի, - խօսեցաւ մայրը՝ ձեռքը աղջկան ...կատին տանելով:

- Չգիտեմ, սանկ գլուխս կը ցաւի, վըր... կրակ մը կայ:

Մարուշ իր հօր նայիլ չհամարձակեցաւ ...շատ կանուխ անկողին գնաց:

Կարօ Մարսուպ կը ծխէր իրարու ետեւ...ե. Վարդերի խօսքերը մուրճի հարուած...րու պէս կը զարնուէին իր գլխին: «Գնա, ...աղջկանդ փէշերուն տէր եղիր: Փէշերու ...ամբուն վրայ, պաչպչուկի ձայն»:

- Կերակուր լեցնե՞մ, - հարցուց կինը ...փարանոտ:

- Էդ աղջիկն ո՞ւր գնաց, կնի՛կ, - վեր...ապէս խօսեցաւ Կարօ Մարսուպ:

- Խօսր ամբողջ օրը քիթը ծուռ էր, հիւանդ եմ ըսաւ ու անկողին գնաց:

- Թաթարխանին կալի ի՞նչ լաւ է: Խո...անցնող դադարը տան առջեւ կայնի:

- Ի՞նչ է պատահեր, Աստուա՛ծ իմ:

Երկան անէծքէն մօրը սիրտը կը խշխըշար: Ճահիլ աղջիկ, նշանուած աղջիկ, հօրը բերանն ի՞նտոր վրայ կ՚երթայ:

- Թէզ, գնա Մուրատ Ակօն հոս կանչէ որ գայ, - Կարօ Մարսուպ, վճռական, խօսեց իր կնոջ:

Նունիկ պաճին ոչինչ, ոչինչ կը հասկընար. լաչակը շտկեց ու Մուրատ Ակոյին եաեւ գնաց:

- Բարեւ, խնամի՛ Մարսուպ, - ներս մըտաւ Մուրատ Ակօն իր սովորական ժպիտով ու նստեցաւ աթոռակի մը վրայ:

- Խօսր հարսնիքի համար քաղքէն մեծ սէյնի մը առի: Ամա ի՛նչ սէյնի, - շարունակեց Մուրատ Ակօն, տան լուռ երեւոյթէն ոչինչ հասկնալով: - Երեք ոսկի տուի. փախսաթ աչքիս հինգ ոսկի կ՚արժէ, Իշտէ բան մըն էր՝ բաստ եկաւ: Հը, էաքան մեծ կայ:

Մուրատ Ակօն ելաւ տեղէն, ձեռքով լայն բոլորակ մը գծեց ու նստեցաւ:

- Քաղքի բարեկամս, Մարտիրոս աղա՛ն, պղինձէ լաւ կը հասկնայ. էնոր միջոցաւ առի: Ես ի՛նչ գիտեմ, վրան ալ ի՛նչ թիւրլի պատկերներ՝ աղուընկայ, փէհլիվանի պատկեր, էշտահարի պատկեր: Խընամի՛, մէջտեղը ըլ մենծ պատկեր մը կայ, - տղան, ճէյրանի ձիուն վրայ հեծած, ետեւն ըլ աղջիկ մը, կը փախցնէ. էս տղան զէնկին տուեր ձին էժտահարին վրայ կը քշէ: Իրաւ որ տեսնելու բան է, խնամի: Գալ շաբթուն ըլ երթամ, ամմոն շաման առնեմ, հարսնիքը կը մօտենայ. Հը, վաղը մէկալ օր Խնակ է:

Մուրատ Ակօն մէկէն նկատեց, որ միակ ինքն էր խօսողը, Կարօ Մարսուպ, գլուխը կախ, նստեր էր. Նունիկն ալ ձայն չէր հաներ ու Մարուշ տան մէջ չէր երեւեր:

- Ակօ՛ր, - խօսեցաւ Կարօ Մարսուպ յօնքերը վար կախելէն: - Խօսքը երկուք չեմ ուզեր ընել: Խօսր քսուրդ առ գնա՛, ես աղջիկ չունիմ տալիք:

Շատ կարճ լռութիւն մը տիրեց, ճնշող ու հեղձուցիչ: Նունիկի ու Մուրատ Ակօրի վրայ կ՚րսես սառ ջուր լեցուցին:

- Ի՞նչ կը խօսիս, խնամի, կատա՞կ է, ի՞նչ է:

- Չէ, Ակօ՛ր, - Կարօ Մարսուպ կատակ չըներ. էս իրիկուն մատնին կ՚առնես ու կ՚երթաս, է՛ս իրիկուն, Ակօ՛ր, էս իրիկուն: Երկու խօսք չեմ ուզեր:

- Խնամի՛, կ՚երեւայ խալխի խօսքին ականջ ես դրեր: Հա, հա, խալխի աչքը չի վերցներ, որ Մուրատ Ակօն արտ կ՚առնէ, եզներ կ՚աւելցնէ, տղան կը նշանէ: Մուրատը նշանեցի թէ չէ, ըսին, խօսեցան, որ Մուրատենց մէջ մէկը ինքզինքը կախեր է: Խնամի՛, եղածը էս է: Իմ պապիս մեծ հօր քոյրը էծի ականջներ ունի եղեր: Օր մըն ալ ախոռը կ՚երթան որ ինքզինքը կախեր է: Էսքան բան: Ալ ի՞նչ ըսես որ չխօսեցան: Հա, հա, խալխի խօսքին խօսքին ականջ ես տուեր...

- Ակօ՛ր, էդ բաները իմ ականջը չեն թըրչեր: Ես նամուսի տէր մարդ եմ: Խօսրս իմ պատիւը էլին անամօթին բերանն է ինկեր: Ինծի համար մեռնել է, Ակօ՛ր, մեռնե՛լ:

- Ի՞նչ է եղեր, Մարսուպ, պատմէ՛, տեսնե՛նք, հէ՛:

- Գնա, Ակօ՛ր, գնա՛ տղուդ հարցուր: Էդ մատնին ո՞ւր է, կնի՛կ, - խօսեցաւ Կարօ Մարսուպ իր կնոջ:

- Մատնին Մարուշի մատն է, - խօսեցաւ կինը տատամսոտ:

- Ես շատ երկար խօսելու գլուխ չունիմ: Գնա, էդ մատնին բեր, Ակօրին տուր, որ տանէ, - ու տեղէն ելլելով վարը ախոռ շտկուեցաւ եզներուն կեր ձգելու:

- Խնամի՛, - պոռաց Մուրատ Ակօն եաեւէն:

Մարուշ անկողին որ մտաւ, ջերմութիւնն աւելի սաստկացաւ: Հիւանդ ու յոգնած, շատ կարճ քունի մէջ դեռ նոր էր խորունկցեր: Խուրձ մազերը բարձին վրայ թափուած էին սեւ, ինչպէս գիշերը կ՚իջնէ ձիւնին վրայ: Անխուսափօրէն մերկ թեւերն անկողնէն դուրս: Պատուհանէն ներս լուսնի շող մը ինկած էր անկողնին վրայ ու կը խոխոար: Լուսնի շողին քով, Մարուշի ոսկոյն դէմքին վրայի գծագըրուած յօնքերը աւելի գեղեցիկ ու խօսուն կ՚երեւէին: Մարուշ, ցանկապատէն անդին Մուրատի ոտքերու խշրտուքը կը լըսէր, յետոյ իր անունը:

- Մարուշ:

- Ախ, Աստուած իմ, Նորէ՞ն: Չէ, չէ, Մուրատ: Մարդ կը տեսնէ, հայրս, Մուրատ, հայրս:

Մուրատ կեցաւ ցանկապատէն անդին: Նկարի մը պէս լուռ էր ու անշարժ ու միշտ իր անունը կը կրկնէր.

- Մարուշ, Մարուշ:

Մուրատի անշարժութենէն Մարուշի սիրտը կը նեղուէր:

- Եկուր, Մուրատ, մեզ մարդ չի տեսներ:

Մուրատ անշարժ էր ու միշտ կը կրկնէր.

- Մարուշ, Մարուշ:

Մարուշ սրտի ճնշումէն արթնցաւ յանկարծ: Անկողնին քով, «Մարուշ» կանչողը իր մայրն էր, որ զինք կ՚արթնցնէր:

(Շար. 9)

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 8-ԻՆ

Ս. Ղազարի մէջ կը տօնուի

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՔ. ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆԻ

եւ իր հոգեկից դասընկեր

Հ. ՊՕՂՈՍ ՎՐԴ. ԱՆԱՆԵԱՆԻ

ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԴԻՒԱՆ Ս. ՂԱԶԱՐՈՒ

- Առաջինը՝ երկար տարիներ խմբագրապետ «Բազմավէպ»ի, կարեւոր պաշտօններով Ս. Ղազարի ծառայած է շուրջ 50 տարի անընդհատ, իսկ այժմ կը պաշտօնավարէ որպէս Առաջնորդ Հայ Կաթողիկէ համայնքի՝ ի Հայաստան եւ ի Վրաստան: Օրերս կը գտնուի Սուրբ Ղազար:

- Երկրորդը՝ խորահմուտ եւ հանրածանօթ բանասէր, բազմաթիւ հատորներու հեղինակ, Ընդհ. Աբբայի պաշտօնով ղեկավարած է Ս. Ղազարի Միաբանութիւնը՝ 1970 - 1982:

Կը մաղթենք իրենց առողջութիւն եւ բեղուն գործունէութիւն՝ երկար տարիներ:

(Շար. Ա. էջէն)

կերային եւ քաղաքական նպատակներ, արտաքին քաղաքականութեան աշխուժացման հիմնախնդիրներ եւ «Հայ դատ»: Թեկնածուն ըսած է թէ եթէ ինք ընտրուի ազատ կ'արձակէ Վ. Յովհաննիսեանը եւ «Դրօ»յի խումբը, քանի որ անոնք «երէ նոյնիսկ յանցանք գործած են, անմեղ են»: *Դրացի Ատրբէջանի հետ յարաբերութիւններն ալ կը կարգաւորուին, որովհետեւ ինք* «լաւ յարաբերութիւնների մէջ է Ալիեւի հետ»:

Թեկնածու Վազգէն Մանուկեանի ընտրական կեդրոնի նախագահը՝ Սէյրան Աւագեան մամուլի ասուլիսի մը յայտնած է թէ Վ. Մանուկեանի ի նպաստ կը քուէարկեն գիւղացիները, մտաւորականութեան, արուեստագէտներու, ինչպէս նաեւ սպայական կազմին մեծ մասը:

ՀԱՅԵՒԻՅՈՅՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

Աթէնքի մէջ, Հայաստանի Հաղորդակցութեան նախարար Գրիգոր Պօղպատեան եւ յոյն իր պաշտօնակիցը հեռատեսիլի հաղորդալարերու համակարգ ստեղծելու համաձայնութիւն ստորագրած են: Աւելի քան 7 միլիոն տոլարի ծրագիրը պիտի ընդգրկէ Հայաստանի հարաւային շրջանը, Երեւանէն մինչեւ Իրանի սահմանը: Աշխատանքը պիտի տեւէ շուրջ մէկուկէս տարի, իսկ վճարումը պիտի ըլլայ 6.5 տարուան ընթացքին:

ՀԱՅ ՄՐՑԱՎԱՐՆԵՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Ֆութպոլի Միջազգային Դաշնակցութեան որոշումով Նոյեմբեր 11-ին Թուրքիա - Սան Մարինօ աշխարհի առաջնութեան մրցումը պիտի վարեն հայ մրցավարներ: Գլխաւոր մրցավարը պիտի ըլլայ Գէորգ Յովհաննիսեան որուն օգնականները պիտի որոշուին յետագային:

ՄԱՏՈՒՌԻ ՎԱՅՐԻ ՕԾՈՒՄ

Երեւանի Արաբկիր թաղի «Հայորդաց տուն» մանկական կեդրոնի բակին մէջ Արարատի առաջնորդ Գարեգին Արք. Ներսիսեանի ձեռքով օծուած է ապագայ մատուռին վայրը: Ան պիտի կառուցուի Ը. դարու մատուռին աւերակներուն վրայ, ճարտարապետ Հայկ Ասատրեանի յատակագիծով: Շինարարութիւնը կը սկսի Սեպտեմբերին եւ կը նախատեսուի աւարտել քրիստոնէութեան 1700-ամեակի օրերուն:

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

հաճոյքն ունի հաղորդելու

ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ԴՊՐՈՑԻՆ

բացումը, Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 16-ին:

Մանկապարտէզի առաջին երկու մակարդակներուն համար, դիմել Իսի - լէ - Մուլինոյի հայկական դըպրոցին շինութեան եւ վարչութեան միութեան գիւանին՝

46 – 44 – 62 – 16

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

CBAF - Section St Jérôme / Djavo Chant

Sortie
MUSEE DOBREE / NANTES

E x p o s i t i o n

Arménie

Les Trésors du patrimoine archéologique arménien des origines au IV siècle

Vendredi 6 Septembre à 22 h
place de la Rotonde Dikran Tekeian
Saint Jérôme

Départ de Nantes le Samedi soir

PAF de transport et visite musée
350 F environ

pour tous renseignements
et réservations :
tél.: 91 70 00 32 et 91 61 10 82

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք--Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12--13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Դեկտեմբեր 14 / 15

5EME GRANDE BRADERIE DE NOEL

«Շէն -- Ֆրանս»

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ARNOUVILLE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section ASTRIG d'Arnouville lès Gonesse / Gonesse / Sarcelles / Villiers le Bel, informe que l'inscription aux cours d'arménien et de danse aura lieu le samedi 7 septembre à partir de 14h30 à la salle Léo Lagrange à Arnouville.

ՇԱՒԻԼԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԵՐԿՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑ

Շաւիլի Եկեղեցւոյ հովանաւորութիւնը վայելող երկօրեայ հայերէն լեզուի ու կրօնագիտութեան դպրոցի վերամուտի թուականն է Սեպտեմբեր 11, Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 10-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Եկեղեցւոյ կից Սարգիս Պալապանեան սրահին մէջ, հետեւեալ յայտագրով ու ժամանակացոյցով. -

- Չորեքշաբթի, ժամը 10 - 12. հայերէն լեզու եւ կրօնագիտութիւն, փոքր տարիքի աշակերտներու համար:

- Չորեքշաբթի, ժամը 14 - 16. հայերէն լեզու եւ կրօնագիտութիւն, պատանի տարիքի աշակերտներու համար:

- Ուրբաթ երեկոյ ժամը 18.30 - 21. հայերէն լեզու, չափահաս տարիքի աշակերտներու համար:

Յաւելեալ մանրամասնութեանց համար, դիմել դպրոցի ուսուցչին՝ Պր. Մեսրոպ Ադամեանին:

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի Հայկազեան Միօրեայ Վարժարանի վերամուտն է Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 2-*ին, Առաւօտեան ժամը 9-ին:*

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 9-էն 12, կէսօրէ վերջ ժամը 14-էն 16:

Աշակերտները կրնան օգտուիլ կէսօրուան ճաշէն. իսկ երթեւեկի սպասարկութիւն մը կարելի է նախատեսել ծնողքներու հետ համաձայնելով:

Յաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել Եկեղեցւոյ Դիւանատունը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ի նպաստ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» Հիմնադրամին ԿԻՐԱԿԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 29, ԺԱՄԸ 15-ԻՆ, Իսի լէ Մուլինօ:

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան («Միութիւն») Կեդր. Վարչական Ժողովը ներկայիւս կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 79-րդ Ընդհանուր Ժողովը պիտի գումարուի 1996, Շաբաթ, Նոյեմբեր 16, առաւօտեան ժամը 10-ին, Հ.Բ.Ը.Մ.ի Կեդրոնին մէջ 2495 E. Mountain St., *Փասատինա, Գալիֆորնիա, ԱՄՆ.:*

Սոյնը 79-րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է: Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին Ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ 1996, Հոկտեմբեր 15 իրենց փոխանորդագրերը, - Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, - յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով. -

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
31 West 52nd Street
New York, N.Y. 10019-6118.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1. -- Ներկայացում եւ վաւերացում 1994 եւ 1995 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին:

2. -- Ներկայացում եւ վաւերացում 1994 եւ 1995 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղկագրին:

3. -- Ընտրութիւն Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու:

4. -- Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը:

5. -- Նկատառում եւ գործադրում փոփոխութիւններուն հետ առնչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ Ժողովին ուշադրութեան բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին ըստ պատշաճի արծարծուող հարցերու:

6. -- Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու:

Ի Դիմաց
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

ԼՈՒԻԶ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՍԻՄՈՆ
Նախագահ

ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire N° 55935

ԾՆՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ
Տեղւոյն վրայ ձեռք բաքալոկ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 3
MARDI
3 SEPTEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.930 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 72e ANNEE — N° 18.930

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՉԵՉԷՆԻԱ

ՎԵՐՋԱՊԷ՞Ս ԽԱՂԱՂՈՒԹԻ՞ՒՆ

Շաբաթավերջի խրախուսիչ լուրը կը …ւէր ըլլալ Չէչէնիոյ խաղաղութեան …ստատումը, թէեւ անոր վերջնական …յթը կախում ունէր Ելցինի վաւե…ցումէն:

Լեբէդ կը յայտարարէր. – «Պատերազ[մը] կը դադրեցնենք եւ բանակը կը քա[շե]նք», Շաբաթ գիշեր, Օգոստոս 31-ին, …մեծ ուրախութիւն Չէչէնիոյ ժողո[վ]ուրդին եւ ռուս զինուորներուն: Բազ[մու]թիւնը հաւաքուած էր Կասավիւրտ …ղաքին պանդոկին առջեւ ուր տեղի ունե[ցա]ծ էին բանակցութիւնները եւ «Ալլահ [Աք]պար»ներով կ'ողջունէին ուրախալի [լու]րը: Եթէ պատերազմը կը դադրի, ո[չի]նչ կարգադրուած է ինչ կը վերաբերի Չէչէնիոյ կանոնագրին. ան պիտի ճշդը[ւի] 2001 Դեկտեմբեր 31-ին, այլ խօսքով 5 տարիէն, «ինքնորոշման իրաւունքի …հանրական սկզբունքներուն հիման [վ]րայ»: Այս առընչութեամբ, Լեբէդ ա[ւե]լցուցած է. – «Այդ պահուն կրնանք ո…ել, հանդարտութեամբ եւ քաղաքա…կրթուած ձեւով»: Մոսկուայի համար, …կախութեան հարցը 5 տարուան հա[մա]ր փակագիծի մէջ դրուած է, մինչ Չէչէնիոյ անջատողականներու փոխ նա[խա]գահը Սալիմ-Հասան Աբումուսլիմով …շեշտէ՝ «Ոչինչ կ'ըսէ համաձայնագրին [մէ]ջ որ Չէչէնիա մաս կը կազմէ Ռուսաստանի Դաշնակցութեան, ուրեմն ո[չի]նչ փոխուած է եւ Չէչէնիա անկախ կը …նայ»: Հաւասարակաց յայտարարութիւ[նը] որպէս սկզբունք կը ճշդէ որ «կողմերը …պէտք է ձգտին ընդունելի փոխադարձ …պայմաններ ստեղծելու յանգելու հա[մա]ր քաղաքական լուծումի մը, անըն[դու]նելի դարձնելու համար զէնքի օգտա[գո]րծումը կամ օգտագործման սպառնա[լի]քը՝ հարցերը կարգադրելու նպատա[կո]վ»:

Որքան ալ լաւ ըլլան համաձայնութիւնները, պէտք է անոնք Մոսկուայի վաւերացումն ունենան որպէսզի գործադրուին: Մոսկուա վերադարձին, Լեբէդ յայտարարած է որ կը յուսայ, ի…ռոյ, Ելցինը տեսնել, բայց, ան անտեսանելի կը մնայ: Կ'ըսուի թէ կը հանգստանայ եւ եթէ 1-2 օրէն ձայն չհա[նէ], ամէն ինչ կրկին խնդրոյ առարկայ [կը] դառնայ: Մամուլը, արդէն, խմբագրականներով «անձնատուութիւն» կ'որակէ գոյացած համաձայնութիւնը, թէ[եւ] Կրեմլինէն կ'ըսուէր թէ նախագահը, [ա]մբողջութեան մէջ, կը վաւերացնէ համաձայնութիւնը բայց լուսաբանութիւններ կը պահանջէ:

Սերգէյ Կովալեւ, Ելցինի նախկին խորհրդականը մարդկային իրաւանց մարզին մէջ, հիւանդանոցէն ուր կը խնամուի սրտի անհանգստութեան համար, հարցազրոյց մը տուած է Ֆիկարօ-ի (Սեպտեմբեր 2) ուր ան կ'ըսէ թէ Ռուսաստան շատ անկայուն եւ վտանգաւոր [շր]ջան մը կ'ապրի: Ելցին հիւա՞նդ է, [մ]արդ բան չի գիտեր: Գալով Չէչէնիոյ, կ'ընդունի որ ստորագրուած համաձայնագիրը աւելի լուրջ է քան սովորաբար, բայց, այդ պարտադրուեցաւ Ռուսերուն, [ե]թէ անկախապաշտները որոշեն տօնել իրենց յաղթանակը որ իրական է, պատերազմի ուժերը պատրուակ մը գտած կ'ըլլան վերսկսելու համար կռիւները: Որո՞նք են պատերազմի այդ ուժերը հարց կը տրուի Կովալեւի ու ան կը ճշդէ. – «Ներքին եւ Ազգ. Ապահովութեան նախարարութիւնները, կարգ մը համայնավարներ եւ ռուս "իբրեւ թէ" հայրենասէրները կարծիք չեն փոխած: Կը յամառին ըսել որ Չէչէնիա պէտք է ռուս մնայ եւ առիկա չի կրնար բանակցութեան նիւթ ծառայել»: Լեբէդի մասին, Կովալեւի կարծիքը սա է. – «Ռուսերը միշտ պէտք ունին հերոս մը գտնելու: Այսօր, ընկերութիւնը պատրաստ է ամէն բան ներելու Լեբէդի, գէշ վարուելակերպը, հրէշային ագիտութիւնը: Նախաձեռնութիւնը դրական է, բայց, մարդը միամիտ է, անկարող՝ քաղաքական լուրջ տեսիլք մը ունենալու: Եթէ նախագահ դառնայ, կամ կ'որոշէ առանձին գործել եւ հսկայ սխալներ կը գործէ, կամ խամաճիկ կը դառնայ խորհրդականներուն ձեռքը: Բոլոր պարագաներուն ալ, նման մարդ մը իշխանութեան գլուխ մեծ վըտանգ մը կը ներկայացնէ: Թերեւս լաւ մտադրութիւններ ունի, բայց, գիտէք մեզ մօտ ուր կը տանին լաւ մտադրութիւնները»:

Յիշենք որ Չէչէնիոյ պատերազմը սկըսաւ 1994 Դեկտեմբեր 11-ին ռուս զօրքին միջամտութեամբ: Ցայսօր մեռեալներու թիւը 20 հազար է:

ՀԻՒՍԷՅՆ ԿԸ ՔԱՇՈՒԻ ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԷՆ

ԲԱՅՑ, ԿՌԻՒՆԵՐԷՆ 100 ՄԵՌԵԱԼ ԿԱՐ

Իրաքի ուժերը զանգուածային ներխուժում մը ըրին երկրին հիւսիսային շրջանը մկրտուած՝ «ապահովութեան գօտի» որ արեւմտեան զինակիցներու պաշտպանութեան յանձնուած է Ծոցի պատերազմի վերջաւորութենէն ի վեր: Շուրջ 12 հազար զինուորներով կատարուած է յարձակումը եւ գրաւուած է Էրպիլ գիւղը որ մայրաքաղաքն է քրտական այդ փոքրիկ շրջանին որ Պաղտատի հակակըշռին տակ չէ: Կռիւներէն 100 հոգի մեռած է:

Ս. Հիւսէյն իր միջամտութիւնը կ'արդարացնէ առարկելով թէ քիւրտ թշնամի երկու եղբայրներէն մէկը՝ Պարզանի իրեն դիմած է վերագրաւելու համար Էրպիլը որ Թալապանիի ձեռքն էր:

Ծանօթ է որ Պարզանիի «Քիւրտիստանի դեմոկրատ կուսակցութիւնը» եւ Թալապանիի «Քիւրտիստանի հայրենասիրական միութիւնը» զինեալ բախումի մէջ են երկու տարիէ ի վեր: Տարակարծութեան պատճառը կը վերաբերի մաքսային իրաւունքներու թրքական սահմանագլուխը: Ասիկա գլխաւոր եկամուտն է իրենց հաստատած վարչական մարմնին եւ որու կեդրոնը Էրպիլ է: Տարուան մը հրադադարէ ետք, կռիւները վերսկըսած են, շնորհիւ իրանեան զօրքի մուտքի մը հիւսիսային Իրաք: Պարզուած է որ Թալապանի կը գործակցի Թեհրանի հետ, ճամբայ կը բանայ իրանցի զինուորներուն եւ կ'օգնէ անոնց որպէսզի տեղահան ընեն շրջանը ապաստան գտած իրանցի Քիւրտերը: Ամերիկա յաջողած էր, պահ մը, կողմերը հաշտեցնել, բայց Օգոստոս 17-ին կռիւները վերսկսած էին: Նոր հրադադար մը հաստատուած էր Օգոստոս 28-ին եւ Ուաշինկթըն կողմերը հրաւիրած էր նոր ժողովի մը Օգոստոս 30-ին: Այդ օրն է որ իրաքեան ուժերը կը յարձակէին եւ Իրաքի փոխ վարչապետը կը յայտարարէր որ այդ միջամտութիւնը պատասխանն էր Պարզանիի կոչին:

Ուաշինկթըն գգուած էր եւ Թուրքիա, յայտնելէ ետք որ կապի մէջ է Ուաշինկթընի, Թեհրանի եւ Պաղտատի հետ, կոչ կ'ընէր Ս. Հիւսէյնի որ զօրքը քաշէ: Գալով Իրանի, կ'ըսէր թէ Ամերիկա արտօնութիւն տուած է այդ յարձակման:

Սպառնալիք կար Իրաքի դէմ որ առկախուի ուտելիք – քարիւղ համաձայնագիրը, այսինքն շրջափակման վերնալը, եթէ Իրաք զօրքը չքաշէ: Կիրակի, Սեպ. 1-ին, Պաղտատ կը յայտարարէր թէ կը քաշուի:

Յիշենք որ Ապահովութեան Խորհուրդին թիւ 688 բանաձեւը (1991, Ապրիլ 5) Քիւրտերու համար «պաշտպանութեան գօտի» մը կը հաստատէ ուր Պաղտատի որեւէ միջամտութիւն արգիլուած է:

Արեւմտեանները, բոլորն ալ, համաձայն չեն իրենց հակազդեցութեանց մէջ: Եթէ Ուաշինկթըն որոշ վճռականութիւն ցոյց կու տայ, Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութեան բանբերը կը յայտարարէ. – «Իրաւական գետնի վրայ, ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդի բանաձեւերը չեն արգիլեր իրաքեան զօրքին ներկայութիւնը Իրաքի հիւսիսային գաւառներուն մէջ»:

1991-էն ի վեր, Քիւրտերու եղբայրասպան կռիւներէն 2000 հոգի մեռած է: Թալապանի (իրանամէտ), 61 տարեկան, գլխաւոր ընդդիմադիրը կը նկատուի Ս. Հիւսէյնի: Պարզանի, 50 տարեկան, 17 տարի է անառարկելի պետն է Քիւրտիստանի դեմոկրատ կուսակցութեան: Զօրավարներէն մէկն է, կրտսերը, մոլլահ Մուսթաֆա Պարզանիի:

Հ. ՔՈՉԱՐԻ «ԿԱՐՕՏ»ԻՆ ԹՐՔԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ

Պոլսոյ Պետական ապահովութեան թիւ 5 դատարանը հաւաքելու որոշում տուած է Հրաչեայ Քոչարի «Կարօտ» հատորին երկրորդ տպագրութեան առթիւ: «Կարօտ»ը թրքերէնի թարգմանուած ու լոյս տեսած էր 1994-ին առանց որեւէ նման հակազդեցութեան պատճառ ըլլալու: Հաւաքելու որոշումը կը հիմնուի այն պատճառաբանութեան վրայ որ գիրքը իր նիւթով «ցեղային ու շրջանային տարբերութիւններու շեշտումով կը դրդէ ոխի ու թշնամութեան զգացումներ»:

«Կարօտ»ը որ չարժանկարի ալ վերածուած է, պատմութիւնն է արեւմտահայ գիւղացիի մը որ ապաստանած է խորհ. Հայաստան, ու օր մը չկարենալով տոկալ հայրենի հողին կարօտին, Արաքսը անցնելով կ'երթայ տեսնելու ծննդավայրը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱ – 98

ԶՏՄԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆԻՆ ՅԱՋՈՂ ՄԵԿՆԱՐԿԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՓՈՐԹՈՒԿԱԼ 0-0

1998-ին Ֆրանսա տեղի ունենալիք ֆութպոլի Համաշխարհային Բաժակի զտման խաղերու մեկնարկը տրուած է Օգոստոս 31-ին:

Այս մրցաշարքին Հայաստան կը մասնակցի մաս կազմելով 9-րդ խմբակին, որու մէջ են նաեւ Փորթուկալ, Հիւսիսային Իրլանտա, Ուկրանիա, Գերմանիա եւ Ալպանիա:

Հայաստան իր առաջին խաղը կ'ունենար Փորթուկալի դէմ, զոր կը հիւրասիրէր Երեւանի Հրազդան մարզադաշտին մէջ աւելի քան 30.000 հանդիսականներու ներկայութեան: Այս առթիւ նաեւ առաջին անգամ ըլլալով Հայաստանի ազգային հաւաքականին մաս կը կազմէր ֆրանսահայ մարզասէրներուն ծանօթ խաղացող Միշէլ Տէր-Զաքարեան որ սիրայօժար ընդունած էր իրեն եղած հրաւէրը:

Խաղը ունեցած է բաւական հաւասարակշռուած դիմագիծ, Փորթուկալցիները բաւական նեղ պահեր ալ ապրած են, նոյնիսկ փորթուկալցի խաղացող մը վիրաւորուած է: Սակայն թիւի այս առաւելութենէն չեն կրցած օգտուիլ հայ մարզիկները եւ խաղը վերջ գտած է 0-0 բաւական պատուաբեր արդիւնքով, եթէ յիշենք ալ որ Փորթուկալ Եւրօ-96-ի փայլող խումբերէն էր:

Հայաստանի հաւաքականը հետեւեալ կազմով ներկայացած է. – Պերեզովսկի, Սուքիասեան, Տէր-Զաքարեան (Մինասեան 9րդ վայր.), Յովսէփեան, Խաչատրեան (խմբապետ), Պետրոսեան, Վարդանեան, Մխիթարեան, Գըրիգորեան (Ադամեան 70-րդ վայր.), Վ. Աւետիսեան, Ա. Աւետիսեան (Եսայեան 61-րդ վայր.): Մարզիչ՝ Յովհաննիսեան:

Այս խմբակին մէջ Հիւսիսային Իրլանտա գէշ սկսած է մրցաշարքը իր դաշտին վրայ յաղթանակը (0-1) զիջելով Ուկրանիոյ, մինչ միւս երկու խումբերը՝ Գերմանիա եւ Ալպանիա դեռ չեն խաղցած:

Նշենք նաեւ որ զտման այս առաջին մրցումներուն գլխաւոր անակընկալներէն կը նկատուէր 3-րդ խմբակին մէջ Ազրպէյճանի յաղթանակը, որ 1-0 արդիւնքով պարտութեան մատնեց Զուիցերիան: Իսկ Թուրքիա 7-րդ խմբակին մէջ պարտուած է Պելժիքայէն 1 – 2 արդիւնքով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ սկսան պատրաստել 1998-ի երեսփոխանական ընտրութիւնները: Հաւաքուած Լա Ռոշէլ, «ամառնային համալսարանի» աւարտին Ժոսփէնի ելոյթը բուռն էր եւ խիստ իշխանութեան համար: «Այս իշխանութիւնը, կ'ըսէ ընկերվարական պարագլուխը, ծնած է սուտէ մը եւ կը շարունակուի ձախողութեան վրայ: Նախագահը եւ վարչապետը կ'ըսեն կացութիւնը լաւ չէ, պէտք է ուղղութիւնը պահել: Ես կ'ըսեմ, կացութիւնը լաւ չէ, հարկ է քաղաքականութիւն փոխել»: Պարզ է որ Ժոսփէն շատ ճիշդ բաներ կ'ըսէ: Ցաւալին այն է

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԿԱԽՕՐՐԱՆԸ

Ամառ էր: Ամառ մը որ բերաւ իրեն հետ ամավերջի մեծ արձակուրդը: Ինչպէս ամէն տարի, կը գտնուէի մեծ ծնողքիս քաղաքը: Վիճակուած էր սակայն որ կատարուէր անսպասելին: Հայրս որոշած էր աշխատեցնել զիս, կեանքի դժուար պայմաններուն վարժեցնելու համար: Տասնեւչորս տարեկան էի ու պէտք է սորվէի հացս շահիլը: «Որո՞ն հոգը», կը մտածէի այն ատենները:

Բախտս մեծ հայրս բերաւ: Մէկ ամիս թողուց որ վայելեմ ընկերներուս հետ գետի ափերը, բայց օր մը, առաւ կանուխ տարաւ զիս աշխատելու տեղը:

Օրը պայծառ էր, լողալուն վայելքը խոստանալով: Ընկերնե՜րս: Նախանձեցի՛:

Չէի գիտեր ինչ պիտի ըլլայ ընելիքս: Ինչ տեսակ աշխատանք պիտի տանիմ: Միայն բան մը պարզ էր գլխուս մէջ: Հայրս զիս չի սիրեր:

Տաք վայրկեան փողոցներով աջ ու ձախ դառնալէ վերջ մօտեցանք տունի մը որ ծանօթ էր ինծի: Երբեմն ընկերներուս հետ խակ խնձոր կը գողնայինք հոն: Մէկը դէմ չէր կեցած մեր բրածին: Միայն տանտիրոջ համբաւը գիշերները ուշ հեռուէն կը հսկէր այն պարտէզին վրայ: Մեզմէ ոչ ոք տեսած էր իր երեսը, բայց իրերամերժ ենթադրութիւնները խորհրդաւոր դիմանկար մը գծած էին մեր երեւակայութեան մէջ: Ոմանք մեզմէ կ'ըսէին որ զօրաւոր էր եւ պատերազմէն խենթ: Ուրիշներ կասկածի կ'առնէին իր մարդ ըլլալն իսկ եւ անտեսանելիութիւնը չար ոգի ըլլալուն կը վերագրէին: Ի՞նչ ուրիշ խօսքեր:

Հասկնալի էր իմ սարսափած վիճակս երբ մտայ իր բակը: Ո՞ւր էին քաջ ընկերներս:

Երկար ոլորուն քարէ արահետ մը տարաւ մեզ կանանչութեան մէջ թաղուած տունի մը մօտ, ուրկէ դարձանք դէպի ետեւի պարտէզը այնքան ծանօթ ինծի: Հոն էր: Ոչ մօրուքով, ոչ ոտքով մը կամ աչքով մը կեղծ, ինչպէս կ'երեւակայէի զինք, այլ անվնաս հոգի մը: Անմիջապէս հասկցայ թէ ինչո՛ւ համար չկեցաւ երբեք մեր արշաւներուն դէմ: Կո՛յր էր: Այսպէս ջինջ աչքեր կեանքիս մէջ չէի տեսած: Կապոյտ՝ ինչպէս երկինքը:

Ծանր շղթաներով կապուած կախօրրանի մը մէջ կը ճօճէր մեզի սպասելով: Այսպէս կը յիշեմ զինք մինչեւ օրս:

Մեծ հայրս բացատրեց որ ընելիքս ընթերցում էր: Ուրիշ ոչ մէկ բան:

Ամբողջ օրը անցուցի անկապ էջեր դարձնելով, տարբեր գիրքերէ առնուած: Կ'երեւէր որ կարդացածս այնչափ կարեւոր չէր իրեն համար: Աւելի ուշ համոզուեցայ ատոր: Երբեմն կը սկսէի պատմել տարօրինակ պատմութիւններ, ստեղծագործումներ այն պահուն, բխած իմ խենթ գլխէս: Կը պատմէի ու կը փորձէի մտնել իր ժպտուն, կեանքէն փոխադրուած խորշոմներով երեսին միւս կողմը, ուր անշուշտ մարդու անձնաւորութիւն մը պահուած էր:

Օրեր կ'անցնէին եւ կախօրրանին շղթաներուն ձայնէն զատ ուրիշ նշան իրմէ չէի առներ: Արդէն օրօրոցը եւ մարդը մէկ սկսան ըլլալ ինծի համար: Առտու կանուխ կուգայի եւ երկու ժամ մենախօսութենէ վերջ կը վերադառնայի սովորական զբաղումներուս: Երբեք չպահեց զիս կամքիս հակառակ ու մէկ ամիս բնաւ չխօսեցաւ: Մինչեւ օր մը:

Ամէնօրեայ սովորութեամբ գացած էի անհամբերութեամբ երկու ձանձրալի ժամերու լրման: Գիրքեր անկապ առի իր հսկայ գրադարանէն եւ իր ոտքերուն առջեւ փռուած գորգին վրայ նստած կ'ուզէի սկսիլ տանջալի գործս: Առաջին անգամ երբ իր ձայնը լսեցի կարծեցի որ կուգայ հեռաւոր տեղէ: Գլուխս վերցուցի նայելով շուրջս, կարծելով որ դրացի մը խօսած էր: Բայց ո՛չ: Ինքն էր խօսողը:

Հարցուց ինծի թէ ինչո՛ւ եկայ: Սիրտս դաւաճանաբար անմիջապէս պատասխանել չտուաւ ինծի: Ուշ, վախցած պատասխանեցի որ հօրս կամքը կը կատարեմ ու պատմեցի հօրս տեսակէտը կեանքի նկատմամբ: Ըսաւ որ հայրս ճիշդ է ու ... լռութիւն:

Միւս օրերուն ընթացքին, քաջալերուած իր խօսքերէն, սկսայ հարցումներ ուղղել իրեն իր կեանքին մասին: Երբեք պատասխան չառի: Բայց սկսաւ խօսիլ կեանքի գեղեցկութեան ու երջանկութեան մասին: Այն ատենները չհասկցայ ինչպէս ինքը, կոյր մը, լուր կրնայ ունենալ ատոնց մասին: Մտիկ կ'ընէի իր ըսածներուն շատ ուշադրութեամբ: Սկսաւ ինքը խօսիլ եւ ես ականջս բանալ, կը պատմէր հին ժամանակներուն մասին եւ միշտ երրորդ դէմքով: Չէի գիտեր թէ իր մասին կը պատմէ, թէ իր վկայած պահերուն մասին: Իմացայ պատերազմի մասին, իր հետ տեսած սովին մասին:

Տունը մեծ հայրս յայտնեց որ միասին զինակից էին ու իր տեսողութիւնը կորսնցուցած էր Դոնի ափերուն վրայ:

Պատերազմէն ահագին ժամանակ անցած էր:

Կը պատմէր արեւոտ օրերու մասին, դժուար օրերու մասին եւս կը պատմէր նոյն սիրով ու կարօտով: Գոհ էր իր ապրած կեանքով նոյն իսկ եթէ կեանքը հարուածեր էր զինք այնքան սոսկալի կերպով: Ակամայ ընկերներ դարձանք: Ոչ մէկ բան գիտակցաբար չստիպեց, այլ իր ձայնը, իր լաւատեսութիւնը, հրապուրեցին խակ, ծարաւ պատանութիւնս:

Իր մասին չխօսեցաւ երբեք որ գութ չարթնցնէ մէջս, այս լաւ հասկցայ:

Երկու ժամէն հինգ-վեց ժամ սկսայ կենալ քովը: Կը խօսէինք ամէն բանի մասին, ու կարծիքիս կարեւորութիւն կուտար: Չափահաս մարդ կը զգայի ինքզինքս: Եւ վստահ եմ որ ինքն ալ այսպէս կը նկատէր զիս:

Օրերը անցան ու մօտեցան արձակուրդիս վերջին օրերը: Կը յիշեմ մեր վերջին հանդիպումը: Լուռ կեցած էր կախօրրանին մէջ, ձեռքը ծրար մը: Վարձատրութիւնս: Կարծեցի որ դաւաճանեց մեր ընկերութիւնը, բայց այդպէս չէր: Բացատրեց որ այս դրամները իմ փոքր եղբայրներուս համար են: Ըսաւ որ դրամը կեանքը չէ, այլ հոգիին երջանկութիւնը կեանք է:

Գացի, վերադառնալու համար յաջորդ տարի: Չեղաւ:

Ուշացայ վերադառնալու ընկերոջս քով: Դա՛ռն ուշացում:

Երկու տարի վերջ, ձմեռ մը, մեծ հօրս նամակէն իմացայ որ ընկերս մեռած էր: Ցա՜ւ ու արցունք: Նոյն նամակին մէջ կը գրէր մեծ հայրս որ պզտիկ նամակ մը ձգած էր ինծի ընկերս:

Ամառ եկաւ ու գացի այն տեղը որ երբեք նոյնը պիտի չըլլար ինծի համար: Ընկերոջս նամակը ձեռքս գացի իր տունը:

Կիսաւեր ու ամայի: Յիշեցի առաջին օրը երբ տեսայ զինք, արահետը, տան անկիւնը եւ զինք օրօրոցին մէջ: Նստայ օրօրոցին, բանալով նամակը: Էջ մը, լայն ու սխալ էջադրուած տողերով:

«Վստահ եմ որ իմացար թէ ինչ է կեանքը: Այն ատեններն ալ գիտէիր: Պատասխան կը փնտռէիր դուրսի աշխարհէն եւ պատասխանը մէջդ է: Կեանքն է երախային սիրտը ու իր անկեղծ սէրը: Սիրտը որուն վրայ չեն ազդեր դժուարութիւնները, այլ ինքը կ'ազդէ դժուարութիւններուն վրայ, դիւրացնելով զանոնք իր ջինջ էութեամբ: Մենք ունէինք նոյն սիրտը, դուն երախայ ըլլալով եւ ես քու սրտովդ ապրելով:

Տուիր ինծի ինչ որ ես կը մաղթեմ քեզի: Անծերանալի երջանկութիւն»:

Մշուշը ծածկեց աչքերս: Այդ լռութեան մէջ կը զգայի ծանօթ ներկայութիւն մը: Երջանիկ ներկայութիւն որ ոտքերս մղեց ճօճելու օրօրոցը: Շղթաները նորէն կը լսուէին:

Ի տեսութի՛ւն իմ հին ընկերս:

ԵԶՐԱՍ ՔՀՆՅ. ՊՈԿՏԱՆ

ԳԷՈՐԳ ԱՂԱԲԵԿՈՎ՝ ԼՐՏԵՍԻՆ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Աղաբեկովի հարցը լրտեսութիւնը չէր այնքան, որքան քայքայիչ գործունէութեան մշակումը այնպիսի ծաւալով որ այդ գօտիին մէջ տկարացնէր Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ազդեցութիւնը: Սակայն մանրամասն մտածուած գործողութիւնը յանկարծակի ձախողութիւն կրեց Աղաբեկովի ոգիականին պատճառով:

Պոլսոյ գրասենեակին լայն ծանօթութիւններու ունեւոր տէրը, չայլ ու հըմայիչ «Ներսէս Յովսէփեան» կը կարգաւորէր իր ձեռնարկութեան աշխատանքը, գրագրութիւն կը վարէր Եւրոպայի առեւտրական զանազան ձեռնարկութիւններուն հետ եւ կ'ուսումնասիրէր Թրքական շուկան: Իսկ գաղտնի գործակալ Գ. Աղաբեկով ոչ նուազ յաջողութեամբ կ'աշխատէր ոչ օրինաւոր ցանցը ստեղծելու. ան գաղտնի բնակարան ստեղծեց, նաեւ լուսանկարչական գաղտնի աշխատանոց. Պոլսոյ Հայերէն քանի մը նոր գործակալներ առաւ, առանց խորհրդային հետախուզութեան հետ իր կապը բացայայտելու: Այնպէս կը թուէր թէ ամէն բան յաջող ընթացքի մէջ է: Սակայն 1930 Յուլիս 13-ին, նախապէս Ֆրանսական վիզա ստանալով Աղաբեկով անակնկալօրէն մեկնեցաւ Թուրքիայէն, իր կապերը վերջնականապէս խզելով իր հիմնարկին հետ: Նախորդ օրը հանդիպած էր գործի իր ընկերոջ, հաղորդած էր թէ Մոսկուան կը զարմանայ Պոլսոյ գործակալին լռութեան ու նիւթ կը պահանջէ: Աղաբեկով խոստացաւ հանդիպիլ Շաբաթ օրը եւ Մոսկուայի համար թղթատար յանձնել: Սակայն արդէն շոգենաւին վրան էր: Աղաբեկովի փախուստը քանի մը պատճառ ունէր: Ան կը գրէ որ այդ քայլը առած էր ամէն բանէ առաջ քաղաքական նկատառումներէ: Անոր խօսքերով տակաւին Մոսկուայէն իրեն հետզհետէ կը պարզուէր Ստալինեան արտաքին քաղաքականութեան յարձակողական բնոյթը, քաղաքական կոպիտ տէմակոժիա եւ ներկուսակցական պայքարին մէջ փաստերու կեղծումը յատկապէս Տրոցկիի դէմ ու համայնավար պաշտօնական գաղափարախօսութեան եւ իրական կեանքին հակադրութիւնը:

Աղաբեկովի փախուստին մէջ կարեւոր դեր խաղաց նաեւ անձնական դրդապատճառը: «Մըրկահաւը» մենագրութեան հեղինակ անգլիացի Կորտըն Պրուք Շեփըրտ այդ մէկը կը նկատէ հիմնականը: Աղաբեկովի սիրոյ պատմութիւնը երկու խօսքով հետեւեալն է. ձգտելով կատարելագործելու իր անգլերէնը, ան սկսաւ դաս առնել բրիտանական ծովագնացութեան Պոլսոյ գրասենեակի պաշտօնեային 20 տարեկան աղջիկէն՝ Իզապէլ Սթրիթըրէն: Աշակերտին որ արդէն 34 տարեկան էր եւ անոր երիտասարդ ուսուցչուհիին միջեւ սէր մը կը ծնի: Անգլուհիին ընտանիքը կտրականապէս դէմ էր այդ կապին: 1930-ին Աղաբեկով Իզապէլին յայտնեց իր իսկական մասնագիտութիւնը, սակայն աղջիկը վայն չըքեց եւ որոշեցին ինչ որ ալ ըլլայ միացնել իրենց կեանքը: Ճիշդ նոյն շրջանին Աղաբեկով առաջին անգամ փորձեց կապ հաստատել բրիտանական գաղտնի սպասարկութիւններու հետ, սակայն միայն երեք ամիս ետք Ինթէլիճընս սերվիսը իրմով հետաքրքրուեցաւ:

Սթրիթըր ընտանիքը որպէսզի խզէ աղջկան կապը Աղաբեկովի հետ, Իզապէլը Փարիզ ղրկեց: Հոն հասաւ նաեւ խորհրդային նախկին հետախոյզը: Վճռական քայլը առնուեցաւ: Սկիզբը ան չյաջողեցաւ կապ հաստատել արեւմտեան հետախուզութիւններու հետ: 1930 Օգոստոսին Ֆրանսական իշխանութիւնները զայն Պելժիա արտաքսեցին ուր Յարութիւնով անունով ապրեցաւ Պրիւսէլ: Արտաքսման պատճառն էր Միլիւկովի կողմէ հրատարակուող «Վերջին Նորութիւններ» թերթին մէջ Աղաբեկովի հակախորհրդային յօդուածին հրապարակումը: Ֆրանսացիները հաւանօրէն չէին ուզեր ստուերել Խորհրդային Միութեան հետ իրենց յարաբերութիւնները:

Վերջապէս Պրիւսէլի մէջ կապ հաստատեցաւ Անգլիացիներու հետ: Աղաբեկով յաջողեցաւ ապացուցել որ իր տեղեկատուութիւնը լուրջ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ:

Բացի վիպական ու քաղաքական դրդապատճառներէն, Գլխաւոր քաղաքական վարչութենէն անոր հեռանալը ունէր նաեւ տրամաբանական ենթապատճառ: Աղաբեկով տեղեակ էր որ կեդրոնական կառոյցին մէջ լուրջ փոփոխութիւններ տեղի կ'ունենային: Անուանի շատ մը չեկիստներ որոնց կարգին նաեւ Աղաբեկովի անմիջական ղեկավարը փոխարինուած էին ու հալածուած: Ան կը նախզգար Մոսկուա կանչուելու սպառնալիքը եւ պաշտօնազրկումի հեռանկարը: Քիչ ժամանակ առաջ Արեւմուտք անցած Բաժանովը որ Ստալինի նախկին քարտուղարն էր, այդ մասին որոշակի կերպով գրած էր: Անոր խօսքերով Պոլսոյ գործակալը համոզուած էր որ եթէ զինք Մոսկուա կանչեն, ատիկա միայն կ'ըլլայ գնդակահարելու նպատակով: Ատկէ զատ Աղաբեկով իր հայ բարեկամներէն տեղեկացեր էր որ Թրքական ոստիկանութիւնը իր մասին տեղեկութիւն կը հաւաքէ:

Անյապաղ կանխիչ գործողութիւններ ձեռնարկուեցաւ Աղաբեկովի փախուստի հետեւանքները չէզոքացնելու համար: Արդէն 1930 Յուլիս 2-ին, Աղաբեկով Փարիզ հասնելէն ութ օր ետք Գլխաւոր Քաղաքական վարչութեան Պէրլինի ներկայացուցիչը որ դեսպանատան մէջ կ'աշխատէր, հրաման ստացաւ Աղաբեկովին յայտնի 10 գործակալները Մոսկուա ուղարկելու: Կարելի է ենթադրել որ անգլիական հետախուզութեան գրարարութեան քաշքշուքները առնչուած Աղաբեկովի պայմաններուն, որոշ չափով տկարացուցին հարուածը որ անոր մերկացումները հասցուցին խորհրդային հետախուզութեան: Խորհրդային գործակալութիւնը ժամանակ ունեցաւ հետախոյզ պաշտօնատարները փոխելու: Սակայն այդ ժամանակէն Մոսկուա չկրցաւ հարկաւոր ձեւով օգտուիլ: Ստալինի որոշումով ընտրուեցաւ հակառակորդին ֆիզիքական գոյութեան վերջ տալու ձեւը: Սակայն իր քայլերով Աղաբեկով կանխեց Ստալինը: Անոր մերկացումները խորհրդային հետախուզութեան համար մեծագոյն ձախողութեան իմաստը կը կրէին նախապատերազմեան ամբողջ շրջանի ընթացքին:

Մոսկուա ամենաբարդ գործողութիւններ պատրաստեց. փորձեցին Աղաբեկովը ծուղակը ձգել Վառնայի մէջ, Օտեսայի ճամբուն վրայ կանգ առած խորհրդային շոգենաւին մէջ, հոն բռնել զինքը ու փոխադրել ռումանական Գոսթանցա նաւահանգիստը: Այդ նպատակով գործի մղուեցան Քաղաքական վարչութեան Եւրոպայի բոլոր ուժերը, անոնց օտարերկրեայ գործակալները:

Գերմանիա փոխադրուելէն կարճ ժամանակ առաջ Աղաբեկով փաստօրէն դարձաւ բրիտանական գաղտնի սպասարկութիւններու գործակալը: Յայտնի չէ թէեւ թէ ինչով կը զբաղէր: Պէրլինի մէջ գործի որոշ կապեր ունէր: Հոն, 1930-ին ռուսերէն հրատարակեց իր առաջին «Չեկիստի նոթեր» գիրքը: 1936 Ապրիլին ա...

...ուրացաւ անոր սիրային պատմութիւնը։ Բաժանուեցաւ Իզապէլէն որ կրկին իր ազնուականութեան մականունը առած մեկնեցաւ Անգլիա։ Իսկ յատուկ սպասարկութեան փախստականը ոչնչացնելու մտադրութիւնը լքուած չէր․ որսը կը շարունակուէր։

Մինչեւ այսօր ճշդուած չեն Ազաբեկովի սպանութեան մանրամասնութիւնները։ Գրուք Շեփըրտ պարզած է թէ 1937-ին Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմին Ազաբեկով մասնակցած էր այդ երկրէն արուեստի գործեր դուրս բերելու գործողութիւններու, Խորհրդային Ներքին Գործերու Ժողովրդական Կոմիտէին նախաձեռնութեամբ սպանական յատուկ սպասարկութիւնները լայնածաւալ գործունէութիւն կազմակերպեցին վանքերը, եկեղեցիները եւ մասնաւոր հաւաքածոները կողոպտելու համար։ Գրաւեալ գործերը կը փոխադրուէին ֆրանսական սահմանը ու կը վաճառուէին։ Այս ձեւով գոյացած գումարները կը ծառայէին Սպանիոյ Հանրապետականներուն հատուցանելու խորհրդային օժանդակութիւնը։ Միջնորդներու միջոցով Ազաբեկովին առաջարկուեցաւ մասնակցիլ «Պրիւսէլեան սենտիքա» կոչուած գործողութեան եւ երաշխաւորուեցաւ շահոյն որոշ մէկ մասը։ Ընդունելով այդ առաջարկին ամբողջ վտանգը ան պայման դրաւ որ ինք սպանական սահմանը երբեք պիտի չանցնի (այն տարիներուն Հանրապետական Սպանիան լեցուն էր խորհրդային գործակալներով)։ Ամսական 10 հազար ֆրանք խոստացան անոր եւ կանխիկ վճարեցին քանի մը ամսուան համար։

1937-ի ամառը Ազաբեկով բնակութիւն հաստատեց սահմանային շրջանին մէջ, եւ Օգոստոսին սպաննուեցաւ առեղծուածային հանգամանքներու մէջ։ Սպանութեան մանրամասնութիւնները չբացայայտուեցան, սակայն թէ՛ Բաժանով, թէ՛ Բրուք-Շեփըրտ կը պնդէին որ փախուստէն եօթը տարի ետք վայն գտնուած էր խորհրդային վրիժառութիւնը։ Դիակը գտնուած էր սպանական տարածքին վրայ, սպանութենէն քանի մը ամիս ետք։

Առաջարկուած վարկածին համաձայն, ամէնէն սկիզբէն իսկ կասկածելով թակարդէն եւ խորհելով որ իրեն միայն մէկ վերադարձի տոմս կուտան (ինչ որ որոգայթ կը ծառայէ), իսկ երկրորդ անգամ կը սպաննեն, Ազաբեկով որոշեց ...որը խաղի բերել։ Մտադրութիւնը պարզ էր. արժէքաւոր պատառ մը բնու...իլ ու անհետանալ։

Գ. Ազաբեկովի այրին մահացաւ 62 տարեկանին, 1971 Նոյեմբեր 29-ին, Նիւ-Եորք ուր կ'աշխատէր ՄԱԿ-ի անգլիական ...ին մէջ։

ՀԵՆՐԻԿ ԼԻԼՈՅԵԱՆ

ՎԱԽԸ ԱՄԵՆԱԶՕՐ Չէ

Շատ հաւանաբար հեռու չէ այն օրը երբ Իրանի մոլլաները պիտի անդրադառնան թէ խաւարամիտ վախը բաւարար միջոց չէ երկիր մը ղեկավարելու։ Այսօր երիտասարդներն ու մօրուաւորները անխնայ պայքար կը մղեն․ առաջինները երիտասարդուհիներու փէշերը մատ մը կարճեցնելու, տղոց մազերն ալ մատ մը երկարելու իրաւունքը կ'ուզեն ձեռք ձգել։ Միջին դասակարգը գրեթէ անհետացած է, տեւական տագնապներու ծանրութեան տակ․ դրամին արժեզրկումը 60 - 100%-ի միջեւ կը տարբերի ու վճարելու ձիգը չատերը կը մղէ երկրորդ, երրորդ աշխատանքներու ձեռնարկելու։

Թեհրանի մէջ ուր մեթրօ չկայ, թաքսիները լաւ շահ կ'ապահովեն։ Կաշառակերութիւնը առօրեայ խօսակցութեան մնայուն նիւթն է, ինչպէս Շահին շրջանին։ Հակառակ վտանգին, ոստիկաններու ամէնուրեք ներկայութեան, վախը այլեւս չի կրնար զսպել կատաղութիւնը։ Տուներու մէջ կ'արտասանուին խօսքեր որոնք հազիւ մտածումի նիւթ կ'ըլլային. «ազատութիւն չկայ» կ'ըսէ մէկը, ուրիշ մը կ'աւելցնէ. «Մուհամմէտ վերէն դիտելով մեր ճակատումը մեր մոլլաներուն եւ իսլամական հանրապետութեան հետ, անպայման կը մարի խնդալէն»։

Ուրացումի, անգիտացումի գլխաւոր զոհ կիները որոնք առաջին զոհերն են կրօնամէտ իշխանութեան, սկսած են ընդդիմութիւն ցոյց տալ։ Հազար ձեւերով կը ջանան շրջանցել լաչակի, հագուստ-կապուստի պարտադրանքը, աչք առնելով ամէն պահ խարազանուելու վտանգը։ Լաչակները գոյնզգոյն են ու երկար վերարկուները ոսկեգոյն ուսադիրներ ունին։

Կնոջական թերթ մըն է «Կինը»ը որ չորս տարիէ ի վեր լոյս կը տեսնէ. ջատագովն է իսլամականութեան մը որ առաւելագոյն ազատութիւնը կ'ընծայէ կնոջ։ Վերջին ընտրութենէն ի վեր վերածուած է քաղաքական թերթի մը։ Վերջին թիւերէն մէկուն մէջ տեղ տրուած է ընթերցողուհիի մը երազին այն օրուան երբ կիները ընկերութեան ամենաբարձր դիրքերը պիտի գրաւեն, երբ կին մը նախագահ պիտի ըլլայ, իսկ այրերը այնքան յոգնած պիտի ըլլան որ պիտի չկրնան արգելք ըլլալ։

Ուրիշ ամսաթերթ մը որ համարձակած է հարցախոյզ մը հրատարակել ջղային տագնապներու յաւելումին մասին, փակուած է. տնօրէնը վեց ամիս բանտարկութեան ու խարազանի 35 հարուածի դատապարտուած է։ Ինչպէս նոյն թերթը խորագրած է անգամ մը «Երկիրը ուր ծիծաղի ծաղիկները կը թառամին» կը հակի դէպի մտային անհանգստութիւն։ Այդ ընթացքէն զերծ չեն նոյնիսկ Իրան - Իրաք պատերազմին կամաւորները։ Մայիսին անոնցմէ երեքը անձնասպան եղած են․ բժիշկ մը կը յայտնէ թէ բնակչութեան մեծ համեմատութիւն մը հանդարտեցուցիչ դեղ կը գործածէ։

Անկարելի է այլ կերպ ըլլալ երբ մարդ միշտ աչալուրջ, արթուն պէտք է ըլլայ, երբ ընտանեկան հաւաքոյթ մը կրնայ փաստարան կոչուած պահակներուն բիրտ միջամտութեան բեմ ըլլալ․ կամ երբ սա կամ նա պատճառաբանութեամբ կրնայ մոլլա մը ձեզ պարտադրել ամուսնալուծուելու։ Խուսափելու համար նման անհեթեթ ու վտանգաւոր կացութիւններէ, մարդիկ պահուըտուք կը խաղան գուրանական օրէնքին հետ։ Հեռատեսիլը արգիլուած անթէնը կը պահուըտի ծառի մը ճիւղերուն տակ, կարճ փէշերը կը հագնուին հիւրասենեակներուն մէջ, իսկ հովագգեստները կը ծածկուին երկար վերարկուներուն տակ։ Մարդիկ ճաշարաններու մէջ «փարսի գոլա» կը խմեն, իրենց խոհանոցը՝ վոտկա։ Ճիշդ է որ բերանացի ակնարկութիւններ չեն ըլլար աղջիկներու, բայց հեռաձայնի թիւ արձանագրուած թղթիկ մը միշտ կարելի է սահեցնել մէկուն ձեռքը։ Կը բազմանան բացակաները, կան պատերազմին զոհերը, բանտարկուածները, գաղթածները։ Մոռնալու համար մարդիկ հետզհետէ աւելի կը դիմեն արգիլեալ ալքոլին եւ յաճախ նաեւ թմրեցուցիչներու։

Դժուար չէ նշմարել թէ նորանոր ճեղքեր կը գոյանան հանրապետութեան վարչաձեւին վրայ։ Իշխանութեան անցնելու պահուն վարպետ դիւանագէտներ նկատուած մոլլաները յայտնուեցան խեղճ ու կրակ տնտեսագէտներ որոնք ինչպէս Շահը, վստահած էին քարիւղի եկամուտին։ Անոնք քօղարկելու համար իրենց անկարողութիւնը այն տպաւորութիւնը ստեղծեցին որ կը խուսափէին համաշխարհային տնտեսական խաղին միջամուխ ըլլալէ, չենթարկուելու համար արեւմտեան արժէքներու համակարգին։ Արդիւնքը այն եղաւ որ իշխանութիւնը ոչ մէկ վարկ կը վայելէ իր քաղաքացիներուն քով ու սպառած է անոնց տիրելու միջոցները։ Արդէն երկրի մը մէջ ուր 20 տարեկանէն վար 26 միլիոն բնակիչ կայ եւ քաղաքաքօրքին ճնշումները չեն կրնար զսպել բնակչութիւնը, մոլլաներու իշխանութիւնը անզօր է ամէն բան հակակշռելու։

Այսուհանդերձ, Իրանցիները որոշած չեն ապստամբիլ. առաջին անգամ մը տեսանք թէ ատիկա ի՛նչ արդիւնք տուաւ, կ'ըսեն անոնք։ Արդէն ամէն մարդ իր բաժինը լայնօրէն առած է բռնութենէն ու ճնշումներէն։ Կը սպասեն, որ պտուղը լաւ մը փտի ու իյնայ ինքնիրեն։ Ոչ ոք տրամադիր կը թուի զայն ծառը թօթուելու։

ՔԱՂՀԱՆ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈՒՐԳԱԶԻ (Պոլիս) իր ամարանոցին մէջ, Օգոստոս 10-ին իր մահկանացուն կնքած է վիրաբոյժ տոքթոր Պերճ Շահէն, 85 տարեկանին։ Ան առաջին շրջանաւարտներէն եղած է Մխիթարեան լիսէին եւ տարիներու երկայնքին որպէս ճարտար վիրաբոյժ գնահատելի աշխատանք տարած է գաղութին մէջ։ 35 տարի ծառայած է Ս․ Փրկիչ Ազգային հիւանդանոցին մէջ։ Բժշկական իր ասպարէզին կողքին, տոքթոր Շահէն մեծ վաստակ ունեցած է նաեւ կրթական մարզին մէջ։ Որպէս խղճամիտ ուսուցիչ, ան հայ լեզու եւ գրականութիւն դասաւանդած է Էսաեան վարժարանը, իսկ Մխիթարեան վարժարանն ալ եղած է կենսաբանութեան ուսուցիչ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՅԱՏԿԱՑՈՒՄ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կառավարութեան մամուլի սպասարկութենէն յայտնուած է որ վարչապետին որոշումով Նկարիչներու Միութեան յատկացուած է 5 միլիոն դրամ, 1996-ի պիւտճէով նախատեսուած կառավարութեան պահեստի ֆոնտէն։ Հրանտ Բագրատեանի մէկ այլ որոշումով 470 հազար դրամի յատկացում մըն ալ եղած է «Եղտիների ձայն» թերթին խմբագրութեան։

ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Մինչեւ 30-ական թուականներու կէսերը Գիւմրիի մէջ այլ եկեղեցիներու կարգին կը գործէր Ս․ Գրիգոր Լուսաւորիչը (Գեղացոց ժամը), կառուցուած ԺԹ․ դարուն։ Տաճարը յետագային գործածուեցաւ որպէս պահեստարան։ Ներկայիս ան յանձնուած է Գիւմրիի թեմին ու հոն պատարագ մատուցած է առաջնորդ Գրիգորիս Եպիսկոպոսը։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ
Վ․ ԵՐԱՆԳԵԱՆ
(Վարուժան Պօյաճեան)
Հորիզոն հրատարակչական,
Մոնրէալ 1996

ՀԱՄԲՈՅՐԸ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ

- Ինչպէ՞ս եղար, աղջիկս, - խօսեցաւ մայրը՝ ձեռքը աղջկան ճակատին տանելով։

Ի՞նչպէս ըսէր, թէ ներսը Մուրատ Ակոն տանիքին կը սպասէ։ Աղջիկն հիւանդ էր, հիւանդ, կրակներու ու բոցերու մէջ։ Ինչպէ՞ս ըսէր, թէ հայրն իր նշանը ետ կ'ընէ։

- Մարուշ, աղջիկս, էդ Մուրատենց տանին ինծի տուր։

Աղջիկը վարանեցաւ. խոշոր ու հիւանդ աչքերը մօր երեսին սեւեռեց։

- Խնամի Ակոն ըսաց, որ վաղը քաղաք պիտի երթայ, կ'ուզէ մատնիին նոր ակ անցընէ։

Մարուշ հանեց մատանին ու մօրը երկարեց։ Մայրը սենեակէն դուրս ելաւ թէ չէ, Մարուշի սիրտը փղձկեցաւ, դէմքը մազերուն ու բարձին մէջ թաղեց ու լացաւ, լացաւ, բոլորովին լուռ ու անձայն նախազգացումով մը։

Լուրը գիւղին մէջ շատ շուտ տարածուեցաւ. - Կարօ Մարսուպ նշանը ետ է առեր։

Կարօ Մարսուպ երկու օր եկեղեցի չգնաց, մարդու երես չնայեցաւ։ Երրորդ օրը եկեղեցիէն երբ դուրս ելաւ, ոչ ոքի հետ խօսեցաւ։ Կնճիռները ճակատին վրայ թնճուկած՝ ուղղակի տուն գնաց։ Տան մէջ ալ կարծես անկանոն թափթփածութիւն մը կար, ճիշդ Կարօ Մարսուպի սրտին պէս։ Հաւերը տանիքը կը փռտէին ու հողերը վար կը թափէին. սանդխամատերը մաշած կ'երեւէին. տան խոնջան անյարմար տեղ դրուած, ամաններն անկանոն տեղաւորուած. եզներն ալ միշտ անօթի կ'երեւէին. կինը, Նունիկ, հիւանդ աղջկան անկողնին քովէն չէր հեռանար։ Տան մէջ հիւանդ լռութիւն մը առեր կեցեր էր։

- Նունի՛կ, գետինը մաքրէ, Նունիկ, էս կովերը տաշա չե՞ս կթեր, - կը պոռար Կարօ Մարսուպ։

Նունիկ վար կ'իջնէր, սթիլը ձեռքին, ախոռը կը մտնէր կովերը կթելու, ուր Կարօ Մարսուպ եզներուն կռնակն ու աականջները կը շփէր։

- Էդ աղջիկը բոցերուն մէջ կը վառի, արիմա՛րդ. էսօր ամբողջ օրը ինքն իր դէմ է խօսեր. երեք օր է բերանը բան դրած չէ, - խօսեցաւ Նունիկ վարանոտ։

- Ես քեզի կ'ըսեմ էդ աղջկան անունը մի տար, կնի՛կ, թո՛ղ երթայ սատկի։

- Էսօր, քանի օր է հիւանդ է, տնաշէ՛ն. օր մըն ալ անկողնին մօտեցիր, տես, ի՞նչ հալի է։

- Չէ, չէ, որ սատկի՝ գերեզմանը չեմ երթար. էդ իմ աղջիկը չէ, ինծի աղջիկ չկայ։

Մարուշի հիւանդութիւնը աւելի ծանրացաւ։ Նունիկ ի զուր աղաչեց, դրացիներն ի զուր խօսեցան, որ Կարօ Մարսուպ աղջկան անկողնին մօտենայ։ Կարօ Մարսուպ կամ մարագին տանիքը չխեց կամ եզներն առաւ ու դաշտ գնաց։ Հիւանդ աղջկան անկողնին չմօտեցաւ։ Տէր չեղաւ աղջկան։

Աշունի վերջի ամիսն էր. ուէնճալերները բամպակներուն հետ ներս առեր էին իրենց ոտքերն ու եզները։ Պարզկայ գիշերներուն դաշտին վրայ այլեւս մուժ կը նստէր։ Աշունի տերեւները աշունի հովերէն կը քշուէին դիւահարի պէս ու կամուրջներուն վրայ բոլորակ պար կը դառնային։ Դաշտին մէջ միակ որթատունկի ու սալորենի տերեւներն էին, որ բոցի գոյնով բըռնկած կը վառվռային միջօրէի արեւին ներքեւ։

Աշունի միջօրէ մըն էր, երբ Մարուշ ելաւ անկողնէն ու իրենց տան կիսապատին քով, արեւուն տակ նստած, դաշտը դիտեց։ Կիսապատին վրայ հովերէն ձըրդուած էին մի քանի աշունի տերեւներ։ Մարուշ շատ էր նիհարցեր. դէմքն աւելի ճերմկցեր էր, յօնքերն ու աչքերը աւելի սեւցեր էին, կ'ըսես չինական մելանով էին ներկուեր։ Որքա՜ն ատեն էր, որ դուրս ելած չէր Մարուշ։ Աշխարհն ինչքա՜ն փոխուած էր։ Մարուշ, ծառերու մերկութեան մէջ շատ որոշ կը տեսնէր փշերու ճամբան։ Ի՞նչ եղաւ Մուրատը. արդեօք կը մտածէ՞ իր մասին։ Եթէ ուժ ունենար իր կողերուն վրայ, կ'ուզէր հեղ մը բարձր տանիք ելլել։ Արդեօք հո՞ն էին դդումները, աքաղաղը։ Մարուշ կը ըղձար, որ բան մը կորսնցուցեր էր, բան մը, որ ունէր չհիւանդանալէ առաջ։ Ա՛խ, այդ ի՞նչն էր։ Ինչպէ՞ս կորսնցուց, ի՞նչն էր այդ, Աստուած իմ։

Ալ ամէն օր արեւ կ'ելլէր Մարուշ ու արեւի ջերմութեան ներքեւ օրէ օր կը փոխուէր, ինչպէս հասակաւոր ծաղիկ մը՝ թափանցիկ ու գգայուն։ Արդէն այտերուն վրայ սկսած էր թեթեւ կարմրութիւն մը գալ, աշունի տերեւներուն մէջ մոռցուած բաց կարմիր կակաչի գոյնով։ Անոր մէջ սկսած էր Մուրատի պատկերն հետզհետէ պայծառանալ։ Սեւ ու խոշոր աչքերը, քիթը, բերանը, դեռ նոր բուսած պեխերը, մանաւանդ քանքուլը ճակատին վրայ թափուած։ Այդ բոլորէն յետոյ բան մը կար կորսուած, որուն հետզհետէ կը մօտենար ու կը հեռանար։ Կարծես իր գգայարաններէն մէկը պակաս ըլլար։ Մարմինին վրայ յանկարծ լիութիւն ու առատութիւն իջաւ, դաշտին վրայ թափուող անձրեւին պէս։ Մարուշ գտած էր, գտած։ Դաշտի հոտը, Մուրատի քրտինքին հոտն էր այդ։

Երեկոյին, ուշ ատեն, Կարօ Մարսուպ ու Նունիկ, քով քովի կայնած, մի քանի ծունկ աղօթք ըրին ու գացին։ Մարուշն ալ մէկ կողմէն մազերը կը քակէր անկողին երթալ ձեւացնելով։

Մարուշ մարեց ճրագը ու կամաց մը մութին մէջէն դուրս ելաւ։ Մութ էր նաեւ դուրսը. Լուսնկան, հեղեղէ քշուած պղինձէ ափսէի մը պէս, ամպերուն տակ կը մտնէր, դուրս կ'ելլէր ու նորէն կը ծածկուէր։ Ինչո՞ւ տանիք ելաւ, չէ՞ որ գիւղն ամբողջ քնացեր էր, քնացեր էր նաեւ Մուրատը։ Մարուշ կարօտն ունէր զէթ մութին մէջէն Մուրատենց տանիքը տեսնելու։ Թեթեւ հով մը ուսերուն վրայ քակուած մազերը թել թել կ'ընէր։ Գիւղը խաղաղ էր ու լուռ, միայն ադրիւրին ձայնը կուգար շատ որոշ։

(Շար. 10)

Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ Տ. Գիւտ Արքեպիսկոպոս Նազգաշեան եւ Հոգեւորականներ,

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Ներկայացուցչական Ժողով, Վարչական Խորհուրդ ու Եկեղեցւոյ պաշտօնէութիւն

վշտով կը ծանուցանեն անժամանակ, յանկարծական մահը՝

Ներկայացուցչական Ժողովի նորընտիր անդամ՝

ԱԼՊԷՌ ՏԸՄԷՐՏԵԱՆ (ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ)-Ի

որ պատահեցաւ Օգոստոս 30-ին, իր բընակարանին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 2, կէսօրէ ետք ժամը 2·30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ուրկէ մարմինը փոխադրուեցաւ Գոլոմպի Նոր Գերեզմանատունը՝ ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանին մէջ։

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

(Շար. Ա. էջէն)

որ ամէն քաղաքական դէմք գիտէ թէ ի՛նչ պէտք է ընել, երբ իշխանութեան գլուխ չէ։ Վերջը՝ ամէն ինչ կը փոխուի։

ՇԻՐԱՔ ԵՒ ՔՈՀԼ տեսնուեցան Սեպ. 1-ին եւ անգամ մը եւս շեշտեցին իրենց յանձնառութիւնը Մաասթրիխթի Համաձայնութեան, ի մասնաւորի միակ դրամին՝ էօրօ որ ի զօրու պէտք է դառնայ 1999 Յունուար 1-էն։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ վարչապետը՝ Ռաֆիք Հարիրի յայտարարեց թէ կ՚արտօնէ զօր. Աունի վերադարձը։ Այս յայտարարութիւնը բրաւ Օգոստոս 31-ին, ճիշդ նախօրեակին երեսփոխանական ընտրութեան Բ. փուլին, Պէյրութի մէջ (իր ցանկին վրայ են 5 Հայեր) եւ ուր կ՚ուզէր ինքզինք պարտադրել։ Այդ ձեւով կ՚ուզէր սիրաշահիլ քրիստոնեաները։ Սեպտեմբեր 1-ին, 90 թեկնածուներ կային 19 աթոռի համար։ Հարիրիի ցանկը նախապատուութիւն կը վայելէր։ Իրեն դէմ ունէր նախկին վարչապետ Ս. Հոսի ցանկը։ Մասնակցութեան համեմատութիւնը 31% եղած է։ Հարիրի 5 միլիոն տոլար ծախսած է իր ընտրապայքարին համար եւ յանձն առած է 64 տոլարի պարգեւ մը շնորհել իրեն քուէարկողներուն։

ԱՐԱՖԱԹ – ՆԵԹԱՆԻԱՀՈՒ հանդիպում մը անմիջական կը նկատուի։ Իսրայէլի նախարարապետը որ ցարդ չէր ուզեր տեսնել պաղեստինցի պարագլուխը, տեղի տուած է արեւմտեան ճնշումներուն։

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ խնկական աղէտ մը դարձած է Ֆրանսայի մէջ։ 1994-ին, 12 հազար հոգի անձնասպան եղած է եւ 164 հազար ալ փորձած են։ Գործազրկութիւնը, ապագայի հեռանկարի չըգոյութիւնը, ընտանեկան դժուարութիւնները գլխաւոր պատճառները կը նկատուին։

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

«UGAB - 90»

A l'occasion de la célébration de son 90ème anniversaire, l'UGAB organise un grand

Gala de Bienfaisance

au profit des *TABLES DE L'UGAB*, en Arménie

le Vendredi 18 Octobre à 20 heures

au Pavillon Dauphine – 75016 Paris

P.A.F. : 750 Frs

Rens. : 45 20 03 18 / 42 27 12 26.

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՏՆՕՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

71ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՓԱՐԻԶ. - Ոմն՝ 500 Ֆր.։

LE CONSEIL D'ADMINISTRATION DE L'ECOLE ARMENIENNE D'ISSY-LES-MOULINEAUX

a le plaisir de vous informer de l'ouverture de

l'ECOLE TARKMANTCHATZ

LE LUNDI 16 SEPTEMBRE 1996

Inscription pour les deux premiers niveaux de maternelle auprès du secrétariat de l'Association pour la Construction et l'Administration de l'Ecole Arménienne d'Issy-les-Moulineaux au 46 44 62 16

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

CBAF - Section St Jérôme / Djavo Chant

Sortie

MUSEE DOBREE / NANTES

Exposition

Arménie

Les Trésors du patrimoine archéologique arménien des origines au IV siècle

Vendredi 6 Septembre à 22 h

place de la Rotonde Dikran Tekeian

Saint Jérôme

Départ de Nantes le Samedi soir

PAF de transport et visite musée 350 F environ

pour tous renseignements et réservations :

tél.: 91 70 00 32 et 91 61 10 82

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ARNOUVILLE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section ASTRIG d'Arnouville lès Gonesse / Gonesse / Sarcelles / Villiers le Bel, informe que l'inscription aux cours d'arménien et de danse aura lieu le samedi 7 septembre à partir de 14h30 à la salle Léo Lagrange à Arnouville.

ՇԱՒԻԼԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԵՐԿՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑ

Շաւիլի Եկեղեցւոյ հովանաւորութիւնը վայելող երկօրեայ հայերէն լեզուի ու կրօնագիտութեան դպրոցի վերամուտի թուականն է Սեպտեմբեր 11, Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 10-ին։

Դասաւանդութիւնները տեղի կ՚ունենան Եկեղեցւոյ կից Սարգիս Պալապանեան սրահին մէջ, հետեւեալ յայտագրով ու ժամանակացոյցով. -

- Չորեքշաբթի, ժամը 10 - 12· հայերէն լեզու եւ կրօնագիտութիւն, փոքր տարիքի աշակերտներու համար։
- Չորեքշաբթի, ժամը 14 - 16· հայերէն լեզու եւ կրօնագիտութիւն, պատանի տարիքի աշակերտներու համար։
- Ուրբաթ երեկոյ ժամը 18·30 - 21· հայերէն լեզու, չափահաս տարիքի աշակերտներու համար։

Յաւելեալ մանրամասնութեանց համար, դիմել դպրոցի ուսուցչին՝ Պր. Մեսրոպ Ադամեանին։

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի Հայկազեան Միօրեայ Վարժարանի վերամուտն է Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 2-ին, Առաւօտեան ժամը 9-ին։

Դասաւանդութիւնները տեղի կ՚ունենան Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 9-էն 12, կէսօրէ վերջ ժամը 14-էն 16։

Աշակերտները կրնան օգտուիլ կէսօրուան ճաշէն. իսկ երթեւեկի սպասարկութիւն մը կարելի է նախատեսել ծնողքներու հետ համաձայնելով։

Յաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել Եկեղեցւոյ Դիւանատունը։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ի նպաստ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» Հիմնադրամին ԿԻՐԱԿԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 29, ԺԱՄԸ 15-ԻՆ, Իսի լէ Մուլինօ։

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ

ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ ճաշակով

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 8-ԻՆ

Ս. Ղազարի մէջ կը տօնուի

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՔ. ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆԻ

եւ իր հոգեկից դասընկեր

Հ. ՊՕՂՈՍ ՎՐԴ. ԱՆԱՆԵԱՆԻ

ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԴԻՒԱՆ Ս. ՂԱԶԱՐՈՒ

1954 ——— 1996

PÈLERINAGE ANNUEL

42ème Anniversaire

ST-GRÉGOIRE à TALLARD

1954 ——— 1996

Une messe sera célébrée selon le rite de l'Eglise Apostolique Arménienne

ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹԱԼԱՐԻ ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ

Dimanche 15 Septembre

sous l'égide du Conseil Diocèsain de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France et le concours de l'Association Culturelle des Arméniens de Gap et des Hautes Alpes

Sous la Présidence de **MGR LAGRANGE, évêque de Gap,** et de **MGR DARON GEREJIAN, Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France,**

le Rév. Père VARTAVAR KASPARIAN célébrera la messe à 10 heures 30, en présence du Clergé de Tallard et de ses environs.

La messe sera chantée par la Chorale de l'Eglise **Serpotz Tatéos-Bartoughiméos**

à 13 heures Un repas fraternel réunira les pèlerins dans la Salle Polyvalente de Tallard, en présence des autorités religieuses et civiles.

Des autocars, suivant le nombre des inscrits, seront mis à la disposition, pour des personnes qui ne peuvent se rendre par leurs propres moyens.

Départ à 7 heures précises

Pour tous renseignements et réservations s'adresser :

- **MARSEILLE** - Cathédrale Arménienne du Prado, Tél. : 91 77 84 70.
- **SAINT-ANTOINE** - Eglise Saint Tatéos Tél. : 91 65 56 75 M. Tashan Tél. : 91 65 54 45.
- **BEAUMONT** - Eglise Saint Grégoire L'Illuminateur, Tél. : 91 93 13 50.
- **CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE** - Tél. :91 93 30 08.
- **TOULON - ABRIS CLUB** - Tél. : 94 27 10 51.
- **Pour toutes autres régions** - Ass. Culturelle des Arméniens de Gap - Tél. : 92 51 71 80 (heures de repas) 92 51 00 87.

Prix du Trajet de Marseille	100 Frs
Aller-retour seul	120 Frs
Repas seul	220 Frs
Aller-Retour et repas compris	

Pour la vente d'objets demander l'autorisation à l'Association de Gap.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4
MERCREDI
4 SEPTEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·931 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 18.931

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԳԼԻՆԹԸՆ ՀՐԹԻՌՆԵՐ Կ'ԱՐՁԱԿԷ ԻՐԱՔԻ ՎՐԱՅ

Մինչ կը հաղորդուէր որ Ս. Հիւսէյն [...]ուած է քաշել իր զօրքը «հիւսիսային պաշտպանութեան գօտի»էն, Գլինթըն [...] ձգելով իր ընտրապայքարի հըջա[...]ոյթը, Ուաշինկթըն կը վերադառնար [...]պատրաստուելու համար թէ կը պատրաստուի Իրաքի վրայ յարձակելու: Ի՞նչ պատահած էր: Կ'ըսուէր թէ Պաղտատ [...]պէս չէ քաշուած եւ թէ ամրակծումներու ձեռնարկած է Սիւլէյմանիէ[ի] եւ շրջանին վրայ: Այս տեղեկութիւնը չի համապատասխաներ Թուրքիոյ Արտաքին նախարար՝ Տիկին Թանսու Չիլլերի յայտարարութեան: Ան ապահովութիւն կու տար որ բոլոր Իրաքցիները հեռացած են երկրէն: Այլեւս չենք տեսներ հրասայլեր, զինուորական կառքեր [...]: Պաղտատի մէկ պատասխանատուն ալ կը ճշդէր որ «Ամերիկացիք այլեւս ոչ մէկ պատրուակ ունին յարձակելու համար Իրաքի վրայ»: Բայց եւ այնպէս յարձակեցան: Ի դէպ, պէտք չէ անտեսել որ Գլինթըն ընտրապայքարի մէջ է եւ իր մրցակիցը՝ Տոլ մեղադրած է ամերիկեան իշխանութիւնները որոնք տկար [...]ուած են Ս. Հիւսէյնի նկատմամբ: Տոլ Գլինթընի վրայ ալ յարձակած էր այն պատճառով որ ան թոյլ տուած է որ [...]լափակումը վերնայ իրաքեան քարիւ[ղ]ին դէմ:

Գլինթըն յարձակման անցնելէ առաջ համաձայնած է Շիրաքի որ դէմ դրուած է, բայց Մեծն-Բրիտանիա Ուաշինկթընի կողքին է:

Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 3, առաւօտեան ժամը 6-ին է որ Միացեալ-Նահանգները սկսան հրթիռներ արձակել Պաղտատի շուրջ, պաշտպանութեան եւ զինուորական կեդրոններու վրայ: Նոյն ատեն կ'ըսուէր թէ Գլինթըն յայտարարութիւն մը պիտի ընէր երբ գործողութիւնը վերջ գտնէ: Հրթիռները կ'արձակուէին ռազմանաւերէ եւ օդանաւերէ:

Փարիզի քրտական Հիմնարկի նախագահը՝ Քենտալ Նեզան իր մտահոգութիւնը կը յայտնէ Ֆիկառօ-ի մէջ (Սեպ. 3): [...] կ'ըսէ թէ Ս. Հիւսէյն նախ կ'ուզէ ըսել աշխարհին թէ միշտ հո՛ս է եւ թէ [...]ած առենը կրկին իր ձեռքը կ'առնէ իրաքեան Քիւրտիստանի հակակշիռը: Հոն [ազ]դեցութեան բուռն պայքար մը կայ Միացեալ-Նահանգներու եւ Իրանի միջեւ: [...] կը մեղադրէ արեւմտեանները որ [...]րկ եղած միջոցները չտուին Քիւրտե[րուն] որպէսզի ինքնավար ստեղծութիւն մը ստեղծէին եւ այն ատեն քաղա[...] գոյութեան առաջքը առնը[...] կ'ըլլար: Պաշտպանութեան գօտին [...]եցին իրենց խիղճը հանգստացնելու համար եւ այդ վարանոտ դիրքը ըրին միայն չդժգոհեցնելու համար Թուրքիան, որ չի հանդուրժեր քրտական [...] քաղաքական ինքնութիւն: Նեզան [...] լուծում կը տեսնէ. կամ Ուաշինկթըն [...]թեան ժողով մը կը կազմակերպէ բարձր մակարդակի վրայ, [...]կական կանոնագիր մը տալու համար այդ [...]ին, կամ խորհրդանշական պատաս[...] մը կու տայ (իրաքեան թիրախներու ամրակծում) եւ Քիւրտերուն կը [...] որ իրենց ներքին հարցերը կարգաւորեն: Այն ատեն քաղաքացիական պատերազմը կը սաստկանայ:

Այս յայտարարութիւններուն յաջորդող դէպքերը (հրթիռներու արձակում) այն տպաւորութիւնը կու տան որ Գլինթըն երկրորդ լուծումը ընտրած է: Իրաքի Քիւրտերը ներկայիս Սպիտակ Տան ընտրապայքարին կը ծառայեն.

Իրաք կ'ամբաստանէ Միացեալ-Նահանգները այս «վատ յարձակման համար», մինչ Ռուսաստան իր մտահոգութիւնը կը յայտնէ:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՀԱՐԻՐԻԻ ՑԱՆԿԸ
ՅԱՂԹԵՑ

ԸՆՏՐՈՒԱԾ ԵՆ ՀԱՅ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐԸ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 1-ին, փայլուն յաղթանակ մը տարաւ Լիբանանի վարչապետ՝ Ռաֆիք Հարիրիի ցանկը, որուն վրայ կը ներկայանային նաեւ հայ թեկնածուները: Պէյրութի այս ընտրաշրջանը ունէր 19 աթոռ եւ Հարիրիի ցանկը ապահովեց 14 աթոռ: Ցիշենք որ հայ երեսփոխաններն են. — մէթր Խաչիկ Պապիկեան (Հայ առաքելական), Յակոբ Տէմիրճեան (Հայ առաքելական), տոքթ. Եղիկ Ճէրէճեան (Հայ առաքելական), մէթր Յակոբ Զուխատարեան (Հայ կաթողիկէ) եւ Աբրահամ Տէտէեան (աւետարանական): Այս թեկնածուները ներկայացած էին երեք կուսակցութիւններու (Հ.Յ.Դ., Ռ.Ա.Կ., Ս.Դ.Հ.Կ.) եւ Բարեգործականի միջեւ գոյացած համաձայնութեամբ:

Մնացած հինգ աթոռներուն երկուքը անցած են Սելիմ Հոսի ցանկին ձեռքը (ինք եւ իր մէկ մտերիմը), երեքն ալ՝ ձախ քրիստոնեայ՝ Վաքիմի (հակառակորդ ներկայ վարչապետին), անկախ սիւննի՝ Թ. Սալամի եւ մարոնի քրիստոնեայի մը որ կը պատկանի սուրիական ազգ. կուսակցութեան: Իրանամէտ Հեզպոլլահի թեկնածուն պարտուած է:

Անգամ մը եւս մեծ աղմուկ բարձրացած է անկանոնութիւններու եւ խարդախութիւններու մասին:

Ընտրութիւնները վերջ կը գտնեն Սեպտեմբեր 15-ին Պեքաայի շրջանով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԼՕՏԻ ԱՆՏՐԷ-ՏԷՀԷ, Ֆրանսուհին որ երկու Ռուսերու հետ անջրպետ գացած էր, վերադարձաւ Սեպտեմբեր 2-ին, 16 օրուան ճամբորդութենէ մը որ մեծ յաջողութիւն մը եղած է: Առաջին Ֆրանսուհի այերանաւորդը շատ գոհ է, ամէն ինչ շատ գեղեցիկ գտած է եւ ոչ մէկ դժուարութիւն ունեցած ցամաք առք դնելով:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ վարչապետը՝ Չերնոմիրտին ընդունած է զօր. Լեբէդը որ իրեն ներկայացուցած է Չէչէններու հետ ստորագրուած համաձայնագիրը: Վարչապետը «յաջողութիւն» որակած է այդ

Ժ. ԼԻՊԱՐԻՏԵԱՆԻ ՇՓՈՒՄՆԵՐԸ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՄԷՋ

Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի դըլխաւոր խորհրդական Ժ. Լիպարիտեան Անգարայի մէջ զանազան շփումներ ունեցած է Ղարաբաղի հարցին լուծումին ու Հայաստան – Թուրքիա – Ազրպէյճան յարաբերութիւններուն առընչութեամբ: Հանդիպումները կեդրոնացած են երկրումի մէջ Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի հովանաւորութեամբ խաղաղարար զինեալ ուժ մը ունենալու տեսակէտին վրայ: Այդ ուժը պիտի զործէ յատկապէս Ղարաբաղի համար ինքնավար կառոյց մը ապահովելու ուղղութեամբ ու մեծ մասով ենթակայ պիտի ըլլայ Հայաստանի, Թուրքիոյ, Ազրպէյճանի հակակշռին: Թուրք պատասխանատու մը այս հանդիպումներուն մասին տեղեկացնելով մամուլը, ըսած է թէ Ղարաբաղի օրինավիճակին մասին Հայաստան Ազրպէյճանի պահանջներուն ուղղութեամբ դրական քայլեր առած է եւ թէ «Ղարաբաղեան ինքնավար կառոյց մը ապահովելու նպատակով կատարուած տեսակցութիւնները յանգած են դրական հանգրուանի մը»:

Չէ անտեսուած տնտեսական մարզն ալ: Թուրքիա – Հայաստան – Ազրպէյճան եռակողմ յարաբերութիւններու հաստատումին նպատակով Նախիջեւան պատուհասի կը վերածուի. երեք երկիրները պիտի կարենան հոն ազատ շուկայ ունենալ իրենց ապրանքներուն համար: Այս կարգադրութեամբ Անգարա նպատակ կը հետապնդէ Իրանի տիրակալութիւնը աըկարացնելու. ներկայիս այդ երկիրը մենաշնորհեալ դիրք մը ունի Հայաստանի հետ տնտեսական յարաբերութիւններու մարզին մէջ:

յայտարարութիւնը, զոր պիտի ներկայացնէր Ելցինի: Լեբէդի համաձայն, Չէչէնիոյ մեռեալներու թիւը 80 հազար է որոնց 80%-ը զինուորական չեն այլ պարզ քաղաքացիներ: Ցարդ 20 հազար, առաւելագոյն 40 հազար կը նկատուէր այդ թիւը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Կրթական նախարարը մըտահոգ չէ վերամուտի այս օրերուն եւ յայտարարեց թէ դժգոհութեան շարժումներ չի նախատեսեր, եթէ ըլլան, կարելի է տիրապետել: Կոչ ըրաւ ծնողքներուն որ զօրավիգ ըլլան դասատուներուն եւ պայքարելու համար բռնութեան դէմ՝ կոչ եղած է բանակին: Աւելի քան տասը միլիոն աշակերտ դպրոց եւ վարժարան մուտք գործեցին Սեպտեմբեր 3-ին, այս թիւը նուազ է (60·000) քան անցեալ տարի: Պատճառը կը վերագրուի գլխաւորաբար ծնունդներու նուազումին: Սենտիքաները ժողով մը կը գումարէին Սեպտեմբեր 3-ին, գործադուլի թուական մը որոշելու համար:

ԱԼԺԻՒԻ կեդրոնը գտնուող պանդոկի մը առջեւ ռմբափորձ մը գործուած է Սեպտեմբեր 3-ի առաւօտը, Թակարդ կառքի մը միջոցաւ: Մէկ մեռեալ կայ եւ 20 վիրաւոր. պանդոկը քարուքանդ եղած է:

ՓԻԼԻՓՓԻՆԵԱՆՆԵՐՈՒ մէջ վերջ գտան 24 տարիէ ի վեր տեւող կռիւները: Թերակղզիին հարաւի մահմետական ապստամբութիւնը համաձայնագիր մը ստորագրեց, Սեպտեմբեր 2-ին, կառավարութեան հետ:

ԵԼՑԻՆԻ ՅԱՋՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐԿԱԾՆԵՐԷՆ

1993-ին Բ. Ելցին յայտնած էր թէ յարմար յաջորդ մը կը փնտռէ որ կարող ըլլայ տէր կանգնիլ քաղաքական եւ տնտեսական բարեշրջումներուն: Նախագահական վերջին ընտրութեան Ելցինի յաղթանակէն ետք տարօրինակ պիտի թուէր յաջորդութեան նիւթին արծարծումը բայց կառավարութեան շարքերուն մէջ վերջերս կատարուած փոփոխութիւնները որոնք երեւութապէս որոշ պատճառներ, ալ չունին, շատերու մտածել կու տան որ նախագահը ընտրած է իր յաջորդը:

Ռուսաստանի քաղաքական ոլորտը այսօր կը տառապի ոչ միայն իշխանութիւնը գլխաւորելու, այլ նաեւ ներկայի կրճատ կացութեան մէջ ընկերութիւնը ամրացնելու, անակնկալներու պարագային խուսափելու ճամբեր գտնելու, գործելու ճիշդ ձեւերը որոշելու կարող ուժերու բացակայութենէն: Իսկ յաջորդութեան ենթադրութիւնները կը կեդրոնանան երեք անուններու վրայ. առաջինը վարչապետ Վ. Չերնոմիրտին է, երկրորդը Մոսկուայի քաղաքապետ Եուրի Լուժկով եւ երրորդը՝ Ապահովութեան Խորհուրդի նախագահ զօր. Լեբէդը: Հաւանական է որ մինչեւ Ելցինի նախագահութեան շրջանին աւարտը նոր դէմքեր ալ մաս կազմեն Ռուսաստանի քաղաքական համայնապատկերին:

Ներկայի նախագահը 1991-էն ի վեր քաղաքական ոչ մէկ կուսակցութեան, կամ խմբաւորումի կը պատկանի: Մինչդեռ ընկերային հիմ մը անհրաժեշտ է նոր ընտրութեան ընթացքին յաջողութիւնը ապահովելու համար: Հետաքրքրական է տեսնել որ Չերնոմիրտին նպատակ ունի «Ռուսաստան՝ մեր տունը» շարժումը կուսակցութեան վերածելու, ինչ որ փաստ կը նկատուի որ կը պատրաստուի նախագահական աթոռին:

Հետաքրքրական է նաեւ որ ժամանակէ մը ի վեր ան լաւ է արմատական ժողովրդավարներու՝ ինչպէս Կայտարի, Եաւլինսկիի քննադատութիւններուն դէմ: Սահմանադրութեան համաձայն, հարց մը ծագելու պարագային ինք է որ պիտի ստանձնէ նախագահի պարտականութիւնները եւ երեք ամիս պիտի ունենայ նոր ընտրապայքարը կազմակերպելու: Նկատի առած յատկապէս Ելցինի առողջական վիճակին խորհրդաւոր բնոյթը, Չերնոմիրտին այսօրուընէ գործի պէտք է ձեռնարկէ եթէ կ'ուզէ թեկնածու ներկայանալ նախագահական ընտրութեան:

Միւս կողմէն, Ցունիսէն ի վեր ընդհանուր էր կարծիքը թէ նախագահական աթոռին ժառանգորդ նշանակուածը զօր. Լեբէդն էր: Այդ օրերուն նախագահ Ելցին պատասխանելով լրագրողներու որոնք հարց կու տային թէ կրնայ՞ն զօրավարը նկատել իր յաջորդը, կ'ըսէր «հեռու չէք իրականութենէն»: Ատկէ ի վեր ժամանակ անցած է սակայն. Լեբէդի յանձնուած է Չէչէնիոյ թղթածրարը, ինչ որ այնքան յստակ չէ թէ իր ժողովրդականութեան պիտի ծառայէ անպայման: Իսկ Չերնոմիրտին օրէ օր կ'ընդլայնէ իր հակակշիռը Ապահովութեան Խորհուրդի նախագահին իրաւասութեան պատկանող մարզերու վրայ:

Ամէն բան ցոյց կու տայ որ եթէ պաշտօնավարութեան բնականոն պայմանաժամը լրանալէ առաջ դէպքերը օրակարգի բերեն նախագահական յաջորդութեան հարց մը, գլխաւոր երկու մրցակիցներ պիտի ըլլան զօր Լեբէդ եւ վարչապետ Չերնոմիրտին:

ԱՐՑԱԽԵԱՆ ԶԲՕՍԱՇՐՋՈՒԹԻՒՆ

ԼՂՀ վարչապետ Լէոնարտ Պետրոսեանի հետ կատարուած հարցազրոյցին մէջ (տե՛ս՝ «Յառաջ», Օգոստոս 31 / Սեպտեմբեր 1) ան խօսելով անտեսական զարգացման ներկային ու հեռանկարներուն մասին, կ'ըսէր թէ եկամուտի կարեւոր աղբիւր մը պիտի ըլլայ զբօսաշրջութիւնը: Հայկական Նորագոյն հանրապետութիւնը թէ՛ իր բնութեամբ, թէ՛ պատմական շատ հարուստ կարողականութեամբ, իրաւունք ունի ակնկալութիւններ սնուցանելու այդ հատուածէն: Կը բաւէ կարգաւորել փոխադրութեան հարցը, պանդոկներու համակարգը եւ յարակից մարզեր: Հաւանօրէն, այն օրէն երբ ներկայի հրադադարը վերածուի մնայուն զինադուլի ու խաղաղութեան, ԼՂՀ ղեկավարութիւնը լրջօրէն պիտի հակի զբօսաշրջութեան գործին. առոր գլխաւոր խթանն է անտեսական ազդակը եւ աշխարհացրիւ Սփիւռքի մը ներկայութիւնը: Մանաւանդ որ Արցախը նոր օրերու իր դիւցազնավէպով մարմնացած հրաշքին երկիրն է այդ բազմութիւններուն համար:

«Ազգ»ի Օգոստոս 1-ի թիւին մէջ Սերգէյ Մելքումեան ներկայացուցած է Արցախի այս երեսակը. առանց մասնագիտական խորացումներու, ըսելէ ետք թէ շուրջ 2700 պատմական - ճարտարապետական յուշարձան կայ հոն - եկեղեցի, խաչքար, բերդ, պարիսպ, կամուրջ, եւայլն-, ան կը թուէ որպէս զբօսաշրջութեան հետաքրքրական կեդրոն Արցախի գլխաւոր հարստութիւնները:

Անոնց առաջին կարգի եռանկիւնը կը կազմուի Ամարաս — Գանձասար — Շուշիով: Առաջինը ամէնէն հնագոյններէն է. կ'ըսուի թէ Դ. դարուն սկիզբը զայն կառուցել սկսած է Գրիգոր Լուսաւորիչ. աւարտը վճռական է թոռանը՝ Գրիգորիս Եպիսկոպոսին որ թաղուած է վանքին մէջ: Մաշտոց հայկական գիրերու ուսուցումն ու տարածումը սկսած է Ամարասէն, հոն բանալով հայկական առաջին դպրոցը: Վանքին շուրջ ժամանակին ձեւացած է նոյնանուն քաղաքատիպ բնակավայրը: Պատմական այսքան խոր անցեալով մը անակնկալ չէ կարդալ թէ Ամարասը բազմաթիւ անգամներ թալանուած, աւերուած է Թաթար — Մոնղոլներու, Թուրքերու յարձակումներուն հետեւանքով: Կը պատմուի թէ Լենկ Թիմուր Ամարասը մեծ դժուարութեամբ գրաւելէ ետք, կատղած՝ հոն ցոյց տրուած անզիջելի դիմադրութենէն, իր զօրքը կը շարէ մինչեւ Արաքսի ափը (30 — 35 քիլոմեթր) եւ կը հրամայէ վանքը քանդել ու քարերը ձեռքէ - ձեռք անցընելով Արաքս լեցնել: Սակայն Հայերը արագօրէն կը վերականգնեն զայն, Թաթարներու մեկնումէն ետք: Վերջին անգամ ան վերաշինուած է ԺԸ. դարուն, Վարանդայի Մելիք Շահնազարին կողմէ:

Ամարասը կը գտնուի Մարտունիի Մաճկալաշէն գիւղին մօտ, նոյնանուն գետին ափին: Եկեղեցական երբեմնի այդ կարեւոր համալիրը ժամանակին ունեցած է դպրոց, սեղանատուն, ննջարան, օժանդակ շինութիւններ, ամրակուռ պարիսպ: Խորհրդային տասնամեակներուն լքեալ անուշադրութեան մատնուած է Ամարասը որ որոշ չափով բարեկարգուած է միայն Արցախի անկախութենէն ետք: Այսօր գործօն կեդրոն է, սակայն պէտք ունի արմատական նորոգութեան:

Գանձասարը «հայ ճարտարապետութեան ԺԳ. դարու հանրագիտարանը» կոչած է ռուս արուեստաբան Եակոբսոն: Ան կը գտնուի Մարտակերտի Վանք գիւղին քովէն բարձրացող բլուրին վրայ ուրկէ կը բացուի արցախեան դաշտավայրը: Խաչէնի իշխան Հասան Ջալալեանի կողմէ կառուցուած վանքը մինչեւ ԺԹ. դարու սկիզբը եղած է Արցախի կրօնական, քաղաքական, մշակութային, անտեսական կեդրոնը: Հոն գտնուած է Հայոց Աղուանից կաթողիկոսութիւնը:

Գանձասարը որպէս հայկական ճարտարապետական եզակի կոթող, համեմատաբար լաւ դիմացած է պատմութեան բարդ խրադարձութիւններուն ու բնութեան աւերումին: Ան եւս 70 տարի ոչ մէկ խնամք տեսած է ու նորոգութեան մեծ կարիք ունի: Այսուհանդերձ, 1989-էն ի վեր կը գործէ:

Արցախեան կանգուն կամ կիսականգուն մեծ թիւով կոթողներ կան Մարտակերտի, Ասկերանի, Հադրութի ու Շահումեանի շրջաններուն մէջ: Անոնց հետ կըրնան մրցիլ ազատագրուած Քարվաճառն (Քելբաջար) ու Քաշաթաղն (Լաչին) ալ: Սակայն բոլորին մէջ առանձին դիրքի տէր է Շուշին որ անկասկած պիտի դառնայ ԼՂՀ զբօսաշրջութեան հիմնական կեդրոնը:

Քաղաքը արդէն եղած է Արցախի վարչական, անտեսական, մշակութային, կրթական կեդրոնը: Կը գտնուի Ղարաբաղի լեռնաշղթային արեւելեան մէկ փոքր սարահարթին վրայ. շրջապատուած է անդնդախոր բայց անզուգական գեղեցկութեամբ կիրճերով ուրկէ կը հոսի Կարկառ գետը: Շուշին ծովի մակերեսէն 1450 - 1500 մեթր բարձրութեան վրայ է, բայց տէր է կլիմայական մեղմ պայմաններու: Շուշիի հիմնադրութիւնը կ'երկարի մինչեւ անյիշատակ ժամանակներ. 1752-ին արդէն յայտնի բերդ - ամրոց էր, 1840-ին՝ քաղաք: 1916-ին Շուշին 43.500 բնակիչ ունէր: 1920-ին թրքական հրոսակախումբեր հրդեհած ու աւերած են գեղեցիկ քաղաքը, կոտորելով տասնեակ հազարաւոր Հայեր:

1820-էն սկսեալ Շուշիի մէջ բացուած են դպրոցներ, տպարան, թատրոն: Հոն աւելի կանուխ սկսած է տպագրութիւնը, քան՝ Երեւան, Բաքու եւ կովկասեան այլ քաղաքներ: Շուշիի ճարտարապետական կարեւոր կոթողները եղած են Ագուլեցոց Ս. Աստուածածին, Մեղրեցոց Ս. Աստուածածին, Ղազանչեցոց Ամենափրկիչ, Կանաչ ժամ եկեղեցիները, Խանդամիրեան թատրոնը, եւայլն: Այս բոլորէն մընացած են Կանաչ ժամը եւ Ղազանչեցոց եկեղեցին որ ներկայիս կը վերանորոգուի:

Շուշին 240 տարի առաջ Արցախի Վարանդա գաւառին մելիքութեան ապօրինի կերպով տիրացած Շահնազար Բ.ի դաւաճանութեամբ տրուած է անասնապահ վաչկատուն ցեղի մը պետին՝ Փանահին որ իր ցեղակիցները բնակեցուցած է հոն, տեղայի Հայերու կողքին: Այդ Փանահին շառաւիղներն էին 1988 - 92 շրջանին կըրակ ու մահ տեղացողը Ստեփանակերտի վրայ, մինչեւ որ 1992 Մայիս 9-ին Շուշին ազատագրուեցաւ: Ներկայիս քաղաքը կը վերաբնակեցուի:

Զբօսաշրջութեան տեսակէտէ մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն Թարթառ, Խաչէն, Կարկառ, Իշխանագետ, Վարանդա գետերուն հովիտները, ջըրվէժները, Թարթառի Սարսանգ ջրամբարը: Հադրութի Ազոխ գիւղին մէջ պահպանուած է քարանձաւային համալիր մը ուր կան նախամարդուն գործունէութեան հետքերը, մնացորդները: Մարտունիի Սխտորաշէն գիւղը այցելողը կըրնայ դադար առնել, հիանալ ու զարմանալ 2000 տարեկան այն սօսիին տակ որուն բունը կայծակէ մը ճեղքուած է ու ձեւացած փչակին մէջ կրնայ 100 հոգի տեղաւորուիլ: Կը պատմուի որ այդ ծառին տակ կանգ առած է Գրիգոր Լուսաւորիչ երբ եկած է քրիստոնէութիւն քարոզելու Արցախին, Հոն գտնուած են Մաշտոցը, Վաչագան Բարեպաշտ Թագաւորը, Մովսէս Կաղանկատուացին, Կիրակոս Գանձակեցին, Մխիթար Գօշը: Աւելի նոր ժամանակներուն, Արցախի մէջ շըրջած առեն հոն դադար առած է Րաֆֆին, իսկ 1950-ական թուականներուն Աւետիք Իսահակեանը:

Մէկ խօսքով՝ զբօսաշրջութեան փայլուն ու արդիւնաւոր գործունէութեան մը համար կարեւորագոյն «դրամագլուխ»ը ունի Արցախը, հազուադէպ ճոխութեամբ ու հետաքրքրականութեամբ մը: Կը մնայ հարթել սկիզբի անտեսական ու ապա կազմակերպչական, շինարարական խնդիրները որպէսզի ան յապաղած, այլ արժանի տեղը գրաւէ զբօսաշրջութեան հայկական աշխարհին մէջ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ԿԻՊՐՈՍ

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՅՈՅՆ ԼՐԱԳՐՈՂԻՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

«Թօ վիմա», յունական թերթին մէջ Սոմերիթիս հարց կուտայ, իր յօդուածին սկիզբը. - Ո՞վ մղեց այս երիտասարդները մահուան հետ խաղալու: Այս հարցումը պէտք է բոլորս մտահոգէ եւ հարցը միայն մարդասիրական բնոյթ չունի, նաեւ քաղաքական հարց մըն է եւ անկասկած ազգային հարց մը: Արդարեւ, այն պահուն երբ դիւանագիտական քանի մը նախաձեռնութիւններ կը դրսեւորուէին, մէկը, լարուածութեան ռազմավարութիւնը ընտրեց, առանց Յունաստանի եւ Կիպրոսի օրինաւոր ներկայացուցիչներու համաձայնութիւնն ունենալու նախօրօք: Դիւրին ընտրութիւն էր. - Օգտագործել նոր սերունդի մարտունակ փոքրամասնութիւնը որ համոզում ունի բայց ոչ՝ խոհեմութիւն, նաեւ սա ամբոխավար խօսքերը որոնք ծանօթ են, եւ որոնք միշտ մահացու. Վտանգաւոր ընտրութիւն մըն էր, ան կրնար միայն դրդապատճառն ըլլալ հզօրագոյն ռումբի մը, չնախատեսուած հետեւանքներով:

Հարկ չկայ որ երկու երիտասարդներ սպաննուէին, գիտակցելու համար որ - շատ համեմատական - թրքական ժողովրդավարութիւնը (ոչ անշուշտ Թուրքերը ընդհանրապէս) անմարդկային բռնութեան Պետութիւն մըն է որ իր զօհերուն մէջ ոչ միայն այլ ազգութիւններու պատկանողներ ունի, այլեւ իր իսկ քաղաքացիները: Հացադուլ ընող բանտարկեալները որոնք նախընտրեցին մեռնիլ քան թրք. բանտերու զարշանքը ապրիլ, յիշեցուցին մեզի այդ իրողութիւնը: Ամէն մարդ գիտէր - մեզի տեղեկացուցած էին - որ Թուրքերը (կիպրացի) իրենց զէնքերը պիտի գործածեն եթէ ցուցարարները իրենց մօտենան: Եւ Տէրինիայի (սահմանակից յոյն գիւղը ուր բախումները տեղի ունեցան) ողբերգութեան պէտք չունէինք հասկնալու համար որ գորշ գայլերը փաշիստներ են, ինչպէս բոլոր փաշիստները (ներառեալ մերոնք) եւ նոյնիսկ աւելի դէշ: Եւ թէ Ռաուֆ Տէնքթաշ մէկ յաջող տարբերակն է Նիքոս Սամփսոնի (յոյն Կիպրացի փաշիստը որ ինքզինք նախագահ հռչակեց 1974-ի պետական հարուածէն ետք):

1974-էն ի վեր անելի մատնուած այս կացութիւնը ամօթ մըն է բոլորին համար: Մեզի (Յոյներուն) համար, որոնք առաջին օրէն հսկայ պատասխանատուութիւն մը ունին կացութեան ողբերգական յառաջընթացին վրայ, բայց, նաեւ յոյն եւ Թուրք Կիպրացիներուն որոնք թոյլ տուին ազգայնական եւ կրօնաւոր մոլեռանդներուն որ տեղ գտնեն: Միջազգային հաւաքականութիւնը - Ռուսերը, Չինացիները եւ Ապահովութեան Խորհուրդի բոլոր միւսները - նաեւ հսկայ պատասխանատուութիւն մը ունի, որովհետեւ հանդուրժեց եւ կը հանդուրժէ 22 տարիէ ի վեր բան մը որ, այլուր, եռանդուն միջամտութիւններու տեղի կուտայ. - Անկախ Պետութեան մը մէկ մասին զինուորական գրաւումը, անոր ցեղային մաքրագործումը եւ փորձերը զինու զօրութեամբ փոխելու գոյութիւն ունեցող միջազգային սահմանները:

Ինչպէ՞ս զարմանալ որ երիտասարդները կ'ըմբոստանան: Ականատես են անարդարութեան մը առանց ապրած ըլլալու այն դէպքերը որոնք հոն մղեցին, չեն հասկնար ընդունումը, իշխանութեան գըլուխ գտնուողներու կրաւորականութիւնը, չեն կրնար հանդուրժել ընդհանուր անտարբերութեանը որ կը տիրէ հո՛ն (Կիպրոս), հոս (Յունաստան) եւ միջազգային մակարդակի վրայ: Ցեղասպանութենէն ետք, Հայերու երրորդ սերունդին հակազդեցութիւնը տարբեր չեղաւ, ոչ ալ երիտասարդ Պաղեստինցիներու, այլ օրինակներ չտալու համար: Դիւրին է հասկնալ թէ որքան դժուար է կիպրացի ներկայ պարագլուխներուն խօսիլ այդ երիտասարդ ըմբոստներուն, արամադիր գիտութեամբ, մեծ դիւրութեամբ, հետեւելու ռւէ ամբոխավար եւ ազգայնամոլ յիմարի:

Բայց, անոնք որոնք իշխանութեան գըլուխ են Յունաստան, պատասխանատուութեան իրենց բաժինն ունին. իրենց բացաչունչ ճառերը օժանդակեցին այս մթնոլորտը ստեղծելու: Նախապատուութիւն տալով մակեդոնական հարցին եւ ուրեմն նուազեցնելով միջազգային մեր նեցուկները, ամէն բան ըրինք որպէսզի Կիպրոսը բարձի թողի ըլլայ: Մեր դիրքը Պոսնիա - Հերցեկովինի շուրջ (զօրակցութիւն Սերպերուն) վատթարացուց ամէն բան: Այդ ձեւով, պատճառաբանութիններ տուինք Տէնքթաշի փոքրամասնութեանց անջատման համար:

Նոյնիսկ, եթէ քիչ մը ուշ է, լրջութիւն ու վճռակամութիւնը պէտք է յաղթանակեն: Կիպրոս Եգէականի դուռն է, վերջին դուռը: Միայն ապագան պէտք է հաշուի առնել: Եւ ապագան սքեմաւոր կամ առանց սքեմի անհատական ռազմավարութիւններէն չանցնիր, այլ երկխօսութեան մը հաստատումով խաղաղութեան եւ համակեցութեան պայմաններուն շուրջ: Ծրագրուած, խիստ, վճռական երկխօսութիւն մը որու պէտք է մղենք Անգարան, ամէն գնով, բայց՝ երկխօսութեան մը:

*
**

«Քուոիէ Էնթէրնասիոնալ» (Օգոստոս 29 / Սեպտեմբեր 4) կը յիշէ նաեւ Կիպրոսի կօլեան տեսակէտը: Ան ըսած էր, 1964-ին, Կիպրոսի համար երկու լուծում կայ՝ Յունաստանի հետ միացում, կարեւոր երաշխաւորութիւններով Թուրք Կիպրացիներուն համար, կամ կղզիին բաժանումը: Այս է զոր տը Կօլ կը բացատրէր 1964 Յուլիս 1-ին յոյն եւ Թուրք վարչապետներուն՝ Ժորժ Փափանտրէու եւ Իսմէթ Ինէօնիւ: 32 տարի ետք, Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարութեան պահած արխօսակցութեանց առենագրութիւնը հրատարակուած է Քէպէքի «էքիւտ Հէլլենիք» պարբերականին մէջ: Տը Կօլ խօսած էր երկու վարչապետներուն հետ Ուաշինկթընէն անոնց վերադարձին. հոն, ծնունդ չէր յաջողած զիրենք համոզել որ իրարու հանդիպին: Այդ շրջանին Տը Կօլ շատ ժողովրդական էր Կիպրոս եւ Յունաստան: Երբ, 1964-ի տագնապը պայթեցաւ (բուռն բախումներ որոնք ՄԱԿ-ի միջամտութեան պատճառ եղան), Աթէնք եւ Նիկոսիա կը խորհէին որ իրենց զօրավիգ կ'ըլլայ, կը յիշեցնէ յունական «Թօ վիմա» թերթը, բայց ի լուր այդ փաստաթուղթերուն, կը պարզուի որ այն առենուան Ֆրանսան, Ուաշինկթընի պէս, այն կարծիքն ունէր որ Կիպրոսի կանոնագիրը, այնպէս ինչպէս հաստատուած էր Ցիւրիխի եւ Լոնտոնի համաձայնագրերով, ապագայ չունի: Տը Կօլ կ'եզրակացնէր. - «Կը գտնենք որ Կիպրոս գոյութիւն չունի որպէս Պետութիւն: Միայն Յունաստանն ու Թուրքիան կը ճանչնանք»:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

Ամառնային Համախմբում

ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ

Թէեւ արդէն երեք շաբաթներ անցած են Պէյրութի Նշան Փալանճեան ճեմարանի մէջ տեղի ունեցած համախմբումի աւարտէն, սակայն մենք խումբ մը ուսանողներ, տակաւին չենք սթափած մեր երկու շաբթուան անմոռանալի ապրումներէն...

Երբ հասանք Պէյրութ, մասնակցելու Համազգայինի Կեդրոնական Վարչութեան կազմակերպած Բ. Մշակութային համախմբումին, չէինք երեւակայած, որ հոն, Ամերիկայի, Եւրոպայի եւ Աւստրալիոյ, եւ կամ Միջին - Արեւելքի հայ ուսանողը առաջին իսկ օրէն, պիտի գտնէր այդքան հարազատ ընկերային շրջապատ:

Մեծ եղաւ մեր զարմանքը տեսնելով, որ մենք բոլորս, եկած զանազան հորիզոններէ, ունէինք նոյն հարցումները, նոյն մտահոգութիւնները, նոյն գիտելիքներու պակասն ու ընկերային ծարաւը:

Համազգայինի ճեմարանը իր անցեալի պատմութեամբ, ներկայի շուքով, կազ

մակերպիչ մարմնի անվերապահ ու ջերմ մասնցումով, կրցաւ մեզ վարակել այն գիսի խորհուրդով մը որ վստահաբար իր գերը պիտի ունենայ մեր ապագայ հայեցի աստնկիւններուն վրայ։

Մասնագէտ դասախօսներու ելոյթներու րբքը մեզի տուաւ հայկական մշակոյթայն զարգացում եւ հպարտութիւն։

վիճարանական ասուլիսներու ընթացքին, կրցանք սրտաբաց քննարկել ուղղակի սփիւռքահայ երիտասարդը յուզող մտահոգութիւններ եւ կարծիքներու փոխանակման ընդմէջէն տուացանք որոշ ուղեգիծ եւ մեծ գոհունակութիւն։ Մասնակցեցանք թատերական, գրական, հայկական պարի խմբային աշխատանքներու, կատարակեցինք պարբերաբար համակարգման ներքին կեանքը պատկերացնող ապմիտ թերթիկը։ Յաջողեցանք կազմել զաքէթպուլի բացառիկ փայլուն երկսեռ խումբ մը, մեր մտքին մէջ անմոռանալի հացին Լիբանանի տեսարժան վայրերու պայմանները, հայկական կառոյցներու սխոյժ գործունէութիւնը, մանաւանդ վասպուրական սրահի մէջ մտերմիկ պարահանգիկ երեկոյթը. վերջապէս մեզ կը մասնակցողներուս թաքուն տաղանդներու յայտնութիւնը ... զարմացուց մեր կազմակերպած հանդէսը։

Այսօր վերադարձած արեւմտեան ափեր, մեզի հարց կուտա՞նք թէ ի՞նչ էր գաղտնիք այս ձեռնարկի մեր վրայ ձգած այսքա՜ն խորունկ ազդեցութեան գաղտնիքը։

Հայկական ոգի՞

Ընկերային անկեղծ մթնոլո՞րտ

Հայկական մեծ շրջապատ ու պատկանելութի՞ւն

Յանձնախումբին անվարան պատրաստակամութիւն

Դժուար է մեզի կարենալ ճիշդ պատասխանը մատնանշել, սակայն կ՚անդրադառնանք որ հոգեփոխուած վերադարձանք մեր տուները, շատ տարի դիրար դարձեալ վերագտնելու խոստումով ու յոյսով։

Մեր ջերմ զգացումները կ՚ուզենք յայտնել Համազգայինի Ֆորումը կազմակերպող մարմնին, դասախօսներուն, յանձնախումբերուն, առաջնորդ տղոց եւ բոլոր այն անձերուն որոնց բարոյական եւ նիւթական աջակցութեամբ այս ծրագիրը կարելի կ՚ըլլայ ամէն տարի մէջտեղ բերել։

Լաւ զգացում է, սփիւռքահայ երիտասարդներու գիտնալ թէ ծնողքի կողքին Համազգայինը իր պարտքն ու պարտականութիւնը կը համարէ Սփիւռքի համալսարականին հայեցի դաստիարակութեան եւ ընկերային կեանքի հոգատարութիւնը։ Այս առիթով մեր երախտագիտութիւնը եւ շնորհակալութիւնը Համազգայինի։

ԽՈՒՄԲ ՄԸ
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆՆԵՐ

լանՑօ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՊԱՆՔ ՕԹՈՄԱՆԻ ԳՐԱՒՄԱՆ 100-ԱՄԵԱԿԸ

Փասատինայի Հայ Կեդրոնին մէջ, Օգոստոս 17-ին, տեղի ունեցած է խրախճանք մը, նշելու համար Պանք Օթոմանի գրաւման 100-ամեակը։ Ձեռնարկը կազմակերպած են Հ.Ե.Դ. Փասատինայի «Նիկոլ Դուման» եւ Մոնթեպելլոյի «Վահան Փափազեան» Ուխտերը։ Խօսք առնելով Վարդան Քէօրօղլեան ներկայացուցած է Պանք Օթոմանի գործողութեան նշանակութիւնը այս օրերուն։ Հանդէս եկած են երգիչներ Ճորճ Թիւթիւնճեան եւ Գառնիկ Սարգիսեան, յեղափոխական երգերու մեկնաբանութեամբ։

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ՏՕՆԸ ՖՐԷԶՆՈՅԻ ՄԷՋ

Ֆրէզնոյի «Հայ Տուն» ծերանոցին կից դաշտին վրայ, Օգոստոս 18-ին, տօնուած է Սուրբ Աստուածածնի Վերափոխումը։ Ներկայ եղած են շուրջ հազար հոգի։ Պատարագած եւ քարոզած է թեմին նորընտիր առաջնորդը՝ Մուշեղ Ծ. Վրդ. Մարտիրոսեան։ Յաւարտ պատարագի կատարուած է Խաղողօրհնէք, ապա՝ Դաշտահանդէս։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Լոս - Անճըլըսի մէջ, Օգոստոս 25-ին, տեղի ունեցած են ազգային ազատագրական պայքարին նուիրուած երկու ձեռնարկներ, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի եւ կազմակերպութեամբ Հ. Ե. Դ. Կեդր. Վարչութեան։

Առաջին ձեռնարկը տեղի ունեցած է կէսօրէ ետք ժամը 3-ին։ Խումբ մը Հայեր այցելած են Էվըրկրին գերեզմանատունը, իրենց յարգանքի տուրքը մատուցանելու Ջիվանշիրը ահաբեկող Միսաք Թորլաքեանի շիրիմին։ Խօսք առած են Նազարէթ Ծատուրեան, Շանթ Մարգարեան եւ Յակոբ Մանճիկեան։ Ապա կատարուած է հոգեհանգստեան պաշտօն։

Ժամը 5-ին, Էնսինոյի Ֆերահեան վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է ազատագրական պայքարին նուիրուած ձեռնարկը։ Բացումը կատարած է Մերուժան Կիտցինեան։ Բանախօսած է Հայ Դատի Յանձնախումբի անդամ Սեդօ Պօյաճեան։ Լուսապատկերներու միջոցով ներկայացուած են հայ ֆէտայիներ, ահաբեկիչներ եւ Արցախի ազատամարտիկներ։ Գառնիկ Սարգիսեան մեկնաբանած է յեղափոխական կարգ մը երգեր։

ԼՐԱՏՈՒ

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊՈՌՆԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԾՆՈՂՆԵՐ

Լեհական մամուլի անուններ ահազանգ կը հնչեցնեն անչափահասներու սեռային շահագործումի երեւոյթին դէմ որ անընդհատ աճ կ՚արձանագրէ երկրին մէջ։ Անցեալ տարուան ընթացքին 450 չափահասներ զանազան պատիժներու դատապարտած են այդ յանցանքով, բայց կ՚ըսուի թէ ատիկա սառնակոյտին տեսանելի մասն է միայն։ Նախկին խորհրդային գօտիէն Պէրլինը այդ առումով կեդրոնի մը վերածուած է ուր մեծ է թիւը լքուած, կամ անտէր լեհ, ռումանացի եւ ռուս երախաներու որոնք աժան «դրամապլուխ» կը ծառայեն այդ շուկային։ Իսկ ամէնէն սարսափելին այն է որ իրենց հարազատ զաւակներուն այդ կարգի շահագործումին հանդուրժող ծնողներու դրդապատճառը թշուառութիւնը չէ այնքան, որքան «արեւմտեանվարի» դրամ ծախսելու մարմաջը։

ԱՆՁԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԽՈՉԸՆԴՈՏԷ ԱՃԸ

Գոլոմպիայի համալսարանէն մանկավարժի մը կողմէ 700 երախաներու վրայ կատարուած ուսումնասիրութիւն մը հետաքրքրական առնչութիւն մը յայտնաբերած է անձկութեան եւ մարմնական աճը հակակշռող հորմոններու միջեւ։ Ձեռք ձգուած արդիւնքներու համաձայն, անձկութիւնը կը խափանէ աճը. աղջնակներ որոնք իրենց ծնողքէն բաժնուելու վախով կ՚ապրին, կամ ընկերային սիրոյ զգացումէն զրկուած կը նկատեն իրենք զիրենք, չափահասութեան տարիքին 1.58 մեթրէն կարճ հասակ մը ունենալու կրկնակի հաւանականութեան ենթակայ են, քան իրենց միւս տարեկիցները։

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

Ս. ԹԱԴԷԻ (Իրան) 42-րդ ուխտագնացութիւնը կատարուած է, այս տարի ալ, Յուլիս 18-էն 20, 2164 հոգիի մասնակցութեամբ եւ նախագահութեամբ Ատրպատականի թեմին կաթողիկոսական փոխանորդ՝ Նշան Վրդ. Թոփուզեանի։ Նախաձեռնողն էր Ատրպատականի Հայոց թեմական Խորհուրդը։ Այս առթիւ 20 մկրտութիւն կատարուած է եւ մէկ պսակ։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ երբեմնի հայահոծ եւ պատմական հին Սառնա գիւղը (Սալմաստի շրջան) ուխտագնացութեան գացած են Թեհրանէն, Թաւրիզէն, Ուրմիայէն և Սալմաստէն երկու հարիւր Հայեր։ Սառնան ունի բազմաթիւ մատուռներ եւ հայկական գերեզմաններ ուր թաղուած են քահանաներ եւ հին ընիկ Սալմաստեցիներ։ Մատուռը հռչակաւոր է որպէս հրաշագործ վայր, ուխտատեղի ոչ միայն Հայերու, այլեւ բնիկ իրանցի Թուրքերու եւ Քիւրտերու համար։ Այս տարուան ուխտագնացութիւնը կատարուած է Օգոստոս 2-ին, 200 հոգիի մասնակցութեամբ։

ՊԷՅՔՕԶԻ Ս. Նիկողայոս Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութիւնը բացառիկ փայլ մը ունեցած է այս տարի։ Օգոստոս 11-ին մեծ բազմութիւն մը ներկայ եղած է պատարագին եւ մատաղօրհնութեան։ Արարողութեան նախագահած է եւ քարոզած Պատրիարքական Փոխանորդը՝ Շահան Արք. Սվաճեան։ Կրօնական պաշտամունքէն ետք, Եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ սիրոյ սեղան մը սարքուած է նախագահութեամբ Շահան Արք.ի։ Օրուան հանդիսավարը եղած է Յարութիւն Չիլինկիրեան որ նախ կատարեալ առողջութիւն մաղթած է Պատրիարքին, ապա անդրադարձած հայ ժողովուրդի երկու հարստութիւններուն՝ Եկեղեցի եւ դպրոց, յիշեցնելով որ մեր ժողովուրդը նոյն խնամքը կը տանի Պէյքօզի Եկեղեցիին 220 տարիներէ ի վեր։ Թաղային Խորհուրդէն՝ Ժիրայր Մաղաքեան կարդացած է տարեկան տեղեկագիրը ուրկէ պարզուած է որ Եկեղեցւոյ Զանգակատունը նորոգութեան կը կարօտի, կալուածներէն մէկը նորոգուած է եւ յարմար գինով վարձուած է։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, փակման խօսքը արտասանած է Շահան Արքեպիսկոպոս։

ՀԱՄԲՈՅՐԸ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ

Մարուշ դիտեց մութ ձեւը Մուրատենց անիքին։ Մութ գծերու պէս շատ որոշ երեւէին երկնցուցած ձողերը տանիքին։ եւ ձեւը ծխնելոյզին ու մարդու անող սիլուէթ մը ծխնելոյզին մօտ։ Մարուշ առաջին անգամ ճրվալով դրուած արկայ մը կարծեց։ Թերեւս խրճեճ, կ գիտէ։ Սակայն սիլուէթը շարժեցաւ ոտքի ելաւ։ Մուրատի հասակն էր։

- Արդեօք Մուրա՞տն է...

- Արդեօք Մարո՞ւշն է...

Երկու սիլուէթներ կը շարժէին, ցուիքի մօտ կուգային ու կը հեռանային։

- Արդեօք Մուրա՞տն է։

- Արդեօք Մարո՞ւշն է։

Երկու սիլուէթներ, հեռուէ հեռու, երազի մէջ թափառող ստուերներուն նըման, զիրար դիտեցին երկար ու ստուերներուն նման վար իջան, երբ լսեցին վաքի տանիքէն ոտնաձայն մը։ Ժամկոչն էր, որ ուշ ատեն նշխարք գործած տեղէն կը վերադառնար։

Յաջորդ գիշեր, երբ գիւղը լուսնկային խաղաղութեան ներքեւ կը քնանար, նորէն երկու սիլուէթները հոն էին։

Մուրատ, ցուիքէն վար, Հայրապետենց տանիքը ցատքեց։ Յետոյ անցաւ Զիվիտին տանիքը, որ փողոցին վրայ նեղ անցքով մը բաժնուած էր, ու մօտեցաւ Մարուշին։ Մարուշ բարձր տանիքին վրայ էր, իսկ Մուրատ ցածկէկ։

- Մարուշ։

- Կամաց, Մուրատ, Պալիկ խաթունին գրան ձէնը առի, - խօսեցաւ Մարուշ փըսփըսուքով ու ցուիքին աւելի մօտեցաւ, ցուիքէն վար խուրձ մը մազերը կախ տալով։

- Հայրդ քնացե՞ր է։

- Քնացեր են, քնացեր, սո՜ւս...

- Դրացի Նուխրիկն ասաց, որ Մարուշն ելեր է։ Ախր, ի՞նչ պիտի ըլլի, Մարուշ, օր արեւս հատաւ. երեք օր է նէ լուծքի կ՚երթամ, նէ ըլ եզներուն տէր կ՚ըլլիմ. օրը քառասուն հեղ տանիք կ՚ելլեմ։ Տնաշէն, երբեմն տանիք ել՝ պոյդ տեսնեմ։

Կատու մը երկննալով ու կարճնալով մէկ ցուիքէն միւսը ցատքեց։ Մարուշ սոսկաց յանկարծ։

- Քեզի ի՞նչ եղաւ, Մարուշ, խօսէ՛, ձէնդ լսեմ։

- Ա՜խ, Մուրատ, ի՞նչ պիտի ըլլի, իմ քաշելիքը էս մարդուն ձեռքէն։ Ձէն մը առի, սիրտս թփրտաց, գլուխս սկսեց խըխըրալ, - ու սկսաւ արտասուել լուռ ու լուռ հեկեկալ։ - Ազատէ՛ զիս, Մուրատ, ազատէ զիս այս տունէն, տար, ճէհէննէմը տար զիս...

- Ինտո՞ր ընեմ, Մարուշ. էսօր հօրս շտկէ շիտակ ըսի, որ Մարուշէն զատ ուրիշ աղջիկ թող ինծի հարամ ըլլի. որ չըլլի՝ երեսս կ՚առնիմ, կ՚երթամ էս պէ-դէն։

- Ես ըլ կուգամ, Մուրատ, տա՛ր զիս - կը խօսէր արցունքներուն մէջ։

Աքաղաղները երկրորդ բերան կանչեցին։ Լսուեցաւ Կարուկենց ախուրին դրան ճըրտուկը։ Երկու սիրահարներ իրարմէ չէին կրնար բաժնուիլ։

Աքաղաղները երրորդ բերան կանչեցին։ Անոնք իրարմէ շատ դժուար բաժնուեցան։ Մարուշ կը դիտէր ետեւէն, կը դիտէր Մուրատի հասակը, մինչեւ որ կորսուեցաւ մութին մէջ, ու ինքն ալ սանդուխներէն վար իջաւ։

Լուսնկան աւելի պայծառ էր. դէթ Մարուշին այդպէս կը թուէր։ Աւելի բաց կ՚երեւէր լուսնի լոյսը, որ սաւանի նման կախուած էր կիսապատէն։

Մարուշ շատ զգուշութիւնով կը մօտենար դուռին ու յանկարծ կեցաւ։ Ա՜խ, Աստուած իմ, այդ ո՞վ է դուռին քով. նայեցաւ պինչ ու հօր նմանութիւնը տեսաւ։ Մարուշ քիչ մնաց նուաղէր։ Անտարակոյս իր հայրն էր, դրան սեմին նստած։ Զարմանալի էր՝ նստած տեղը կը քալէր ու դէպի իրեն կուգար ու չէր մօտենար։ Ի՞նչ պիտի ըսէր, ինչպէ՞ս պիտի արդարանար։ Մտադրեց այլեւս հօրը ոտքը իյնալ ու խոստովանիլ. թո՛ղ ծեծէ, թո՛ղ սպաննէ...

Մարուշ երբ աւելի մօտեցաւ, տեսաւ, որ դրան քով ճըվալով լեցուն ցորեն էր դրուած. այդ էր, որ կէս լոյս ու մութին մէջ յանկարծ իր հօր նմանութիւնը առած էր։

Անցան մի քանի օրեր։ Երազի մէջ շարժող ստուերներու նման Մուրատ ու Մարուշ կը մօտենային իրարու ու կը հեռանային։ Գիշեր մըն ալ Կարօ Մարսուպ ու Նունիկ խոր քունի մէջ էին. այդ օր Չրաղացք աղուն էին տարեր ու շատ էին յոգներ։ Յոգնած ու խոր քունի մէջ էր նաեւ ամբողջ գիւղը։ Այդ գիշեր երկու սիրահարներն էին արթուն, մէկ մըն ալ Մուրատի հայրն ու մայրը ու անհամբեր իրենց հարսին մուտքին կը սպասէին գիշերով։

- Մարուշ։

- Մուրատ, սո՛ւս...

- Ծրարդ վար ձգէ։

Մարուշ փոքրիկ ծրարը տանիքէն ցածկէկ տանիքը ձգեց ու ինքն ալ վար իջաւ բարակ սանդուխէն, որ Մուրատ իր հետ տարած էր։

Մուրատ շալկեց ծրարն ու սանդուխը եւ, Մարուշի ձեռքէն բռնելով, Մարկոսենց տանիքէն փողոց իջան ու մտան իրենց տունը։ Մարուշի ոտքերը կը կթոտէին, սակայն Մուրատի բազուկը իր մէջքին շուրջ թեւեր տուաւ անոր։ Իր մարմնի ծանրութիւնը չէր զգար։ Երկու սիրահարները կ՚ըսես տանիքէ տանիք կը թըռչէին թեւ թեւի տուող երկու աղաւնեակներու պէս։

Հարսնցուն տունէն ներս մտաւ թէ չէ, Մուրատ Ակոն էշն հեծաւ ու գիշերով քաղաքին ճամբան ափ առաւ, Առաջնորդարանէն արտօնագիր բերելու համար։

Առաւօտ կանուխ Կարօ Մարսուպ ու Նունիկ սովորականին պէս արթնցան իրենց քունէն։ Կարօ Մարսուպը, «Տէր եթէ շրթունքը» բերանին, ախոռը տաւարներուն քով իջաւ։ Նունիկ անկողինը կը վերցնէր ու միեւնոյն ատեն Մարուշին կը ձայնէր.

(Շար. 11)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՎԱԼԱՆՍ. – Պ. Միշէլ Ճերանեան, զաւակները, փեսան ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Սեպտեմբեր 8-ին, Ս. Սահակ եկեղեցւոյն rue de la Cécile իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ-մօր՝

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՃԵՐԱՆԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Աւագեան)

մահուան տարելիցին, ինչպէս նաեւ հին եւ նոր ննջեցելոց յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

l'UGAB-MARSEILLE

vous propose ses activités pour l'ANNEE 1996 - 97

— **Cours d'Arménien**
+de 15 ans — Lundi 20h à 22h.
avec la méthode audiovisuelle pour les non-arménophones de Mme *Hilda Kalfayan-Panossian*.

— **Cours de Théâtre**
+de 12 ans — Mardi 20h à 22h.

— **Centre du Mercredi**
De 4 à 12 ans — Mercredi 9h à 17h
Activités manuelles, culturelles, sorties, etc...

— **Cours de Peinture**
Jeunes et adultes — Vendredi 14h à 18h.

— **Cours de Danse traditionnelle arménienne**
Jeunes et adultes — Vendredi à partir de 21 h.

— **Cours de Musique**
Piano - Solfège - Chant
Pour tous — Samedi — heure à définir.

— **Cours de Cuisine**
3ème Mardi du mois
Adultes — 14h à 17h30.

Toutes les activités se dérouleront d'Octobre à Juin.
Renseignements et inscriptions au :
91 22 10 45.
UGAB — 327, Bd Michelet —
13009 MARSEILE

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

հաճոյքն ունի հաղորդելու

ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ԴՊՐՈՑԻՆ

բացումը, Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 16-ին:

Մանկապարտէզի առաջին երկու մակարդակներուն համար, դիմել՝ Իսի - լէ - Մուլինոյի հայկական դըպրոցին շինութեան եւ վարչութեան միութեան դիւանին՝

46 – 44 – 62 – 16

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Դեկտեմբեր 14 / 15

5EME GRANDE BRADERIE DE NOEL

«Շէն -- Ֆրանս»

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

71ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՄՈՆԹՐԷՕՅԼ. -- Պ. Անտրէ Եախգարտաշեան 1.000 Ֆր.:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

1976-1996
M.C.A. 20ème

En Octobre prochain, la M.C.A. d'Alfortville fêtera le 20ème anniversaire de l'INAUGURATION DE SA STRUCTURE.

AU PROGRAMME :

vendredi 11 octobre à 19h
Salle des Fêtes
SOIREE D'OUVERTURE DES MANIFESTATIONS

samedi 12 octobre à 10h
EMISSION RADIO «Cartes sur table»
AYP FM 99.5

samedi 12 octobre à 20h45
Salle des Fêtes
SOIREE ARTISTIQUE ARMENIENNE
Musique traditionnelle
Danse -- Voix

dimanche 13 octobre à 11h
Eglise Apostolique Arménienne
MESSE DE REQUIEM
à la mémoire des Fondateurs disparus

mercredi 16 octobre à 10h15
EMISSION RADIO
«Que sont les anciens élèves devenus? Cours et Parcours»
AYP FM 99.5

vendredi 18 octobre à 20h45
Salle des Fêtes
SOIREE THEATRE ARMENIEN

samedi 19 octobre à 20h
Salle des Fêtes
DINER SPECTACLE

Programme détaillé ultérieurement

Pour tous renseignements : M.C.A.
9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.: 43 76 55 89 Fax: 43 78 66 64

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Լիոնի Ցանձնաժողովը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 8ին, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյն մէջ

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆ

կը կատարուի յաւարտ պատարագի, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի ցկեանս նախագահ եւ ազգային անզուգական բարերար, Հայաստանի Հանրապետութեան Ազգային հերոս, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի Խաչին Դափնեկիր՝

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

հոգւոյն պայծառեցման համար, անոր մահուան քառասունքին առիթով:

Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Վալանսի Տեղական վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 8-ին, տեղւոյն Ս. Սահակ եկեղեցւոյ մէջ

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆ

կը կատարուի յաւարտ պատարագի, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի ցկեանս նախագահ եւ ազգային անզուգական բարերար, Հայաստանի Հանրապետութեան Ազգային հերոս, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի Խաչին Դափնեկիր՝

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

հոգւոյն պայծառեցման համար, անոր մահուան քառասունքին առիթով:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

CBAF - Section St Jérôme / Djavo Chant

Sortie
MUSEE DOBREE / NANTES

Exposition

Arménie

Les Trésors du patrimoine archéologique arménien des origines au IV siècle

Vendredi 6 Septembre à 22 h
place de la Rotonde Dikran Tekeian
Saint Jérôme

Départ de Nantes le Samedi soir

PAF de transport et visite musée
350 F environ

pour tous renseignements
et réservations :
tél.: 91 70 00 32 et 91 61 10 82

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը եւ շինութեան 21-րդ տարեդարձը՝

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 10-ԻՆ

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ, ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ խաբաղոկ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

ԻՍԻ. -- Յարութիւն Շիրվանեանի յիշատակին եւ ըստ ողբացեալին փափաքին Մանուէլ Մանուկեան ընտանիքը 300 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ARNOUVILLE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section ASTRIG d'Arnouville lès Gonesse / Gonesse / Sarcelles / Villiers le Bel, informe que l'inscription aux cours d'arménien et de danse aura lieu le samedi 7 septembre à partir de 14h30 à la salle Léo Lagrange à Arnouville.

ՇԱՒԻԼԻ
ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ
ԵՐԿՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑ

Շաւիլի Եկեղեցւոյ հովանաւորութիւնը վայելող երկօրեայ հայերէն լեզուի ու կրօնագիտութեան դպրոցի վերամուտ թուականն է Սեպտեմբեր 11, Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 10-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Եկեղեցւոյ կից Սարգիս Պալապանեան սրահին մէջ, հետեւեալ յայտագրով ու ժամանակացոյցով. -

- Չորեքշաբթի, ժամը 10 - 12. հայերէն լեզու եւ կրօնագիտութիւն, փոքր տարիքի աշակերտներու համար:

- Չորեքշաբթի, ժամը 14 - 16. հայերէն լեզու եւ կրօնագիտութիւն, պատանի տարիքի աշակերտներու համար:

- Ուրբաթ երեկոյ ժամը 18.30 - 21. հայերէն լեզու, չափահաս տարիքի աշակերտներու համար:

Յաւելեալ մանրամասնութեանց համար, դիմել դպրոցի ուսուցչին՝ Պր. Մեսրոպ Ադամեանին:

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՄԻՕՐԵԱՅ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի Հայկազեան Միօրեայ Վարժարանի վերամուտն է Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 2-ին, Առաւօտեան ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 9-էն 12, կէսօրէ վերջ ժամը 14-էն 16:

Աշակերտները կրնան օգտուիլ կէսօրուան ճաշէն. իսկ երթեւեկի սպասարկութիւն մը կարելի է նախատեսել ծնողներու հետ համաձայնելով:

Յաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել Եկեղեցւոյ Դիւանատունը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք--Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12--13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 5
JEUDI
5 SEPTEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·932
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
72e ANNEE — N° 18.932

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4ԻՆ ԻՐԱՔԻ ՎՐԱՅ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ

ՖՐԱՆՍԱ ՎԵՐԱՊԱՀԷ

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 4-ին, ամերիկեան 17 հրթիռներ եւս կ'արձակուէին հարաւային Իրաքի վրայ, հարուածելու համար զինուորական այն թիրախները որոնք կարելի չէր եղած հարուածել նախորդ օրը, առաջին յարձակման ատեն։ Մեծն-Բրիտանիա, Գանատա միշտ Ուաշինկթընի կողքին են, Ֆրանսա վերապահ կը մնայ, չի դատապարտեր Ամերիկան, բայց կ'ուզէ շեշտել իր «տարբերութիւն»ը, այլ խօսքով իր հարազատ քաղաքականութիւնը կիրարկել արաբական աշխարհին մէջ։

Ոչ ոք կ'անտեսէ ամերիկեան միջազգային ընտրական դրդապատճառները, Գլինթըն կ'ուզէ իր վճռակամութիւնը ցոյց տալ ներքին ճակատի վրայ։ Ֆրանսա չընդունիր որ նման նախաձեռնութիւններ ըլլան ինքնագլուխ, առանց ՄԱԿ-ի հաւանութեան։ Գլինթըն կը բացատրէ իր յարձակումը ըսելով. – «Մեր նպատակն է վճարել տալ Սատտամ Հիւսէյնի վայրագութեան իր նոր արարքին համար եւ նուազեցնել իր կարողութիւնը դրացիներուն եւ ամերիկեան շահերուն սպառնալու»։ Միացեալ – Նահանգներու նախագահը կ'ըսէ նաեւ թէ ցնոր տնօրինութիւն «քարիւղ սնունդի փոխարէն» համաձայնագիրը առկախուած է։ Վեց տարի է որ Իրաք շրջափակման ենթարկուած է, ժողովուրդ մը ամբողջ անօթի – դարու կը տառապի, մանուկներ սովամահ են եւ հիւանդ, ամբողջը որովհետեւ Ամերիկացիք կ'ուզէ պատժել «Չարը», այսինքն՝ Սատտամ Հիւսէյնը...։

Այս դէպքերը պատճառ են որ կրկին արդիականանայ եւ արծարծուի քրտական հարցը։ Մարք Սեմօ յօդուած մը ստորագրած է Լիպերասիոնի (Սեպտ. 4) մէջ, ուր կ'անդրադառնայ անցեալին ալ, Օսմանեան Կայսրութեան օրերէն։

Ամերիկեան ռմբակոծութիւնները ազդեցութիւն ունեցած են նաեւ քարիւղին վրայ, որու գիները թեթեւ յաւելումներ կրած են կրել։ Այս հարցին առընչութեամբ, Փեթրօսթրաթեժիի տնօրէնը՝ Պետրոս (Փիէր) Թերզեան լուսաբանութիւններ տուաւ զանազան հարցազրոյցներու ընթացքին մեդիաներէն (Ֆրանս – Ինֆօ, եւլն. եւլն.)։

Իրենց ռմբակոծութիւններուն համար, Ամերիկացիները չեն օգտագործած Ինճիրլիքի իրենց խարիսխը։ Ինչո՞ւ։ Ուաշինկթըն լուռ կը մնայ, մինչ Անատոլու կիսապաշտօնական գործակալութիւնը արձագանգ կը հանդիսանայ հեռաձայնային խօսակցութեան մը Գլինթընի եւ Թ. Չիլլերի միջեւ ուր այս վերջինը արտայայտեր է իր տեսակէտները ամերիկեան գործողութեան մասին՝ «իր շահերուն պաշտպանութեան լոյսին տակ»։ Այն հարցումին թէ Թուրքիա զօրավի՞գ է թէ ոչ յարձակման, տիկին Չիլլէր մերժած է պատասխանել մամուլին։

Ֆիկառօ-ի աշխատակիցը կը ծանրանայ այս հարցին վրայ. նկատել կու տայ որ Թուրքիա կրնայ միայն վախնալ նոր պոռթկումէ մը իրաքեան Քիւրտիստան եւ երպաքանի իշխանութեան գլուխ ըլլալը ալ աւելի կը բարդացնէ կացութիւնը եւ անոր փլըրթն ալ Իրանի հետ կը մտահոգէ։ Տնտեսական գետնի վրայ, Անգարա վնաս կրած է Իրաքի դէմ եղած շրջափակումէն. կ'ըսէ թէ 20 միլիառ տոլար կորսնցուցած է։ Թուրքիա մասնակի հատուցում մը կ'ակնկալէր շնորհիւ իրաքեան քարիւղի յանձնումներու եկամուտին։ Բայց, նաւթուղին կ'անցնի շրջանէ մը որ Պարզանիի կուսակցութեան հակակշռին տակ է։ Ան ալ Պաղտատի մարդն է։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ արտաքին քաղաքականութեան խորհրդական Վէֆա Կիւլիզատէ Ժ. Լիպարիտեանի Անգարա այցելութիւններուն մասին հարցումի մը պատասխանելով ըսած է թէ Հայաստան տնտեսական իր տագնապը կը ջանայ Թըրքական օժանդակութեամբ լուծել, բայց երբեք բարեկամ երկիր մը չէ Թուրքիոյ եւ այս վերջինը շատ ուշադրութեամբ պէտք է վարուի։ Որպէս Հայաստանի բարեկամ չըլլալուն փաստ, ադրբէջանցի դիւանագէտը յիշած է Արարատի նկարին գործածութիւնը, Հայաստանի Թուրքիոյ սահմանին վրայ ռուսական զօրքերու գետեղումը, ամէն տարի Քոնկրէսին ու միջազգային ատեաններու մէջ ցեղասպանութեան ճանաչումի խնդրին արծարծումը, եւայլն։ Վ. Կիւլիզատէ ըսած է նաեւ թէ Գերմանիոյ մէջ Ժ. Լիպարիտեանի հետ իրենց հանդիպումը քանի մը երկրորդական փաստաթուղթերու ստորագրութենէն զատ ոչ մէկ արդիւնքի յանգած է։

ԺԻՒՄԻՒ (Պելժիա) մէջ, Պելժիոյ ոստիկանութիւնը յայտնաբերեց երկու դիակ եւս եւ հաստատուեցաւ որ անոնք փնտռուած պարմանուհիներն էին, Անն եւ Էֆիէ, 17 եւ 19 տարեկան, որոնց մասին կ'ըսուէր թէ կրնան Չեխիա «արտածուած» ըլլալ։ Մինչեւ Սեպտեմբեր 3, ծնողքները յոյս ունէին որ անոնք ողջ են, այժմ, Պելժիա կրկին ցնցուած է ի տես այդ մանկամոլ հրէշին գործած ոճիրներուն։ Իր մէկ բնակարանին դետնայարկն է, ճիշդ հոն ուր ցոյց տուած էր, որ ոստիկանները գտած են աղջնակներուն ոսկորները։ Անոնք առեւանգուած էին 1995 Օգոստոսին։ Այս հարցին կապակցութեամբ, ներկայիս, Պելժիոյ մէջ, բացի գլխաւոր ոճրագործէն՝ Տիւթրուէ, ձերբակալուած են տասը հոգի, որոնց մէջ իր կինը։

ԵԼՑԻՆ, դեռ չէր վաւերացուցած, Սեպ. 3-ին, Չեչենիոյ հետ ստորագրուած համաձայնագիրը, ինչ որ մտահոգիչ երեւոյթ էր, հակառակ Լեբէդի համոզումին։ Ան, ամէն գնով, կ'ուզէ ապահովել խաղաղութիւնը։ Կը վստահեցնէ որ ինք ալ կառչած է Ռուսաստանի հողային ամբողջականութեան, բայց, կ'աւելցնէ որ, ան չի կրնար պահպանուիլ անցեալին պէս զինու զօրութեամբ։

ԱՔԸՆ ՊԻՐՏԱԼ, Թուրքիոյ Մարդկային Իրաւանց Միութեան նախագահը ձերբա-

(Շար.ը Կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԵՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԲԱԽՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԷՆ

Քրտական երկու հատուածներու զինեալ բախումները առաջին օրէն միջազգային ուշադրութեան առարկայ եղան։ Անմիջական կապ ունեցող Իրաք եւ Իրանէն բացի Թուրքիա եւ նաեւ գլխաւորաբար ԱՄՆ, արեւմտեան մայրաքաղաքները ակնդէտ կը հետեւին դէպքերու զարգացումին։

Ճակատումի նոր փուլը դէմ յանդիման բերած է քրտական երկու մրցակից –գրեթէ թշնամի– հատուածները։ Առաջինը Ճ. Թալապանիի Քիւրտիստանի Հայրենասիրական ճակատն է որուն թիկունք կը կանգնի Իրան, երկրորդը՝ Մ. Պարզանիի Քիւրտիստանի ժողովրդավարական կուսակցութիւնը որ Իրաքամէտ հակումով ծանօթ է։ Այս երկուքին միջեւ բախում մըն ալ բնականաբար անուղղակի կերպով հակադրութեան դիրքերու վրայ կը գետեղէ դրացի, այլ ոչ բարեկամ երկու երկիրները։

Պէտք է ըսել որ Իրաք գործնապէս առընչուած է հարցին քան՝ ուրիշ որեւէ երկիր, քանի որ բախումները տեղի կ'ունենան իր սահմաններուն մէջ անկիւն մը։ Իրաքի հիւսիսային այդ ծայրամասը ուր Քիւրտերը ինքնավարութիւն կը վայելեն, կուիւ դաշտ է այս հանգամանքէն աւելի այն պատճառով որ քարիւղի հարուստ արտադրութեան գօտի է։ Ու այդ մարզին եկամուտն է որ շրջանը կռուախնձորի վերածած է քրտական երկու հատուածներուն միջեւ։

Մերօրեայ այժմէականութեան մէջ քրտական հարցը հանրային կարծիքը կը զբաղեցնէ առաւելաբար ոչ այս երկուքին հակադրութեամբ, այլ շուրջ մէկուկէս տասնամեակի պայքարով զոր կը մղէ Ա. Էօճալան իր զինեալ խումբերով Թրքական ապահովութեան եւ բանակային ուժերու դէմ։

Անոնց բախումները գրեթէ առօրեայ են, պատճառ անհամար զոհերու եւ նաեւ տեղահանութեան, գիւղերու հրկիզումի, աւերումի, թալանի պարագաներով։ Անատոլուի հարաւ–արեւելեան շրջանը ռազմադաշտի վերածած այս «պատերազմ»ը հասկնալի է որ տեղացի քիւրտ բնակչութեան անվերապահ զօրակցութիւնը կ'ապահովէ Էօճալանի զինեալ ուժերուն։ Այս իսկ պատճառով ալ Անգարա կռուելու համար այս ոչ արհամարհելի նեցուկը, տեղահան կ'ընէ քիւրտ իր քաղաքացիները, հրկիզելով, աւերելով անոնց բնակավայրը, որպէսզի տեղ չձգէ վերադարձի յոյսին։ Որքան ալ անհաւատալի թուի 1915-էն պատկերներ կրկնող այս վարմունքը, մեծերու քաջալերական լռութիւնը ամէն ազատութիւն կ'ընծայէ Անգարայի, հոս եւս կրկնելով դարասկիզբի նախընթացը։

Այս բոլորին մէջ զարմանալի է տեսնել որ երկիր ու պետութիւն ունենալու հետամուտ ժողովուրդ մը երրորդ հազարամեակի սեմին տակաւին գործիք կ'ըլլայ մէկուն կամ միւսին, եղբայրասպան կռիւ մղելու սատիճան։ Մանաւանդ երբ նոյն ժողովուրդին անպաշտօն բանակը ասպարէզ կը կարդայ Թուրքիոյ նման հզօր պետութեան մը։ Տահերու ինչպիսի՛ խայծ մը յաջողած են գտնել մէկն ու միւսը որոնց համար փափաքելի չէ քրտական պետութեան մը գոյացումը որ քիւրտ ղեկավարներ փոխանակ միասնութեամբ զօրացնելու իրենց ճակատը, զէնքերը կ'ուղղեն իրարու։

Իրաքի հիւսիսային շրջանին ներքրտական բախումները Իրաքի ալ մասնակցութեամբ առաջին «յաղթանակ» մը ապահովեցին իրաքամէտ հատուածին։ Պարզանիի մարդիկը գերեվարեցին իրենց հակառակորդին շատ մը պաշտօնական դէմքերը որոնց մէջ է նոյնիսկ Թալապանիի կինը որ քրտական Խորհրդարանին անդամ է։ Այս փուլին ձայն բարձրացուց ՓՔՔ-ի ղեկավարը, ազդարարութիւն մը ուղղելով Պարզանիի եւ զգուշացնելով զայն որ չփորձէ դէշ վարուիլ, կամ սպաննել գերիները։ Ան կը քննադատէ նաեւ Թալապանիի ընթացքը որ նեցուկ կը յուսայ Արեւմուտքէն։ Էօճալան կ'ըսէ որ ինք թելադրած է Թալապանիի որ խոհեմութեամբ վարուի, բայց այս վերջինս կարեւորութիւն չէ տուած։ Այսօր ստեղծըւած կացութիւնը նոր զարգացումներու մեկնակէտ է իրեն համար ու կը շեշտէ որ մեծ է իրենց վստահութիւնը իրենց ուժին։ Չի բացառեր որ եթէ Թալապանի եւ Պարզանի համաձայնութեան եզր մը չգտնեն, զինեալ բախումը տարածուի Իրան – Իրաքէն աւելի լայն շրջանի մը վրայ։ Էօճալան հաւանական կը նկատէ նաեւ Թուրքիոյ եւ Իրանի, Թուրքիոյ եւ Իրաքի միջեւ գաղտնի համաձայնութիւններու գոյութիւնը։ Կը շեշտէ որ իրենք տրամադիր չեն կրաւորական մնալու նման պարագաներու մէջ ու գործօն մասնակցութիւն պիտի ունենան քիւրտ ժողովուրդին ու անոր բարեկամներուն կողքին, մաս կազմելով ազատագրութեան ճակատին։

Պարզանիի ուժերուն ներկայի առաջին յաղթանակը որոշ է որ չի կրնար փակել քրտական հարցը։ Ընդհակառակն, ան ծաւալելու նոր միտումներ ցոյց կու տայ, ուշադրութիւն, մարտավարութեան մշակում պարտադրելով մօտէն ու հեռուէն առընչակից բոլոր կողմերուն։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ֆրանսիայում Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանութիւնը յայտնում է, որ համաձայն ՀՀ կենտրոնական ընտրական յանձնաժողովի որոշման Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնները Ֆրանսիայում գտնուող ՀՀ քաղաքացիների համար տեղի կ'ունենան 1996 թ. Սեպտեմբերի 22-ին տեղական ժամանակով 8-ից մինչեւ 22-ը Փարիզում ՀՀ Դեսպանութեան շէնքում։

ՀՀ նախագահին ընտրելու իրաւունք ունեն Ֆրանսիայում գտնուող ՀՀ դեսպանութիւնում հաշուառման կանգնած այլ պետութեան քաղաքացիութիւն չունեցող 18 տարին լրացած ընտրական իրաւունք ունեցող Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիները։ Ընտրութիւններին մասնակցելիս նրանք պէտք է ներկայացնեն իրենց անձնագիրը (Հայաստանի Հանրապետութեան կամ նախկին ԽՍՀՄ արտասահմանեան) եւ Ֆրանսիայում բնակուելու համապատասխան փաստաթուղթը։

Ընտրողների ցուցակները ճշգելու նպատակով խնդրւում է ընտրական իրաւունք ունեցող բոլոր ՀՀ քաղաքացիներին դիմել Փարիզում ՀՀ Դեսպանութիւն հետեւեալ հասցէով՝

9, rue Viète, 75017 Paris,
Tél : 42. 12. 98. 00 / 42. 12. 98. 02:

ՖՐԱՆՍԻԱՅՈՒՄ
ՀՀ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԶԱՐԵՆՑ-100

1997 տարին ծննդեան 100-ամեակն է Ե. Զարենցի ու նոյն ատեն մահուան 60-ամեակը: Այս մօտալուտ հանգրուանին անդրադառնալով «Ի՞նչպէս ենք նշելու հայ գրականութեան "ամենախիզախ տըղայ"ի յոբելեանը» հարց կու տայ Անահիտ Յովսէփեան («Ազգ», Օգոստոս 24), ջանալով Զարենց անունին արժանի մակարդակով պատասխան ստանալ պատկան իշխանութիւններ գլխաւորողներէ:

Նախ հարցումը կ'ուղղէ Գրողներու Միութեան նախագահ Հրանտ Մաթեւոսեանին որ Յունիսի վերջին համալսարանի դահլիճին մէջ յայտնած է թէ Զարենցը «մի ձեռքի վրայ հաշուըող մեր քաջերից է: Յաջորդ տարի 100-ամեակն է, իսկ Հանրապետութիւնը դեռ պապանձուած է, զգուշանալու բան չէ թէ բոլշեւիզմի քարոզիչն է»:

Ինչ կը վերաբերի իր գլխաւորած միութեան բաժնին, ան պատասխանելով Ա. Յովսէփեանի, կ'ըսէ. «Ստոյգ ոչինչ չի արուել: Գիտեմ որ ժամանակն է, հարկ է սկսել, բայց օր-օրի ձգձգելով սպասում ենք»: Ապա կ'աւելցնէ թէ պիտի փորձեն հին շքեղ տօնակատարութիւնները ընել, թէեւ չի կարծեր որ պիտի յաջողին եւ ատոր մեղքը կառավարութեան եւ նախաձեռնողներուն հետ նաեւ «իր ժամանակինն է»:

Ա. Յովսէփեան բոլորովին այլ արժեւորում ու մօտեցում ունի Զարենցի 100-ամեակին. որոշ է որ իր չափանիշները «բոլշեւիզմի քարոզիչ»ի, «իր ժամանակի մեղք»ի նման անհեթեթութիւններէ շատ տարբեր մակարդակներու վրայ են: «Զարժէ՞ Զարենցի յոբելեանը ԻՒՆԷՍՔՕ-ի մակարդակով նշել» հարց կու տայ: Բայց երբ գրեթէ անպատասխան կը մնայ հարցումը, յոբելեանի պատրաստութեան մասին հարցումը կ'ուղղէ Մշակոյթի նախարարին: Ան գոնէ որոշ գիտէ թէ ինչ բան պիտի չըլլայ. «հին օրերի շուքով այլեւս ոչ մի յոբելեան չենք նշելու» կ'ըսէ ամբողջովին հակադրուելով Գրողներու Միութեան նախագահին: Չըլլալիքը այսքան վճռական կերպով յայտնող իր պատասխանը նաեւ կը մատնէ շատ յստակ կերպով թէ տակաւին ոչ իսկ օրակարգի բերուած ու մտածուած է հայ գրականութեան մեծագոյններէն այս անունին 100-ամեակին մասին. հակառակ պարագային դժուար էր որ պատասխանատու դիրքեր գլխաւորող այս երկու դէմքերը՝ Հ. Մաթեւոսեան եւ Յ. Մովսէս, հակոտնեայ կեցուածքներու ա՛յս աստիճան կատարեալ պատկեր մը տային:

Մշակոյթի նախարարը որպէս նշումի օրինակ խնդրոյ առարկայ հարիւրամեակին, կը յիշէ Արամ Խաչատրեանի յոբելեանը: Կ'ըսէ թէ Զարենցի թանգարանը պէտք է ցուցահանդէս կազմակերպէ ու յոբելեար բանաստեղծին «կերպարը դնի այն չափումներում, միջօրէականներում ուր իսկապէս եղել է բոլոր խաբկանքներով, ողբերգութիւններով, մեր գրականութեան նուիրուած ողբերգական էջերով»: Այս բոլորը կ'ուզէ որ ըլլան «առանց պաթետիզմի»: Յ. Մովսէս կարեւոր կը նկատէ նաեւ հրապարակել Զարենցին վերաբերող ամբողջական նիւթը: 7-10 միլիոն դրամի նորոգութիւն կատարել անոր տուն-թանգարանին վրայ, գրականութեան հիմնարկին հետ գիտական նստաշրջան ու այլ ծրագրեր պատրաստել եւլն.:

Պատասխանատուներու իսկ խոստովանութեամբ՝ արդէն յապաղած պատրաստութեան փուլը մինչ տակաւին հարց-պատասխանի մակարդակին վրայ է, կատարուածներու բաժինէն Ա. Յովսէփեան կը յիշէ Դաւիթ Գասպարեանի կազմած «Զարենցի նորայայտ էջեր» հաւաքածոն որ ամրան սկիզբը լոյս տեսած է, մէկ մըն ալ գրողին յուշարձանէն փրցուած տառերուն նորոգումը որ կ'ըլլայ «անյայտ բարեգործ»ի մը կողմէ:

Իր խօսակիցներուն պատասխանները, յայտնի է որ Ե. Զարենցի 100-ամեակի նման հանգրուան մը իր ակնկալած շուքով նշելու երաշխիքը չեն բերած Ա. Յովսէփեանի: Այդ պատասխաններուն հակասական բնոյթն է հաւանօրէն գլխաւոր ներշնչողը երգիծական այն շունչին որ կը պարզէ իր տողերուն տակ, խոստանալով՝ «Ֆեդերիկօ Մայորը յոբելեանի առիթով Հայաստան չի գայ» ենթախորագրին մէջ:

Ա. Յովսէփեան շատ աւելի բնական պիտի ընդունէր հակասութիւնը, յապաղումը, անորոշութիւնը եթէ յիշէր թէ Զարենցի 100-ամեակը Ալիխա Կիրակոսեանի կիսանդրիի զետեղում չէ ի վերջոյ Գրականութեան պետական թանգարանին մէջ, որպէսզի գործի լծուէր գրական ծանրագոյն հրետանին, մեծով ու փոքրով, փառաւորելու համար օրուան հերոսը...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ» (1)

Թերեւս քիչ մը ճոռոմ հնչէ և սնապարծութեան շեշտ մը ունենայ նման վերտառութեամբ գիրք, սակայն այսօր մեր պուլկարահայ իրականութեան մէջ արդէն հրապարակի վրայ է ան, շնորհիւ տքնաջան ու պրպտող ոգիին, զոր ցուցաբերած է անոր հեղինակը՝ Պր. Միհրան Պօղոսեան: Իր ամբողջութեամբ ան կը ներկայացնէ Հայոց պատմութեան եւ մըշակոյթի ու անոր ներկայացուցիչներու համառօտ «Հանրագիտարան» մը, որուն կարիքը այնքան զգալի էր մանաւանդ պուլկարական շրջապատին մէջ հասակ նետած մեր միջին ու նոր սերունդին համար, որ չտիրապետելով հայերէնի, անհաղորդ մնացած է իր ազգին պատմութեան եւ մշակութային գանձերուն:

Հեղինակը իր գրքին նախաբանին մէջ քաջութիւնը ունի խոստովանելու թէ հեռու է գրուածքին գիտակցութեան, նիւթին դասակարգութեան, ինչպէս եւ փաստագրութեան ամբողջականութեան ու ներփակեալ մշակութային գործիչներու լման ցանկը տալու յաւակնութենէն եւ կ'աւելցնէ. «Հաւանաբար վրիպումներ ալ ունիմ»: Որքան ալ անոնք առկայ ըլլան, նման լայնածաւալ բովանդակութեամբ շարադրանքի մը համար անոնք անխուսափելի են եւ մեր պարագային ատիկա չէ հիմնականը եւ գրքին արժէքը նսեմացնողը:

Քննութեան առարկայ այս հրատարակութիւնը, որ պուլկարերէն լեզուով լոյս տեսած է, պուլկարահայ մշակութային ոլորտին մէջ երկրորդ երեւոյթն է փրոֆ. Վահան Թոթոմեանցի գիրքէն վերջ (2): Պէտք է ընդգծել թէ աւելի լայն շրջագիծ մը ունի Մ. Պօղոսեանի հեղինակածը եւ յաջողած է իրականացնել այն, ինչ որ իր նախաբանին մէջ կը յիշէ. «Կը կրկնեմ. նպատակս եղած է հայկական քաղաքակրթութեան զարգացումին հետեւիլ եւ հայ ազգի պատմութեան առաւել ցայտուն երեւոյթները մէջտեղ հանել, այսինքն - ազգութեան մշակութային կեանքը՝ հիմնուած՝ ճակատագրական անցքերու վրայ, նախնեայ շրջանէն մինչեւ մեր օրերը»: Ընթերցողը ծանօթանալով գրքին բովանդակութեան, կը տեսնէ թէ հեղինակը իրօք յաջողած է իր փափաքին մէջ, կարելիութեան սահմաններուն մէջ ներկայացնելով ամէնէն նշանակալից եւ կարեւորագոյն դրսեւորումները հայկական գրականութեան, արուեստներու, գիտութեանց, ճարտարապետութեան, նշելով ամէնէն աչքառու ներկայացուցիչները համապատասխան բնագաւառներու:

Ներածականը դուռ կը բանայ գրքին ընդհանուր բովանդակութեան, որ բաժնուած է 15 գլուխներու, ուր ոչ միայն պատմական անցեալին գլխաւոր հանգրուանները կը գտնենք, այլեւ այդ շրջանին մշակութային արտացոլումը իր տարբեր կողմերով,

Հայկական բարձրաւանդակին վրայ ապրող ցեղերու կամ ցեղախումբերու մասին համառօտ գիտելիքներ տրուած են Նախապատմութիւն բաժնին մէջ ուր հեղինակը կ'անդրադառնայ Մեծամօրի շուրջ մարդկային ներկայութեան եւ անոր հետքերուն որոնք ի յայտ կուգան նախքան Քրիստոս Բ. հազարամեակէն սկսեալ:

Երկրորդ գլուխը նուիրուած է հայ ազգի ծագումնաբանութեան. առաջ քաշուած են տարբեր գիտնականներու վարկածները, հիմք առնելով անոնց մշակած պատմական նիւթերը այդ հարցին վերաբերեալ: Եզրակացութիւնը մանաւանդ մէկ կէտի մէջ տարակուսելի է. այսինքն թէ Ուրարտու հայ ժողովուրդի պետութեան անունն է: Կրնանք ընդունիլ որ ուրարտական պետութեան մէջ հայկական ցեղ կամ ցեղախումբեր ապրած ըլլան. սակայն եթէ իրօք Ուրարտացիք հայախօս եղած են, հարց կը ծագի թէ ինչո՞ւ անոնց թագաւորներու եւ ոչ մէկ անուն պահուած է հայկական անուանակոչութեան մէջ որպէս ազնուականութեան կամ հասարակ մարդոց անունները: Նկատի առնենք որ Ուրարտացիք իրենց պետութիւնը կոչած են Պիայնա, այլ ոչ՝ Հայաստան կամ Հայք:

Երրորդ գլուխը յատկացուած է Ուրարտուի Պետութեան, սկսեալ Ն. Ք. Թ. դարէն եւ հեղինակը ցոյց տուած է անոր թագաւորներուն յաջորդականութիւնը եւ այդ պետութեան կործանումը Զ. դարու վերջաւորութեան, Հոս տեղ գտած են Ուրարտացիներու հաւատալիքները, դիցաբանութիւնը, լեզուն եւ գիրը, շինարարութիւնը եւ ճարտարապետութիւնը, կերպարուեստն ու խեցեգործութիւնը:

Յաջորդող տասը էջերու մէջ անտիկ Հայաստանի բաժինն է, ուր աւանդական ու իրականը իրենց տեղը գտած են սկըզբնաւորելով Երուանդունիներու տոհմածառէն մինչեւ աւատատիրութեան զարգացման ծիլերը: Այս բաժնին մէջ որպէս ենթամաս տրուած է նաեւ հայկական բանահիւսութիւնը եւ հեղինակը մէջբերումներ կատարած է Մովսէս Խորենացիի աւանդածներէն: Որպէս նոր երեւոյթ հայկական մշակութային կեանքին, մաս մը յատկացուած է թատրոնին, երաժշտութեան ու պարերուն: Հեղինակին տեսադաշտէն չեն վրիպած նաեւ հաւատալիքներն ու հայկական դիցարանութիւնը, շինարարութիւնն ու ճարտարապետութիւնը:

Հինգերորդ բաժինը կ'ընդգրկէ վաղ Միջնադարը, երբ Հայաստան կռուախնձոր կը դառնայ Հռովմէացիներու ներխուժող ու Պարսկաստանի ծաւալապաշտական քաղաքակրթութեան: Հեղինակը ճիշդ կերպով կը նշէ աւատատիրական հասարակարգի բնակչութեան շերտաւորումը եւ տարբեր խաւերու ձեւաւորումը՝ նախարարական վերնախաւ, շինականներ ու ռամիկներ, տալով համապատասխան բացատրութիւններ: Անտես չէ առնուած եւ այն հանգամանքը որ այս շրջանին վերանուանում մը տեղի կ'ունենայ հայկական դիցարանութեան մէջ եւ տարբեր դիցերու համառօտ բնութագիրը կը գտնենք: Շինարարութեան ենթաբաժինը տեղ գտած է որոշ կառոյցներու՝ Գառնիի հեթանոսական տաճարը, ինչպէս եւ համապատասխան խօսք ըսուած է քաղաքաշինութեան ու կերպարուեստի մասին:

Յաջորդ, վեցերորդ բաժինը Մ. Պօղոսեան նուիրած է Հայաշխարհի մէջ քրիստոնէութեան տարածման եւ ընդունման եւ անոր հիման վրայ նոր զարգացում ըստացած հայ մշակոյթին: Այս շրջանին է որ նիւթական ու հոգեւոր կեանքը վերելք մը կ'ապրի. եկեղեցական շինարարութիւն, այբուբենի գիւտ եւ անոր հիման վրայ հայ գրաւոր խօսքի ծաւալումը գրաբարի միջոցով, թարգմանութիւններ, պատմական երկեր, բանաստեղծութիւն եւայլն: Այս բոլորը միասին առնուած, արդարօրէն Ե. դարը Հայոց Ոսկեդարը կոչուած է. շրջանի մեծագոյն ներկայացուցիչները սեղմ գիծերով տրուած են իրենց ստեղծագործութիւններով: Այս բաժնին մէջ որ ժամանակագրական տեսակէտէ հեղինակը կը հասցնէ մինչեւ Է. դարու սկիզբները, քննութեան առնելով հայկական մշակոյթին տարբեր դրսեւորումները՝ շինարարութիւն ու ճարտարապետութիւն, երաժշտութիւն ու կերպարուեստ: Մ. Պօղոսեան հայկական ճարտարապետութեան ազդեցութեան օրինակներ ցոյց տուած է Արեւմտաեւրոպական կարգ մը պետութիւններու եկեղեցական կառոյցներու վրայ նկատի ունենալով որոշ գիտնականներու կարծիքը: Միայն քիչ մը տարօրինակ է, որ այդ ազդեցութեան տարածումը կը վերագրէ Պաւղիկեաններուն, մինչ գիտենք, որ անոնք եկեղեցական շինութիւններ չեն իրագործած, դէմ ըլլալով նման կրօնական ու ծիսային հաստատութիւններու. մերժած են ընդունիլ Խաչը որպէս քրիստոնէութեան խորհրդանիշ եւ այլ: Մեզի անծանօթ կը մնայ թէ ի՞նչ փաստեր գտած է հեղինակը, նման դրոյթ մը յառաջ քաշելու համար:

Գիրքի Է. բաժինը կը կրէ «Խառնակ ժամանակներ» խորագիրը եւ կ'ընդգրկէ արաբական ներխուժումները, Հայաստանի բռնագրաւումը եւ խալիֆաթի տիրապետութիւնը որ կը տեւէ շուրջ երկու դար, Այս ժամանակաշրջանին պատմական իրադարձութիւններու կողքին Մ. Պօղոսեան իրաւացիօրէն ցոյց կու տայ հայկական վիպերգութեան «Սասնայ ծռեր»ու յառաջացումը և հատուած մը կը մէջբերէ «Սասունցի Դաւիթ» ճիւղէն: Ան կրցած է տալ նաեւ հայ մշակութային կեանքի պատկերը ուր ներգրաւուած կը գտնենք գրականութեան, երաժշտութեան ու կերպարուեստի նմոյշները, անոնց ամէն մէկուն իւրայատուկ գիծերով եւ առանձին հեղինակներու տեղեկանքներով: Խառնակ ժամանակները կը վերաբերին նաեւ բիւզանդական գերիշխանութեան տակ եղող հայկական տարածքներուն եւ այնտեղ ապրող հայ բնակչութեան, ուր ծնունդ կ'առնէ Պաւղիկեան սոցիալ-կրօնական շարժումը, որուն սկզբնաւորումը գիրքին հեղինակը կը նշէ Ե. դար, մինչ պատմականօրէն ճշդուած է որ ան երեւան կուգայ գրեթէ երկու դար վերջ:

«Բագրատունիներու օրով եւ անկէ վերջ» վերնագիրը կը կարդանք գիրքին Ը. բաժնին մէջ ուր Մ. Պօղոսեան սեղմ գիծերու մէջ Հայաստանի վերահաստատուած պետականութեան պատմութիւնը կ'ընէ հայ թագաւորներու յաջորդականութեամբ: Այս բաժնին մէջ ալ չեն անտեսուած հերետիկոսական շարժումները՝ Պաւղիկեանութիւնն ու Թոնդրակեցիներու շարժումը, բայց նաեւ նիւթական ու հոգեւոր վերընձիւղումը քաղաքաշինութեան, ճարտարապետութեան, գեղարուեստական ու գիտական գրականութեան, անոնց կարկառուն դէմքերուն բնութագրումով եւ որոշ ստեղծագործութիւններու օրինակներով՝ ի մասնաւորի Գրիգոր Նարեկացիի «Մատեան Ողբերգութեան» գործին մէկ քանի հատուածներուն տողացի թարգմանութեամբ, որոնք աւելի մեծ հնչեղութիւն պիտի ունենային, եթէ գեղարուեստօրէն մշակուած ըլլային: Այս շրջանին եւ անկէ վերջ Ժ. - ԺԴ. դարերուն, հեղինակը կը նշէ կրթական կեանքի զարգացումը եւ կրթական օճախներու գոյութիւնը Սանահինի, Հաղպատի, եւ այլ վանքերու մէջ: Լեզուի մասին ենթաբաժինը ուր հեղինակը կը նշէ Օ ու Ֆ տառերու ներառումը, աւելի դիպուկ պիտի ըլլար եթէ հատուածը (էջ 69) տեղափոխուէր Կիլիկեան Թագաւորութեան օրերուն: Այս բաժնին մէջ վրիպակներու կարելի է հանդիպիլ, որոնց տպագրական բնոյթ պէտք է վերագրել, սակայն ցոյց չեն տրուած «Վրիպակներ» էջին վրայ. օրինակ էջ 74՝ Արիստակէս Լաստիվերտցի ու Ստեփանոս Տարօնեցի - Ասողիկ Զ. դար, պէտք է ըլլայ ԺԱ. դար, Հաղպատավանքի թուագրութիւնը նշուած է Ժ. - Ը. դար, մինչ պէտք է ըլլայ՝ Ժ. - ԺԳ. դար:

«Կիլիկեան Հայաստան» Պուլկարներու աւելի հասկնալի վերնագիր մը սկիզբ կու տայ գիրքի Թ-րդ բաժնին, որուն առաջին մասին մէջ Դարաշրջանի պատմական պատկերը կը գտնենք ուրուագծուած կերպով. կը յաջորդեն մշակութային կեանք, գեղարուեստական գրականութիւն, երեք մեծանուն հեղինակներով՝ Ներսէս Շնորհալի, Վարդան Այգեկցի, Ֆրիկ. ամէն մէկուն ստեղծագործութիւններէն նմոյշներ տրամադրուած է ընթերցողին: Մ. Պօղոսեան այստեղ ալ հաւատարիմ մնացած է իր սկզբունքին՝ ներկայացնել նաեւ գիտական միտքը եւ անոր ներկայացուցիչները՝ Սմբատ Սպարապետ, Վահրամ Րաբունի իմաստասիրական ճիւղի հեղինակ, Մխիթար Հերացի՝ գիտական բժշկութեան երեւելի անձնաւորութիւնը ինչպէս եւ գեղարուեստական խօսքի վարպետներ՝ Յովհաննէս Երզնկացի - Պլուզ: Ան պատշաճ կերպով ցոյց տուած է կերպարուեստի բնագաւառին մէջ աւելի բարձր որակի արտայայտումը՝ յատկապէս մանրանկարչութեան մէջ, յիշելով Կոստանդին ու Գրիգոր Մլիճեցին, Թորոս Ռոսլին, Սարգիս Պիծակը եւ այլոց անունները: Հարկ եղած ուշադրութիւնը դարձուած է նաեւ շինարարութեան ու ճարտարապետութեան ճիւղերուն, ինչպէս եւ թատրոնի ու երաժշտութեան:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(1) Միհրան Պօղոսեան, «Արմենսքա ցիվիլիզացիա». Սոֆիա, 1996: Տըպագրութիւն «Մանթա-Փրինթ» -Սոֆիա. Հրատարակութիւն «Երեւան» Հայ Մշակութային - Լուսաւորական Միութեան, օժանդակութեամբ «Երեւան» մասնաճիւղի - Սոֆիա, Հ.Բ.Ը.Մ.-Սոֆիա, Հայ Եկեղեցական վարչութիւն - Սոֆիա, 208 էջ:

(2) Փրոֆ. Վահան Թոթոմեանց, «Բոլխարա նա արմէնցիթէ վ ցիվիլիզացիաթա նա նարոտիթէ», Սոֆիա, 1941 (Հայերու դերը ազգերու քաղաքակրթութեան մէջ): Այս գիրքը հրատարակուած է նաեւ ֆրանսերէն ու գերմաներէն լեզուով:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ
ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ՎԱՒԵՐԱԳՐՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆ

ՄԱՄԼՈՅ
ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԴԻ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ»

Այս խորագիրը կրող ցուցահանդէսը ռաջիկայ Սեպտեմբեր 15-էն Նոյեմբեր կը ներկայացուի ճարտարապետու- եան 6-րդ Միջազգային Ցուցահանդէսին, տանդարար տեղի կ'ունենայ երկու րին անգամ մը Վենետիկի արդէն պատ- կան դարձած «Ճիարտինի տի Քասթել» զետեղուած Պիէննալէի տարածքին: հանրկին հիմնական ուշադրութիւնը կեդրոնացուած է Իտալիոյ տաղաւարին այ, ուր կը ներկայացուին աշխարհի 30 անուանի ճարտարապետներու ստեղծագործութիւնները, այդ կարգին՝ ճարտ. Թատաօ Անթօ (Ճափոն), Նորի կոմով (Ռուսաստան), Փիթըր Քոք Մեծ-Բրիտանիա), Կունթեր Տոմենիք Աւստրիա), Փիթըր Այզնման (Միաց- ալ-Նահանգներ), Ֆուի Հեքեռ (Իսրա- յէլ), Ռեմ Քոլհաաս (Հոլանտա), Լէոն կիէր (Ֆրանսա), Ալեսանտրօ Մենտի- (Իտալիա), Էնրիկ Միրալէս (Սպա- նիա), Ֆրէյ Օթթօ (Գերմանիա), Ալվա- Սիզա Վիէյիրա (Փորթուգալ), Քլօ- տօ Թեսթա (Արժանթին), Եորն Ուբ- (Դանիա): Այս բաժինը ղեկավարած ճարտ. Հանս Հոլլայն, Ֆրանսիս Պուր- , Ճոըճ Կլուսպերկ, Արաթա Իսո- զաքի, Փաօլօ Փորթօկեզի եւ Թերենս Ֆէյ: Ցուցահանդէսի տնօրէն, աւստ- րիացի նշանաւոր ճարտ. Հանս Հոլլայ- ն գաղափարով, Իտալիոյ տաղաւարի ցու- ցահանդէսի ընդհանուր գաղափարական ուղղութիւնը կ'արտայայտուի հետեւեալ րղախօսով. «Ապագայի գուշակող - ճարտարապետը որպէս սէյսմա- ֆր: Վերջինիս նպատակը, ինչպէս կը յ Հ. Հոլլայն, կը կայանայ հետեւեա- լ մէջ. «որպէսզի բացայայտուին արդի ճարտարապետներու բազմաբնոյթ այն որոնումները ու ուղղութիւնները, ըստ անց, կարելի է պատկերացնել ապա- գայի մշակոյթի յառաջընթացը»: Մինչ Իտալիոյ տաղաւարին մէջ կը ներկայաց- ուի միւս մեծ թեմաթիկ բաժինը, որ կը կոչուի «Երեւելի ձայներ», ինչպէս նա- եւ կը կազմակերպուի ճարտարապետա- ն լուսանկարչութեան ցուցահանդէս: Ճարտարապետութեան 6-րդ Միջազգային Ցուցահանդէսին անհատական ցուցադրու- թիւններով իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն նաեւ Պիէննալէի տարածքին առանձին տաղաւար ունեցող բոլոր երկիրները որոնց կարգին՝ Արժանթին, Աւստրիա, Պելժիա, Պրազիլ, Գանատա, Դանիա, Եգիպտոս, Ֆինլանտա, Ֆրանսա, Ճափոն, Մեծ-Բրիտանիա, Յունաստան, Իսրայէլ, Հոլանտա, Իսլանտա, Նորվեկիա, Շուէտ, Լեհաստան, Չեխիա, Գորէա, Գերմանիա, Սլովաքիա, Ռումանիա, Ռուսաստան, Սպանիա, Միացեալ-Նահանգներ, Զուիցերիա, Հունգարիա, Վենեզուելա: Հայաստանի Հանրապետութիւնը առաջին անգամ առանձին տաղաւարով իր մասնակցութիւնը կը բերէ միջազգային այս կարեւոր ցուցահանդէսին, շնորհիւ Ռուսաստանի Մշակոյթի Նախարարութեան կողմէ բարեացակամօրէն եւ անշահախնդիր տրամադրըւած ցուցասրահին, որ կը գտնուի Ռուսաստանի տաղաւարի առաջին յարկը: Միջազգային ասպարէզի մէջ Հայաստանի ճարտարապետութիւնը գլխաւորաբար ներկայացուած է եկեղեցիներու շինարարութեան արուեստի գոհարներու մեկնաբանութիւններով, յաճախակի անտեսումով արդի շրջանի հետաքրքրական եւ քիչ ծանօթ իրականութեան: Այս առումով յոյժ կարեւոր կը դառնայ հայկական իւրայատուկ ճարտարապետութեան արդի շրջանի փուլի մշակութային արժէքներու ներկայացումը միջազգային ասպարէզի մէջ:

Հայաստանի Հանրապետութեան մասնակցութիւնը հնարաւոր դարձաւ հովանաւորողներու եւ կազմակերպիչներու երկարատեւ եւ հետեւողական աշխատանքին շնորհիւ: Այս առումով անգնահատելի աշխատանք տարած են Հայաստանի Հանրապետութիւնը, «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամը, Հայաստանի Քաղաքաշինութեան Նախարարութիւնը, Հայ Ճարտարապետութեան Ազգ. Թանգարանը: Վենետիկի մէջ, ցուցահանդէսի կազմակերպչական աշխատանքները համադրեց եւ վարեց Հայ Մշակոյթի Ուսումնասիրութեան եւ Վաւերագրումի Կեդրոնը, յանձին անոր աշխատակից, «ՕԷՄՄԷ» Հրատարակչատան խմբագրապետ՝ ճարտ. Արա Զարեանի: Կեդրոնը արդէն փորձառութիւն ունի անցեալ տարուան Արուեստի Պիէննալէի կազմակերպչական աշխատանքներուն բերած իր ըլլալի մասնակցութեամբ:

Հայ արդի ճարտարապետութեան ցուցահանդէսի գաղափարական մշակումը, ցուցադրական նիւթի ընտրութիւնը կատարած է Հայ Ճարտարապետութեան Ազգային Թանգարանը, յանձին տնօրէն՝ ճարտ. Աշոտ Գրիգորեանի: «Հայաստանի Արդի ճարտարապետութիւնը» ցուցահանդէսը բաղկացած է չորս բաժիններէ. առաջին՝ Հայ ճարտարապետութեան պատմական համառօտ ընթացք, երկրորդ՝ Խորհրդային Հայաստանի ճարտարապետութիւն մինչեւ երկրորդ աշխարհամարտ, երրորդ՝ յետպատերազմական շրջան, չորրորդ՝ ժամանակակից փուլի հայկական ճարտարապետութիւն մինչեւ 90-ական թուականները: Մասնաւորապէս ընտրուած են հետեւեալ ճարտարապետներու ստեղծագործութիւնները.- Ա. Թամանեան, Մ. Մազմանեան, Ա. Ահարոնեան, Ն. Բունիաթեան, Ն. Մարգարեան, Գ. Քոչար, Ռ. Իսրայէլեան, Գ. Զուրաբեան, Ս. Սաֆարեան, Լ. Ձերքէզեան, Գ. Մուշեղեան, Տ. Գէորգեան, Ա. Թարխանեան, Ռ. Ջուլհակեան, Ա. Զարեան, Հ. Ռաշիդեան, Յ. Իսաբեկեան, Ա. Ալեքսանեան, Ս. Խաչիկեան, Զ. Թորոսեան, Մ. Մինասեան, Ա. Մխիթարեան, Լ. Ղալումեան, Հ. Պօղոսեան, Ս. Քիւրքչեան, Ե. Սարապեան, Ս. Կընդեղցեան, Տ. Երկանեան, Ա. Զուրաբեան եւ ուրիշներ: Նշուած հեղինակներու նախագիծերէն բացի, առանձին բաժին յատկացուած է երիտասարդ ուսանողներու եւ այս տարուան Ճարտարապետութեան Համալսարանի շրջանաւարտներու նախագիծերու ներկայացման: Ցուցահանդէսը կը բաղկանայ 80-ի հասնող 1 × 1,5 մ. չափով ցուցավահանակներէ: Կը ներկայացուին որոշ նախագիծերու մանրակերտներ, ինքնաշխատ եղանակով կը ցուցադրուին 120 լուսապատկերներ, Հայաստանի բնութեան, շինանիւթերուն, շինարարութեան արուեստին վերաբերող ժապաւէններ: Պիէննալէի օրերուն արտասահմանցի ճարտարապետներու եւ ուսանողներու համար կը նախատեսուի կազմակերպել հանդիպումներ, դասախօսութիւններ հայ արդի ճարտարապետութեան կարեւոր հարցերու, ինչպէս նաեւ ժամանակակից շրջանի իրավիճակի եւ ապագայի ծրագիրներու վերաբերեալ: Օգտուելով այն հանգամանքէն, որ Պիէննալէի առիթով Վենետիկ կը հաւաքուին աշխարհի բոլոր կողմերէն ժամանած վաստակաւոր ճարտարապետներ, կը նախատեսուի հաստատել բարեկամական եւ գործնական միացեալ ծրագիրներ այն երկիրներու ներկայացուցիչներուն հետ, որոնք կը հետաքրքրուին հայ արդի ճարտարապետութեան առընչուող բազմատեսակ հարցերով:

Վենետիկեան ճարտարապետութեան 6-րդ Միջազգային Ցուցահանդէսին Հայաստանի տաղաւարի բացման առիթով, որ նախատեսուած է Սեպտեմբեր 13, ժամը 15.30-ին Հայաստանէն կը սպասուի պաշտօնական պատուիրակութեան մը ժամանումը, որու կազմին մէջ կը գտնուին Հայաստանի Քաղաքաշինութեան նախարար՝ Պ. Ֆելիքս Փիրումեան, նախարարութեան Ա. տեղակալ՝ Պ. Ռոմէօ Ջուլհակեան, փոխ-նախարար՝ Պ. Սարգիս Թովմասեան, Հայաստանի կառավարութեան առընթեր Քաղաքաշինութեան եւ Աղէտի Գօտիի Շինարարութեան Բաժնի ղեկավար՝ Պ. Սիրական Օհանեան, Հայ Ճարտարապետութեան Ազգ. Թանգարանի տնօրէն՝ Պ. Աշոտ Գրիգորեան, Թանգարանի փոխ-տնօրէն Պ. Միսաք Մկրտչեան, լրագրողուհի՝ Ռուզան Զաքարեան: Հայ ճարտարապետութեան ցուցահանդէսի բացման ներկայ կ'ըլլայ նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան Իտալիոյ դեսպանատան լիազօր ներկայացուցիչ՝ Պ. Գագիկ Բաղդասարեան: Հանրութեան համար Պիէննալէի բացումը տեղի կ'ունենայ Սեպտեմբեր 15-ին, Իտալիոյ Նախագահ՝ Օսքար Լուիճի Սքալֆարոյի պատուարժան մասնակցութեամբ:

ԴԻՒԱՆ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ
ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ՎԱՒԵՐԱԳՐՈՒՄԻ
ԿԵԴՐՈՆԻ
Վենետիկ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՐՑԱԽ

ՆՈՐ ԴԱՍԱԳԻՐՔԵՐ ԹԷԵՒ ԲԱՐՁՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ինչպէս յայտնած է Կրթութեան փոխ-նախարար Աշոտ Բլէեան, 62 անուն նոր դասագիրք հաստատած է նախարարութիւնը. 53-ը արդէն տպագրուած է: Գիտութեան նիւթերու պատկանողները անփոփոխ պահուած են, իսկ գրական ճիւղերու դասագիրքերը վերամշակուած:

Այս մասին ամէնէն սուր հարցը դասագիրքերուն բարձր գինն է: Օրինակ՝ ութերորդ դասարանի աշակերտ մը պէտք է մօտ 18 հազար դրամ վճարէ ունենալու համար հարկաւոր գիրքերը: Ա. Բլէեան յաւ յայտնած է որ պետական պիւտճէով կարելի չէ կարօտ ընտանիքներու զաւակներուն անվճար դասագիրք տրամադրել: Իսկ այս վերջինները դպրոցականներու 30-40 տոկոսը կը կազմեն:

Դասագիրքերը տպագրած են «Լոյս», «Փիւնիկ», «Նոր Դպրոց» եւ «Ծաղիկ» հրատարակչականները: Տպաքանակի որոշ բաժին նախատեսուած է Կրասնոդարի եւ Վրաստանի հայկական դպրոցներուն համար:

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՌԱՏԻՕԿԱՅԱՆ՝ «ՔՄԱՅՔ»

Օգոստոսին ձայնասփիւռի պետական կայանին առընթեր, Ստեփանակերտի մէջ սկսած է հեռասփռել նաեւ «Քմայք»ը: Հաղորդումները շաբաթը երեք անգամ, հայերէն եւ ռուսերէն են: Հիմնադիրն է վերջերս ստեղծուած «Քափրիս» ընկերութիւնը: Ակնկալութիւնը այն է որ յետագային ծանուցումները բաւարար ըլլան նիւթականը ապահովելու եւ կայանը ինքնարաւ ըլլայ, անցնելով ամէնօրեայ հեռասփռումի ամբողջ ԼՂՀ տարածքին:

ՀԱՄԲՈՅՐԸ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ

Աղջի Մարո՛ւշ, էս առենը քնանա՞լ ալ: Հիմա արեւը էրդոց վրայ կուգայ: րուշ, - աւելի ժիր պոռաց մինենոյն են գործին մէջ՝ - Հիմա հայրդ կ'ելլէ. որ քնած տեսնէ՞ ... Խօսք ազք պիտի ըլլի, ներս դուրս պիտի աւլել, ընկողնիդ երեսը քաշէ, որ ը ձգենք:

Մարուշ ձայն չէր տար: Նունիկի ձայնը թականներուն մէջ արձագանգ կուտար րեխեւ, Նունիկ աղջկան անկողնին մօտեու: Բա՛, ի՞նչ տեսնէ, Մարուշ չկար: կողինը կը մնար այնպէս, ինչպէս ձրգած էր երէկ երեկոյ. ծալքերն իսկ աւրուած չէին:

Նունիկի գոյնը փոխուեցաւ յանկարծ: ն դուրս ելաւ եւ ժիր ձայնով աղջկան անունը պոռաց: Վար իջաւ, թերեւս աւել կանուխ կովերը կթելու իջած էր: Ադրերի ճամբան նայեցաւ: Մարուշ չկար:

- Նունիկ, - պոռաց Կարօ Մարսուպ դոգոյկէն, -էդ սատկելուն տահա պառկած տեղէն չէ՞ ելեր: Ըսէ որ երթայ Ջիվիտենց՝ ձըվալները բերէ. էսօր քաղաք բամպակ պիտի տարուի:

- Արիմարդ, - ձայն տուաւ Նունիկ տըժգոյն ու ջղային: - Մարուշը չկայ, արիմարդ:

Կարօ Մարսուպ առաջին անգամ չհասկըցաւ կարծես, թէ Նունիկ ինչ ըսել կ'ուզէ:

- Մարուշը դիշերով գացեր է, գացեր, - կրկնեց Նունիկ ու փղձկեցաւ եւ սանդուխներուն վրայ ծալուած մնաց: - Վա՜յ Մարուշ, հարամ ըլլայ իմ տուած կաթը:

- Ի՞նչ կը զրուցես, Նունիկ, դուն քեզի եկուր, - մօտեցաւ Կարօ Մարսուպ՝ նորէն ոչինչ հասկնալով:

- Մարուշը փախցուցեր են, արիմարդ, սիրտս կը վկայէ. Մուրատենց տունն է, Մուրատենց տունը:

Կարօ Մարսուպ շանթէն զարնուածի պէս ինքն իր վրայ ցնցուեցաւ, կ'ըսես տունն ամբողջ վրան փլաւ:

Վրայ հասաւ դրացի Սուրբիկը, որ պատմեց, թէ Մարուշը Մուրատենց տունն է: Մուրատ Ակօն ու տիրացու Գէվօն գիշերով քաղաք են գացեր՝ Առաջնորդարանէն թուղթ բերելու համար:

Լուրը գիւղին մէջ շատ շուտ տարածուեցաւ: Հետզհետէ հաւաքուեցան դրացիները ու սկսան մխիթարանքի խօսք ընել: Կարօ Մարսուպ, ձեռքը գօտիին մէջ, բնաւ այլեւս խօսք չէր կրնար գըտնել: Ի՞նչ կրնար ընել, քանի որ աղջիկը իր կամքովն է գացեր:

-- Ղուկա՛ս, տահա էսքան ատեն իմ կըռնակս գետին եկած չէր. աղջիկս զիս չամուսին մէջ խոթեց, չամուսին, - խօսեցաւ Կարօ Մարսուպ իր դրացիին ու լռեց այլեւս չխօսելու համար:

Կէսօրի մօտ էր: Մուրատ Ակօն երբ քաղքէն վերադարձաւ, իր առաջին գործն եղաւ քահանան գտնել ու խօսիլ պսակի մասին: Քահանան, Տէր Բնիկ, սրտանց հակառակ էր պսակին:

- Օրհնա՛ծ, էս պսակը Աստծոյ ու մարդոց դէմ է: Առանց ծնողքի հաւանութեան աղջիկը ձեր տունն է եկեր. էս պսակը մեղք է, մեղք: Մենծնաց էսպէս ենք տեսեր:

Քահանան վերջ ի վերջոյ տեղի տուաւ, երբ Առաջնորդարանէն բերուած արտօնագրին տակ կարդաց Առաջնորդի ստորագրութիւնը: Առաջնորդը չէր կրնար տարրկել, քանի որ աղջիկը իր կամքովն էր գացեր:

Յաջորդ օրը պսակի օրն էր: Մուրատ Ակօն հրաւիրեց իր բարեկամները: Ոմանք մերժեցին: Կնքահօր ու իր բարեկամներէն ոմանք ալ գացին պսակի ու հարսնիքի ներկայ եղան:

Առտու էր: Եկեղեցիէն յետոյ հետաքրքրքիր ժամուորներէն ոմանք եկեղեցիի բակը հարսին ու փեսին գալստեան սպասեցին: Ահա կուգան: Առաջին անգամ երեւցաւ Մուրատ Ակօն, յետոյ տիրացու Գէվօն: Երեւցան հարս ու փեսայ, կնքահայր ու կնքամայր, նաեւ բարեկամներ: Էն վերջը երեւցաւ Սարխօշ Գէվօն:

Սարխօշ Գէվօն անկոչ հարսնեւորն էր գիւղի բոլոր հարսնիքներուն, կ'երթար, կ'ուտէր, կը գինովնար, ինչո՞ւ չէ, շատ անգամ կռիւ կ'ընէր հարսնեւորներուն եւ մանաւանդ զուռնաճուն հետ, եթէ իր ուզած եղանակը չփչէր: Ամէն անգամ գրեթէ կը լսուէր անոր ձայնը, ըլլար ճամբաներուն վրայ կամ ժամուն բակը. կը պոռար, կը պոռպոռար, որ տաւարները գերեզմանոցին ցանկապատին փշերն են կրծեր: Անոր գլխաւոր զբաղումն էր գինովնալ, կռիւ ընել ու արդարութիւնը պաշտպանել: Գէվօն գեղին նախիրը արածելու ամենախոշոր ցանկութիւնն ունէր, սակայն գիւղացիք իրենց կենդանիները անոր չէին վստահեր: Գէվօն անկոչ հարսնեւորն էր նաեւ Մուրատի հարսնիքին: Աճապարեց առաջ անցնիլ ե հարս ու փեսին ճամբայ բանալ մինչեւ եկեղեցիին դուռը: Հարս ու փեսան եւ հարսնեւորները եկեղեցիէն ներս ընելէ յետոյ, ինքն ալ յաղթանակէ դարձող հերոսի մը պէս եկեղեցիին դրան քով կանգնեցաւ՝ կարմիր թաշկինակով աւրուած աչքերուն ջրերը սրբելով:

-- Պաչ հարսնեւորը Գէվօն է, -- խօսեցաւ ժամուն բակը կեցող հետաքրքիրներէն մէկը:

-- Հէլպէթ, Մուրատ Ակօն իմ սանահօր հարսին ապգականն է. ըսել է չէ՞ր գիտեր:

-- Սանահայրդ ո՞վ է, Գէվօ, -- վրայ տուաւ ուրիշ մը, բարկացնելու միտումով:

-- Իշտէ որ կէնճ Մաքօն ինծի հետ կարգուէր, Թըլկանց Մինասը խօսք տուեր էր ինծի սանահայր ըլլալ, իշտէ Թըլկանց հարսը, ո՞ր աղջիկն է: Իշտէ գնա, հիսապ ըրէ:

-- Ծօ, ինտո՞ր հարսնեւոր կ'ըլլիս Մուրատ Ակոյին: Չէ՞ որ Կարօ Մարսուպին աղջիկն է փախցուցեր:

(Շար. 12)

(Շար. Ա. էջէն)

կալուած է Սեպտեմբեր 2-էն 3-ի գիշերը, Անգարայի իր բնակարանին մէջ, յայտարարած է իր կցորդը՝ Հիւսնիւ Էօնտիւլ: Պիրտալ, անցեալ չարթու, հանդիպած էր քիւրտ անջատողական ապստամբներու ներկայացուցիչներուն Իրաքի հիւսիսը:

ԿՕՇԻԿԻ ՊԱՅԻ-ՖՐԱՆՍ հաստատութիւնը հսկողութեան շրջան մը պիտի վայելէ, մինչեւ 1997 Մարտ 31, առաջքն առնելու համար անմիջական սնանկութեան յայտարարութեան մը: Պայի - Ֆրանս շատ տագնապալի վիճակի մէջ է վերջին տարիներուն արդէն, զուիցերական մայր հաստատութիւնը փակած է Անգլիոյ եւ Զուիցերիոյ իր գործատուները: Կօշիկի սպառումը նուազած է Ֆրանսայի մէջ, գնորդները առաւելաբար աժան կօշիկ կը գնեն եւ անոնք ալ ներածուած ապրանքներ են Չինաստանէն, Սպանիայէն, Փորթուկալէն, ուր աւելի ցած աշխատավարձքեր եւ ընկերային աւելի թեթեւ տուրքեր թոյլ կու տան որ կօշիկները աւելի աժան ծախուին: Պայի-Ֆրանս 1200 հոգիի աշխատանք կը հայթայթէր, տնօրէնութիւնը կը յուսայ 100 վաճառատան վրայ 45-ը պահել:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 2/4)

ԵՐԿՈՒ ՊԱՐՍԻԿՆԵՐՈՒ ՄԱՐԴԱՍՊԱՆԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Օգոստոս 24-ի իրիկունը Երեւանի Շաւթրուաններու մօտերը պարսիկ երկու քաղաքացիներու ատրճանակով սպանութենէն ետք ձեռք առնուած հետախուզական միջոցները արդիւնաբեր եղած են եւ Օգոստոս 31-ին յայտնաբերուած ու ձերբակալուած է Աշտարակի շրջանի Սաղմոսաւան գիւղի բնակիչ, Հայաստանի բանակի սպայ 31-ամեայ Ռազմիկ Թադէոսեանը: Կը կատարուի հետաքննութիւն:

Բ. ԱՐԱՐՔՑԵԱՆԻ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԸ ԼՂՀ-Ի ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հայաստանի Ազգ. Ժողովի նախագահ Բ. Արարքցեան Լ. Ղարաբաղի Հանրապետութեան անկախութեան օրուան առթիւ շնորհաւորական նամակ մը ղրկած է ԼՂՀ-ի Ազգ. Ժողովի նախագահ Արթուր Թովմասեանին:

Համոզում յայտնելէ ետք թէ պատերազմի եւ պայքարի դժան ժամանակները կը փոխարինուին շինարարութեան եւ երկրի շէնացման տարիներով, Բ. Արարքցեան ԼՂՀ Խորհրդարանին մաղթած է արդիւնաւէտ աշխատանք եւ Արցախցիներուն՝ խաղաղութիւն եւ երջանկութիւն:

ԹՄՐԵՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ԴԷՄ ՊԱՅՔԱՐԻ ՆՊԱՏԱԿՈՎ

ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարի օգնական եւ թմրեցուցիչներու դէմ պայքարի գծով գործադիր տնօրէն Ճորճիօ Ճաքոմելլի երկշաբաթեայ այցելութեան մը ձեռնարկած է Կովկասի մէջ: Ան Ազրպէյճանի եւ Վրաստանի նախագահներուն եւ պատկան իշխանութիւններուն հետ թմրամոլութեան ընդհանրացման եւ թմրեցուցիչներու մաքսանենգութեան դէմ պայքարի հարցին շուրջ ունեցած տեսակցութիւններէն ետք անցած է Հայաստան ուր հանդիպումներ կ'ունենայ նոյն նպատակով: Այս առթիւ շրջանի մամուլին տրուած ՄԱԿ-ի հաղորդակցութեան մէջ կ'ըսուի թէ այս այցելութիւնը կապուած է այն հանգամանքին, որ Կովկաս հետզհետէ բանուկ միջանցք մը կը դառնայ թմրեցուցիչի մաքսանենգութեան բնագաւառին մէջ, Կեդր. Ասիայէն, Հիւսիսային Ափրիկէէն դէպի Թուրքիա, Արեւմտեան Եւրոպա եւ Ռուսաստան ճամբուն վրայ:

Բաքուի մէջ Օգոստոս 27-ին բացուած եւ այս հարցին նուիրուած խորհրդաժողովին Ատրպէյճանի գլխաւոր դատախազը ամբաստանած է Հայերը, նշելով որ Ատրպէյճանէն գրաւուած հողերու վրայ Հայերը թմրեցուցիչ պարունակող բոյսեր կ'աճեցնեն, ինչպէս նաեւ այդ տարածքները կ'օգտագործեն թմրեցուցիչի փոխադրութեան համար: Այս առնչութեամբ ԼՂՀ-ի լրատուութեան եւ մամուլի Գրասենեակը հանդէս եկած է հետեւեալ յայտարարութեամբ. – «Յայտնի է, որ խորհրդաժողովի աշխատանքին ՄԱԿ-ի գլխաւոր քարտուղարի տեղակալ, այդ կազմակերպութեան թմրանիւթերի վերահսկողութեան գծով գործադիր տնօրէն Ճորճիօ Ճաքոմէլիի մասնակցութիւնը պայմանաւորուած է Ադրբեջանից Եւրոպա թմրանիւթերի տեղափոխման բազմաթիւ փաստերով: Ադրբեջանը, որն արդէն վաղուց յայտնի է որպէս թմրաբիզնէսի կենտրոններից մէկը, վերջին ժամանակներս էլ աւելի է ապրապնդել իր առաջատար դիրքերը, ինչն էլ դարձել է ՄԱԿ-ի առանձնակի մտահոգութեան առարկան:

Այդ համատեքստում հարեւան Հանրապետութեան գլխաւոր դատախազի յայտարարութիւնը պէտք է գնահատել ոչ այլ կերպ, քան ամբողջ մեղքն ուրիշի վրայ բարդելու անյաջող փորձ»:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Գ. Թորգոմ Պասմաճեան եւ զաւակները՝ ՊՊ. Արէն եւ Րաֆֆի Պասմաճեան կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Սեպտեմբեր 8-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց կնոջ եւ մօր՝

ՄԵԼԻՆԷ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի, Սեպտեմբեր 8-ին, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պաշտամունք տեղի կ'ունենայ:

Կը պատարագէ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝

ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

Հանդիսութեանց կը նախագահէ ու կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Առաջնորդական Տեղապահ
Հարաւային Ֆրանսայի

Երգեցողութիւնք՝ եկեղեցւոյ Լուսաւորիչ Դպրաց Դաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ եւ երգէոնահարութեամբ Տէր եւ Տիկին Ռօպէր եւ Սիւզան Արթինեանի:

Պատարագի աւարտին հոգեհանգստեան պաշտօն Թաղային Խորհուրդի ողբացեալ Ատենապետ՝ ԳՐԻԳՈՐ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ հոգւոյն համար:

Ձայն ի գիտութիւն եւ ի հրաւէր մեր բարեպաշտ հասարակութեան:

Սկիզբ՝ ժամը 9-ին:
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
La *Section*
« *S a t e n i g* » *de Vaulx-en-Velin*
organise

un grand bal

A L'OCCASION DU
8EME *A N N I V E R S A I R E*
D E S A C R E A T I O N
Samedi 14 Septembre à partir de 20 h

Sous la présidence d'honneur de
M. MAURICE CHARRIER
Maire de Vaulx-en-Velin
au Centre Culturel «*Charlie Chaplin*»
Place de la Nation — Vaulx-en-Velin
avec la participation du grand chanteur populaire
P a u l B A G H D A D L I A N
et l'*Orchestre* «*A N I*»
Entrée : 120 F. Parking surveillé
Pour tous renseignements :
78. 77. 63. 93 / 72. 04. 10. 81

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը, Կիրակի, Սեպտեմբեր 8-ին, յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Մայր Տաճարի վաթսուն տարիներու երգէոնահար եւ երեսուն տարիներու քառաձայն երգչախումբի խմբավար՝

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

յիշատակին, անոր մահուան 10-րդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն անոր յիշատակը յարգողներուն:

ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Լիոնի Ցանձնաժողովը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 8ին, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցիին մէջ

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆ

կը կատարուի յաւարտ պատարագի, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի ցկեանս նախագահ եւ ազգային անզուգական բարերար, Հայաստանի Հանրապետութեան Ազգային հերոս, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի Խաչին Դափնեկիր՝

ԱԼԷՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

հոգւոյն պայծառեցման համար, անոր մահուան քառասունքին առթիւ:

Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Վալանսի Տեղական վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 8-ին, տեղւոյն Ս. Սահակ եկեղեցւոյ մէջ

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆ

կը կատարուի յաւարտ պատարագի, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի ցկեանս նախագահ եւ ազգային անզուգական բարերար, Հայաստանի Հանրապետութեան Ազգային հերոս, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի Խաչին Դափնեկիր՝

ԱԼԷՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

հոգւոյն պայծառեցման համար, անոր մահուան քառասունքին առթիւ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

CBAF - Section St Jérôme / Djavo Chant

Sortie
MUSEE DOBREE / NANTES
E x p o s i t i o n

Arménie

Les Trésors du patrimoine archéologique arménien des origines au IV siècle

Vendredi 6 Septembre à 22 h
place de la Rotonde Dikran Tekeian
Saint Jérôme

Départ de Nantes le Samedi soir

PAF de transport et visite musée
350 F environ

pour tous renseignements
et réservations :
tél.: 91 70 00 32 et 91 61 10 82

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը եւ շինութեան 21-րդ տարեդարձը՝

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 10-ԻՆ

Ի նպաստ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» Հիմնադրամին ԿԻՐԱԿԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 29, ԺԱՄԸ 15-ԻՆ, Իսի լէ Մուլինօ:

Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբի վարչութիւնը կը խնդրէ նկատի առնել իր յառաջիկայ համերգը որ տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ, Նոյեմբեր 30-ին, Փարիզ, Opéra Comique — Salle Favart-ի մէջ:

Յայտագիրը յատկացուած է Կանաչեանի եւ Ափրիկեանի գործերուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը Շաբաթ, Սեպտեմբեր 7, ժամը 10.30-ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը, 17, ռիւ Պլէօ, մեթրօ Գատէ:

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ECOLE CBAF — *Section de Paris*

Le Samedi 7 Septembre à 14 heures 30 (Inscriptions et cours) jusqu'à 18h30.
Maison de la Culture Arménienne, 17, rue Bleue, Paris 9e.
Cours de la Maternelle (5 *ans*) *au BAC*/ 7 niveaux.
Préparation au BAC / 3 *niveaux* :
— Avancés: 3ème et 2nde;
— Pré-BAC: 1ère;
— BAC: Terminale
(langue+histoire /géographie/littérature)
● Activités :
Chorale — Danses — Kung-Fu
Tél. Renseignements :

— *Marie* : 47. 84. 82. 90 soir;
— *Karoun* : 47. 80. 71. 73 jour;
— *Vartanouche*: 48. 71. 22. 77 jusqu'à 18h
— *Ani* (BAC/Pré-BAC): 34. 19. 44. 63 soir.

ARNOUVILLE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section ASTRIG d'Arnouville lès Gonesse / Gonesse / Sarcelles / Villiers le Bel, informe que l'inscription aux cours d'arménien et de danse aura lieu le samedi 7 septembre à partir de 14h30 à la salle Léo Lagrange à Arnouville.

ՇԱՒԻԼԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԵՐԿՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑ

Շաւիլի Եկեղեցւոյ հովանաւորութիւնը վայելող երկօրեայ հայերէն լեզուի ու կրօնագիտութեան դպրոցի վերամուտի թուականն է Սեպտեմբեր 11, Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 10-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Եկեղեցւոյ կից Սարգիս Գալպաքեան սրահին մէջ, հետեւեալ յայտագրով ու ժամանակացոյցով. -

- Չորեքշաբթի, ժամը 10 - 12. հայերէն լեզու եւ կրօնագիտութիւն, փոքր տարիքի աշակերտներու համար:
- Չորեքշաբթի, ժամը 14 - 16. հայերէն լեզու եւ կրօնագիտութիւն, պատանի տարիքի աշակերտներու համար:
- Ուրբաթ երեկոյ ժամը 18.30 - 21. հայերէն լեզու, չափահաս տարիքի աշակերտներու համար:

Յաւելեալ մանրամասնութեանց համար, դիմել դպրոցի ուսուցչին՝ Պր. Մեսրոպ Աղամեանին:

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի Հայկազեան Միօրեայ Վարժարանի վերամուտն է Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 2-ին, Առաւօտեան ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 9-էն 12, կէսօրէ վերջ ժամը 14-էն 16:

Աշակերտները կրնան օգտուիլ կէսօրուան ճաշէն. իսկ երթեւեկի սպասարկութիւն մը կարելի է նախատեսել ծնողներու հետ համաձայնելով:

Յաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել Եկեղեցւոյ Դիւանատունը:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 6
VENDREDI
6 SEPTEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

...րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.933 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 72e ANNEE — N° 18.933

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳԼԻՆԹԸՆ ԳՈՀ Է

...Վ ՌՈՒՄԲ ՆԵՏԱԾ Է ՊԱՂՏԱՏԻ ՎՐԱՅ

...իացեալ – Նահանգներու նախագահը ...ոհ է : Երկրորդ ռմբակոծումէնէն ...հարաւային Իրաքի վրայ, Սեպտեմ- ...4-ին, կը յայտարարէր. – «Ուրախու- ...ն ունիմ ծանուցանելու որ այդ հար- ...ածները յաջողութեամբ պսակուեցան» : ...Գլինթընի, փոխուած է այլեւս ռազ- ...ագիտական կացութիւնը, մանաւանդ ...րաւային Իրաքի մէջ : Գլինթըն բա- ...րձակապէս հերքած է թէ ամերիկեան ...մբեր ինկած ըլլան Պաղտատի վրայ, ...ինչպէս կը պնդեն իրաքեան իշխանու- ...թիւնները : Արդարեւ, Սեպտեմբեր 4-ի ...րիկունը յաջորդական պայթումներ տե- ...ունեցած են Պաղտատ ինչ որ պատճառ ...ած է իրաքեան հակօդային կրակոյնե- ...ու եւ խուճապ ալ ստեղծուած է քաղա- ...ին մէջ : Ս. Հիւսէյն յայտարարած է ...պատրաստ է վար առնելու ամերիկեան ...րմնաները որոնք թռիչք կը կատարեն իր ...ամասին վրայ : Այդ պայթումներէն ...եւեալներ ալ կային, ըստ իրաքեան իշ- ...անութիւններու : Ամէն պարագայի մէջ, ...մերիկա վճռած է պահել ճնշումը Իրա- ...վրայ եւ ի հարկին վերսկսիլ հրթիռ- ...ու արձակումը : Եթէ ներքին ճակա- ...վրայ Գլինթընի այս նախաձեռնութիւ- ...ան հաւանութիւնը կը վայելէ ժողո- ...րդին, նոյնը չէ արտաքին ճակատին ...ուր արաբական երկիրներէն գատ ...ւլի, անշուշտ, Սաուտի Արաբիա- ...կան արեւմտեան Պետութիւններ ...մանաւորաբար Ֆրանսա, որ բնաւ ...ամաձայն չեն ամերիկեան այս յարձա- ...մին : Այդ պատճառով է, արդէն, որ ...տաքին նախարար՝ Քրիսթոֆըր հինգ ...օրեան շրջապտոյտ մը կը կատարէ Եւ- ...րոպա եւ Սեպտեմբեր 5-ին կը հասնէր ...արիզ : Մոսկուա «շատ բացասական» ...ցանէ ամերիկեան երկրորդ ռմբակո- ...ծումը եւ կը դատապարտէ «աղէտի հե- ...տեւանքներու» դէմ միջազգային բեմին ...ւյ : Չինաստան, նաեւ, շատ խիստ ...եւ կը խորհի որ Իրաքի հողային ինք- ...նիշխանութիւնը պէտք է յարգուի :

...յս ամբողջը մտահոգիչ կացութիւն ...ստեղծած են, մանաւանդ Թուրքիոյ ...ընդդիմադրման պատճառաւ : Ան յայտարա- ...ծ է որ «չէզոք գօտի» մը պիտի ստեղ- ...Իրաքի հիւսիսը, ինչ որ կը նշանա- ...որ իր բանակը կրկին կրնայ Իրաք ...ել եւ հոն ալ մնալ : Թուրքիոյ այս ...ումը հաւանութիւնը ստացած է Ուա- ...նկթընի : Այդ գօտին, ըստ Թուրք դի- ...անագէտի մը, 5-էն 10 քմ. խորութիւն ...պիտի ունենայ :

...Մամուլը կը ծանրանայ անշուշտ Քիւր- ...տերու հարցին վրայ, քանի Քիւրտերէն ...պես ամէն ինչ եւ գլխաւորաբար, ինչ- ...պէս կը նշէր Մոնտ իր խմբագրականով՝ ...անց ողբերգութիւնը նաեւ քրտական է : ...անգամ մը եւս Քիւրտերը պիտի վճարեն ...իրենց ղեկավարներուն ոճրային տխմա- ...րութիւնը : ՕԹԱՆ-ի պաշտպանութեան ...ներքոյ, առանց կարելիութիւնն ունէին ինք- ...նավար քիւրտ էութեան մը գոյատեւու- ...մը ցոյց տալու : Առիթը պատմական էր : ...Փոխանակ, անկարող համաձայնելու՝ մեծ ...ղեկավարներու պատեհապաշտ, փոխադարձ ...ցին : Իրարու հետ կռիւը ընտրեցին, մէկը ...Իրաքի յարելով, միւսը՝ Իրանի կոչ ը- ...նելով» :

Ֆիկառօ-ի մէջ ալ վերլուծում մը կայ քրտական «վտանգաւոր յարաբերութիւն- ներուն» (Սեպ. 5). հոս ալ կը շեշտուին իրենց ազգային շարժումին ակարութիւն- ները որոնց պատճառաւ ելք մը չեն յան- գած :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԵԹԱՆԻԱՀՈՒ ԵՒ ԱՐԱՖԱԹ, ի վեր- ջոյ տեսակցութիւն մը ունեցան և իրարու ձեռք ալ սեղմեցին առանց մասնաւոր ջերմութիւն մը ցոյց տալու : Հանդիպու- մը տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 4-ին, է- րէզ՝ Իսրայէլի եւ Գազայի գօտիին սահ- մանին վրայ : Իսրայէլի նախագահը՝ Վայզման սպառնացած էր որ Արաֆաթը իր պաշտօնը կը հրաժարէ, եթէ Նեթան- յահու յամառի չտեսնուիլ անոր հետ : Իսրայէլ, այս ձեւով, պարտաւորուե- ցաւ ցոյց տալ որ պիտի շարունակէ խա- ղաղութեան գործընթացը, թէեւ իր այս դերքը դաւաճանութիւն կը նկատուի ծայ- րայեղ աջ հոսանքին կողմէ :

ՊԱՊԸ Հունգարիա կը մեկնի Սեպտեմ- բեր 6-ին, ուր կը մնայ մինչեւ Շաբաթ : Սեպտեմբեր 19-ին է որ Յովհ. – Պօղոս Բ. Ֆրանսա կու գայ, Սէն–Լօրան–սիւր– Սեւր (Վանտէ), ուր առջի օր պայթուցիկ մը գտնուեցաւ, շատեր դէմ ըլլալով Պա- պին այցելութեան :

ԿԻԵՒԻ մէջ, ուր այցելութիւն մը կը կատարէր, Գերմանիոյ վարչապետը՝ Հէլ- մութ Քոհլ յայտարարեց որ Ուկրանիոյ կայունութիւնը եւ անկախութիւնը կեն- սական են Եւրոպայի համար :

ՇԻՐԱՔ սուտ խօսած է Միթերանի, աչ- քերուն մէջ նայելով : Այս իրողութիւնը կը յայտնաբերուի ութ տարի ետք «Միթ- թերան տասնամեակը» շարքին երրորդ հատորով որու հեղինակներն են Ֆավիէ եւ Մարթէն–Ռոլան : 1988-ին է, նախա- գահական ընտրութեան Ա. եւ Բ. շրջան- ներու կիսուն, երբ Միթերան կը մեղադ- րէ իր նախարարապետը (Շիրաք) որ ա- զատ արձակած է իրանցի դիւանագէտը՝ Կորճի (ամբաստանուած 1986-ի ոճրա- փորձերու կապակցութեամբ) Լիբանանի Ֆրանսացի երեք պատանդներու փոխա- րէն : Շիրաք կը հերքէ ու կ'ըսէ Միթե- րանի. – «Կրնա՞ք ուրանալ դէպքերու իմ տարբերակս աչքերուս մէջ նայելով» ու Միթերան կը պատասխանէ՝ այո՛ : 4 օր ետք, պատանդները ազատ կ'արձակուէ- ին : Միթերան կը վերընտրուէր ու Փաս- քուայի բանագնացը՝ Մարքիանի Էլիզէ կ'երթար եւ մանրամասն կը պատմէր պա- տանդներու ազատ արձակման պայման- ները. – «Կորճի կ'արտաքսուի, հակահը- րասայլ Միլան հրթիռներ կը յանձնուին աֆղան դիմադրութեան, այդ զէնքերը յետագային կ'անցնին իրանեան բանակի ձեռքը, Թոանի կազմածներ յանձնել Իրանի եւ այլ զէնքեր, հուսկ ներում շը- նորհել Անիս Նաքքաշի որ ցկեանս բան- տարկութեան դատապարտուած է Ֆրան- սա Պախթիարի մահափորձին ամբաստա- նութեամբ 1980ին» : Ու Միթերան ուզե- լով – չուզելով կը ստիպուի գործադրել տրուած այդ խոստումները :

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներու կարգին Թուլոն եւ Վալանսի Հայ Մարզականը 1 – 1 հաւասար արդիւնք մը ունեցան Սեպտեմբեր 4-ին : Այժմ, դասաւորումն ալ փոխուած է եւ գլուխը կը գտնուի Սօ- շօ, Վալանս 20-րդ է, 4 կէտով :

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 5)

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՀԵՏ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԱԾ

Պաշտօնական այցելութեամբ Հայաս- տան գացած է Պուլկարիոյ Պաշտպանու- թեան նախարար Դիմիտր Պաւլով, որ Սեպտեմբեր 3-ին, Հայաստանի Պաշտպա- նութեան նախարար Վազգէն Սարգսեանի հետ ստորագրած է Հայաստանի եւ Պուլ- կարիոյ Պաշտպանութեան նախարարու- թիւններու համագործակցութեան մասին համաձայնագիր մը :

Վ. Սարգսեան այս առթիւ ընդգծած է որ սոյն փաստաթուղթի ստորագրու- թիւնը ուղղուած չէ որեւէ երրորդ երկ- րի դէմ, այլ կը նպաստէ շրջանին մէջ ապահովութեան մթնոլորտին եւ կայու- նութեան ամրապնդման :

Նոյն օրը հիւր նախարարը Վ. Սար- գըսեանի ընկերակցութեամբ այցելած է Խորհրդարան, ուր գիրենք ընդունած է Ազգային ժողովի նախագահ Բ. Արարք- ցեան :

*
**

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՆՇՈՒՄԸ ԼՂՀ-Ի ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 2-ին, Արցախի Հայութիւ- նը հանդիսաւոր ձեւով նշած է ԼՂՀ-ի անկախութեան 5-րդ տարեդարձը : Ժամը 11-ին Յուշահամալիր ժամանած են նա- խագահ Ռոպէր Քոչարեան, Ազգ. Ժողո- վի նախագահ Արթիւր Թովմասեան, վար- չապետ Լէոնար Պետրոսեան, Հայաստա- նի վարչապետ Հրանտ Բագրատեան, Հա- յաստանի Սահմանադրական Դատարանի նախագահ Գագիկ Յարութիւնեան եւ բարձրաստիճան այլ հիւրեր որոնք ծաղ- կեպսակներ զետեղած են Համաշխար- հային Բ. պատերազմի զոհերուն, Հան- րապետութեան Խորհրդարանի առաջին նախագահ Արթուր Մկրտչեանի, Սումգայիթի զոհերուն յիշատակը յաւերժաց- նող յուշարձաններուն : Մարզական եւ գեղարուեստական յայտագրէն յետոյ իրիկունը Անկախութեան դահլիճին մէջ տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը, ուր ԼՂՀ-ի նախագահը անդրադարձած է անցած հինգ տարիներու շրջանին, ըսե- լու համար որ Արցախի Հայութիւնը համայն աշխարհին ապացուցանեց իր կենսունակութիւնը, պետութիւն կերտե- լու, իր անկախութիւնն ու ազատու- թիւնը պաշտպանելու վճռակամութիւնը :

*
**

ՄԱԿ-Ի ԲԱՆԱԳՆԱՑԸ Լ. ՏԷՐ–ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՄՕՏ

Նախագահ Լ. Տէր–Պետրոսեան Սեպ. 3-ին ընդունած է ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտու- ղարի տեղակալ Ճորճիօ Ճաքոմէլլին, որ Կովկաս կ'այցելէր թմրեցուցիչի դէմ պայքարի կազմակերպութեան հարցե- րու առընչութեամբ : Հայաստանի նա- խագահը այս առթիւ իրեն նշած է թէ Հայաստան մեծ կարեւորութիւն կ'ընծա- յէ այս հարցին, նոյնիսկ եթէ թմրանիւ- թի որեւէ արտադրութիւն չկայ իր տարածքին վրայ, այսուհանդերձ վը- տանգը միշտ ներկայ է, քանի որ սահ- մանները բաց են եւ թափանցումներ կըր- նան պատահիլ : Նախագահը շեշտած է նաեւ նման պայքար մը արդիւնաւէտ դարձնելու որպէս կարեւոր պայման, հա- մագործակցութեան անհրաժեշտութիւ- նը :

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀ Լ. ՏԷՐ–ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ ՄԱՐԶԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Մարզերու ընկերա – տնտեսական իրա- վիճակին եւ բնակչութեան հարցերուն ծա- նօթանալու նպատակով նախագահ Լ. Տէր–Պետրոսեան Օգոստոսին ձեռնարկած է շրջապտոյտի մը, որու շրջանակին մէջ այցելած է Շիրակի, Կոտայքի, Գեղար- քունիքի, Արագածոտնի, Վայոց Ձորի եւ Սիւնիքի մարզերը : Այդ շրջաններուն մէջ նախագահին հասցէագրուած եւ մեծա- մասնութեամբ ընկերային բնոյթ ունե- ցող 151 դիմումներէն 75-ին արդէն տըր- ուած է գոհացում, 40-ը ընթացքի մէջ են, իսկ մերժուած են 36՝ պահանջներ, իրենց անօրինական բնոյթին հետեւանքով :

ՊՈԼԻՍ

ԿՈՂՈՊՈՒՏ ԷՅՈՒՊԻ Ս. ԵՂԻԱ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

Օգոստոս 29-ի մեր թիւով, արձագանգ կը հանդիսանայինք գողութեան մը որ կատարուած էր Ֆէրիգիւղի բանկալի շէն- քին մէջ, առանց մեծ վնասներ բերելու : Այս անգամ Էյուպի Ս. Եղիա եկեղեցին է որ թիրախ ծառայած է : Այս մասին, Մարմարա հետեւեալ տեղեկութիւնները կու տայ Օգոստոս 26-ի իր թիւով. –

«Սթար» հեռատեսիլի կայանը երէկ ի- րիկնային լուրերու մէջ երկար երկար կանգ առաւ Էյուպի Ս. Եղիա եկեղեցւոյ մէջ նորոգութեան ընթացքին բոլոր դրա- ցիներու աչքերուն առջեւ պատահած գո- ղութեան մը վրայ որ 3 օր շարունակուած է : Կողոպտիչներ պարկ պարկ գողցուած ապրանք հանած են եկեղեցւոյ ետեւի պարտէզէն, դրացիներուն բացատրելով որ առջեւի դուռը գրաւած է եւ թէ իրենք այս շինանիւթերը պէտք է հանեն ետեւի դռնէն :

Այս առաւօտ բացատրութիւն խնդրե- ցինք Էյուպի Թաղային Խորհուրդի ա- տենապետ՝ Պ. Միսաք Կիւլլիւքէ, որ հաս- տատեց թէ արդարեւ ցաւալի գողութիւն մը պատահած է եւ թէ կողոպտիչներ տա- րած են պղինձէ կաթսայ մը, 1890 թուա- կանի գործ հինգ աշտանակներ, 1876 թը- ւականի գործ ափսէ մը եւ 120 տարուան գործ՝ պղինձէ հինգ սաներ :

Տակաւին ուրիշ ապրանքներ ալ գողցը- ւած են : Բարեբախտաբար շատ աւելի թանկարժէք իրեղէններ, պահուած ըլլա- լով յատուկ սենեակի մէջ, չեն գողցը- ւած :

Թաղային Խորհուրդը համոզուած է որ գողութեան հեղինակները այն գործա- ւորներն են, որոնք կ'աշխատին եկեղեց- ւոյ տանիքը նորոգելու գործին մէջ : Ոս- տիկանութիւնը միջամտած է եւ Թաղա- յին Խորհուրդին անդամներուն հաւաս- տիացուցած է որ երեւան պիտի հանէ կողոպտիչը եւ հաւանաբար պիտի վերա- դարձնէ գողցուած իրեղէնները :

Գողութիւնը, ինչ որ ալ ըլլան գողցը- ւած ապրանքները, միշտ ցաւալի է, սա- կայն կարելի չէ չհարցնել թէ գողցուած իրեղէնները ինչո՞ւ մէջտեղ ձգուած էին, եթէ նորոգութիւն կը կատարուէր տա- նիքին մէջ եւ թէ աշխատաւորներ ազա- տօրէն կը մտնէին կ'ելլէին եկեղեցիէն :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԻ...
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԴԱՍԱԳԻՐՔԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ֆրանսական հին սովորութեան մը համաձայն, չորս կամ հինգ տարին անգամ մը դպրոցական ծրագիրները կը վերանայուին, կը վերամշակուին եւ ի հարկին կը փոխուին: Այս փոփոխութիւնները նաեւ տեղի կու տան նոր դասագիրքերու պատրաստութեան ինչ որ մեծ «խանդավառութիւն» կը ստեղծէ հրատարակչատուներուն մօտ որոնք այս գործողութիւններէն մեծ հասոյթներ կ'ակնկալեն: Նոյն մթնոլորտը չի տիրեր անշուշտ այն ընտանիքներուն մօտ ուր կը գտնուի մէկ կամ երկու աշակերտ: Ցաճախ ծնողքներուն ընդվզումը մեծ կ'ըլլայ ի տես այն «աստղաբաշխական գումարներուն» զորս պէտք է վճարել այդ դասագիրքերը գնելու համար: Այս վերամուտին, ընդվզումը աւելի մեծ եղաւ անկասկած, քանի որ վարչապետ Ալէն Ժիւփէի կառավարութեան որոշումով, վերամուտին առթիւ դպրոցական պաւկի տէր ընտանիքներուն տրուած աւանդական նըպաստը գգալիօրէն զեղչուեցաւ:

Հայ ծնողքները սակայն — եւ իրենց հետ համայն գաղութը— դժգոհելու պատճառ մը եւս կրնան ունենալ այս առթիւ, յատկապէս երկրորդ դասարան (classe de seconde) մտնող աշակերտներուն ծնողքները: Ի՞նչ է խնդիրը:

Այս դասարանին աշխարհագրութեան եւ պատմութեան ծրագիրները ամբողջովին «բարեփոխուած» են այս տարի (եթէ կարելի է «բարեփոխութեան» մը մասին խօսիլ այս պարագային): Դէպքը իսկապէս յեղաշրջում մը կը ներկայացնէ քանի որ այս դասարանին ծրագիրները գրեթէ 15 տարի անփոփոխ մնացած են: Մինչեւ ընթացիկ տարւոյս Յունիս ամիսը, այս դասարանին աշակերտները մօտէն կը ծանօթանային Ֆրանսայի «ներքին եւ արտաքին պատմութեան» 1788-էն (այսինքն նախայեղափոխական շրջանին վերջին տարին) մինչեւ ԺԹ. դարուն ութսունական թուականները, ինչպէս նաեւ Եւրոպայի —յատկապէս Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ աւելի հարեւանցիօրէն Ռուսաստանի— քաղաքական, տնտեսական, մշակութային եւ գիտական իրադարձութիւններուն եւ նուաճումներուն, եւրոպական գաղութներու պատմութեան, եւայլն...:

Այս բոլորին փոխարէն, Կրթութեան նախարարութեան մասնագէտները եւ «Ծրագիրներու Ազգ. Յանձնախումբ»ին անդամները (Commission Nationale des Programmes) որոշեցին բաւական մեծ նորութիւններ մտցնել նոր ծրագիրին մէջ: Բարեփոխուած ծրագիրը աւելի նուազ կարեւորութիւն մը կու տայ այլեւս «զուտ ֆրանսական» պատմութեան, ջնջելով նախայեղափոխական եւ յետյեղափոխական շրջաններէն գգալի մասեր, երեք նոր եւ աւելի լայն ու ընդհանրական բնոյթ ունեցող գլուխներ աւելցնելով: Այստեղ ներառուած են նոր բայց ժամանակագրականօրէն անկախ ու անկապ երեք նիւթեր (Ֆրանսացին պիտի ըսէր. «comme un cheveu sur la soupe»): Այս երեք նոր թեմաներն են՝

- Քաղաքը (որպէս վարչակարգ) եւ քաղաքացին հին աշխարհին մէջ (նկատի ունին Աթէնքն ու Հռոմը),
- Քրիստոնէութեան ծագումն ու զարգացումը,
- Միջերկրականեան աւազանը ԺԲ. դարուն:

«Բարեփոխուած» այս ծրագիրին ընդհանուր վերնագիրն է՝ «Ժամանակակից աշխարհի հիմերը» (Les fondements du monde contemporain):

Մանկավարժներուն կը մնայ «միայն» իրենց աշակերտներուն ապացուցանել որ այս երեք ժամանակաշրջանները միւս մընացածին հետ կը կազմեն իրենց ապրած դարաշրջանին հիմերը. «Vaste programme» պիտի ըսէր զօր. Տը Կօլ: Զըգենք սակայն այս բոլոր վէճերը որոնք կրնան միայն «մասնագէտները» մտահոգել եւ յուզել եւ անցնինք մեր նիւթին՝ Հայաստանի:

Ցաւօք պիտի հաստատենք անգամ մը եւս որ, ըստ երեւոյթին, ո՛չ Հայաստան կայ եւ ո՛չ ալ Հայեր: Այս բացակայութիւնը —կամ աւելի ճիշդ՝ անտեսումը— հասկնալի կրնայ թուիլ վերոյիշեալ նոր երեք գլուխներէն գոնէ առաջինին մէջ, քանի որ այստեղ կ'արծարծուի «քաղաքին ու քաղաքացիութեան» նիւթը հին Յունաստանի եւ Հռոմի մէջ: Սակայն միւս երկու գլուխներուն մէջ, Հայաստան կրնար ոչ զանցառելի տեղ մը գրաւել, ինչ որ պարագան չէ եղած դժբախտաբար:

Առնուազն զարմանալի է Հայաստանին բացակայութիւնը քրիստոնէութեան ծագումին նուիրուած գլուխին մէջ, մանաւանդ այս շրջանին երբ «տիւ եւ գիշեր» մեզի կը խօսուի «Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակին» մասին, երբ «պետական ու միջազգային մակարդակով» կը պատրաստուին աննախընթաց հանդիսութիւններ, ցուցահանդէսներ, հրատարակութիւններ եւ բազմաթիւ այլ ձեռնարկներ: Այսուհանդերձ, մեր թղթատած բոլոր նոր դասագիրքերէն (տասէն աւելի) —առանց բացառութեան— բացակայ է 301 թուականը, մինչդեռ լայն տեղ կը տրուի միշտ 313-ի «Միլանոյի Հրովարտակ»ին, ըստ որուն քրիստոնէութիւնը կը «թոյլատրուէր հռովմէական կայսրութեան սահմաններէն ներս»: Հայաստան, լաւագոյն պարագային, կը յայտնուի քանի մը քարտէսներու վրայ ու կը ներկայացուի գրեթէ միշտ որպէս Դ. կամ Ե. դարերուն, ան ալ «Բիւզանդացիներուն ազդեցութեան» շնորհիւ, քրիստոնէացուած շրջան մը(1): Կան անճիշդ եւ երբեմն ալ բոլորովին սխալ տեղեկութիւններ որոնք ծիծաղի արժանի պիտի ըլլային եթէ հարցը այնքան վրդովեցուցիչ չըլլար մեզի համար: Դասագիրքերէն մէկուն մէջ, Անին կը յիշատակուի որպէս «վայր մը ուր կարելի է տեսնել բազմաթիւ բիւզանդական հետքեր»: Ուրիշ տեղ մըն ալ աւելի զայթակղեցուցիչ բան մը կայ. Միջին Արեւելքը եւ Կովկասը ներկայացնող քարտէսի մը վրայ Հայաստանի ներկայ Հանրապետութիւնը կը ներկայացուի որպէս «առաւելաբար Սիւննիներու եւ Շիիներու կողմէ բնակուած շրջան» մը... բացառութեամբ Արմաւիրի մարզէն ուր չէք գիտեր ինչո՛ւ կը գտնուին «այլ դաւանանքի քրիստոնեաներ» — այսինքն՝ ո՛չ կաթողիկէ, ոչ բողոքական եւ ոչ ալ ուղղափառ(2):

Նոր ծրագրին երրորդ գլուխը «Քաղաքական էքիւմէնիզմի» գլուխ-գործոց մը կը կազմէ. բոլոր հատորներուն հեղինակները կ'ուզեն փաստել —եւ ընթերցողը համոզել— որ Միջերկրականեան աւազանը ոչ միայն տարբեր քաղաքակրթութիւններու օճախը եղած է այլեւ «համակեցութեան» հիանալի օրինակ մը: Այս երեք «մեծ քաղաքակրթութիւններ»ն են նախ՝ լատին-կաթողիկէ Արեւմուտքը, եւ յետոյ բիւզանդական կայսրութիւնն ու իսլամական աշխարհը: Այս երեք «մեծերէն» դուրս անշուշտ «չիք փրկութիւն»: Մեծ Հայքը բոլորովին անտեսուած է, իսկ Կիլիկեան Հայաստանը կը ներկայացուի որպէս «լատինական Պետութիւններէն» մին (Etat latin) ան ալ երկու կամ երեք հատորներու մէջ(3): «Հայկական խաչմերուկը» պարզապէս վերածուած է աննշան «անել»ի մը...: Միւս կողմէն, հեղինակներէն շատերը, փութացնելով այս երեք տիրութիւններու միջեւ ծագած բազմաթիւ արիւնալի հակամարտութիւնները, կ'աշխատին ապացուցանել որ այս երեք քաղաքակըրթութիւններուն փոխյարաբերութիւնները բազմաթիւ եւ շինիչ եղած են (տար «վկաներ»ն ալ մենք եղած ենք...):

Այս բոլորը տեսնելէ ու կարդալէ յետոյ, մեզի համար հարց է. ինչի՞ կը ծառայեն վերջապէս «միջազգային մակարդակի վրայ» կազմակերպուած մասնագէտներու ժողովները, իրերայաջորդ, մէկը միւսէն աւելի շքեղ ցուցահանդէսները, երբ չենք կրնար դպրոցներուն մէջ մեր զաւակներուն հրամցուած դասագիրքերուն մէջ մտցնել մեր պատմութեան գոնէ ամէնէն յայտնի —եւ ընդհանուր պատմութեան մաս կազմող— դէպքերը: Ութսունական թուականներուն աւարտին, լիսէի առաջին (classe de première) եւ աւարտական դասարանին (Terminale) դասագիրքերը սկսած էին փոքրիկ —ոչ գոհացուցիչ— տեղ մը տալ 1915-ի ցեղասպանութեան եւ մանաւանդ Արցախեան շարժումին, զայն ներկայացնելով որպէս Խորհ. Միութեան փլուզումին գլխաւոր շարժիչներէն մէկը: Սակայն այդ դասարաններուն համար պատրաստուած դասագիրքերուն վերհրատարակութիւններուն մէջ եւս կը հաստատուի զգալի նահանջ մը այսօր:

Դէպքը առաւել եւս մտահոգիչ է եթէ անդրադառնանք որ ֆրանսահայ երախաներուն շնչին մէկ մասը միայն հայկական դպրոց կը յաճախէ: Ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կրնայ անտեղեակ մնալ իր պատմութեան կարեւորագոյն իրադարձութիւններուն, պարզապէս... որովհետեւ Հայաստան կը շարունակէ գոյութիւն չունենալ ֆրանսական դասագիրքերուն մէջ:

ՍԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

(1) Bordas *Ed.*
Les Fondements du Monde Contemporain - 1996, *p.* 86.

(2) Magnard *Ed.*, Manuel d'Histoire de Seconde - 1996, *p.* 108.

(3) Breal *Ed.*, Manuel d'Histoire de Seconde - 1996.
Lacoste *Ed.*, Manuel d'Histoire de Seconde - 1996, *p.* 85.

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ»

(Բ. եւ վերջին մաս)

Տասներորդ բաժինը կը ներկայացնէ հայ ժողովրդի ծանրագոյն շրջանը. ունի «Գերութեան տակ եւ հեծուկս անոր» խորագիրը, ուրուագծուած ըլլալով Մոնղոլներու, Թրքմէններու ցեղերու ներխուժումը Հայաստան ու Փոքր Ասիա եւ Թուրք ու Պարսիկ տիրապետութեանց երկարատեւ հաստատումը հայկական տարածքին վրայ: Առանց մանրամասնութիւններու մէջ մտնելու, ինչ որ անկասկած հեղինակի նպատակներէն դուրս է, ուղենշուած են հայկական ազատագրական պայքարի հանգրուանները եւ Արեւելեան Հայաստանի ազատագրումը պարսկական լուծէն եւ անոր կցումը ռուսական կայսրութեան: Այս բաժնի յաջորդական 20 էջերը տրամադրուած են մշակութային կեանքին, աշխարհաբարի հետեւողական ամրապնդման, եկեղեցիին դերին պեղարուեստական գրականութեան, գիտական մտքի զարգացման եւ այլն, որոնք յատկանշական են ոչ միայն Հայաստանի ու Օսմանեան կայսրութեան մէջ ապրող հայութեան, այլեւ հայկական Սփիւռքին: Կը խորհինք թէ այս ձեւով հեղինակը փափաքած է ցոյց տալ Հայուն ստեղծագործ ոգին:

«Զարթօնքի ու ընձիւղման դար» խորագրին տակ դարաշրջանի ընդհանուր համայնապատկերը կը ներկայացուի ասըրնչուած հայկական ճակատագրին, նաեւ Օսմանեան կայսրութեան մէջ յառաջ եկած տնտեսական ու քաղաքական տեղաշարժերը: Այս բաժնին կը գտնենք շարադրանքը հայկական մշակութային կեանքին, տարբեր հայ մշակութային օճախներու թուարկումը եւ անոնց աըրուած գնահատականը՝ Կ. Պոլիս, Զմիւռնիա, Վենետիկ, Թիֆլիս, Մոսկուա, «Գէորգեան» հոգեւոր ճեմարանը՝ Էջմիածին, Մատրաս եւ այլուր: Ցուցաբերելով ընտրողական յատկութիւն, Մ. Փօղոսեան մեր ուշադրութեան յանձնած է հայ գիտական մտքի ու գրականութեան ուղէնիշ ծառայող երախտաւորներ՝ Միքայէլ Նալպանդեան, Ստեփանոս Նազարեան, Մըկրտիչ Խրիմեան, Հ. Ղեւոնդ Ալիշան, Խ. Աբովեան, Ստեփան Ոսկանեան, Գրիգոր Զիլինկիրեան եւ այլն եւ շարանը արեւելահայ ու արեւմտահայ համբաւաւոր արձակագիրներու եւ բանաստեղծներու: Եւ եթէ նոյնիսկ բացթողումներ ըլլան այստեղ, անգիտութեան պէտք չէ վերագրել, այլ գիրքի ծաւալի սահմանափակութեան:

ԺԲ. բաժինը վերնագրուած է «Երկու դարերու սահմանագծին միջեւ»: Այստեղ ցոյց տրուած է դարաշրջանին դիմագիծը, հասարակական կեանքը ու քաղաքական խմորումները հայ հասարակութեան մէջ, քաղաքական կուսակցութիւններու ձեւաւորումը, գեղարուեստական գրականութիւնը իր արեւելահայ ու արեւմտահայ հատուածներով, նահատակ գրողներ: Այս վերջիններուն ստեղծագործութիւններէն մէկ երկու հատուած թարգմանաբար ներկայացուած են ինչպէս եւ որոշ հեղինակներու հակիրճ կենսագրականը: Լաւ յղացում մըն է որ հեղինակը չէ գոհացած միայն կենսագրական գիծերով, տուած է ոմանց արժանի ու չափածոյ կարեւորագոյն գործերու սեղմ բնութագրութիւնն ալ:

Այս հատուածին մէջ կը գտնենք նաեւ երաժշտութեան, թատրոնի եւ նկարչութեան բնագաւառներէն ներս ստեղծագործողներու գլխաւոր ներկայացուցիչներ, անոնց դիմանկարներով եւ որոշ պատառներով:

Պատմութեան յաջորդականութիւնը պահպանած ըլլալու համար, հեղինակը 13-րդ բաժինին մէջ կը քննէ «Խորհրդային ժամանակը» խորագրին տակ ամփոփուած քաղաքական ու մշակութային իրողութիւնները: Որպէս անցումային փուլ նշուած են Առաջին Հանրապետութեան ստեղծման պարագաները, անոր փլուզումը խորհրդային բանակին ներխուժման պատճառով եւ «սոցիալիստական» իրաւակարգի հաստատումը Հայաստանի մէջ, «իր դրական ու բացասական հետեւանքներով»: Այս հասկացողութեան համաձայն, ան նշած է 70 տարիներու ընթացքին մեր ազգին ձեռք բերած տնտեսական ու մշակութային յաջողութիւնները, առանց սակայն ծածկելու տեղի ունեցած մարդկային ողբերգութիւնը՝ այլախոհներու աքսորներով, զրկանքներով, հալածանքներով, որոնց քանի մը օրինակներ կը մատնանշէ՝ Վահան Թոթովենց, Մկրտիչ Արմէն, Ակսէլ Բակունց, Եղիշէ Չարենց: Հեղինակը քննադատական վերաբերում ցոյց կու տայ այս շրջանի առաջին եւ յետագայ տարիներուն տեղի ունեցած ճնշումներուն, մշակոյթի բնագաւառին մէջ ամէն ինչ «սոցիալիստական իրապաշտութեան» հասկացողութեան ենթարկելու եւ իշխանաւորներու քմահաճ ճաշակի երեւոյթին հանդէպ:

Հեղինակը խորհրդային իրականութեան տակ զարգացում գտած տնտեսութիւնը եւ մշակոյթը ընդհանուր խմասով առած է եւ անդրադարձած համբաւի տէր ճարտարապետներու, տարբեր գիտնականներու, բանաստեղծներու, իրենց ընտեղծագործութիւններէն գեղարուեստ

կան թարգմանութեամբ. ինչպէս՝ Յով. Շիրազ, Ե. Զարենց, Պարոյր Սեւակ, Ա. Իսահակեան:

«Համաշխարհային գանձարանին մէջ» բաժինը կու գայ ընդլայնելու մեր գիտելիքները օտար երկիրներու մէջ ստեղծագործող Հայերու մասին: Հոս կը գտնենք անունները մեծ հռչակ ստացած Հայերու, որոնք քաղաքական, տնտեսական մշակութային ներդրում մը արձանագրած են իրենց ապրած երկիրներուն մէջ՝ Բիւզանդիոն, Թուրքիա, Վրաստան, րան, Ռուսաստան, Ֆրանսա, Եգիպտոս եւայլն: Անոնց անունները շարան կը ներկայացնեն:

Գիրքը կ'աւարտի «Նուիրում Պուլկարիոյ» խորագիրը կրող բաժինով ուր ո- պուլկարեւհայ պատմական իրողութիւններ մէջտեղ կը հանուին, հեղինակը ընէ մէջբերումներ, ոմանց հանդէպ վերապահումով մը: Ասիկա կը վերաբերի առաջին հերթին Ասողիկի հաղորդումներուն Սամուէլի եւ Ահարոնի կապակցութեամբ (էջ 197): Նոյն էջին վրայ Մ. Պօղոսեան կը նշէ Փլովտիւի մէջ հայկական ութ եկեղեցիներու գոյութիւնը, ինչ սպրդած սխալ մը պէտք է ընդունիլ, նի որ այդ թուահամարը կը վերաբերի ղաքիս օրթոտոքս (ուղղափառ) յոյն ու պուլկար բնակչութեան սեփականութեան: եղական հայ համայնքը այդ եկեղեցիներէն մէկուն տէր եղած է 1675-էն:

Թրքական տիրապետութեան օրով ա- անձին Հայեր մարդասիրական վերաբերմունք ցոյց տուած են պուլկար ազգային ազատագրական պայքարի ընթացքին. անոնց անունները կը յիշէ Մ. Պօղոսեան, յատկապէս՝ Արթին Կիտիքով հայ վաճառականն ու հողատէրը, որ ցոյց տըր- է որպէս քաղաքիս ռուս հիւպատոս, այդ պաշտօնը վարած է երեւելի պուլկար անձնաւորութիւն մը՝ Նայտէն իով, որուն հետ բարեկամական կապ ունեցած է որպէս ռուս քաղաքացի: հեղինակը նշած է նաեւ այլ պատուարժան Հայերու անուններ, որոնք նպաստ մը ունեցած են Պուլկարիոյ ազատագրութենէն վերջ ճարտարարուեստի, մտաւոր ու զինուորական կեանքին. յիշուած են նաեւ պուլկար բանակի հայ սպաներ, զոհուած՝ պուլկարական հայրենիքին համար մըղ- ուած պատերազմներու մէջ: Երբ կը խօսի Պաչքովոյի վանքին մասին, որուն հայկական ծագումը կը նշէ Մ. Պօղոսեան, հիմնադրութեան թուականը ճիշդ ճշդուած. պէտք է ըլլայ 1083 եւ ոչ թէ 1084, երբ վանքի հիմնադիր Գրիգոր Բակուրեան կը յօրինէ անոր «Սահման- ...Գալով աւելի նոր շրջանին, ստեղծագործող Հայերուն, յիշուած են ամէ- ն ծանօթները, որոնց կարգին հարկ է Օննիկ Մխիթարեանի, Գէորգ Մես- րոպի, Սարգիս Պալթայեանի եւ այլ քա- մը արժանաւորներու անունները:

կը գիտակցինք, որ Մ. Պօղոսեան իր գիրքը յօրինելու ընթացքին, դժուարին

ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆԸ ԴՐՈՇՄՈՒԱԾ Է ՄԱՏՆԵՐՈՒՆ ԾԱՅՐԸ

Ամբողջ աշխարհի մէջ շատ մը գիտնականներ գիշեր-ցերեկ կ'աշխատին գըտնելու ինքնութեան ստուգումի անսխալական ու անխարդախելի ձեւ մը: Բոլորին ալ հասարակաց կէտը այն է որ կը մեկնին կենսաբանական տուեալներէ: Աչքի ցանցենին, ձեռքերու շրջագիծը կամ մատնահետքերը լաւագոյն միջոցներն են ամենայն վստահութեամբ ստուգելու տըւեալ անձի մը ինքնութիւնը, աշխարհի վեց միլիառ մարդոց մէջ:

Հունգարացի հետազօտողներ մատնահետքերու ճամբով ինքնութեան ստուգումի ինքնուրոյն ձեւ մը յաջողած են զարգացնել: Այդ նպատակով պատրաստուած գործիքը ելեկտրոնիկ կտորներէ կը բաղկանայ եւ նաեւ ելեկտրոնիկ քարտերէ:

Ստուգելի անձին մատը կը դրուի սֆաճերով օժտուած գործիքին վրայ որ յատկութիւնը ունի ճշդելու ենթակային կենսաբանական յատկանիշները: Գործիքը կ'արձանագրէ 16 բանալի կէտեր որոնք համակարգիչի մը միջոցով կարգանիշ մը կ'ունենան. ան կ'արձանագրուի ելեկտրոնիկ քարտի մը վրայ. այդ քարտը կրնայ գործածուիլ որպէս անձնագիր, ինքնաշարժ վարելու արտօնագիր, դրամատան վարկաքարտ, եւլն.: Անկարելի է զայն խարդախել, կամ կեղծել: Գողնալ ալ բանի չի ծառայեր:

Մինչ ուրիշ խմբակներ կը շարունակեն իրենց պրպտումները, Հունգարացի հետազօտողները պատրաստ են վաճառքի հանելու իրենց գիւտը: Գինը, ընծայած դիւրութիւնները եւ բոլոր յատկանիշները մրցակցութեան մեծ առաւելութիւններ կու տան անոր շուկայի մը վրայ որ շատ մեծ կարողականութիւն ունի: Գործածութեան մարզեր անսահման կը թըւին ըլլալ: Այդ քարտերը կրնան գործածուիլ երբ պէտք ըլլայ կալուածատիրոջ մը, յաճախորդի մը ինքնութիւնը ըստուգել:

Հունգարացիներու այդ մեծ յաջողութիւնը առ այժմ սակայն փախած է նիւթական աղբիւրներու արգելքին: Քարտը պատրաստ է, պահանջը կայ, սակայն ի՞նչպէս կարելի է զայն առեւտրականացնել: Գիւտարարները չունին միլիոնաւոր այդ գումարները: Կրնան անշուշտ իրենց գիւտը վաճառել օտար ընկերութեան մը ու հարստանալ, մանաւանդ որ մեծ է հետաքրքրութիւնը: Սակայն անոնք կը ջանան աւելի հեռատես ըլլալ ու իրենք արտադրել քարտերը ամբողջ աշխարհին համար: Ատոր համար պէտք է մեծ գումարներ ճարել:

Այնքան փայլուն հեռանկարներ կ'ընծայէ Հունգարացիներու յաջողութիւնը որ Ճափոնի մէջ արդէն համատեղ ձեռնարկութիւն մը ստեղծուած է տեղական պահանջը գոհացնելու համար: Գիւտը փորձի շրջան մը կ'անցընէ արդէն Զուիցերիոյ մէջ, իսկ նոյնը պիտի ընեն ԱՄՆ մօտ օրէն: Ամերիկեան պարբերաթերթի մը համաձայն այդ երկիրը համակարգչային իր ցանցերուն ապահովութեան համար պատրաստ է 150 միլիառ տոլարի գործիք գնելու:

Այս բոլորին զուգահեռ, հունգարական մամուլը երգիծանքի որոշ շեշտով մը կ'ըսէ թէ Հունգարիոյ իշխանութիւնները եւս սկսած են հետաքրքրութիւն ցոյց տալ կատարուած գիւտին նկատմամբ:

ՔԱՂՀԱՆ

խնդրի մը լուծման առջեւ եղած է. պէտք է տար ոչ միայն պատմական անցեալի գիտելիքներ, պատշաճ տեղեկութիւններ, այլեւ ճիշդ ըմբռնում եւ հասկացողութիւն՝ երաժշտութեան, գրականութեան, թատրոնի, կերպարուեստի, ճարտարապետութեան եւ այլ հարցերու: Անկասկած, հարցերու լուծման համար ան ձեռքի տակ ունեցած է համապատասխան գրականութիւն, զոր կը նշէ գիրքին վերջաւորութեան, բայց վստահօրէն իրեն չէ պակսած հմտութիւնը զանոնք խւրացընելով վերարտադրելու, յաջող կերպով շեշտը դնելով էականին ու տիպականին վրայ, առանց ծանրաբեռնելու իր երկը գիտական եզրերով: Նկատելի է հեղինակի ձգտումը դէպի առարկայականութիւն, ճշգութիւն եւ անկողմնակալութիւն:

Սահուն պուլկարերէնով ու մատչելի ոճով յօրինուած սոյն գիրքը կարելի է ըսել, որ առձեռն հայագիտարան մըն է, որմէ կարող են օգտուիլ բոլոր անոնք, որոնք պուլկարերէնի գիտակ են եւ կը փափաքին իմանալ Հայոց պատմութեան եւ հայ ժողովուրդի նիւթական ու հոգեւոր արժէքներու մասին:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

1996 Օգոստոս, Փլովտիւ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Նոթր-Տամ հիւանդանոցին մէջ, Օգոստոս 16-ին իր մահկանացուն կնքած է Վարուժան Պօյաճեան, յետ երկարատեւ հիւանդութեան: Ծնած էր 1942-ին Հալէպ, ուսանած Վենետիկի Մխիթարեան հայրերու Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանը, ապա հետեւած էր դեղագործութեան Փատովայի համալսարանը, նախքան վերջնապէս Գանատա հաստատուիլը, ուր մտած էր Հ.Յ.Դ. շարքերը: Վերջերս լոյս կը տեսնէր իր փոքրիկ հատորը՝ Հայ լուսաւորութեան կեդրոնները, զոր ստորագրած էր Վ. Երանդեան: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Օգոստոս 19-ին, Մոնրէալի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ: Յանուն Հ.Յ.Դ.ի դամբանական խօսած է Վրէժ-Արմէն Արթինեան:

ՏԻԹՐՈՅԹԻ (Միչիկըն — Նահանգներ) մէջ, Յունիս 9-ին եւ 24-ին իրենց մահկանացուն կնքած են Անդրանիկ Գըլըճեան (Անդօ) եւ տոքթ. Գրիգոր Ֆէչրճեան: Առաջինը ծնած էր 1922ի-ն, շրջանաւարտ էր Կեդրոնականէն եւ վկայուած Պոլսոյ Գեղարուեստից Ակադեմիայէն: Ուսուցչական եւ տեսչութեան պաշտօններ վարած է: Երկրորդը՝ տոքթ. Գրիգոր Ֆէչրճեան, ծնած էր 1930-ին, նաեւ շրջանաւարտ էր Կեդրոնականէն: Մասնագէտ էր մանկանց հիւանդութիւններու: Յետ մահու լոյս կը տեսնեն Ա. Գըլըճեանի բանաստեղծութիւններու առաջին հաւաքածոն եւ տոքթ. Գր. Ֆէչրճեանի բանաստեղծութիւններու 6-րդ հատորը:

ԳՆԱԼԸԻ (Պոլիս) կաղդուրման կայանը իր փակումը կատարած է Օգոստոս 24-ին, աւանդական հանդէսով: Հանդէսը հովանաւորած է Շահան Արք. Սվաճեան: Բացման խօսքը արտասանած է տնօրէնը՝ Շահին Զընար որ յայտնած է թէ այս տարի կայանը հիւրընկալած է 200 փոքրիկներ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Փակման խօսքը արտասանած է պատրիարքական փոխանորդը՝ Շահան Արք.:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՆԿԱՆԽԱՏԵՍԵԼԻ ՄԱՅՐ
Հոգեվերլուծում Սուրբ Գրքի
լոյսին տակ
ԹԱՄԱՐ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ
Անթիլիաս, Լիբանան, 1996:

PUBLICATIONS REÇUES

PROFONDEUR MARIALE
AUX ORIGINES DE LA SPIRITUALITE ARMENIENNE
THAMAR DASNABEDIAN
Antélias, Liban, 1996.

ՀԱՄԲՈՅՐԸ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ

–Արութ, որ քո հօր խաթրը չըլլէր, ես գիտէի ըսելիքս: Ծօ, հայվան, կ'ըլլի եղեր. աղջիկը իր սիրածն է եր, տաճիկ չէ առեր ա:

Գէվոն բարկացաւ հայհոյեց Կարօ Մարուսին եւ բոլոր անոնց, որ հակառակ էին Մուրատ Ակոյի հարսնիքին: Կռիւ ընելու լաւ տրամադրութիւն ունէր:

–Իշտէ հոս կեցեր եմ, տեսնեմ, ո՞վ է, պսակը պի աւրէ:

Ներսը քահանան կարմիր ու ճերմակ փորտը կը ծգէր եւ կը վերջացնէր Աւետարանը՝ իր խնկոտ ձայնը երկարելով՝ «Աստուած զուգեաց մարդ մի՛ մեկնեսցէ»:

Հարսնեւորները Մուրատ Ակոյին տունէն վերադարձան, կերան, խմեցին, հարսին ու փեսին կենաց գաւաթներ պարպեցին: Այդ բոլորին մէջ Սարխօշ Գէվոյին ձայնն էր բոներ.

–Իշտէ էս գաւաթը կը կոնծեմ հարսին ու փեսին կենացը, –կը պոռար ժիր, սակայն զինք մտիկ ընող չկար:

Գէվոն գաւաթը պարպեց, ոտքի ելաւ ու սկսաւ անճոռնի ցատքոտուքներով պար գալ.

Հոփ, հոփ նա նա թիրնա նա...

Մուրատ Ակոն նկատեց, որ Սարխօշ Գէվոն սկսած էր կերակուրի ամանները կոխկռտել: Կամաց մօտեցաւ եւ ուզեց հանդարտեցնել, սակայն Գէվոն անհանգիստ էր:

– Զուռնան ո՞ւր է, Ակօր, խօ՛ էս մեռելի տուն չէ՛:

Հոփ, հոփ նա նա թիրնա նա...

Ուրիշներ ալ միջամտեցին, որ հանդարտի՝ ըսելով, որ Մուրատ զուռնաճուն ետեւ է գացեր: Նստեցուցին, իր տեղը, մանաւանդ որ մի քանի ամաններ կոտրած էր արդէն:

– Աչքդ լոյս, Ակօ՛ր, Տէր մէկ բարձի վըրայ ծերացնէ, – կը պոռար հարսնեւոր մը:

– Աչքդ լոյս, աչքդ լոյս, – նորէն Գէվոյի ձայնն է: – Հէ՛յ, Կարօ Մարուսպ, աղջիկդ չէ՞ս տար, հը՛, իշտէ մենք ըլ էսպէս կ'ընենք. հէմ աղջիկը կը բերենք, հէմ հարսնիք կ'ընենք: Էս զուռնան չեկաւ, Ակօր, – աւելի բարձր պոռալով:

– Սպասէ՛, Գէվօ, հիմա կու գայ, եա զուռն է, եա երգիքն է, – վրայ տուաւ ճիշդ քովը նստող ժամկոչը՝ քթին տակով խնդալէն:

– Հեղ մը, որ նշանուեր էին, ալ ի՞նչ պէտք կար նշանը ետ ընել, – անդին կը շարունակուէր խօսակցութիւն մը:

– Ջեկաւ, Ակօ՛ր, էս զուռնան չեկաւ, –նորէն պոռաց Գէվոն ու ոտքի ելաւ աչքը, քիթը, բերանը օղիով ու գինիով ճմրթքուած եւ ուզեց պարել.

Հոփ հոփ նա նա թիրնա նա...

Գէվոն չէր կրնար ոտքի վրայ չիփ չիտակ կենալ: Ուզեցին նորէն հանդարտեցընել: Գէվոն գինովի յամառութիւն ունէր, կը հայհոյէր զուռնաճուն, որ կ'ուշանար այսքան:

Կերակուրները կը լեցուէին, ամանները կը պարպուէին, դրացի կիներ, հաւաքուած, տան տիկնոջ կ'օգնէին: Այդ բոլորին մէջ Խուկ Գէվոյի ձայնն էր որ կը լսուէր ժիր.

– Էդ զուռնան չեկաւ...

Հոփ հոփ նա նա թիրնա նա...

Զուռնան պիտի չգար: Մուրատ Ակոն այնպէս կարգադրեր էր որ հարսնիքը առանց դհոլի ու զուռնի ըլլայ: Եթէ աղջիկը փախցնելու պարագան չըլլար, Մուրատ Ակոն արդէն պատրաստուած էր շատ խոշոր հարսնիք մը ընել: Փափկանկատութիւն ուզած էր ընել իր խնամուն, Կարօ Մարուսպին: Է՛հ, ի՞նչ պիտի զգայ, երբ հեռուէն զուռնի ձայնը լսէ:

– Չէ, չէ, հարսնիքը առանց զուռնի թո՛ղ ըլլայ:

Եւ այդպէս ալ եղաւ:

Հարսնիքի օրը Կարօ Մարուսպ, բարկացեր էր իր կնոջ, բարկացեր էր աշխարհի ու ինքն իր դէմ: Երեսն առեր դէղէն դուրս էր գացեր՝ մարագին կտուրը շինելու:

Ալ ամէն օր, Կարօ Մարուսպ երբ եկեղեցիէն դուրս կու գար, ոչ ոքի հետ կը խօսէր, ոչ ոքի երես կը նայէր, ուղղակի տուն կ'երթար, իրեն միակ բարեկամներով՝ եզներով զբաղելու: Գիւղացիք զարմանքով կը նկատէին, որ Կարօ Մարուսպ փոխուեր էր, շատ էր փոխուեր: Երեսը նիհարցեր էր, պեխերն աւելի առատացեր ու ալ չէր խօսեր:

Եկեղեցիի ճամբուն վրայ յաճախ Նունիկն ու Մուրատ Ակօրի կինը կը հանդիպէին իրարու:

– Քեզի ի՞նչ եղաւ, տնաշէն, օր մը չես շտկիր աղջիկդ տեսնել գալ, – խօսեցաւ Մուրատ Ակօրի կինը՝ քթախոտին տուփը երկարելով:

– Զեմ կրնար, զուրպա՛ն Թուրիկ, էրիկս որ կայ... – խօսեցաւ Նունիկ՝ կոպերուն տակ ծոցուրած արցունքները սրբելով: – Էսօր լման ամիս մըն է, որ աղջկանս կարօտը կը քաշեմ: Ինտո՞ր է Մուրատը:

– Ի՞նչ մեղքս պահեմ, Մարուշը հօր անունը չի տար, փախած մայրը տէի խենթ կ'ըլլի:

Մէկ օր չէ, երկու օր չէ, մայր էր, ինչպէ՞ս դիմանար: Օր մըն ալ Մարուշի կեսրոջ հետ տուն գնաց տեսնելու աղջիկը, նաեւ փեսան, որուն կարօտն ալ զարմանալի կերպով խառնուած էր իր աղջկան կարօտին հետ:

Մարուշ որքա՛ն փոխուած էր, կ'ըսես հասակն աւելի երկարեր, թէեւ գիրութիւն մը առեր էր, աչքերն աւելի սեւցեր էին, ձայնը փոխուեր էր: Լաչակին կողքին ներքեւ Մարուշ աւելի էր գեղեցկացեր:

– Ի՞նչպէս ես, աղջիկս, հանգի՞ստ ես, – առանձին հարցուց մայրը, արցունքէ եւ ուրախ զրկուելէ յետոյ:

(Տար. 13)

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Խաչեան Սանուց Միութեան Վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Վարչութեան գործօն անդամ՝ Տիկին Վերժին Տէմիրճեանի, զաւակներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ԱԼՊԷՐ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆԻ

յանկարծական եւ անժամանակ մահուան առթիւ:

Այս տխուր առթիւ «Յառաջ»ին կը նուիրեն. – Խաչեան Սանուց Միութիւնը 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միհրան Կիւզէլպոտուր 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միհրան Աֆար 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սուրէն Շէրիք 200 Ֆր.:

ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը Շաբաթ, Սեպտեմբեր 7, ժամը 10.30-ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը, 17, ռիւ Պլէօ, մեթրօ Գադէ:

[illegible]

Ժաքօ Ուստիքեանի գործերը կը ցուցադրուին Սեպտեմբեր 5-էն 12՝

FIAP Jean Monnet, 30, rue Cabanis
Paris 14ème,

ամէն օր ժամը 11-էն 20:

Արուեստագէտը ծնած է Պէյրութ, 1964-ին, վկայուած է Նկարչութեան բարձրագոյն ուսմամբ. 1988-էն ցայսօր տուած է անձնական ցուցահանդէսներ եւ մասնակցած հաւաքական ցուցահանդէսներու:

REPAS ANNUEL

La Croix Bleue des Arméniens de France, *Section d'Issy-les-Moulineaux*, organise son *REPAS ANNUEL* au Chalet de Vaupéreux à BIEVRES
— le Samedi 14 Septembre —
à l'intention de ses ainés.

Un car partira de la Maison de la Culture, 45 rue de la Défense, à 12h30, avec arrêt devant l'Eglise Apostolique Arménienne à 12h45, 6, ave. Bourgain.

Les inscriptions seront prises par :
— Alice Papazian - Tél.: 46. 42. 90. 68
— Annick Onossian - Tél.: 47. 36. 18. 09.
Dernier délai : 10 Septembre.

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի, Սեպտեմբեր 8-ին, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պաշտամունք տեղի կ՚ունենայ:

Կը պատարագէ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝

ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

Հանդիսութեանց կը նախագահէ ու կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Առաջնորդական Տեղապահ,
Հարաւային Ֆրանսայի

Երգեցողութիւնք՝ եկեղեցւոյ Լուսաւորիչ Դպրաց Դաս երգչախումբին կողմէ, ընկերակցութեամբ՝ եւ երգէհոնահարութեամբ Տէր եւ Տիկին Ռոպէր եւ Սիւզան Արքինեանի:

Պատարագի աւարտին հոգեհանգստեան պաշտօն Թաղային Խորհուրդի ողբացեալ Ատենապետ՝ ԳՐԻԳՈՐ ՊՕՅԱՃԵԱՆի հոգւոյն համար:

Զայս ի գիտութիւն եւ ի հրաւէր մեր բարեպաշտ հասարակութեան:

Սկիզբ՝ ժամը 9-ին:
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը, Կիրակի, Սեպտեմբեր 8-ին, յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Մայր Տաճարի վաթսուն տարիներու երգէհոնահար եւ երեսուն տարիներու քառաձայն երգչախումբի խմբավար՝

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

յիշատակին, անոր մահուան 10-րդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն անոր յիշատակը յարգողներուն:

ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Լիոնի Ցանձնաժողովը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 8ին, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցիին մէջ

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆ

կը կատարուի յաւարտ պատարագի, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի ցկեանս Նախագահ եւ ազգային անզուգական բարերար, Հայաստանի Հանրապետութեան Ազգային հերոս, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի Խաչին Դափնեկիր՝

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

հոգւոյն պայծառեցման համար, անոր մահուան քառասունքին առիթով:

Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Վալանսի Տեղական վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 8-ին, տեղւոյն Ս. Սահակ եկեղեցւոյ մէջ

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆ

կը կատարուի յաւարտ պատարագի, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի ցկեանս Նախագահ եւ ազգային անզուգական բարերար, Հայաստանի Հանրապետութեան Ազգային հերոս, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի Խաչին Դափնեկիր՝

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

հոգւոյն պայծառեցման համար, անոր մահուան քառասունքին առիթով:

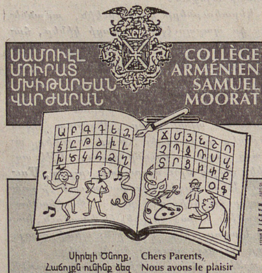
ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը կը փնտռէ Տնօրէն կամ Տնօրէնուհի Կոնէսի Հանգստեան Տան համար:

Ենթական պէտք է ըլլայ թէ՛ հայախօս եւ թէ ֆրանսախօս:

Դիմումնագիրը եւ CV-ն ղրկել հետեւեալ հասցէին. –

A.A.A.S. — 77, rue La Fayette,
75009 PARIS

Սիրելի Ծնողք,
Հաճոյքն ունինք ձեզ տեղեկացնելու շաբաթական երկօրեայ դրութեամբ մեր վարժարանի 96-97 տարեշրջանի վերամուտի Օրը՝ 11 Սեպտեմբեր 96:
Ծրագրին մաս կը կազմեն հայերէն լեզու եւ մշակոյթ, պար, խամաճիկ, ձեռային աշխատանք եւ կրօնական դասընթացք (ոչ պարտադիր)
Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշ. եւ Շաբաթ օրերը՝ ժամը 9.30-էն 16.00:

Chers Parents,
Nous avons le plaisir de vous informer que la rentrée de notre école bi-hebdomadaire pour l'année scolaire 96-97 aura lieu le 11 Sept 96.
Notre programme sera basé sur : langue et civilisation arméniennes, danse, marionnettes, activités d'éveil, histoire religieuse facultative.
Deux jours par semaine, les mercredis et samedis, de 9h30 à 16h.

26, RUE TROYON - 92310 SÈVRES
POUR TOUS RENSEIGNEMENTS S'ADRESSER
COLLÈGE - TEL 45 34 68 28
MME. NADINE TARPINIAN - TEL 47 50 29 04

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Օր. Գլեմանս Թիւթէլեան, Օր. Սեդա Թիւթէլեան, Տէր եւ Տիկին Քաջազուն Օհաննէսեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 8-ին, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ

339, avenue du Prado

իրենց մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՍԱԹԵՆԻԿ ԹԻՒԹԷԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
La Section
« *S a t e n i g* » *de Vaulx-en-Velin*
organise

un grand bal

A L'OCCASION DU
8EME *A N N I V E R S A I R E*
D E S A C R E A T I O N
Samedi 14 Septembre à partir de 20 h

Sous la présidence d'honneur de
M. MAURICE CHARRIER
Maire de Vaulx-en-Velin
au Centre Culturel «*Charlie Chaplin*»
Place de la Nation — Vaulx-en-Velin
avec la participation du grand chanteur populaire
P a u l B A G H D A D L I A N
et l'*Orchestre «A N I»*
Entrée : 120 F. Parking surveillé
Pour tous renseignements :
78. 77. 63. 93 / 72. 04. 10. 81

SABERATOURS
SEVAN VOYAGES
SABERATOURS
SEVAN VOYAGES
SABERATOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE À L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS À PARTIR DE 3700F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 85 48 - FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES
STUDIO VICKEN · PARIS 96

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի «Տ. Սէրէնկիւլեան» մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Աշոտ Շիրվանեանի, իրենց եղբօր Հրայրի եւ զաւակներուն՝ Ռուբէնի եւ Րաֆֆիի, Յարութիւն Շիրվանեանի մահուան առթիւ:

Շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. –

Տիկին Մարիամ Տէրտէրեան, Օր. Շաքէ Պէնկեան, Օր. Անահիտ Դարբինեան, Պ. Տիգրան Թորոսեան 200-ական Ֆր.:

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ԻՍԻ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները կը սկսին Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը, ժամը 19-էն սկսեալ Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝

45, rue de la Défense,
92130 Issy-les-Moulineaux

Պաքալօրէայի հայերէնի քննութեան մասնակցելիք աշակերտութեան համար պիտի կատարուի յատուկ դասաւանդութիւն:

Արձանագրութեան և տեղեկութեան համար կարելի է հեռաձայնել 46. 42. 45. 25 կամ 46. 42. 90. 68 թիւերուն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
ՄԻՕՐԵԱՅ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի Հայութեան, թէ սկսած են 1996-97 ուսումնական տարուան համար դպրոցի արձանագրութիւնները:

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝
Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն
Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
Tél. : 91. 77. 84. 70 / 42. 03. 05. 63.

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ – ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Շաբաթօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Սեպտեմբեր 18-ին, ժամը 10-էն 16:
– Հայերէնի դասեր տարբեր մակարդակներու
– Պաքալօրէայի քննութեան պատրաստութիւն
– Երգ
– Ձեռային աշխատանքներ եւ այլ զբաղումներ:
Կէսօրուան ճաշը ապահովուած է:
12-14, rue St-Bazile, 13001 Marseille
Renseignements et inscriptions :
Tél : 91. 50. 15. 09 — 91. 40. 31. 13 et 91. 77. 61. 66.

ECOLE CBAF — *Section de Paris*

Le Samedi 7 Septembre à 14 heures 30 (Inscriptions et cours) jusqu'à 18h30.
Maison de la Culture Arménienne,
17, rue Bleue, Paris 9e.
Cours de la Maternelle (5 ans) *au BAC*/ 7 niveaux.
Préparation au BAC / 3 *niveaux* :
— Avancés: 3ème et 2nde;
— Pré-BAC: 1ère;
— BAC: Terminale
(langue+histoire /géographie/littérature)
● Activités :
Chorale — Danses — Kung-Fu
Tél. Renseignements :
— *Marie* : 47. 84. 82. 90 soir;
— *Karoun* : 47. 80. 71. 73 jour;
— *Vartanouche*: 48. 71. 22. 77 jusqu'à 18h
— *Ani* (BAC/Pré-BAC): 34. 19. 44. 63 soir.

ARNOUVILLE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section ASTRIG d'Arnouville lès Gonesse / Gonesse / Sarcelles / Villiers le Bel, informe que l'inscription aux cours d'arménien et de danse aura lieu le samedi 7 septembre à partir de 14h30 à la salle Léo Lagrange à Arnouville.

ՇԱԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 7
SAMEDI
7 SEPTEMBRE
1996

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F.

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 18.934 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 18.934

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՆՈՒԱԶՈ՞ՒՄ Ի՞ՆՉ ՆՈՒԱԶՈՒՄ

Մեծ աղմուկով է որ կը պատրաստըւի կառավարութեան ծրագիրը՝ նուազեցնելու համար տուրքերը եւ նախարարապետ Ժիւփէ աճապարեց ներկայացնելու համար ինչ որ նախատեսուած է:

Ընդհանուր ձեւով, կարելի է նախ հաստատել սա պարզ իրողութիւնը. – ի՞նչպէս կարելի է խօսիլ նուազումի մասին, երբ նորընտիր իշխանութիւնները եկանելքան աւելի քան 125 միլիառ Ֆր.ի յաւելում մը ըրին բոլորին համար եւ երկու տարի ետք (1997-ի համար) 25 միլիառի զեղչ կ՚որոշեն փոքրամասնութեան մը համար: Մնաց որ, բազմաթիւ պարագաներու մէջ ալ, աջ ձեռքով տրուածը ետ կ՚առնուի ձախ ձեռքով: Նախատեսուած են զեղչեր գլխաւորաբար եկամուտի տուրքերու վրայ: Օրինակ, ամուրի անձ մը որ ամսական 11.600 Ֆր. կը շահի, 1996-ին վճարեց 15.793 Ֆր., 1997-ին պիտի վճարէ 11.768 Ֆր. եւ այս համեմատութիւնները աւելի զգալի կը դառնան զաւկի տէր ընտանիքներուն համար: Այս զեղչերը պիտի երկարին հինգ տարիներու վրայ, հասնելով 75 միլիառ ֆրանքի: Կառավարութիւնը 1,3%-ի զեղչ մը կ՚որոշէ աշխատաւորներու սակին վրայ, ինչ կը վերաբերի հիւանդութեան ապահովութեան, բայց, միւս կողմէ 1% աւելում կը դնէ ՍԷ–ԷՍ–Ժէ-ի (ընկերային ընդհանրացած օժանդակութիւն) վըրայ. այլ խօսքով առաջին պարագայէն կ՚օգտուին միայն աշխատաւորները, միւսէն կ՚ենթարկուին բոլորը: Եւ ընդհանուր պատկերն ալ այդ է արդէն, նախատեսուած ծրագրէն կ՚օգտուի փոքրամասնութիւն մը, մինչ տուրքերու (մանա՛ւանդ անուղղակի) յաւելումներէն կը տուժեն բոլորը: Եւ դեռ, կառավարութիւնը որոշած է նաեւ ջնջել այն զեղչը որմէ կ՚օգտուէին 110 արհեստներ, որոնց կարգին տունը աշխատողները, հիւանդանոցներու ներքին բժիշկները, վարորդները, լրագրողները, եւլն. եւլն.: Ո՞ւր են արդէն, շռնդալից կերպով եղած յայտարարութիւնները եւ ի՞նչպէս դառն հեգնութիւն մը չունենալ, լսելով Ալէն Ժիւփէն որ ամէն մէկ նախադասութենէ ետք, կը կրկնէր՝ «Երբեք կատարուած չէր...» (Ça ne s'était jamais fait), երբ ինք ալ պարտէր խոստովանիլ որ Եւրոպայի 15 երկիրներէն եկամուտի ամէնէն ծանր տուրքերը կը կրէ Ֆրանսայի քաղաքացին: Դեռ չի խօսուիր ժառանգական տուրքերու ահաւոր համեմատութիւններու մասին, որոնց պատճառով դրամատէրները արտասահման կը փոխադրըւին եւ մեծ գումարներ շահողներն ալ Զըւիցերիա կը բնակին, յաճախ ձեւականօրէն:

Ժիւփէ եւ իր մեծամասնութիւնը կը յուսային այսքանով ապահովել 1998-ի երեսփոխանական ընտրութիւններու յաղթանակը, ինչ որ առնուազն սխալ հաշիւ մըն է: Ֆրանսացին միշտ դէմ կը քուէարկէ, հազուադէպօրէն՝ թէր եւ այս անգամ ալ փոփոխութիւն չըլլար ու երբ հակառակը գայ, սնտուկը պարապ գտնելով, տուրքերու նոր յաւելումներ կը կիրարկէ, ինչպէս բոլոր նորընտիր իշխանութիւնները, ինչ հոսանքի ալ պատկանին:

Այս կառավարութիւնը, մանաւանդ իր նախարարապետով հաղորդակցութեան պակասութենէ ալ կը տառապի, ոչ մէկ կապ ունի ժողովուրդին հետ եւ աչքի նետուած այս փուլով չէ որ բան մը կրնայ փոխուիլ: Ընդդիմութիւնը մեծ դժուարութիւններ չունի քննադատելու համար ներկայացուած ծրագիրը, զոր ընկերվարականներու բառերը թրոմփ լ'էօյլ կ՚որակէ կամ Իւմանիթէ՝ «մառշէ տէ տիւփ»: Այս «նուազեցումներու» դիմաց յաւելումներ նախատեսուած են ծխախոտի, վառելանիւթի, եւլն., եւլն., չի խօսուիր տակաւին բնակութեան տուրքերու եւ կալուածային տուրքերու հըրակայ յաւելումներու մասին:

Ժիւփէ կը խորհի որ այս նուազումները զարկ պիտի տան սպառումի, որպէսզի աշխատանք ստեղծուի. ապագան ցոյց պիտի տայ անկասկա՛ծ, որ հոս ալ, հաշիւները սխալ են:

ՔՐՏԱԿԱՆ ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԱՆԳԱՐԱ, ՊԱՂՏԱՏ, ՓԱՐԻԶ, ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ

Թուրքիա անհանգիստ է: Չուզեր վըրդովեցնել Ամերիկան, բայց, կ՚ուզէ, մանաւանդ իսլամ–պահպանողական կառավարութիւնը, լաւ յարաբերութիւններ մըշակել իր երկու իսլամ դրացիներուն՝ Իրաքի եւ Իրանի հետ: Յաւելեալ, վախըն ունի որ ներկայ տագնապը կը նըպաստէ ՓՔՔ-ի եւ Թ. Չիլլէր կը յայտարարէ այդ առընչութեամբ. – «Թուրքիա թոյլ չի կրնար տալ որ նոր դժուար շըրջան մը սկսի ահաբեկչութեան դէմ իր պայքարին մէջ»:

Միացեալ – Նահանգներու Արտաքին նախարարը որ Սեպտեմբեր 5-ին, եւրոպական իր շրջապտոյտը սկսաւ Փարիզէն, չկրցաւ համոզել Շիրաքը իւրացնելու ամերիկեան տեսակէտները իրաքեան նոր յարձակման կապակցութեամբ: Ֆրանսա կ՚ուզէ միշտ շեշտել «իր տարբերութիւնը» եւ բնաւ համաձայն չէ որ Իրաքի վրայ ճշդուած օդային հսկողութեան սահմանը ընդլայնուի (32-էն 33-րդ զուգահեռ): Ֆրանսա չուզեր նաեւ որ յետքայլ կատարուի ՄԱԿ-ի թիւ 986 բանաձեւի գործադրութեան մէջ՝ քարիւղ սնունդի փոխարէն:

Ուաշինկթընի մէջ, ամէն ինչ լաւ կ՚ընթանայ Գլինթընի համար որ շնորհիւ Ս. Հիւսէյնի, մեծ յառաջդիմութիւն արձանագրած է վերջին հարցախոյզերուն մէջ:

Փարիզի Քրտական Հիմնարկին մէջ, Սեպտեմբեր 5-ին, մամուլի ասուլիս մը տուին տիկին Տանիէլ Միթերան եւ Քենտալ Նեզան, կոչ ընելով հանրային կարծիքին եւ եւրոպական կառավարութիւններուն, որոնք յանձնառու եղած էին Իրաքի Քիւրտերու ապահովութիւնը երաշխաւորելու 1991-ին: Տիկին Միթերան կ՚ուզէ որ սրբագրուին անցեալի սխալները եւ կը թուէ անոնցմէ երկուքը՝ վերջ չդնել Ս. Հիւսէյնի մենատիրութեան եւ երեսի վրայ ձգել Քիւրտերը: Զուրանար որ Պարզանի եւ Թալապանի պատասխանատուութեան բաժին ունին ու պատկերալից ձեւով կը բացատրէ. – «Երբ 2 առնէտ կը դրուի կողովի մը մէջ առանց ուտելիք տալու, իրար կ՚ուտեն»:

Ինչ կը վերաբերի Պաղտատի, ներքին ճակատի վրայ շատ բան չէ փոխուած հակառակ անոր որ Միացեալ – Նահանգներու նպատակն էր «նուաստացնել» Ս. Հիւսէյնը: Առայժմ, ամրապնդեցին քըրտական անջատողականութիւնը, հակառակ անոր, որ դէմ կը մնան քիւրտ անկախ պետութեան մը ստեղծման:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔՍՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Փարիզի Սէն Պեռնար եկեղեցին ապաստանած 300 Մալիցիներու արտաքսման հարցը արձագանգ գտած է նաեւ եւրոպական եւ ափրիկեան մամուլին մէջ: Առաջինները կը քննադատեն ֆրանսական իշխանութիւններու ցուցաբերած կեցուածքը, իսկ երկրորդները նաեւ կ՚ուղղեն բաւական խիստ մեղադրանքներ:

Հակազդեցութիւններու գլխաւոր պատճառը եկեղեցիին գրաւումին վերջ տալու բիրտ ձեւն է որ խոտոր համեմատական կը նկատուի Ֆրանսայի «ասպնջական» նկարագրին: Պելժական թերթ մը այս պարագաներէն զատ ուշադրութեան կը յանձնէ նաեւ որ Ֆրանսայի ընկերվար ընդդիմութիւնն ալ կառավարութիւնը քննադատելով հանդերձ 300 Ափրիկեցիներու խնդրով, կողմնակից չէ երեւցած ամբողջական կարգաւորումի մը: Ըսելէ ետք թէ Ֆրանսա եւրոպական ուրիշ երկիրներէ շատ աւելի հիւրընկալ օրէնք մը ունի գաղթականութեան, որոշ չափով զարմանալի կը նկատէ որ այդքան մերժողական ըլլայ Ափրիկեցիներու հանդէպ երբ հին կապեր ունեցած է այդ երկրամասին հետ: Լրագրողը կը շարունակէ որ եթէ արեւմտեան երկիրներու ներկայ կացութիւնը գաղթականներու աւելի լայն հիւրընկալութեան մը պայմանները չունի, անոնք կրնան իրենց հարստութենէն բաժին մը հանել աղքատ երկիրներու, որպէսզի գլխաւորաբար Ափրիկէն բոլորովին չխորասուզուի անյուսութեան անելին մէջ: Մինչ այդ, Ֆրանսայի իշխանութիւններէն կ՚ակնկալուի որ վերահաստատեն աւանդութիւնը, նախ սրբագրեն Փասքուայի օրէնքը, վերադառնալով «հողի իրաւունք»ին:

Ափրիկեցիներու հանդէպ մերժողական ընթացքին բուն պատասխանատուն տընտեսականը չէ, Իտալիոյ «Լա Սթամփա»-յի կարծիքով: Աւելի զգացական է: Ֆրանսայի Ափրիկեցիները եռապատիկ աւելի զաւակ կ՚ունենան, անոնց կիները կ՚ընեն այնպիսի գործեր որոնք անընդունելի են Ֆրանսացիներու համար: Նաեւ կ՚ապրին կատարելապէս կեթթոյական կեանք մը, գրեթէ ոչ մէկ առընչութիւն հաստատելով ֆրանսական միջավայրին հետ: Ինչ կը վերաբերի ժողովուրդին, թերթը կ՚ըսէ թէ մեծ մասով կը բաժնէ կառավարութեան մօտեցումը, բայց դիտել կու տայ թէ երբ ոստիկաններ տապարներով կը ջախջախեն եկեղեցիի մը դուռը, արտաքսելու հրահանգը գործադրելու համար, ցնցիչ տպաւորութիւն մը գործած է. սխալ չէ ըսել որ Ֆրանսացիները կը փափաքին Ափրիկեցիներու մեկնումը, բայց կ՚ուզեն որ ատիկա ըլլայ ոչ ուժի գործադրութեամբ, ոչ ալ հրապարակաւ, աղմուկ–աղաղակով:

Ափրիկեան խառնագոյն դատումներէն մէկը ունեցած է Պամաքոյի «Նոր Հորիզոն» թերթը. հոն Ֆրանսայի ժողովուրդը մարդկային իրաւանց եւ ժողովրդավարութեան դասեր տալու անարժան կը նկատուի, երբ օտարատեացութիւնը եւ ցեղապաշտ հակումները խորհրդարանականներու գլխաւոր սնունդը դարձած են:

Թերթին լրագրողը գունի զգացումներ կ՚արտայայտէ Ֆրանսայի նկատմամբ որ կը կարծէ թէ օտարականներու –յատկապէս Ափրիկեցիներու– վտարումով լուծուած են տնտեսական եւ ընկերային խնդիրները: Եւ ըսել որ այդ Ափրիկեցիներուն հայրերը հազարաւոր զոհեր տըւած են Ֆրանսան ազատագրելու համար նացիական տիրակալութենէն:

Լրագրողը հպարտօրէն նշելով Մալիցիներու ճանապարհորդական դարաւոր աւանդութիւնը եւ ըսելով մինչեւ իսկ թէ Գոլոմպոսէն առաջ մալիցի թագաւոր մը եղած է Ամերիկան գտնողը, կը գրէ. «Ֆրանսան շատ փոքրիկ հողակտոր մըն է տիեզերքի մէջ: Թող փակուի ինքն իր վրայ, պատրաստելով սեփական անկում: Ապագայի բանալին աշխարհին բացությունն մէջ է: Մենք Մալիի մէջ մեր դռները բաց կը պահենք ամէն տեսակ գաղթականութեան, նոյնիսկ ֆրանսականին»:

ԽՕՃԱԼԱՆԻ ԶՕՐԱԿՈՉԸ

Իրաքի հիւսիսային շրջանին մէջ բռընկած քրտական հարցը վտանգաւոր զարգացումներ կ՚արձանագրէ քրտական եւ թրքական ճակատներուն վրայ: Ինչ որ կը վերաբերի առաջինին, մինչ եղբայրասպան կռիւներու եղած երկու ղեկավարները՝ Պարզանի եւ Թալապանի կը շարունակեն զիրար ամբաստանել, քրտական զինեալ ուժերու ղեկավար, ՓՔՔ-ի նախագահ Ա. Խօճալան ընդհանուր զօրակոչ յայտարարած է: «Քիւրտիստանի հայրենասէր ժողովուրդին ու անկախութեան անոր հերոս պատերազմիկներ»ուն ուղղուած կոչը կ՚ըսէ թէ Թուրքիա կրնայ ամէն պահ գրաւել Հարաւային Քիւրտիստանը, ուստի անկախութեան բոլոր մարտիկները պէտք է ահազանգի վիճակի մէջ գտնուին: Պայքարը պէտք է տեւէ մինչեւ վերջնական յաղթանակ: Քրտական «Խօզկիւր փոլիթիքա» օրաթերթին (Սեպտեմբեր 6) առաջին էջին ճակատը տրուած այս յայտարարութենէն զատ քիւրտ յօդուածագիրներ ու կազմակերպութիւններ կը կրկնեն կռուի պատրաստ գտնուելու կոչեր:

Քրտական խնդրին զարգացումները շարժման մղած են թրքական բանակային ուժերն ալ: Թուրքիոյ Սպայակոյտը հրասայլեր, օդանաւեր ու կարեւոր թիւով զօրք կուտակած է Իրանի եւ Իրաքի սահմանին վրայ: Գլխաւոր թիրախը,

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՎԱՂԸ

«ՅԱՌԱՋ- ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (218) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. –

Մեղրածոր քոյնը — Խ. ՃԸՊՐԱՆ
Հաշմուած մարդը
Իր դարուն զաւակը — ՇԱՀԱՐԱՁ
Թատերական ընթերցումէն
Թատերական արուեստանոց
— Ժ. ՉՈԼԱՔԵԱՆ
Adieu Maestro !
— G. DER HAROUTIOUNIAN

ԳԱՆՁԱԳՈՂՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Դէպի անկախ պետականութեան կայունացում դիմող Լեռնային Ղարաբաղը ռազմականէն ետք տնտեսական, մշակութային յաջողութիւններով ընդհանրապէս մեծ կամ փոքր գոհունակութիւններ կը պատճառէ ամբողջ Հայութեան: Ըլլալիքները, պարզ է որ եղածներէն շատ շատ են, բայց Ղարաբաղցիին կողմէ մինչեւ այսօր ցոյց տրուած ազատ ապրելու վճռակամութիւնը բաւարար երաշխիք է որ անոր նպատակները անպայման կ՚իրագործուին:

Ձկա՞ն ժխտական, ափսոսալի երեւոյթներ ալ կազմաւորումի, վերադասաւորումի անորոշութիւններով, երբեմն վարանումներով հարուստ ներկայի շրջանին. կա՛ն անշուշտ: Ու բնական է որ ըլլան երբ իշխանութեան զանազան օղակներ նոր նոր կը սահմանեն իրենց իրաւասութեան, պարտականութիւններու շրջանակները. նոր նոր կը սահմանուին գործունէութեան անհրաժեշտ միջոցները: Ու ժողովուրդը այդ բոլորին հետ նորովի համակեցութեան մը վարժընթացի շրջանը կ՚ապրի:

«Լրագիր» օրաթերթին Օգոստոս 27-ի թիւին մէջ տեղ գտած է Յուշարձաններու պահպանութեան Հայաստանի Վարչութեան մասնագէտ Սլաւա Սարգսեանի ուղղուած հարցում մը ու անոր պատասխանը: Ս. Սարգսեան նաեւ Արցախի պատմաճարտարապետական յուշարձաններու հսկողութեան Վարչութեան մաս կը կազմէ, այս հանգամանքով ալ քաջ ծանօթ է այս բնագաւառին: Ադրբէջանական լուծին թօթափումին հետ, շատ մարդերու պէս, Արցախցին առիթը գըտաւ նաեւ ձեռք առնելու հարազատ ըստացուածքներ որոնցմէ է ճարտարապետական կոթողներու վերաբերողը: Կարելիութիւններու սահմանին մէջ նորոգութիւններու ձեռնարկուած է, բայց կարիքը անսահման է ու միջոցները շատ սահմանափակ:

Տարիներով անտեսուած, թշնամական ամէն տեսակ վերաբերումի, աւերումի թիրախ եղած այդ կոթողներուն ցոյց տրուած հետաքրքրութիւնը իր պատճառած ուրախութեան հետ կ՚ունենայ նաեւ անբաղձալի կողմ մը: Առիկա հսկողութեան պակասէն օգտուելու պարագան է որուն մասին կը խօսի Ս. Սարգսեան:

Արցախի յուշարձաններուն վկայագրման, վաւերագրման աշխատանքը ըսկըսած է 80-ական թուականներուն: Մինչեւ այսօր ցանկագրուած շուրջ երկու հազար յուշարձանէ 773-ը վաւերագըրուած է: Անոնցմէ դուրս կը մնան ազատագրուած շրջաններու մէջ գտնուողները: Վերանորոգման գործին համար նոյն շրջանին հիմնուած արուեստանոցն ալ յետագայ դէպքերու բերումով գործունէութիւնը դադրեցուցած է:

Այսօր, թարմացած հետաքրքրութիւնը հետը բերած է գանձախուզութեան եւ գանձագողութեան երեւոյթները: Առանձին մարդիկ, կ՚ըսէ Ս. Սարգսեան, գանձ գտնելու մարմաջով յուշարձաններ կ՚աւերեն: Փնտռուածը յատկապէս Արցախի նշանաւոր իշխաններուն գանձը կ՚ըլլայ: Մասնագէտին կարծիքով նման գանձ չկայ, բնաւ եղած ալ չէ: Գանձախոյզերը փորած – քանդած են Ջաբեքտարի վանական համալիրին գաւիթը, վնասուած են Դադիվանքէն արեւմուտք գտնուող Աստուածածին եկեղեցիին արձանագրութիւնները, գողցած են նոյն վանքէն հիւսիս գտնուող տապանաքարերը, կոտրտած են Խաղբակ իշխանին Գտնաքար գտնուող խաչքարտապանաքարը, իսկ նոյն գիւղէն մօտ 2 քմ. արեւմուտքի Համամ թարեպաշտ իշխանին (Թ. դար) եկեղեցին քանդըւած, գետնի հաւասարեցուած է, միշտ հոն պահուած ենթադրեալ գանձին երազով:

Ս. Սարգսեան, այսուհանդերձ, յոյս կը յայտնէ որ կրթութեան, գիտութեան, մշակոյթի նախարարութիւնը կարեւոր կը նկատէ յուշարձաններու պահպանութեան հարցը: Իր մաս կազմած վարչութիւնը պատրաստած է Արցախի յուշարձաններու վկայագրման, պահպանութեան գօտիները եւ առաջնահերթ աշխատանքներու ծրագիր տասը հազար յուշարձանէ առ այժմ հինգ հազարին համար: Իսկ նման ծրագրի համար հարկաւոր է կ՚ըսուի 35 միլիոն դրամ: Նման գումարի մը ապահովման համար ամէնէն վստահելի հասցէն կը նկատուի Հայաստանի կառավարութիւնը:

Գանձագողութեան ու մանաւանդ այդ նպատակով կատարուած աւերումներու որոնք հասած են մինչեւ եկեղեցիի մը ամբողջական քանդումին, մասին ըսուածը միտք կը բերէ «մշակութասէր»ի մեր այնքան հպարտաւիթ ինքնաորակումը: Թէեւ ատով գծուած հակասութեան չափ իրական է նաեւ առածը որ կ՚ըսէ թէ նոյն պարտէզին մէջ վարդ ալ կ՚աճի, տատասկ ալ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՀԱՄԱԶՕՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆ ԱՐԺԱՆԹԻՆԱՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ներկայ հարցախոյզը կատարուած է շօշափելու համար արժանթինահայ աշակերտներու տրամադրութիւնը՝ ինչ կը վերաբերի հետեւեալ հարցադրումներուն.–

ա) Կրնա՞յ աւելի արդիւնաւոր ըլլալ հայերէնի ուսուցումը, եթէ պաշտօնական առարկաներու համազօր դառնայ հայերէնի նիշը:

բ) Արտաքին ստիպումը (ծնողական թէ դպրոցական) ժխտական անդրադարձ կ՚ունենա՞յ աշակերտի վերաբերումին մէջ՝ հանդէպ հայերէնին:

գ) Եթէ վերցնենք այդ արտաքին ստիպողութիւնը, եւ հայերէնի ուսուցումը ըլլայ աշակերտի կամաւոր ընտրութեան հիմունքով, աշակերտներու ի՞նչ տոկոսը պիտի ընտրէ հայերէնը իբրեւ առարկայ:

դ) Հայերէն սորվեցնելու համար «ուղող»ին, աւելի դրական ձեւ մը չէ՞ դըպրոցներուն մէջ կիրարկել կամաւոր ընտրութեան սկզբունքը: Պարզ խօսքով՝ աշակերտը ի՛նք որոշէ հայերէն սորվելու կամ չսորվելու իր պարտաւորութիւնը:

Այս հարցադրումները կամ... նախակասկածները գոյութիւն ունին հայեցի դաստիարակութեամբ զբաղող կրթական շրջանակներու, ուսուցիչներու եւ ծնողքներու մօտ եւ յաճախ խորհրդածութեան կամ վէճի առարկայ կը դառնան անոնք:

Շատերու համար՝ հայերէնի ուսուցման ինչ–ինչ դժուարութիւններ իրենց դրական լուծումը կը գտնեն, ինչպէս նաեւ աշակերտներու մօտ նկատուող թոյլ վերաբերումը կամ չկամութիւնը օրինական հակակշռի կ՚ենթարկուին, եթէ հայերէնի առարկաները նիշի դրութեամբ համազօր դառնան պաշտօնական ծրագրի միւս առարկաներուն, ինչպէս ուսողութիւն, կենսաբանութիւն, մարզանք, եւայլն: Մէկ խօսքով՝ հայերէնը մաս կազմէ պետական պաշտօնական ծրագրին:

Պարզ է. հայերէնի համազօրութիւնը կախում ունի պետական պատկան մարմիններէն եւ դուրս կը մնայ հայ դպրոցի հասողութենէն: Առաւել եւս, կարելի չէ ի սկզբանէ եզրակացութիւններ հանել նման պաշտօնականացումի խաւանական արդիւնքներու մասին: Մնաց որ պաշտօնական առարկաներու հանդէպ աշակերտական վերաբերումները աւելի քան ծանօթ են եւ կրնան ցուցանիշ ծառայել հարցը ուսումնասիրողին:

Ինչ կը մնայ կամաւոր ընտրութեան սկզբունքին, առիկա կ՚ենթադրէ շրջափոխել հայ դպրոցի առաքելութիւնը: Նոր տարազ մը գտնել «դպրոց պահելու» համայնքային յանձնառութեան:

Ամէն պարագայի մէջ, թեր ու դէմ այս տեսակէտները ունին իրենց առաւելութիւնները եւ բացասական կողմերը: Այս մասին կարելի է անշուշտ խօսիլ երկարօրէն, նայած կողմնորոշումի: Բայց մեզ չահագրգռողը աշակերտներն են, աշակերտներու տրամադրութիւնը, հարցերը լուծելու կերպերը: – Ի՞նչ կը մտածեն այս ուղղութեամբ մեր աշակերտները:

Հարցախոյզի արդիւնքները խօսուն են.

Հարցախոյզի ենթարկուած աշակերտներու մեծագոյն տոկոսը համաձայն չէ հայերէնի պաշտօնականացումին եւ կը նախընտրէ, որ հայերէնը մեր դպրոցներուն մէջ աւանդուի այնպէս ինչպէս կ՚աւանդուի ներկայիս, այսինքն համայնքի (ոչ–պետական) ստիպողութեան սահմաններուն մէջ:

Այսպէս.

ա) «Համաձա՞յն ես հայերէնի պաշտօնականացումին» հարցումին, աշակերտները կը պատասխանեն հետեւեալ ձեւով.–

73% Ոչ

27% Այո:

բ) «Քեզի համար նիշը կարեւո՞ր է հայերէն սորվելու համար».

68% Ոչ

27% Այո:

5% Անորոշ:

Համայնքի – ընտանեկան ստիպողութեան եւ կամաւոր ընտրութեան միջեւ նախընտրութեան պարագային, աշակերտները մեծագոյն տոկոսով կը կողմնորոշուին ստիպողութեան կողմը: Այսպէս. – «Քու կարծիքով հայերէնը ստիպողակա՞ն պէտք է ըլլայ (ոչ–պետական առումով) թէ կամաւոր ընտրութեամբ» հարցումին կը պատասխանեն.

79% Ստիպողական

27% Կամաւոր

3% Անորոշ:

Հայերէնը «ստիպողական» ընկալողներուն 85%-ը կ՚ուզէ «գրել, կարդալ, խօսիլ» սորվիլ, մինչ 15%-ը կը նախընտրէ միմիայն «խօսիլ» սորվիլ: (Առիկա այժմէական ուրի՛շ կարեւոր հարց մըն է): Ինչ կը մնայ «կամաւոր» ընկալողներուն, անոնք հայերէնի փոխարէն կը նախընտրեն սորվիլ՝ 45%-ը՝ անգլերէն, 35%-ը՝ համակարգիչ, 10%-ը... հայերէն եւ 5%-ը՝ ուրիշ (ֆրանսերէն, եւն.):

Ըստ հարցախոյզի արդիւնքներուն՝ կըրնանք հանել հետեւեալ եզրակացութիւնները.–

ա) Պաշտօնականացումը կամ կամաւոր ընտրութեան սկզբունքը ոչ մէկ նըպաստ կը բերէ հայերէնի ուսուցման բարեփոխումին:

բ) Հայերէնի ուսուցման թերիներն ու դժուարութիւնները պէտք է փնտռել ուրիշ տեղ, քան աշակերտներուն վերագըրւող չկամութեան մէջ, եւն.:

գ) Հայերէնը սիրոյ եւ գիտակցութեան դաս է: Այսպէս կ՚ըմբռնեն աշակերտները, եւ առիկա լաւագոյն զէնքն է հայ ուսուցիչին:

Հարցախոյզը կատարուած է ընթացիկ տարուան (1996) Ապրիլին, Երկրորդականէն 172 աշակերտի վրայ (13 – 17 տարեկան, 110 աղջիկ, 62 մանչ)(*), որոնց 162-ը ծնած է Արժանթին, իսկ 10՝ Հայաստան: Իբրեւ յաւելեալ պարզաբանում աւելցնենք հետեւեալ ճշդորոշումները. – 172-ի վրայ 8 աշակերտ կու գան ոչ–հայկական նախակրթարանէ, երկու աշակերտ հայ չեն (համահաւասար մակարդակով հայերէն կը սորվին մանկապարտէզէն ի վեր), իսկ ամբողջութեան 25%-ը ծնունդ են խառն ամուսնութիւններու (հայրը կամ մայրը ոչ հայ):

ՊԵՏՐՈՍ ՀԱՃԵԱՆ

(*) Այս թիւերը որոշ չափով նման են հայ դպրոցներու աշակերտութեան մանչերու եւ աղջիկներու համեմատութեան, որ ընդհանրապէս պահած է երկու աղջիկ մէկ մանչ համեմատութիւնը: (Կրթական տեսանկիւնէն ուսումնասիրելի երեւոյթ մը անկասկած):

ՆՈՐ ԳԻՐՔ ՎԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Վերջերս, Մշակոյթի նախարարութիւնը Թուրքիոյ քաղաքները ներկայացնող մենագրութիւններու շարքին հրատարակեց Վանի նուիրուած գիրք մը: Ընտիր թուղթի վրայ մօտաւորապէս երկու հարիւր էջերէ բաղկացած գիրքը՝ զարդարուած բազմաթիւ գունաւոր լուսանկարներով, Վանը կը ներկայացնէ պատմութեան ընթացքին անցած հանգրուաններով, որոնց իւրաքանչիւրին համար գրութիւն մը ունի նուիթին մասնագէտ դասախօս մը, ընդհանրապէս Եղէականի համալսարանէն:

Առաջին հատուածը կը վերաբերի Քարեդարեան շրջանէն մինչեւ Ուրարտուի վերջաւորութեան շրջանին: Հոն կարդալ կը նկարագրուին Ուրարտական յաջորդական մայրաքաղաքներ, Արգաշկուն, Տուշպա (այժմու Վանի ամրոցը), Վանի հիւսիսակողմը Թոփրագգալէն, տեղեկութիններ կը տրուին աստուածներ՝ Խալդի, Թէյշէբա եւ, Շիվինի կրօնքին, մեհեաններուն շինարարութիւններուն, ժայռափոր դամբարաններուն եւ սեպագիր արձանագրութիւններուն մասին: Երկրորդ մասը կը ներկայացնէ ուրարտական շրջանին կառուցուած ջրանցքներն ու ամբարտակները, որոնցմէ ամէնէն նշանաւորն է Շամիրամի (կամ Մենուա թագաւորին) անուան, աւելի քան 50 քմ. երկարութեամբ ջրմուղը, որ 2800 տարիներէ ի վեր այսօր իսկ կ՚ոռոգէ Վանի դաշտավայրը:

Միջնադարեան քրիստոնէական շրջանը վերնագրին տակ Գ. մասը կու տայ տեղեկութիւններ Դ. դարէն սկսեալ նախաբիւզանդական ապա արաբական գերիշխանութեան մասին: Այդ միջոցին է որ, կ՚ըսէ հեղինակը, տեղացի հայ իշխաններ Բիւզանդիոնի զօրումով մերթ ընդ մերթ ապստամբած են Արաբներու դէմ, որոնք ի վերջոյ 862-ին Աշոտ Բագրատունիին կը շնորհեն «Իշխանաց իշխան Հայկական, Վրացական եւ Կովկասեան հողերու» տիտղոսը: Արաբներու եւ Բագրատունիներու միջեւ անհամաձայնութեան իբր արդիւնք Արծրունիներ կը տիրապետեն Վասպուրականի եւ Արաբներ Գագիկ Ա.-ը կը հռչակեն իբր «Վասպուրականի Թագաւոր» անոր նուիրելով ոսկեայ թագ եւ արքայական պատմուճան: Բիւզանդիոն եւս կը ճանչնայ Գագիկ Ա.-ի թագաւորութիւնը: Այս առթիւ կը յիշուի այդ շրջանի պատմագիր Թովմաս Արծրունիի անունը եւ կը նկարագրուին Արծրունիներու շինարարութիւնները, Աղթամարի Ս. Խաչ եկեղեցին, Վարագայ վանքը (Եոտի Քիլիսէ), Կտուց կղզիի (Զարբանակ ատասը) Ս. Կարապետ եկեղեցին եւ Հայկավանքը: Տրուած ճարտարապետական մանրամասնութիւնները աւելի դիւրամատչելի կը դառնան շնորհիւ գեղատիպ, յաճախ զոյգ էջերու վրայ տարածուած գունաւոր լուսանկարներու: Ցատկանշական են մասնաւորաբար դարասկիզբի գերման եւ անգլիացի հետազօտողներու՝ Պախմանի եւ Լինչի գիրքերէն առնուած լուսանկարները, որոնք իրենց անվթար վիճակով կը ներկայացնեն Վարագայ վանքն ու յարակից եկեղեցիները:

Դ. բաժինը կու տայ Թրքական շրջանի պատմութիւնն ու արուեստը: 1071-ի բիւզանդական բանակին Մանազկերտի մէջ Սելճուկներու դէմ պարտութեամբ կը սկսի այս հանգրուանը: Այս բաժինին մէջ բացատրութիւններ կը տրուին Վանի բերդին ստորոտը, հին քաղաքին մէջ կառուցուած մզկիթներուն, Արճէշ եւ Խլաթէն դամբարաններու (գիւմպէթ), գերեզմանաքարերու եւ Խոշապի բերդին մասին, որոնց կ՚ընկերանան զարդակերտ բին քաղուած լուսանկարներ եւ անցեալ դարու կէսէն գծանկարներ: Իբր Վանի շրջանի յատուկ ձեռարուեստի նմոյշ՝ կը նշուի արծաթագործութեան ինքնատիպ գործուածք մը՝ սեւաւ կամ սաւատով (արծաթ պղինձի փոշիի, ծծումբի, բորակի եւ սովորական աղի միահալուածք) արծաթէ իրերը բուսական զարդամոթիվներով նախշումը: Այսօր այս արտադրութիւնները կարելի կ՚ըլլայ տեսնել միայն թանգարաններու մէջ: Ե. բաժինը կը ներկայացնէ ԺԷ. դարու յատուկ մանրանկար մը, որ բերդին ստորոտը պարսպապատ հին քաղաքին մասին

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԻՒՄՐԻԻ ԵԶԱԿԻ ՋՐԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆԸ ՇԱՀԱԳՈՐԾՄԱՆ ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ Է

Գիւմրիի մէջ սկսած է բանիլ յատուկ ...ու եզակի այն ջրելեկտրակայանը որ կա... ...ուցուած է քաղաք մուտք գործող ջրա... ...արին վրայ եւ առաջին առթիւ ան ար... ...տադրած է արդէն 10 հազար քիլովաթ ...ելեկտրականութիւն: Թէքնիք գիտու... ...թիւններու դոկտ. Գուրգէն Աւետիսեանի ...նքերու արդիւնք այս կայանը ներկայիս ...արտադրէ օրական 320 քիլովաթ ուժգ... ...ութեամբ եւ կարելիութիւնը կայ այդ ...արտադրութիւնը հասցնելու մինչեւ 500 ...քիլովաթի, շնորհիւ շարք մը նոր սար... ...քաւորումներու կիրառութեան:

ԱԹԼԱՆԹԱՅԻ ՀԵՐՈՍՆԵՐԸ ՎԱՐՁԱՊԵՏԻՆ ՄՕՏ

Օգոստոս 30-ին, վարչապետ Հրանտ ...Բագրատեան ընդունած է Աթլանթայի ...խաղերուն մետալ շահած կամ բարձրա... ...ին դիրքեր գրաւած մարզիկները եւ ա... ...նց մարզիչները: Վարչապետը յունա... ...հռոմէական ոճի ըմբիշ, ոսկի մետալակիր ...Արմէն Նազարեանին եւ ազատ ոճի ըմ... ...բիշ, արծաթ մետալակիր Արմէն Մկրտըչ... ...եանին յանձնած է Պետութեան կողմէ ...համապատասխանաբար 10 հազար եւ 5 ...հազար տոլար գումարները, որպէս խրա... ...խուսման պարգեւ: Պարգեւներ ստացած ...են նաեւ մարզիչներ Ռոպէր Սարեան եւ ...Գրանտ Ենոքեան (համապատասխանա... ...բար 2000 եւ 1000 տոլար) 1000-ական տո... ...լար պարգեւներ ստացած են նաեւ 5-րդ ...տեղ գրաւած հեռացատքորդ Արմէն Մար... ...տիրոսեան եւ ազատ ոճի ըմբիշ Արա ...Գէորգեան, իսկ անոնց մարզիչները պար... ...գեւատրուած են մանեկէթոսքոփներով:

...ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ
Բ. տարի, թիւ 4 (10)
Օգոստոս 1996

...Պէրքլի, Գալիֆորնիա:

...կատար կու տայ: Կայ նաեւ Էվլիա ...Չէլէպիի (ԺԷ. դար) ճանապարհագրու... ...թենէն Վանի մասին հատուած մը, ուր ...նկարագրուած է այն ժայռի մեծ զանգը... ...ածը եւ անոր վրայ կառուցուած Վա... ...նի բերդը: Չէլէպի այդ հսկայածաւալ ...ժայռը կը նմանցնէ լիճին եւ քաղաքին ...մէջ եւ ծնրադիր մեծ ուղտի մը եւ կը յի... ...շէ նաեւ միայն երկու կղզի իրենց նաւա... ...հանգիստով եւ եկեղեցին: Գրութիւն մըն ...ալ Եաշար Քէմալ, որ տալէ ետք իր ...տպաւորութիւնները Վանի մասին, կ'ըսէ ...թէ ինչ որ է Պուրսան իրր առինքնող քա... ...ղաք Արեւմուտքի մէջ, նոյնն է Վանը Արե... ...ւելքի մէջ: Վերջին հատուածը կը վերա... ...բերի այժմու Վանին, ուր կը նշուի թէ ...դար մը առաջ երբ բնակչութիւնը 430 ...հազար էր, այսօր կը յանգի մէկ միլիո... ...նի: Մինչ դար մը առաջ բնակչութեան ...հարիւրը մահմետական, 41 առ ...հարիւրը քրիստոնեայ, իսկ մնացեալը ...Հրեայ, Եգիպտ եւ Գնչուներէ կը բաղկա... ...նար, այսօր իրր հետեւանք գաղթերու, ...ամբողջովին մահմետական են բնակիչ... ...ները:

Այս բաժնին մէջ կը նշուի թէ Ա. Աշ... ...խարհամարտի աւերումներէն ետք, Վան ...քաղաքը որ կը գտնուէր բերդին ստորո... ...տը, փոխադրուեցաւ այժմու տեղը, լի... ...ճէն 7 քմ. հեռու: Կը յիշուին մի առ մի ...Հանրապետական շրջանի շինարարութիւն... ...ները, որոնց գլխաւորն է Աթաթիւրքի ...հարիւրամեակին ձօնուած համալսարա... ...նը:

Ա. Գ.

«Մարմարա», Օգոստոս 27

ՎԵՐԱԴԱՐՁ՝ ԴԱՍԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

ՀԱԿԱՌԱԿ ԲՈԼՈՐ ՆԱԽԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԵՒ ՀՌՈՄԷԱԿԱՆ ԴԱՍԱԿԱՆ ԵՐԿԵՐԸ ԿԱՊՐԻՆ ԶԱՐՄԱՆԱԼԻ ՎԵՐԱԶԱՐԹՕՆՔ ՄԸ

Գիրքին կողքին վրայ հրատարակիչը կը գրէ մօտաւորապէս հետեւեալը.

«Հերոսականութեան, պատերազմի եւ դաւաճանութեան առինքնող պատմութիւն մը: Հեղինակին բնաբանը քաղաքակրթութիւններու բախումն է՝ սկսելով գեղեցիկ կնոջ մը հանդէպ երկու այրերու սէրէն եւ աւարտելով քաղաքի մը կործանումով: Շարք մը դէպքերէ ետք հերոսը խոյս կու տայ կործանումէն եւ դիւցազներգական 10 տարուան ճամբորդութենէ մը ետք, հրէշներու, փուկներու եւ կախարդական իրապաշտութեան գծած ուղիով կը վերադառնայ տուն՝ դիմագրաւելու համար վերջին ճակատամարտ մը՝ իր կնոջ եւ զաւակին սիրոյն»:

Սուրերով կռիւի եւ կախարդներու աշխարհի վերաբերեալ արդի երեւակայական պատմութեան մը մասին չէ այս նկարագրութիւնը, այլ հրատարակչական մարդին մէջ հրատապ «նոր» անունի մը՝ Հոմերոսի դիւցազնավէպերուն դովքը հիւսող ծանուցում մըն է:

Ցանկարծ դասական հին երկերու հեղեղ մը սկսած է դուրս գալ արեւմտեան հրատարակչատուներէ: Վերջին քանի մը ամիսներուն Բրիտանիոյ Փենկուէն Պուքս հրատարակչատունը ձեռնարկեց նոր մատենաշարի մը՝ «Փոէթց ին Թրանսլէյշըն» (Բանաստեղծներ՝ թարգմանաբար) վերնագիրով: Անոր առաջին հրատարակութիւնները կ'ընդգրկեն Վիրգիլիոս, Հորասիոս, Հոմերոս, Մարշալ, Ովիտիոս, Սափօ եւ Սենեկա: Բրիտանական հռչակաւոր այլ հրատարակչատուն մը՝ Օքսֆորտ Համալսարանի Տպարանը վերջերս հրապարակեց դասական թարգմանութիւններու նոր ծաղկաքաղ մը: 1993-էն ի վեր այս հրատարակչատունէն լոյս տեսած են յունական եւ լատինական հին գրականութեան շուրջ 20 նոր թարգմանութիւններ:

Միացեալ-Նահանգներու մէջ Հարվըրտ Համալսարանի տպարանը ամէն ամիս մը հրապարակէ Լոէպ դասական գրադարանին դասական 500 երկերէն քանի մը հատին թարգմանութիւնը: Անիկա նաեւ ամէն տարի լոյս կ'ընծայէ դասական հին գործերու նոր թարգմանութիւններ: 1996-ի բերքը կ'ընդգրկէ վերախմբագրուած «Ոդիսական» մը, Սոփոկլէսի մէկ գործը, Եւրիպիտէսի ամբողջական երկերուն առաջին հատորը (Փենկուէն հրատարակչատունը կը ներկայացնէ մրցակից հատոր մը), Մարշալի գործերէն մէկը եւ յունական ցարդ գոյատեւած առաջին վէպը՝ «Քալլիրհօ»ն, որ կը պատկանի Շարիթոնի (ապրած եւ ստեղծագործած է Հռոմէական կայսրութեան սկիզբը) եւ լատիներէն առաջին վէպը՝ «Սաթիրիքօն»ը, որ կը պատկանի Պետրոնիուսի:

Ֆրանսական փոքր հրատարակչատուն մը՝ Արլէա մեծ յաջողութիւն արձանագրած է «Ռըթուր օ Կրան Թեքսթ» մատենաշարով, որ կը բաղկանայ դասական եւ այլ գործերու թղթակազմ եւ բարակ հրատարակութիւններէ, որոնք կը վաճառուին կանգառներու եւ օդակայաններու մէջ:

Անցեալին կատարուած անգլերէն հռչակաւոր թարգմանութիւններ եւս սկըսած են վերահրատարակուիլ: Անոնց շարքին է անգլիացի մեծ բանաստեղծ Ալեքսանդր Փոփի «Հոմերոսի Իլիականը», Արարիոյ Լորանսին «Ոդիսական»ը, ինչպէս նաեւ Ի. Վ. Ռիուսի «Ոդիսական»ը, որմէ վաճառուած է 2·5 միլիոն օրինակ՝ «Փենկուէն Քլասիքս» մատենաշարին կողմէ, ինչ որ զայն կը դարձնէ այս հրատարակչատան մեծագոյն յաջողութիւն արձանագրած հրատարակութիւնը՝ անգլիացի վիպագիր Տ. Հ. Լորընսի «Լէյտի Շաթըրլի'ս Լաւըր» վէպէն ետք: Այլ բընագաւառի մը մէջ, 1992-ի գրականութեան Նոպէլեան մրցանակը տրուեցաւ բանաստեղծ Տերէք Ուոլքոթի՝ մասամբ անոր «Օմերոս» երկին համար, որ Հոմերոսի առասպելական դիւցազներգութիւնը կը տեղադրէ Քարայիպեան ժամանակակից մթնոլորտին մէջ: Ուոլքոթ նաեւ «Ոդիսական»ը թատերականացուց Բրիտանիոյ Ռոյըլ Շէյքսփիր Քոմփընի թատերախումբին համար:

Այս բոլոր գիրքերը ո՞ւր ուղղուած են, եւ ինչո՞ւ հետաքրքրութեան այս ժայթքումը՝ մահացած գրագէտներու հանդէպ, որոնք վերջին տասնամեակներուն հազիւ դասաւանդուած են դպրոցներու եւ համալսարաններու մէջ...: Վերակենդանացումի պատճառներէն մէկը այն է, որ տասնամեակներ շարունակ անկում ապրելէ ետք դասական գործերու դասաւանդումը աստիճանական մագլցումի մէջ է: Ինքնին՝ զարմանալի երեւոյթ մը: 1960-ական տարիներուն Միացեալ-Նահանգներու եւ Բրիտանիոյ տարածքին լատիներէնը դադրած էր իբրեւ պարտադիր նիւթ դասաւանդուելէ դպրոցներու մէջ (յունարէնը շատ աւելի կանուխ վերցուած էր): Սակայն աւանդապաշտ սեփական վարժարաններ երբեք չէին հրաժարած լատիներէնէն. անոնց վերաժողովրդականացումը հաւանաբար պատճառ մըն է դասականներու վերակենդանացումին:

Երկրորդական վարժարաններէ ներս լատիներէնի վերադարձը միայն Միացեալ-Նահանգներու եւ Բրիտանիոյ առանձնայատկութիւնը չէ: 1992-ին Ֆրանսայի մէջ Ֆրանսական Ակադեմիայի անդամներէն ժագլին տը Ռոմիյի լատիներէնի եւ յունարէնի ուսուցումը տարածելու կոչուած ընկերակցութիւն մը հիմնեց: Անոր գնահատումով, այս լեզուները սորվող աշակերտներուն թիւը աւելցած է 75 առ հարիւրով: Ռոմիյի գրած է նաեւ «Փուրքուա Լը Կրէք» (Ինչո՞ւ Յունարէն) ուսումնասիրութիւնը, որմէ վաճառուած է աւելի քան 60 հազար օրինակ. բաւական մեծ թիւ մը՝ ոչ երեւակայական պատմութեան մը համար:

Վերոյիշեալ շարժումին արդիւնքներէն մէկը եղած է այն, որ այսօր գոյութիւն ունի դասականներու հանդէպ որոշ հետաքրքրութիւն ցուցաբերող ուսանողներու սերունդ մը, որ սակայն սովորաբար հին լեզուներու բաւարար գիտութիւն չունի դասականներու բնագիրները կարդալու համար: Հետեւաբար հոսկէ կու գայ թարգմանութիւններու կարիքը: Իսկ թարգմանութեան արշաւը ինքնին նոր երեւոյթ մը չէ: 18-րդ դարէն սկսեալ մարդիկ շատ աւելի հետաքրքրութիւն ցուցաբերած են դասական երկերու, քան թէ զանոնք առանց օգնութեան կարդալու ծառայող լեզուական գիտութեան հանդէպ: Ներկայիս նոր սերունդը քայլ մը անդին գացած է եւ դասական երկերը կը կարդայ միայն թարգմանութեամբ: Իսկ դասական լեզուներու հետեւողներու թիւի բարձրացումը պարզապէս պիտի խթանէ թարգմանութեան արշաւը: Սակայն դպրոցներն ու համալսարանները դասական գիրքերու շուկային միայն մէկ մասն են: Լոէպ դասական գրադարանին պատասխանատուն, որ 1970-ական տարիներուն զայն փրկեց սնանկացումէ, կ'ըսէ թէ գրադարանը թէեւ սերտօրէն առնչուած է համալսարանական շրջանակներու, սակայն պիտի չկարենար գոյատեւել առանց իր «սիրողական» շուկային:

● ՀԵՐՈՍՆԵՐ ԵՒ ՀՈՄԵՐՈՍ

Կը թուի, թէ դասական երկերը իրենց նիւթով սկսած են հաճելի թուիլ այսօրուան ընթերցողին: Դիւցազներգակ բանաստեղծներ Հոմերոսի եւ Վիրգիլիոսի, ինչպէս նաեւ՝ ողբերգակներ Էսքիլէսի, Սոփոկլէսի եւ Եւրիպիդէսի երկերուն մէջ երկու բնաբաններ որոնք նորաձեւութիւն ըլլալէ դադրած էին, այժմ ցայտուն կերպով կարեւորուած են. առաջին՝ ի՞նչ կը նշանակէ հերոս ըլլալ եւ երկրորդ՝ պատմութեան մէջ բախտի դերակատարութիւնը:

Սերունդ մը առաջ մտաւորական տեսակէտէն անպատշաճ էր յաւելեալ ուշադրութիւն դարձնել պատմական դէմքերու: Մարդկային դէպքերը պէտք էր բացատրուէին դանդաղ շարժող եւ ոչ անհատական ուժերով. օրինակ՝ դրամագլուխ, աշխատանք [illegible] ժողովրդագրութիւն: Անոնք տեսականօրէն օրէնքով կը կառավարուէին եւ կանխագուշակելի էին: Այսուհանդերձ, մինչ նման ուժեր իրենց դերակատարութիւնը ունին, անդին վերջին տարիներուն պատահած աննախատեսելի իրադարձութիւններ, ինչպէս՝ Հարաւային Ափրիկէի մէջ ցեղային խտրականութեան ջնջումը, համայնավարութեան անկումը, Եուկոսլաւիոյ պատերազմը, խախտած են հաւատքը զուտ մարդկային դէպքերու դիտանկիւնին հանդէպ: Այժմ այլեւս համոզիչ չի թուիր պատմութիւնը դիտել իբրեւ դանդաղ եւ անտեղատրելի բան մը, երկրաբանութի չինուածքին նման: Բախտը եւս սկսած է հաշուի առնուիլ եւ դիպուածներն ու արկածները՝ կշռադատուիլ: Իսկ անհատները մեծ դերակատարութիւն ունին...:

Շատեր հերոսական բան մը կը տեսնեն Նելսըն Մանտելայի ափյարին մէջ, որ 27 տարի բանտարկութենէ ետք Հարաւի Ափրիկէն առաջնորդեց դէպի ցեղային խտրականութեան ջնջում, ինչպէս նաեւ՝ Լեխ Վալեսայի մէջ, որ ներշնչեց Լեհաստանի անկախութեան ձգտումը: Եուկոսլաւիան այսքան պիտի չտարրալուծէր, եթէ երբեք Սլոպոտան Միլոսեւիչ քաջալերած չըլլար զինուած Սերպերը՝ ահ ու սարսափ տարածելու Պոսնիոյ եւ Խրուաթիոյ մէջ: Առանց փոխելու պատմութեան ներհուն ընթացքը, անհատներ կրնան իրենց դրոշմը ձգել անոր մակերեսին:

Այս տեսակէտէն, Հոմերոսի հետ կապերը անուղղակի են: Սակայն Աքիլլէսի կամ Ոդիսեւսի ատելավառ եւ միաժամանակ հիանալի արարքները հաւանաբար աւելի տրամաբանական կը թուին այնպիսի աշխարհի մը, որ հետաքրքրուած է անհատներու ազդեցութեամբ, քան թէ օրէնքներու նման ուժերով: Այն մարդիկը, որոնք բախտի եւ անորոշութեան կը հաւատան, աւելի հաւանական է, որ կարդան այնպիսի պատմութիւններ, ուր աստուածներ նարտ կը խաղան մահկանացուներու կեանքին հետ, քան թէ այնպիսի պատմութիւններ, ուր մարդկային վիճակները կառավարուած են կարգաւորումի սկզբունքով, անիկա ըլլայ երկնային սէր, տրամաբանութիւն, յառաջդիմութիւն, թէ շուկայի տնտեսութիւն: Եւ պատահմունք չէ, որ դասական երկերու վերակենդանացումին առընթեր վերածաղկում կ'ապրի կենսագրութեան արուեստը: Հերոսներ եւ ճիւաղներ դարձեալ հետաքրքրութեան առարկայ կը դառնան: «Փոէթց ին Թրանսլէյշըն» մատենաշարին ընդհանուր խմբագիրը կ'ըսէ. «Դարերը կարիք կը զգան հարց տալու, թէ հերոս մը ի՛նչ ձեւ կրնայ ստանալ: Աքիլլէս, Ոդիսեւս եւ Անէաս կ'ապահովեն սկզբնական հոլովոյթը...»:

Մինչ 18-րդ եւ 19-րդ դարերուն դասական երկերու թարգմանութեան մրցակցութիւնը յաճախ մտաւորականներու կողմէ կը տարուէր նոյնինքն մտաւորականութեան համար, անդին ներկայիս թարգմանութիւններ հրապարակող հրատարակչատուներու միջեւ մրցակցութեան թիրախը սովորական ընթերցողն է: Նոր ոճով այլազան թարգմանութիւններու, ինչպէս նաեւ հին բայց ժողովրդական թարգմանութիւններու հեղեղ մը կը հոսի դէպի գրախանութներ: Նոր թարգմանութիւնները կը բազմանան, որովհետեւ ոչ մէկ թարգմանութիւն որոշակի կերպով կատարեալ կը համարուի: Իսկ հիները նոր հետաքրքրութեան կ'արժանանան, պարզապէս որովհետեւ անոնց ընդմէջէն արեւմուտքի ընթերցողը կրնայ յայտնաբերել յունարէնի եւ լատիներէնի ազդեցութիւնը իր գրականութեան վրայ:

Թէեւ նախորդ դարերուն բաղդատած՝ երկրորդական որակի վերակենդանացում մը կ'ապրի դասական հին աւանդութիւնը, այսուհանդերձ 1960-ական տարիներու անկումէն ետք ակներեւ վերասլացքի մէջ են Յունաստանի եւ Հռոմի հնադարեան գրագէտները: Սակայն Հոմերոսի կամ Վիրգիլիոսի համար «անկում» բացատրութիւնը պարզապէս «տեղական փոքր դժուարութիւն» կը նշանակէ...

...Հոմերոսի դիւցազներգութիւնները վերապրած են քաղաքակրթութեան ոչ միայն մէկ, այլեւ երկու ամբողջական փլուզում. առաջինը՝ անոր տաղերը երգող Յոյներու եւ դարեր ետք յունական դասական ժամանակաշրջանին միջեւ տեղ մը, իսկ երկրորդը՝ Հռոմէական կայսրութեան քայքայումէն ետք: Ցարդ անգլիացի, ֆրանսացի կամ գերմանացի ոչ մէկ գրագէտ նոյնիսկ նման մէկ աղէտէ վերապրելու քննութեան ենթարկուած է: Հետեւաբար եթէ Հոմերոս ուղեցոյց մըն է, ապա դասականութիւնը կը շարունակուի...:

Քաղեց՝
Լ. ԿԻՒԼՕՅԵԱՆ-ՍՐԱՊԵԱՆ

«Ազդակ»

(Շար. Ա. էջէն)

գոնէ առայժմ ՓՔՔ-ի ուժերն են որոնց դէմ Անգարա կը յուսար Պարզանիի հետ համաձայնութեան գալով զօրաւոր պատուար կանգնել հարաւ-արեւելեան իր սահմանին վրայ: Սակայն վերջին դարգացումները գրեթէ դէմ յանդիման ձգած են Անգարան ՓՔՔ-ի հետ որ քրտական ամէնէն լուրջ քաղաքական ու ռազմական ներկայութիւնը կը հանդիսանայ:

Սեպտեմբեր 6-ի «Հիւրրիյէթ»ին տեղեկատուութեան համաձայն, արդէն բախումներ տեղի ունեցած են Թուրքիոյ հարաւ-արեւելեան ծայրամասին՝ Շէմտինլիի մէջ որ Իրաքի սահմանակից գօտի է: Ընդհարում ունեցած են թրքական ուժեր ու ՓՔՔ-ի զինեալներ, կան զոհեր:

Անգարա մինչ լրջագոյն մտահոգութեամբ կը վերաբերի խնդրին, Ինճիրլիքի միջազգային ուժերու հրամանատարութեան հրահանգած է որ ռումբ չկրեն այն օդանաւերը որոնք Թրքիոյ պիտի կատարեն հիւսիսային Իրաքի վերեւ: Պաղտատէն ալ երաշխիք ուզած է այդ ուժին պատկանող օդանաւերու դէմ որեւէ յարձակում չկատարելու: Սակայն Պաղտատ համաձայն չէ գտնուած թրքական կարգադրութեան, առարկելով որ բաւարար չի նկատեր միջազգային ուժերու պատկանող օդանաւերու ռումբ չունենալը, քանի որ անոնց թիւրքերը կը վրդովին զինք, իրաքեան ուժերու տեղաշարժերուն մասին ԱՄՆ-ու տեղեկութիւն փոխանցելու հեռանկարով:

Անգարա այս բոլորին զուգահեռ նաեւ միջնորդութեան գործունէութիւն կը տանի: Կարելի ամբողջ ճնշումը կը բանեցնէ Պարզանիի ու Թալապանիի որպէսզի անյապաղ բանակցութեան սկսին, Պաղտատը կը զգուշացնէ Թեհրանի հետ նոր ընդհարումներ ունենալէ, ԱՄՆ-ու ալ կը թելադրէ չռմբակոծել Իրաքը, չստեղծելու համար նոր Լիբանան մը: Թեհրանի ուղղուած կոչերն ալ հանդարտութեան հրաւէր կը կարդան:

Ուժերու, շահերու բարդ այս բախումները ամէնէն փափուկ դիրքերուն վրայ գետեղած են Անգարան որ յայտնապէս կը փափաքի առիթը օգտագործել ու գրաւել Քիւրտերու ապաստան իրաքեան շրջանը, սակայն ՓՔՔ-ի հետ բացայայտ ու ծաւալուն ճակատումի հեռանկարը նման փափաքներ խոչընդոտող դեր կը կատարէ: Ան կրնայ ուժերու նոր յարաբերութիւններ ստեղծել, այլ կնճիռներ հրահրել որոնք ոչ մէկ գնով օրակարգի բերել պիտի ուզէր Անգարա: Կայ տակաւին երկրին ներքին քաղաքական կացութիւնն ալ որ գրեթէ կը բացառէ վճռական քայլերու դիմելու կարողականութիւնը: Էրպաքանի կառավարութեան շատ փափուկ հաւասարակշռութիւնը, անփորձութիւնը, այդ կազմին մէջ իրերամերժ տարրերու գոյութիւնը խոցելի կէտերն են թուրք քաղաքական ճակատին որ կը պարտադրուի դիմագրաւել իր ուժերէն վեր նման տագնապ մը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԼՑԻՆ անձամբ յայտարարեց որ ամսուս վերջ վիրաբուժական գործողութեան մը պիտի ենթարկուի սրտէն: Գործողութիւնը կամրջում մըն է, բայց երբ նկատի առնուի որ Ելցին սրտի երկու լուրջ տագնապ ունեցած է եւ 65 տարեկան է, գործողութիւնը վտանգներ կը ներկայացնէ: Ռուսաստանի նախագահը դժուար կը խօսէր, աւելի ճիշդ կը կմկմար: Յայտնեց նաեւ թէ կը վաւերացնէ Լեբէդի չէչէնեան ծրագիրը, բացի այն կէտէն որ կը վերաբերի ռուսական զօրքին արագ քաշուելուն: Արդարեւ Լեբէդ յայտարարած էր որ ռուսական զօրքերը Սեպտեմբեր 8-էն իսկ պիտի սկսին քաշուիլ: Գալով Չերնոմիրդինի, Էնթէրֆաքսի միջոցաւ ըսած է որ Չէչէններու հետ ստորագրուած համաձայնագիրը քաղաքական փաստաթուղթ մըն է առանց իրաւական պարտադրական արժէքի:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբի վարչութիւնը կը խնդրէ նկատի առնել իր յառաջիկայ համերգը որ տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ, Նոյեմբեր 30-ին, Փարիզ, Opéra Comique — Salle Favart-ի մէջ:

Ցայտագիրը յատկացուած է Կանաչեանի եւ Ափրիկեանի գործերուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

71ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՍԻՄԻԱՆ. — Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Փամպուքեան 300 Ֆր.:

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Տիկին Մարի Պապայեան 900 Ֆր.:

ԿԱՌՏԱՆ. — Սեդա Սիմոնեան 100 Ֆր.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պ. Յովհաննէս Մոմճեան, բժիշկ Լեւոն Մոմճեան 1.000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին, իրենց մօր՝ Այրի Տիկին Արմենուհի Մոմճեանի (ծնեալ՝ Այնթապլեան) մահուան քառասունքին առթիւ:

ՄԱՐՍԷՅԼ — ՊՕՄՈՆ. — Պարոն Էսմոն Ծզնաւորեան կը նուիրէ 500 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման ի յիշատակ նորոգ հանգուցեալ իր մօր՝ Երանուհի Ծզնաւորեանի:

GROUPEMENT INTERPROFESSIONNEL ARMENIEN

NOTE D'INFORMATION

Le spécialiste interrogé sur le coût du transport vers l'Arménie de divers mobiliers scolaires offerts gratuitement par le Collège d'ECULLY avait présenté une évaluation pessimiste.

A l'enlèvement, les frais ont été réduits à moins de 100.000 F.

Le GIA remercie les donateurs l'ayant d'ores et déjà aidé financièrement à cette occasion et par anticipation ceux qui ont prévu de le faire.

GROUPEMENT INTERPROFESSIONNEL ARMENIEN :
B. P. 120 — 75763 Paris Cedex 16.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՀԵՌՈՒՍՏԵՍԻԼ FRANCE 2

«EN ROUTE POUR L'ARMENIE»

Սեպտեմբեր 8, Կիրակի, ժամը 22.35-ին Ֆրանս 2 կը հեռասփռէ վաւերագրական մէկուկէս ժամուան ժապաւէն մը «Էքիլիպր» բարեսիրական կազմակերպութեան Հայաստան ղրկած բեռնակառքերուն ճամբորդութեան մասին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը Շաբաթ, Սեպտեմբեր 7, ժամը 10.30-ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը, 17, ռիւ Պլէօ, մեթրօ Գադէ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
La *Section*
« *S a t e n i g* » *de Vaulx-en-Velin*
organise

un grand bal

A L'OCCASION DU
8EME *A N N I V E R S A I R E*
D E S A C R E A T I O N

Samedi 14 Septembre à partir de 20 h

Sous la présidence d'honneur de
M. MAURICE CHARRIER
Maire de Vaulx-en-Velin
au Centre Culturel *«Charlie Chaplin»*
Place de la Nation — Vaulx-en-Velin
avec la participation du grand chanteur populaire
P a u l B A G H D A D L I A N
et l'*Orchestre «A N I»*

Entrée : 120 F. Parking surveillé
Pour tous renseignements :
78. 77. 63. 93 / 72. 04. 10. 81

REPAS ANNUEL

La Croix Bleue des Arméniens de France, *Section d'Issy-les-Moulineaux*, organise son *REPAS ANNUEL* au Chalet de Vaupéreux à BIEVRES

— le Samedi 14 Septembre —

à l'intention de ses aînés.

Un car partira de la Maison de la Culture, 45 rue de la Défense, à 12h30, avec arrêt devant l'Eglise Apostolique Arménienne à 12h45, 6, ave. Bourgain.

Les inscriptions seront prises par :
— Alice Papazian - Tél.: 46. 42. 90. 68
— Annick Onossian - Tél.: 47. 36. 18. 09.
Dernier délai : 10 Septembre.

Հ.Մ.Մ. HOMENMEN 1921

ՀԱՅ ՄԱՐՄՆԱՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՃԱՇ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

տօնելու համար ՄԱՅՐ ՀՄՄ-ին 75-ԱՄԵԱԿԸ
ԵՒ
ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀՄՄ-ին «ՄԱՐՏԻԿ» ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ
10-ԱՄԵԱԿԸ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 12

L'OREE DU BOIS (Porte Maillot) — PARIS

շքեղ սրահին մէջ, ժամը 20-էն սկսեալ

Մասնակցութեամբ՝
ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆ-ի
եւ
ՊԵՐՃ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ-ի

Réservations : 43. 78. 93. 25.

— Ծախքերու մասնակցութիւն —

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ֆրանսիայում Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանութիւնը յայտնում է, որ համաձայն ՀՀ կենտրոնական ընտրական յանձնաժողովի որոշման Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնները Ֆրանսիայում գտնուող ՀՀ քաղաքացիների համար տեղի կ'ունենան 1996 թ. Սեպտեմբերի 22-ին տեղական ժամանակով 8-ից մինչեւ 22-ը Փարիզում ՀՀ Դեսպանութեան շէնքում:

ՀՀ նախագահին ընտրելու իրաւունք ունեն Ֆրանսիայում գտնուող ՀՀ դեսպանութիւնում հաշուառման կանգնած այլ պետութեան քաղաքացիութիւն չունեցող 18 տարին լրացած ընտրական իրաւունք ունեցող Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիները: Ընտրութիւններին մասնակցելիս նրանք պէտք է ներկայացնեն իրենց անձնագիրը (Հայաստանի Հանրապետութեան կամ նախկին ԽՍՀՄ արտասահմանեան) եւ Ֆրանսիայում բնակուելու համապատասխան փաստաթուղթը:

Ընտրողների ցուցակները ճշգելու նպատակով խնդրւում է ընտրական իրաւունք ունեցող բոլոր ՀՀ քաղաքացիներին դիմել Փարիզում ՀՀ Դեսպանութիւն հետեւեալ հասցէով՝

9, rue Viète, 75017 Paris,
Tél : 42. 12. 98. 00 / 42. 12. 98. 02

ՖՐԱՆՍԻԱՅՈՒՄ
ՀՀ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
ՄԻՕՐԵԱՅ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի Հայութեան, թէ սկսած են 1996-97 ուսումնական տարուան համար դպրոցի արձանագրութիւնները:

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝
Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն
Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
Tél. : 91. 77. 84. 70 / 42. 03. 05. 63.

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ - ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Շաբաթօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Սեպտեմբեր 18-ին, ժամը 10-էն 16:
- Հայերէնի դասեր տարբեր մակարդակներու
- Պաքալօրէայի քննութեան պատրաստութիւն
- Երգ
- Ձեռային աշխատանքներ եւ այլ զբաղումներ:

Կէսօրուան ճաշը ապահովուած է:
12-14, rue St-Bazile, 13001 Marseille
Renseignements et inscriptions :
Tél : 91. 50. 15. 09 — 91. 40. 31. 13
et 91. 77. 61. 66.

ECOLE CBAF — *Section de Paris*

Le Samedi 7 Septembre à 14 heures 30 (Inscriptions et cours) jusqu'à 18h30.
Maison de la Culture Arménienne,
17, rue Bleue, Paris 9e.
Cours de la Maternelle (5 *ans*) *au BAC*/ 7 niveaux.

Préparation au BAC / 3 *niveaux* :
— Avancés: 3ème et 2nde;
— Pré-BAC: 1ère;
— BAC: Terminale (langue+histoire /géographie/littérature)

● Activités :
Chorale — Danses — Kung-Fu

Tél. Renseignements :

— *Marie* : 47. 84. 82. 90 soir;
— *Karoun* : 47. 80. 71. 73 jour;
— *Vartanouche*: 48. 71. 22. 77 jusqu'à 18h
— *Ani* (BAC/Pré-BAC): 34. 19. 44. 63 soir.

ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 8
DIMANCHE
8 SEPTEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 218

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.935
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
72e ANNEE — N° 18.935

ՀԱՇՄՈՒԱԾ ՄԱՐԴԸ ԻՐ ԴԱՐՈՒՆ ԶԱՒԱԿԸ

Գրեց՝

ՇԱՀԱՐԱՑ

Այս ամրան երկու կարեւոր յետահայեացքներէն մին նուիրուած է անգլիացի նկարիչ Ֆրենսիս Պէյքընի (1909-19929 (*), իր դարու ողբերգակ կարեւորագոյն արուեստագէտներէն մէկուն։

Արհաւիրքները, որոնք տեղի ունեցան երկու Մեծ Պատերազմներու ընթացքին, ինչպէս եւ անոնց հետեւանքները, չէին կրնար անտեսուիլ այն արուեստագէտներուն կողմէ, որոնք մարդ էակը դարձուցին իրենց արուեստին հիմնական նիւթը։ Ասոնցմէ, Պէյքըն, նոր ձեւի արարածներ յղացաւ, որոնք իրականին ու անիրականին մէկտեղումով, բզկտումի, ճզմուածութեան եւ քայքայումի ...ընելիութիւնը կ'արտայայտեն։ Իր կերպարները ապրող դիակներ են կարծէք, որոնք կրնան սողալ, մագլցիլ կամ, որպէս միսի եւ ոսկորներու կոյտեր, հրէշային կերպարանք մը ստանալ։ Իրենց աշխարհ մըն է, ուրուն մէջ մարդ արարածը ողբերգականօրէն առանձին է, բզկտուած, իր այլասերումին պատերուն մէջ բանտարկուած, հիմնաւորապէս ներքսենեակային տարածամիջոցով սահմանուած, Պէյքընի կերպարներուն համար (նաեւ իրեն, քանի իր պաստառները գըլխաւորաբար զինք եւ իր անմիջական բարեկամները կը ներկայացնեն), փրկութեան ելք չկայ կարծէք։ Անոնք դատապարտուած են իրենց կեանքը պատռտածութեամբ ապրելու, ցաւալի եւ ճմլող օրերը քաշքշելու, մինչեւ իրենց անձեւ եւ հաշմուած մարմիններուն քայքայումը եւ լուծուիլը, ինչպէս նեխած դիակի։

Մեր դարուն, բազմաթիւ նկարիչներ պատկերեցին պատերազմներու արհաւիրքները, սպանդները, սովը եւ մարդուն այլասերումը նիւթապաշտ, անհաղորդ, թշնամական շրջապատի մը մէջ։ Բայց, ոչ մէկը զայն մեկնաբանեց նկարչական ...ի նուրբ զգացողութեամբ մը, որքան Պէյքըն։ Իր պաստառները վայրագութիւն եւ դաժանութիւն կ'արտայայտեն, բայց նոյն ատեն նկարչական վայելք մը կը պարգեւեն, որովհետեւ Պէյքըն չանտեսեր արուեստին գեղագիտական յատկութիւնը։ Երկդիմի արարում մը, որ կը ցոլանայ ոչ միայն Պէյքընի կերպարներու յղացման մէջ այլ նաեւ՝ նկարչական կիրարկման, ուր իրարու միացած են խորանարդապաշտութիւն եւ գերիրապաշտութիւն, իրապաշտութիւն եւ ...րացապաշտութիւն, իր մօտ գտնելով ...կարելի թուացող համերաշխութիւն ...դիւթիչ, ինչպէս դասական նկարչութիւնը։

Իր շրջապատին հակադրուելով է որ, թէ՛ իր անձնական կեանքով եւ թէ՛ իր արուեստով, Պէյքըն կը դառնայ բողոքարկու անձնաւորութիւն մը։ Վերջին երկու դարուան արուեստի պատմութիւնը կը հաստատէ թէ արուեստի մէջ, հակադրուիլը կարեւոր ազդակներէն է, եթէ ոչ կարեւորագոյնը, նորի կերտման ...ծով, ըլլալով ըմբոստութեան մը արտայայտիչը, թէ՛ գեղարուեստական եւ թէ՛ ընկերային կարգերու դէմ։ Նորին նուաճումը թերեւս կարելի չդառնար, եթէ նոյն ատեն մարդը ձեռք չբերէր հետզհետէ աւելի ընդլայնող ազատութիւն մը կամ անոր գիտակցութիւնը, գլխաւորաբար ֆրանսական յեղափոխութենէն ...րուած։ Այս գծով, բնական էր որ, անցեալ դարուն, Ֆրանսա ծնունդ առնէին գեղարուեստական յառաջադէմ շարժումները, երբ նկատի առնուին այլ երկիրներու, ինչպէս Գերմանիոյ եւ Անգլիոյ մէջ, աղնուական եւ թագաւորական կարգերուն եւ պահպանողականութեան շարունակուիլը։ Անգլիա, 19-րդ դարուն, նախառաֆայէլականներու շարժումը, հետեւելով Միջնադարուն հանդէպ ցոյց տրուած նորայայտ հետաքրքրութեան եւ, հակադրուելու համար նորադասականութեան եւ ճարտարարուեստական նիւթապաշտ դրոհին, դէպի առաջ քայլ մը ըլլալու փոխարէն վերադարձ մըն էր դէպի միջնադարեան անցեալը՝ զայն գեղեցկելու համար ներկային մէջ։ Անիկա, բնականաբար, ինքնին կը մնար պահպանողական շարժում մը՝ որովհետեւ միայն բովանդակութեամբ է որ ան կը «չեղէր» տիրող կարգէն մինչ, խորքին մէջ, նկարչականօրէն եւ գեղարուեստականօրէն չէր տարբերեր նորադասականութենէն։ Առանց պատռելու պահպանողական վարագոյրը եւ գեղարուեստական մեղկութիւնը, կարելի պիտի չըլլար նորին հասնիլ։ 1880-ական թուականներուն, Լոնտոնի մէջ, Ճէյմս Մ. Ուիսթլըրի դատավարութեան ընթացքին, ատենին յառաջապահ այս նկարիչին դէմ շղթայազերծուած խաւարամիտ եւ համընդհանուր յարձակումները ցոյց տուին թէ Անգլիա, գեղարուեստական մարզին մէջ, հեռու էր նորին, յանդուգնին նուաճումէն։

Երբ Ֆրենսիս Պէյքըն կը ծնի, Անգլիոյ մէջ յառաջապահ արուեստին նկատմամբ բացասական դիրքորոշումը շատ չէր փոխուած։ Եթէ նկատի ունենանք որ Փօլ Սէզան, 1860-ական եւ 1870-ական թուականներուն, իր «հակաբարոյական» եւ «հակաքաղաքավարական», ինչպէս եւ նկարչական աշխատանքով, կոճկուած ընկերութեան հակադրուելու եւ զայն ցնցելու իր մղումը կը յայտնէր, Անգլիա, գէթ երեք սերունդ յետոյ է որ, արուեստի մարզին մէջ, ինչպէս եւ ընկերա-բարոյականին, նման քայլ մը կ'առնէր, յանձին Պէյքընի։ Եւ այս, նկատի առնելով որ իր նկարչութիւնը, հակառակ սոսր արտաքին երեւոյթին, աւանդապաշտ է (թէկուզ դրաւիչ եւ խիստ ինքնատիպ), առանց որ նկարչական նորը առաջադրէ, հակառակ իր պատկերած մարդկային վիճակին աննախընթաց ըլլալուն։

Դանիացի յօրինող, Քարլ Նիլսըն, կ'ըսէ. «Երաժշտութիւնը միայն երաժշտականօրէն կարելի է ըմբռնել»։ Նոյն հաստատումը կարելի է ընել նկարչութեան գծով։ Սակայն, Պէյքընի պարագային կը չէզոքուի երեւոյթ մը, որ է՝ իր երկին գրական լայնածաւալ քննարկումի առարկայ ըլլալը։ Այսպէս, իր մասին լոյս տեսած Ֆրանսերէն հատորներուն մէջ կարեւոր տեղ ունին գրական եւ իմաստասիրական մարզերուն պատկանող հեղինակութիւններ կամ անուններ։ Ասոնցմէ մին կ'ըսէ թէ, ասիկա կը բացատրուի անով որ, Պէյքըն «մեծ բանաստեղծ մըն է» նաեւ։ Սակայն, պատճառը այլ կը թուի, որովհետեւ ուրիշ ակնառու նկարիչներ ալ կան, որոնք «մեծ բանաստեղծ են» (թերեւս իւրաքանչիւր մեծ նկարիչ նոյն ատեն մեծ բանաստեղծ է) եւ սակայն չեն արժանացած գրականական նոյն հետաքրքրութեան։ Պէյքընի նկարները ըզկարագրական եւ գրական դիւրամատչելի նիւթ ինչպէս եւ հասարակաց անմիջական զգայութիւններ կը հայթայթեն։ Գըրիչի կամ միտքի մարդու մը համար հաւանաբար դժուար ըլլայ զանոնք վերամշակելու «փորձութեան» դիմադրելը։

Բայց Պէյքըն կը մատնանշէ. «Ես ճարտասան մը չեմ, ես ոչինչ ունիմ ըսելիք մարդկային կացութեան վրայ»։ Իրեն համար մարդկային կացութիւնը միջոց մըն է նկարելու եւ ոչ՝ ինքնին վերջ մը։

Ինքնուս Պէյքըն քսան տարեկան է երբ Փարիզի մէջ կը յայտնաբերէ Փապլօ Փիքասոյի արուեստը։ Այդ շրջանին, սպանացի անուանի նկարիչը, խորանարդապաշտութենէ սերած գործերու կողքին, կը նկարէ նաեւ կերպարային երկեր, որոնց մէջ ինք մարդկային մարմինը կը զակտէ եւ զայն կը վերայղանայ մարմնագիտական բնական երեւոյթին խախտումով, ծնունդ տալով էակներու, որոնք այլակերպում մըն են, հաշմում մը, ծայրօրէն հռետորական։ Սակայն քանի մը խորանարդապաշտ գործերէ ետք, Պէյքընի անձնականացած առաջին պաստառները, ինչպէս «Ներքնասենեակ» (շ. 1935) եւ «Կերպարներ պարտէզի մը մէջ» (շ. 1936), ոչ մէկ ուղղակի հետք կը պարզեն Փիքասոյի ազդեցութենէն սերող։ Ընդհակառակն, անոնք երեւակայականին եւ իրականին ձուլումը կը ներկայացնեն, երազին եւ իրականին մէկտեղումով, ուր անվերջ անցք մը կայ մէկէն միւսը, փոխադարձ ներթափանցում մը։ Մինչ նկարչականօրէն, անոնք կը մատնեն դասական բայց վարպետ կիրարկում մը, որ արդէն կը հաստատէ մեծ նկարիչի մը գոյութիւնը։

Սակայն, 1944-ի եռանկարը, խաչելութեան նիւթին վերաբերող եւ իր ցուցադրութեան գայթակղութիւն յառաջացնող, ցոյց կուտայ թէ Պէյքըն աչքի առաջ ունի Փիքասոյի կերպարային այլակերպումները։ Երկրորդ Մեծ Պատերազմի վերջին տարին է։ Կերպարները կարծէք այդ արհաւիրքէն վերապրող զոհեր են, որոնք, կորսնցնելով իրենց բնական կազմը, դարձած են անկարելի նոր արարածներ, անասնականը եւ մարդկայինը համախմբող։ Մինչ գեղարուեստականօրէն, Պէյքըն, իր ժամանակակիցներէ մի քանիին նման, կը զատորոշուի նկարչական դասական կիրարկման մը վերամշակումով։ Այսպէս, եթէ Ֆրանսացի Պալթիւս մտածել կուտայ Կիւսթաւ Գուրպէի մասին, Պէյքընով կը վերակենդանանայ վենետիկեան դպրոցի վերածննդեան նկարչութիւնը Վելասքէզի եւ Ռամպրանթի ընդմէջէն։ Ներկանիւթը եւ վրձնահարուածը կը կիրարկուին նուրբ ճաշակով ու կը զգենուն գեղագիտական ու ուրոյն հանդամանք, ստեղծելով առինքնող նկարներ, իրենց կատարումով վայելուչ, գունային հրապուրիչ ներդաշնակութեամբ։

1940-ական թուականներու երկրորդ կէսին, Պէյքընի գործերուն մէջ կը յայտնուի «վանդակ»ներու դրոյթը. գիծերու համոյթ մը որ, ճաղերու կամ իրարու միացող չերտերու եզրերուն նման, միջոցը կը ճեղքեն կամ հատու կերպով զայն կը տնօրինեն, պարփակելով մարմինները կամ անձերը, որոնք երբեմն աղիողորմ ճիչ մը կ'արձակեն, իրենց «երախ»ը բացած կամ, լուռ նստած, կարծէք խօսիլ կուտան իրենց հաշմուած եւ բզկտուած մարմինը։ «Վանդակ»ը նաեւ միջոցին կ'ընձեռէ տեսադաշտային խորութիւն, քանի հեռանկարի դրոյթը կը կիրարկէ անիրական բաժանումներով, որոնք միայն պաստառին եւ երեւակայութեան մէջ կարելի կը դառնան։ Սակայն Պէյքընի համար «վանդակ»ը խորհրդանշական դեր չի զգենուր որովհետեւ, կ'ըսէ թէ ինք այդ միջոցով «պաստառին չափը կը նուազեցնէ՝ անոր վրայ հետագծելով այդ ուղղանկիւնները որոնք կերպարը կը կեդրոնացնեն՝ զայն աւելի լաւ տեսնելու համար»։ Իր կիրարկած այս դրոյթը աւելի համապարփակ կերպով ընկալելու առընչութեամբ, Ժագ Վիյոնի մէկ պաստառը, «Կծծի»ն (1949), կրնայ յաւելեալ կերպով հաստատել զայն։ Այս իւղանկարին մէջ, Վիյոն նոյնանման լուծում մը կիրարկած է այն շրջանին, երբ Պէյքըն նման քայլեր կ'առնէ, առանց որ մէկը միւսին գաղափարին տեղեակ ըլլայ։ Արդարեւ, ակնյայտ մերձեցում մը կայ Վիյոնի «Կծծի»ին եւ Պէյքընի յետագայ բազմաթիւ գործերուն միջեւ որ, միջոցային տեսիլքէն եւ բաժանումէն անդին, կ'առընչուի նաեւ կերպարային կազմին եւ դիրքաւորման։ Այս «անսպասելի» նոյնութիւնը հեռու է պատահական ըլլալէ, որովհետեւ երկուքն ալ պայմանաւորուած են խորանարդապաշտութենէն սերած տուեալներով։ Ասիկա յաւելեալ կերպով կը շեշտէ Պէյքընի աշխատանքին նըկարչական խորքը։ Սակայն Պէյքընի մօտ, այս «վանդակ»ներուն յաճախակի օգտագործումը, որպէս համակարգ, զինք անխուսափելիօրէն կը դարձնէ ոճապաշտ, ինչ որ նաեւ գլխաւոր երեւոյթներէն է 20-րդ դարու արուեստին։

1960-ական թուականներու շուրջ, Պէյքընի մօտ միակոյտ եւ լման մարմինները հետզհետէ կը բորբոքին ու կը դառնան մսակոյտի եւ մկաններու ջախջախուած ու ջարդուած կազմ մը, որոնք կը ցուցադրեն նոյն մարմինին այլազան կողմերը ինչպէս, իրմէ մօտ կէս դար առաջ, խորանարդապաշտութեան մէջ։ Միայն թէ Պէյքընի երկերուն կոր ձեւերը կը փոխարինեն խորանարդապաշտ գործերու անկիւնաւոր ձեւերը, իսկ երազային արարածներու երեւոյթ տալով իր կերպարներուն, նկարիչը կ'որդեգրէ նաեւ գերիրապաշտ պատկերումը։ Սակայն, պահելով իրապաշտ համաչափութիւն եւ հայեացք (որուն զարկ կուտայ, այլապէս, նկարուած կերպարներուն իրականութեան համապատասխանող չափերը), Պէյքըն կը յաջողի ստեղծել արուեստ մը, որ եզակի տեսք ունի։ Այսպէս, իր կերպարները ամենայատկանշական տիպարներէն կը դառնան 20-րդ դարու արուեստին, նման Փիքասոյի, Ճաքոմէթթիի եւ Միրոյի կերպարներուն։

Բայց, տարիներու ընթացքին, Պէյքընի նկարչական արարումը բարեփոխութիւն չի կրեր։ Իր աշխատանքը կը դառնայ համակարգի մը գերին ու զինք կը տանի կրկնութիւններու եւ միջոցային տեսիլքի նոյնութեան, իր երկը դարձնելով (հազուագիւտ «շեղում»ներէ զատ, ինչպէս «Կերպար՝ բնապատկերի մը մէջ» (1945), «Կերպար՝ լեռնային բնապատկերի մը մէջ» (1956), «Բնապատկեր՝ Մալապաթայի մօտ, Թանճէ» (1963) եւ «Ջրցայտք» (1988), տարբերակումներու շարք մը՝ ներքնասենեակային նոյն միջոցով պայմանաւորուած, իր էութեամբ կապած ըլլալով նոյնօրինակ մղձաւանջային դրութեան, մարդկային մարմինը յօշոտող։

Թերեւս այս է պատճառը որ Պէյքըն չհետապնդէ նկարչական այն յաջորդական փթթումը որ կը յատկանշէ կարգ մը վարպետներու երկը, ինչպէս Թիցիանօ, Ռամպրանթ, Սէզան, Մոնէ, Մաթիս, Մոնտրիան, տը Քունինկ, Սուլաժ եւ ուրիշներ։

Այսօր այնքան վարժուած եւ ընտելացած ենք Պէյքընի կերպարներուն, որոնք այլեւս մեզ չեն ցնցեր։ Եթէ չըլլար նըկարչական այն վարպետութիւնը զոր Պէյքըն կը ցուցաբերէ, թերեւս դժուար պիտի ըլլար անոնց համոզումով վերադառնալ։ Արդարեւ, հակառակ իր աշխատանքին արտայայտչական արինոտ երեսակին եւ հոն ներկայացուած սահմռկեցուցիչ իրողութեան, Պէյքընի արուեստը կը մնայ, նկարչականօրէն, գեղեցիկ։

●▶

Նման մեկնաբանում կը գեղեցկացնէ արհուիրքն իսկ (1), դուցէ հակառակ Պէյքընի հետապնդած նպատակին։ Ըստ էութեան, նկարուած գործ մը երբեք պիտի չկարենայ նոյնքան զօրութեամբ յառաջացնել այն զգացումը՝ զոր կ'ունենանք իրականէն առնուած լուսանկարէ մը՝ կամ նկարահանումէ մը, Անցեալ տարի, հեռատեսիլի յայտագիրի մը ընթացքին (նիւթ ունենալով կարգ մը յայտագիրներու վայրագութեան ու բռնութեան զոհ՝ ծած ազդեցութիւնը մանուկներուն վըրայ) ափռուած հարցախոյզը ցոյց կուտար թէ, հակառակը ակնկալուածին, մանուկներուն մեծամասնութիւնը իսկական կամ առաւել վայրագութիւնը եւ բռնութիւնը կը գտնէր լրահաղորդումներուն մէջ։

Տարբե՞ր է մեզի, չափահասներուս համար։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄԷՆ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԱՆՈՑ

Թատերական ու մշակութային կեանքը աշխուժացնել - ահաւասիկ ցանկութիւնը եւ նպատակը շատ մը մշակութային տուներու եւ ընկերակցութիւններու պատասխանատուներու. սակայն՝ ի՞նչ ծրագիր հրամցնել, ո՞ր միջոցներով իրագործել, ո՞ր հասարակութեան ուղղուած։

Սովորութիւն դարձած է, Փարիզի մէջ, թատերախումբերու կողմէ, տարին մէկ խումբ - մէկ ներկայացում դրութիւնը։ Պարզ է որ տարին մէկ ներկայացում անբաւարար է թատերական կեանքը արթուն պահելու համար։ Ներկայ վիճակով, թատրոնը կը մնայ տարեկան զարդ մը, որ կեանքի կոչուելէ ետք, վերստին կը մտնէ ձմեռնային քունի մէջ։

Յաճախ կը կրկնուի մշակութային կազմակերպութիւններու պատասխանատուներու կողմէ, գոնէ ամիսը անգամ մը ներկայացում տալու անհրաժեշտութիւնը։ Սակայն, անոր իրագործումը մասնաւոր ծրագրում, հետեւաբար համոզում ու նիւթական ներդրում կը պահանջէ։

Դեռ եթէ տարին մէկ ներկայացում կը մատուցուի որեւէ խմբի կողմէ, այդ ալ հայ հասարակութիւնը կը պարտի թատեբասէր երիտասարդներու, որոնք համոյքը, ճիգն ու խանդը իրար խառնած, իրենց կարողութեան ներած չափով, տարի մը կը դնեն բեմադրութիւն մը պատրաստելու ու այնքան աշխատանք ի գին սակաւաթիւ ներկայացումներու, Այսպէս, տարիները կ'անցնին, ոմանք կը հեռանան իրենց գործով ու ընտանիքով տարուած եւ ուրիշներ տեղ կ'առնեն։

Բեմադիրներն ալ կը գտնուին հայերէնով այժմէական հետաքրքրական թատերգութիւններ գտնելու դժուարութեան դիմաց։ Մեծ մասամբ կը դիմեն հասարակութեան կողմէ ընդունուած եւ անցեալին յաջողութիւն գտած թատերգութիւններու բեմադրութեան։

Նոր թատերգութիւն մը բեմադրելը ունի իրեն յատուկ դժուարութիւններն ու անպատեհութիւնները։ Արժէքաւոր թատերախաղ մը գտնելը հետազօտութեան հսկայ աշխատանք է, նոյնն է պարագան օտար հեղինակներէ թարգմանութեան։ Իսկ ապրող թատերագիրներու նոր ստեղծագործութիւնները բեմադրելը կը մնայ դիպուածային։ Այս բոլորին վրայ եթէ աւելցնենք, գոնէ դուռ հաւաքուելիք հա…

ՇԱՐԺՈՒՆ ԵՒ ԿԱՅՈՒՆ ՔԱՆԴԱԿՆԵՐՈՒ ԿԵՐՏԻՉԸ

Ալեքսանտր Գալտըրի (1898 - 1976) նըւիրուած յետնահայեցքը (**) գեղարուեստական երկրորդ կարեւոր իրադարձութիւնն է այս ամրան։

Երեսուն տարեկանի շուրջ է որ Գալտըր կ'իրագործէ իր առաջին քանդակները։ Հակառակ իր հօրը եւ մեծ հօրը քանդակագործ ըլլալուն, ինք երկար տարիներ կ'անցընէ նախքան քանդակագործութիւնը ասպարէզ ընտրելը։ Մինչեւ այս կէտը, ճարտարագիտութեան ուսանողական տարիներէն ետք, Գալտըր կը զբաղի այլազան գործերով, որպէս քարտէսագիր, հաշուապահ, ապահովագրական քննիչ, նաւաստի, անտառապահ եւայլն, նախքան իր որոշումը՝ աշակերտելու Նիւ - Եորքի Արթ Սթուտընց Լիկի նկարչական բաժինին։

Սկիզբէն իսկ Գալտըրի մօտ ի յայտ կուգայ գիծին նկատմամբ մեծ հետաքրքրութիւն մը, որուն քանդակային առաջին օրինակը կ'իրագործէ 1925-ին։ Երկաթեայ պարզ թելերով կը յղանայ կերպարներ, ինչպէս 1926ի «Ճոզէֆին Պէյքըր»ը։ Ասոնք մանկունակ եւ պարզունակ գործերու կը նմանին, կամ այդպէս կը կարծուին, սակայն այս գործերը գծային եւ արտայայտչական նկատելի զգայնութիւն մը կը պարփակեն, Հիւմուրն ու խաղը մաս կը կազմեն Գալտըրի ստեղծագործական արարքին։ Նոյն տարին Փարիզ է։ Տարի մը յետոյ «Հիւմուրիստներու սալոն»ին կը ցուցադրէ «Մանրակերտ կրկէս»ը, որ կը համախմբէ մինչեւ 200 դերակատար։ Գալտըր կը գործէ այն ամէն ինչով որ իր ձեռքերուն տակ կ'իյնայ։ Եւ թել - գիծին հանդէպ իր հետաքրքրութիւնը իր մանկութենէն կուգայ։ Գալըտըր կ'ըսէ. «Ինծի կը թուի թէ արուեստագէտը իր աշխատանքը պարզութեամբ յանձն պէտք է առնէ եւ մեծ յարգանքով մը՝ այս նիւթերուն նկատմամբ։ Բոլոր երկիրներու եւ բոլոր կենսոլորտներու մէջ գործող քանդակագործները օգտագործած են այն ինչ որ ունեցած են իրենց ձեռքերուն տակ, առանց տարաշտարիհիկ կամ յարգի նիւթեր փնտռելու։ Իրենց հնարամտութիւնն ու ճանաչողութիւնն էին որոնք արժէք կուտային իրենց աշխատանքէն ձեռք բերուած արդիւնքներուն։ ... Երբ երկաթէ թելը ընտրեցի որպէս աշխատանքի հում նիւթ, օգտագործեցի բան մը որուն ծանօթ էի իմ մանկութենէս ի վեր։ Այն ատեն, կը զուարճանայի անգործածելի պղինձի թելերով եւ, քանի մը գունաւոր քարերով, զարդարանքներ կ'իրագործէի քրոջս պուպրիկներուն համար»։ Այսպէս, Գալտըր կը յղանայ խաղալիքներու նմանող սարքուածներ, երկաթաթելէ եւ փայտէ կազմուած, զորս 1928-ին եւ 1929-ին յաջորդաբար կը ցուցադրէ Նիւ - Եորք եւ Փարիզ։ Այս ընթացքին կը ծանօթանայ Միրոյի, Առփի, Լէժէի եւ այլոց։ Սակայն, Մոնտրիանի հետ իր հանդիպումը որոշիչ դեր կ'ունենայ իր աշխատանքին հունաւորման մէջ։ 1930-ին, Մոնտրիան զինք կը հրաւիրէ Փարիզի իր արուեստանոցը։ Այս այցելութիւնը Գալտըրի համար զօրաւոր ցընցում մը կ'ըլլայ, որ իր մօտ ծնունդ կուտայ ժայթքումի մը։ Զինք կը մղէ դէպի վերացականութիւն։ Այսպէս, իր ընտրած գոյները կ'երկրորդեն Մոնտրիանի զուտը, որ կը հիմնուի գլխաւորաբար ճերմակի, սեւի, կարմիրի, դեղինի, կապոյտի օգտագործման վրայ։

Վերացականութեան անցնելով, Գալտըրի գիծը եւս կը զգենու նոր հանգամանք. Ան կը դառնայ նրբին, ինչպէս գծանկարի մը մէջ եւ՝ երաժշտական։ Այս շրջանի քանի մը քանդակները ցոյց կուտան Լեւոն Թիւթիւնճեանի իր վրայ գործած ակնյայտ, սակայն անտեսուած մեծ ազդեցութիւնը ինչ որ, 1950-ական թուականներուն, վերջինոյն ուղղուած իր մէկ նամակին մէջ կը հաստատէր իր բարեկամը, Ժան Էլիոն։

Թերեւս Մոնտրիանի արուեստանոցին մէջ է որ Գալտըր կ'ունենայ շարժուն քանդակներու գաղափարը։ Այս խիստ ժուժկալ վայրին մէջ, որ իր լուսաւոր եւ մեղմ մթնոլորտով, գոյներով եւ բաժանումներով կարծէք Մոնտրիանի մէկ գործին անդրապատկերումն իսկ էր, Գալտըրի յատուկ ուշադրութիւնը կը գրաւէ սպիտակ բարձր պատ մը, որուն վրայ Մոնտըրիան հոս - հոն զետեղած էր կարմիր, դեղին, կապոյտ, սեւ եւ զանազան աստիճանաւորումի ճերմակ ուղղանկիւն խաւաքարտեր։ Ճերմակ միջոցի մէջ անոնց առկախուած ըլլալու յառաջացուցած տպաւորութենէն առինքնուած, Գալտըր Մոնտրիանի կ'ըսէ թէ լաւ պիտի ըլլար եթէ այդ գունաւոր կտորները օդին մէջ այլազան ուղղութիւններով եւ բարձրութիւններով կախուէին ու երերային։ Երբ՝ ջախոհ Մոնտրիան, կայունութիւնը գերադասող, կը պատասխանէ. «Ոչ. հարկը չկայ։ Իմ նկարչութիւնս արդէն իսկ շատ արագ կ'ընթանայ»։ Սակայն, այս այցելութենէն ծագած ցնցումը, Գալտըրի խօսքովն իսկ, իր մօտ սկիզբի մը հանգամանքը կը ստանայ, իրեն առջեւ նոր հորիզոններ բացող։

Տափարակ եւ տերեւանման քանի մը չերտեր եւ, երկաթէ թելերու համոյթ մը, բաւ պիտի ըլլան որ Գալտըր քանդակագործութիւնը անջատէ գետնէն եւ զայն զետեղէ օդին մէջ։ Իր ճարտարագիտական փորձառութիւնը իրեն կարելիութիւնը կ'ընձեռէ ծայրագոյն ճշգրտութեամբ հաւասարակշռութիւն մը ստեղծելու, երբ իր այս համոյթները, օդին մէջ մէկ թելէ կախուած, այնտեղ կը համենան որպէս հսկայ միջատներ ու կը շարժին՝ օդին նըւազագոյն շարժումէն իսկ, այնտեղ սահող մեղեդիներուն նման։ Իսկ երբ անոնք յատուկ ձեւով մը տեղադրուին եւ լուսաւորուին, անոնց ձգած ստուերը դիմացի, կողքի կամ յատակի մակերեսներուն վըրայ, իրենք իսկ կը դառնան արուեստի գործեր, ստուերային նկարներ, որոնք յաջորդաբար տարբեր կերպարանք կը ստանան, ըստ յատակի ուղղութեան, միջոցին մէջ դիրքին եւ ըստ քանդակին շարժումին։ Յարատեւ փոխանցում մը, կախարդական, երբ ժամանակը մուտք կը գործէ որպէս գործօն տարր, այլազան վիճակներու եւ յարաբերումներու այս ցանցին մէջ, ուր տեւողութիւնը սահուն, մէջ ընդ մէջ հանդրուաններ ունի։ Ասով Գալտըր ձեռք կը բերէ «տարբեր ձեւի շարժումներ, այլազան արագութիւններ եւ տարածքներ պարփակող, որոնք կը միանան ամբողջութիւն մը կազմելու համար», որովհետեւ «այնպէս ինչպէս գոյներ կամ ձեւեր կը համադրենք, կրնանք համադրել նաեւ շարժումը», ինչպէս բեմապարի եւ կամ կրկէսի մը մէջ։

Իր գործով, Գալտըր կը ձգտի տարօրինակը եւ անյայտը ընկալելու «շատ պարզ գործիքներով եւ արկածախնդիր ոգիով մը»։ Իրեն համար համադրումը «անհաւասարութիւնն է ձեւին, գոյնին, չափին, ծանրութեան եւ շարժումին մէջ» քանի որ «օրինաչափութեան երեւութական խախտումն է որուն արուեստագէտը կը տիրապետէ, այն ինչ որ գործը կը կերտէ կամ զայն կը քանդէ»։

Այսպէս, շարժուն քանդակը «իր ետին անտեսանելի հետք մը կը գծէ կամ, աւելին, իւրաքանչիւր տարր իր ուրոյն հետքը կը գծէ իր էութեան ետին իսկ»։ Տարբերութիւնը կայուն քանդակէն կ'ըլլայ այն որ «շարժունը ինքն իր մէջ շարժում մը ունի, մինչ կայունը կը մօտենայ անցեալի նկարչութեան գաղափարին որ է՝ թելադրուած շարժումը։ Պէտք է կայունին շուրջը դառնաք նամ անոր մէջէն անցնիք։ Շարժունը ձեր աչքին առջեւ կը պարէ», Սակայն, «դիտողներու մեծամասնութեան համար, շարժուն քանդակը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ տափարակ իրերու շարք մը որոնք կը շարժին։ Այսուհանդերձ, փոքր թիւով անձերու համար, ան կրնայ բանաստեղծութիւն ըլլալ»։ Գալտըր կ'աւելցնէ թէ «երեւակայութեան անելի մեծ տեղ կայ գործի մը մէջ որ չի սահմանուիր յատուկ զգայնութեամբ մը»։ Մինչդեռ «կերպարային քանդակագործութիւնը անով սահմանափակուած է։ Ասոր պարագային, դուք յաճախ շրջափակուած կը մնաք այդ զգայնութեամբ, անով կասեցուած»։

Սակայն այս հաստատումները արգելք չեն ըլլար որ Գալտըր, 1937-ին, սկսի իրագործել կայուն քանդակներ, Ասոնք կը ներկայացնեն տափարակ եւ տարածուն մակերեսներու համոյթներ, մակերեսներ ուղիղ կամ կոր։ Յաճախ հսկայական չափերով, սեւ ներկուած կամ կարմիր, անոնք տեղ կը գրաւեն այլազան քաղաքներու հրապարակներուն վրայ։ Իր քանդակները, ըլլան անոնք շարժուն կամ կայուն, յարատեւ յարաբերում մը կ'առաջադրեն ձեւակառոյցներուն եւ շրջապատին, միջոցին միջեւ, գոյնն ու գիծը կը տարածեն մթնոլորտին մէջ, կը ձըգտին դէպի վեր, դէպի երկինք կամ, այլազան ուղղութիւններով ուժականութիւն կ'արձակեն։

Գալտըր, շարժուններով եւ կայուններով, իրարմէ տարբեր քանդակագործութիւն կը կիրարկէ, հակառակ որ, երբեմն երկուքն ալ կը մէկտեղէ մէկ գործի մէջ։ Շարժուններու պարագային թելերը, որպէս նուրբ գիծեր եւ, տափարակ պարզ ձեւերը, քնարական զգայնութիւն մը կը տածեն, որոնք կը հակադրուին կայուններու ընդհանրապէս յարձակունակ ըընոյթին, իրենց սուր եւ չեղրուած ձեւերով, մինչ ասոնք, իրենց սեւ գունաւորման բերմամբ, տարերային ներկայութիւնը կը ստանան, խորհրդաւոր, յղացուած ըլլալով որպէս «Թոթեմ»ներ։

Գալտըրի երկուղումը, 1937-ին, տեղի կ'ունենայ շրջանի մը ընթացքին, երբ կարգ մը արուեստագէտներ վերատեսութեան կ'ենթարկեն իրենց արդիական աշխատանքը ու կը վերադառնան կերպարային արուեստին, ինչպէս Ճաքոմէթթի, Էլիոն եւ ուրիշներ, տարուած ըլլալով իմաստաւորման ընդհանուր տագնապէ մը, որ վերացական արուեստին մէջ չի տեսներ իմաստի եւ հաղորդականութեան այն յատկութիւնները զորս կը համարի գտնել կերպարայինին մէջ։ Այս բոլոր պարագաները մեզ դէմ յանդիման կը դընեն 20-րդ դարու արուեստը յուզող կարեւոր հարցերէն մէկուն որ է՝ ստեղծագործական արարքին ազատութիւնը, ընդառաջելու արտայայտչական կամ խորհրդաւոր մղումներու եւ պատկերացումներու իրականացման, անյայտէն եկող եւ դէպի անյայտը գացող։ Ազատութեան ծիրին այս ընդլայնումն է որուն արուեստը կը ձգտի, ինչպէս եւ ծայրագոյնին, ոմանք ողբով կամ ցասումով, իսկ ուրիշներ հրճուանքով եւ զուարթախոհութեամբ։

Այսպէս, Գալտըրի եւ Պէյքընի յետնահայեցքները կը ներկայացնեն երկու տարբեր վկաները տագնապալի ժամանակաշրջանի մը։ Մին, Պէյքըն, իր աշխատանքին կոչիկը դարձուցած է մարդկային էակը, իր ժամանակին ողբերգական երեսակը ներկայացնող, իսկ միւսը՝ Գալտըր, զգայական եւ իմացական հակադիր ոլորտներ առաջադրած է։ Մէկուն արուեստը գալարուող, քայքայուող մարդն է որ կը ներկայացնէ, իր կիրքերով, տառապանքներով եւ այլասերումով, մինչ միւսը, վերանալով առօրեայէն, կը ստեղծէ զգայուն եւ քնարական աշխարհ մը, որուն ամէն մարդ կը ձգտի, երբ ուզէ իր միտքէն քիչ մը դուրս գալ ու ազատութիւնը շնչել։

ՇԱՀԱՐԱՋ

(*) *FRANCIS BACON*
Centre Georges Pompidou
75004 PARIS
(du 27 juin au 14 octobre 1996)

(**) *ALEXANDER CALDER*
Musée d'art moderne de la ville de Paris
11, avenue du Président Wilson
75016 PARIS
(du 10 juillet au 6 octobre 1996)

1. - Եղեռնի ու աղէտի գրական ներկայացման հարցով, Լեւոն Շանթ 1940-ական տարիներու առաջին կէսի ընթացքին կը գրէ.

«Գեղարուեստը յուզել եւ զգացումներ արթնցնել կը տենչայ, բայց գեղարուեստականօրէն՝ այսինքն ոչ իրական ցաւ ու տառապանք, այլ ցաւին ու տառապանքին մեղմացած ու անթոյն մէկ հեռաւոր նմանութիւնը միայն։ Երբ յուզելու համար կը նկարուին իրականութենէ առնուած այն տեսակի եղելութիւններ, որոնք ո՛չ թէ գեղարուեստօրէն, այլ իրապէս սարսափ, տառապանք, ցաւ ու խոր վիշտ կը պատճառեն մեզի, այլեւս կը դադրին գեղարուեստ ըլլալէ։ ... Իսկ եթէ նպատակը ճիշդ այդ ցաւն ու վիշտը առաջացնել է՝ ընթերցողներու հոգիին մէջ վրէժխնդրութիւն վառելու եւ անտարբերութիւնը ցնցելու համար՝ այս պարագային ալ մեր պատմելիքը գեղարուեստական ձեւի մը տակ դնելը մեծ արգելք մը կը դառնայ ու կը խանգարէ, որովհետեւ գեղարուեստական գրուածքի մը վրայ մենք վարժուած ենք նայելու իբրեւ երեւակայութեան ստեղծած բանի մը վրայ, իբրեւ յարմարցուած բան մը, որ կը տըրեւ կարացնէ բուն իրականութեան թողելիք տպաւորութիւնը»։

Մէջբերուած՝ հետեւեալ հատորին մէջ՝ Գրիգոր Պըլտեան, «ԿՐԱԿԻ ՇՐՋԱՆԱԿԸ ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ՇՈՒՐՋ», Տպարան Կաթողիկոսութիւն Հայոց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, Անթիլիաս, Լիբանան, 1988, Ծանօթագրութիւն 36, էջ 182 - 183։

... բեկամը, Ժան Էլժոն։

…ռակութեան վարանոտ ընդունելութեան մտավախութիւնը, ալ տեղ չի մնար հանդիսատեսը գրաւող խաղային նիւթեր բեմադրելէն պրծելու:

Կատակերգութիւնն ու զուարճարանութիւնը աւելի յաճախորդ ունին կ'ըսուի: Սակայն առանց կատակերգութեան արժանիքն հերքելու, պէտք է ըսել որ շուկայիկ մօտեցումը չէ, ոչ ալ հասարակութեան հաճոյք պատճառելու մտայնութիւնն է, որ կրնայ թատերական մշակոյթ ու որակ յառաջ բերել: Կատակերգութիւն, ողբերգութիւն, զաւեշտ, տըրամ, բոլորն ալ անհրաժանելի մասն են թատրոնի, անհրաժեշտ է բոլորն ալ հաւասարապէս մշակել: Թատրոնը մարդկութեան հետ ծնած երեւոյթ է: Ամէն կենսունակ ապրող հաւաքականութիւն կը ստեղծէ իր թատերական համակարգը, ինչպէս որ կը ստեղծէ իր հոգեւոր ու մըտաւոր արժէքները, իր արուեստն ու իր գրականութիւնը: Իւրաքանչիւր սեռ անհրաժեշտութենէ մը կը ծնի ու կը բայայայտէ մարդկային հոգիին մէկ թաքուն երեսը:

Իրականութիւնը այն է որ թատերասէր հայ հասարակութիւնը սակաւաթիւ է:

Գրեց՝

ԺԻՐԱՅՐ ՋՈՒԼԱՔԵԱՆ

…ինքնարուխ թատրոնի տոմս գնողները …են. փոքրամասնութիւն մը, որ կը հետաքրքրուի ու կը փնտռէ հայերէնով խօսուն ու նշանակալից բեմադրութիւններ: Վերը յիշուած տուեալներէ մեկնած, …ատեղ՝ Փարիզ տարուած թատերական գործունէութիւնը խրախուսիչ պատկեր մը չպարզեր: Ստեղծագործական թափը անհրաժեշտ նախապայման է մշակոյթի գոյատեւման: Եւ Սփիւռքի մէջ առանց մշակոյթի գոյատեւութեան չկայ հաւաքական գոյատեւում: Ներկայիս, թատրոնի գործող դրութիւնը սպառած է իր ստեղծագործական կրակը, ինքզինք նորոգելու ուժը: Ստեղծագործական բջիջի կազմաւորումը հիմնական գրաւականն է թատրոնի աշխուժացման:

Տեղին է մէջբերել, Կ. Զարեանի խօսքը Յակոբ Օշականի ուղղած իր նամակին մէջ (1). «Արդի մտաւորական սերնդի առջեւ մի սոսկալի խնդիր է դըրուած. կամ ստեղծագործել, ի յայտ բերել ազգային արժէքներով համակուած …հատականութիւն, կամ մեռնիլ՝ ազգի ֆիզիքական ոչնչացումին աւելցնելով հոգեկան ոչնչացումը:

…. գաղութային մտայնութիւնը մեզ …մար մա'հ եղած է, որովհետեւ նա մասնատուած է, եւ մասնաւորի մէջ ամբողջութիւնը չէ տեսած:

Արդ, արուեստը եւ գլխաւորապէս թատրոնը այն համայնատրոփ unanime գործունէութիւնն է՝ որ տեղի է ունենում հոգիների խորքում, որ պարզում է ամբողջական տեսիլքի բարդութիւնը, ու որոնում անյայտի մէջ կորած կարելիութեանց նոր ճամբաները»:

Արդ, թատրոնը բարդ ընկերային կառոյց մըն է, որ բեմադրութեան գործըթացի զանազան փուլեր կ'ընդգրկէ, նիւթի ընտրութենէն մինչեւ ներկայացում, որոնց համար աշխատանքի կը լծէ տարբեր գործատարներ. Թատերագիր - բեմադիր - կազմակերպիչ մարմին / բեմադիր - թատերախումբ - բեմադրութիւն / ներկայացում - հանդիսատես - քննադատ: Այս երրեակներու փոխ - յարաբերութեան ու համադրութենէն կը ծնի թատերական գործօն համակարգը:

Մեր այսօրուան իրականութեան մէջ, խախտած է առաջին երրեակի (թատերագիր - բեմադիր - կազմակերպիչ մարմին) յարաբերութիւնը, որ կարելի է ըսել հիմնաքարն է թատերական գործունէութեան: Թատերագիրը կամ թատերգութիւնը չի գտներ իր բեմադիրը, բեմադիրը չի գտներ իր թատերագիրը, կազմակերպիչ մարմինը չի գտներ իր բեմադիրը, չի կրնար հոգալ բեմադրութեան ծախքերը, եւայլն:

Անշուշտ, միւս երրեակներն ալ ունին իրենց յատուկ խնդիրները: Յաճախ կը …շտուի արհեստավարժ դերասանական խմբի բացակայութիւնը, տեղեկատուութեան պակասը, եւայլն: Այս բոլորն ալ խնդիրներ են, որոնք իրենց կարեւորութիւնը ունին, սակայն, լուծելի են. աւելի ճիշդ է ըսել՝ թէ ինքնաբերաբար, հետեւողական աշխատանքով կը լուծուին, երբ ստեղծագործական կորիզը հաստատուն հիմքեր ունենայ:

Քսաներորդ դարը երեւան բերաւ բեմադիրը: Ինչպէս թատերագիրը կը հեղինակէ թատերգութիւնը, այնպէս ալ բեմադիրը կը հեղինակէ բեմադրութիւնը: Այս չի նշանակեր թէ թատերական ստեղծագործութիւնը կը սահմանուի միայն բեմադիրի աշխատանքով. բեմադիրը, նաեւ երբ խմբավար կը համադրէ, կ'ուղղէ ու կը ստեղծէ հաւաքական ստեղծագործութեան միջոցը, ուր տեղ կը գտնեն դերասանական արուեստը, լոյսի, ձայնի, շարժումի, բեմական ճարտարապետութեան, զգեստաւորման, մէկ խօսքով բեմական լեզուի բոլոր բաղադրիչ տարրերը:

Թատերգութիւնը կը մնայ գրական սեռի պատկանող երկ մինչեւ որ բեմադիրին կողմէ բեմ հանուի, մարմին առնայ, կենդանանայ: Այս առումով, գրական արժէք ներկայացնող թատերգութիւն մը կրնայ թատերական գետնի վրայ անհետաքրքիր դուրս գալ եւ ընդհակառակն, անկատար, թերի թուող երկ մը ուժեղ թատերականութիւն բովանդակել, Թատերագիր - բեմադիր հանդիպումը եւ հետեւաբար՝ բեմադիրի կողմէ թատերգութեան մը յայտնաբերումը, հիմնական ազդակն է թատերական ստեղծագործութեան:

Դեռ, 1914-ին Օվի Սեւումեան (2), որ կարելի է համարել հայ թատրոնի առաջին արդի բեմադիրը, - Հայ Թատրոնին Վերածնունդին Համար - (3) յօդուածին մէջ կը յիշէ. «Հայ թատրոնի վերածնութիւնը պէտք է կատարուի խաղացանկի (*րէփէրթուար*) եւ խմբավարութեան (*րէժիսսուրա*) վերստեղծմամբ: / … / թատրոնը … կ'ունենայ իր սեփական դաւանանքը, իր հարազատ դրօշակը: Նա երբեք չի մոռնար այն հիմնաքարերը, որոնց վրայ կը կառուցուի կամ գոնէ պէտք է կառուցուի իսկական գեղարուեստի տաճարը: Իսկ ուրիշ ի՞նչ գլխաւոր պայմաններ, հիմնաքարեր կարող են լինել բացի այն որ թատրոնի հիմքն է, գեղարուեստի սկզբունքը, թատրոնի հոգին, - անոր բէփէրթուարը, թատրոնի լեզուն, գեղարուեստական անսամպլը: / Առնցմէ դուրս ամէն ինչ թատրոնի մէջ պէտք է ծառայէ այս խնդիրներու լուծման համար նպաստաւոր պայմաններ ստեղծելու»:

Այս իրականութենէ մեկնած, Հայ Թատրոնի Ընկերակցութիւնը եւ Համազգայինի Դիմակ Թատերական հաւաքականը, Արբի Յովհաննիսեանի (4) ղեկավարութեամբ, կազմակերպեցին 1996-ի երկրորդ եռամսեային թատերական ընթերցումներու շարքը նուիրուած հայ թատերագիրներու, որոնց ստեղծագործութիւնները բախտաւորութիւնը չեն ունեցած ժամանակին պէտք եղած բեմական ուշադրութեան արժանանալու: Այդ շարքը հետեւեալն էր. Նշան Տէտէէկեան «Եկուորները», Կոստան Զարեան «Տեսիլք» (անտիպ), Յակոբ Օշական «Կնքահայրը»: Այս ձեռնարկին իրենց օժանդակութիւնը բերին - Հայ Ուսանողական Տունը, Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը եւ Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնը: (Տե'ս՝ «Յառաջ», 1996, Մայիս 10 եւ 23, Յունիս 12 եւ 15 / 16 թիւերը):

Այս ընթերցումները կարգ մը հիմնական հարցադրումներ յառաջացուցին, թէ խմբի անդամներու մօտ եւ թէ հասարակութեան: Հարցադրումներ, որոնք կը վերաբերին, նախ եւ առաջ, նիւթի ներկայացման ձեւին՝ ինչո՞ւ թատերական ընթերցում եւ ոչ բեմադրութիւն, ի՞նչ է թատերական ընթերցումը. ապա՝ թատերագիրներու գնահատութեան, թատերական գրականութեան վերընթերցման ու վերարժեւորման վերաբերեալ. բեմական հայերէնի ու գրական հայերէնի առանձնայատկութիւններուն. դերասաններու ու թատերախմբերու պատրաստութեան, թատերախաղերու բեմական ու ոճային իւրայատկութիւններուն անդրադառնալու եւ դեռ՝ ապագային այս տիպի ձեռնարկի կրկնութեան, յաճախականութեան շահեկանութեան: Ինչպէս նաեւ մշակութային ձեռնարկներու տարեկան ընդհանուր ծրագրումի՝ կազմակերպչական, մարդուժի ու նիւթական հարցերուն:

Այս նախաձեռնութիւնը միտք ունէր, առաջին հերթին, երբ նախապատրաստական փորձ, երկու թատերախումբերու միջեւ գործակցութեան հող պատրաստելու, առանց բեմադրական բարդ գործընթացի ճամբան բռնելու: Դրական փորձ մը որ իր բնական զարգացումով, վերոյիշեալ ընթերցումներու շարքին յանգեցաւ, Սակայն այս առաջարկը, խորքին մէջ, երկու հիմնական նպատակներ ալ կը հետապնդէ.

- Նախ եւ առաջ, հայ թատրոնին վերադարձնել իր թատերագրական ժառանգութիւնը: Զանազան պատճառներով մէկդի դրուած, մոռացութեան մատնուած, թատերապէս անհետաքրքրական դատուած երկեր, թատերական ընթերցումի ենթարկել, անոնց բեմական արժանիքները երեւան հանելու համար:

- Երկրորդ, դիմել գործնական ու ճըկուն միջոցի որ հնարաւորութիւնը ստեղծէ կարճ ժամանակուան ընթացքին ներկայացումներու յաճախականութիւնը աւելցնելու, առանց ի սպառ յաւելեալ նիւթական ու մարդկային ուժի սպասելու: Այսինքն՝ ամիսը մէկ ընթերցում, տարին մէկ ներկայացման փոխարէն:

Յստակ է որ թատերական ընթերցումը չի կրնար փոխարինել բեմադրումը, այդ մտադրութեամբ ալ չէ առաջարկուած: Թէեւ կրնայ երկի մը բեմադրութեան առաջնորդել: Իբր հանրային ընթերցում, թատերական ընթերցումը, իր եւրին երկար անցեալ ունի: Զանց առնելով գրական ընկերութիւններու ու սալոններու մէջ կայացած հանրային ընթերցումներու աւանդութիւնը, թատերական ընթերցումը, թատրոնի շրջանակներու մէջ տարածուած միջոց է.

- նորայայտ կամ անծանօթ թատերագրի ստեղծագործութեան ծանօթանալու.
- մշակութային կեդրոններու պատասխանատուներու ու թատերադէտներու շահագրգռութիւնը ապահովելու.
- մեծածախք բեմադրական մեքենան բանեցնելու համար, բեմադրութեան համար դրամագլուխ ձեռք բերելու.
- թատերկի զուտ գրական արժէքէն անդին ընթերցուած երկին թատերականութիւնը չափելու:

Ընդհանուր առմամբ, բեմադիրներու համար հանդիսատեսներու ներկայութեան թատերկի հաւաքական ունկնդրութիւնը ու անոր ստեղծած հետաքրքրութիւնը անգնահատելի նշաններ են երկի ուժականութիւնը չափելու եւ թատերախաղի թաքուն ծալքերը բացայայտելու համար:

Թատերական ընթերցում - եղը կը յղէ, գոնէ լեզուական մակարդակի վրայ, ընթերցուած երկին թատերական արժանիքի բանեցումին կամ անոր յայտնաբերումին: Թատերականութիւնը որեւէ թատրոնի կամ թատերախաղի հիմնական յատկանիշն է. անով կը պայմանաւորուի թատրոնը: Այս առումով, ոեւէ բեմադրութիւն՝ ինքնին թատերական ընթերցում մըն է,

Այն ինչ որ ֆրանսական կամ եւրոպական թատերական շրջանակներու մօտ կը համարուի անցողակի հանգրուան մը, կողմնակի միջոցառում մը նոր բեմադրութեան յաջողութիւնը ապահովելու համար՝ հայկական մշակութային շրջանակի մէջ անոր օգտագործումը կը կրէ եզակի մշակութային ձեռնարկի հանգամանք:

Ընթերցման այս առաջին փորձառութիւնը շահեկան էր թատերական խնդիրները պարզելու, եւ կեդրոնանալու այն հրատապ հարցերուն վրայ, որոնք բանալի դեր կը խաղան ստեղծագործութեան ուղին վերագտնելու համար: Անհրաժեշտ էր դուրս գալ թատրոնի շուրջ կազմուած դատարկ շրջանակէն, վերադառնալ տարրական իրականութեան: Եւ մասնակիցներու եւ հանդիսատեսներու գնահատումէն դատելով, այս ձեռնարկը ցոյց տուաւ թէ՝

- Սխալ է այն պատկերացումը թէ չկան հայերէն որակաւոր բեմադրութեան արժանի թատերախաղեր: Կան, բայց հարկ է զանոնք վերընթերցել.

- Թատերախումբերու համար, անհրաժեշտ է ու կենսական, յաճախակի խաղացանկը նորոգելու խնդիրը.

- դերասաններ կը զարգացնեն ու կը մարզեն իրենց բեմական կարողութիւնները նոր տիպարներ մարմնաւորելով.

- հայախօս մշակութասէր կորիզ մը գոյութիւն ունի, որուն համար տարին մէկ կամ երկու թատերական ծրագրի իրագործումը գոհացուցիչ չէ:

Առանց կողքին, կար նաեւ՝ կարգ մը ուսուցիչներու եւ մշակութային պատասխանատուներու մօտ, ուսանողներու, նոր հասնող սերունդին համար հայախօս վայրեր ստեղծելու նախանձախնդրութիւնը: Յաճախակիօրէն, առօրեայ խօսակցական հայերէնէն անդին, որոշակի որակ ու մակարդակ ներկայացնող հայերէնը եւս լսելի դարձնելու ցանկութիւնը:

Այս առթիւ հարկ է անդրադառնալ գըրական «մաքուր» հայերէնի ու բեմական հայերէնի կարեւոր խնդրին: Բեմը տիպարներու խաղավայրն է, եւ համաձայն գործողութեան ժամանակաշրջանին ու վայրին, համաձայն տիպարին ընկերային դիրքին ու հոգեբանութեան, լեզուն կը դրսեւորէ այս բոլոր յատկանիշները, որու մէջ տեղ կը գրաւեն, գաւառաբարբառ, թրքերէն կամ այլ օտար լեզուներ եւ այլ զարտուղի դարձուածքներ, որոնք գեղարուեստօրէն կ'արդարանան եւ կ'օգնեն տիպարին կենդանութեան: Եւ հոս, առհասարակ, հարցը կը վերաբերի մտաւորական մասնաւոր խաւի, որոնք թատերական հայեացքէ զուրկ, անտեղի դատափետիչներ կ'արձակեն, այս կամ այն թատերախաղի հասցէին, հիմնուելով սոսկ լեզուին անմաքրութեան վրայ: Եւ կամ ընդհակառակն, խաղարկութեան թելադրեն սա կամ նա անհամ ու անգոյն երկը լեզուին մաքրութենէն հմայուած:

Եւ այստեղ կը կայանայ թատերական ընթերցումի էական խնդրարկումը՝ վերընթերցում եւ յայտնաբերում դատապարտուած եւ մոռացութեան մատնուած երկերու: Վերընթերցում, այո', սակայն, ո'չ գրասեղանին նստած, այլ՝ բեմին վրայ, բեմականացած:

Թատերական ընթերցումը կը բխի անձնական ընթերցումէն. կը հակադրէ թատրոնի հաւաքական աշխատանքը, անհատական նախաձեռնութեան: Արարումն ու գործողութիւնը ընդդէմ զուտ մտային աշխատանքին:

Ընթերցումը, երբ նշանագրերու վերծանում ու նշանաբաններու խորհրդի թափանցում, թատրոնի ու թատերական գրականութեան հետ առնչուած, զանազան մակարդակի ու դիտանկիւնի ընթերցումներու առիթ կուտայ: Այսպիսով, երկ մը կ'ենթարկուի հոգեվերլուծական, գրական, ընկերաբանական եւ այլ ընթերցումներու, անոր զանազան արժանիքները յայտնաբերելու համար: Այս բոլոր ընթերցումներն ալ կը կանգնին գեղագիտական - գիտական - վերլուծական հողի վրայ: Իսկ թատերականը, օգտուելով վերը յիշուած ընթերցումներէ, ունի իր մասնայատկութիւնը, կը դիմէ հաւաքական գործողութեան եւ իբր տարածքի մէջ, բեմի վրայ կերպարանաւորման աշխատանք՝ ստեղծագործական բնոյթ ունի:

Թատերական ընթերցումը նորութիւն է ընթացիկ մշակութային ձեռնարկներուն համեմատած: Պարզ է որ ան հարցականներու առիթ ընծայէ, որով մինչեւ հիմա թատրոն յաճախողներու կողմէ ճանչցըւած ու ընդունուած նախապատկեր մը չունի: Իբր մշակութային ձեռնարկ, ան ունի նաեւ արուեստանոցի առանձնայատկութիւնը: Ցնտադային կ'արժէ այս յատկանիշը պահպանել ու զարգացնել: Առաջ որ բեմ բարձրանան, նոր ուժեր պէտք ունին պատրաստուելու ու եփուելու. Նոր խմորումներ, նոր հոսանքներ փորձարկուելու: Նոյնը՝ թատերագիրներու պարագային:

Յատկանշական է Սեւումեանի խօսքը այս առնչութեամբ (3) «Ամէն ջանք գործ պէտք է դնել հայ հեղինակները գործի հրաւիրելու՝ հայ խաղացանկ ստեղծելու համար:

Ատոր համար հարկաւոր չէ, ի հարկէ, ամէն անփորձ հեղինակի փորձնական գործերը բեմ հանել: Թատրոնը փորձատեղի (*լապորաթուար*) չէ: Նա չի սիրեր որ իր գլխուն վրայ փորձեր կատարեն: Նա կը պահանջէ աւարտած, գեղարուեստօրէն վերարտադրելու ընդունակ մշակուած դերասաններ:

Ի՞նչ ընենք, ի՞նչպէս ընենք որ հայ հեղինակը, կամ աւելի ճիշդ է ըսել, սկսնակ հայ թատերագիրը անտուն, անօճախ չմնայ, որ ան ալ արտայայտուելու եւ քննադատուելու վայր մը ունենայ, որուն չգոյութենէն համոզուած եմ, քիչ շնորհալի ընդունակ ուժեր չէ որ ենթակայ են թառամելու՝ տակաւին չծաղկած:

… Ստեղծենք օճախ մը մեր սկսնակ թատերագիրներու եւ սկսնակ դերասաններուն համար:

Ես կը կարծեմ թէ ամէնէն նպատակայարմար միջոցը այն կ'ըլլայ, որ հայ թատրոնն ունենայ իր Տրամաթիքական Արուեստանոցը (Սթուտիա):

Ահա այդ արուեստանոցի մէջ, թէ խմբի սկսնակ դերասանները, թէ աշխատակից անդամները եւ գիրենք բեմին նուիրել ցանկացողները բեմի ուսուցչին՝ սթուտիայի ռէժիսէօրին ղեկավարութեամբ պիտի վարժուին տրամաթիքական - բեմական արուեստի մէջ:

Այստեղ պիտի կարդացուին, վերլուծութեան պիտի ենթարկուին եւ խաղացուին հեղինակներու այն յուսատու փիէսները, զորս մեծ բեմերու վրայ ներկայացնել դեռ վաղաժամ կը համարուի»:

Այս գրութեան թուականէն ութսուն երկու տարի անց, հակառակ ընկերային ու քաղաքական մեծ յեղաշրջումներու, արուեստանոցի անհրաժեշտութիւնը կը մընայ անփոփոխ: Այսօր, ան անհրաժեշտ է ո'չ միայն սկսնակներու համար, այլ նաեւ ժառանգութիւն մը փրկելու, զայն վերստին գործառնութեան մէջ դնելով: Այլապէս՝ չկայ մշակոյթ. չկայ աճեցում

●▶

Adieu Maestro !

Le compositeur Khatchadour Avédissian nous a quittés en laissant derrière lui une vie musicale pleine d'œuvres riches et variées, dont certaines sont devenues très populaires. La plus connue est sans conteste «*Im anouch tavigh*» (Ma douce lyre). Tel *Sayat-Nova* glorifiant son *kamantcha* (vièle à pique du Caucase), Khatchadour Avédissian exprime par ce chant, le coup de foudre qu'il a ressenti pour le *kanone* (cithare orientale). Ses nombreux concerti et impromptus, comme les soli qu'il a introduits dans ses mélodies, attestent de son attachement à cet instrument.

Il en a développé le jeu et établi le style en fondant l'école arménienne de *kanone*. C'est à lui que l'on doit également la féminisation de l'orchestre traditionnel, puisqu'en Arménie, la plupart des kanon*ahar* sont des femmes, contrairement aux autres pays d'Orient.

Comme ses prédécesseurs illustres que sont Vartan Pouny, Tatoul Altounian, Aram Mérangulian, il a voulu donner à la musique traditionnelle arménienne une place à part entière. C'est lui, par exemple, qui a créé la chaire de musique traditionnelle au Conservatoire Komitas.

Plus qu'un compositeur au style caractéristique, Khatchadour Avédissian était un arrangeur et un orchestrateur de haute qualité qui a su écrire pour tous les types d'orchestres, qu'ils soient traditionnels, de variétés, symphoniques. Il a également écrit pour chœurs. Comme il le disait, « *la musique arménienne est avant tout monophonique, mais elle doit évoluer, s'adapter* ».

Ses harmonisations se prêtent parfaitement aux arrangements qu'il compose. Ses accords, ses modulations et ses audaces harmoniques, semblent parfois inspirés du *Groupe des Cinq* (1). Ses introductions par leur balancement rythmique sur les temps faibles, annoncent un thème simple sur une note longue, généralement au *doudouk* (*instrument à vent original arménien, à anche*). Le thème est ensuite repris par l'orchestre et souligné par un contrepoint chromatique léger, avec glissement de la tierce majeure vers la tierce mineure, qui constitue son cheminement favori. Puis l'ensemble est conduit vers une dominante. Là, la puissance orchestrale s'exprime par un tutti où les jeux de timbres et de registres sont complétés par des rythmes parfois complexes(2).

La souplesse de ses harmonisations d'airs traditionnels allait permettre la fusion de la mélodie et de la danse. Khatchadour Avédissian a marqué ainsi de son empreinte les plus grands orchestres d'Arménie, notamment celui de l'Ensemble d'Etat de Danses. C'est cette remarquable harmonie de la musique et de la chorégraphie qui, au printemps 1976, en France, a bouleversé la plupart des jeunes musiciens arméniens que nous étions, déclenchant ainsi une vague d'enthousiasme pour cette musique. Maître à penser d'une génération de musiciens de la diaspora française, Khatchadour Avédissian était sans doute loin de se douter de l'influence qu'il a exercée sur la plupart d'entre nous.

De passage, en 1980, pour une série de concerts avec l'Orchestre d'Instruments Traditionnels de la Radio-Télévision Arménienne, nous lui avons demandé de travailler sous sa direction. Il nous a donné immédiatement son accord. Alors, nous avons pris conscience que Khatchadour Avédissian n'était pas seulement un musicien exceptionnel mais également un Homme d'une grande générosité. Qui d'entre nous, auparavant, aurait imaginé côtoyer celui que nous allions surnommer « Le Maestro » ? Le rêve devenait enfin réalité en cette fin d'année 1980.

Quelques jours avant la mort de Khatchadour Avédissian, une série de concerts du Grand Orchestre Arménien de France, dirigé par son jeune fils Mickael, manifestait encore cette vivante complicité entre le grand compositeur et les musiciens de France. Bel hommage, non ? !

Merci Maestro ! et à nous de jouer...

par

Gérard DER HAROUTIOUNIAN

(1) *On nomme* Groupe des Cinq, *cinq compositeurs romantiques russes : Mily Balakirev, Alexandre Borodine, César Cui, Modeste Moussorgsky, Nicolas Rimsky-Korsakov. Se détachant de l'influence allemande, ils ont donné à la musique russe un caractère national.*

(2) *C'est le cas, par exemple, de:* Yérazank (*Rêverie*), Tzaghgats baléni (*Le cerisier en fleur*), Kakhartvats tzaghiknèr (*Les fleurs ensorcelées*).

ԽԱԼԻԼ ՃԸՊՐԱՆ

ՄԵՂՐԱԾՈՐ ԹՈՅՆԸ

Հիւսիսային Լիբանանի լուսապայծառ առտուն Թուլա գիւղին բնակիչները հաւաքուեցան իրենց տուներուն մէջտեղ կեցած պզտիկ ժամուն գաւիթը: Անոնք կը քննարկէին անակնկալ ու խորհրդաւոր մեկնումը Ֆառիս Ռահալին, որ իր եւրին թողած էր կէս տարուան նորահարս կինը:

Ֆառիս Ռահալ շէյխն էր ու առաջնորդը Թուլա գիւղին եւ իր այդ հանգամանքը կը վայելէր ժառանգաբար. իր նախնիները դարեր շարունակ տէր ու տիրական եղած էին հայրենական կալուածին: Հազիւ քսանեւօթը տարու, ան զարմանալի իր կորովով ու անկեղծութեամբ շահած էր շինականներուն հիացախառն պատկառանքը: Երբ Ֆառիս ամուսնացաւ Սուսանին հետ, ժողովուրդը կ'ըսէր. «Երանի անոր: Այդչափ երիտասարդ՝ մարդուն յուսացած երջանկութեան գագաթը հասած է»:

Եւ յանկարծ լուսաբացին արթննալով, ժողովուրդը կը պարզէ, որ շէյխը ունեցած ոսկին հաւաքելով ու զրաստին վրայ բառնալով, առանց հուսկ մնաս բարովի հեռացեր է գիւղէն: Գայթակղութիւնը համընդհանուր էր, չուար ու մոլոր կարծիքներ կը փոխանակուէին, թէ ի՛նչ բան մղած էր զինք լքել կինը, տուն-տեղը, այգիներն ու հողերը:

Հիւսիսի Լիբանանցին սրտաբաց ժողովուրդ մըն է, որ կը գնահատէ արիւնակցութիւնը եւ միշտ անկեղծօրէն կը կիսէ դիմացինին թէ՛ վիշտը, թէ՛ ուրախութիւնը: Բան մը պատահի, բոլոր գիւղացիները կը հաւաքուին գլուխ գլխի՝ միշտ պատրաստ օգնելու եւ ապա կը դառնան իրենց բան ու գործին մինչեւ որ բախտը նորէն հաւաքուելու առիթ մը հայթայթէր:

Ահաւասիկ դէպք մը, որ Թուլայի բնակիչները գործի երթալէ յետ պահելով քշած է զիրենք գիւղամէջ՝ քննարկելու իրենց շէյխին անհետացումը:

Ծխէդ այդ պահուն կը հասնի հովիւը, հայր Ստեփանը, որուն անյողդողդ վեհութիւնը այնուամենայնիւ կը մատնէր վիրաւոր հոգիին լուռ տառապանքը: Ան դիսանձը բռնած էր: Այդչափ տառաժամ տեց իր ծուխն ու կարճ լռութենէ մը վերջ խօսեցաւ.

--Մի՛ հարցնէք... Ո՛չ մէկ հարցում տուէք ինծի... Այս առտու, դեռ լոյսը չբացուած, շէյխ Ֆառիս զարկաւ դուռս: Տխրադէմ ու վշտաբեկ՝ ձեռքը ձիուն այցելութեան պատճառը հարցնելուս պատասխանեց.

– Հայր սուրբ, մնաս բարով ըսելու եկայ: Եօթը ծովէ անդին կ'երթամ, այս երկիրը մէյ մըն ալ չդառնալու համար:

Ու ձեռքս տուաւ կնքուած նամակ մը՝ ուղղուած իր մտերմագոյն բարեկամ Նաժիպին ու սուրաց դէպի արեւելք արտասովոր այդ մեկնումին բացատրութիւնը զլանալով ինծի:

Գիւղացիներէն մէկը դիտել տուաւ.

– Թերեւս հրաժեշտի իր գի՞րը պարզէ գաղտնիքը, քանի որ Նապիհ Մալիքէն աւելի մտերիմ մէկը չունէր ան:

Միւսն ալ հարցուց.

– Իսկ կինը տեսա՞ր, հայր սուրբ:

Հովիւը պատասխան տուաւ.

– Առտուան պատարագէն ետք փութացի շէյխին տունը ու գտայ դեռատի հարսը պատուհանին քով կեցած՝ մոլոր հայեացքը հեռուները՝ չտեսնող ու անզգայ: Երբ համարձակեցայ ամուսնին մասին հարցնելու, միակ պատասխանը եղաւ. «Չեմ գիտեր... Չեմ գիտեր...»: Ու հեկեկաց մէկէն ի մէկ՝ որբացած մանկան մը պէս:

Վարդապետը հազիւ արտասանած էր վերջին խօսքը, երբ գիւղացիները սահմռկած քարացան ի լուր հրացանի կը րակոցին, որ գիւղին արեւելեան ծայրէն կը հասնէր: Կրակոցին հետեւեցան կնոջ մը ողբագին ճիչերը:

Քանի մը պահ տեղերնին գամուած մընալէ վերջ բոլոր գիւղացիները այր ու կին, մեծ ու պզտիկ, վազեցին հոն, սարսափը դէմքերուն: Շէյխին տան պարտէզին առջեւ անոնց աչքերուն պարզուեցաւ մահասարսուռ տեսարան մը:

Նապիհ Մալիք գետինը փռուած էր՝ կուրծքի վէրքէն յորդած արիւններուն մէջ: Սուսան, շէյխին կինը, դիակին վըրայ հակած՝ մազերը կը փետէր ու կուրծքը կը ծեծէր շարունակ ողբալով. «Նապիհ, ինչո՞ւ, ինչո՞ւ ըրիր այդպէս»:

Ծուրջինները շանթահար կը դիտէին, եւ կարծես ճակատագրին սառ ձեռքը կը ճմլէր սիրտերնին: Վարդապետը զոհին ձեռքէն առաւ չարագուժ նամակը, զոր նոյն ինքն յանձնած էր նոյն առտու եւ գաղտնաբար սահեցուց զայն պարեգօտին ծալքերուն մէջ:

Նապիհին մարմինը տարին իր խեղճ մօրկանը, որ տեսնելով զաւակը անշունչ, խենթեցաւ ու շատ չանցած՝ միացաւ [illegible] րեն Յաւիտենութեան մէջ:

Սուսանն ալ՝ խուսափուկ կեանքին ու քաշող մահուան միջեւ տարուբեր, տունը տարին:

Հայր Ստեփանը տունը հասնելուն պէս կորաքամակ, կղպեց դուռը, քիթին ակնոցը հեծցուց եւ դողդոջուն փսփսուքով սկսաւ կարդալ նամակը:

«Սիրելիդ ընկերս Նապիհ.

Հարկ է հեռանամ հօրենական գիւղէս, զի տեւական ներկայութիւնս պատճառ կ'ըլլայ քու, իմ կնոջ ու իմ թշուառութեան: Քաջ գիտնալով քու ազնուութիւնդ ու բարեկամը դաւաճանելու անատակութիւնդ, գիտնալով նոյնպէս որ Սուսան ալ անմեղ ու առաքինի է, ես գիտեմ նոյնպէս որ ձեր սիրտերը միացնող ճշմարիտ սէրը վեր է թէ՛ քու ուժերէդ, թէ՛ զայն չքացնելու յոյսերէս: Այլեւս անկարող եմ Աստուծոյ կամքին դէմ դնել, ինչպէս որ անկարող եմ լողալ Քատիշա գետին հոսանքն ի վեր:

«Դուն միշտ ալ անկեղծ ընկերս եղած ես ու կը մնաս, դաշտերուն մէջ մանկական մեր խաղերուն առենին պէս: Կ'աղաչեմ որ միշտ գիս բարի յիշես այսուհետ: Ըսէ Սուսանէին թէ կը սիրեմ զինք եւ կ'աղաչաւեմ ամուսնական կեանքին ամայնութիւնը իրեն պարտադրելուս: Սիրտս կ'արիւնէր ամէն անգամ երբ քունէն արթննալով յանկարծ զինք կը տեսնէի խաչելութեան առջեւ ծնրադիր ու ցաւագինօրէն կուրծքը ծեծող:

«Չկայ աւելի դառնագին տառապանք, քան այն, զոր կ'ապրի կինը, որ շղթայուած է երկու այրերուն. ի՛ր սիրած ու զի՛նք սիրող: Սուսանին տառապանքը անդրդուած էր ու անվերջ, բայց ինք կը տանէր զայն լուռ ու անտրտունջ ու տեսբալիր պատուով կը կատարէր տիկնոջ իր պարտականութիւնները:

«Ան կը ճգնէր, թէեւ ընդունայն, խեղդել իր սէրը քու հանդէպ:

«Ես կը մեկնիմ հեռու երկիրներ ու մէյ մըն ալ պիտի չդառնամ, զի անկարող եմ այլեւս արգելքն ըլլալ իրական ու բ[...] ւիտենական ձեր զգացումին ընդ հովանաւ Աստուծոյ աչքին: Թող Տէրն անխախտ նալի իր իմաստութեամբ պահէ եւ օրհնէ երկուքդ:

Ֆառիս»

Հայր Ստեփան ծալեց նամակն ու ներքէն դրաւ գրպանը: Հեռակայ հովիտին նայող պատուհանին առջեւը նստելով ան երկարօրէն նաւարկեց մտածմանց անծայր բածիր ու անյատակ ովկիանոսին մէջ: Եռանդագին այդ խորհրդածութենէն վերջն ալ յանկարծ խոյացաւ, կարծես իր խոհերուն ոլործուն ծալքերուն մէջ յայտնաբերելով գաղտնիք մը նորէն ու ահաւոր, որ քօղարկուած էր սաղայէլական խորամանկութեամբ:

– Որչա՜փ հնարամիտ ես, Ֆառիս, – բացագանչեց ան, - Որչափ ծանր, նոյնչափ ալ պարզ է քու գործած ոճիրը: Դուն մեղր ղրկեցիր բարեկամիդ՝ մահու թոյնին հետ ընդխառն՝ մա'հը ներփակելով նամակիդ մէջ: Երբ Նապիհ կը բացանին փողը ուղղած էր իր սրտին, քու մատդ է, որ քաշած էր ձգանը, քու կամքդ է, որ տիրաբար կ'իշխէր ընկերոջդ կամքին:

...Որչա՜փ խելացի ես, Ֆառիս:

Վարդապետը դողդղալով ու գլուխը եբերցնելէն նստաւ դարձեալ ու սկսաւ մատներով մօրուքը խառնել: Իր շրթունքները գծագրեցին ժպիտ մը, որուն իմաստն ալ աւելի ահաւոր էր, քան կատարուած ոճրագործութիւնը: Ան բացաւ աղօթագիրքը ու սկսաւ մտասոյզ ընթերցանութեան, երբեմն-երբեմն վերցնելով գլուխը ունկնդրելու համար կնոջ ողբը, որ կը հասնէր Թուլայի գիւղամէջէն, Լիբանանի Սըրբազան Մայրիներուն քովէն:

Անգլերէնէ թարգմանեց՝
ԵՆՈՎՔ ԼԱՋԵԱՆ

ու հասունացում. սկսնակը կը մնայ սկըսնակ, անտաշ ու խակ:

Զարեան, Տէստէկիւլ, Օշական, այս երեք դէմքերը, հակառակ իրենց գրական վաստակին, հակառակ թատերական կեանքին զարկ տուող իրենց հրապարակային գործունէութեան, հակառակ հայ թատերական մտածողութեան բերած գնահատելի նպաստին ու հայ թատրոնին ինքնուրոյն նկարագիր տալու ջանքին, իբրեւ թատերագիր հայ բեմին կը մնան անծանօթ:

ԺԻՐԱՅՐ ՉՈԼԱՔԵԱՆ

(1) Բարձրավանք (Պոլիս, 1922)

(2) Սեւումեան Օվի (Յովհաննէս) (1878 - 1920). Ծնած՝ Ագուլիս: Բեմադիր, դերասան որ ծաւալուն գործունէութիւն տարած է Արեւելահայաստանի, Թիֆլիսի ու Պոլսոյ մէջ: Բազմաթիւ յօդուածներ ստորագրած է որոնց գլխաւոր նիւթն է հայ թատերարուեստի ինքնուրոյն ուղիի փնտռտուքը: 1910 - 11-ին եւ 12 - 13 Մոսկուայի գեղարուեստական թատրոնի արուեստանոցը կը յաճախէ կատարելագործելու համար իր թատերական գիտութիւնը: Հեղինակն է բազմաթիւ բեմադրութիւններու: Առաջին նախաձեռնողը հայ թատերական արուեստանոցի հիմնադրման, իբր թատրոնի գործիչներու որակաւորման միջոց, որու համար 1919-ին կը մեկնի Պոլիս, ուր հակառակ իր ծանր հիւանդ վիճակին Յ. Ճ. Սիրունիի օժանդակութեամբ կ'ուզէ ստեղծել արուեստանոցը, սակայն կը մահանայ, իր գործը չաւարտած:

(3) Նաւասարդ (Պոլիս, 1914)

(4) Արթի Յովհաննիսեան, Հայաստանի Մշակութային նախարարութեան հրաւէրով, Սունդուկեան Պետական թատրոնի վերակառուցման ու խաղացանկային հարցերու քննարկման ծիրէն ներս, սոյն թատրոնի մէջ, Յուլիս 9-ին եւ 10-ին, կը դեկավարէ հետեւեալ երեք թատերական ընթերցումներ.

Լեւոն Շանթ «Ուրիշի համար»
Միքայէլ Կուրճեան «Տուրքը»
Վահան Թէքէեան «Մայրեր»

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 10
MARDI
10 SEPTEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.936 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 72e ANNEE — N° 18.936

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ ՍԿՍԱԾ Է

ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄԷԿ ՃԱԿԱՏ ՉԻ ԿԱԶՄԵՐ

Ֆրանսան մշտական ընտրապայքարի մէջ է: Թուականները շատ կարեւոր չեն: ...ալի իշխանութեան գլուխ հասած, ե...ները կը պատրաստեն յաջորդ ընտ...ութիւնները, ի մէջ այլոց գրաւելով երկ...ին հոգերով: Այսպէս, շաբաթավերջին, ...ժիւփէ Լա Պօլէն Թրուա եւ Թրուայէն Լա ...Պօլ մեկնակէտը տուաւ ոչ միայն 1998-ի ...երեսփոխանական ընտրութիւններուն, այ...եւ չմոռնեցաւ ակնարկելու 2002-ի նա...խագահական ընտրութեան որու թեկ...նածու ալ նկատեց Ժաք Շիրաք...:

Լա Պօլ եւ Թրուա տեղի ունեցան Իւ-Տէ-էՖ-ի եւ ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ-ի ամառնային ...հանդիպումները որոնք համալսարանա...յին մկրտուած են: Ցոյց տալու համար ...մեծամասնութեան այս երկու հոսանքնե...րուն սիրալիր կապը, փոխ այցելութիւն...ներ կատարեցին երկու պարագլուխները՝ ...Ժիւփէ եւ Լէոթար, ջերմ խօսքեր ար...տասանելով: Այդ խօսքերը չէին կրնար ...սակայն անտես թողուլ որ ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ-ի ...հաւաքոյթէն կը բացակայէին բաւական ...կշիռք ունեցող դէմքեր ինչպէս՝ Պալա...տիւր, Սարքոզի, Փասքուա, Սէկէն: Ժիւ...փէ իր ելոյթին սկիզբը խիստ կերպով ...ակնարկեց Իւ-Տէ-էՖ-ի կարծիքի տարբե...րութիւնները, «հասկնալով» հանդերձ ...այդ տարբերութիւնները, նախքան սիրա...լիր խօսքերը: Մնաց որ, Իւ-Տէ-էՖ-էն ...զատ, Ժիւփէի իսկ հոսանքը – ԷՌ-ՓԷ-...ԷՌ- խոր տարակարծութիւններ կը ցու...ցաբերէ: Կը բաւէր լսել Փասքուան որ ...Ռէն-Նաշէրի մէջ, նոյն օրը (Սեպտ. 8) ...ժամերուն բառերը չէր ծամծմեր ամ...բաստանելու համար կառավարութիւնը, ...որ չէ ընտրած «լաւ ճամբան»: Յիշելով ...որ այդ նաւահանգիստէն ճամբայ ելած է ...Ֆրանսա գրօսանաւը, Փասքուա պատկե...րալից ոճ մը օգտագործելով ըսաւ որ Մա...թինիօն տանող ճամբան լաւ չէ. ան ոչ ...Ֆրանսայի մեծութեան կ'առաջնորդէ, ոչ ...տնտեսական բարգաւաճման, ոչ ալ ըն...կերային արդարութեան: Անձնակազմը ...կը գգայ եւ կը մտահոգուի. ռոմի բաժնե...չափը կրկնելով բան մը չի փոխուիր անոր ...վիճակին մէջ:

Փասքուա քաղաքական նոր «զոյգ» մը կազմած է, այս անգամ Ալէն Մադըլէնի (Իւ-Տէ-էՖ) հետ, որ կը դատապարտէ կառավարութիւնը որ հարկ եղածին չափ ...արագօրէն չի շարժիր:

Ժիւփէ ակնարկած էր նաեւ ընտրական ...օրէնքի փոփոխութեան մը: Կը խորհի ...որոշ չափով համեմատական դրութիւն ...մը ներառել ներկայի մեծամասնութեան ...օրէնքին մէջ: Նման կարգաւորման մը դէմ ...են ընկերվարականները, քանի ձախը, ...ընդհանրապէս կը նախընտրէ համեմատա...կանի դրութիւնը զոր աւելի արդար կը ...գտնէ: Մնաց որ ո՞ւր պիտի կատարուի ...փոփոխութիւնը: Ինչ որ Ժիւփէ կ'ա...ռաջարկէ կը նպաստէ Ազգ. Ճակատին, ...բայց ո՛չ ընկերվարականներուն, որով...հետեւ Ժիւփէ կը մտադրէ համեմատա...կանը կիրարկել 14 նահանգներու մէջ ո...րոնք նուազագոյն 10 ընտրաշրջան ու...նին: Լ. Ժոսփէն (7/7 յայտագիր, Սեպ. 8-ին) յայտնեց թէ հարկ է խօսիլ այդ մասին, քանի որ սկզբունքով ընկերվարականները կողմնակից են, բայց հարկ է որ խաղ մը չըլլայ: Եթէ համեմատականը հաստատուի մեծ նահանգներուն մէջ (ուր ձախը մեծամասնութիւն է) եւ մեծամասնութեան ձեւը պահպանուի փոքրերուն մէջ (ուր աջը մեծամասնութիւն է) կ'ըսէ Ժոսփէն, Ազգ. Ճակատը կը տեղաւորուի Ազգ. Ժողովին մէջ: Ժոսփէն բաւական չափաւոր էր իր արտայայտութիւններուն մէջ. օրինակ զգոյշ էր առանց Թուղթի Ափրիկեցիներու հարցին ալ կապակցութեամբ, ուր միայն եկեղեցւոյ պատահարին ձեւը դատապարտեց եւ հաստատեց թէ գաղտնաբար Ֆրանսա մտած օտարականները պէտք է ետ երթան:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԻՐԱՔ ՉԻ ՀԱՆԴԱՐՏԻՐ

Թուրքիա Իրաքի հիւսիսային շրջանին մէջ զինեալ գործողութիւններու բոլոր պատրաստութիւնները աւարտած ու օդային, ցամաքային ուժեր կուտակած ըլլալով հանդերձ իր սահմանին վրայ, վճռական մեծ քայլերու չի դիմեր, ապահովութեան գօտի մը ստեղծելու իր ծրագիրը միջազգային նեցուկ գտած չըլլալով ու նաեւ զգուշանալով ՓՔՔ-ի զինեալ ուժերուն հետ բացայայտ կռիւներէ:

Շաբաթավերջին միայն թրքական օդուժը ռմբակոծած է իրաքեւթուրք սահմանին վրայի ՓՔՔ-ի բանակավայրերը. ատկէ զատ Թուրքիոյ Սպայակոյտը ձեռնարկած է արքանեակային հակակշռի դրութիւ մը հաստատելու երկրին հարաւ-արեւելեան եւ արեւելեան սահմանին վրայ, ստուգելու համար զինեալ քիւրտ մարտիկներու ներթափանցումները:

Ձեռնարկուած այս միջոցառումներուն մասին Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը Թ. Չիլլէր Հանրապետութեան նախագահ Ս. Տէմիրէլի գլխաւորութեամբ գումարուած ապահովութեան վեհաժողովէ մը ետք գլխաւոր հետեւեալ կէտերէն բաղկացած բացատրական մը հրապարակած է: Ան կ'ըսէ թէ Թուրքիոյ սահմանները ըստ պատմական ենթակայ են Հիւսիսային Իրաքի վերջին զարգացումներուն պատճառով, Թուրքիա մեծ վնաս կրած է Իրաքի շրջափակման հետեւանքով, Թուրքիա մտահոգ է նոյն շրջանի Թիւրքմէն, արաբ եւ քիւրտ ժողովուրդներու ապահովութեան համար:

Անդարայի այս ընթացքը Պաղտատի կողմէ պաշտօնական բողոքի ու հակադեցութիւններու պատճառ եղած է ու Իրաքի Արտաքին նախարարը Թուրքիոյ Պաղտատի դեսպանատան պաշտօնապէս տեղեկացուցած է թէ իր երկիրը անհանդուրժելի է ապահովութեան գօտիի մը թրքական ծրագիրէն եւ թէ նման քայլ ոտնձգութիւն կը նկատէ Իրաքի գերիշխանութեան եւ հողային ամբողջականութեան: Ան աւելցուցած է թէ իրենք որեւէ ձեւով պիտի չընդունին նման կարգադրութիւն ու նման փորձ պիտի վնասէ երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն: Նման ազդարարութիւն մըն ալ ուղղուած է Թուրքիոյ, արաբական երկիրներու ժողովէ մը ետք հրապարակուած յայտարարութեամբ:

Միւս կողմէ Հիւսիսային Իրաքի մէջ Ս. Հիւսէյնի զօրքերը կրկին յարձակման անցած են ու բախումներ ունեցած իրաքամէտ քիւրտ ղեկավար Ճ. Թալապանիի զինեալներուն հետ: Իրաքեան ուժերը յաջողած են ծանր կորուստներ պատճառել ու հակակշիռը ձեռք անցուցած են Տէկալայի շրջանին մէջ 80 հազարնոց Գէօյանճաք քաղաքին: Սատտամի ուժերուն միացած են իրաքամէտ ղեկավար Մ. Պարզանիի զինեալներն ալ: Թալապանի դիմած է ԱՄՆ-ու օդակայանի անյապաղ միջամտեն եւ վերջ տան Սատտամի յառաջխաղացքին:

Թալապանի խիստ արտայայտութիւններ ունի Ֆրանսայի դէմ (Մոնտի Կարլոյ, Սեպտ. 7) որ չէ դատապարտած Իրաքի քայլը: Քիւրտ պարագլուխին համար Ֆրանսա «ընտրած է Ֆրանսացի ժողովուրդին աւաքինութիւնները»:

Թրքական մամուլը կրկնելով ՓՔՔ-ի ղեկավար Ա. Էօճալանի զօրակոչը, կը գրէ թէ քրտական քաղաքական երկու կազմակերպութիւններու միացութիւնը եւ կռիւները նպաստած են ՓՔՔ-ի հզօրացման: Քիւրտ գաղթականներ հետզհետէ աւելի կը համոզուին որ ապահովութիւն ներշնչող միակ կազմակերպութիւնը ան է: Արդարեւ, նոյն աղբիւրներուն համաձայն, Էօճալանի հետեւորդ քրտական զինեալ բոլոր խումբերը անհարգանդային վիճակի մէջ կը գտնուին ու պատրաստ են կեռիլլայական երկարատեւ կռիւներու թրքական զինեալ ուժերու հետ:

Ամերիկեան մամուլը կը ծանրանայ Սի-Ի-Ա-ի ֆիասքոյին վրայ որու հակա-Հիւսէյն ցանցերը գլխատուած են իրաքեան բանակին կողմէ Էրպիլի յարձակման ատեն, երբ իրաքեան զինեալ ընդդիմադիրներու (Սի-Ի-Ա-ի մարդիկ) կեդրոնատեղին իրաքեան ոստիկանութեան ձեռքը անցած է: 1992էն ի վեր, Սի-Ի-Ա-ն դրամ, զէնք եւ քարոզչութեան միջոցներ կը հայթայթէր: Սի-Ի-Ա-ն կը ջանայ ինքզինք պաշտպանել որ վտարուար չէ լքած Իրաքի իր «բարեկամները», բայց, ընդդիմադիրները նոյն կարծիքը չունին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՈՀԼ արեւմտեան առաջին ղեկավարն է որ կրցաւ տեսնուիլ Ելցինի հետ անոր վերընտրութենէն ի վեր: Քոհլ «լաւատես» գտած է Ելցինը, հակառակ անոր որ բժիշկները չեն ծածկեր որ նախատեսուած գործողութիւնը վտանգաւոր է: Իզվեստիա կը գրէ այդ տեսակցութեան առթիւ որ Քոհլ ժէ – 7-ի տեղեկատուութեան գործակալի մը դերը կը խաղայ եւ թէ Գլինթըն մանրամասն զեկուցում մը կ'ակնկալէ Ելցինի առողջական վիճակին մասին:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ զանազան քաղաքներու մէջ, 250 հազարի հասած էր ցուցարարներու թիւը: Անոնք կը բողոքէին Քոհլի պատրաստած խնայողութեան ծրագրին դէմ: Վարչապետը ըսած է այս առթիւ.– «Փողոցները պոռալով չէ որ աշխատանք կը ստեղծուի»: Ծրագիրը կը նախատեսէ 50 միլիառ մարքի խնայողութիւն մը հանրային ծախքերուն մէջ եւ 20 միլիառ՝ ընկերային:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ մէջ, վերջ գտաւ շարժանկարի 53-րդ փառատօնը (Մոսթրա) անակնկալ պարգեւատրումով մը 5 տարեկան աղջնակի մը՝ Վիքթուառ Թիվիզոլ, որ ստացաւ լաւագոյն դերասանուհիի մրցանակը այն դերին համար զոր, տարի մը առաջ, 4 տարեկանին խաղցած է Ժաք Տուայոնի «Փոնէթ»ի մէջ: Լաւագոյն ֆիլմի «ոսկի առիւծը» ստացաւ իրլանտական Մայքըլ Գոլինս ֆիլմը, արական լաւագոյն դերասանը նկատուեցաւ այդ ֆիլմին մէջ՝ Լիամ Նիսըն:

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ գործազրկութիւնը իր ամէնէն ցած մակարդակին հասած է եօթը տարիէ ի վեր: Այժմ միայն 5,1% է, ամերիկեան տնտեսութիւնը յաջողած է 250 հազար աշխատանքի կարելիութիւն ստեղծել Օգոստոսին:

ՊԱՊԸ, բացայայտ կերպով շատ յոգնած էր եւ հակառակ տրուած հաւաստիացումներուն, պարզ էր որ մեծ դժուարութեամբ կը քալէ, նոյնքան դժուարութեամբ կը խօսի եւ Հունգարիոյ ճամբորդութիւնը ալ աւելի սպառեց զինքը: Սեպտեմբեր 6-ին, Փանոնհալմա աբբայարանին մէջ, որու հազարամեակը կը տօնուէր, չկրցաւ իսկ արտասանել իր ճառը եւ ուրիշին յանձնեց անոր ընթերցումին կէսէն աւելին: Վատիկանի բանբերը չուզեր այլեւս պատասխանել հարցումներուն եւ այդ է պատճառը որ զանազան շշուկներ ըլլան հիւանդութեան բնոյթին մասին. – աղիքի խնդի՞րդ, Փարքինսոնի հիւանդութի՞ւն: Բայց եւ այնպէս Պապին ժամանակացոյցը անփոփոխ կը մնայ, Սեպտեմբեր 19-էն 22 Ֆրանսա կուգայ, անկէ ետք ալ հետեւեալ ճամբորդութիւնները նախատեսուած են՝ Ռիօ տէ Ժանէյրօ, Փրակա, Լեհաստան, Թերեւս նաեւ Պէյրութ եւ Սարայեւօ:

ՊԵԼԺԻՈՅ մէջ ձերբակալուած է նախկին նախարար մը՝ Ալէն վան տէր Պիստ այն ամբաստանութեամբ որ իր հրահան...

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«FIGARO-MAGAZINE»
(7 Septembre)

LES GRANDS MECENES
DANS L'HISTOIRE

1- GULBENKIAN :
le très fastueux "M. 5%"

«Ֆիկառօ-Մակազին» նոր շարքի մը ձեռնարկած է, նուիրուած պատմութեան մէջ մեծ մեկենասներու: Այս շարքը սկսած է Գալուստ Կիւլպէնկեանով՝ «Նախանձախնդիր հաւաքորդ իր գանձերուն որոնք անցեալին պատկանած էին Ռուսաստանի Կատարինէին կամ Ռոշիլտներուն, Գալուստ Կիւլպէնկեան եղաւ նաեւ դարուս ամէնէն առատաձեռն մեկենասներէն մին: Իր հաւաքածոն զոր նուիրեց Լիզպոն քաղաքին, հմայիչ է: Թէ ինչպէս Կիւլպէնկեան գայն հաւաքեց, նաեւ սովորական չէ»:

Ու Վերոնիք Փրաթ կը ներկայացնէ Կիւլպէնկեանը «ծագումով՝ հայ, ծնունդով՝ թուրք, հարստութեամբ՝ իրաքցի, ապրելակերպով՝ անգլեւսաքսոն, սրտով՝ փարիզցի եւ իր կեանքին վերջաւորութեամբ որդեգրութեամբ՝ փորթուկալցի»:

Յօդուածագիրը կը պատմէ դրուագներ Կիւլպէնկեանի կեանքին այն մասէն որ կը վերաբերի գանձերու գնման, նկարչութիւն, արձանագործութիւն թէ այլ:

Յօդուածը ճոխացած է նկարներով, իրը, գաւիթը, ու նաեւ իր հաւաքածոյին քանի մը պաստառները, ինչպէս Ռընուարի «Տիկին Գլօտ Մոնէի դիմանկարը», Թըրնըրի «Գիլպէօֆի տեսարանը», Պըրն-Ճոնսի «Վենիւսի հայելին», Տըկայի «Լը փէնթր է լը փանթէն», նաեւ մանրանկարչութիւններ, Ֆանթէն-Լաթուրի մէկ «Մեռած բնանկարը»: Կայ նաեւ Կիւլպէնկեան Հիմնարկին շէնքին նկարը:

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ Ի՞ՆՉ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐ ԿԸ ԽՈՍՏԱՆԱՅ

Գրեց՝ ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

Սփիւռքահայութեան գոյատեւման հիմնական պայմանն է հայերէն լեզուի պահպանութիւնը, որովհետեւ բացայայտ է թէ առանց լեզուի մշակոյթ չըլլար եւ առանց մշակոյթի ալ Հայութիւնը կը դադրի գոյութիւն ունենալէ:

Հետեւաբար կը սխալին բոլոր անոնք, որոնք կը կարծեն թէ լոկ Եկեղեցին կը բաւէ, կամ թէ Հայաստանի գոյութիւնը բաւարար երաշխիք է Սփիւռքահայութեան տեւականացման համար: Կը սխալին, որովհետեւ երբ լեզու եւ մշակոյթ չքանան, պիտի չքանայ ազգային պատկանելիութեան զգացումն ալ, ու ալ ո՛չ Եկեղեցի պիտի մնայ, ո՛չ ալ Հայրենիքի գիտակցութիւն:

Եւ ո՞ւր կրնայ ուսուցուիլ հայերէն լեզուն, եթէ ոչ դպրոցին մէջ:

Այս ճշմարտութեան գիտակցելով է որ խումբ մը սփիւռքահայ վարժարաններու վարիչները եկան մասնակցիլ Նիսի վերջին համաժողովին, անկինը դրած իրենց քաղաքական, ընկերային կամ դաւանաբանական գաղափարի տարբերութիւնները, ու անվերապահօրէն բաժնելով բոլորին մտահոգութիւնները:

Եւ ինչ որ յուսադրիչ է, այդ համաժողովը դարձաւ մեկնակէտը աշխատանքի լայն ծրագրի մը, որ պիտի ձգտի դարման փնտռելու հայերէն լեզուի ուսուցման մարզին մէջ գոյութիւն ունեցող դժուարութիւններուն:

Թէ ինչո՞ւ Նիսի մէջ կազմակերպուեցաւ այս համաժողովը, եւ թէ ինչո՞ւ ան տեղի ունեցաւ առանց Հայաստանի գործօն մասնակցութեան: Հարցումներ, որոնք ծագեցան ոմանց մտքին մէջ եւ որոնք կը կարօտին լուսաբանութեան:

Ծիշդ է թէ Նիսի Հայութիւնը իբր փոքր համայնք, չի կրնար բաղդատուիլ Իսթանպուլի, Պէյրութի, Հալէպի կամ Լոս-Անճըլըսի նման մեծ կեդրոններու հետ, կրթական — մշակութային գետնի վրայ: Նախ պէտք է նկատի առնել թէ այդ կեդրոնները ցարդ նման ձեռնարկ մը չէին փորձած, եւ հետեւաբար Նիսի Հայերը այդ քայլը առնելով ոեւէ մէկուն իրաւասութեան կալուածէն ներս ոտնձգութիւն ըրած չեղան ամենեւին: Եւ յետոյ, սովորութիւն է որ միջազգային խնդիրներու քննարկման համար առ հասարակ ընտրուին փոքր չէզոք վայրեր, եւ Միացեալ Ազգերու ընդհ. քարտուղարն իսկ ընտրուի փոքր ժողովուրդներու ծոցէն:

Մնաց որ, Նիս քաղաքը ի վաղուց անտի կոչումը ունի միջազգային հաւաքներու, շնորհիւ իր աշխարհագրական դիրքին: Այս բոլորին վրայ կարելի է աւելցնել, ինչո՞ւ չէ, Նիսի հայ համայնքին գործունեայ տարրերուն կազմակերպչական պատրաստակամութիւնն ու կարողութիւնն ալ:

Գալով երկրորդ հարցումին: Երբ համաժողովի գաղափարը ծնունդ առաւ, հարց ծագեցաւ թէ ովքե՞ր պէտք է հրաւիրուին: Երեք տեսակէտներ ներկայացան նախաձեռնարկներուն.

Առաջին. — Առաջարկուեցաւ իբր առաջին քայլ, հրաւիրել միայն Արեւմտեան երկիրներու վարժարանները, որոնք ունին հասարակաց նման խնդիրներ, գտնըւելով նոյն տագնապի մէջ, լի ներկայի ու ապագայի մտահոգութիւններով: Այս տեսակէտը պաշտպանողներուն պատճառաբանութիւնը այն էր թէ, Իսթանպուլի, Եգիպտոսի, Լիբանանի կամ Սուրիոյ նման կեդրոններու վարժարանները արդէն տէր են ուսումնական հնօրեայ հաստատ համակարգերու, եւ չեն կրնար բաղդատուիլ Արեւմուտքի նորահաստատ վարժարաններուն հետ, որոնց խնդիրները տարբեր են:

Երկրորդ տեսակէտը այն էր թէ, ընդհակառակն, եթէ այդ կազմակերպեալ համայնքներուն վարժարաններն ալ մասնակցէին, կրնային իրենց փորձառութեամբ օգտակար հանդիսանալ նորերուն: Այս տեսակէտն է որ ընդունելութիւն գտաւ մեծամասնութեան կողմէ, եւ իբր այդ ալ՝ գործադրուեցաւ:

Իսկ երրորդ տեսակէտը, որ էր Հայաստանի վարժարաններն ալ մասնակից ընել, զրեթէ կուսակից չգտաւ, այն տրամաբանական պարզ պատճառով որ Հայաստան Պետութիւն մըն է եւ ո՛չ թէ սփիւռքեան համայնք, եւ ունենալով իր ուսումնական հաստատ դրութիւնը, իր Կրթական նախարարութիւնը եւ պետական ծրագիրը, իր վարժարանները չեն կրնար բաղդատուիլ սփիւռքահայ վարժարաններուն հետ, որոնք կը գործեն իբարմէ անջատաբար, եւ ունին պարտաւորութիւնը հայերէնի ուսուցման կողքին գործադրելու իրենց գտնուած երկրին ուսումնական ծրագիրն ալ: Միւս կողմէ, Սփիւռքի եւ Հայաստանի մէջ կ'ուսուցուին երկու տարբեր հայերէններ, երկու տարբեր ուղղագրութիւններով, ինչ որ դժուարանցանելի խոչընդոտ մըն է ինքնին:

Այսուհանդերձ, հայրենի իշխանութիւններն ալ տեղեակ պահելու նախանձախնդրութեամբ, եւ միջնորդութեամբ Հայաստանի Հանրապետութեան փոխ-նախագահ Գագիկ Յարութիւնեանի (ներկայիս Սահմանադրական Դատարանի նախագահ) որոշուեցաւ իբր դէտ Հայաստանէն հրաւիրել արեւմտահայերէնի մասնագէտ գիտնական մը, ինչպէս նաեւ Երեւանի հեռատեսիլէն ներկայացուցիչներ, որպէս նախաքայլ ապագայ ցանկալի գործակցութեան, երբ հնարաւոր ըլլայ ան:

Ինչպէս ծանուցուեցաւ մամլոյ հաղորդագրութիւններով, համաժողովը իր ապագայ գործունէութիւններուն համար իր մէջէն ընտրեց «Հաղորդակցութեան եւ Համակարգումի Մարմին» մը, 22 անդամէ բաղկացեալ, որ յետ այսօրիկ պիտի ջանայ կապ հաստատել սփիւռքահայ բոլոր վարժարաններուն հետ անխտիր, եւ գործնական քայլեր առնել, ի խնդիր հասարակաց հարցերու լուծման:

Կարելի է հետեւաբար ըսել թէ բուն աշխատանքը ասկէ վերջ է որ պիտի սկըսի:

Առ այդ, քանի մը անձնական խորհըրդածութիւններ:

Ցարդ քաղուած տեղեկութիւններէն հասկցուեցաւ թէ Միջին Արեւելքէն դուրս գործող սփիւռքահայ վարժարաններուն մեծամասնութիւնը հիմնուած է վերջին քառորդ դարու ընթացքին, ինչ որ կը նշանակէ թէ սփիւռքահայ համայնքները երկու սերունդ վերջ միայն անդրադարձած են հայերէնի ուսուցման անհրաժեշտութեան, ա՛յն ալ ոչ բաւարար չափով, քանի որ հայ վարժարաններու թիւը անհամեմատօրէն սակաւ է տակաւին:

Օրինակ, 350.000 հաշուող Ֆրանսահայութիւնը ներկայիս ունի միայն վեց վարժարան, որոնց չորսը՝ նախակրթարան, մէկը՝ միջնակարգ եւ մէկն ալ՝ լիսէ: Եւ յետոյ, բոլորն ալ պէտք եղած նիւթական միջոցները չգտնելով հայ համայնքին մօտ, պայմանագրութեամբ (contrat) կապուած են Ֆրանսայի Կրթական նախարարութեան հետ յանձն առնելով Պետութեան կողմէ ճշդուած ուսումնական ծրագիրը գործադրել միայն, ինչ որ հայերէնի ուսուցումը կը դնէ երկրորդական փլանի վրայ:

Երկու սերունդ տեւողութեամբ ընդհատում մը պատճառ եղած է անշուշտ որ հայերէնի ուսուցման համար ո՛չ տեղացին ուսուցիչներ պատրաստուին, եւ ո՛չ ալ՝ արդի պայմաններու համապատասխան դասագրքեր: Ուսուցիչները բոլորն ալ ներածուած են Միջին Արեւելքէն, նաեւ դասագրքերու հեղինակներն ալ: Այս կէտը յատկանշական է, ինչպէս յատկանշական է այն պարագան որ 40 տարբեր դպրոցներու մէջ հայերէնի 40 տարբեր դասագրքեր կը գործածուին, իբր հետեւանք համահայկական ծրագրի մը ու մեթոտի մը բացակայութեան:

Հարց է սակայն թէ, ինչպէ՞ս պիտի բարելաւուի կացութիւնը, որպէսզի կարելի ըլլայ բաւարար թիւով վարժարաններ ունենալ, որակաւոր արհեստավարժ ուսուցիչներ պատրաստել տեղւոյն վրայ յատուկ ուսուցչանոցներու մէջ, հայերէնի ուսուցման ընդհանրական մեթոտ մը ընդգրկել եւ այդ մեթոտին հիման վրայ միատեսակ արդիական դասագրքեր պատրաստել: Եւ յետոյ, ինչ որ ամենակարեւորն է, միջոցը գտնել հայերէնը ուսուցանելու իբր մայրենի լեզու, եւ ո՛չ թէ իբր օտար լեզու:

Այս բոլորին իրագործումը կը կարօտի անշուշտ նուիրեալ ազգային գործիչներու ձեռնհաս ու յանձնառու մասնագէտներու, նիւթական մեծադումար յատկացումներու, եւ մանաւանդ՝ համընդհանուր անխախտ հաւատքի:

Սփիւռքը պիտի կրնա՞յ արդեօք այդ անհրաժեշտ տարրերը իր ծոցէն դուրս բերել: Այդ պիտի ըլլայ անշուշտ դժուարին աշխատանքը համաժողովէն ընտրուած յատուկ մարմնին, իբր համախմբիչ, իբր համակարգիչ, իբր քաթալիզէօր:

Ինչպէ՞ս հիմնուած են մեր դպրոցները: Բարերարի մը նուիրատուութեամբ, կազմակերպութեան մը տրամադրած գումարով կամ համայնքային հանգանակութեամբ: Ի յառաջագունէ մշակուա՞ծ է արդեօք ծրագիր մը, այդ դպրոցներուն գործունէութեան, ուսուցչական կազմին, դասագրքերուն եւ այլ անհրաժեշտութիւններուն մասին: Ո՛չ յաճախ: Նկատի չէ առնուած այն հիմնական կէտը որ դըպրոցը անշարժ յուշարձան չէ, եւ չի բաւեր զայն կառուցանել, առանց անոր ապագայ գործունէութիւնը ապահովելու: Եւ այդ գործունէութեան ոգին ալ ուսուցիչն է, քանի որ դպրոցը չէնքը ըլլալէ առաջ, ուսուցիչ է, եւ հո՛ն ուր ուսուցիչ կայ, դպրո՛ց կայ: Պղատոն կ'ուսուցանէր Ակադեմոսի պարտէզին մէջ:

Անգամ մը, դպրոց շինելու մասին մըտածող բարերարի մը, երբ հարցուցի թէ խորհա՞ծ է ուսուցիչներու մասին ալ, պատասխանեց. «Մէյ մը շէնքը շինենք, կահաւորենք, մնացեալը դիւրին է»: Ըսի. «Շէնքը դրամով կը շինուի, կարասին խանութէն կը գնուի, բայց ուսուցիչը ուրկէ՞ պիտի գտնէք»: Պատասխանեց. «Դրամով ամէն բան կը գտնուի»: Ըսի. «Կը սխալի՛ք: Ուսուցիչը ծախու ապրանք չէ, գետնախնձոր չէ որ տնկես ու բուսնի: Միայն ուսուցիչն է որ ուսուցիչ կը հասցնէ, եւ դժբախտաբար այդ ապրանքը սպառած է»

Վարժարաններու ուղղեալ հարցարաններուն պատասխանները բոլորն ալ անխըտիր կը մատնանշեն պահանջը հայերէնի որակեալ արհեստավարժ ուսուցիչներու: Բայց մի՞թէ կարելի է հայերէնի ուսուցչութիւնը հրապուրիչ ասպարէզ դարձընել երիտասարդ թեկնածուներուն համար, առանց ապահովելու այդ ասպարէզին տեւականացումը, ապագան, ծերութեան թոշակը, եւլն.: Անհրաժեշտութիւններ, որոնք նկատի չեն առնուած ցարդ, եւ որուն համար ալ ուսուցչական ասպարէզ որդեգրած են կամաւոր ամաթէօրներ միայն, մղուած այլեւայլ նկատումներէ, որոնց գլխաւորն է անշուշտ ազգային ծառայութեան պատրաստակամութիւնը:

Եւ այս այսպէս պիտի շարունակուի, որքան ատեն որ հայերէնի ուսուցչութիւնը նկատուի ազգային ծառայութիւն կամ առաքելութիւն, ու չվերածուի՝ պարզ արհեստավարժութեան:

Դպրոց, ուսուցիչ եւ դասագիրք ամբողջութեան մը մասերն են, որոնք միաժամանակ պէտք է մտածուին: Կ'արժէ յիշել անցեալի հրահանգիչ օրինակ մը, որ շատերու կողմէ մոռցուած է հաւանաբար: Կ'ակնարկեմ ազգային բարերար Մկրտիչ Սանասարեանի, որ Մոսկուայէն նախ յայտնի մտաւորական Կարապետ Եզեանցի թելադրութեամբ մեծագումար հարստութիւն մը տրամադրելով, Էրզրումի մէջ հիմնեց Սանասարեան վարժարանը, եւ վարժարանին գործունէութեան անհրաժեշտ ծախքերն ալ ապահովելու համար գնեց բաւարար հասութաբեր կալուածներ, ընդ որս Իսթանպուլի Սանասարեան խանը:

Իր յատկացուցած իրական կրթաթոշակներուն շնորհիւ հայ երիտասարդներ գացին ուսանիլ եւրոպական համալսարաններու մէջ, ու վերադառնալով դարձան ուսուցիչ վարժարանին մէջ: H. F. B. LYNCH «Armenia» անուն ճանապարհորդագրութեան մէջ կը վկայէ թէ այդ ուսուցիչները, որոնց հանդիպելու առիթը ունեցած էր անցեալ դարու վերջերը Էրզրում այցելելով, իրենց պատրաստութեամբ ու զարգացումով կրնային դասախօս դառնալ Արեւմտեան երկիրներու բարձրագոյն համալսարաններուն մէջ իսկ, բայց յանձն առած էին ուսուցչագործել բարերարին հաստատած վարժարանին մէջ միայն:

Պահ մը երեւակայենք որ Սանասարեանի օրինակով մեծահարուստ Հայ մը, կամ խումբ մը Հայեր, նման կարեւոր հիմնադրամ մը հաստատեն, կառուցանեն դպրոցներու ցանց մը եւ ապահովեն նաեւ ուսուցչական կազմեր, հիմնելով ուսուցչանոց, եւ ուսուցչական ասպարէզն ալ դարձնեն երաշխաւորեալ աշխատանք: Հնարաւո՞ր է միթէ: Ինչո՞ւ չէ, քանի որ երազելը հեշտ է:

Սպասելով որ նման երազ մը իրականութիւն դառնայ, կարելի՞ է գոնէ ակընկալել որ, բարեսիրական հաստատութիւններու ձեռքով իբր կրթաթոշակ հատկացուող ուսանողներու բաշխուող փոքրիկ գումարները փոխանակ յատկացուելու բժշկութեան, ճարտարագիտութեան, ճարտարապետութեան նման անհատական ասպարէզներ որդեգրող երիտասարդներու, ամփոփուելով ու խտացուելով իբր իրական կրթաթոշակ յատկացուին քանի մը տասնեակ ուսանողներու միայն, պայմանաւ որ անոնք յանձն առնեն Հայութեան համար օգտակար ասպարէզներ ընդգրկել, եւ դառնան քաղաքագէտ, վարչագէտ, ընկերաբան, կամ՝ հայերէնի ուսուցիչ, պարզապէս:

Բայց ինչպէ՞ս ապահովել այդ ասպարէզներուն ներկան ու ապագան: Դժուարին հարց:

Ցանկալի երազներու կարգին, հարկ պիտի ըլլար ակնկալել նաեւ որ Սփիւռքահայութիւնը առանձին չմնար իր այս դժուարին պայքարին մէջ եւ վայելէր նեցուկը Հայաստանի, յուսալով որ հայրենի իշխանութիւնները փափաքին ու հնարաւորութիւնը ունենային զարկ տալու Սփիւռքահայոց լեզուին՝ արեւմտահայերէնի զարգացման, այդ մարզին մէջ հիմնէին ուսուցչանոց, պատրաստէին մասնագէտ ուսուցիչներ, օգտագործելի դասագիրքեր, եւլն., ո՛չ անշուշտ իրենց հասկցողութեամբ, ինչ որ յամառօրէն կատարուեցաւ մօտիկ անցեալին, այլ Սփիւռքի պահանջներուն համապատասխան:

Ու երբ առաջին գործնական քայլ, վերահաստատէին դասական ուղղագրութիւնը, որպէսզի Հայութիւնը դադրէր երկու տարբեր ուղղագրութիւններ գործածելու աւելորդ պերճանքը պահող աշխարհի միակ ժողովուրդը նկատուելէ, եւ որպէսզի դիւրանար Հայութեան երկու հատուածներուն միջեւ ցանկալի հաղորդակցութիւնը, որուն ակնկառոյց կը սպասէ համայն Հայութիւնը:

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան Յունիս ամսուան ընթացքին Սելանիկի Հայոց առջեւ ճառ մը խօսելով յայտնած էր թէ «Մենք պէտք է օգնենք Սփիւռքահայութեանը պահպանելու իր լեզուն, իր մշակոյթը, իր դպրոցը»(*): Անշուշտ անհամբերութեամբ կը սպասուի որ, սփիւռքահայ վարժարաններու համաժողովի օրերուն զուգադիպող այս յուսադրիչ յայտարարութեան յաջորդեն գործնական միջոցներ եւս:

Սփիւռքահայ վարժարաններու համագումարը իր օրակարգին մէջ արձանագըրած էր առաջնահերթ անհրաժեշտութիւնները բոլոր: Երանի՜ թէ ամէն Հայ իր սրտին մէջ արձանագրէր զանոնք, հաւատքի անջինջ գիրերով:

(*) Տե՛ս. «Հայաստանի Հանրապետութիւն» թերթի Յունիս 20-ի թիւը, ըստ «Ցառաջ»ի Յուլիս 3-ի տեղեկատուութեան:

Տ. Հ.

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԲԱՐԻՈՔԵԼ ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆՆ Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԻՇԷԼ ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ(*)

Առողջապահութիւնը Հայաստանի մէջ, ընդարձակ նիւթ մըն է: Պիտի ջանանք յն ուրուագծել քանի մը յատակ հարցերով րս նկատառելու առիթն ունեցանք վեր- ն տարիներու ընթացքին մեր կատա- ծ բժշկական եւ մարդասիրական ա- աքելութիւններուն տուած առիթներով: որ այդ առաքելութիւնները տեղի ու- ցան շնորհիւ Ֆրանսայի Հայկական կական Միութեան (Union Médicale Arménienne de France) որուն անդամ նք:

Արդ՝ հինգ նիւթեր պիտի ներկայացը նք յաջորդաբար: Իւրաքանչիւր ան- մ հաւանական լուծումներու յանգե- ու փորձ մը կատարելով եւ միշտ նկա- ի ունենալով որակի, ծախքերու եւ տըն- եսական կացութեան յարուցած հարցե- ը: Յաճախ Ֆրանսայի նոյն մարզերուն ետ բաղդատութիւններու պիտի դիմենք, նդիր հարցերու յստակութեան: Ու- մն, յաջորդաբար պիտի ներկայացուին՝ խամոլութիւնը, Ստամոքսային և Սկըզ- ղիքային Վէրքը, Ողնայց ըմպելին / երը, Միջերկրականեան Ընտանեկան նդը կամ Պարբերական Հիւանդութիւ- Ջուրը եւ Եղրակացութիւն մը:

ԾԽԱՄՈԼՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի կարեւոր մէկ հարցն է մոլութիւնը: Ան բժշկական բազմա- հետեւանքներ կ'ունենայ: Այսինքն քոլոր հիւանդութիւնները որոնք ծը- նդ կ'առնեն միայն այս մէկ թմրեցու- վ: Ծխամոլութիւնը գոյութիւն ու- խորհրդային շրջանին: Երկրաշարժը մանաւորաբար վերադրուած շըջա- կումին՝ ընկերատնտեսական վիճակին թարացումը աւելի սաստկացուցին մոլութը:

Ո՞ր են յատկանիշները ծխամոլութեան

Այս ծխամոլութիւնը, ի վերայ ամե- նի, արական ծխամոլութիւն մըն է: Հայաստանի կիները քիչ կը ծխեն: Կա- լի է ըսել թէ՝ առայժմ 10%-էն նուազ այս թունաւորումին ենթակայ կիներու մամոլութիւնը, որ սակայն ներկայիս ողորէն կ'աճի մասնաւորաբար մտա- կան կիներու ծխամոլութեան յաւե- ով: Արական բնակչութեան աւելի 50%-ը ենթակայ է այս թունաւորու- : Ջունինք ճշգրիտ վիճակագրութիւն- : Նոյնն է պարագան շատ մը ուրիշ րներու մէջ եւ կարելի է ըսել թէ խոր- դային շրջանի վիճակագրութիւնները ք է մեծ վերապահութեամբ ընդու- : Ի դէպ՝ կարելի եղած է հաստատել

թէ որոշ վիճակագրութիւններ սխալ են կամ զեղծուած ո՛չ թէ բժշկական ա՛յլ քաղաքական հրամայականներու անսա- լով: Այլ խօսքով, պէտք չէ ամբողջովին ապաւինիլ Հայաստանի բժիշկներուն տուած վիճակագրութիւններուն. ուստի անոնք եւս ըստ իրենց դիտաւորութիւն- ներուն կը փոխեն՝ կ'աւելցնեն կամ կը պակսեցնեն վիճակագրական տարրերը: Ցիրաւի Հայաստանի մէջ գոյութիւն չու- նին դեռ ճշգրիտ / մեկին վիճակագրու- թիւններ, այնպէս ինչպէս կարելի է գըտ- նել Արեւմտեան Եւրոպայի կամ անգլե- սաքսոն երկիրներու մէջ: Ըստ մեր գնա- հատութեան՝ արական սեռի պատկանող- ներուն 80%-ը ծխամոլութեան ենթակայ է: Այրեր որոնք չեն ծխեր կը թուին բա- ցառութիւն ըլլալ:

Այս ծխամոլութիւնը կը սկսի 18--20 տարեկանի շուրջ: Թերեւս աւելի առաջ: Միջոց մըն է ան՝ այր մարդու անհատա- կանութիւնը հաստատելու. ուրեմն եւ առնականութիւնը: Անոր կարեւորութիւ- նը անձէ անձ կը տարբերի՝ նուազագոյն 20 գլանիկ որ կրնայ հասնիլ մինչեւ եռա- պատիկ քանակութեան: Ծխամոլութիւնը քաջալերուած է անշուշտ տեղական եւ օ- տար գլանիկներու աժան գինով: Ցամե- նայն դէպս տնտեսական դժուարութիւն- ները զայն չնուազեցուցին: Իբրեւ մաս- նաւէպ կարելի է նշել թէ 20 գլանիկով տուփ մը Մարլպորոյ, Հայաստանի մայ- թերուն վրայ կը վաճառուի երկու անգամ աւելի աժան քան Ֆրանսայի մէջ: Ուրե- մըն... շահեկան է հոն գնել ու վաճա- ռել այստեղ...: Կրնանք ըսել թէ՝ հոն ծխամոլութիւնը քաջալերող ազդակներ կան, ինչպէս՝ առօրեայ կեանքի դժուա- րութիւնները, գործազրկութիւնը, զբօ- սանքի սակաւութիւնը, եւայլն, եւայլն:

Այս ծխամոլութիւնը կարելի է թուա- գրել: Ֆրանսայի մէջ ծխամոլութիւնը կը թուագրուի՝ մարդ գլուխ սպառած ծրարներու հաշը տարուան մը ընթաց- քին: Եթէ մարդ մը 10 տարուան ընթաց- քին ամէն օր ծրար մը գլանիկ ծխէ, կը թուագրուի «10 ծրար-տարիով»: Եթէ ա- մէն օր ծխէ 2 ծրար գլանիկ 10 տարուան ընթացքին, կը թուագրուի «20 ծրար- տարիով»: Այսպէս է որ կը չափուի ծխա- մոլութեան վտանգի սահմանը: 20-ի եւ 30-ի միջեւ արդէն վտանգաւոր գետնի վրայ կը գտնուի ծխողը. իսկ «30 ծրար- տարի»էն աւելին գրեթէ վստահաբար բարդութիւններու աղբիւր է: Այս բար- դութիւնները կը սաեղծուին շնչական եւ սրտերակային դրութեան մէջ: Շնչական մարզին մէջ այս բարդութիւնները ի յայտ կու գան ամէն տեսակի շնչափո- ղային, կոկորդի, թոքային, որկորային խլիրդներով, մասնաւորաբար եթէ անոր

կ'ուղեկցի ալքոլամոլութիւնը: Ջու- նինք ճշգրիտ թուագրումներ ի մասին այս ծանր ախտերուն, որոնց իբր դարման կի- րարկուող շողարձակումի վիրահատման եւ տարրային (շիմիօ) միջոցները սկը- սած են զարգացումի ընթացքի մէջ մըտ- նել Հայաստանի մէջ: Հասարակաց ծրա- գիր մը գոյութիւն ունի Ֆրանսայի Հայ- կական Բժշկական Միութեան, Հայաս- տանի հիւանդանոցներէն մէկուն՝ Միքա- յէլեան Հիմնարկին եւ Փարիզի Պօժոն հի- ւանդանոցին համագործակցութեամբ, Հա- յաստանի մէջ զարգացնելու համար իրա- նային վիրահատումը: Անիկա դժուար իրագործելի ծրագիր մըն է որ կը նա- խատեսէ պատրաստել, փոխանակութեան հիման վրայ, հայաստանցի վիրահատ- ներ Ֆրանսայի մէջ. զոր օրինակ՝ կատա- րելու համար թոքային խլիրդի վիրա- հատումի դժուար գործողութիւններ եւ յետոյ կազմակերպել շողարձակման եւ տարրային դարմանումներու մարզե- րը:

Ծխախոտի հետ առընչուած սրտերա- կային ախտը թաղերակային (քորոնար- իէն) է. այսինքն՝ կրծքափողացաւ (անճին տը փուաթրին), սրտի եւ վարին ան- դամներու մէջ ի յայտ եկող շնչերակա- յին տագնապներ: Շնչերակային վիրա- հատումը պէտք է զարգացնել ի Հայաս- տան ուր Միքայէլեան Հիմնարկը ունի ան- հրաժեշտ ենթակառոյցներ:

Թաղերակային այս ախտը շատ յա- ճախակի է Հայաստանի մէջ ուր կարելի է թուել երեք տեսակ դարմանում: Մին՝ Ֆրանսայի մէջ ծանօթ դարմանումն է որ միայն սահմանափակ ազդեցութիւն մը ունի: Վիրահատումով կատարուած դարմանումները թաղերակային կամըր- ջումներն են: Այս մարզը զարգացնելու համար Հայաստան ներկայիս Սփիւռքի մէջ կը փնտռէ մասնագէտներ: Վերջերս լիբանանեան ծագումով ամերիկացի վի- րահատ մը Հայաստան ժամանեց այս նպատակով: Ֆրանսայի Հայկական Բը- ժըշկական Միութիւնն ալ ունի նման ծրա- գիր մը:

Երկրորդ տեսակի դարմանումն է՝ ընդ- լայնումով թաղերակագրութիւնը (coronographie avec dilatation) զոր զարգա- ցընելը Հայաստանի մեր ծրագիրներուն մաս կը կազմէ: Երրորդ տեսակի դար- մանումը, ինչպէս ծանօթ էք, վարին ան- դամներու շնչերակային դարմանումը, շատ քիչ ազդեցութիւն կը գործէ: Դար- մանումը մասնաւորաբար վիրահատու- թեամբ տեղի կ'ունենայ, շնչերակային հոսանքը վերահաստատելու համար կամ յառաջացեալ պարագաներուն՝ անդամա- հատութեամբ:

Ի՞նչ կարելի է ընել ծխամոլութիւնը նուազեցնելու համար ի Հայաստան

Առանց յաւակնելու թէ Արեւմուտքը օ- րինակելի է, գուցէ կարելի է ուսումնա- սիրել կամ կիրարկել զանազան միջոց- ներ որոնք թոյլատրած են Ֆրանսայի, Միացեալ-Նահանգներու եւ այլ արեւմըտ- եան երկիրներու մէջ ծխամոլութեան

զգալի նուազեցումը: Այդ միջոցներուն ծանօթ էք ամէնքդ ալ՝ մամուլով, հեռա- տեսիլով. ամէն ուր՝ վարժարաններու, գործատեղիներու, զբօսավայրերու մէջ պէտք է լուսաբանել հանրութիւնը ծխա- մոլութեան թունաւորումներուն մասին: Անշուշտ, նման գործունէութիւն մը կրնայ կատարուիլ կառավարութեան ու առընչեալ նախարարութիւններու համա- ձայնութիւնով: Այսպէսով կարելի կ'ըլ- լայ ակնկալել նման ախտերու մեծ ծախ- քերուն նուազեցումը եւ գուցէ հիւանդա- նոցներու սարքաւորման զանձատրումը (փինանսըման): Պէտք է շուտով օժտել Հայաստանը վիրահատման արդիական արհեստամիջոցներով (թէքնիքներով): Այսպիսի ձեռնարկներով է որ Ֆրանսայի Հայկական Բժշկական Միութեան մը նմանները կրնան միջամտել: Նաեւ ու վերջապէս՝ անկարելի չէ մտածել որ կա- րելի է հաստատել ծխախոտի տուրք մը, զանձատրելու համար նման ծրագիր մը:

(Շար. 1)

(*) Միշէլ Տէրվիշեան ծնած է 1942-ին փարիզ ուր կատարած է իր ուսումը: Բը- ժիշկ. մասնագէտ է՝ ստամոքսի, աղիքի, սրբանի հիւանդութիւններու եւ մարսողա- կան փեակի քննութեան (Gastro-entero- logue-Proctologue, Endoscopie Digestive): Անդամ է՝ Ստամոքսի եւ Աղիքի Գիտու- թեանց Ֆրանսայի Ազգային Ընկերու- թեան: Ներկայ յօդուածը նիւթ ունի կեդ- րոնական Սանուց Ֆրանսայի Միութեան հետ խորհրդակցաբար ընտրուած բանա- խօսութիւնը որ տեղի ունեցաւ փարիզ, 1996 Ապրիլ 2-ին: Այնուհետեւ, ցայսօր, 1996 Յուլիս 24, կատարուած դիտար- կումները մեծ փոփոխութիւններու վկա- յութիւն մը բերելու բնոյթը չունին յիշ- եալ փրանսերէն բանախօսութեան մէջ, զոր հայերէնի թարգմանեց կեդրոնական- ցի մը:

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ Կ'ԱՅՑԵԼԵՆ

ՕԳՈՍՏՈՍ 30ին, Մայր Աթոռ Էջմիածին այցելած է Վրաստանի Հանրապետու- թեան Մշակոյթի նախարարը՝ Վախթանգ Ասատիանի: Ջերմ ու անկեղծ զրոյց մը տեղի ունեցած է Ամենայն Հայոց Գարե- գին Ա. Կաթողիկոսին հետ:

Վրացի նախարարը խօսած է մշակու- թային ոլորտի բարեփոխումներու մա- սին եւ շեշտած որ անցած տասնամեակնե- րու բացը պէտք է յաղթահարել միա- նուբար աշխատելով: Գնահատանքով ընդգծած է որ երկու ժողովուրդներու բա- րեկամական յարաբերութիւններու զար- գացման գործին մէջ մեծ դեր ունին նախ եւ առաջ հոգեւոր առաջնորդները:

ՕԳՈՍՏՈՍ 31ին, Մայր Աթոռ Էջմիածին այցելած են ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարի տեղակալ, թմրեցուցիչներու վերահըս- կողութեան ծրագրի գործադիր տնօրէն՝ Ճորճիօ Ճիաքոմէլլի եւ Մերձաւոր-Արե- ւելքի բաժնի պետ Պերնար Ֆրահի:

Զրոյցի ընթացքին, Ճ. Ճիաքոմէլլի բա- ցատրած է իրենց գործունէութիւնը, Կաթողիկոսն ալ ընդգծած է որ Եկեղե- ցին եւս իր առաքելութեան մէջ կարեւոր դեր պէտք է յատկացնէ թմրամոլու- թեան դէմ պայքարին:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 3-ին Մայր Աթոռ Էջմիա- ծին այցելած է Պուլկարիոյ Պաշտպանու- թեան նախարարը՝ Դմիտր Պաւլով, ի- րեն կ'ընկերանար Հայաստանի Պաշտ- պանութեան նախարարը՝ Վազգէն Սար- գըսեան:

Հանդիպումին ընթացքին խօսած են հայ եւ պուլկար ժողովուրդներու բարե- կամութեան մասին:

ՀԱՄԲՈՅՐԸ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ

— Շատ հանգիստ եմ, մայր, — խօսե- ցաւ Մարուշ իր մօր լաչակին ձեւը շտկե- լով: — Կեսուրս ու կեսրարս չեն ձգեր որ վրաս փոշի իջնայ:

— Երթամ, աղջիկս, հիմա զալըմ հայրդ ալ է ուր չէ տուն կու գայ, էսօր քաղաք գացեր: Լսէ որ հոս եկած եմ, ալ Աստ- ուած հոն գործ չունի:

— Քիչ մը սպասէ, հիմա Մուրատը կու գայ. շորակը մուկ հանել գացեր է:

Նունիկի ոտքը առաջ չէր երթար, կ'ու- զէր տեսնել նաեւ Մուրատը, որուն կա- րօտի ու սիրոյ ծանրութիւնը, Նունիկի մէջ, Մարուշի դէմ դիմաց կշիռք էր բըռ- նեեր:

— Զօքանչդ վերն է, — խնդումերես լուր տուաւ Մուրատի մայրը, երբ Մուրատ դուրսն մտած, բահը ուսէն վար առաւ: Մուրատ վրան գլուխը շտկեց, վեր ե-

լաւ անհամբեր ու յարգանքով զօքանչ մօր ձեռքն համբուրեց: Նունիկ ալ Մու- րատի ճակատն համբուրեց, գուրգու- րայ:

— Շատ մուկ հանեցի՞ր, — խօսեցաւ Նունիկ Մուրատի ուսին փոշիները թօթ- վելով:

Նունիկ կ'աճապարէր, արդէն շատ ուշ էր մնացեր, նոյնիսկ կերակուրը դեռ պատրաստած չէր:

— Էսքան ատեն ո՞ւր էիր, կնի՛կ. էս ատեն նէ ժամ կը մնայ նէ՛ աղօթք, — խօսեցաւ Կարօ Մարտուպ:

Նունիկն ինչ ըսէր: Ըսէ՞ր, թէ Մա- րուշը փոխուած էր ու աւելի գեղեցկա- ցեր, Մուրատն ալ ըսես ամբողջ շնորհք է: Ըսէ՞ր, թէ երկուքն ալ երջանիկ են: Աստուած արեւնին երկար ընէ: Ինչպէ՞ս ըսէր: Եթէ գիտնար...

— Ժամուն ճամբան խաթուն մամային հետ խօսքի բռնուեցանք:

— Ճէհէննէմը: Ձես ըսեր, որ տունի տէր եմ: Աղէկ կ'ընէք, Նունիկ. կ'երեւայ մէր ու աղջիկ Կարօ Մարտուպին ծերանալուն կը սպասէիք: Չէ՛, չէ՛, տահա ծերացած չեմ...

— Թըդ, թըդ...

— Կնիկ, լեզուդ քեզի քաշէ, թէ չէ...

Նունիկ այլեւս չարաթը մի քանի ան- գամ սանդը շուք կ'ընէր եւ իր աղջիկն ու փեսան տեսնելու կ'երթար: Կարօ Մար- տուպ նկատեց այդ:

— Կնիկ, հեղ մըն ալ չտեսնեմ, էս ա-

ռաջին ու վերջին անգամ թո՛ղ ըլլի, — սպառնաց Կարօ Մարտուպ: — Ձես ըլ ա- մըչնար, աղջիկ տէրի անունը կու տաս: Էդ աղջիկը քու կաթը չէ կերեր, շան կաթ է կերեր, շան կաթ:

Հակառակ Կարօ Մարտուպի սպառնա- լիքներուն՝ Նունիկ աչքկապ կ'ընէր ու կ'երթար: Ախր մայր էր, ինչպէ՞ս դիմա- նար. ի՞նչ հոգ, թո՛ղ ծեծէ, թո՛ղ սպան- նէ, միայն թէ թող չզատէ իր աղջիկէն:

Կարօ Մարտուպ այն օրը որ քաղաք եր- թար, Մարուշն ալ երբեմն պատեհութիւն կ'ունենար իր մօր այցելելու: Կ'երթար ամանները կը լուար, մօր լուացքին կ'օգ- նէր, ներս դուրս կ'աւլէր ու հօր կերակու- րը պատրաստելու համար օճախ կը շըտ- կէր:

— Գնա, աղջիկս, հայրդ ուր է ուր չէ կու գայ, — կը գգուշացնէր մայրը:

Մարուշ կը վերադառնար էրկանը:

Նունիկ կ'երթար ու կու գար իր աղ- ջըկան քով: Կարօ Մարտուպ գիտէր այդ ու այլեւս չէր խօսեր, մանաւանդ որ քա- հանան մի քանի անգամ դիտողութիւն ըրած էր:

— Մարտուպ, միսը եղունգէն զատել դժուար է, ախր տարիք առած մայր է:

Այդ ձմեռ Մուրատ Ակոբը բարեկամնե- րու միջոցով փորձեց Կարօ Մարտուպն իր տունը հրաւիրել:

(Շար. 14)

LIVRES REÇUS

LOIN,
AU-DELA DE L'HORIZON
Poèmes
AGOP KARAKAYA
Ed. Caractères, Paris, 1996.

(Շար. Ա. էջէն)

գով ստանձնուած է, 1991-ին, նախկին նախարար՝ Անտրէ Գուլս: Մանկամոլութեան կոզքին, քաղաքական այս նոր զայթակղութիւնը խորապէս ցնցած է երկիրը, մանաւանդ որ երկու հարցերը կրնան յետին կապեր ալ ունենալ:

ՖԱՄԱԿՈՒՍԹԱՅԻ մէջ (Կիպրոս) ըսպաննուած է Թուրք զինուոր մը, ուրիշ մըն ալ վիրաւորուած է: Թուրքերը կ՚ամբաստանեն յոյն Կիպրացիները որոնք կը հերքեն:

ԳՐՈԶՆԻԻ մէջ, Ռուսերը 3 – 1 պարտութեան մատնեցին Չէչէնները, ֆութպոլի մրցումի մը ընթացքին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներու շարքին, Վալանսի Հայ Մարզականը յաղթեց Փերփինեանի 2 – 1 եւ այս ձեւով բարելաւեց իր դիրքը դասաւորման մէջ: Այժմ 16րդ է, 7 կէտով: Գլուխը անցաւ Նիոր 15 կէտով: 22-րդ եւ վերջինն է Պօվէ 4 կէտով:

Յաջորդ մրցումն է Սեպտեմբեր 14-ին, Վալանս կը մրցի Էփինալի հետ, այս վերջինոյն դաշտին վրայ:

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15, խաչվերաց. Տօն է վերացման Սրբոյ խաչին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10.30-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45-ին:

Կը պատարագէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կէսօրէ ետք ժամը 4-ին կը կատարուի խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր-Անդաստան:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 16. Տօն է խաչի: Յիշատակ Մեռելոց:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15. Տօն է խաչվերացի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 16. Մեռելոց:

Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11-ին:

Իր բարեկամները,
Իր պաշտօնակիցները,
Իր նախկին հիւանդները,
ցաւով կը ծանուցանեն

ՏԻԿԻՆ ԱՐՄԷՆ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Վարիա Բեկզատեան)
Բժիշկ,
Մանկաբոյժ,
Նախկին կցորդ բժիշկ՝
Enfants Malades
եւ Կառշի Raymond Poincaré
Հիւանդանոցներուն

մահը որ պատահեցաւ 1996, Սեպտեմբեր 6-ին, 84 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Սեպտ. 10, ժամը 15-ին, Eglise de Saint Agnan (58230 Nièvre)

Իր ամբողջ կեանքի երկայնքին, տոքթ. Բեկզատեան-Խաչատրեան մեծ նուիրումով զբաղած է հաշմանդամներու (հանտիքափէ մոթէօր), ճշդելով փոխոմիէլիթէ վարակուածներու ախտաճանաչումը եւ կազմակերպելով դարմանումը:

Anne Barseghian-Labourdette
96, rue Henri Barbusse
92190 Meudon

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

հաճոյքն ունի հաղորդելու

ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ԴՊՐՈՑԻՆ

բացումը, Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 16-ին:

Մանկապարտէզի առաջին երկու մակարդակներուն համար, դիմել՝ Իսի - լէ - Մուլինոյի հայկական դըպրոցին չինութեան եւ վարչութեան միութեան դիւանին՝

46 – 44 – 62 – 16

REPAS ANNUEL

La Croix Bleue des Arméniens de France, *Section d'Issy-les-Moulineaux*, organise son *REPAS ANNUEL* au Chalet de Vaupéreux à BIEVRES

— le Samedi 14 Septembre —

à l'intention de ses ainés.

Un car partira de la Maison de la Culture, 45 rue de la Défense, à 12h30, avec arrêt devant l'Eglise Apostolique Arménienne à 12h45, 6, ave. Bourgain.

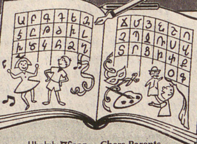
Les inscriptions seront prises par :
— Alice Papazian - Tél.: 46. 42. 90. 68
— Annick Onossian - Tél.: 47. 36. 18. 09.

Dernier délai : 10 Septembre.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Յարութիւն Շիրվանեանի յիշատակին Տէր եւ Տիկին Էմիլ Ասլանեան եւ Տէր եւ Տիկին Արմէն Սամուէլեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT

Սիրելի Ծնողք, Հաճոյքն ունինք ձեզ տեղեկացնելու շաբաթական երկօրեայ դրութեամբ մեր վարժարանի 96-97 տարեշրջանի վերամուտի Օրը՝ 11 Սեպտեմբեր 96: Ծրագրին մաս կը կազմեն հայերէն լեզու եւ մշակոյթ, պար, խամաճիկ, ձեռային աշխատանք եւ կրօնական դասընթացք (ոչ պարտադիր) Դասաւանդութիւնները տեղի կ՚ունենան Չորեքշ. եւ Շաբաթ օրերը՝ ժամը 9.30-էն 16.00:	Chers Parents, Nous avons le plaisir de vous informer que la rentrée de notre école bi-hebdomadaire pour l'année scolaire 96-97 aura lieu le 11 Sept 96. Notre programme sera basé sur : langue et civilisation arméniennes, danse, marionnettes, activités d'éveil, histoire religieuse facultative. Deux jours par semaine, les mercredis et samedis, de 9h30 à 16h.

26, RUE TROYON - 92310 SÈVRES
POUR TOUS RENSEIGNEMENTS S'ADRESSER
COLLÈGE - TEL 45 34 68 28
MME. NADINE TARPINIAN - TEL 47 50 29 04

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
La *Section*
« S a t e n i g » de Vaulx-en-Velin

organise

un grand bal

A L'OCCASION DU
8EME *A N N I V E R S A I R E*
D E S A C R E A T I O N

Samedi 14 Septembre à partir de 20 h

Sous la présidence d'honneur de
M. MAURICE CHARRIER
Maire de Vaulx-en-Velin
au Centre Culturel *«Charlie Chaplin»*
Place de la Nation — Vaulx-en-Velin

avec la participation du grand chanteur populaire
P a u l B A G H D A D L I A N
et l'*Orchestre « A N I »*

Entrée : 120 F. Parking surveillé

Pour tous renseignements :
78. 77. 63. 93 / 72. 04. 10. 81

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ECOLE DE LA CROIX BLEUE
Section «Sevan» de Vienne

Dans les locaux de la
Maison de la Culture Arménienne
9, rue du Cirque, Vienne

Inscriptions : Samedi 14 Septembre de 14h à 16h

M.C.A. de Vienne — Tél. : 74 53 43 80.

(*Rentrée scolaire le Mercredi* 18 *Sept.*)

MERCREDI, de 14h à 17h

— 5 à 7 ans (dernière année de maternelle à CE 1) : Initiation à l'arménien à travers des dessins, des jeux éducatifs, des travaux manuels...

— 7 à 13 ans (CE 2 à la 6ème) : langue, histoire, géographie, chants, danses...

(*Rentrée scolaire le Samedi* 21 *Sept*) :

SAMEDI, de 14h à 17 h :

— 5 à 7 ans (dernière année de maternelle à CE 1).

— 7 à 13 ans (CE2 à la 3ème).

— A partir de la 3ème et jusqu'au BAC : Préparation pour les épreuves d'arménien au BAC.

— Pour les 3ème et les 2nd : Classes de mise à niveau pour les débutants.

Goûter offert. (*Possibilité de transport si nécessaire*).

ՇԱՒԻԼԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԵՐԿՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑ

Շաւիլի Եկեղեցւոյ հովանաւորութեամբ վայելող երկօրեայ հայերէն լեզուի ու կրօնագիտութեան դպրոցի վերամուտի թուականն է Սեպտեմբեր 11, Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 10-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ՚ունենան Եկեղեցւոյ կից Սարգիս Պալապանեան սրահին մէջ, հետեւեալ յայտագրով ու ժամանակացոյցով. -

- Չորեքշաբթի, ժամը 10 - 12. հայերէն լեզու եւ կրօնագիտութիւն, փոքր տարիքի աշակերտներու համար:

- Չորեքշաբթի, ժամը 14 - 16. հայերէն լեզու եւ կրօնագիտութիւն, պատանի տարիքի աշակերտներու համար:

- Ուրբաթ երեկոյ ժամը 18.30 - 21. հայերէն լեզու, չափահաս տարիքի աշակերտներու համար:

Յաւելեալ մանրամասնութեանց համար, դիմել դպրոցի ուսուցչին՝ Պր. Մեսրոպ Ադամեանին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ «ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ» ՄԻՕՐԵԱՅ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի Հայութեան, թէ սկսած են 1996-97 ուսումնական տարուան համար դըպրոցի արձանագրութիւնները:

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝

Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն
Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
Tél. : 91. 77. 84. 70 / 42. 03. 05. 63.

ՄԱՐՍԷՅԼ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ – ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Շաբաթօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Սեպտեմբեր 18-ին, ժամը 10-էն 16:

-- Հայերէնի դասեր տարբեր մակարդակներու

-- Պաքալորէայի քննութեան պատրաստութիւն

-- Երգ

-- Ձեռային աշխատանքներ եւ այլ զբաղումներ:

Կէսօրուան ճաշը ապահովուած է:

12-14, rue St-Bazile, 13001 Marseille

Renseignements et inscriptions :
Tél : 91. 50. 15. 09 — 91. 40. 31. 13 et 91. 77. 61. 66.

ASSOCIATION M A C H T O T Z
Pour la Défense de la Langue Arménienne

RENTREE SCOLAIRE 1997

Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

L'enseignement est assuré par *Mme Hilda Kalfayan-Panossian*, par sa méthode Audiovisuelle.

28 Septembre — 1er Février 1997 : Stage de 50 heures le samedi matin de 9h à 12h

Eglise Arménienne : 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Participation : 600 F. pour les 50 heures de cours.

Cours accéléré du 2ème et du 3ème niveaux par professeurs qualifiés : Le Samedi de 12h30 à 14h.

Participation : 800 F. pour l'année scolaire.

L'ARMENIEN AU BAC — PROGRAMME SPECIAL SUR 3 ANS
par professeurs qualifiés

1ère année — Apprentissage de la langue parlée et écrite, par méthode audiovisuelle.

2ème année — Etude des textes, vocabulaire, grammaire.

3ème année — Présentation de l'arménien au BAC comme LV1, LV2, Option: Etude des textes, thèmes et versions.

Le Lundi, de 19h à 20h30 — Participation : 800 F. pour l'année.

RENSEIGNEMENTS (horaires spéciaux), INSCRIPTIONS : 47. 50. 97. 51 (après 18h).

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք--Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
R. C. Paris
SIRET: 51027317 A
Commission paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11
MERCREDI
11 SEPTEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
Directrice: Arpik Missakian

83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tel. : 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
— Fax : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. Paris 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

Հ/Թ ՏԱՐԻ - Թիւ 18.937

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

72e ANNEE — N° 18.937

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՔԱՄԷՏ ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԿԸ ՅԱՂԹԵՆ

ԳԼԻՆԹԸՆԻ ՀԱՇԻՒԸ ՍԽԱԼ Կ'ԵԼԼԷ

Սեպտեմբեր 10-ի առաւօտեան լուրերու համաձայն, Հիւսիսային Իրաքի քրտական շրջանին տէր դարձած են Պարզանիի (իրաքամէտ) ուժերը գրաւելով Սուլէյմանիէհ քաղաքն ալ, որ վերջին կռուան էր Թալապանիի (Հայրենասիրական Միութիւն, իրանամէտ) ձեռքը:

Այս յաղթանակը պատճառ է որ Պաղտատի վարչակարգի ընդդիմադիր Քիւրտերը փորձեն Իրան ապաստանիլ: Սուլէյմանիէհի բնակիչներուն (800 հազար) համաձայն, Թալապանի եւ իր կուսակցութեան պատասխանատուները փախած են եւ ապաստան գտած Փենկվին, Իրանի սահմանագլուխին վրայ: ԻՐՆԱ պարսկական գործակալութիւնն ալ հաղորդած է որ հազարաւոր գաղթականներ, մեծ մասամբ կիներ եւ մանուկներ, հետիոտն իրանեան սահման կ'երթան: Առաջին զանգուածային գաղթն է 1991-էն ի վեր: Թալապանիի կուսակցութիւնը աղերսագրով կոչ մը ըրած է Միացեալ-Նահանգներուն եւ անոնց արեւմտեան զինակիցներուն՝ «Պէտք չէ որ լքեն Քիւրտիստանի ժողովուրդը Ս. Հիւսէյնի սարսափելի վրէժին: Մարդասիրական աղէտ մը կը պատրաստուի եւ կացութիւնը ստիպողական է»:

Իր մէկ պատասխան, քանի Ուաշինկթըն ճշդած է որ չի միջամտեր քրտական պայքարի կռիւներուն, ցորչափ փաստ չունենայ որ իրաքեան ուժեր կը մասնակցին այդ յարձակման: Թալապանի կ'ըսէ սակայն թէ Հիւսէյնի գաղտնի ոստիկանութիւնը, բանակը եւ հրասայլերն են որ յառաջացած են դէպի Սիւլէյմանիէհ: Թալապանի մինչեւ իսկ կ'ամբաստանէ Թուրքիոյ վարչապետ՝ Էրպաքանը որ «մեղսակից» է: Ան, դեռ կ'ըսէ. «Անոնք գացինք Պաղտատի եւ Պարզանիի միջեւ կազմակերպուած դաւի մը», բայց Պարզանի ալ լուռ չէ՝ «իրեն (իմա՝ Թալապանիի) կը մնայ ըսել թէ պատրա՞ստ է թէ ոչ իր պարտութիւնը ընդունելու: Եթէ կ'ընդունի պատրաստ ենք ընտրութիւններու՝ վերահաստատելու համար խաղաղութիւնը»:

Պաղտատի մէջ, իրաքցի պատասխանատուները շատ գոհ են եւ կը խորհին թէ քիւրտ իրենց զինակիցներուն յաջողութիւնը թոյլ կու տայ որ «քաղեն» Քիւրտիստանը որ հինգ տարի է իրենց ձեռքէն ելած է (պաշտպանութեան գօտիի վերածուած՝ ամերիկեան եւ արեւմտեան հսկողութեան տակ...): Կառավարական «Ալ-Ճումհուրիա» թերթին խմբագրականը ըսած է. — «Պատուղը հասուն է, մեր ժողովուրդը սպասել է որ մեր ձեռքն իյնայ»:

Այս եղբայրասպան կռիւներուն մէջ, կայ այլ ողբերգական իրողութիւն մը որ կը վերաբերի ընդդիմադիր այն Իրաքցիներուն որոնք հաւատք ընծայելով Միացեալ-Նահանգներուն, վերջին տարիներուն վերածուած էին թէկուզ անուղղակի Սէ-Ի-Ա-ի գործակալներու եւ հիմա երեսի վրայ ձգուած են: Մաս մը արդէն Պաղտատի ուժերուն ձեռքն ինկած է (աւելի քան 100) եւ կ'ըսուի թէ տեղւոյն վրայ գնդակահարուած են, մնացեալն ալ ապաստանած է լեռներու մէջ: Ասոնք կը խոստովանին. — «Կը նախընտրենք անձնասպան ըլլալ քան Ս. Հիւսէյնի ձեռքն իյնալ: Իրաքեան հրասայլերու յառաջխաղացքը մեր գիշերային մղձաւանջն է»:

Հարկ է աւելի ընդդիմադիր Իրաքցիներու գնդակահարութիւնը հաստատուած է ամերիկեան մամուլին կողմէ: Ասոնք կ'օգտագործուէին ամերիկեան գաղտնի սպասարկութեանց կողմէ Հիւսէյնի վարչակարգի տապալումի հեռանկարով:

Այս ձախաւեր արդիւնքը կրնայ վնասել Գլինթընի, որ իր ամբակծութիւններու ակիզբը, պոռոտակութեամբ կրնար հաստատել որ հարցախոյզերու մէջ իր դիրքը կը բարելաւուէր եւ այսօր Ամերիկայի հաշւոյն աշխատած այս ընդդիմադիրներու մնացորդ ճիչդ հակառակ հետեւանքը կ'ունենայ, որքան ալ յայտարարէ՝ «Ամէն ինչ կ'ընենք որպէսզի Իրաքէն հեռացնենք ամերիկացի քաղաքացիները եւ անոնք որոնք մեզի հետ աշխատեցան»: Ըստ Ուաշինկթըն Փոսթի, Սէ-Ի-Ա-ն 20 միլիոն տոլար յատկացուցած է 1996-ին այդ «Իրաքեան Ազգ. Համագումար» միացուած ընդդիմադիր շարժումին, ըստեղծուած 1992-ին եւ որու կեդրոնատեղին Էրպիլ էր: 1200 հոգի համախմբուած էին: Սէ-Ի-Ա-ի բազմաթիւ գործակալներ կը վարէին շարժումը եւ հաշիւ կրցած են Թուրքիա ապաստանիլ: Պատասխանատուներէն մէկը խոստովանած է. — «Մեր սպասարկութեանց (իմա՝ Սէ-Ի-Ա) ամէնէն ծանրակշիռ պարտութիւններէն մէկն է չլամարտէն ի վեր»: Իրաքեան այդ ընդդիմադիր Համագումարին մէկ անդամն ալ՝ զօր. Թալալ ալ-Ուպայտի, իր կարգին, կ'ամբաստանէ Միացեալ-Նահանգները որ լքած են իրենց զինակիցը եւ իր «յուսախաբութիւնը» կը յայտնէ, նաեւ իր «դառնութիւնը»: Ըստ երեւոյթին, մարդը քաղաքական միամիտ է եթէ տարբեր ակնկալութիւն ունէր Ուաշինկթընէն կամ ընդհանրապէս Արեւմուտքէն, որոնց անցեալի նոյնանման ընթացքը շատ-շատերու հետ, առնուազն կրնար դաս ծառայել: Կասկած չկայ, կ'ըսեն այն յատուկ բանագնացները որոնք կրցած են տեսնել լեռը ապաստանած վերապրողները, զանոնք կը նկարագրեն որպէս «ծուղակն ինկած մուկեր», համոզուած որ Պարզանիի շարժումը գիրենք պիտի յանձնէ Պաղտատի: Գլինթըն ամբողջ պատասխանատուութիւնը կը թողու Քիւրտերուն վրայ ու կ'աւելցնէ. — «Տեղեկացուցած էինք իրաքցի այլախոհներուն Էրպիլի վրայ կատարուելիք յարձակումը»: Պիզատոսը տարբեր բան պիտի չըսէր:

Հանրապետականները, բայց նաեւ Գլինթընի դեմոկրատները բացատրութիւններ կը պահանջեն. այս վերջինները նոյնիսկ նոր յարձակումներ կ'ուզեն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ ԺԻՒՓՓԷԻ եւ Շ. Փասքուայի տեսակցութիւնը հազիւ քառորդ ժամ տեւեց Սեպտեմբեր 9-ին: Ժիւփէ առաջարկած կ'ըլլայ որ Փասքուա արտայայտէ իր տարակարծութիւնները եւ Փասքուա ալ խօսած է մեծ փոխառութեան մը մասին:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ցուցահանդէսներու կեդրոնի փարքինկի մը մէջ, թակարդ կառքով ռմբափորձ մը գործուած է Սեպտեմբեր 6-ին, կառքերու մասնագէտ ընկերութեան մը տնօրէնին դէմ: 3 վիրաւոր կայ: Մաֆիայի հաշուեյարդար մը կը նկատուի:

ԼԸ ՓԷՆԻ դէմ անուանարկութեան դատ բացած է Մ.Ռ.Ա.Փ.-ը (ցեղապաշտութեան դէմ շարժում) անոր մէկ արտայայտութեան պատճառաւ: Ազգ. Ճակատի նախագահը Օգոստոս 30-ին իր շարժումին «ամրան համալսարան»ին յայտարարած էր որ կը հաւատայ ցեղերու անհաւասարութեան եւ այս կարծիքը կրկնեց Սեպտեմբեր 9-ին (Եւրոպա 1 կայանէն) աւելցնելով՝ կ'արտայայտեմ ինչ որ ամէն ոք կը խորհի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԱՐՑԱԽ

ՊՈՆԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՀԱՐՑԸ

Գերմանական «Ֆոքուս» շաբաթաթերթին կողմէ Պոնի հայկական դեսպանատան կատարուած ծանր վերագրումներէն ետք Հայաստանի Արտաքին նախարար Վ. Փափազեանի հրահանգով յանձնաժողով մը մեկնած էր տեղւոյն վրայ քննութիւն կատարելու: «Ազգ»ի (Օգոստոս 30) տեղեկատուութեան համաձայն, յանձնաժողովը մինչ կը քննէ հարցը, դեսպանութիւնը կը բանակցի թերթին հետ հերքում պահանջելու նպատակով: Սակայն աւելի հաւանական կը թուի որ գործը դատարան հասնի: Մանաւանդ որ գերմանական օրէնքով լրագրողը իրաւունք ունի չհրապարակելու իր լրատուութեան աղբիւրը: Շաբաթաթերթին խմբագրութիւնը հերքում տպելու կամ դեսպան Ֆելիքս Մամիկոնեանի հետ հարցազրոյց կատարելու առաջարկները մերժած է, յօժարելով միայն հրատարակելու դեսպանատան նամակը: Ասիկա ալ մերժելի գտնուած է դեսպանութեան կողմէ:

Այս մանրամասնութիւնները սակայն ոչինչ կը բացատրեն ու կը շարունակէ անպատասխան մնալ հարցումը թէ դեսպանատունը դրամաշորթութեան նման ծանր ամբաստանութեան մը պարագային ինչու կ'ուշացնէ դատարան դիմելու արարքը ու ժամանակ կը կորսնցնէ բանակցութիւններով: Անշուշտ, եթէ հիմ չունին եղած վերագրումները ու զրպարտութիւն է կատարուածը:

⁂

ԲԻՒՐԱԿԱՆԻ ԱՍՏՂԱԴԻՏԱՐԱՆԸ ԿԸ ԿՈՉՈՒԻ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Գիտութիւններու Ակադեմիայի նախագահութեան Օգոստոս 28-ի նիստին որոշուած է Բիւրականի աստղադիտարանը կոչել անոր հիմնադիր ու երկարամեայ տնօրէն Վ. Համբարձումեանի անունով: Կարգ մը որոշումներ ալ պիտի ներկայացուին կառավարութեան եւ Երեւանի քաղաքապետարանին:

Այսպէս նախագահութիւնը որոշած է եռամեայ գիտական նիստ կազմակերպել, Ակադեմիայի շէնքին մէջ Վ. Համբարձումեանի կիսանդրին զետեղել, անոր գիտական հետազօտութիւններուն ու հրապարակագրական էջերուն ակադեմական հրատարակութիւնը կատարել, եւլն.: Վ. Համբարձումեանի դիւանը կը կեդրոնացուի Բիւրականի աստղադիտարանը ու հոն պարփակուած նիւթերը կը հրապարակուին: Դիւանին գիտական ղեկավար նշանակուած է գիտնականին զաւակը Ռուբէն Համբարձումեան «որը խօսքով ու առոգանութեամբ անգամ նման է իր հռչակաւոր հօրը» ինչպէս կը գրէ «Ազգ» (Օգոստոս 29):

⁂

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ» ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

Կոնստանդին Խուդավէրդեանի գլխաւոր խմբագրութեամբ լոյս տեսած է «Հայկական Հարց» հանրագիտարանը: Ինչպէս կ'ըսէ խմբագիրը, հոն ամփոփուած է նիւթին առնչուած ամէն բան. միջազգային փաստաթուղթեր, վեհաժողովներու, խորհրդարաններու որոշումներ, ցեղասպանութեան պատմութիւնը, զանազան յօդուածներ: Պատրաստութեան մասնակցած են նաեւ ըՍփիւռքէն ու արտասահմանէն (Ֆրանսա, ԱՄՆ, Անգլիա, Յունաստան, Լիբանան, Գանատա, Արժանթին, եւլն.) մասնագէտներ: Հատորը որ նախապէս լոյս տեսած էր ռուսերէն, ունի 10 հազար տպաքանակ: Մտադրութիւն կայ զայն անգլերէնի թարգմանելու:

⁂

ԼՂՀ-Ի ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 24-ԻՆ

Օգոստոս 29-ին տեղի ունեցած Ազգ. Ժողովի արտակարգ նիստին ընդունուած է նաեւ օրէնք «Նախագահի ընտրութեան մասին»: Նոյն նիստին որոշուած է որ ԼՂՀ նախագահական ընտրութիւնը տեղի ունենայ Նոյեմբեր 24-ին:

ՎՐԱՍՏԱՆ

ՀԱԿԱՀԱՅ ԱՐԱՐՔՆԵՐ

«Լրագիր» Սեպտեմբեր 3-ի թիւով նոր լրատուութիւն մը կը կատարէ, Վրաստանի մէջ հայկական թիրախներու ուղղուած գործունէութեան մասին: Վերջերս արդէն աղմուկի ու բողոքի պատճառ եղած էին Թիֆլիսի Նորաշէնի, ժէ. դարու Ս. Աստուածածին եկեղեցիին, Խոջիվանքի գերեզմանատան, Ս. Խաչ եկեղեցիին դէմ կատարուած արարքները, երբ հայկական արձանագրութիւններ սրբուած էին, տաճարները վրացականի վերածուած, եւլն.: Նոր լրատուութիւնը կը վերաբերի հայկական շիրիմներու: Արդէն կոտրտած, անյայտ կորած են հայ գրողներու, ճարտարապետներու, բժիշկներու շիրիմներ ու կ'ըսուի թէ հերթը հասած է մամուլի ծանօթ անուն Տիգրան Նազարեանի շիրիմին: Ան ցանկապատուած է, ինչպէս լուսանկար մըն ալ ցոյց կու տայ եւ «տխուր վախճանի է սպասում» ինչպէս կ'ըսէ լրատուն:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 9/10)

ՀՈԳԵՒՈՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴՆԵՐԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Սեպտեմբեր 6-ին, նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան ընդունած է Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա. Կաթողիկոսը, ինչպէս նաեւ իրեն ընկերացող Երուսաղէմի Պատրիարք՝ Թորգոմ Արք. Մանուկեանը, Պոլսոյ Պատրիարքի փոխանորդ Շահան Արք. Սվաճեանը եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան պատուիրակ Տաթեւ Արք. Սարգսեանը:

⁂

ԱՂԷՏԻ ԳՕՏԻԻՆ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

Համաշխարհային Դրամատան տրամադրած միջոցներով աղէտի գօտիին մէջ այս տարի կը կատարուին շինարարական մեծ աշխատանքներ: Յատկացուած ընդհանուր գումարը կը հասնի շուրջ մէկ միլիոն տոլարի: Հայաստանի կառավարութեան այս ուղղութեամբ մշակած

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԴԷՊԻ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Ա.

Հայաստան կը գտնուի նախագահական ընտրութեան նախորդող շրջանին մէջ. կ'ապրի նման օրերու յատուկ առօրեան որ լեցուն է քարոզչական ելոյթներով, քննադատական տեղի-անտեղի մատնանըշումներով ու բնականաբար լաւագոյն ընտրելին նկատուելու ջանքով: Ընտրապայքարի շրջանը աւանդական այս բաղադրիչները ունենալով հանդերձ, բաւական կը տարբերի նախորդէն ուր ամէն բանէ առաջ գրեթէ շօշափելի ներկայութիւն էր սպասումին մեծ հեւքը: Անկախ Հայաստանը Հանրապետութեան Ա. նախագահը պիտի ընտրէր ու այդ աննախընթաց եղելութիւնը չէր կրնար անտարբեր ձգել այնքան տաքի ու պաղի մէջէն անցած ժողովուրդ մը: Սպասումին հեւքը նոյնիսկ չէր սահմանափակուեր Հայաստանով: Սփիւռքն ալ կ'ապրէր նոյն անհամբերութիւնը, նախընտրութիւններու նոյն բեւեռացումներով:

Այսօր կարելի չէ նոյն հոգեվիճակը գտնել: Հայաստանի մէջ արդէն սովորութեան կարգ անցած է նախագահական ընտրութիւնը, մանաւանդ որ թեկնածուներու ցանկը [illegible] մինչեւ վերջ»ը միայն կը հնչէ այսօր ալ, թէեւ բոլորովին տարբեր պարունակով:

Ինչ կը վերաբերի Սփիւռքին, հոս եւս չկայ 1991-ի հեւքը, հակառակ որ կան նախընտրութիւններ, դիրքորոշումներ, ենթադրութիւններ: Հայաստանը այլեւս բոլորած է կազմաւորումի ու առով՝ վախերու, անստուգութիւններու փխրուն շրջանը: Ընդհանուր հոգատարութեան կարօտ գոյութիւն մը չէ այլեւս ան. ինքնաբաւ է ու կրնայ հարկաւոր քայլերը առնել դէպի այն նպատակները որոնք ճշդուած են իր ղեկավարներուն կողմէ: Արցախի հրադադարն ալ որ կը տեւէ աւելի քան երկու տարիէ ի վեր, վերջ տըւած է այդ մարզի մտահոգութիւններուն: Հայաստանի ու Արցախի մէջ կեանքի պայմաններուն բնականոնացումը զգալի չափով նուազեցուցած է օժանդակութեան, խնամատարական շարժումին թափն ալ: Կան միշտ օգնող կազմակերպութիւններ, անհատներ, բայց հասցէները աւելի մասնայատուկ բնոյթ ունին այսօր. աւելի նեղ կամ բոլորովին անհատական նպատակներով սահմանափակուած է օժանդակութեան գործը:

Առաջին շրջանի մասնակցութեան սփիւռքեան զգացումին տկարանալուն մէջ սթափեցնող կարեւոր ազդեցութիւն մըն ալ ունեցաւ Հայաստանէն «օտարերկրացի» նկատուելու պարագան: Ամբողջութեան մը մաս կազմելու զգացումէն զրկուած զանգուածը հինգ տարուան ընթացքին բազմաթիւ առիթներ ունեցաւ տեսնելու որ տասնամեակներով երազած միասնութեան իր պատկերին մէջ տեղ կրնար ունենալ գրեթէ միայն իր գրպանը: Այդ զօրութենէն զուրկ Հայը եւ այն որ առանց նախապայմանի միասնութեան մը երազը փայփայած էր, ժխտական գոյութիւններ էին Հայաստանի ակնոցով: Այսօր գրպան ունեցողն ալ առաջին շրջանին վայելած յարգը չունի այլեւս, քանի որ արդէն յաճախ «նշանակութենէ զուրկ», «շատ անբաւարար» նկատուած Սփիւռքի նիւթական նեցուկը այլեւս կաթիլի մը արժէք ալ չի ներկայացներ պետական պիւտճէի մը համեմատութեամբ: Մանաւանդ որ այդ պետութիւնը միջազգային չափանիշերով որոշ հաւատք ընծայած է ու տնտեսական ընթացքով գնահատականներ ստացած: Ասոնց հետ քաղաքական կայունութիւնն ալ կարեւոր ձեռքբերումն է ներկայի իշխանութեան որ յաջողած է այս բոլորին շնորհիւ վարկեր ստանալ, ձեռնարկելու համար տնտեսական յետագայ զարգացումներու:

Զգացականէն, տնտեսականէն ետք, Սփիւռքի մասնակցութեան համար գործնական վերջին ձեւ կը մնար քաղաքականը: Հոս եւս երեւութապէս ոչինչ անտեսուեցաւ. հայկական քաղաքական երեք կուսակցութիւններն ալ գործելու, ապրելու որպէս բնական դաշտ, փութացին ներկայութիւն ունենալ, արմատանալ Հայաստանի մէջ: Սակայն այս մարզը եւս չարդարացուց մասնակցութեան ակնկալութիւնները: Ներսի պայմաններուն ծանօթութեան կատարեալ բացակայութեամբ կատարուած դուրսի հաշիւները գրեթէ ամբողջութեամբ սխալ յայտնուեցան ու երեք կուսակցութիւններէն ոչ մէկը յաջողեցաւ տեղ ունենալ երկրին քաղաքական համայնապատկերին մէջ: Անկախութեան հինգերորդ տարեդարձին նախօրեակին ոչ իսկ կարելի է ըսել թէ անոնք առաջին շրջանի իրենց ձախողութեան հաշուեկշիռը ըրած են ու անհրաժեշտ սրբագրութիւններուն ձեռնարկած իրենց ընթացքին մէջ: Անոնցմէ առաջինը արդէն փակուած է, գործունէութենէ պաշտօնապէս դադրած, երկրորդը (ՌԱԿ) ներքին բազմածալ պառակտումներով մասնատուած, իսկ երրորդը (ՍԴՀԿ) գոյութիւն կը պահէ Հայաստանի ներկայ իշխանութեան հոսանքին ուղղութեամբ թիավարելով: Այլ խօսքով՝ երեքն ալ հեռու են քաղաքական նկատառելի ներկայութեան հանգամանքէն:

Գլխաւոր այս ազդակներով, գործնական հետաքրքրութիւններու ջախջախիչ մեծամասնութեամբ հայաստանեան շրջանակին առնչուած նիւթ է նախագահական ընտրութիւնը: Սփիւռքը շատ շատ կրնայ նկրտիլ սանկ «համակիր»ի դիրքին պէս բանի մը, մանաւանդ հաշուի առած՝ ներսէն մինչեւ այսօր տրուած արժեւորումը: Ասիկա բնականաբար չի նշանակեր թէ Սփիւռքի Հայը հետամուտ չէ յարմարագոյն թեկնածուն տեսնելու Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի աթոռին վրայ: Ասիկա՝ հզօրացման ու բարգաւաճումին համար երկրին որուն պատկանելիութեան խնդիր մը խորքին մէջ ո՛չ կը դրուի, ոչ ալ կը լուծուի հրովարտակներով կամ հրամանագիրներով:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԲԱՐՒՈՔԵԼ ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆԸ Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՏՈՔԹ. ՄԻՇԷԼ ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ

2. ՍՏԱՄՈՔՍԱՅԻՆ ՈՒ ՍԿԶԲՆԱՂԻՔԱՅԻՆ ՎԷՐՔ

Ստամոքսային ու սկզբնաղիքային վէրքը անուղղակիօրէն ծխամոլութեան հետեւանք է: Հայաստանի բնակիչները այս ախտը շատ յաճախակիօրէն ունին. մասնաւորաբար սկզբնաղիքային տեղադրութեամբ (localisation) եւ անբաղդատելի Ֆրանսայի մէջ տեսնուածին հետ: Որո՞նք են հայաստանեան այս սկզբնաղիքային վիրախտին հիւանդաբանական յատկանիշները (pathologie ulcéreuse duedonale): Ախտ մըն է այս որ շատ աւելի այր մարդոց յատուկ է քան կիներուն: Ըստ մեր դիտարկումներուն, 50% այր մարդիկ եւ 15-20% կիներ ունին այս ախտը: Սակայն պէտք է կրկնենք որ վիճակագրական հիմեր չունին այս թուագրումները, այլ մեր քննած հիւանդներուն վիճակին մեզի թողած տպաւորութիւններն են: Այս ախտը կը սկսի երիտասարդներու մօտ, երբեմն 15 տարու բայց յաճախ 18-20 տարու: Յետոյ ան կը տեսնուի ամէն տարիքի մարդոց վրայ, ներառեալ տարեցներ: Կան զայն քաջալերող բազմաթիւ ազդակներ որոնք ծխամոլութեան եւ ալքոլամոլութեան հետ կը նոյնանան: Այսինքն՝ ձգտեալ հոգեկան վիճակի մը որ հետեւանքն է Հայաստանի ներկայ պատերազմական կացութեան, առօրեայ դժուարութիւններու, վատթարացած առողջապահութեան եւ անշուշտ ծխամոլութեան ու ալքոլամոլութեան: Կայ նաեւ այլ ազդակ մը որ է՝ խուլ բաղխումը հայ ժողովուրդին եւ տեղական բժիշկներու միջեւ: Յայտնապէս վստահութեան պակաս մը կայ. մարդիկ շատ ուշ կը դիմեն բժիշկին եւ մանաւանդ վճարելու միջոցներ ալ չունին: Այս կացութիւնը կը բացատրէ թէ ինչո՞ւ մարդիկ կը դիմեն բժիշկին միայն այն ժամանակ երբ վէրքը բարդ վիճակի մէջ է, այսինքն արիւնահոսութիւն կայ ու հապճեպով կը փոխադրուին վիրահատման մեծ կեդրոն մը, կամ վէրքը այնպիսի յառաջացեալ եւ խոշորցած վիճակի մէջ է որ գրեթէ կարելի չէ անոր նմաններուն պատահիլ Ֆրանսայի մէջ:

Ի՞նչ դարման կարելի է առաջարկել

Վէրքին համար կան զանազան դարմաններ որոնք ի գործ կը դրուին Ֆրանսայի մէջ: Հայաստանի մէջ նոյնպէս կարելի պիտի ըլլար դարմանում կատարել եթէ ժողովուրդը վճարունակ ըլլար, ինչ որ չէ: Շուրջ տասը տարի առաջ կատարուած գիւտով մը հաստատուած է որ սկզբնաղիքի վէրքը կը գոյանայ Հէլիքոպաքթէր փիլորի կոչուած մանրէի մը միջոցաւ: Ֆրանսայի մէջ դարմանումներ կը կատարուին դասական հակաթթուական (անթիասիտ), հակահիւթաջատական (անթիսեքրէթուառ) դեղերու հետ կիրարկելով հակակենականներ (անթիպիոթիք): 80% պարագաներու վէրքը վերջնապէս կ'անհետանայ երբ կարելի կ'ըլլայ վերոյիշեալ մանրէն բնաջնջել: Ֆրանսայի մէջ, ժողովուրդին 60%-ը այդ մանրէն ունի իր ստամոքսին մէջ: Անոնցմէ միայն 10%-ը վէրք կ'ունենայ ու կ'ենթարկուի դարմանումի: Հայաստանի մէջ հաւանական է որ համեմատութիւնը 60%-էն շատ աւելի է. գուցէ 80-90%: Ի դէպ, հոն ապրուստի մակարդակը նուազ բարձր է եւ առողջապահական վիճակը վատթար: Համաշխարհային տարողութեամբ կատարուած ուսումնասիրութիւններ ցոյց կու տան որ այդ մանրէն աւելի յաճախ կը գտնուի թերաճ երկիրներու մէջ, իբր հետեւանք առողջապահական դժուար կամ անբաւարար պայմաններու: Այս դարմանումին առընթեր կայ նաեւ վիրահատումը որ կը կատարուի արիւնահոսութեան պարագային երբ հիւանդը շտապ հիւանդանոց կ'առաջնորդուի: Կարելի է ըսել որ Ֆրանսայի կամ այլ երկիրներու վիրահատներու օժանդակութեամբ Հայաստանի վիրահատման մարզերուն մէջ մեծ յառաջդիմութիւններ եղած են: Այժմ հոն կան վերակենդանացման շատ լաւ սպասարկութիւններ: Ներկայիս, բարդացման պարագաներուն, Հայաստանի մէջ կը կիրարկուի ստամոքսահատում (կասթրեքթոմի) որով ստամոքսին մէկ մասը կ'անջատուի շտապ ձեւով: Հայաստանի մէջ, հիւանդանոց մը որ օրական կ'ընդունի շտապ բերուած հիւանդներ եւ ուր կը կատարուին 3-4 ստամոքսահատում, հոն կարելի պիտի ըլլար աւելին ընել եթէ բաւարար թիւով վիրահատներ գոյութիւն ունենային: Այս տեսակ վիրահատումը շատ յաճախակի է երկրին մէջ. իսկ Ֆրանսայի մէջ հազուադէպ: Ֆրանսայի եւ Հայաստանի միջեւ մեծ տարբերութիւն գոյութիւն ունի հիւանդաբանութեան այս մարզին մէջ:

Ի՞նչ կարելի է առաջարկել Հայաստանի մէջ վիրային հիւանդութիւնները նուազեցնելու համար

Առաջին միջոցը, ինչպէս նախորդ պարագային, ծխամոլութեան նուազեցումը իրագործելն է: Փոյթ չէ թէ հիմնական պատճառը ծխամոլութիւնը չըլլայ: Երկրորդ՝ պէտք է ստեղծել հոգեբանական, ընկերային, տնտեսական ու գանձարային բարւոք պայմաններ որպէսզի մարդիկ անյապաղ խորհրդակցին բժիշկին հետ. երբ խոցը (լեզիոն) դեռ սկզբնական վիճակի մէջ է, ինչպէս կը պատահի Ֆրանսայի մէջ: Այդ պարագային կարելի կ'ըլլայ դեղով դարմանել հիւանդը: Նոյն դարմանումը կիրարկել հաւանօրէն անօգուտ ըլլայ շատ խոշոր վէրքի մը համար: Պատուաստումը կրնայ մեծապէս յուսադրիչ ըլլալ: Աշխարհի զանազան երկիրներուն մէջ շատ մը խումբեր կ'աշխատին այս մարզին մէջ: Անհնարին չէ խորհիլ թէ հինգ տարիէն կրնայ գոյութիւն ունենալ շիճուկ մը որով կարելի ըլլայ յաղթահարել սկզբնաղիքային վէրքի հիւանդութիւնը:

3. ԱԼՔՈԼԱՄՈԼՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ԷԹԻԼԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ (ԷԹԻԼԻԶՄ)

Ալքոլը ծխախոտի նման թոյն մըն է որ կը պատճառէ այլ տեսակի թունաւորում մը: Ուրեմն Հայաստանի մէջ որո՞նք են յատկանիշները ալքոլամոլութեան:

Ծխախոտի մասին նախապէս ըսուածներուն հետ որոշ նմանութիւն մը կայ: Այս ալքոլամոլութիւնը արական է մասնաւորաբար. իրօք բացառաբար իգական է ան: Հայաստանի մէջ գործածուած ըմպելիներն են օղին եւ «կոնեակ»ը. հազուադէպօրէն՝ գինին եւ գարեջուրը: Այս ալքոլամոլութիւնը, ծխամոլութեան պարագային նման, կը սկսի պատանեկութեան շրջանին. երիտասարդ տարիքին իսկ առնականութիւն փաստելու համար: Բայց Ֆրանսայինին նման չէ ան, այս պարագային կարելի է հանդիպիլ սրճարաններու յաճախորդներուն առօրեայ թունաւորումին: Այնպէս կը թուի թէ Հայաստանինը կը պատահի զանազան առիթներով, ինչպէս՝ հարսանիքներու, տարեդարձներու եւլն.: Այս ալքոլամոլութիւնը ընդհատումներով բայց մեծ քանակութեամբ սպառումի արդիւնք ըլլալ կը թուի: Մասամբ տնտեսական պայմաններէն կախում ունի ան, քանի որ ալքոլին գինը բարձր է: Ալքոլամոլութիւնը քաջալերող ազդակներուն մեծ մասը նոյնն է ծխամոլութիւնը քաջալերող շարժառիթներուն: Անոր կարեւորութիւնը կը տարբերի անձէ անձ եւ ըստ տնտեսական պայմաններու: Զարմանալի է որ Հայաստանի մէջ մարդիկ որքան մեծ քանակութեամբ վոտկայի կրնան հանդուրժել: Հազուադէպ է որ հանդիպինք մարդոց որոնք ոտքի կենալու անկարող ըլլալու աստիճան հարբած երեւին: Անոնք երբեմն միայն թեթեւօրէն կը տատանին: Ամէն պարագայի մէջ, երբ մարդիկ խմած են, կարգապահութիւնը կը տիրէ եւ ինքնաշարժ չեն վարեր. հաւանօրէն ծանր պատիժներու հեռանկարին ալ հետեւանք է այս կացութիւնը: Եթէ շարունակենք բաղդատել ֆրանսականը Հայաստանի ալքոլամոլութեան հետ, կարելի է ըսել թէ Հայաստանինը հաւաքական առիթներով կը պատահի, իսկ ֆրանսականը ունի նաեւ առանձնութիւնը իբրեւ շարժառիթ՝ մասնաւորաբար [illegible] կիներու պարագային:

Հետեւանքները ի՞նչ են մարմնոյն վրայ

Նախ լեարդային (հեփաթիք) են հետեւանքները ինչպէս՝ լեարդաղիճը (սիռոզ) եւ ջղաբանական անդրադարձներով: Անոնք ամէնէն շատ հետեւանք են ալքոլասպառման. բայց ոչ միշտ: Արդարեւ կան երկու այլ պատճառներ լեարդաղիճի. մին ժահրային (վիռալ) է, իսկ միւսը՝ դեղային: Հիւանդանոցներու մէջ կը տեսնուին շատեր որոնք ընդունուած են հոն լեարդաղիճի հետեւանքով: Ոմանց որովայնը ջուրով լեցուած է, երբեմն անոնց վարի անդամներուն վրայ մեծկակ ջրուեցներ (էօտէմ) կան: Ոմանք ունեցած են մարսողական արիւնահոսութիւն, այսինքն կէս կամ աւելի լիտր արիւն փսխած են: Ուրիշներ եկած են հիւանդանոց այլ բարդութիւններով, ինչպէս՝ լեարդակեղով (իքթէռ կամ լեարդի քանսէռ): Այս տեսակի հիւանդութեանց բուժումը Հայաստանի մէջ գրեթէ անկարելի է: Նոյնպէս Ֆրանսայի մէջ, ուր սակայն քանի մը դարմանումի միջոցներ կան կարելի է ըսել: Ալքոլային լեարդաղիճի դարմանումը նախ եւ ի մասնաւորի կանխարգելիչ է: Պէտք է քարոզչութեամբ՝ վարժարաններու, համալսարաններու, գործատեղիներու մէջ բացատրել մարդոց թէ՝ ժուժկալութիւնը որքա՛ն կարեւոր է կանխելու համար ալքոլամոլութեան բարդութիւնները:

Բայց քանի մը խօսք պէտք է ըսել նաեւ ոչ-ալքոլային լեարդաղիճի մասին, կանխելու համար հաւանական թիւրիմացութիւն մը: Յիրաւի ամէն լեարդաղիճ ալքոլամոլութեան հետեւանք չէ, այսինքն ամէն ոք ալքոլամոլ չէ Հայաստանի մէջ: Ի դէպ՝ ոչ-ալքոլամոլային լեարդաղիճի ախտաճանաչում չի կա-

ԱՄԷՆՈՒՐԵՔ ՆԵՐԿԱՅ ԳԵՂԱՆԿԱՐԻՉ ՄԸ

ԴԻՄԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ, ՀԱՄԱԿԱՐԳԻՉԻ ՑԱՆՑ ՄԸ ԵՒ ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԺԱՊԱՒԷՆ ՄԸ ՓԻՔԱՍՈՆ ԿԸ ՎԵՐԱԾԵՆ «ՇՐՋԱՊԱՏԻՆ» ԱՄԷՆԷՆ ԱՒԵԼԻ ՅԱՅՏՈՒՆ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԻՆ

«Բարի եկաք Փիքասոյի ցանցը», կը ...ջէ համակարգիչի պաստառը: Քանի մը ...րայթ առաջ սպանացի աշխարհահռչակ ...եղանկարիչ Փապլօ Փիքասօ սկսաւ իշ...ել համակարգիչի իր ցանցին վրայ ...www. clubinternet. com / picasso)՝ «ան...ծանօթ» տեղեկութիւններ հայթայ...թելով իր կեանքին ու արուեստին մասին: ...ինչ այդ Նիւ-Եորքի Արդի Արուեստի ...Թանգարանին մէջ բացումը կատարուե...լու գեղանկարիչին նուիրուած գլխաւոր ...այլ ցուցահանդէսի մը՝ «Փիքասօ եւ ...դիմանկարչութիւն» վերնագրով (1980-ին ...նոյն թանգարանին մէջ կայացած էր Փի...քասոյի ամբողջական գործերուն նուիր...ուած ցուցահանդէս մը, իսկ եօթը տարի ...առաջ՝ «Փիքասօ եւ Պրաք. խորանարդա...պաշտութեան ռահվիրաները» բնաբանով ...ցուցահանդէսը): Անցեալ ամիս հրապա...րակուեցաւ Փիքասոյի լուսանկարները ...պարփակող նոր պատկերագիրք մը՝ «Փի...քասօ փէյնթց է փորթրէյթ» անունով, ...ինչ այդ Նիւ-Եորքի մէջ սկսաւ ներկա...յացուիլ Փիքասոյի եւ Այնշթայնի միջեւ ...երեւակայական հանդիպում մը նկարա...գրող թատերախաղ մը, իսկ «Սիսէյմ ...սթրիթ» շարժուն գծանկարներու աշխար...հը Փիքասոյի գեղանկարները կեանքի կը ...կոչէ՝ գործակցութիւն սորվեցնելու հա...մար երեք տարեկան մանուկներու: Անե...լի. անգլիացի համբաւաւոր Անթոնի ...Հոփքինզ Փիքասոյի տիպարը պիտի ...մարմնաւորէ Մըրչընթ Այվըրիի «Սըր...վայվինկ փիքասօ» ժապաւէնին մէջ: Յա...ջորդ գարնան Լոնտոնի Արուեստի Ակ...ադեմիայի ցուցասրահին մէջ պիտի կայանայ «Փիքասօ. կանուխ տարիներ» վերնագրով ...ցուցահանդէս մը...: 23 տարի առաջ 91 ...տարեկանին մահացած այս արուեստա...գէտը իր ասպարէզին մէջ այնպիսի նո...րարար յառաջխաղացքներ կը կատարէ, ...որ նախանձը կրնայ շարժել անդենական ...անցած իւրաքանչիւր արուեստագէտի...: ...Սակայն ի՞նչպէս կը յաջողի ան:

...«Մայրս ինծի բաւ էր. եթէ զինուոր ...ըլլաս՝ զօրավար կը դառնաս: Եթէ վար...դապետ ըլլաս՝ Պապ կը դառնաս: Փոխա...րէն գեղանկարիչ եղայ եւ դարձայ Փի...քասօ», առիթով մը նշած է գեղանկարի...չը: Ան նաեւ Սպանացի մըն էր, որ դար...ձաւ ֆրանսական տիպար մը, ակադեմա...կան կրթութիւն ստացած խրապաշտ մը, որ դարձաւ յառաջապահական բոլոր ուղ...ղութիւններուն ռահվիրան եւ համայնա...վար մը, որ իր ետին ձգեց 260 միլիոն տոլար արժողութեամբ կալուածներ: «Միայն մէկ հարց ունէր՝ մահուան մասին մտածելը: Սպանական մշակոյթին մաս կը կազմէ մահուան հետ խաղալը», կ՚ըսէ Փիքասոյի թոռը:

Տէյվիտ Տըկլաս Տանքըն, որ 1950-ական տարիներուն յաճախ լուսանկարած է Փիքասոն, կը յիշէ, որ առիթով մը ձայն տուած է իր արուեստանոցին մէջ, կնոջ մը հին գեղանկարը դիտելու պահուն: Գեղանկարին մէջ կնոջ գլխուն վերեւ կը ծփար տարօրինակ առարկայ մը: «Իրեն լսի, թէ ատիկա երբեւիցէ տեսած ամէնէն տխուր գեղանկարս էր, եւ Փիքասօ պատասխանեց, չե՞ս գիտեր, ասիկա Օլկան է», կը պատմէ լուսանկարիչը: Օլկան Փիքասոյի առաջին կինն էր, որ ի վերջոյ հասած էր Զուիցերիոյ մէկ բուժարանը: Գեղանկարին մէջ թեւածող առարկան անոր մարմինէն դուրս ելած ոգին էր, որ կը դիտէր քայքայող մահացող կինը: Թէեւ Փիքասօ չէր սպաննած Օլկան, սակայն ինչպէս իր կեանքին մէջ տեղ գտած բոլոր կիները (բացի Ֆրանսուազ Ժիլոյէն), խղճալի դարձուցած էր՝ մերժելով զայն: 1972-ին, Փիքասոյի մէկ թոռը անձնասպան եղաւ, երբ թիրախ դարձաւ իր մեծ հօր խիստ արհամարհանքին: Փիքասոյի այրին՝ Ժագլին եւս անձնասպան եղաւ 1986-ին:

Սեռային կիրքերու եւ մահուան թատրոն մըն էր Փիքասոյի կեանքը, ինչ որ ժապաւէնի պարարտ նիւթ է ճէյմզ Այվըրիի համար: Այս բեմադիրը սկիզբը գաղջ վերաբերում ունեցած է արուեստագէտի մը մասին ժապաւէն մը պատրաստելու գաղափարին հանդէպ. «Դժուար է ժապաւէն մը պատրաստել ոեւէ մտածող մարդու մասին: Սակայն գեղանկարիչները ու քանդակագործները առնուազն շարժման մէջ են» բսած է ան: Իսկ Փիքասոյի տիպարը բաւական եռուն էր այս տեսակէտէն...:

Սակայն վերադառնանք արդի արուեստին: Դարուս ամէնէն ազդեցիկ գեղանկարիչներէն եղած է Փիքասոն, որ օգնած է վերստեղծելու դժուար եւ յաճախ ողեղ արդիապաշտ արուեստը՝ խորանարդապաշտ պարունակի մը մէջ դնելով զայն: Ոմանք զայն ամբաստանած են ըսելով, որ ան իր արուեստը կորզած է ափրիկեան քանդակներէն եւ իւրացուցած է Ժորժ Պրաքի խորանարդապաշտ լուսարձակը: Նման ամբաստանութիւններու դէմ Փիքասօ պատասխանած է. «Երբ գողնալիք որեւէ բան կայ, կը գողնամ»...:

«ՓԻՔԱՍՕ ԵՒ ԴԻՄԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ»

Իւրաքանչիւր գեղանկարիչի համար ո-րոշ անձի մը դիմագիծն ու զգացականութիւնը պաստառին վրայ արտացոլելը կը մնայ իր կարողութեան իսկական չափանիշը կամ քննութիւնը: Նոյնն է պարագան Փիքասոյի: Այս օրերուն եւ մինչեւ Սեպտեմբեր 15 Նիւ-Եորքի Արդի Արուեստի Թանգարանին մէջ ցուցադրուող 230 դիմանկարները յստակ կերպով կը ցոլացնեն Փիքասոյի հանճարին տարողութիւնը: Ցուցադրուող դիմանկարներուն շուրջ 10%-ը գծուած է ուղղակի գեղանկարիչին դիմաց նստած տիպարներէ: Մնացեալը եւ ամէնէն խրապաշտները գծուած են յիշողութեամբ:

Ցուցահանդէսը կը պարփակէ գործեր Փիքասոյի երկար կեանքին վերջին տասնամեակներէն, երբ կը կարծուէր, թէ անոր ստեղծագործական ուժը սկսած էր խամրիլ: Սակայն այս շրջանին գեղանկարած անոր պաստառներէն ոմանք գինք բարձրացուցած են ֆիզիքական ապառութեան գագաթ մը:

Ցուցահանդէսը կը սկսի Փիքասոյի առաջին գեղանկարներով, ուր ան մելամաղձոտ դիմանկարներու մէջ անմահացուցած է հայրն ու հօրաքոյրը: Այս դիմանկարներուն մէջ տիրական է սպանացի հին վարպետներու ոճը, որոնց գործերուն հանդէպ խոր պաշտամունք ունէր պատանեկութեան: Ցուցահանդէսին վերջին գործը 1972-ին իրագործուած ինքնանկար մըն է, զոր Փիքասօ գծած է 91 տարեկանին, մահէն կարճ ատեն առաջ: Ածխամատիտով գծուած մահուան դիմակ մը, որ սահմռկած եւ սեւեռուն աչքերով կը դիտէ անդունդը:

Փիքասոյի արուեստին մասին կարգ մը ծանօթ ենթադրութիւններ արդէն թաղուելու ընթացքի մէջ են՝ շնորհիւ դիմանկարներուն համապարփակ մէկտեղումին: Անոնցմէ մէկը կ՚ըսէր, թէ Փիքասօ ոճեր փոխած է ամէն անգամ որ սիրուհիներ փոխած է, եւ թէ այդ ոճերը կը համապատասխանէին իր սիրուհիներուն նկարագրին: Օրինակ, 1910-ական տարիներուն խորանարդապաշտ ոճէն նոր դասականութեան վերադարձը ենթադրաբար արդիւնք էր Օլկա Քոխլովայի հետ ամուսնութեան: Օլկայի արուեստի ճաշակը պահպանողական էր...: Սակայն ցուցադրութեան դրուած նոր դասական ոճի դիմանկար մը՝ «Արուեստագէտը եւ իր բնորդուհին» վերնագրով, գծուած է 1914-ին, նախքան Փիքասոյի եւ Օլկայի հանդիպումը, ինչ որ կը փաստէ նման ենթադրութեան մը անհիմն ըլլալը: Թէեւ Փիքասոյի կեանքը իր ազդեցութիւնը ունեցած է անոր արուեստին վրայ, սակայն խորանարդապաշտ ոճէն անոր հեռացումը նաեւ կրնայ հակադարձութիւն մը եղած ըլլալ փարիզցի գեղանկարիչներուն, որոնք զայն վերածած էին սալոնային ոճի: Տասնամեակ մը ետք, գերիրապաշտ ոճի փնտռտուքը իր հերթին, կրնայ հակազդեցութիւն մը եղած ըլլալ նոր դասականութեան ընդհանրացումին:

Ամէն պարագայի մէջ, իրականութեան մէջ Փիքասօ երբեք չէ ստոստած մէկ ոճէն միւսը: Նոր դասական դիմանկարներ գեղանկարելու շրջանին իրագործած է նաեւ խորանարդապաշտ դիմանկարներ՝ յաճախ նոյն անձը երկու ոճով պատկերելով:

Գերիրապաշտ լուսանկարիչ եւ գեղանկարչուհի Տորա Մաար, որ 1930-ական եւ 1940-ական տարիներու Փիքասոյի սիրուհին էր, անոր պաստառներուն վրայ կ՚երեւի ցիցի նման, ջղաձիգ եւ խելագար վիճակներով, ինչպէս նաեւ՝ ելեկտրականացած ածուխի, պղինձէ թելի, նորաձեւ ճաշի պնակի կամ սուր ահազանգի ձեւով: Գեղանկարչութեան անհանգիստ եւ շարք մը ոճերու ճամբով մօտեցում մը, որ կը ծառայէր նաեւ ցոլացնելու Մաարի բարդ նկարագիրը:

Երբեմն Փիքասոյի գեղանկարած կերպարները ծառայած են իբրեւ պատճառաբանութիւն՝ գիծերու եւ ձեւերու այլափոխութեան: Հետեւաբար դիտողին համար այդքան ալ նշանակութիւն չունի, թէ իր տեսած գագաթային, յանդուգն ու ծանրաշարժ մարմինները կը ներկայացնեն Մաա՞րը, Քոխլովա՞ն, Ժիլո՞ն, թէ այլ սիրուհի մը... որովհետեւ Փիքասօ զանոնք պատկերած է գրեթէ նոյն ձեւով:

Պատմականօրէն դիմանկարները ծառայած են նմանութիւն մը վերարտադրելու եւ անձի մը երեւոյթը ձեւագծելու, թէեւ բոլոր դիմանկարիչները որոշ չափով իրենց սեփական նկարագիրը դրոշմած են այլոց դիմանկարներուն վրայ: Սակայն Փիքասօ ստեղծած է նոր եւ արմատապէս առաձգական մօտեցում մը՝ դիմանկարչութեան ոճին: Փիքասոյի վերջինին տակ դիմանկարը դարձած է փոխաբերութիւն. օրինակ՝ հեշտանքով լեցուն անշարժ կեանք մը կրնար փոխաբերական մէկ պատկերը ըլլալ Մարի-Թէրէզ Ուոլթըր անունով սիրուհիի մը: Սակայն ցուցահանդէսին կը պակսին նման փոխաբերական պատկերներ, որոնք անշարժ կեանքի կամ բնանկարի մը երեւոյթին տակ դիմանկարչութեան յախուռն վերծանումներ կը կատարեն:

Ցուցադրուող դիմանկարներուն մեծ մասը կը ներկայացնէ Փիքասոյի յաճախ գեղանկարած անձերը: Բացառութիւններու շարքին է քրոջ՝ Լոլայի դիմանկարը, ուր փոխ առած է ֆրանսացի տպաւորապաշտ գեղանկարիչ Թուլուզ Լոթրէքի ոճը՝ զայն վերածելու համար մահացու կնոջ (ֆամ ֆաթալ) կերպարի մը: Փիքասօ փոխ առած է նաեւ Վէլասքէզէն, Տըլաքրուայէն, Ռըսոյէն, ափրիկեան եւ միջնադարեան արուեստէն եւ ամէն տեղէ: Իր մէկ սիրուհիին՝ Ֆերնանտ Օլիվիէի դիմանկարները գծելու համար զայն նախ վերածած է յունական թուանշանի մը, ապա՝ անկիւնաւոր ժայռոտ բուրգի մը, եւ ի վերջոյ՝ տպաւորապաշտ Սեզանի լեռնային բնանկարներուն մարդկային այլաբանութիւնները պարզող մէկ պատկերին:

Փիքասօ կը գտնէր եւ կ՚օգտագործէր արտայայտչական որեւէ կարելիութիւն, զոր կը գտնէր համաշխարհային կանուխ շրջանի արուեստներու մէջ...:

Համադրեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ - ՍՐԱՊԵԱՆ

«Ազդակ»

...ուիլ Հայաստանի մէջ: Հոն այդ ...թիւն յատուկ միջոցներ չկան: Այս տե...կ լեարդաբիճը կը նկատուի կիներու ...որոնք երբեք ոգելից ըմպելի չեն ...ած: Այս կիները ընդհանրապէս ունին ...րով լեցուն խոշոր որովայններ: Զա...ք կը ճողուն հիւանդանոցի մը անկիւ..., առանց խնամքի, դիտնալու թէ ...ունին ու անոնց ընտանեկան պարա...ները կը բաւարարուին ըսելով թէ՝ ...հիւանդութիւն որ ի՛նչ ունի, բայց հի...ն է: Եւ կը սպասեն որ վախճանին ...հիւանդը: Լեարդաբիճի այս պա...գաները քիչ ճանչցուած են Հայաս...տանի մէջ: Անոնց ախտաճանաչումը, ինչ...պէս յայտնեցինք, անկարելի է Հայաս...տանի մէջ ուր առ այժմ բաւարար գիտա...կան ծանօթութիւն եւ կենսաբանական ...միջոցներ չկան: Կարելի է նշել նաեւ այլ ...տեսակ մը: Այս լեարդաբիճները հետեւանք ...են երկու ժահրերու՝ Բ. եւ Գ. լեարդա...բիճերու (Հեփաթիթ Պէ եւ Սէ): Բ. ...ժահրը կը փոխանցուի արեան կամ սեռա...կան ճամբով իսկ Գ. ժահրը հիմնականօ...րէն արեան ներարկումով կամ սրսկու...մով: Այս երկու ժահրերու յառաջացում...ները կը տարբերին իրարմէ: Բ. ժահրը ...աւելի արագօրէն կ՚աճի քան Գ.ը որ ...զարգացման շրջանը կը բոլորէ 30-40 ...տարուան ընթացքին: Երբ լեարդաբիճը ...կը գտնէ, 25%-էն աւելի պարագա...ներու համար լեարդակեղի (լեարդի քաղցկեղ) կրնայ վերածուիլ: Վարակումը ...հաւասարապէս կրնայ տեղի ունենալ սե...ռային յարաբերութեան եւ վիժումի ըն...թացքին:

(Շար. 2)

ՀԱՄԲՈՅՐԸ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ

– Չէ, չէ, որ գերեզմանիս վրայ մէկ թիզ խոտ բուսնի, գիտցիր, որ էս բանեբը չեմ մոռցեր, – կը խօսէր Կարօ Մարսուպ, երբ քահանան Ծնունդի առիթով, ուզեց երկու խնամիներն իրարու հետ հաշտեցնել: – Ինծի աղջիկ չկայ, տէրտէր, ես աղջիկ չունիմ:

Անցան ձմեռն ու գարունը: Կարօ Մարսուպ իր գործին մէջ ըլլալով, գիւղի գործին այլեւս չէր խառնուեր: Եկեղեցիին մէջ կը տեսնէր, որ ժամկոչը կանթեղին մէկը վառած չէր: Վարդեր խաչհամբոյրի կը մօտենար: Այս անգամ ոչ միայն կապերով կօշիկ ու պամպայով շալվար հագեր, այլ կապած էր նաեւ սպիտակ լաչակ: Կարօ Մարսուպ կը տեսնէր այս բոլորը ու լուռ կ՚անցնէր շատ դժուարութիւնով:

Կալի ու կուտի ատեն էր: Կալերուն մէջ փոշի, աղմուկ, պատ պատ ոսկեգոյն ցորենի խուրձեր: Այգիները՝ սարբինաներուն վրայ օրէ օր կը ծանրանային խաղողի կողերը լեցուն. ծառերուն վրայ պտուղները հետզհետէ կը ծանրանային ու ցանկապատերէն դուրս կը կախուէին: Գեղով մեծ ու պզտիկ կալի աշխատանքին լծուած էին իրենց բարի եզներուն հետ: Մուրատ կալի մէջ խուրձ կը ձգէր. Մուրատ Ակօն խուրձերուն գօտիները կը քակէր: Կալին ճամբէն, ցանկապատէն վար կախուող պտուղներու շուքին ներքեւէն, կալը հաց տանողը Մարուշն էր:

Մարուշի հասակն իր տեղը հանդչած էր այլեւս: Կուրծքը հետզհետէ կը խոշորնար: Արեւածաղիկի կլորութիւնով կուրծքին կպած սպինքները օրէ օր կը թուլնային ու պտուկներն աւելի կը թըխանային: Ուսերը աւելի տարածուած էին, կողերն աւելի կը լայննային: Մարուշ ծոցուոր էր ու օրէ օր կը ծանրանար, ինչպէս սարբինաներէն վար կախուող ողկոյզը խաղողին: Մարուշ կալի ու տունի աշխատանք չէր ըներ այլեւս եւ Նունիկ աւելի յաճախ կ՚այցելէր իր աղջկան:

Երեկոյ մը, երբ Մուրատ Ակօն կալէն տուն վերադարձաւ, լսեց երախայի մը ճիչը: Մուրատ Ակօրին թոռնիկն էր, որ մի քանի ժամ առաջ աշխարհ էր եկած ու լալու ձայնը աշխարհ էր բռներ:

– Աչքդ լոյս, Ակո՛ր, տղայ է, տղայ – խօսեցաւ դայեակը, փոքրիկ երախան ափին մէջ լաթի կտորի մը պէս ջուրին մէջ թաթխելով:

Մի քանի դրացի կիներ ալ եկած էին, աղբիւրէն ջուր կը կրէին, լաթեր կը փռէին պարանին վրայ: Նունիկն ալ դայեակին կ՚օգնէր:

– Ինչո՞ւ կու լաս, հը՛, դէ՛հ, հայտէ լաթեր հագիր, որ մէկտեղ կալ երթանք, – ուրախութենէն կը խօսէր Մուրատ Ակոր ափ մը երախային հետ:

– Տէտէն է եղեր, տէտէն. քիթը բերանը ճիշդ Կարօ Մարսուպին կը նմանի, – դայեակն աւելցուց իր շատ կանուխ ըրած նմանութեան հեղինակութիւն տալով:

Երեկոյին, երբ Նունիկ տուն վերադարձաւ, ուրախութենէն ինքզինք չկրցաւ զսպել:

– Աչքդ լոյս, արիմարդ, Մարուշը տղայ մըն է բերեր: Դայեակը կ՚ըսէ, որ քիթն ու բերանը Կարօ Մարսուպին կը նմանի:

Կարօ Մարսուպ, ինքն իր մէջ հետաքրքրուած, լսեց իր կնոջ խօսքերը, սակայն ձայն չհանեց, որպէս թէ ոչինչ լսեց. եզներն ախոռ ըրաւ ու շտկուեցաւ եկեղեցի:

Մարուշ այլեւս մայր է եղեր, երիտասարդ մօր մը բոլոր շնորհներով ու գեղեցկութիւններով: Փոքրիկը փաթ խաթակ կը հագուեցնէր, որուն աչքերը, քիթը, բերանը սկսած էին հետզհետէ ձեւի գալ:

(Շար. 15)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

71ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՓԱՐԻԶ. – Տէր եւ Տիկին Ժորժ Կէվ-րէկեան 500 Ֆր.:

⁂

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տիկին Էլիզ Զրբաչեան 200 Ֆր.:

(Շար. Ա. էջէն)

ծրագիրը կը նախատեսէ 9227 քառ. մեթր բնակելի մակերեսի վրայ կառուցում:

⁂

ԱՄՆ-ՈՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

Բժիշկներէ, մասնագէտներէ եւ հիւանդապահուհիներէ բաղկացած ամերիկեան 30 հոգինոց խումբ մը Հայաստան ժամանած է: Անոնք իրենց հետ Հայաստան տարած են նաեւ ԱՄՆ-ու կառավարութեան կողմէ տրամադրուած 240 արկղ բժշկական սարքաւորումներն ու նիւթերը որոնք կը ներկայացնեն շուրջ 15 միլիոն տոլար արժէք մը:

⁂

ՍՈՒՐԻԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՀԻՒՐԵՐ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՄՕՏ

Սուրիոյ Ազգ. Ժողովի պատասխանատու քարտուղար Մուհամմատ Նիհատ Մուշանտատի գլխաւորած պատուիրակութիւնը ընդունուած է Արտաքին նախարար Վահան Փափազեանի կողմէ: Անոնք քննարկած են հայեւսուրիական համագործակցութեան հեռանկարները: Շեշտուած է այն կարծիքը թէ Սուրիոյ մէջ Հայկական դեսպանատան մը բացումը մեծապէս կը խթանէ այդ նպատակը:

⁂

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԻ ԴԻՏԱՐԿՈՒՄԸ

Օ-էՍ-Սէ-Ը-ի ժողովրդավարական հիմնարկներու եւ մարդկային իրաւունքներու Գրասենեակը սկսած է Հայաստանի նախագահական ընտրապայքարի դիտարկումը: Կեդր. Ընտրական Յանձնաժողովին կողմէ Օ-էՍ-Սէ-Ը-ին եղած հրաւէրին համաձայն, Օգոստոսի վերջերը Երեւանի մէջ հաւաքուած է միջազգային դէտերու խումբ մը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Դեկտեմբեր 14 / 15

5EME GRANDE BRADERIE DE NOEL

«Շէն -- Ֆրանս»

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15, խաչվերաց. Տօն է վերացման Սրբոյ խաչին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10.30-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45-ին:

Կը պատարագէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կէսօրէ ետք ժամը 4-ին կը կատարուի խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր-Անդաստան:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 16. Տօն է խաչի: Յիշատակ Մեռելոց:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15. Տօն է խաչվերացի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 16. Մեռելոց:

Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11-ին:

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

90ème anniversaire de l'UGAB

A l'occasion de la célébration
de son 90ème anniversaire,
l'UGAB organise un grand

Gala de Bienfaisance

au profit des *TABLES DE L'UGAB*, en Arménie

le Vendredi 18 Octobre
à partir de 19 heures 30

dans les Salons du Pavillon Dauphine
Place du Mal. de Lattre de Tassigny,
75116 PARIS

P.A.F. : 750 Frs
— *Tenue de Gala* —
Rens. : 45 20 03 18 / 42 27 12 26.

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի «Տիրուհի Սէրէնկիւլեան» մասնաճիւղը ստացած էր 200 Ֆր Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեանէ Տիկին Նուարդ Դարբինեանի յիշատակին (այս կէտը չէր ճշդուած):

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT

Սիրելի Ծնողք,
Հաճոյքն ունինք ձեզ տեղեկացնելու շաբաթական երկօրեայ դրութեամբ մեր վարժարանի 96-97 տարեշրջանի վերամուտի Օրը՝ 11 Սեպտեմբեր 96:
Ծրագրին մաս կը կազմեն հայերէն լեզու եւ մշակոյթ, պար, խամաճիկ, ձեռային աշխատանք եւ կրօնական դասընթացք (ոչ պարտադիր)
Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշ. եւ Շաբաթ օրերը՝ ժամը 9.30-էն 16.00:

Chers Parents,
Nous avons le plaisir de vous informer que la rentrée de notre école bi-hebdomadaire pour l'année scolaire 96-97 aura lieu le 11 Sept 96.
Notre programme sera basé sur : langue et civilisation arméniennes, danse, marionnettes, activités d'éveil, histoire religieuse facultative.
Deux jours par semaine, les mercredis et samedis, de 9h30 à 16h.

26, RUE TROYON - 92310 SÈVRES
POUR TOUS RENSEIGNEMENTS S'ADRESSER
COLLÈGE - TEL 45 34 68 28
MME. NADINE TARPINIAN - TEL 47 50 29 04

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
La Section
« *Satenig* » *de Vaulx-en-Velin*
organise

un grand bal

A L'OCCASION DU
8EME *ANNIVERSAIRE*
DE SA CREATION

Samedi 14 Septembre à partir de 20 h

Sous la présidence d'honneur de
M. MAURICE CHARRIER
Maire de Vaulx-en-Velin
au Centre Culturel *«Charlie Chaplin»*
Place de la Nation — Vaulx-en-Velin
avec la participation du grand chanteur populaire
Paul BAGHDADLIAN
et l'*Orchestre «A N I»*
Entrée : 120 F. Parking surveillé
Pour tous renseignements :
78. 77. 63. 93 / 72. 04. 10. 81

l'UGAB-MARSEILLE

vous propose ses activités
pour l'ANNEE 1996 . 97

— Cours d'Arménien
+de 15 ans — Lundi 20h à 22h.
avec la méthode audiovisuelle pour les non-arménophones de Mme *Hilda Kalfayan-Panossian.*

— Cours de Théâtre
+de 12 ans — Mardi 20h à 22h.

— Centre du Mercredi
De 4 à 12 ans — Mercredi 9h à 17h
Activités manuelles, culturelles, sorties, etc...

— Cours de Peinture
Jeunes et adultes — Vendredi 14h à 18h.

— Cours de Danse traditionnelle arménienne
Jeunes et adultes — Vendredi à partir de 21 h.

— Cours de Musique
Piano . Solfège . Chant
Pour tous — Samedi — heure à définir.

— Cours de Cuisine
3ème Mardi du mois
Adultes — 14h à 17h30.

Toutes les activités se dérouleront d'Octobre à Juin.
Renseignements et inscriptions au :
91 22 10 45.
UGAB — 327, Bd Michelet — 13009 MARSEILE

Le Dimanche 15 Septembre aura lieu

La Grande Fête Champêtre

de l'ASSOCIATION SAINTE-CROIX

qui se déroulera dans les jardins du Dr et Mme Keghian
4, rue du Dr Rampont, à Villiers-le-Bel

Au programme :

— Grande Messe à 11 heures;
— Repas;
— Musique par notre orchestre;
— Jeux pour les enfants;
— Tirage de la Tombola.

Participation aux frais : Adultes : 120 F.
Enfants : 80 F.
Réservation : Tél. : 42 78 31 93 (Paroisse)
43 26 50 43 (Centre Culturel).

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ECOLE DE LA CROIX BLEUE
Section «Sevan» de Vienne

Dans les locaux de la
Maison de la Culture Arménienne
9, rue du Cirque, Vienne
Inscriptions : Samedi 14 Septembre de 14h à 16h
M.C.A. de Vienne — Tél. : 74 53 43 80.
(*Rentrée scolaire le Mercredi 18 Sept.*)
MERCREDI, de 14h à 17h
— 5 à 7 ans (dernière année de maternelle à CE 1) : Initiation à l'arménien à travers des dessins, des jeux éducatifs, des travaux manuels...
— 7 à 13 ans (CE 2 à la 6ème) : langue, histoire, géographie, chants, danses...
(*Rentrée scolaire le Samedi 21 Sept*) :
SAMEDI, de 14h à 17 h :
— 5 à 7 ans (dernière année de maternelle à CE 1).
— 7 à 13 ans (CE2 à la 3ème).
— A partir de la 3ème et jusqu'au BAC : Préparation pour les épreuves d'arménien au BAC.
— Pour les 3ème et les 2nd : Classes de mise à niveau pour les débutants.
Goûter offert. (Possibilité de transport si nécessaire).

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
ՄԻՕՐԵԱՅ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի Հայութեան, թէ սկսած են 1996-97 ուսումնական տարուան համար դըպրոցի արձանագրութիւնները:

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝

Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն
Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
Tél. : 91. 77. 84. 70 / 42. 03. 05. 63.

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ – ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Շաբաթօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Սեպտեմբեր 18-ին, ժամը 10-էն 16:

-- *Հայերէնի դասեր տարբեր մակարդակներու*
-- *Պաքալօրէայի քննութեան պատրաստութիւն*
-- *Երգ*
-- *Ձեռային աշխատանքներ եւ այլ դրամներ:*

Կէսօրուան ճաշը ապահովուած է:

12-14, rue St-Bazile, 13001 Marseille
Renseignements et inscriptions :
Tél : 91. 50. 15. 09 — 91. 40. 31. 13
et 91. 77. 61. 66.

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ Կ'ՈՒԶԷ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը կը փնտռէ Տնօրէն կամ Տնօրէնուհի Կոնէսի Հանգստեան Տան համար:

Ենթական պէտք է ըլլայ թէ՛ հայախօս եւ թէ ֆրանսախօս:

Դիմումնագիրը եւ CV-ն ղրկել հետեւեալ հասցէին. --

A.A.A.S. — 77, rue La Fayette,
75009 PARIS

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
R. C. Paris
SIRET : 51027317 A
Commission paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12
JEUDI
12 SEPTEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 18·938 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 72e ANNEE — N° 18.938

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

...ՄԲ. – Նախագահական ընտրապայքարը հասած է կարեւորագոյն փուլին. հանրապետութեան հաւաքոյթներու ընթացքին թեկնածուները ելոյթ ունենալով ներկայացուցած են իրենց ծրագիրները, ղեկավարութեան յետագայ հնգամեակին համար: Յաջորդական երկու թիւերով կու տանք ամփոփումը գլխաւոր երկու թեկնածուներու՝ Լ. Տէր-Պետրոսեանի եւ Վազգէն Մանուկեանի ծրագիրներուն, առնելով իրենց գլխաւորած քաղաքական կազմակերպութիւններուն մամուլէն:

Օգոստոս 30-ին «Ա. Խաչատրեան» մարզահամալիրին մէջ կայացած հաւաքոյթին թեկնածու Լ. Տէր-Պետրոսեան ներկայացուցած է ընտրական իր ծրագիրը: Հոն ներկայ գտնուած են Գարեգին Ա., երեսփոխաններ, կառավարութեան անդամներ, մտաւորականներ, Լ. Տէր-Պետրոսեանի թեկնածութիւնը պաշտպանող կուսակցութիւններու եւ հանրային կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, եւլն.: Հաւաքոյթին բացման խօսքը արտասանած է Լ. Տէր-Պետրոսեանի ընտրական կեդրոնի ղեկավար, Ազգ. Ժողովի նախագահ Բ. Արարքցեան, ապա իր ծրագիրը ներկայացուցած է Լ. Տէր-Պետրոսեան:

Ներկայի նախագահը խօսքի սկսած է 1990-էն այսօր տարուած վեցամեայ գործունէութեան հաշուեկշիռով. Հոն, դրական կէտերու բաժնին մէջ նշուած են ...ները. Հայաստանի անկախութեան վերականգնումը եւ ներքին կայունութիւնը, արտաքին հաւասարակշռուած քաղաքականութիւնը, ժողովրդավարութեան հաստատումը, տնտեսական ...ական բարեփոխումները, Սահմանադրութիւնը, բանակի եւ ներքին ապահովութեան ուժերու ստեղծումը, Ղարաբաղի ապահովութեան երաշխաւորումը:

...Հետ ներկայի նախագահը թըւած է նաեւ նոյն շրջանի ժխտական տուեալները. գլխաւորը Ղարաբաղի պատերազմին շուրջ հինգ հազար զոհերը ու ...հաշմանդամներն են, կը հետեւին երկրին կենսամակարդակին անկումը, ուժանիւթի եւ նախանիւթի ճգնաժամը, 400 հազար հոգիի արտագաղթը որ «ժամանակաւոր» կ'որակուի եւ Շահումեանի, Մարտակերտի, Մարտունիի որոշ շրջաններուն եւ Արծուաշէնին կորուստը:

Այս հաշուեկշիռէն ետք Լ. Տէր-Պետրոսեան վեց գլուխներով կ'ամփոփէ իր առաջադրութիւնները: Առաջինը ներքին քաղաքականութեան մարզն է: Հոս, թեկնածու Լ. Տէր-Պետրոսեան հարկաւոր կը նկատէ պետական կառոյցներուն ամրապնդումը, ժողովրդավարական հաստատութիւններու ձեւաւորումը, խօսքի, մամուլի, խղճի ազատութեան, բազմակուսակցականութեան, եւլն. ամրապնդումը, գործադիր իշխանութեան պատասխանատուութեան բարձրացումը, վարչական աւելորդ օղակներու ջնջումը: Պաշտօնատարներու նշանակումին մէջ արհեստավարժութեան, բարոյականութեան եւ ...յատկանիշներու բացարձակ նախընտրութիւնը որպէս արժէքի չափ եւ կին տարրեր ընդգրկելու համար հարկաւոր քայլեր: Նախագահը կ'առաջարկէ օրակարգի բերել մահապատիժը վերցնելու խնդիրը: Կարեւոր կը նկատէ յանցագործութեան, կաշառակերութեան, ...կամայականութիւններու, ...չահագործութեան դէմ պայքարի խստացումը. նաեւ ազգային ապահովութեան առնչուած խնդիրներու բանակի հզօրացում, արդիականացում, հետախուզութեան արդիւնաւէտութեան բարձրացում, ահաբեկչութեան, թմրեցուցիչի դէմ պայքարի ուժեղացում, բնապահութեան միջոցառումներ, եւլն.:

Ծրագրին երկրորդ գլուխը յատկացուած է տնտեսութեան. հոս, կ'առաջադրուի շարունակել շուկայի տնտեսութեան բարեփոխումները, սեփականաշնորհումները. հարկային քաղաքականութեան ճկունացումը աւելցնել, արտասահմանեան ներդրումներու համար ձեռնտու պայմաններ ապահովել, զարկ տալ միջազգային շուկային վրայ մրցունակ ապրանք արտադրող ձեռնարկութիւններու զարգացման: Այս գլուխին մէջ առնուած է գիւղատնտեսական բնագաւառն ալ, ուր նպատակ կը դրուի արտադրութիւն – վերամշակում – իրացում շղթային ձեւաւորումը աւարտել, վարկերու, ապահովագրական համակարգեր ստեղծել, զանազան բնոյթի սպասարկումներ տրամադրել:

Ընկերային քաղաքականութեան մարզը գլխաւոր նպատակ ունի բնակչութեան կենսամակարդակը աստիճանաբար բարձրացնել, զարկ տալ միջին խաւի ընդլայնումին, արտասահմանեան վարկերու միջոցով նոր աշխատատեղիներ ու ընկերային պաշտպանութեան համակարգ ստեղծել: Հոս տեղ գտած են ամէնէն անապահով խաւերուն բժշկական անվճար խնամք տալու եւ երկրէն գաղթածներու վերադարձը խրախուսելու գործերը: Պիտի շարունակուի աղէտի գօտիին շինարարութիւնը ու յատկապէս պիտի քաջալերուին սեփական բնակարաններու կառուցումները:

Կրթութեան, գիտութեան, մշակոյթի բնագաւառը առաջին տեղը կը յատկացնէ դպրոցին բարելաւման, կ'առաջադրէ վերականգնել մասնագիտական ուսումնարաններու նախկին վարկը, բարձրագոյն ուսման հաստատութիւններու ինքնավարութեան ամրապնդումը, դասախօսական կազմին մասնագիտութեան բարձրացումը, զօրավիգ կանգնիլ հայագիտութեան ուսումներու հզօրացման: Մշակոյթի բնագաւառին մէջ պիտի շարունակուի հովանաւորումը ազգային արժէք ներկայացնող հաստատութիւններու՝ օփերա, թատրոն, Մատենադարան, թանգարան, եւլն.: «Քրիստոնէութիւն 1700» ծրագրին մէջ պատմական յուշարձաններու վերականգնումին ալ տեղ պիտի տրուի:

Ծրագրին վերջընթեր գլուխը յատկացուած է արտաքին քաղաքականութեան: Կարեւոր նպատակ կը նկատուին բարեկամական յարաբերութիւնները, անմիջական դրացիներու հետ բարիդրացնական կապերը եւ Թուրքիոյ, Ազրպէյճանի հետ յարաբերութիւններու կարգաւորումը: Այս բաժնին մէջ կարեւոր տեղ տրուած է Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման մասնակցութեան, ինքնորոշման իրաւունքին պաշտպանութեան եւ փոխադարձ զիջումներով լուծում գտնելու առաջադրութեան:

Վերջին մասին մէջ Լ. Տէր-Պետրոսեան կ'անդրադառնայ Սփիւռքին: Հայաստան-Սփիւռքը նկատելով մէկ ազգի պատկանող երկու լիարժէք ինքնութիւն, ան կ'առաջադրէ անոնց յարաբերութիւնները վեր պահել քաղաքական հակասութիւններէ, զանոնք հիմնել փոխադարձ յարգանքի եւ իրարու ներքին գործերուն չմիջամտելու սկզբունքին վրայ: Այդ յարաբերութիւնները կ'ընդգրկեն Սփիւռքի մտաւոր, նիւթական եւ քաղաքական կարողութիւնները առաւելագոյն չափով ի սպաս դնել Հայաստանի եւ Ղարաբաղի ամրապնդումին եւ տնտեսական զարգացման: Նպաստել փոխադարձաբար Հայաստանի կողմէն Սփիւռքի ազգային կեանքին բարգաւաճման եւ համահայկական նպատակներու շուրջ Սփիւռքի ջանքերուն համախմբումին: Պիտի շարունակուի եւ ընդլայնուի պետական կառոյցներու մէջ սփիւռքցիներու ներգրաւումը եւ խրախուսուի Սփիւռքի մշակութային, մարզական կեանքին մէջ Հայաստանցի մասնագէտներու գործունէութիւնը: Յատուկ ուշադրութիւն ցոյց պիտի տրուի ԱՊՀ-ի երկիրներու հայկական համայնքներուն կրթական, մշակութային, հոգեւոր կարիքներուն բաւարարման: Եւ վերջապէս պիտի ամրապնդուին «Հայաստան» Հիմնադրամին կառոյցները որպէսզի անոր միջոցներով կարելի ըլլայ ոչ միայն Հայաստանի եւ Ղարաբաղի, այլ նաեւ աստիճանաբար Սփիւռքի պահանջներուն գոհացում տալ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԶԱՆԳՈՒԱԾԱՅԻՆ ԳԱՂԹ

Հիւսիսային Իրաքի վերջին ընդհարումներուն գինը անգամ մը եւս ժողովրդական զանգուածները կը վճարեն խուճապահար փախուստներով ու իրենց դէմ փակուող սահմաններով: Սիւլէյմանիէհ քաղաքին եւս իրաքամէտ քիւրտ ղեկավար Պարզանիի ձեռքը անցնելուն յաջորդած է Թալապանիի կողմնակից շուրջ 200 հազար քիւրտերու փախուստը դէպի Իրան: Անոնք խոյս կու տան Սատտամի հաւանական հալածանքներէն: Ողբերգականը այն է որ Իրանի իշխանութիւնները մուտքի արտօնութիւն տուած են միայն Թալապանիի եւ անոր ընտանիքին: Մնացեալ բազմութեան համար միջազգային օգնութիւն խնդրուած է, քանի որ Իրանի Ներքին նախարարը յայտնած է թէ միայն 10 հազար հոգինոց ճամբար մը կրնան պահել:

Կատարուած լրատուութեան համաձայն Իրաքի ղեկավարը Ս. Հիւսէյն խոստացած է Հիւսիսային Իրաքի շրջանին ինքնավարութիւն տալ. ան վերցուցած է այդ գօտիին դէմ կիրարկուած շրջափակումը ու ընդհանուր ներում յայտարարած:

Պարզանիի ուժերուն այս յաջողութիւնը որոշ դժգոհութիւն պատճառած է Թուրքիոյ. Թուրք մամուլը կը գրէ թէ եթէ Հիւսիսային Իրաքը Պարզանիի տիրապետութեան չենթարկուէր, ՓՔՔ-ի ղեկավարը նպատակ ունէր Քրտական աքսորեալ Խորհրդարանը Էրպիլ քաղաքը փոխադրելու:

Թուրքիա անուղղակի կողմ մը կը հանդիսանայ այս խնդրին քանի որ չի հրաժարիր Հիւսիսային Իրաքի մէջ չէզոք գօտի մը ստեղծելու նպատակէն: Այս նպատակը զոր կրկնած է Թուրք Արտաքին նախարար Թ. Չիլլէր, պատճառ եղած է որ Ս. Հիւսէյնի անձնական ներկայացուցիչին գլխաւորութեամբ իրաքեան պատուիրակութիւն մը Անգարա երթայ անակնկալ կերպով: Իրաքցի ներկայացուցիչը ըսած է որ եկած են միայն վճռելու Հիւսիսային Իրաքի վերաբերող Թուրքիոյ զինուորական ծրագրին մասին եւ ուրիշ ոչինչ ունի ըսելիք: Պատուիրակութիւնը հանդիպում ունեցած է Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութեան եւ վարչապետին հետ: Անգարա պատուիրակութեան այցելութիւնը շատ օգտակար կը նկատէ Պաղտատի հետ յարաբերութիւններու յետագայ զարգացման համար:

Թուրքիա առնչուած է նաեւ ՍԷ – Ի – Ա-ի ձախողած գործակալներուն ու անոնց օգնականներուն փրկութեան գործին: ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարը Թուրք իր պաշտօնակիցէն արտօնութիւն խնդրած է Թուրքիոյ վրայով խնդրոյ առարկայ անձերը փրկելու գործողութեան մը համար: Շուրջ 200 գործակալներ ներկայիս անելի մատնուած, մնացած են Հիւսիսային Իրաքի լեռնային շրջանները, սպասելով որ ամերիկեան ուժեր փրկութեան հասնին իրենց:

– Գլինթըն կ'ուզէ քօղարկել իր գաղտնի սպասարկութեանց ջախջախիչ պարտութիւնը, յայտարարելով. «Իրաքի ներքին կացութեան ազդելու մեր կարողութիւնը սահմանափակ է»...: Իր մրցակիցը՝ Տոլ կ'ըսէ. ««Հարցը հոն է որ Գլինթընի հետեւած ռազմավարութիւնը ամրապնդե՞ց ամերիկեան շահերը Ծոցին մէջ» ու պատասխանն է՝ ո՛չ, գրեթէ միաձայնութեամբ: Մնաց որ Արտաքին նախարարութեան մասնագէտներն ալ չեն ծածկեր որ «Քիւրտերը արհամարհելի ներկայութիւն մըն են» եւ այս ձեւով կ'ուզեն բացատրել ամերիկեան ձախողութիւնը:

– Լիպերասիոն (Սեպտ. 11) կարճ հարցազրոյց մը հրատարակած է Պարզանիի հետ, որ կը խոստովանի թէ Ս. Հիւսէյն երէկ թշնամին էր, այսօր՝ չէ եւ կը սպասէ որ ան լուծում մը գտնէ քրտական հարցին, թէեւ առայժմ, կ'ըսէ բանակ-

(Շար.ը Կարդալ Դ. էջ)

6-7 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ ԴԷՊՔԵՐԸ՝ «ԱՄՕԹԱԼԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ»

Պոլսոյ մէջ 6-7 Սեպտեմբերի (1955) դէպքերուն 41-րդ տարին նշուած է ցուցահանդէսով մը որ բացուած է Մարդկային իրաւանց Միութեան մէջ: Կը կրէ «Ամօթալի պատմութիւնը» խորագիրը:

41 տարի առաջ, յատկապէս Պոլսոյ յոյն փոքրամասնութեան ուղղուած թալանի, ահաբեկչութեան այդ գիշերուան արարքներուն աւելի քան հինգ հազար բնակարան ու խանութ թալանուած, փլցուած, աւելի քան 80 եկեղեցի, աղօթատեղի քանդուած, կրօնաւորներ խոշտանգուած են, անոնցմէ մէկն ալ սպաննուած է:

Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթը անդրադառնալով թուականին ու ցուցահանդէսին, կը գրէ թէ այսօրուան պոլսաբնակները մեծ համեմատութեամբ գաւառացիներէ բաղկացած են. իսկ այդ փոփոխութեան մեկնակէտը կարելի է նկատել 6-7 Սեպտեմբերի պատահարները: Նոյն առիթով թերթը տեղ տուած է Թուրք քաղաքական, գրական քանի մը դէմքերու արտայայտութիւններուն ալ ուր տեղի ունեցածը օրուան իշխանութեան մեղքը կը նկատուի ու կ'ըսուի թէ ամօթալի արարք էր որ քանդեց յոյն եւ այլ ոչ-մահմետական ժողովուրդներու հետ եղբայրական կապերը:

ԴԷՊԻ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Բ.

Նախագահական ընտրութեան մասին Հայաստանի հանրային կարծիքը շօշափող բաւական լայնածիր հարցախոյզի մը արդիւնքներուն տեղ տուած է «Ազգ» Օգոստոս 27-ի թիւով: Հարցախոյզը կատարուած է Յուլիս 22 – Օգոստոս 6, Երեւանի մէջ, Տեղեկատուութեան նախարարութեան հանրային կարծիքի ուսումնասիրման կեդրոնին կողմէ. մասնակցած են սեռի, տարիքի եւ ուսման մակարդակի համաչափ խումբերու բաժնուած հազար երեւանցիներ:

Հարցախոյզը բաղկացած է վեց մասէ. առաջինը կը պարզէ ընտրութեան մասնակցելու տրամադրութիւնները: Ընդհանուր հակումը ցոյց կու տայ որ մասնակցութեան համեմատութիւնը բաւական բարձր պիտի ըլլայ: Այդ մասին կը վկայէ պատասխանողներու 73%-ին քուէարկելու վճռելու տրամադրութիւնը: Մնացածին 5,2%-ը կ'ըսէ թէ չատ դրդուած է, գրեթէ նոյնքան մըն ալ այդ թուականին պիտի բացակայի Հայաստանէն: Ժամանակ չունեցողներու երեք չորրորդը կիներ ալ: Այս երկուքէն աւելի հետաքրքրական է երրորդը որ երկուքին գումարէն աւելին կը կեդրոնացնէ (13,9%), կազմելու համար չհետաքրքրուողներու խումբը: Հոս ալ գերակշիռ ներկայութիւն ունին 18–30 տարեկան միջնակարգ ուսման տէր կիներ: Կան տակաւին անոնք որոնք համոզուած են որ իրենց քուէն ոչինչ կը փոխէ եւ վերջին խմբակ մը որ մտահոգ է կարելի անարդարութիւններու հեռանկարով: Վերջին այս երեք խմբակները ըսել կու տան հետազօտութեան խումբին ղեկավար Յ. Յովհաննիսեանի որ եթէ ճիշդ կազմակերպուի նախընտրական քարոզչութիւնը եւ ընտրակարգի սկզբունքներուն մասին պատշաճ լրատուութիւն կատարուի, կրնայ բարձրանալ մասնակցութեան տոկոսը:

Հարցախոյզին երկրորդ գլուխը կը փորձէ ճշդել նախագահին համար ամէնէն աւելի նախընտրուած յատկանիշները. այդ ցանկին առաջին տեղը կը գրաւէ մտային բարձր կարողութիւնը (98,2%), յետոյ կու գան պետական մտածողութիւնը (96,4%), ազգային պատկանելիութիւնը (93,7%), քաղաքական փորձառութիւնը (88,9%), եւլն.: Հետաքրքրական է տեսնել որ 71,9%-ով տրուած ցանկին վերջին կարգին վրայ տեղ գտած է նախագահին Սփիւռքի մէջ եւս հեղինակութիւն վայելելու պարագան. կէտ մը որմէ կարելի է հետեւցնել թէ Հայաստանի հանրային կարծիքը գոնէ Սփիւռքին առնչուած մարզին մէջ ամբողջովին իւրացուցած է իշխանութեան տեսակէտը:

Երրորդ մասին մէջ կ'արժեւորուի Լ. Տէր-Պետրոսեանի հինգ տարուան պաշտօնավարութիւնը: Պատասխանողներու 24%-ը կը վաւերացնէ նախագահին քաղաքականութիւնը, 41,1%-ն ալ մասամբ: Դժգոհ է 25%-ը, 9,9%-ն ալ պատասխան չունի: Վաւերացումի գլխաւոր մարզը նախագահին վարած արտաքին քաղաքականութիւնն է եւ Արցախի հարցը լուծելու ջանքը: Իսկ դժգոհութիւնները կ'առնչուին ներքին կեանքին. ընկերային եւ տնտեսութեան բնագաւառներուն:

Հարցախոյզին չորրորդ գլուխը կը չափէ թեկնածուներուն ժողովրդականութիւնը: Առաջին տեղը կը գրաւէ Լ. Տէր-Պետրոսեան 32,8%-ով: Կը յաջորդէ Վ. Մանուկեան (9,8%): Մնացեալը դասաւորուած են հետեւեալ չարքով. Պ. Հայրիկեան (7,4%), Ս. Բադալեան (3,1%), Ա. Սարգսեան (1,4%), Լենսեր Աղալովեան (0,2%):

Այս մասին մէջ յայտնուած են այլ տուեալներ ալ: Բարձրագոյն կրթութեան տէր ընտրողներու առաւելագոյն քուէները կ'ունենան Վ. Մանուկեան եւ Լ. Տէր-Պետրոսեան: Այս վերջինին ի նպաստ կը քուէարկեն պաշտօնէութեան 40,2%-ը եւ մտաւորականներու 43,7%-ը: Ներկայի նախագահը մեծագոյն ժողովրդականութիւնը կը վայելէ կիներու շրջանակին մէջ: Իրեն տրուած քուէներու 60%-ին տէրերը կիներ են: Համակիրներու այս զանգուածին մէջ կարեւոր տեղ կը գրաւեն 31 – 45 եւ 46 – 60 տարեկանները:

Հարցախոյզին վերջընթեր բաժինը կը խմբէ նախագահէն ակնկալութիւնները: Ի՞նչ կը սպասէ ընտրողներու բազմութիւնը երկրին գլխաւոր ղեկավարէն որ պիտի ընտրուի հինգ տարուան համար: Այս մասին արդէն գաղափար մը կարելի էր կազմել, դատելով ներկայի նախագահին վարած քաղաքականութենէն դժգոհներու պատասխաններէն. անոնք կ'ուզէին որ աւելի կարեւորութիւն տրուի ընկերային եւ տնտեսական մարզերուն: Ակնկալութիւններու ցանկին առաջին տեղն ալ կը գրաւեն ժողովուրդին կենսամակարդակի բարելաւումը եւ ընկերային կացութեան բարուոքումը: Նախագահը աշխատանք պէտք է տանի յատկապէս այս երկու մարզերուն համար: Յաջորդաբար կը սպասուի որ տնտեսական բարեփոխումները շարունակուին, Արցախեան հարցին լուծման, խաղաղութեան ջանքերը տեւեն, յանցագործութեան, անօրինութեան դէմ պայքար տարուի, եւլն.: Հոս ալ ուշագրաւ է որ աղէտի գօտիին վերականգնումը պահանջողներ ցանկին վերջին տեղը կը գրաւեն 23,9%-ով: Այս ալ ցուցանիշ մըն է հաւանաբար երեւանցիին եսակեդրոնութեան: Դժուար չէ կռահել որ եթէ նման հարցախոյզ մը կատարուած ըլլար Գիւմրիի մէջ, տարբեր արդիւնք պիտի տար:

Նախագահական ընտրութիւնը նիւթ ունենալով հանդերձ, հարցախոյզը քաղաքական վարկանիշի ցանկ մըն ալ կազմած է կուսակցութիւններու եւ քաղաքական կազմակերպութիւններու համար: Անոնցմէ ոչ մէկուն համար կարելի է ըսել որ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելեն: Ճիշդ է որ առաջին դիրքին վրայ կը գտնուի ՀՀՇ-ն, թէեւ միայն 14%-ով, բայց այդ համակրանքին մէջ հաւանաբար կարեւոր բաժին մըն ալ պէտք է վերագրել Լ. Տէր-Պետրոսեանի անձին: Երկրորդ դիրքը գրաւած է Համայնավար կուսակցութիւնը (8,7%), որուն կը յաջորդեն ԱԺՄ (Ազգ. Ժողովրդավարական Միութիւն) 7,3%-ով, ՀՅԴ-ն (6%), ԱԻՄ-Ք-ն (5,9%) եւ միւսները: Սփիւռքէն հոս փոխադրուած կուսակցութիւններէն միայն ՀՅԴ-ն է որ նկատառելի համակրանք մը կը վայելէ, մինչ միւսները ՌԱԿ եւ ՍԴՀԿ 0,5 եւ 0,3% տոկոսով վերջին տեղերը կը գրաւեն Շամիրամին հետ (0,4%):

Մեծ ժողովրդականութեան արժանացած քաղաքական կազմաւորումի մը բացակայութեան յայտարար նշան է նաեւ այն տուեալը որ պատասխանողներու կէսէն աւելի (52,5%) ներկայի կուսակցութիւններէն ոչ մէկուն կը համակրի, կամ գոնէ կը դժուարանայ յստակ համակրանք յայտնելու:

Ամփոփելով արդիւնքները սխալ պիտի չըլլայ հետեւցնել թէ գրեթէ ոչ մէկ կասկածի ենթակայ է Լ. Տէր-Պետրոսեանի վերընտրութիւնը եւ թէ ան պէտք է իր երկրորդ շրջանի գործունէութեան առաջնահերթ մարզը դարձնէ ժողովուրդին կենսամակարդակին բարելաւումը եւ ընկերային կացութեան բարուոքումը: Շեշտելի երկրորդ կէտն ալ այն է որ անկախութիւնը տակաւին չէ բերած քաղաքական կեանքի հասունացում ու մարզը աւարտած չէ կազմաւորումի փուլը: Այս կէտին մէջ դեր ունին թէ՛ քաղաքական կազմաւորումներու անձնանհատութիւնը և թէ ամբողջատիրական կարգերու ստեղծած հոգեբանութեան, սովորութիւններուն գոյութիւնը անհատներու մէջ: Շատ մը բաներու նման ժողովուրդները պէտք է սորվին ժողովրդավարութեան, անկախութեան պայմաններով ապրիլ. իսկ ատիկա ամէն բանէ առաջ ժամանակի հարց է:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

LIVRES REÇUS

EUCHARISTIE

Dans le rite de l'Eglise
Apostolique Arménienne

VATCHE IKNADIOSSIAN
Archimandrite

Marseille, 1996.

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԲԱՐՈՒՈՔԵԼ ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆԸ Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՏՈՔԹ. ՄԻՇԷԼ ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ

Ի՞նչ դարման առաջարկել

Ժահր Բ.ին համար խնդիրը յարաբերականօրէն պարզ է: Պատուաստ մը կայ: Պէտք է պատուաստել ժողովուրդը, սկսելով բոլոր անոնցմէ որոնք 12–14 տարու՝ դեռ չեն սկսած սեռային յարաբերութեան որ այս ախտին տարածման ազդակներէն մին է: Պէտք է պատուաստել չափահասներն ալ, մանաւանդ անոնք որոնք արեան ներարկումի ենթարկելի են. զոր օրինակ՝ զինուորները: Պատուաստի այս ձեռնարկը պէտք է կատարուի համազգային տարողութեամբ:

Երկրորդ հարցն ալ Հայաստանին օժտուիլն է կենսաբանական սարքաւորումներով որպէսզի ան ունենայ կարելիութիւնը ախտաճանաչելու երկարատեւ (քրոնիք) լեարդատապ Բ.ը: Սակայն, Հայաստանի տնտեսական այսօրուան վիճակը դժուար թէ կարելի դարձնէ նման լուծում մը, հոն էնթէրֆէրոնով դարմանում կիրարկելու համար: Ֆրանսայի մէջ գոյութիւն ունեցող այս դարմանումին գինը շատ բարձր է, հետեւաբար անպատշաճ է ներկայիս զայն յանձնարարել Հայաստանի համար: Աւելին՝ անոր ազդու արդիւնքները առաւելագոյնս կը հասնին միայն 20–30%-ի:

Ժահր Գ.ի պարագան շատ աւելի բարդ է: Հայաստանէն ո՛չ մէկ տուեալ ունինք այս մասին: Կենսաբանական քննութիւն ալ չէ կատարուած հոն այս մարզին մէջ: Վարկած մը կրնանք առաջարկել Ֆրանսայի վիճակագրութիւններուն վրայ հիմնուելով: Ֆրանսայի ախտաւորներուն թիւը կը տարուբերի 600.000ի և 1.500.000ի միջեւ, 60 միլիոն բնակչութեան վրայ: Հետեւաբար, ըստ վարկածի, Ժահր Գ.ով Հայաստանի ախտաւորներու թիւը թերեւս 30.000-էն 60.000 կրնայ ըլլալ, շուրջ երեք միլիոն իր բնակչութեան վրայ:

Այլ ժահրերու միջեւ Ա.ը (վիրիւս Ա.) շատ յաճախակի է ու պատճառ կ'ըլլայ ան լեարդաղիճի մը որ անվտանգ է եւ բերանով կը փոխանցուի, այսինքն խմուած ջուրով ալ: Ժահր Ա.ի հարցը լուծել, պարզ է՝ պատուաստ մը գոյութիւն ունի:

Ժահր Է.ն նման է Ժահր Ա.ին ու կը գտնուի Թուրքիոյ մէջ եւ մանաւանդ՝ Ծայրագոյն Արեւելք: Այլ ժահրեր, որոնք աւելի նոր ի յայտ բերուած են, տակաւին ուսումնասիրութեան ենթակայ են:

4. ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԵԱՆ ՏԵՆԴ
ԿԱՄ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

Այս ախտը ժառանգական է՝ ծնային (ժէնէթիք) ու ընտանեկան: 1950-ական տարիներուն Լիբանանի մէջ ան կը կոչուէր «Հայկական Հիւանդութիւն»: Իսկ Հայաստանի մէջ զայն կը կոչեն Երեւանեան Հիւանդութիւն: Ի դէպ այս ախտը ծանօթ է շատ աւելի երկար ատենէ ի վեր. բայց ո՛չ ճշգրտօրէն: Միայն 1945-ին Նիւ-Եորքի մէջ Սիէկալի կողմէ գիտականօրէն Արեւմուտքի մէջ ճանաչում գտած է: Սիէկալ այս ախտը գտած է հինգ Աշքենազ Հրեաներու մօտ: Յետոյ Պէյրութի Համալսարանէն ամերիկացի բժիշկ Րիէման մանրամասնօրէն ու կատարելապէս բացատրած է այս ախտը, զոր կոչած է Հայկական Հիւանդութիւն, քանի որ զայն գտած է միայն Հայերու մօտ: Իսկ Հայաստանի մէջ 1937-ին արդէն լոյս տեսած էր առաջին հրատարակութիւնը այս մասին, Մոսկուայի Գիտական Կաճառէն Յովհաննիսեանի խումբին աշխատութիւնները հրապարակելով: Իսկ այդ թուականէն շա՛տ շա՛տ առաջ Մխիթար Հերացի իր երկասիրութեան մէջ արտայայտուած է այս ախտին մասին:

Ո՞րոնք են յատկանիշները

Ինչպէս ըսինք՝ ժառանգական, ծնային եւ ընտանեկան հիւանդութիւն մըն է ան որ կը գտնուի Հայերու, Թուրքերու, Քիւրտերու, Պաղեստինցիներու, Սէֆարատ Հրեաներու (քիչ անգամ Աշքենազներու) եւ փոքր ի շատէ Արեւելեան Միջերկրականի շուրջ բնակող ժողովուրդներու մօտ:

Ախտաճանաչումը դժուար է: Մասնաւոր նշանացոյցեր չունի. այսինքն չկայ քննութիւն մը որով կարելի ըլլայ կենսաբանական կամ հիւսուածաբանական (պիոլոժիք կամ հիսթոլոժիք) ախտաճանաչումներ կատարել ու որոշ արդիւնքի մը յանգիլ: Ցայսօր միայն կարելի է հարցադրումներով եւ շատ պարզ կենսաբանական քննութիւններով ջանալ ախտաճանաչում մը ընել: Այս հիւանդութիւնը կը յայտնուի կարգ մը անդամներու պատող ցաւոտ տենդով մը որ կը կոչուի սէռէօզ: Կրնայ լանջամաշկին ազդել ու տեղի տալ հեղումներու, նաեւ՝ փորամաշկին ուր կը գոյանայ ասէիթ մը, այսինքն փորին մէջ ջուր: Յօդակրանք (փերիֆարտիթ) մը եւ յօդացաւեր ալ ի յայտ կրնան գալ: Ի՛նչ որ հետաքրքրական է, ըստ անհատի, տագնապները [illegible] կ'ունենան տարբեր չափականութեամբ եւ 12–15 ժամ առաջ ի յայտ եկող ազդանշաններով: Տագնապներու ազդանշանները գրեթէ ծանօթ են՝ [illegible] սուք, յոգնութիւն, պրկումներ, եւլն.: Հիւանդութիւնը կը սկսի մանկանց մօտ յաճախ 10 տարեկանէն առաջ: Ախտաճանաչումը այնքան աւելի դժուար կ'ըլլայ որքան փոքր տարիքի սկսի հիւանդութիւնը, մանաւանդ եթէ մինչ այդ ընտանիքին մէջ նման պարագայ մը չէ տեսնուած: Հիւանդութիւնը կրնայ բացառաբար սկսիլ 30–40 տարեկանին: Հայերու մօտ՝ 60 տարեկանէն վերջ ալ տեսնուած են պարագաներ. բայց թերեւս այդ անձերը չեն կրցած բացատրել թէ ի՛նչ եղած էր իրենց վիճակը 20, 30 կամ 40 տարի առաջ: Այս հիւանդութիւնը ժամանակի ընթացքին իր յատկանիշներն ալ կը փոխէ: Մանկութեան կրնայ յօդային ըլլալ ան, միջին տարիքին՝ իրանային, յետոյ՝ որովայնային:

Հայաստանի մէջ յաճախակի հիւանդութիւն մըն է ան եւ հանրային առողջապահական խնդիր: Երեք ուսումնասիրութիւններ, որոնք կատարուած են՝ Երեւան, Պէյրութ եւ Լոս-Անճըլըս, կը փաստեն իրենց համաձայնութեամբ թէ՝ Հայոց հազարէն մէկը այս ախտը ունի: Չորրորդ ուսումնասիրութիւն մը կայ որ կը տարբերի միւսներէն եւ հինգ Հայերէն մէկի համեմատութիւնը կու տայ: Գալով ծնային խորհրդատուութեան, ան ի չգոյէ լաւագոյնին, շատ պարզ խորհուրդ մը կու տան բժիշկները: Անոնք կը յանձնարարեն ամուսնութիւն չկնքել նոյն ախտը ունեցողներու հետ որպէսզի ծնելիք զաւակը չժառանգեն զայն:

Խորհրդաւոր է այս հիւանդութեան պատճառը: Կը թուի թէ անոր նպաստող հաւանական ազդակը համարինութիւն (քոնսանկիւինիթէ) է. բայց ան չէ ապացուցուած դեռ հաստատապէս: Իսրայէլցի հետազօտողներ այս ախտին ծէնատեղի ճանաչումը ըրած են, այսինքն գտած են անոր պատճառը, գունամարմնի (քրոմոզոմ) մը վրայ, որ գունամարմին 16-ին կարճ բազուկն է: Այս առաջին գիւտէն մեկնելով, հետազօտողներու երեք խումբեր գիտական մրցակցութեան մը ձեռնարկած են՝ փորձելով սահմանել ծէնատեղի ճշգրիտ ճանաչումը:

Այս երեք խումբերէն մին կը գտնուի Իսրայէլ, միւսը՝ Լոս-Անճըլըս, եւ երրորդը՝ Ֆրանսա, ներկայիս միացած՝ Անրի Մոնտոր հիւանդանոցի Կոսէնս-Գուլամճեան-Ամսէլէմ հետազօտողներու խումբը եւ Գոչէն հիւանդանոցի Քափլան-Տէլփէշ խումբը: Ֆրանսական այս միացեալ խումբին աշխատութիւնները յուսադրիչ կերպով կը յառաջանան: Ըստ 48 ժամ առաջ մեզի հասած տեղեկութիւններուն, Ֆրանսացի հետազօտողները գտած են ծինին տեղը: Պէտք է ըսել որ Ֆրանսացիներու աշխատութիւնը դիւրացած է Ժենեթոն կոչուած մեքենայով որ կը կտորակէ գունամարմինները: Այսպէսով կարելիութիւն ընծայած է ան Ֆրանսացիներուն արագ յառաջընթացին, բաղդատմամբ Իսրայէլցիներուն եւ Ամերիկացիներուն գործին: Այս գիւտը կարելիութիւն պիտի ընծայէ կենսաբանական յստակ ախտաճանաչումներու: Շատ մը ախտանշաններ, որոնք անմշմարելի կը թուէին ցարդ, կարելի պիտի ըլլայ

...ցիւ կատարել: Յիրաւի սոուգել կարելի ...պիտի ըլլայ յիշեալ ախտանշանները ո...րոնք կը գտնուին չորս Հայքէն մէկ հա...ոին վրայ, եւ վեց Սաֆարատ Հրեայէն ...մէկ հատին վրայ:

Այս հիւանդութիւնը ներկայիս Հայաս...տանի և Իսրայէլի մէջ հանրային առող...ջապահութեան հարց է: Անոր առթած ...հիմնական բարդութիւնը ամիլոզն է: Ամիլոզը սննդային նիւթ մըն է որ իրրեւ ...փուր կը տեղաւորուի կարգ մը գոր...ծարաններու մէջ, ինչպէս երիկամունքի ...եւ աղիքի մէջ ու աստիճանաբար կը տկա...րացնէ զանոնք: Հիւանդին կեանքը երկա...րելու համար տիալիզի կը դիմուի, այ...սինքն արուեստական երիկամի: Որ երկ...րին մէջ ալ ըլլայ, անոր գինը շատ բարձր է, հետեւաբար Հայաստանի հանրային ...առողջապահութեան տարեգանձին վրայ ...ծանր բեռ մը կը դնէ ան: Մանաւանդ ...երբ նկատի առնուի բազմահազար հի...ւանդներու պարագան:

Ամերիկացի Կոլտֆինկըր 1972-ին պա...տահաբար դարմանում մը գտաւ գոլշիսի...նով: Դեղ մը որ Ֆրանսայի մէջ աժա...նագին է. 20–30 դեղահատով տուփ մը ...շուրջ 15 Ֆր. է: Երկու առաւելութիւն ...ունի ան՝ հիւանդը տագնապ չունենար, ...նաեւ կ'արգիլէ ամիլոզի գոյացումը: Իս...րայէլի մէջ 1980-ին ընդհանրացուցին ...զայն եւ ամիլոզը անհետացաւ: Այս է ...որ Հայաստանի մէջ պէտք է կիրարկուի: ...Ինչո՞ւ՝ հոն կացութիւնը շատ նուազ ...յոյլուն է: Նախ՝ համայնավարութեան ...օրօք գոլշիսինը վինձելի եղաւ, յետոյ՝ ...անկախութեան տարիկայ: Չէր ըն...դունուած որ գոլշիսինը դրականօրէն ազ...դու է: Ներկայիս որդեգրուած է ան Հա...յաստանի մէջ: Սակայն գանձատրային ...ձակը թոյլ չի տար անոր հոն ընդհան...րացման: Կարելի է ըսել որ Հայաստանի ...մէջ ներկայիս 30–50.000 անձեր պէտք ու...նին այս դարմանումին: Սփիւռքի մէջ՝ ...ի շուրջ է դարմանումի պէտք ունե...ցողներուն թիւը: Իսկ այս ախտին մաս...նագէտ Փրոֆ. Այվազեանի համաձայն ...Հայաստանի մէջ այդ հիւանդներու հա...մեմատութիւնը շատ աւելի մեծ էր՝ շուրջ ...3%: Բայց կարելի է նուազ ըլլայ ան ...ցուած քանակութենէն: Այվազեան ոչ ...ա է: Անոր հետ ատենին մեր ունեցած ...տեսակցութիւնները թոյլ կու տան մեզի ...յայտնելու որ Այվազեան, քաջատեղեակ ...ըլլալով հանդերձ Արեւմուտքի յառա...ջդիմութեան, չէր կրցած քաղաքականացած ...ծիկական հոսանքին գնացքը փոխել: ...Ներկայ Հայաստանի մէջ, մեր այցելած ...ամիլոզի կեդրոններուն մէջ հիւանդնե...րուն 50%-ը ենթարկուած են դարմանու...մի տակ չառնուած պարբերական հիւան...դութեան մը, իբր հետեւանք քովընտի ...ամիլոզի մը:

...Ի՞նչ կարելի է ընել, ...ալու համար ազդուարդիւն եւ ...դարմանախէ

Նախ՝ պէտք է հաստատել համաձարա...կանութեան տոմար մը, այսինքն հա...ւաքագրել բոլոր հիւանդները, բոլոր ըն...տանիքները: Յետոյ՝ գոլշիսինով դարմանել զանոնք, ինչպէս Իսրայէլի մէջ ըրած են. այսինքն ամիլոզի նոր պարագաները ջնջելու ձգտիլ: Այսպէս՝ կարելի կ'ըլլայ առնուազն 50% նուազեցնել տիալիզի ենթարկելիներու քանակութիւնը. ամէն պարագայի մէջ, տիալիզի համար նոր հիւանդներ գոյութիւն չեն ունենար այլեւս: Գոլշիսինով դարմանումը, հիւանդներուն թոյլ կու տայ բնականօրէն ապրիլ: Ամիլոզի ախտը իր կրկնուած տագնապներով ապիկար վիճակի կը մատնէ ենթական: Ցաւոտ դպրոցական կեանքը կը խանգարուի, քանի որ տագնապի ատեն անոնք չեն կրնար վարժարան երթալ մէկ, երկու կամ երեք օր: Մարդիկ, տագնապի ընթացքին, իրենց գործատեղիներէն կը ստիպուին երկար բացակայութիւններ ունենալ:

Ըստ ուսանողի մը Հայաստան կատարած հետազօտութեան, կարելի եղած է հաստատել որ տիալիզի երկու անգամ կիրարկումին գինը կը հաւասարի երկրին բոլոր հիւանդներուն գոլշիսինով կատարելի դարմանումին ծախքերու ընդհանուր գումարին: Այսուհանդերձ ներկայիս Հայաստանի տնտեսական կացութեան բերած արգելակներուն կը բախի գոլշիսինի մուտքը հոն, քանի որ դեռ ախտաճանաչումն իսկ շատ մը անձերու մօտ չէ կատարուած: Կան նաեւ հոգեբանական պատճառներ. գոլշիսինը մեղմ դեղ մը չէ եւ ունի որոշ չափով թունաւորութիւն (թոքսիսիթէ): Ասոր այդ՝ Հայաստանի մարդիկը կը վախնան որ այս դեղը առնելով կրնան ենթարկուիլ ամլութեան ու սեռային անկարողութեան: Անկարողութեան հարցը բացարձակապէս սխալ է: Իսկ ամլութեան հաղուադէպ պարագաներ, որոնք նկատուած են, անբաժանելի չեն եղած:

Պէտք է որ կարելի ըլլայ դարմանել ամէն ոք ձրիաբար: Ֆրանսական ընկերութեան մը դիմելով փորձեցինք հասկնալ թէ Հայաստանի մէջ գոլշիսինի արտադրութեան համար պէտք եղած սարքաւորումը ի՞նչ կամ որքա՞ն կ'արժէ: Քանի որ գոլշիսինը կ'արտադրուի անցեալի խորհրդային երկիրներէն եկող ծաղիկով մը: Բայց դեռ բանակցելու հանգրուանին չենք հասած: Փաթրիս Ծօլօլեանը փորձեց շատ նպաստաւոր գինով մը ստանալ Փաքիստանի գոլշիսինը, սակայն հոն ալ եզրակացութեան մը չյանգեցանք:

Ի՞նչ կարելի է յուսալ հեռաժամօրէն

Կայ հեռաժամ նոր յոյս մը որ կրնայ գալ ծնային դարմանումէն: Ան դեռ յըստակ չէ, սակայն յաջողութիւնը կրնայ գալ դարմանումի մը ուղղակիօրէն ցուռամարմնոյն վրայ կիրարկուելու պարագային: Կարելի է զայն իրականացած տեսնել 20, 30 կամ 40 տարիէն եւ բնաջնջել ախտը: Բայց ասիկա հեռաւոր յոյս մըն է:

5. ՋՈՒՐԸ

Անկասկած գիտէք, լեռներու ջուրերուն մէջ կը պակսի իոտը: Զանազան երկիրներու պարագան է այս վիճակը՝ Սաւոյի, Մեծ-Գաւիլի, հիւսիսային Վիէթնամի եւ Զինաստանի զանազան վայրերուն մէջ: Իոտի այս պակասը պատճառ կ'ըլլայ կուաթրի որ թիրոյիտի ծաւալին մեծացումով կը յայտնուի եւ կըրնայ տեսանելի ըլլալ ծնունդէն իսկ: Երբեմն թիրոյիտի անբաւարարութիւնը ի յայտ կու գայ աւելի ուշ եւ նոյն ուշացումը կը յայտնուի կեդրոնական ջղային դրութեան հասունացման մէջ: Ամբողջ ընտանիքներ կրնան ենթարկուիլ իոտի այս պակասին: Ֆրանսայի մէջ կ'արտայայտուին պակասամտութեան կամ ապուշութեան մասին, ինչպէս՝ Ալպեաններու պակասամիտներուն մասին: Կը թուի թէ Հայաստանի ջուրին մէջ իոտի պակաս մը կայ, զոր ապացուցանած է Պոսթընի համալսարանէն կնարան փրոֆ Սաքս: Իր աշխատութիւններուն մէջ ան ցոյց տուած է որ այս ախտը կը չէշտուի յըղութեան ատեն: Մինչդեռ այլ դիտաւումներ ցոյց տուած ըլլալ կը թուին թէ իոտի պակասը գոյութիւն չունի Հայաստանի ջուրին մէջ: Ուրեմն հարցը վերաքննութեան կը կարօտի: Պարզ գործ չէ ասիկա, քանի որ ճշգրտութիւն պահանջող այս քննութիւնը կարելի չէ կատարել Հայաստանի մէջ: Նաեւ՝ Հայաստանի ջուրի նմոյշները պէտք է առնուին զանազան տեղերէ եւ փոխադրուին այնպիսի վիճակով մը որ բաղադրութիւնները մնան անփոփոխ: Այս պայմաններով կատարելի վերլուծումէն ետք, կարելի դարմանումը յարաբերաբար պարզ կ'ըլլայ: Յիրաւի պիտի բաւէր հիմնական սննդանիւթերու մէջ իոտը աւելցնել: Ֆրանսայի մէջ քիչ մը իոտ կը խառնեն աղին հետ, այդպէսով կարելի է բառնալ իոտի պակասը: Մինչ այդ՝ կը թուի թէ թիրոյիտեան հիւանդութիւնը կ'աւելնայ Հայաստանի մէջ: Հոն, միաուռ կամ բազմաուռ կուաթրի պարագաներ կը տեսնուին ներկայիս եւ անոնք առընչութիւն չունին իոտի պակասին հետ: Պատճառը չենք գիտեր հաստատապէս: Սակայն ըստ վարկածին, Անրի Մոնտոր հիւանդանոցի բժիշկներուն, որոնց հետ կանոնաւորաբար կը գործակցինք, կարելի է որ այս կացութիւնը Չերնոբիլի միջուկային արկածին հետեւանքն ըլլայ: Անոնց համար, կուաթրի այս պարագան Չերնոբիլի տեղաշրջանէն հայթայթուած կաթին Հայաստանի մէջ գործածուած ըլլալուն հետեւանք է թերեւս:

Կրնանք եզրակացնել որ այսու ներկայացուցինք Հայաստան այցելութիւններու ընթացքին մեր նկատած ու դիտարկած խնդիրներէն մի քանին: Հայաստանի հանրային առողջապահական հարցերը բազմաթիւ են ու բազմայօդ (քոմփլէքս): Որոշումները կը պատկանին անշուշտ Հայաստանի իշխանութիւններուն, իսկ մեր դերը, որպէս սփիւռքեան բժիշկ եւ Բժշկական Միութիւն, խորհրդականի դեր մըն է եւ խնդրոյ նիւթ չէ տանիլ այս դերը յանկոյս:

(Շար. 3 եւ վերջ)

Ապրիլ 1996

ԳՈՂՈՒԹԻՒ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈՒՔՖԱՅԱՅԻ (Լիբանան) Զարեհեան դպրովանքէն ներս, Օգոստոս 20-էն 27 տեղի ունեցած է միջ-թեմական համագումար մը որու նիւթն էր՝ «Ճանչնանք մեր Եկեղեցին»: Խորհրդակցական այս ժողովը կազմակերպուած էր Հ.Ե.Կ դըպրոցներու վարիչ տնօրէնութեան նախաձեռնութեամբ եւ հովանաւորութիւնը կը վայելէր Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս՝ Արամ Ա.ի: Կը մասնակցէին Լիբանանի, Բերիոյ թեմի, Կիպրոսի եւ Երեւանի ու Արմաւիրի թեմերու կիրակնօրեայ դպրոցներու ուսուցչաց կազմերն ու ներկայացուցիչները: Համագումարին աշխատանքները սկսած են Օգոստոս 20-ի երեկոյեան եւ դասախօսած է Արամ Ա. նիւթ ունենալով՝ «Հայց. Եկեղեցին քրիստոնէական եկեղեցիներու ընտանիքին մէջ»:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Տիրամայր Նարեկի Հայ կաթողիկէ ժողովրդապետը՝ Գէորգ Վրդ. Զապարեան Գանատայի Առաջնորդական փոխանորդ նշանակուած է Միացեալ-Նահանգներու եւ Գանատայի Կաթողիկէ Հայոց Առաջնորդ՝ Յովհ. Եպիսկ. Դերձակեանի կողմէ:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Հոգեւոր Եղբայրներու եկեղեցիին մէջ, Օգոստոս 29-ին, կազմակերպութեամբ Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ վարչութեան, երաժշտական երգահանդէս մը տեղի ունեցած է, շուրջ 200 հանդիսականներու ներկայութեան: Բացման խօսքը արտասանած է Միհրան Ծիզմէճեան որ ներկայացուցած է նաեւ «Նոր Երգ» կոչուող երաժշտական խումբին անդամները եւ ըրած է անոր պատմականը: Ան հիմնուած է 1993-ին, Պէյրութ, ղեկավարն է վեր. Ներսէս Պալապանեան (Այնճարէն): Խումբը շարք մը նուագահանդէսներ տուած է Ամերիկայի զանազան քաղաքները: Մէկուկէս ժամ տեւող յայտագիրը մեծ տպաւորութիւն գործած է:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Գրաւուն Փլազա պանդոկին մէջ տեղի ունեցած արարողութեան մը ընթացքին, Օգոստոս 25-ին, Գանատայի ըոհարավաճառներու նախագահ ընտրուած է Փիէր Աքըլեան: Միութիւնը միակ համազանատական միութիւնն է այդ մարզին մէջ:

ԶՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԱՄԲՈՅՐԸ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ

Կարօ Մարտուղն է ըլլար, Կարօ Մարտու... կը խօսէին տեսնողները:

Կարօ Մարտուղ իր խատութենէն բան ...չը պակսեցնէր, սակայն ամէն անգամ ...որ տուն կ'երթար, տարօրինակ հետա...քրքրութիւն կ'ունենար: Կը սիրէր, որ ...Նունիկ իր Թոնիկին մասին խօսի:

– Հեղ մը տեսնես, արիմարդ, լոսի կը... ...տը է, ենպէս կը խնդայ:

Օր մըն ալ դաշտի մէջ աշխատած պա...հուն Կարօ Մարտուղ զգաց, որ իր մէջ ...անհասկնալի ու լաւ տրամադրութիւն մը ...կայ այնպէս, ինչպէս մարդ կ'ունենայ ...յաճախ ու պատճառը կը փնտռէ: Պատ...ճառը չի կրնար գտնել: Լաւ տրամադրութիւնը կը սրբուի յետոյ, երբ կը գտնէ, ...որ ոչինչ կայ, միայն թէ գիշերը լաւ երազ մըն է տեսեր: Կարօ Մարտուղ փընտըռեց այդ անհասկնալի տրամադրութեան պատճառը: Հա, գտաւ. երբ տուն երթար, Նունիկ Թոնիկի մասին բաներ պիտի պատմէր: Երեկոյին երբ գնաց տուն, Նունիկ ոչինչ պատմեց: Կարօ Մարտուղ անհանգստութիւն մը կը զգար: Ինչպէ՞ս հարցնէր, չէր ուզեր հարցնել. չէ, չէ, իր խատութենէն վար չէր ուզեր գալ, երբ յանկարծ միտքը կ'իյնար իր աղջկան արարքը:

– Նունիկ, էսօր ո՞ւր էիր գացեր:

– Էսօր տունը լուացք ըրի:

– Տեղ չէի՞ր գացեր:

– Չէ:

– Հի՛չ տեղ չէի՞ր գացեր:

– Չէ, արիմարդ, ո՞ւր ունիմ որ ուր երթամ:

Կարօ Մարտուղ կ'ենթադրէր, որ անպայման Թոռնիկին քով գացեր էր Նունիկ, սակայն ինչո՞ւ չէր պատմեր: Կարօ Մարտուղ անհանգիստ կը զգար, անհանգիստ:

– Նունիկ:

– Ի՞նչ է, արիմարդ:

– Էսօր Կարուկենց հարսին երախան տեսայ: Ենպէս աղուոր է:

– Աղուոր է, արիմարդ:

Զարմանալի էր, Նունիկ չէր խօսեր Թոռնիկին մասին, կարծես դիտմամբ կ'ընէր, որ Կարօ Մարտուղը բարկացնէ: Նունիկն ալ բնաւ միտքէն չէր անցըներ թէ ինչ ըսել կ'ուզէր էրիկը:

Կարօ Մարտուղի համբերութիւնը հատաւ:

– Նունիկ:

– Ի՞նչ է, արիմարդ:

– Նունիկ, Թոռնիկդ տեսա՞ր էսօր:

Կարծես Նունիկի մէջ լոյս մը ծագեցաւ յանկարծ: Էրիկն այդ հարցումը բնաւ ըրած չէր, բնաւ, բնաւ...

– Տեսայ, արիմարդ, կ'ըսես Աստուած եօթն օր Թոռնիկին վրայ է աշխատեր: Մարուշն ըսաց, որ «ա՛խ» ըրէ: Տեսնեմ ձեռքը վերցուց ու ինծի զարկաւ...

Ի՞նչն է, որ Կարօ Մարտուղ իր խըստութենէն վար իջեցուց ու իր Թոռնիկը հարցուց: Չէր ուզեր իջնել, սակայն չէր կրնար դիմանալ: Անհանգիստ էր, անհանգիստ:

Երեկոյ մըն ալ Կարօ Մարտուղ եկեղեցիէն կանուխ տուն վերադարձաւ ցորենը ճըմլըներուն մէջ լեցնելու, որ վաղը քաղաք տանէ: Երբ տուն մտաւ, բա՛ ի՛նչ տեսնէ, Մարուշը տունն էր՝ փոքրիկը գրկին:

Կարօ Մարտուղի ճակատին կնճիռները թնճկուեցան յանկարծ: Առաջին անգամն էր, որ շէկէ չիտակ իր աղջկան երեսը կը տեսնէր եւ աւելի թարմ յիշեց անոր արարքները: Ու քիչ մնաց, որ պոռար աղջըկան երեսին. «Անցիր տունէն, դուն իմ աղջիկս չես ես քեզի պէս աղջիկ չեմ ուզեր»: Սակայն զսպեց ինքզինք ու ներս մտաւ ցորենը ճըմլըներուն մէջ լեցնելու:

Նունիկ թելադրեց Մարուշին, որ մօտենայ հօրը: Մարուշ համարձակութիւնը ունեցաւ փոքրիկը գրկին՝ ներս մըտնե:

Կարօ Մարտուղ ձայն չէր տար:

– Հայրիկ, վաղը քաղաք որ երթաս Մարտիկին կօշիկներ բեր:

Կարօ Մարտուղ նորէն լռեց:

– Հայրի՛կ:

Մարուշ արցունքոտ աչքերով ուզեց վերադառնալ: Հայրը նայեցաւ ետեւէն, տեսաւ, որ Թոռնիկը ետեւ ծռած իրեն կը նայէր ու ծաթիկներով բաներ մը կ'ընէր:

– Մարո՛ւշ, – ձայն տուաւ Կարօ Մարտուղ:

Մարուշ հօրը նայեցաւ. անոր ճակատին կնճիռները սրբուած էին:

– Ինչ տեսակ կօշիկներ, Մարուշ, – հարցուց Կարօ Մարտուղ Թոռնիկն իր գիրկը առնելով: – Ինչքա՞ն մեծցեր է, Մարուշ: Հա, պզտիկ կօշիկներ, կարմիր կօշիկներ, – Թոռնիկին ոտքերը ափին մէջ առնելով: – Տէտէն վաղը Մարտիկին պզտլիկ կօշիկներ պիտի բերէ, հա՞...

(Շար. 16 եւ վերջ)

(Շար. Ա. էջէն)

ցութիւն չկայ: Կը ծրագրէ խնկական ժողովրդավարութիւն մը հաստատել Քիւրտիստան եւ ժամ առաջ ընտրութիւններ կազմակերպել: Թալապանի ալ կրնայ վերադառնալ, բայց զինեալ ուժեր չի կրնար պատրաստել:

– Իսրայէլի Արտաքին Նախարարը որ Փարիզ էր, «անհասկնալի» կը նկատէ Ֆրանսայի դիրքը իրաքեան հարցին մէջ (Ֆիկառօ, Սեպտ. 11):

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ժ. ՇԻՐԱՔ երկու օրուան այցելութիւն մը կը կատարէ Լեհաստան Սեպ. 11-էն 13: Ֆրանսայի նախագահը այս առթիւ պիտի արտայայտուի ի նպաստ Լեհաստանի անդամակցութեան Եւրոպական Միութեան մէջ:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐՆԵՐՈՒ 7 սենտիքաները միաձայնաբար որոշեցին բողոքի, ցոյցի եւ գործադուլի օր մը կազմակերպել Հոկտեմբերի կիսուն, առանց ճշգրիտ թուական մը տալու:

14 ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՏԱՆԻԻ մը սպանութիւնը Մարսէյլի փողոցի մը մէջ երկու երիտասարդներու կողմէ, առանց որեւէ դրդապատճառի, քաղաքական բնոյթ ըստացաւ: Պատանին դաշունահարուած է եւ մեռած քիչ ետք: Ոչ մէկ վէճ կամ ռաքէթի հարց կար, ինչ որ կը հաստատէ այն վարկածը որ զուտ հակաֆրանսական արարք մըն է, քանի մարդասպանները Մաղրեպցիներ եղած են եւ անմիջապէս կրցած են խոյս տալ: Ցղեկին բժիշկ հայրը հասած է, բայց հակառակ բոլոր ջանքերուն չէ կրցած փրկել զաւակը: Ազգ. Ճակատը որոշած է ցոյց մը ընել Մարսէյլի մէջ այս առթիւ, արարքը ցեղապաշտ ոճիր նկատելով, մինչ Ս.Օ.Ս. – Ռասիզմ կը բողոքէ այս վերստանձնումին (ռեքիւփերասիօն) դէմ եւ Անրի Էմմանուէլլի կ'ուզէ նաեւ որ Ազգ. Ճակատը արգիլուի որպէս կազմակերպութիւն: Ընկերվարական պարագլուխին այս պահանջը հետեւանք է Ժ.-Մ. Լը Փէնի յայտարարութեան ինչ կը վերաբերի ցեղերու անհաւասարութեան: Մարսէյլի քաղաքապետը՝ Ժ.-Գ. Կոտէն որ նաեւ համարկումի, քաղաքի եւ հողամասի կարգաւորման նախարար է, յայտարարած է այս անորակելի սպանութեան առթիւ որ ամբողջ քաղաքը սուգի մէջ է եւ կոչ ըրած բնակչութեան որ հանդարտ մնայ:

ՎԱՌ ՆԱՀԱՆԳԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՈՒՀԻ Եան Փիայի սպանութիւնը (1994, Փետր. 25) ցարդ չէ լուսաբանուած, բայց, յայտնի է որ քաղաքական բաւական աղտոտ պատմութեան մը հետեւանքն է եւ Եան Փիա սպաննուած է որպէսզի չխօսի եւ իր յայտնութիւններուն զոհ չըլլան քաղաքական ծանօթ դէմքեր: Այս առընչութեամբ, Գանար Անշէնէ (Սեպտ. 11) բաւական տեղեկութիւններ կու տայ եւ կ'ըսէ թէ մեծամասնութեան երկու «վըտէթ»ներ խնդրոյ առարկայ են եւ իրենց անունները կան փաստաթուղթի մը մէջ զոր Եան Փիա յանձնած էր Սէնըլնէ եղբայրներուն: Այս երկու եղբայրներն ալ մեռան խորհրդաւոր պայմաններու մէջ Եան Փիայէ տասը շաբաթ ետք. ըսուեցաւ թէ անձնասպանութիւն է: Անոնք սակայն սալիկի (տիսքէթ) վրայ արձանագրած էին յայտնութիւնները, որոնք կը վերաբերին զինուորական գետիններու վաճառքին եւ անոնց կապուած կաշառակերութեանց, դրամական հաշիւներու Իսրայէլի մէջ եւլն. եւլն.: Եան Փիայէ եւ Սէնըլնէ եղբայրներէն զատ ուրիշներ ալ մեռած են, ինչպէս Տելֆին Գափէլ որ տուած էր ենթադրեալ մարդասպաններու անուններ, ապա նաեւ Ժագի Շամփուըլէ որ կապ ունէր արարքին հետ:

ՊԵԼԺԻԱՆ միշտ սուր ցնցումի տակ է Տիւթրուի մանկամոլ ոճիրներուն եւ քաղաքական ճակատի վրայ ալ նախարարներու եւ ոստիկանական չարձր խաւի մասնակցութիւններուն համար ոճիրներու եւ այլ ծանրակշիռ հարցերու մէջ: Ապահովութեան ուժերու 11 անդամներ հարցապնդումի տակ են եւ առաջին անգամ ըլլալով Ալպէր Թագաւորն ալ բեմ իջած է եւ հրաւիրած արդարադատութիւնը որ հարկ եղածը ընէ եւ նախատեսէ իրաւական դրութեան հիմնական բարեփոխում մը: Ժողովուրդը խորապէս ազդուած է

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

71ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՓԱՐԻԶ. – Տէր եւ Տիկին Տելեմաք Գավէզեան 1.500 Ֆր.:

ՓԱՐԻԶ. – Պ. Վահէ Զիլինկիրեան 1.400 Ֆր.:

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ Կ'ՈՒԶԷ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը կը փնտռէ Տնօրէն կամ Տնօրէնուհի Կոնէսի Հանգստեան Տան համար:

Ենթական պէտք է ըլլայ թէ' հայախօս եւ թէ ֆրանսախօս:

Դիմումնագիրը եւ CV-ն ղրկել հետեւեալ հասցէին. –

A.A.A.S. — 77, rue La Fayette,
75009 PARIS

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սուրբ Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Իւղաղինի հետեւեալ նուէրները. –

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Զարգարեան 10.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տելեմաք Գավէզեան 500 Ֆր., Պ. Րաֆֆի Պասմաճեան 3.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ստեփան Ստեփանեան 500 Ֆր., Պ. Ժան Յովհաննէսեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արամ Ֆրէնկեան 400 Ֆր.:

Աստուածածնի տօնին առթիւ՝

Ստեփան Ստեփանեան (Պոսթըն) 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժորժ Սարեան 350 Ֆր., Տիկին Մատլէն Միքայէլեան 500 Ֆր., Տիկին Ալիս Իսրայէլեան 1.000 Ֆր., Օր. Ասթրիտ Տէր-Պալեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Քիաթիպեան 200 Ֆր., Տիկին Նուարդ Մարի Պոյաճեան 500 Ֆր., Տիկին Սրբուհի Տիւյմէճեան 100 Ֆր.:

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Ժան Համբարձումեանէ 300 Ֆր., Տիկին Պապուեանէն եւ զաւակներէն 500 Ֆր., Ազնիւ Զագալեանի մահուան առթիւ:

եւ Լա Լէպր Պեժիք կ'արտայայտէ անոր տագնապը սա հարցումով՝ «Ինչի՞, որո՞ւ կառչիլ»:

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ կոչ ըրած են Թուրք եւ յոյն Կիպրացիներուն որ զերծ մնան որեւէ գրգռութենէ Թուրք զինուորին սպանութենէն ետք: Նիկոսիա կրկին կը հերքէ յոյն Կիպրացիներու որեւէ մասնակցութիւն այդ արարքին մէջ:

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ընտրութիւններու չորրորդ փուլին (Սեպտեմբեր 8) Ամալ-Հեզպոլլահ ցանկը յաջողեցաւ ձեռք ձգել խնդրոյ առարկայ 23 աթոռները: Սուրիական միջամտութեան մը հետեւանքով, շիի երկու հոսանքները համաձայնած էին մէկ ցանկի շուրջ: Առաւելագոյն ձայները ստացած է Նաբիհ Մանսուր (159.240), շիի իսլամական Հեզպոլլահի չարժումի չորս թեկնածուներէն մէկը, երկրորդ դիրքի վրայ կը հասնի Խորհրդարանի Նախագահը՝ Նապիհ Պէրրի, Ամալի պարագլուխը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Զաւէն Գիւլհա, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Պահատուրեան, Պ. Ֆ. Պահատուրեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղիկի նուէրներով (9540 Ֆր. Սէն Թ'էթիէնի Ազգ. Միութեան) անձամբ թէ գրաւոր, մասնակից եղան իրենց սուգին

ՏԻԿԻՆ ՖԻԼՈՐ ԳԻՒԼՀԱ-յի

մահուան առթիւ (յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Օգոստոս 26-ին):

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբը նոր երգիչ – երգչուհիներ կ'ընդունի 1996-97 տարեշրջանին համար, մինչեւ Սեպտեմբեր 30:

Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի հեռաձայնել ամէն օր 91 77 84 70 թիւին, առաւօտները ժամը 9.30-էն մինչեւ 12:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ֆրանսիայում Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանութիւնը յայտնում է, որ համաձայն ՀՀ կենտրոնական ընտրական յանձնաժողովի որոշման Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնները Ֆրանսիայում գտնուող ՀՀ քաղաքացիների համար տեղի կ'ունենան 1996 թ. Սեպտեմբերի 22-ին տեղական ժամանակով 8-ից մինչեւ 22-ը Փարիզում ՀՀ Դեսպանութեան շէնքում:

ՀՀ նախագահին ընտրելու իրաւունք ունեն Ֆրանսիայում գտնուող ՀՀ դեսպանութիւնում հաշուառման կանգնած այլ պետութեան քաղաքացիութիւն չունեցող 18 տարին լրացած ընտրական իրաւունք ունեցող Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիները: Ընտրութիւններին մասնակցելիս նրանք պէտք է ներկայացնեն իրենց անձնագիրը (Հայաստանի Հանրապետութեան կամ նախկին ԽՍՀՄ արտասահմանեան) եւ Ֆրանսիայում բնակուելու համապատասխան փաստաթուղթը:

Ընտրողների ցուցակները ճշգրելու նպատակով խնդրւում է ընտրական իրաւունք ունեցող բոլոր ՀՀ քաղաքացիներին դիմել Փարիզում ՀՀ Դեսպանութիւն հետեւեալ հասցէով՝

9, rue Viète, 75017 Paris,

Tél : 42. 12. 98. 00 / 42. 12. 98. 02:

ՖՐԱՆՍԻԱՅՈՒՄ
ՀՀ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R.C. Paris
Commission paritaire N° 55935

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Շէն Հայաստանի եւ Շէն Ֆրանսայի վարչութիւնները, ինչպէս նաեւ բոլոր Շէնականները իրենց խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Պ. Ժ. Պետոյեանի, Տիկին Զարմուհի Թորոսեանի եւ Տէր եւ Տիկին Սիմոն եւ Սեւան Յարութիւնեանի իրենց մօր եւ մեծ-մօր տիկին Տիրուհի Պետոյեանի մահուան առիթով:

ԽԱՉՎԵՐԱՑ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15, խաչվերաց. Տօն է վերացման Սրբոյ խաչին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10.30-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45-ին:

Կը պատարագէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կէսօրէ ետք ժամը 4-ին կը կատարուի խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր-Անդաստան:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 16. Տօն է խաչի: Յիշատակ Մեռելոց:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15. Տօն է խաչվերացի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 16. Մեռելոց:

Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11-ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
La *Section*
« *S a t e n i g* » *de Vaulx-en-Velin*
organise

un grand bal

A L'OCCASION DU
8EME *A N N I V E R S A I R E*
D E S A C R E A T I O N

Samedi 14 Septembre à partir de 20h

Sous la présidence d'honneur de
M. MAURICE CHARRIER
Maire de Vaulx-en-Velin
au Centre Culturel *«Charlie Chaplin»*
Place de la Nation — Vaulx-en-Velin
avec la participation du grand chanteur populaire
P a u l *B A G H D A D L I A N*
et l'*Orchestre* *«A N I»*

Entrée : 120 F. Parking surveillé

Pour tous renseignements :
78. 77. 63. 93 / 72. 04. 10. 81

Le Dimanche 15 Septembre aura lieu

La Grande Fête Champêtre

de l'ASSOCIATION SAINTE-CROIX

qui se déroulera dans les jardins du Dr et Mme Keghian
4, rue du Dr Rampont, à Villiers-le-Bel

Au programme :

— Grande Messe à 11 heures;
— Repas;
— Musique par notre orchestre;
— Jeux pour les enfants;
— Tirage de la Tombola.

Participation aux frais : Adultes : 120 F.
Enfants : 80 F.

Réservation : Tél. : 42 78 31 93 (Paroisse)
43 26 50 43 (Centre Culturel).

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 13
VENDREDI
13 SEPTEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. - Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.939 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.939

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒ ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

ԱԺՄ-ի (Ազգ. Ժողովրդավարական Միութիւն) նախագահ Վ. Մանուկեանի ընտրական ծրագիրը լոյս տեսած է նոյն միութեան պաշտօնաթերթին «Այժմ»ի Օգոստոս 28 - Սեպտեմբեր 3 թիւին մէջ: Նախագահական այս թեկնածուն ընդդիմութեան կարեւոր մէկ մասը կը ներկայացնէ իր գլխաւորած Միութենէն զատ ներկայացնելով նաեւ ՍԻՄ, ՀԴԿ, Արժանապատուութիւն-Հայաստան եւ ՀՅԴ առաջադրութիւնները: Իրեն ի նպաստ իրենց թեկնածութիւնը ետ քաշած են Պ. Հայրիկեան, Արամ Սարգսեան եւ Լենսեր Աղալովեան, աշխատելու անոր յաջողութեան համար: Այսպէս, ընդդիմութեան ճակատը կ'ունենայ երեք թեկնածու, Վ. Մանուկեանէն զատ Աշոտ Մանուչարեանը եւ Սերգէյ Բադալեանը:

Վ. Մանուկեան 11 կէտերու մէջ կ'ամփոփէ իր ծրագիրը: Առաջին տեղը դրած է Ղարաբաղի անկախ կարգավիճակին ճանաչումը որուն համար քաղաքական ճկուն բանակցութիւններու եւ տարբեր երկիրներու այդ շրջանի շահերու զիտակցումին հետ կարեւոր կը նկատուի հայկական բանակին վերակազմաւորումը եւ Հայաստանի տնտեսական հզօրութիւնը, զսպելու համար հակառակորդին ուժի դիմելու տրամադրութիւնը:

Երկրորդ նպատակը Հայաստանը կրկին դարձնել է արդիւնաբերական երկիր, տնտեսական նոր քաղաքականութիւն կիրարկելով ու հարկային, վարկային, ներդրումներու նպաստաւոր պայմաններ ընձեռելով ու ՀԱՊ-ի ու Ռուսաստանի հետ զարգացնելով առեւտրա-տնտեսական գործակցութիւնը:

Այս բաժնին մէջ տեղ տրուած է բարձր վճարումով նոր աշխատատեղիներ ստեղծելու, կենսամակարդակը բարձրացնելու, գործազրկութը դադրեցնելու եւ ներգաղթը ապահովելու նման նպատակներու: Հարկ է սրբագրութիւն սեփականաշնորհումի կատարուող չարաշահումները եւ արդիւնաբերութեան մէջ զարկ տալ մասնաւոր սեփականութեան:

Երրորդ տեղը կը գրաւէ ուժանիւթի հարցը, որպէս դարման նոր ատոմակայանի մը կառուցումին հեռանկարով:

Երկրին ընդերքի հանածոները պէտք է օգտագործուին յարմարագոյն ձեւով եւ պէտք է ստեղծուի համակարգ որպէսզի անոնց վերջնական մշակումը կատարուի տեղւոյն վրայ:

Հինգերորդ պարբերութիւնը կը վերաբերի գիւղատնտեսութեան: Այդ մարզին խրախուսման համար պետութիւնը պէտք է օրէնսդրական, իրաւական տեղ ապահովէ, վարկեր տրամադրէ, պարկերը մեղմացնէ, մատչելի գինով ջուր մատակարարէ: Պէտք է ձեռնարկել նաեւ մշակելի հողատարածքները մեծցնելու քաղաքականութեան ու քաջալերել հողի մասնաւոր սեփականութեան վրայ հաւատացական տնտեսութիւնները:

Վեցերորդ կէտը առնչուած է կաշառակերութեան եւ «անպատժելիութեան մթնոլորտի վերացման»: Մասնաւոր սեփականութեան անձեռնմխելիութեան օրէնքը կը նպաստէ տնտեսութեան, անոր վերելքին:

Վ. Մանուկեան յաջորդ գլուխով կը խոստանայ թոշակներու, աշխատավարձերու բարձրացում, անվճար բուժում, կրթական համակարգ: Կը խոստանայ վերականգնել խարխուած աւանդատուներու

կորսնցուցած գումարները, հաստատել նոր նպաստներ եւ ընկերային ծրագիրներ ծերերու, բազմազաւակ ընտանիքներու, հաշմանդամներու, զոհուածներու ընտանիքներուն համար: Այս նպատակին համար հարկաւոր գումարը պիտի գոյացուի արդիւնաբերութենէն, սեփականաշնորհումէն, ստուերային տնտեսութեան ջնջումով, եւլն.:

Յաջորդ մարզը աղէտի գօտին է. կ'առաջադրուի զայն համարել համազգային խնդիր: Անոր պիտի ծառայեն տընտեսական բարեփոխումներով աւելցած պետական եկամուտները եւ միջազգային եւ համազգային կազմակերպութիւններու նիւթական միջոցները:

Իններորդ կէտը սահմանադրական վերափոխում կ'առաջադրէ պետական կառուցուածքին, այնպէս մը որ ժողովուրդը վերահսկողութիւն ունենայ իշխանութիւններու եւ Ազգ. Ժողովը գործադիր իշխանութեան նկատմամբ: Ժողովուրդը համաձայն գտնուելու պարագային անցնիլ նորանկախ պետութեան համար աւելի արդիւնաւէտ խորհրդարանական կառավարման ձեւին:

Վերջինթեր կէտը կ'առաջադրէ հանրային կեանքին հիմ դարձնել ազգային ու համամարդկային արժէքները, ազգային մշակոյթն ու աւանդութիւնները: Իսկ

վերջին կէտով Վ. Մանուկեան նպատակ կը դնէ պահպանելով խաղաղութիւնը դըրացի երկիրներու հետ, մասնակցիլ տընտեսութեան, գիտութեան, արհեստագիտական, մշակոյթի, մարզական եւ այլ բնագաւառներու միջազգային մրցակցութեան:

Այս գլխուն մէջ տեղ կը տրուի Սփիւռքին ալ որուն գոյութիւնը նպաստաւոր պայմաններ կր ստեղծէ այս մրցակցութեան, պայմանաւ որ ստեղծուին համազգային կառոյցներ:

Ասկէ զատ, Հայ Դատը ամբողջ ժողովուրդին ազգային խնդիրը նկատող մօտեցումով եւ ցեղասպանութեան ճանաչումը նաեւ իրաւունքի խնդիր համարելով Վ. Մանուկեան կ'ըսէ թէ այդ հարցին լուծումին մէջ պետութեան մասնակցութիւնը պէտք է պայմանաւորուած ըլլայ թէ' ազգային, թէ' պետական իրատեսական շահերով:

Իսկ վերջին պարբերութեամբ մը կ'առաջադրուի քաղաքացիութեան մասին սահմանադրական նոր օրէնք քուէարկել, առիթ տալու համար զոյգ քաղաքացիութեան իրաւունքին. ասիկա՝ որպէսզի ապահովուի ժողովուրդին իրաւունքներու պաշտպանութիւնը եւ Սփիւռքահայութեան բոլոր հատուածներուն հետ սերտ համագործակցութիւն կարելի ըլլայ:

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒՆ ԲԱԽՈՒՄԸ

Իրաքամէտ քիւրտ պարագլուխ Մ. Պարզանի ձեռք անցընելէ ետք Հիւսիսային Իրաքի հակակշիռը, եղբայրը ղրկած է Անգարա, դրամական, թէքնիք եւ զինամթերքի օժանդակութիւն խնդրելու: Թուրք պատասխանատուները միակ պայման մը դրած են որ կը վերաբերի ՓՔՔ-ի զինեալ ուժերուն Հիւսիսային Իրաքի բանակավայրերուն: Անոնք պահանջած են որ թրքական օժանդակութեան փոխարէն Պարզանի քիւրտ զինեալներուն արգիլէ իր հակակշռած գօտիին մէջ գործել:

Պարզանի այս պայմանին պատասխանած է ըսելով որ ներկայի իրենց գլխաւոր հարցը Թալապանիի չէզոքացումն է, անկէ ետք եթէ շրջանին ամբողջ հակակշիռը ձեռք անցընեն, Թուրքիոյ համար ՓՔՔ-ի սպառնալիքը արգիլելու քայլեր կ'առնեն:

Անգարա բանակցութիւն կը տանի Իրաքեան կողմին հետ ալ, գլխաւոր նպատակ ունենալով Հիւսիսային Իրաքի մէջ չէզոք գօտիի մը ստեղծումը:

Բրիտական «Իօզկիւր Փոլիթիքա» թերթը (Սեպտեմբեր 12) կը գրէ թէ Ռուսաստան ուշադրութեամբ կը հետեւի այս զարգացումներուն: Արտաքին նախարարութեան բանբերը մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին խօսելով այս մասին, ըսած է թէ Ռուսաստան կը պահանջէ որ Իրաքեան Քիւրտիստանի ներքին գործերուն ոչ ոք արտաքին միջամտութիւն կատարէ:

Նոյն աղբիւրին համաձայն, թրքական բանակի ուժեր կը շարունակեն իրենց կուտակումները Իրաքի սահմանամերձ շրջանին մէջ: Ատիկա յայտարար նշան կը նկատուի թէ Անգարա միշտ հետամուտ է իրաքեան սահմանէն անդին զինեալ գործողութեան ձեռնարկելու առաջին առիթին:

— Միացեալ-Նահանգները յայտարարեցին թէ «առանց համեմատութեան» պատասխան մը պիտի տան Իրաքի, իբրեւ հետեւանք անոնց մէկ հրթիռին արձակման ամերիկեան երկու օդանաւերու դէմ Սեպտեմբեր 11-ին: Ուաշինկթըն կը սպառնայ. — «Եթէ Ս. Հիւսէյն վերաշինէ իր հակօդային իր պաշտպանութիւնները եւ սպառնայ մեր գործողութիւններուն, գործի կ'անցնինք»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նախկին պետական այն նախարարը որ «պոռնիկ» կոչած էր Եւրոպայի Խորհրդարանին երեսփոխանուհիներէն Գլօտիա Ռոթը, Գաթրին Լալիւմիէռը եւ Փօլին Կրինը, Պոլսոյ մէկ դատարանին կողմէ դատապարտուած է շուրջ 2500 Ֆր. տուգանք վճարելու: Ամբաստանութեան դատը բացած էր Գ. Ռոթ: Դատապարտումի վճիռէն ետք ան յայտարարած է թէ գոհ է արդիւնքէն զոր կը նկատէ Թուրք արդարադատութեան վստահելի ըլլալու հանգամանքին մէկ փաստը:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՃԱԿԱՏԸ, կրկին, լայն տեղ կը գրաւէ բերանացի թէ գրաւոր մամուլին մէջ, Ժ.-Մ. Լը Փէնի ծանօթ յայտարարութեան պատճառաւ ցեղերու անհաւասարութեան մասին: Լիպերասիոն (Սեպտ. 12) չորս էջ կը նուիրէ, ներառեալ Ա. էջը ուր հրատարակուած է Ժ.-Մ. Լը Փէնի նկարը ու վրան սա հարցումը՝ «Պէ՞տք է արգիլել Ազգ. Ճակատը»: Այս առաջարկը ըրած էր Անրի Էմմանիւէլլի եւ այդ մասին ալ վերլուծումներ կան թերթին մէջ, ուր կը յիշուի նաեւ որ Շառլի-Հեպտօ 173.704 ստորագրութիւն յանձնած է Ներքին նախարարին: Պատասխանելով թերթին կոչին անոնք կը պահանջէին Ազգ. Ճակատի արգիլումը: Սերժ Ժիւլի ալ երեք սիւնակի մէջ կը վերլուծէ այն երեք սխալները որոնք կը գործուին Լը Փէնի դէմ. — ա) սատանայացումը, բ) կեղծ անտեսումը, գ) անոր օգտագործումը ընտրական դրութեան բարեփոխման ճամբով: Ֆիկարօ նաեւ Ա. էջը կը տրամադրէ եւ այն կարծիքը կը տիրէ նաեւ թէ այս ամբողջը ծանուցումի կը ծառայէ Լը Փէնի: Մնաց որ ամէն առէն Ժ.-Մ. Լը Փէն գիտակցաբար գրգռիչ նախադասութիւն մը կ'արտասանէ եւ ամէն կողմէ իրմով կը զբաղին, ինչ որ հաւանաբար իր հետապնդած նըպատակն է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ սպաննուած 14-ամեայ պատանիին մարդասպանին ինքնութիւնը ճշդուած էր Սեպտեմբեր 11-ին իսկ, շնորհիւ անոր մեղսակիցին որ ձերբակալուած էր եւ տուած բոլոր մանրամասնութիւնները: Ջոհը, ընկերոջը հետ սանտուիչ մը կ'ուտէր, երբ ծաղումով մօտեցան երկու տղաք կ'անցնին ու մէկը հարուած մը կու տայ, առանց որեւէ պատճառի Նիքոլային. այս վերջինը բացատրութիւն կ'ուզէ ու իբրեւ պատասխան դանակի մահացու երկու հարուած կը ստանայ սրտին: Մնացեալը ծանօթ է: Յուզումը մեծ է Մարսէյլի մէջ, ուր զոհին հայրը չի ծածկեր իր դժգոհութիւնը կատարուած քաղաքական շահագործումին պատճառաւ (Ազգ. Ճակատի ցոյցը, Շաբաթ, Սեպ. 14, յուղարկաւորութեան օրը): Ինք կ'ըսէ միայն որ յանցագործին պատիժը կ'ուզէ, ինչ որ ալ ըլլայ անոր ազգութիւնը: Մթնոլորտը շատ լարուած է քաղաքին մէջ եւ վախ կար որ միջադէպեր պատահին կամ ոմանք փորձեն սպաննուած տղեկին վրէժը լուծել:

ԽՕ-ԷՆԹԷՕ-ԷՕՐՈՓ (նախկին Խօ-Էնքէռ) Սեպ. 12-ին ի վիճակի չէր ապահովելու Օրլիէն մեկնող իր թռիչքները, անակնկալ գործադուլի մը հետեւանքով: Շարժումը ծագում առած է օդաչուներու դժգոհութենէն. ոմանք կը մեղադրեն ընկերութիւնը որ ապահովութեան հարկ եղած միջոցները չառներ, մանաւանդ այն ճամբորդներուն համար որոնք ուղղակի օդանաւին յատկացուած արկղը կը դնեն:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ մէջ անկախապաշտները իրենց իշխանութիւնը կը հաստատեն, բայց չէչէն Սպայակոյտի պետը չի ծածկեր որ մեծ վստահութիւն չունի Ռուսերուն նկատմամբ եւ թէ չի խորուիր, գիտէ թէ ինչ դըրդապատճառներէ մղուած է որ Լեբէդ համաձայնագիր մը ստորագրած է: Ա. Մասխադով Մոնտէն (Սեպ. 12) յայտնած է իր վերապահումը, աւելցնելով որ «հիմակուհիմա, մեր պետութենը իրաւունք չունին քաղաքային կեանքի վերադառնալու: Չենք գիտեր թէ ո՞վ նախագահ պիտի ըլլայ Ռուսաստան եւ Չէչէնիան խաղաքարտ մըն է Կրեմլինի իշխանութեան թեկնածուներուն ձեռքը»:

ՄԻՒՌՈՆՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 8-ին, Էջմիածնայ մէջ կը կատարուէր Միւռոնօրհնութիւնը, ձեռամբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս՝ Գարեգին Ա.ի, յատուկ Մայր Տաճարին մէջ մատուցուած պատարագին:

Արարողութեան ներկայ եղան Հանրապետութեան նախագահը՝ Լ. Տէր-Պետրոսեան, Ազգ. Ժողովի նախագահ Բաբգէն Արարքցեան, վարչապետ՝ Հրանտ Բագրատեան, Սահմանադրական դատարանի նախագահ Գագիկ Յարութիւնեան, Ղարաբաղի պատուիրակութիւն մը՝ գլխաւորութեամբ Ռոպէր Քոչարեանի, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ ներկայացուցիչներ, Երուսաղէմի Հայոց Թորգոմ Պատրիարքը, Պոլսոյ պատրիարքական փոխանորդը՝ Շահան Արք., քոյր եկեղեցիներու եւ դիւանագիտական մարմիններու ներկայացուցիչներ, բարձրաստիճան հիւրեր եւ հազարաւոր ուխտաւորներ:

Էջմիածնի բակը տեղաւորուած էր ձիթենիի իւղով լեցուն կաթսան, ուր Գարեգին Ա. Աստուածաշունչէն հատուածներու ընթերցումով եւ աղօթքներով հին միւռոնին խառնեց բալասանն ու քառասուն տեսակ ծաղիկներով պատրաստուած հիւթը: Խառնուած է նաեւ սափոր մը միւռոն Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանէն զոր Գարեգին Ա.ի յանձնած է Մեսրոպ Արք. Աշճեան:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը երեք սրբութիւններով՝ Յիսուսի խաչափայտէն, մասունք ունեցող խաչով, Յիսուսի կողին խրուած գեղարդով եւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի աջով օրհնեց նոր միւռոնը զոր անուանեց՝ «Վերածննդեան միւռոն»:

ԲՌՆԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՀՆԱՐԱՒՈ՞Ր Է ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Շատեր կը կասկածին, որ 1995 Յուլիս 5-ի Սահմանադրութեան 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտով Հանրապետութեան նախագահին տրուած իրաւասութիւնները Հայաստանի մէջ բռնապետութիւնը հնարաւոր կը դարձնեն:

Հայաստանի մէջ նախագահական ընտրութիւններու նախօրէին, հետաքրքրական եւ շատ կարեւոր պիտի ըլլար Հայաստանի Սահմանադրութիւնը վերլուծել այդ խնդրին լոյսին տակ: Ո՞րքանով Հայաստանի Սահմանադրութիւնը հնարաւորութիւն կու տայ Հանրապետութեան մէջ բռնապետութիւն հաստատելու:

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 55ՐԴ ՅՕԴՈՒԱԾԻ 14ՐԴ ԿԷՏԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՆԱԽԱՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Ճիշդ է, Սահմանադրութեան 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտը հնարաւորութիւն կու տայ Հայաստանի նախագահին սեփական հայեցողութեամբ ընդլայնել իր իշխանութիւնը եւ նախաձեռնել այնպիսի քայլերու, որոնք չեն բխիր Սահմանադրութեան բնականոն կիրառումէն: Սահմանադրութեան այս դրոյթին համաձայն, Հայաստանի նախագահը՝

սահմանադրական կարգին սպառնացող անմիջական վտանգի դէպքում, խորհրդակցելով Ազգային ժողովի նախագահի եւ վարչապետի հետ, իրականացնում է իրավիճակից թելադրւող միջոցառումներ եւ այդ մասին ուղերձով դիմում ժողովրդին:

Այս դրոյթին տուած իրաւասութիւնները անսահմանափակ չեն. նշուած կէտը, սահմանադրական այլ դրոյթներու հետ համատեղ կը սահմանափակեն 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտի կիրառումէն բխող քայլերու շրջանակը: Այդ սահմանափակումները հետեւեալներն են՝

Ա. – Հանրապետութեան նախագահը պարտաւորուած է խորհրդակցիլ Ազգային Ժողովի նախագահին եւ վարչապետին հետ եւ իր նպատակը անոնց ծանօթացնել նախքան 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտի կիրառումը: Հանրապետութեան նախագահը պէտք է նաեւ ելոյթ ունենայ ազգին առջեւ, արդարացնելու համար իր քայլը:

Նոյնիսկ եթէ սահմանադրականօրէն Հանրապետութեան նախագահը ստիպուած չէ ենթարկուելու Ազգային Ժողովի նախագահի եւ վարչապետի դիրքորոշումներուն, իրականութեան մէջ ան չի կրնար անտեսել անոնց կարծիքները եւ գործադրել իր նախաձեռնութիւնները, եթէ անոնք արմատապէս ընդդիմանան: Այս մասնաւորապէս հնարաւոր է, եթէ Խորհրդարանի երեսփոխաններու մեծամասնութիւնը, հետեւաբար Ազգային Ժողովի նախագահը եւ վարչապետը պատկանին Հանրապետութեան նախագահի ընդդիմադիր կուսակցութեան: Նման պայմաններու տակ շատ հնարաւոր է, որ Ազգային Ժողովի նախագահը եւ վարչապետը չհամաձայնին Հանրապետութեան նախագահին հետ եւ 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտի գործադրութեան դէմ արտայայտուին: Այս պարագային, Հանրապետութեան նախագահը քաղաքականապէս դժուարին կացութեան մէջ պիտի գտնուի, եթէ ուզէ կիրառել 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտը(*):

Բ– Հանրապետութեան նախագահը կրնայ 14-րդ կէտը կիրառել միայն այն պարագային, երբ սահմանադրական կարգը վտանգուած է անմիջական վտանգով: Այս կը նշանակէ, որ Հանրապետութեան նախագահը միայն բացառիկ պայմաններու տակ կրնայ 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտը կիրառել: Անմիջական վտանգի բացակայութեան կամ, երբ սահմանադրական կարգը վտանգուած չէ, Հանրապետութեան նախագահը չի կրնար 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտը գործադրել:

Ճիշդ է, այս դրոյթի խմբագրումը յստակ չէ եւ առիթ կու տայ տարբեր մեկնաբանութիւններու: Ի՞նչ կը հասկընանք «սահմանադրական կարգ» ըսելով: Ո՞վ կ'որոշէ, որ սահմանադրական կարգը վտանգուած է «անմիջական վտանգով»:

Ընդհանուր առմամբ, սահմանադրական իրաւունքի մասնագէտներ համաձայն են, որ օրէնսդրական յստակութիւններու բացակայութեան ժամանակ Հանրապետութեան նախագահն է, որ կը մեկնաբանէ Սահմանադրութիւնը եւ կը գնահատէ քաղաքական իրադրութիւնը, որովհետեւ ինքն է Սահմանադրութեան կողմէ նշուած իշխանութիւնը, որ կ'երաշխաւորէ Սահմանադրութեան բնականոն գործադրումը: Այս ընդհանուր կանոնը չի բացառեր, որ հայ օրէնսդիրը օրէնքը ընդունի կարգաւորելու համար Սահմանադրութեան 55րդ յօդուածի 14րդ կէտի կիրառումը:

Գ. – Հանրապետութեան նախագահը կրնայ միայն այնպիսի քայլեր առնել, որոնք կը համապատասխանեն իրադրութեան: Արդարեւ, Սահմանադրութեան 45-րդ յօդուածը ինքնին հիմնական արգելքներ կը դնէ Հանրապետութեան նախագահին առջեւ: Այդ յօդուածին համաձայն, Սահմանադրութեան 17-րդ, 19-րդ, 20-րդ, 39-րդ, 41-րդ, 42-րդ եւ 43-րդ յօդուածները, որոնք կը վերաբերին Մարդկային եւ Քաղաքացիի իրաւունքներուն եւ ազատութիւններուն, որոնք որեւէ պայմանի տակ չեն կրնար ոտնահարուիլ Հանրապետութեան նախագահին կողմէ, երբ 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտը կը գործադրուի: Վերջինս երբեք չի կրնար ոտնահարել սահմանադրական հետեւեալ իրաւունքները՝

– կեանքի իրաւունքը (յօդուած 17)՝ Հանրապետութեան նախագահը չի կրնար մահապատիժ հրամայել.

– խոշտանգումներու, դաժան եւ արժանապատուութիւնը նուաստացնող վերաբերմունքի եւ պատիժի արգիլումը (յօդուած 19).

– անձնական եւ ընտանեկան կեանքի անձեռնմխելիութեան իրաւունքը (յօդուած 20).

– հրապարակային, անկախ եւ անկողմնակալ դատարանի կողմէ դատուելու իրաւունքը (յօդուած 39).

– անմեղ համարուելու իրաւունքը (յօդուած 41).

– իր, ամուսնի եւ ազգականի դէմ ցուցմունք չտալու իրաւունքը, օրէնքի խախտումով ձեռք բերուած ապացոյցներու ուժ չունենալը, յանցագործութեան ժամանակ գործող օրէնքներով նախատեսուած պատիժներէն աւելի ծանր պատիժ նշանակելու արգիլումը, օրէնքներու անյետադարձութիւնը (irrétroactivité des lois) (յօդուած 42):

Ի՞նչ երաշխիքներ կան 17-րդ, 19-րդ, 20-րդ, 39-րդ, 41-րդ եւ 42-րդ յօդուածներուն մէջ թուարկուած իրաւունքներու պահպանման համար: Սահմանադրութեան 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտի կիրառումով անմիջապէս կը գործէ այդ յօդուածներու մէջ թուարկուած իրաւունքներու պահպանման վերահսկողութիւնը: Հիմնականին մէջ, Ազգային Ժողովի Մարդկային Իրաւունքներու Յանձնաժողովն ու հայաստանեան կամ միջազգային մարդկային իրաւունքները պաշտպանող կազմակերպութիւններն են, որոնք այդ վերահսկողութիւնը կը կատարեն: Երբ Սահմանադրութեան 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտը կիրառուի, այս մարմինները իրաւունք կ'ունենան ազատօրէն հետեւելու անհատ քաղաքացիներու, ինչպէս նաեւ կալանքի տակ եւ բանտերու մէջ գտնուող բանտարկեալներու նկատմամբ առնուած քայլերուն:

Նոյնպէս, Սահմանադրութեան մէջ ամրագրուած մարդկային միւս իրաւունքները, որոնք վերը թուարկուած յօդուածներուն մաս չեն կազմեր, պէտք է պահպանուին, բայց կրնան սահմանափակուիլ Հայաստանի նախագահին կողմէ միայն օրէնքով թոյլատրուած կարգով եւ դէպքերով (Սահմանադրութեան 43-րդ յօդուած): Եթէ հայ օրէնսդիրը չէ կարգաւորած Սահմանադրութեան մէջ ամրագրուած միւս իրաւունքները սահմանափակելու շրջանակն ու պարագաները, ապա Հանրապետութեան նախագահը իրաւունք չունենար իր սեփական հայեցողութեամբ նման սահմանափակումներ հրահանգելու: Հանրապետութեան այն նախագահը, որ կ'անտեսէ այս պայմանները, կը խախտէ Հայաստանի Սահմանադրութիւնը, հետեւաբար կրնայ այդ յանցանքով պաշտօնանկ ըլլալ:

Դ. – Երկու վերջին սահմանափակումներ կան Սահմանադրութեան մէջ: Հանրապետութեան նախագահը իրաւունք չունի Ազգային Ժողովը լուծելու (Սահմանադրութեան 63-րդ յօդուածի չորրորդ պարբերութիւն), ոչ ալ Ազգային Ժողովը կրնայ կառավարութեան անվստահութիւն քուէարկել Սահմանադրութեան 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտի կիրառման ժամանակ (յօդուած 84): Այս ձեւով, օրէնսդիր եւ գործադիր իշխանութիւնները կը շարունակեն գործել, եւ անոնց առանձին իրաւասութիւնները չեն կրնար խլուիլ Հանրապետութեան նախագահին կողմէ:

Բայց արդեօք սահմանադրական այս երաշխիքները բաւարա՞ր են: Ի՞նչ կը պատահի, եթէ Հանրապետութեան նախագահը Ազգային Ժողովը լուծէ նախքան 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտի կիրառումը: Ան կրնա՞յ այն ատեն, բացարձակ ազատութեամբ, խորհրդարանական վերահսկողութեան ամենայն բացակայութեամբ, այնպիսի քայլերու նախաձեռնել, որոնք կ'ոտնահարեն մարդկային իրաւունքները եւ սահմանադրական ազատութիւնները:

63-րդ յօդուածի երկրորդ պարբերութիւնն է, որ կը պատասխանէ այս մտահոգութեան: Ըստ այդ յօդուածին,

Ազգային ժողովի լիազօրութիւնները աւարտւում են նրա ընտրութեանը յաջորդող չորրորդ տարուայ յուլիսին՝ նորընտիր Ազգային ժողովի առաջին նստաշրջանի բացման օրը, երբ սկսւում են նորընտիր Ազգային ժողովի լիազօրութիւնները:

Այս յօդուածը յոյժ կարեւոր է, որովհետեւ ան նուազագոյնի կ'իջեցնէ քաղաքական թնճուկի հաւանականութիւնը: Ան կը հաստատէ, որ նոյնիսկ եթէ Ազգային Ժողովը լուծուի Հանրապետութեան նախագահին կողմէ 55րդ յօդուածի 14րդ կէտի կիրառումէն առաջ, Հայաստանի Խորհրդարանը տակաւին կը պահէ իր իշխանութիւնն ու լիազօրութիւնները եւ հետեւաբար, կը շարունակէ վերահսկել Հանրապետութեան նախագահի արարքները, մինչեւ յաջորդ Ազգային Ժողովի ընտրութիւնը:

Ինչպէս կը տեսնենք, կարեւոր սահմանադրական սահմանափակումներ դրուած են Հանրապետութեան նախագահին առջեւ, երբ ան Սահմանադրութեան 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտը կիրառէ: Անոնք կը սահմանափակեն Հանրապետութեան նախագահին կողմէ քաղաքական ամբողջ իշխանութիւնը գրաւելու եւ իր ձեռքերուն մէջ կեդրոնացնելու, եւ, այդպիսով, Հայաստանի մէջ բռնապետութիւն հաստատելու հնարաւորութիւնը: Բայց այս սահմանափակումները, որոնք ա փրիորի սահմանափակումներ են, առաւել եւս ամրացուած են Հանրապետութեան նախագահին վրայ դրուած ա փոսթերիորի վերահսկողութեամբ, որ պիտի քննարկենք յաջորդ մասին մէջ:

ԽԱՉԻԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ
Վարչական գիտութիւններու թեկնածու
Սահմանադրական իրաւունքի եւ
քաղաքական գիտութիւններու
դոքտորանտ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Ազգային ժողովը Սահմանադրութեան կողմէ օժտուած է Հանրապետութեան նախագահը պաշտօնանկ ընելու իրաւասութեամբ եթէ վերջինս պետութեան դէմ դաւաճանութիւն կամ այլ ոճիր գործէ (Սահմանադրութեան 57-րդ յօդուած):

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄՐԲԱԼՈՅՍ ՄԻՒՌՈՆ

Երիտասարդութեանս շրջանին երբ առաջին անգամ կարդացի թէ ինչպէս կը պատրաստուի Հայաստանեայց Եկեղեցիի Միւռոնը եւ թէ ինչ կը նշանակէ Սրբալոյս Միւռոնի օրհնութիւնը, կը յիշեմ որ խանդավառ հիացում մը զգացի միւռոնօրհնութեան գաղափարին նկատմամբ: Արտակարգօրէն չքեղ ու իմաստալից խորհուրդ մը կար միւռոնօրհնութեան մէջ: Ես մինչեւ այդ թուականը տակաւին յստակ կերպով չէի հասկցած թէ ինչ էր եւ ո՞ւրկէ կու գար միւռոնի այն քանի մը կաթիլը որով քահանան տակաւին նոր դրոշմած էր իմ առաջին զաւկիս ճակատն ու ձեռքերը մկրտութեան արարողութեան ընթացքին: Ես տակաւին ամբողջական պատկերացում չունէի միւռոնի խորհրդական նշանակութեան մասին, երբ մկրտութենէն երկու օր վերջ կ'երթայինք հաւաքուեցան եւ միւռոնէ հանեցին իմ մկրտեալ առջինեկ որդիս: Գիտէի որ ծայրագոյն յարգանքն ու ուշադրութիւնը ցոյց տալու էինք որդիիս միւռոնով օծուած ճակտին, աչքերուն, մանաւանդ ձեռքերուն, որոնք երկու օր սպիտակ ձեռնոցներով ծածկուած մնացած էին եւ որոնք այդ ձեռնոցէն դուրս բերուեցան յատուկ արարողութեամբ: Բայց թէ ինչ բան յարգած կ'ըլլայինք միւռոնը յարգելով, յստակ կերպով չէի գիտեր:

Շատեր ալ տակաւին չեն գիտեր թէ բնաւ թէ ուրկէ՞ն հեռուներէն, ուրկէ՞ն հիներէն եկած անտեսանելի կաթիլ մը, կաթիլի մասնիկ մը, կաթիլի աթոմ մը կայ այն միւռոնին մէջ որով դրոշմուած է իրենց ճակատը, կամ իրենց երախաներուն ճակատը: Հին միւռոնէն մնացած եւ նոր միւռոնին խառնուած այդ կաթիլը ուրկէ՞ն հիներէն կու գայ, ո՞ր հայրապետներուն եւ քանի՞ հայրապետներու ձեռքով օրհնուած միւռոններէն բաժին մը կայ, գիտե՞նք արդեօք: Հինէն եկած ու նորին խառնուած միւռոնը ժամանակի մէջ երկարող ողեղէն կամուրջ մըն է, որ հին միւռոնը նոր, նոր միւռոնը հին կը դարձնէ եւ երկուքը կը միացնէ մէկ կաթիլի մէջ, հոնկէ բաժին հանելու համար բոլոր այն հայ հաւատացեալներուն, որոնք կեանքի պիտի կոչուին, որոնք պիտի մը կրբատուին ու պիտի ամուսնանան, երկրագունտի վրայ ուր որ ալ ապրին:

Բայց ինչ որ միւռոնի նկատմամբ իմ խանդավառ հիացումիս վրայ նոր հիացումներ աւելցուց, այն էր որ սկզբնական շրջաններուն չէի գիտեր որ միւռոնը կը պատրաստուի քառասուն տեսակ բուրումնաւէտ ու քաղցրաբոյր բոյսերէ ու ծաղիկներէ: Աշխարհի զանազան անկիւններէն հաւաքուած ու մէկտեղուած այդ բոյսերէն շատերուն անունները իսկ մեզի անծանօթ էին, բայց անոնք կու գային իրենց գոյնէն ու բոյրէն, իրենց համէն ու նիւթէն բան մը աւելցնելու Հայաստանեայց Եկեղեցիի մեր միւռոնին վրայ, միւռոն՝ որ աշխարհի ամէն կողմէն եկած այդ տարաշխարհիկ բոյսերը յանկարծ հայկական կը դարձնէր:

Բայց ինչ որ միւռոնին կու տայ ամէնէն խորհրդաւոր իմաստը, ա՛յն է թէ այդ միւռոնին մէջ անպայման կայ մեր պատմութեան մէջ օրհնուած առաջին միւռոնէն մասնիկ մը: Այդ առաջին միւռոնը ամէն եօթը տարին անգամ մը կը թարմանայ նոր միւռոնով, բայց չանհետանար, ու նոր միւռոնին հետ միասին անսպառ գանձի մը նման կը բաշխուի աշխարհի բոլոր հաւատացեալ Հայերուն: Ինչպէս պատարագէն բխած Ողջոյնը, որ սարկաւագի մը բերնէն կ'արձակուի ու այնուհետեւ ալիք առ ալիք կը բաշխուի բոլոր հաւատացեալներուն, ինչպէս կը բակն ու բոյր, որ խորանէն կ'իջնէ ու ալիք առ ալիք կը վառէ հաւատացեալներուն ձեռքի մոմերը, սրբալոյս միւռոնն ալ կ'իջնէ պատմութեան խորքէն ու կաթիլ առ կաթիլ կը բաշխուի հազարաւոր տարիներէ ի վեր մեր եկեղեցին հաւատարիմ մնացած զաւակներուն: Այսպէս է որ մկրտութեանս ընթացքին իմ ճակտիս վրայ դրոշմուած միւռոնը ճիշդ այն միւռոնն է որով դրոշմուած էր Հօրս, մօրս, մեծ-հօրս ու երկու հարիւր տարի առաջուան նախնիներուս ճակատը: Ես այդ միւռոնով իսկ կապուած եմ նախնիներուս, ինչպէս կապուած եմ արեամբ եւ անունով:

Ո՞վ կը պատրաստէ քառասուն տեսակ բոյսերէ կազմուած այդ միւռոնը, եւ

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ԳԻՐԵՐ

ՀՌՈՄԻ ՊԱՊԻՆ
ԼԱՏԻՆԵՐԷՆ
ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿ
ՔԱՀԱՆԱՅՈՒԹԵԱՆ 50-ԱՄԵԱԿԻ
ԱՌԻԹՈՎ

ԱՌ ՄԵԾԱՅԱՐԳ ԵՂԲԱՅՐ

ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

Տիտղ. Արքեպիսկոպոս Սեբաստիոյ Հայոց
եւ Առաջնորդ Կաթողիկէ Հայոց
Արեւելեան Եւրոպայի

Մինչ աւ'ա քահանայական Կարգիդ անցեալ յիսուն տարիներու յիշատակը կը կատարես, կու գանք քեզի ուղղել, Մեծարգոյ Եղբայր, շնորհաւորական այս նամակը, այն մեծ յոյսով՝ թէ մխիթարանք պիտի պարգեւէ քեզի, ինչպէս արդարեւ Մենք կը ցանկանք:

Ու որպէսզի առաւելապէս քեզի հետ կցուինք Աստուծմով, թող թոյլ տրուի Մեզի վերյիշել ցարդ քու ապրած ժամանակաշրջանի ընթացքը. զի քու կեանքդ բազում դրուագներէն մէկ քանին յատակելն օգտակար է: Տակաւին պատանի՝ մտար Վենետիկի Մխիթարեան Հայրերու Կարգը, Սուրբ Ղազար կղզին մէջ: Քահանայական սուրբ աստիճանով պսակուեցար, փիլիսոփայական և աստուածաբանական գիտութիւններու ուսման նուիրուեցար, նոյն նիւթերու բարձր աւանդումն արժանանալով, անոնց աւարտին: Շրջակային ու հոգեկան ձիրքերով օժտուած պատասխանատու պաշտօններ վարեցիր քու Ուխտիդ ծոցին մէջ, որուն Ընդհանուր Առաջնորդի մեծագոյն պարտականութիւնն ալ քեզի յանձնեց այն Առաքելական Աթոռը:

Ընտիր բարեմասնութիւններով հարուստ, խորապէս հմտացար՝ ծիսական, աստուածաբանական ու պատմական գիտելիքներու ծանօթութեան մէջ, հրապարակագրական բարձրորակ ձիրքերով, ինչպէս գործերդ կը վկայեն միաձայն: Կ'աւելնայ այս բոլորին վրայ՝ հովուական փորձառութիւնը, 1991 թուականէն աղէն, երբ յանձն առիր հոգեւոր խնամածութիւնը Հայաստանի եւ Արեւելեան Եւրոպայի Հայ Կաթողիկէ համայնքներուն, որոնք տարիներով, աւա՛ղ, զրկուած մնացեր էին իրենց ընիկ ծէսի քահանաներէն: Ու որպէսզի լաւագոյն նուիրումով ծառայես այդ համայնքներուն, 1992 թուականին, անոնց Հովիւ նշանակեցինք քեզ, եւ Մեր ձեռքերով՝ Եպիսկոպոսական Դասին բարձրացուցինք քեզ, Վատիկանի Մայր Տաճարին մէջ: Այժմ եւս, Եպիսկոպոսական աստիճանովդ, այդ միեւնոյն առաքելութիւնը կը վարես յօժարութեամբ, առանց երբեք դոյզն կերպով խնայելու առողջական անպաստ պայմաններուդ:

Գիտակից ենք, Մեծարգոյ Եղբայր, որ փառաբանական գովերգներով դուն հիմա գոհութիւն կը մատուցանես Աստուծոյ, եւ քեզի շնորհուած բոլոր պարգեւներուն համար՝ անհատնում երախտագիտութեամբ կը դիմես Անոր:

Այս նուիրական առիթով՝ Մենք քեզի հետ ենք, լաւագոյն մաղթանքներով, ու քեզի միացած՝ աղօթքներ կը բարձրացնենք, որ լիանաս երկնային շնորհքներով, ի նպաստ Աւետարանի տարածման: Իմանալով թէ ներկայիս ոչ այնքան քաջառողջ ես, Մենք եղբայրական գուրգուրանքով քեզի մօտիկ կը զգանք Մեզ, եւ կ'աղօթենք որ Տէրը փարատէ քու ցաւերդ, հոգիով ու մարմնով զօրացնէ ու միշտ քեզ իր օգնութեամբ պաշտպանէ:

Հուսկ, որպէս գրաւական քաջալերանքի, հաճոյքով եւ յօժարութեամբ քեզի կը շնորհենք Մեր Առաքելական Օրհնութիւնը, որ անշուշտ կը տարածուի Հայ Կաթողիկէ Համայնքիդ բովանդակ կղերին ու հաւատացեալներուն վրայ:

Տրուած՝ Վատիկանի Պալատէն, 1996 թուականի Օգոստոս ամսու 6-ին, Մեր Քահանայապետութեան տասնեւութերորդ տարին.

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՊՕՂՈՍ Բ.

⁂

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐ

ՏԻՏՂՈՍԱՒՈՐ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ
ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ
ՀԱՅՐ ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆԻՆ
ՀԱՅՐ ՊՕՂՈՍ Ծ. ՎՐԴ. ԱՆԱՆԵԱՆԻՆ

Խոր յարգանք տածելով Ձեր մեծագոյն աւանդի նկատմամբ, հայագիտութեան եւ հոգեւոր գործունէութեան ասպարէզներում՝ շնորհաւորում եմ Ձեր քահանայական ձեռնադրութեան 50-ամեակը:

Մաղթում եմ Ձեզ առողջութիւն եւ երկարակեցութեան, նորանոր ստեղծագործական յաջողութիւններ:

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
Հայաստանի Հանրապետութեան
Նախագահ

Երեւան
7 Սեպտեմբերի 1996 թ.

...ինչ կը զգայ արդեօք երբ այդ միւռոնը կը պատրաստէ: Ան անշուշտ որ ձեռքին մէջ ունի տետրակ մը, որուն էջերուն վրայ մի առ մի գրուած են թէ ո՞ր նիւթերէն որքա՞ն պիտի գործածէ նոր միւռոնը պատրաստելու համար: Բայց ես գիտեմ որ քառասուն բոյսերէ ու ծաղիկներէ կազմուած այդ ցանկէն դուրս աներեւոյթ ու աննիւթական բաներ ալ կան, որոնք կը խառնուին միւռոնին եւ զայն կը սրբացնեն: Մեր նախնիներուն աղօթքէն, մեր նախնիներուն ուրախութեան ու տառապանքի արցունքներէն, միւռոնով օծուած եկեղեցական իրեղէններու ու ձեռքերու վրայ մեր նախնիներուն շրթներով դրուած երկիւղած համբոյրներէն, մեր նախնիներուն պաղատագին աղօթքներէն, հոսեցուցած քրտինքէն մասնիկներ ալ կան, որոնք կ'աւելնան քառասուն տեսակ ծաղիկներու ու բոյսերու վրայ: Եւ ասոնք են որ միւռոնը այնքան սուրբ կը դարձնեն, որքան սուրբ կը դարձնէ կաթողիկոսի օրհնութիւնը: Եւ ասոնք են անշուշտ նոր միւռոնին վրայ կ'աւելնան, որպէս ամէնէն թանկագին մէկ մասնիկը հին միւռոնին:

Ո՛վ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Սրբալոյս Միւռոն, որուն օրհնութեան ականատես ըլլալու անկէ շնորհ մը եւս ստանալու համար հպարտօրէն հաղորդուելու քիլոմեթր ճամբայ կը կտրենք դէպի հոգեւոր մայր կեդրոն, ո՛ Սրբալոյս Միւռոն, անպակաս եղիր մեր տուներէն, մեր թոռներուն եւ մեր յաջորդ սերունդներուն ճակտէն ու հոգիէն:

Բ. Հ.

Լ Ի Բ Ա Ն Ա Ն

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ. -- Սեպտեմբեր 1-ի ընտրութիւններու արդիւնքները տուած էինք Սեպ. 4-ի մեր թիւով: Ստորեւ «Ազդակ»ի տուած մանրամասնութիւնները այդ առընչութեամբ. --

⁂

Պաշտօնական արդիւնքները, որոնք հրապարակուեցան Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 2-ի երեկոյեան, ապացուցեցին, որ մեր թեկնածուները՝ մէթր Խաչիկ Պապիկեան, Յակոբ Տեմիրճեան, մէթր Յակոբ Զուլախատարեան, Աբրահամ Տէտէեան եւ տոքթ. Եղիա Ճէրէճեան ոչ միայն ջախջախիչ առաւելութիւն ձեռք ձգած են այլ թեկնածուներու վրայ, այլ բոլոր համայնքներէն ընտրեալներուն շարքին կը գրաւեն առաւելագոյն քուէները ձեռք բերողներուն շարքին, ինչ որ ապացոյց է Հայութեան հարազատ թեկնածուներուն ու անոնց զօրակցողներուն նկատմամբ պէյրութցի բորոզներուն համակրանքին եւ վստահութեան:

Հայութեան դերակատարութեան եւ ներկայութեան անդրադարձան մէթր Խ. Պապիկեան եւ վարչապետ Հարիրի, մամլոյ յայտարարութիւններու ընթացքին: Մէթր Խ. Պապիկեան լուսարձակի տակ առաւ իր խոստումին տէրը կանգնելու Հայութեան կեցուածքը, իսկ վարչապետը չէջտեց Պէյրութի աթոռներուն քառորդին արդար իրաւատէրը ըլլալու Հայութեան հանգամանքը:

Պէյրութի ընտրութիւններուն պաշտօնական արդիւնքներէն, հայ թեկնածուներ կը ներկայանան հետեւեալ պատկերով.

ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ

Խաչիկ Պապիկեան՝ 55,381 ձայն

Յակոբ Տեմիրճեան՝ 54,466 ձայն

Եղիա Ճէրէճեան՝ 50,036 ձայն:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ

Յակոբ Զուլախատարեան՝ 53,833 ձայն:

ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ

Աբրահամ Տէտէեան՝ 52,372 ձայն:

Ստորեւ՝ հայ եւ հայանուն չընտրուած թեկնածուներու ստացած քուէները.

Մկրտիչ Պուլտուգեան՝ 14,930 ձայն

Միհրան Սեֆէրեան՝ 14,411 ձայն

Քարիմ Բագրատունի՝ 12,798 ձայն

Անթուան Շատէր՝ 12,971 ձայն.

Լինտա Մաթար՝ 7,470 ձայն

Թոմաս Միսպիրեան՝ 919 ձայն

Յակոբ Եսայեան՝ 366 ձայն:

Հայ թեկնածուները այցելութիւններ տուին ընտրութեանց կեդրոնները եւ մօտէն հետեւեցան քուէարկութեանց ընթացքին: Անոնք այցելութիւններ տուին նաեւ ՀՅԴ ակումբներ, ծանօթանալու համար ՀՅԴ ընտրական մեքենային աշխոյժ աշխատանքին:

Կէսօրին, ՀՅԴ Սարդարապատ ակումբ այցելեց նախարար Յակոբ Տեմիրճեան, որ աւելի ուշ, երեկոյեան, իր կնոջ հետ երկրորդ այցելութիւն մը տուաւ քուէարկութեան կեդրոններուն փակումէն ետք եւ շնորհակալութիւն յայտնեց իրեն ցուցաբերուած զօրակցութեան համար: Այցելութիւններ տուին նաեւ մէթր Խաչիկ Պապիկեան, մէթր Յակոբ Զուլախատարեան եւ Աբրահամ Տէտէեան:

Պէյրութի մէջ արձանագրուած շուրջ 377 հազար քուէարկողներէն քուէարկութեան մասնակցած են շուրջ 31-էն 35 առ հարիւրը՝ 116 հազարէն 120 հազար հոգի:

Լրատու աղբիւրներու եւ քաղաքական շրջանակներու նկատողութենէն չվրիպեցաւ հայ համայնքի դաւակներուն մեծաթիւ մասնակցութեան իրողութիւնը: Քուէատուփերու փակումէն կարճ ատեն մը ետք, հեռատեսիլի կայան մը յայտնեց որ քուէատուփ ուղղուած Հայերուն թիւը կը տարուբերի 12-էն 15 հազարի միջեւ:

Պէյրութի ընտրութիւնները նոր նուաճումի մը առիթը տուին Հ. Յ. Դաշնակցութեան Լիբանանեան ընտանիքի ընտրական մեքենային, այնպէս, ինչպէս եղած էր 15 օր առաջ, Մեթնի ընտրութիւններուն առիթով:

Ամբողջ օրուան ընթացքին, քուէարկութեան կեդրոններէ տրուած տեղեկագիրներուն թէ կարգ մը թեկնածուներու հետ հարցազրոյցներու ընթացքին, հեռատեսիլի մէկէ աւելի կայաններ լուսարձակի տակ առին Հայութեան աշխոյժ ներկայութիւնը, մեծ թիւերով քուէարկութեանց մասնակցութիւնը և մանաւանդ քաղաքական մեր ղեկավարութեան ու ժողովուրդին միջեւ փոխադարձ վստահութիւնը ապացուցող կարգապահութեան փաստը (թէեւ կարգ մը թեկնածուներ կամ կայաններ կը փորձէին այս պատկերը ներկայացնել իբրեւ ժխտական երեւոյթ...):

Եթէ մեր ընտրական մեքենան ընդհանրապէս բանեցաւ գոհացուցիչ կերպով, նոյնը կարելի չէ ըսել պետական ընտրական մեքենային աշխատանքի տարողութեան մասին: Արդարեւ, ինչպէս ընտրութիւններուն առաջին երկու հանգրուանին (եւ ասիկա՝ ոչ միայն հայ ընտրողներու պարագային), նոյնպէս ալ երէկ, քուէարկութեան կեդրոններուն ցանկերուն մէջ ի յայտ եկան բազմաթիւ սխալներ, ինչ որ պատճառ դարձաւ մեծ թիւով քաղաքացիներու քուէարկելու իրաւունքէն զրկուելուն:

Պէյրութի ընտրութիւններէն հինգ օր առաջ, Օգոստոս 27-ին, Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան, Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան Կուսակցութեան ու Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան ներկայացուցիչներ, «Թէքէեան» կեդրոնի մէջ գումարեցին միջ--կուսակցական ժողով, ուր լոյսի տակ առնուեցան Պէյրութի երեսփոխանական ընտրութեան հետ առընչուող զարգացումները:

Միջ--կուսակցական հանդիպումը արծարծեց ընտրապայքարային հարցեր, շեշտը դնելով Հայութեան զանգուածաբար ընտրութեան մասնակցելու անհրաժեշտութեան վրայ:

Փոխ--համաձայնութեան մթնոլորտի մէջ տեղի ունեցած միջ--կուսակցական ժողովը կոչ ուղղեց ժողովուրդին, 1996 Սեպ. 1-ի ընտրութեան մասնակցելու եւ քուէարկելու վարչապետ Ռաֆիք Հարիրիի գլխաւորած ցանկին, որուն հայ հինգ թեկնածուները՝ մէթր Խաչիկ Պապիկեան, Յակոբ Տեմիրճեան, տոքթ. Եղիա Ճէրէճեան, մէթր Յակոբ Զուլախատարեան եւ Աբրահամ Տէտէեան կը ներկայացնեն հայ երեք ազգային կուսակցութիւններու համախոհական ցանկը:

Կիրակի, Օգոստոս 25-ին, ՀՅԴ Լիբանանի Կեդրոնական կոմիտէն այս ցանկին շուրջ համաձայնութեան հասած էր վարչապետ Հարիրիի հետ:

Պէյրութի ընտրութեանց թեկնածուներու գրանցման ժամկէտէն առաջ (Օգոստոս 22), Անդրէ Թապուրեան եւ Արա Երեւանեան, ընդառաջելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան Լիբանանի Կեդրոնական Կոմիտէի առաջարկին՝ դրած էին իրենց թեկնածութիւնը Պէյրութի Հայ Առաքելական աթոռներուն համար: Իրենց թեկնածութիւնը դնելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան տրամադրութեան տակ, երկու նախկին երեսփոխանները նպատակ ունէին նպաստելու հայկական միասնական ներկայացուցչութեան մը կազմութեան:

Քաղաքական ներկայ իրադրութեան թելադրանքով, համախոհական ցանկի կազմութենէն ետք, Անդրէ Թապուրեան եւ Արա Երեւանեան քաշեցին իրենց թեկնածութիւնը, կրկին ընդառաջելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջարկին: ՀՅԴ Լիբանանի Կեդրոնական Կոմիտէն հրապարակաւ շնորհակալութիւն յայտնեց երկու ազգայիններուն, որոնք այս առիթով անգամ մը եւս տուին իրենց ազգային յանձնառութեան փաստը: Ընկ. Շահէ Պարսումեան, որ նոյն պայմաններուն տակ, Կեդրոնական Կոմիտէի որոշումով ներկայացուցած էր իր թեկնածութիւնը, զայն յետ կոչեց Կեդր. Կոմիտէի որոշումով:

Իսկ Սուրէն Խանամիրեան, որ պաշտօնապէս ոչ մէկ կուսակցութեան աջակցութիւնը կը վայելէր, ի տես հայ կուսակցութիւններու միակամ կեցուածքին, քաշեց իր թեկնածութիւնը:

Պէյրութի ընտրութիւններու նախօրեակին, Չորեքշաբթի, Օգոստոս 28-ին, Պուրճ Համուտի «Շաղզոյեան» կեդրոնի հաւաքավայրին մէջ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան կազմակերպութեամբ տեղի ունեցաւ ընտրական միթինկ մը, որուն մասնակցեցան շուրջ քսան հազար հայորդիներ:

Հաւաքի առաջին բաժնին ներկայ եղան վարչապետ Ռաֆիք Հարիրի եւ իր գլխաւորած «Պէյրութի Որոշումը» ցանկին անդամները: Խօսք առին նաեւ Խաչիկ Պապիկեան, մէթր Յ. Զուլախատարեան, վարչապետ Հարիրի եւ ՀՅԴ Լիբանանի Կեդր. Կոմիտէի անդամ ընկ. Կարօ Յովհաննէսեան:

Հաւաքին յաջորդեց երգահանդէս, ուր ելոյթ ունեցաւ Պէյրութ հրաւիրուած Ցարութ Փամպուքճեան, իսկ օրուան անակնկալը եղաւ Գառնիկ Սարգիսեան:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց սիրելի եղբօր՝
Զօհրապ Մուրատեանի
յիշատակին, անոր մահուան 7-րդ տարելիցին առթիւ, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մուրատեան 1.000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները եկեղեցւոյ պայծառութեան համար, Խաղողօրհնէքի առթիւ. — Պ. Վաղինակ Միքճեան 1.000 Ֆր., Տիկին Արփինէ Միքայէլեան, Տիկին Աղաւնիի Պաչըպէօյիւքեան, Տէր եւ Տիկին Սերժ Հերփոյեան 100-ական Ֆր., Տիկին Թագուհի Ղազարեան 50 Ֆր.:

LA COMMUNAUTE ET LES EGLISES ARMENIENNES D'ISSY-LES-MOULINEAUX / CLAMART / MEUDON

vous convient à un

GALA ARTISTIQUE
AU PROFIT
DU FONDS ARMENIEN DE FRANCE

En présence de **S.E.M. VIGUEN TCHITETCHIAN**, Ambassadeur d'Arménie,
et de **M. ANDRE SANTINI**, Député-Maire d'Issy-les-Moulineaux

Le Dimanche 29 Septembre à 15 heures
dans la Salle du Palais des Arts et des Congrès d'Issy-les-Moulineaux
25, avenue Victor Cresson (métro Mairie d'Issy)

Au programme :
La chanteuse Anahid Charian (venue spécialement d'Arménie), la Chorale Daron et l'Ensemble Arménien Navasart. Exposition dans le hall.
Projection de deux films sur l'Arménie, le Karabagh et le Fonds Arménien.

Allocution de M. BEDROS TERZIAN
Président du Fonds Arménien de France

Participation aux frais — Entrée gratuite pour les enfants (-12 ans).

INFORMATIONS CULTURELLES

Autour de l'Exposition
ARMENIE
entre Orient et Occident

I — PROJECTION-DEBAT

LE CINEMA ARMENIEN
Mercredi 18 Septembre à 18h30
Auditorium de la Galerie Colbert
(2, rue Vivienne - 6, rue des Petits-Champs
Paris 2ème).

Entrée libre

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
La *Section*
« Satenig » de Vaulx-en-Velin
organise

un grand bal

A L'OCCASION DU
8EME *ANNIVERSAIRE*
DE SA CREATION

Samedi 14 Septembre à partir de 20 h

Sous la présidence d'honneur de
M. MAURICE CHARRIER
Maire de Vaulx-en-Velin
au Centre Culturel *«Charlie Chaplin»*
Place de la Nation — Vaulx-en-Velin
avec la participation du grand chanteur populaire
Paul BAGHDADLIAN
et l'*Orchestre «A N I»*
Entrée : 120 F. Parking surveillé
Pour tous renseignements :
78. 77. 63. 93 / 72. 04. 10. 81

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

UGAB-Paris IDF

RENTREE 1996

Les inscriptions aux différents cours(*) de l'Ecole de l'UGAB — PARIS Ile-de-France auront lieu
le Samedi 21 Septembre
de 14h30 à 18h,
au Centre Culturel Alex Manoogian,
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Les cours débuteront
le Samedi 5 Octobre.

(*) *Arménien, Chorale d'Enfants et d'Adultes, Musique Traditonnelle, Danse Arménienne, Théâtre d'Enfants et d'Adultes.*

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը կը փնտռէ Տնօրէն կամ Տնօրէնուհի Կոնէսի Հանգստեան Տան համար:

Ենթական պէտք է ըլլայ թէ՛ հայախօս եւ թէ ֆրանսախօս:

Դիմումնագիրը եւ CV-ն ղրկել հետեւեալ հասցէին. —

A.A.A.S. — 77, rue La Fayette,
75009 PARIS

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբը նոր երգիչ-երգչուհիներ կ'ընդունի 1996-97 տարեշրջանին համար, մինչեւ Սեպտեմբեր 30:

Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի հեռաձայնել ամէն օր 91 77 84 70 թիւին, առաւօտները ժամը 9.30-էն մինչեւ 12:

SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS A PARTIR DE
3700F
RENSEIGNEMENTS ET RESERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

PARIS-EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 85 48 - FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

STUDIO VICKEN PARIS 96

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15, Խաչվերաց. Տօն է Վերացման Սրբոյ Խաչին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10.30-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45-ին:

Կը պատարագէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:
Կէսօրէ ետք ժամը 4-ին կը կատարուի խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր-Անդաստան:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 16. Տօն է խաչի: Յիշատակ Մեռելոց:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15, Խաչվերաց: Տօն է Վերացման Սրբոյ Խաչին:

Այս առթիւ, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԴԱՒԻԹ ԱՐՔ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Լուսարարապետ
Երուսաղէմի Սուրբ Աթոռին

Կէսօրէ ետք ժամը 5-ին կը կատարուի մեծահանդէս Թափօր-Անդաստան:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15. Տօն է Խաչվերացի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 16. Մեռելոց:

Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11-ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՏՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ժամը 10-ին պատարագ:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւը՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Le Dimanche 15 Septembre aura lieu

La Grande Fête Champêtre

de l'ASSOCIATION SAINTE-CROIX

qui se déroulera dans les jardins du Dr et Mme Keghian
4, rue du Dr Rampont, à Villiers-le-Bel

Au programme :

— Grande Messe à 11 heures;
— Repas;
— Musique par notre orchestre;
— Jeux pour les enfants;
— Tirage de la Tombola.

Participation aux frais : Adultes : 120 F.
Enfants : 80 F.
Réservation : Tél. : 42 78 31 93 (Paroisse)
43 26 50 43 (Centre Culturel).

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 14-15
SAMEDI - DIMANCHE
14-15 SEPTEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.940 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.940

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ, Սեպտեմբեր 13-ին կը վերջացնէր լեհական իր ճամբորդութիւնը: Այս այցելութեան առթիւ, անդրադառնալով Լեհաստանի անդամակցութեան Եւրոպական Միութեան, ճշդեց թէ այն պէտք է իրագործուի 2000 թուականէն ետք: Այս վերջին օրուան յայտագրին մաս կը կազմէր այցելութիւն մը Աուշվից, ուր իրեն պիտի ընկերանային փարիզեան Տրանսի արուարձանի լիսէի մը շուրջ 100 աշակերտները: Տրանսի կը գտնուէր արգելափակման կայան մը, գրաւման շրջանին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ, ինչպէս կ'ակնկալուէր, ձերբակալուեցաւ Նիքոլայի մարդասպանը որ իրեն պէս 15 տարեկան տըղայ մըն է, ծագումով մաղրեպցի: Ենթական ծանօթ էր ոստիկանութեան քանիցս ձերբակալուած ըլլալով յարձակումներու, գողութիւններու եւ նման յանցագործութեանց համար: Մայրը կը բացատրէ որ հօրը մահէն ետք, երեք տարի է տղան բոլորովին փոխուած էր եւ ինք ալ չէր կրնար զսպել, ոչ ալ արգելք հանդիսանալ իր դէշ կապերուն այլ երիտասարդներու հետ:

ԱՐԱՖԱԹ, որ Թոքիօ այցելութիւն մը կը կատարէ, յայտարարեց որ Իսրայէլեան շրջափակումը Գազա, կարգ մը շըրջաններ սովի մատնած է: Ըստ իրեն շըրջափակումը օրական եօթը միլիոն տոլարի կորուստ մը կը պատճառէ Պաղեստինի:

ՉԷՉԷՆԻԱՅԷՆ ռուս զօրքերու քաշուելու գործողութիւնը առկախուած է, որովհետեւ գերիներու փոխանակութեան հարցը չէ կարգադրուած, յայտարարած է զօր. Տիխոմիրով, ռուսական զօրքերու հրամանատարը: Պատճառը այն կը նըկատուի որ Չէչէններու յանձնած ցանկին մէջ «ռուսական բանտերը գտնուող ոճրագործներ կան» եւ Ռուսերը կը ճըշդեն որ երբեք չեն համաձայնիր նման փոխանակութեան մը:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ Խորհրդարանին նախագահը՝ Ռասուլ Կուլիեւ հրաժարած է Սեպտ. 11-ին, իբրեւ հետեւանք Ալիեւի կուսակցութեան, –որու ինք ալ անդամ էր–, ծանր մեղադրանքներուն՝ իր հասցէին: Կուսակցութեան բիւրօն քննադատած է զինքը որ երկրին տնտեսութիւնը մաֆիային ծառայել կու տայ: Հրաժարականը ընդունուած է 110-ի վրայ 98 ձայնով: Հաւանական կը նկատուի որ դեսպան նշանակուի Նորվեկիա:

ԵԼՑԻՆ հանգստեան իր տունէն վերադարձած է Մոսկուա ուր բժիշկները, նաեւ Միացեալ-Նահանգներէն եկած մասնագէտ վիրաբոյժ մը, նոր քննութիւններէ ետք պիտի որոշեն գործողութեան թուականը: Կ'ըսուի թէ Ելցին, հաւանաբար իշխանութեան փոխանցում մը կատարէ, գործողութեան եւ ապաքինման շրջանին:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ զինուորական բարձրագոյն պատասխանատուն՝ զօր. Լիու Հուաքինկ քանի մը օրուան պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Ֆրանսա: Այցելութիւնը որոշ լարուած մթնոլորտի մը մէջ տեղի կ'ունենայ, որովհետեւ Չինաստան կը մեղադրէ Ֆրանսան որ 60 միրաժ-2005 ծախեց Թայվանի (ազգ. Չինաստան): Չինացին ուզած էր անպաշտօն այցելել ֆրանսական երկու կարեւոր կայանները՝ Իսթր եւ Շեռպուր ուր կը շինուին ընդծովեաները, ինչ որ չնորհըւեցաւ իրեն:

ՊԱՊԻՆ Ֆրանսա ժամանումը Գլովիսի մկրտութեան 1500-ամեակի հանդիսութեանց առթիւ, կը շարունակէ մեծ բանավէճերու նիւթ ծառայել, անոնց կողմէ մանաւանդ որ այս ամբողջը ժխտումը կը նկատեն Ֆրանսայի Հանրապետութեան աշխարհական բնոյթին: Փարիզի Արքեպիսկոպոսն ալ՝ ծիրանաւոր Լիւսթիժէ հարցազրոյց մը տուաւ Ֆիկառօ-ի, միտքերը հանդարտեցնելու համար, ձագկելով որ՝ «Պապը հարուածելով, պատմութիւնը կը զոհուի»: Գլովիսի մկրտութիւնը որ ի դէպ, ըստ կարգ մը պատմաբաններու եւ Լառուսի, տեղի ունեցած է 498-ին (եւ ոչ՝ 496-ին) Ռէնս, կ'ոգեկոչուի որպէս քրիստոնէացումը Ֆրանսայի եւ այդ հարցն իսկ է որ խնդրոյ առարկայ կ'ըլլայ: Արդէն իսկ ցոյցեր տեղի կ'ունենան Պապին ժամանման դէմ: Առարկութիւններ կան նաեւ որովհետեւ հանրային պիւտճէէն կ'ապահովուին տօնակատարութեանց եւ Պապին այցելութեան ծախքերու մէկ մասը:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ հիւսիս-արեւմտեան մէկ թաղամասին մէջ ռմբափորձ մը գործըւած է Սեպտեմբեր 12-էն 13 լուսնալիք գիշերը: Ռումբը պայթած է շէնքի մը վերելակին մէջ. մէկ հոգի մեռած է, կին մըն ալ վիրաւորուած է:

ՅԱՋՈՐԴ ԹԻՒՈՎ՝

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ՝

12 ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

Ի յուշ Երուանդ Օտեանի մահուան 70-ամեակին (1926, Հոկտ. 3) կը սկսինք հրատարակել իր այս քիչ ծանօթ գործը, որու համար Յակոբ Օշական կը գրէր. –

«Պարզ, ուղղակի, գրեթէ առանց գրականութեան, անոր ոճը յարմաբացոյն գործիքն է՝ տրուած շրջանէ մը ընդհանուր, յատկանշական գիծեր հաւաքելու: Իր "Տասներկու տարի Պոլսէն դուրս"ը անկորուստ ու թանկագին յիշատակարան մըն է որ այդ պղտոր շրջանին հաւատարիմ հայելին կը մնայ»:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 11/13)

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՉՈՐՐՈՐԴ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԸ

Սեպտեմբեր 9-ին Հայաստանի Ազգ. Ժողովը սկսած է իր չորրորդ նստաշրջանի աշխատանքները, որոնք Սահմանադրութեան համաձայն, պէտք է տեւեն մինչեւ Դեկտեմբերի կէսը:

Նստաշրջանի օրակարգը կ'ընդգրկէ 4 տասնեակէն աւելի օրինագիծերու քըննարկումը:

Ըստ Ազգ. Ժողովի նախագահ Բաբգէն Արարքցեանի, աշխատանքի բաւական ծանրաբեռնուած յայտագիր մը կը սպասէ խորհրդարանականներուն, քանի որ Ազգ. Ժողովը պէտք է պատրաստէ նաեւ քաղաքացիական դատավարութեան մասին օրէնսդրքի նախագիծը:

⁂

Վ. ՄԱՎԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Սփիւռքահայ ծանօթ գրող Վահրամ Մավեանի (1926 – 1983) ծննդեան 70-ամեակին առթիւ Հայաստանի Գրողներու Տան մէջ երեկոյթ մը տեղի ունեցած է: Բացման խօսքը արտասանած է Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահ Հրանտ Մաթեւոսեան: Վ. Մավեանի մասին խօսած են Լեւոն Հախվերդեան, Սիլվա Կապուտիկեան, Միլանոյէն Տիգրան Ալեքսանեան. ելոյթ ունեցած է Գարեգին Ա. Կաթողիկոսը: Յոբելինական այս երեկոյթին ներկայ եղած են նաեւ յոբելեարին այրին՝ Իվոն Մավեան (Փարիզ), հոգեւոր բարձրաստիճան անձեր, հայրենի եւ սփիւռքահայ ծանօթ մտաւորականներ:

⁂

ՇԱՌԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐ ՀԱՄԵՐԳՆԵՐ ԿՈՒ ՏԱՅ

Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան հինգերորդ տարեդարձին առթիւ Սեպտեմբեր 20-21-ին, Շառլ Ազնաւուր համերգներ կու տայ Երեւանի Ազգ. Օփերայի դահլիճին մէջ:

Ազնաւուր Հայաստան հրաւիրուած է կառավարութեան կողմէ: Արուեստագէտը Երեւան կը ժամանէ Սեպտեմբեր 18-ին իր նուագախումբին հետ:

⁂

ՀԻՒԼԷԱԿԱՅԱՆԻ ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆԸ ԳՐԵԹԷ ԱՒԱՐՏԱԾ

Հիւլէակայանի նախազգուշական վերանորոգման համար Ռուսաստանի բերող քաղաքէն սպասուած անհրաժեշտ բաղադրամասերը հասած են եւ յանձնըւած վերակազմութեան: Աւարտած է նաեւ միջուկային վառելիքի վերաբեռնաւորումը եւ սկսած են ռէակտօրի վերարտադրութեան ուղղուած աշխատանքները, եւլն.:

⁂

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՊԱՐՏՔԸ

Այս տարի Հայաստանի արտաքին պարտքը, այսինքն ստացուած վարկերու ընդհանուր գումարը կը կազմէ 886 միլիոն տոլար, որմէ օգտագործըւած է 603 միլիոն տոլարի գումար մը: Անցեալ տարի այս թիւը եղած է 605 միլիոն տոլար որու 370 միլիոնը գործածուած է:

Այս տեղեկութիւնները տուած է Ելմըտական նախարար Լ. Բարխուդարեան Ազգ. Ժողովի մէջ երեսփոխաններու հետ տեղի ունեցած հարցում – պատասխանի ընթացքին: Նախարարը այսպէսով հերքած է ընտրապայքարի ընթացքին տարածուած այն լուրերը, ըստ որոնց Հայաստան 3–4 միլիառ տոլարի արտաքին պարտք ունի:

⁂

ԲՌՆԱԳԱՂԹԱԾՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐՆԵՐՈՒՆ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Արտաքին Նախարար Վահան Փափազեան ընդունած է բռնագաղթածներու գծով ՄԱԿ-ի բարձրագոյն պաշտօնատարի տեղակալ Սերճիօ տը Մելլօ: Խօսակցութեան ընթացքին անոնք քըննարկած են բռնագաղթածներու առընչուող հարցեր, ինչպէս նաեւ շրջանի իրավիճակին ծանօթանալու նպատակով ՄԱԿ-ի կողմէ յանձնաժողով ղրկելու հեռանկարները: Վեր առնուած է նաեւ Արեւմտեան Եւրոպայէն եւ այլ շրջաններէն հայ գաղթականներու Հայաստան վերադառնալու գործին մէջ Հայաստանի իշխանութիւններուն եւ ՄԱԿ-ի Գաղթականներու Գրասենեակին կարելի համագործակցութեան հարցը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԻՐԱՆԻ ՄՏԵՐՄՈՒԹԻՒՆԸ

Հազիւ վերջ գտած Թուրքիոյ վարչապետ Ն. Էրպաքանի Թեհրանեան այցելութիւնը, հոն հասած էր սուրիական կարեւոր պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ վարչապետին: Անգարայի հետ 20 միլիառ տոլարի կազի պայմանագիր կնքելէ ետք Թեհրան Դամասկոսի հետ ալ բազմաթիւ համաձայնութիւններու յանգած է հեղուկ վառելանիւթի, հաղորդակցութեան, փոխադրութեան եւ երկաթուղիի մարզերուն վերաբերեալ: Սուրիոյ վարչապետը այս մասին խօսելով ըսած է թէ իրենք որոշած են Իրանի հետ բարւոք յարաբերութիւններ պահել, հակառակ Միացեալ-Նահանգներու եւ Իսրայէլի առարկութեան:

Իրանի իսլամական Հանրապետութիւնը մեծ շուքով ընդունած է սուրիացի հիւրերը, Թուրք վարչապետին այցելութենէն ետք երկրորդ ապացոյց մը նկատելով անոնց ժամանումը շրջանին համար ամերիկեան ծրագրին ձախողութեան: Իրանի փոխ վարչապետը յայտնած է այս առթիւ թէ Իրան, Սուրիա եւ Թուրքիա կրնան մօտ ատենէն երրեակ համաքաղաքական դաշինք մը հիմնել: Այդ եռանկիւնը կրնայ ռազմավարական կարեւոր դեր խաղալ շրջանի զարգացումին մէջ ու ազդել Մերձաւոր ու Միջին Արեւելքի ուժերու հաւասարակշռութեան: Դամասկոս կ'ուզէ նաեւ միջնորդի դեր ստանձնել Թեհրանի եւ Գահիրէի միջեւ: Երկու երկիրներուն դիւանագիտական յարաբերութիւնները խզուած էին 1980-ին երբ անոնք –Եգիպտոս եւ Սուրիա– ուզեցին միացնել իրենց ուժերը շրջանի ուրիշ երկիրներու ուժերուն, Իսրայէլի վրայ ճնշում բանեցնելու համար: Այդ քայլին համար Գահիրէ պայման կը դնէր որ Թեհրան դադրի Սուտանի աջակցութեան զօրակցելէ, Եգիպտոսի կրօնամէտ, յետադիմական ուժերուն նեցուկ կանգնելէ ու իր ներքին գործերուն միջամտելէ: Ներկայի փուլին Իրանի Արտաքին նախարարը իր երկրին լրատուները հրաւիրած է Եգիպտոսի դէմ յարձակումնակ իրենց չեշտը չափաւորելու, բայց առեւտրական չատ բանի չէ ծառայած: Եգիպտոսի նախագահը մերժած է վարչապետներու մակարդակով երրեակ –Սուրիա – Եգիպտոս – Իրան– հանդիպումի մը հաւանականութիւնը, արաբական երկիրներուն դէմ Իրանի թշնամական կեցուածքին ու ահաբեկչական շարժումներու տուած անոր նեցուկին պատճառով: Ատոր վրայ Իրանի Արտաքին Նախարարին լրատուներէն պահանջը չեղեալ նըկատուած է ու իրանեան թերթերու մէջ կրկին սկսած են տեղ գտնել յօդուածներ ուր Եգիպտոսի նախագահը կը նկատուի «Ամերիկացիներու ստրուկը» կամ «սիոնականներու բարեկամը»:

ԲՌՆԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՀՆԱՐԱՒՈ՞Ր Է ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 55-ՐԴ ՅՕԴՈՒԱԾԻ 14-ՐԴ ԿԷՏԻ ՑԵՏԿԻՐԱՌՄԱՆ ՎԵՐԱՀՍԿՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ի տարբերութիւն Ֆրանսայի Սահմանադրութեան, որ կը թոյլատրէ Ֆրանսայի նախագահին —առանց սահմանափակումներու կամ վերահսկողութեան—, կիրառել Հայաստանի Սահմանադրութեան 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտի նախատեսած քայլերուն համարժէք քայլեր, Հայաստանի Սահմանադրութիւնը ստեղծած է միջոցներ, որոնցմով հնարաւոր է վերջ դնել Հանրապետութեան նախագահին առած քայլերուն: Փաստօրէն, Հայաստանի Սահմանադրութիւնը Ազգային Ժողովը լիազօրած է առկախել Սահմանադրութեան 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտի կիրառումը, իսկ Սահմանադրական դատարանին՝ կասեցնել 55-րդ յօդուածէն բխող առանձին ակտերը:

Ա – Եթէ Ազգային Ժողովի երեսփոխաններու մէկ երրորդը համարի, որ Հանրապետութեան նախագահը Սահմանադրութեան 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտը կիրառելու ոչ մէկ արդարացի պատճառ ունի, այն ատեն ան կրնայ դիմել Սահմանադրական դատարան (Սահմանադրութեան 101-րդ յօդուածի երկրորդ կէտ): Վերջինս, իր քննութիւններու արդիւնքը կը յայտարարէ Սահմանադրական դատարանի եզրակացութեան ձեւով, որ պէտք է կայանայ դիմումի ընդունումէն մինչեւ 30 օր (Սահմանադրութեան 102-րդ յօդուածի առաջին պարբերութիւն): Սահմանադրական դատարանի եզրակացութիւնը պէտք է ընդունուի անդամներու երկու երրորդով, այսինքն, ինը անդամներէն առնուազն վեցին կողմէ:

Սահմանադրութեան 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտի կիրառման հարցը քննարկելու ժամանակ, Սահմանադրական դատարանը բացատրութիւններու եւ հիմնաւորումներու հետ ծանօթանալու համար իրաւունք ունի հրաւիրել Հանրապետութեան նախագահը, Ազգային Ժողովի նախագահը, վարչապետը, նախարարները, զինուած ուժերու բարձրաստիճան հրամանատարութիւնը, պետական այլ մարդիկ, ինչպէս նաեւ անհատ քաղաքացիներ: Նոյնպէս, Սահմանադրական դատարանը իրաւունք ունի պահանջել ամէն տեսակի պետական փաստաթուղթեր, նոյնիսկ այդպիսիք, որոնք պետական գաղտնիք կը պարունակեն: Սահմանադրական դատարանի հրաւէրները եւ փաստաթուղթերու պահանջումը պարտադիր բնոյթի են՝ Հանրապետութեան նախագահը կամ պետական այլ պաշտօնեաները չեն կրնար չներկայանալ Սահմանադրական դատարանի հրաւէրին, կամ մերժել յանձնել պահանջուած փաստաթուղթերը (Սահմանադրական դատարանի մասին օրէնքի 60-րդ յօդուած):

Սահմանադրական դատարանի եզրակացութիւնը լսելէ յետոյ միայն Ազգային Ժողովը կրնայ Սահմանադրութեան 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտի կիրառումը կասեցնելու հարցը քննարկել (Սահմանադրութեան 81-րդ յօդուածի վերջին պարբերութիւն): Սահմանադրական դատարանի եզրակացութիւնը պարտադիր բնոյթի չէ(1), եւ Ազգային Ժողովը կրնայ որոշել չհամաձայնիլ անոր հետ: Այլ խօսքով, Ազգային Ժողովն է, որ կ՚որոշէ, նիստին ներկայ գտնուող երեսփոխաններու մեծամասնութեան քուէներով(2) դադրեցնել կամ չդադրեցնել 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտի կիրառումը:

Բ – Սահմանադրութիւնը կը նախատեսէ երկրորդ վերահսկողութիւն 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտի կիրառման վրայ: Սահմանադրութեան 56-րդ յօդուածին համաձայն, Հանրապետութեան նախագահի հրամանագրերն ու կարգադրութիւնները պէտք չէ հակասեն Սահմանադրութեան եւ օրէնքներուն: Սոյն սահմանադրական դրոյթը ի զօրու է նաեւ Սահմանադրութեան 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտի կիրառման ժամանակ:

Սահմանադրութեան 100-րդ յօդուածի առաջին կէտին համաձայն, Սահմանադրական դատարանը կը քննէ Հանրապետութեան նախագահի հրամանագրերու եւ կարգադրութիւններու սահմանադրականութիւնը, երբ Ազգային Ժողովի երեսփոխաններու առնուազն մէկ երրորդը այդ հարցով դիմում ներկայացնէ: Այս պարագային, Սահմանադրական դատարանը որոշում (եւ ոչ եզրակացութիւն) կը կայացնէ իր անդամներու մեծամասնութեամբ, այսինքն հինգ իններորդով: Սահմանադրական դատարանի որոշումը վերջնական է, վերանայման ենթակայ չէ եւ ուժի մէջ կը մտնէ հրապարակման պահուն: Երբ Սահմանադրական դատարանը գտնէ, որ Հանրապետութեան նախագահի հրամանագրերը կամ կարգադրութիւնները, որոնք կը բխին Սահմանադրութեան 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտէն, հակասահմանադրական են, այդ ակտերը անմիջապէս կը կորսնցնեն իրենց իրաւաբանական ուժը:

Այլ խօսքով, Սահմանադրական դատարանը երկու տարբեր առիթներով կը քննարկէ Սահմանադրութեան 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտի կիրառումը: Առաջին, Ազգային Ժողովի երեսփոխաններու դիմումին հիման վրայ ան կը քննարկէ, եթէ այդ կէտի կիրառումը արդարացնող պայմանները առկայ են: Երկրորդ, ան կը քննարկէ Հանրապետութեան նախագահի իւրաքանչիւր հրամանագրի եւ կարգադրութեան սահմանադրականութիւնը, եթէ այդ առընչութեամբ իրեն դիմում ներկայացուի:

Գ – Հանրապետութեան նախագահի վրայ կիրառուած վերահսկողութիւնը երեք խնդիրներ կը յառաջացնէ:

ա – 64 երեսփոխաններու համաձայնութիւնը ձեռք բերելու անհրաժեշտ պայմանը՝ Սահմանադրական դատարան դիմելու իրաւունք ունենալու համար, շատ սահմանափակ է: Իրականութեան մէջ, Սահմանադրական դատարան դիմելու իրաւունքը փոքրամասնական իրաւունք է, նախատեսուած՝ որպէսզի խորհրդարանական ընդդիմութիւնը կամ քաղաքական փոքրամասնութիւնը իր ժողովրդավարական վերահսկողութիւնը բանեցնէ պետական իշխանութիւններուն վրայ, արգիլելու համար քաղաքական եւ սահմանադրական իրաւասութիւններու հնարաւոր չարաշահումները: Այս լոյսին տակ, Հայաստանի Սահմանադրութիւնը չի համապատասխաներ այսօրուան Հայաստանի քաղաքական ուժերու միջեւ գոյութիւն ունեցող յարաբերութեան: Այսօր, Հայաստանի խորհրդարանական ընդդիմութիւնը չունի երեսփոխաններու անհրաժեշտ թիւը՝ սահմանադրական այս իրաւունքէն օգտուելու համար: Մեր կարծիքով, այս թիւը պէտք է իջնէ Ազգային Ժողովի ընդհանուր թիւին մէկ երրորդէն 20 առ հարիւրի, որպէսզի թոյլ տրուի ընդդիմութեան դիմել Սահմանադրական դատարան(3):

բ – Այն ժամկէտը, որով Սահմանադրական դատարանը պէտք է եզրակացութիւն տայ – ոչ ուշ քան 30 օր դիմումն ստանալէն յետոյ–, պէտք է կրճատել: 30 օրը երկար ժամկէտ է, որովհետեւ Ազգային Ժողովը չի կրնար Հանրապետութեան նախագահին կողմէ 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտի կիրառման վերջ դնելու հարցը քննարկել, նախքան 30 օրերու աւարտը, ժամկէտ, որու ընթացքին բռնատիրական մտադրութեամբ Հանրապետութեան նախագահը կրնայ անուղղելի հակասահմանադրական քայլեր առնել: Բայց, ի տարբերութիւն նախկին խնդրին, որ կը պահանջէ Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւն, այս պարագային, ոչինչ կ՚արգիլէ Սահմանադրական դատարանին որդեգրել ներքին կանոնադրութիւն, որով ան կը նշանակէ քննարկման աւելի կարճ ժամկէտ –ըսենք 5 օր, որ կը համապատասխանէ Սահմանադրութեան կողմէ դրուած ժամկէտի սահմանին–, Հանրապետութեան նախագահին կողմէ 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտի կիրառման մասին իր եզրակացութեան հրապարակման համար:

գ – Ինչպէս նախապէս նշեր էինք, Սահմանադրութեան 56-րդ յօդուածը կը յայտարարէ, որ Հանրապետութեան նախագահի հրամանագրերն ու կարգադրութիւնները պէտք չէ հակասեն Սահմանադրութեան եւ օրէնքներուն: Նոյնիսկ եթէ նախատեսուած է Հանրապետութեան նախագահի ակտերու սահմանադրականութեան վերահսկողութիւն, Սահմանադրութիւնը չի կարգաւորեր անոնց օրինականութեան վերահսկողութեան խնդիրը: Փաստօրէն, մենք չենք գիտեր, թէ ո՞ր իշխանութիւնը կը քննարկէ Հանրապետութեան նախագահի հրամանագրերն ու կարգադրութիւնները, եւ որո՞նք են այն իրաւաբանական անձերը, որոնք այդ իշխանութեան դիմելու իրաւասութիւնն ունին՝ Հանրապետութեան նախագահի հրամանագրերու եւ կարգադրութիւններու օրինականութիւնը քննելու համար:

Այս պարագային եւս, նոյնիսկ եթէ Սահմանադրութիւնը լուռ կը մնայ, խնդիրը կարելի է լուծել օրէնքի ձեւով՝

i – Գործադիր, օրէնսդիր եւ դատական իշխանութիւններու տարանջատման սկզբունքին համաձայն, միայն դատարաններն են, որոնք ընդհանուր իրաւասութիւն պէտք է ունենան վերահսկելու ենթաօրէնսդրական եւ վարչական ակտերու օրինականութեան եւ ջնջելու զանոնք եթէ անօրինական են: Հայաստանի պարագային, Հանրապետութեան նախագահի ակտերու վերահսկողութիւնը եւ զանոնք ջնջելու իշխանութիւնը կարելի է յանձնել Վճռաբեկ ատեանին: Ոչ մէկ այլ իշխանութիւն, ոչ Ազգային Ժողովը, ոչ ալ Սահմանադրական դատարանը պէտք է այդ իրաւասութիւնը ունենայ:

ii – Երկու տարբեր իրաւաբանական անձեր պէտք է իրաւունք ունենան դիմելու Վճռաբեկ ատեան: Երբ անհատ քաղաքացիներ տեսնեն, որ Հանրապետութեան նախագահի հրամանագրերն ու կարգադրութիւնները իրենց օրինական իրաւունքները կ՚ոտնահարեն, պէտք է իրաւունք ունենան դիմելու Վճռաբեկ ատեանին՝ վերականգնելու համար իրենց անձնական իրաւունքները: Վճռաբեկ ատեանը պարտաւոր է քննել Հանրապետութեան նախագահի հրամանագրերն ու կարգադրութիւնները եւ լուծում տալ Հայաստանի քաղաքացիի դիմումին, նոյնիսկ օրէնսդրութեան բացակայութեան պարագային, որովհետեւ ժողովրդավարական պետութեան մէջ անկողմնակալ դատական իշխանութեան պարտականութիւնն է ջնջել հակաօրինական ակտերը, անկախ այն բանէն, թէ ո՞ր իշխանութիւնն է այդ ակտերու հեղինակը, եւ վերականգնել անհատ քաղաքացիի սահմանադրական իրաւունքները:

Երկրորդ մարմինը, որ իրաւունք պէտք է ունենայ դիմելու Վճռաբեկ ատեանին, Ազգային Ժողովն է: Ազգային օրէնսդրութիւնը պէտք է իրաւասութիւն տայ որոշ երեսփոխաններու – ըսենք առնուազն 20 առ հարիւրին– Վճռաբեկ ատեան դիմելու, երբ անոնք գտնեն, որ Հանրապետութեան նախագահի հրամանագրերն ու կարգադրութիւնները, որոնք ոչ թէ անհատական են, այլ նորմատիւ բնոյթի, անօրինական են:

Դ – Իրականութեան մէջ, Հանրապետութեան նախագահ – Ազգային Ժողով փոխյարաբերութիւնն է, որ կ՚որոշէ՝ Հանրապետութեան նախագահը կրնա՞յ Սահմանադրութեան 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտը կիրառել, թէ ոչ: Փաստօրէն, Հանրապետութեան նախագահի հնարաւորութիւնը՝ կարենալ կիրառել 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտը, ամբողջութեամբ կախուած է Հայաստանի Խորհրդարանի մեծամասնութենէն:

Արդարեւ, Հայաստանի Սահմանադրութեան ստեղծած պետական համակարգը թոյլ կու տայ, որ Հանրապետութեան նախագահը իշխէ Ազգային Ժողովի հետ միաժամանակ, որու մեծամասնութիւնը նոյն կուսակցութեան չի պատկանիր: Այս հնարաւոր է, որովհետեւ Հայաստանի նախագահը ընտրուած է ոչ թէ Հայաստանի Խորհրդարանին կողմէ, այլ ուղղակի քուէարկութեամբ:

Յաջորդ մի քանի տարիներուն, Հայաստանի քաղաքացիները երկու առիթով կրնան ընտրել Հանրապետութեան նախագահ կամ Ազգային Ժողով, որոնք իրարու ընդդիմադիր են: Կա՛մ 1996-ի նախագահական ընտրութիւններուն ընտրուած Հանրապետութեան նախագահը ներկայ Խորհրդարանի մեծամասնութեան ընդդիմադիր կուսակցութեան կրնայ պատկանիլ, կա՛մ ալ յաջորդ Խորհրդարանի մեծամասնութիւնը, որ պէտք է ընտրուի 1999 թուականին (կամ աւելի կանուխ, եթէ Ազգային Ժողովը լուծուի) կրնայ Հանրապետութեան նախագահին ընդդիմադիր կուսակցութեան պատկանիլ:

Այս չի նշանակեր, որ Հանրապետութեան նախագահը եւ Խորհրդարանի մեծամասնութիւնը սիսթեմաթիկօրէն հակառակորդ կուսակցութիւններու պատկանին: Հայաստանի Սահմանադրութիւնը թոյլ կու տայ, ինչպէս յաճախ կը պատահի Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու, կամ ինչպէս պատահեցաւ Ֆրանսայի մէջ այս վերջին տարիներուն, ունենալ Հանրապետութեան նախագահ, որ կը պատկանի կուսակցութեան մը, որ տարբեր է Ազգային Ժողովի մեծամասնութենէն:

Հայաստանի նախագահը ընդհանրապէս ոչ մէկ դժուարութիւն կ՚ունենայ Սահմանադրութեան 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտը կիրառելու, եթէ ան իր կողքին կանգնած գտնէ Խորհրդարանի մեծամասնութիւնը: Այս պարագային, նոյնիսկ եթէ երեսփոխաններու մէկ երրորդը դիմէ Սահմանադրական դատարան եւ 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտի կիրառումը դադրեցնելու հարցը քննարկման դնէ, ան պիտի չյաջողի, որովհետեւ Խորհրդարանի մեծամասնութիւնը շատ հաւանօրէն Հանրապետութեան նախագահի օգտին քուէարկէ: Նոյնիսկ եթէ Խորհրդարանի նախագահամէտ մեծամասնութիւնը կը նուազեցնէ Հանրապետութեան նախագահին դէմ քուէարկելու հնարաւորութիւնը, վերջինս դեռ եւս կը մնայ կաշկանդուած Սահմանադրութեան 45-րդ, 46-րդ եւ այլ յօդուածներու դրոյթներով, զորս քիչ առաջ քննարկեցինք:

Կացութիւնը բոլորովին այլ է երբ Ազգային Ժողովի մեծամասնութիւնը Հանրապետութեան նախագահին հակառակորդ կուսակցութեան կը պատկանի: Եթէ Հանրապետութեան նախագահը երբեւիցէ փորձէ Սահմանադրութեան 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտը ի գործ դնել, երբ ան Խորհրդարանի նեցուկը չի վայելեր, իր նախաձեռնութիւնը անմիջապէս կը կասեցուի Ազգային Ժողովի մեծամասնութեան կողմէ: Այլ խօսքով, Հայաստանի նախագահը երբեք պիտի չկարենայ 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտը կիրառել, եթէ Ազգային Ժողովը իր մեծամասնութեամբ ընդդիմադիր է Հանրապետութեան նախագահին:

Եզրափակում

Բռնապետութիւնը հնարաւո՞ր է Հայաստանի մէջ: Կատարուած վերլուծութիւնը ցոյց տուաւ, որ Հայաստանի 1995 Յուլիս 5-ի Սահմանադրութիւնը հնարաւոր չափով նուազագոյնի իջեցուցած է այդ վարկածը: Ճիշդ է, կարելի է, նոյնիսկ՝ անհրաժեշտ որոշ փոփոխութիւններ մտցնել Սահմանադրութեան մէջ, մշակել օրէնքներ, որոնք ա՛լ աւելի կամրացնեն ժողովրդավարական վերահսկողութիւնը, սակայն, հակառակ այդ բոլորին, Հայաստանի Սահմանադրութիւնը թոյլ չի տար բռնապետութիւն հաստատել Հանրապետութեան մէջ:

Այլ խօսքով, Հայաստանի մէջ բռնապետութիւնը հնարաւոր է միայն Սահմանադրութեան բացայայտ խախտումով եւ ոտնահարումով: Փաստօրէն, Հայաստանի Ազգային Ժողովը, և մանաւանդ Հայաստանի քաղաքացիներն են, որոնք իրենց ուսերուն վրայ կը կրեն բռնապետութիւնը Հայաստանէն հեռացնելու պատասխանատուութիւնը:

ԽԱՉԻԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ
Վարչական գիտութիւններու թեկնածու
Սահմանադրական իրաւունքի եւ
Քաղաքական գիտութիւններու
դոքտորանտ

(1) Ի տարբերութիւն Սահմանադրական դատարանի որոշումներուն, որոնք վերջնական են, վերանայման ենթակայ չեն եւ ուժի մէջ կը մտնեն հրապարակման պահուն (Սահմանադրութեան 102-րդ յօդուածի երկրորդ պարբերութիւն), անոր եզրակացութիւնները պարտադիր չեն: Այս կը նշանակէ, որ նոյնիսկ եթէ Սահմանադրական դատարանը գտնէ, որ առկայ իրադրութիւնը կ՚արդարացնէ Հանրապետութեան նախագահի քայլերը, Ազգային ժողովը կրնայ միշտ դադրեցնել զանոնք:

(2) Որպէսզի Ազգային ժողովի նիստը իրաւասու ըլլայ, առնուազն 96 (իսկ արտակարգ խորհրդարանին համար՝ 66) երեսփոխաններ պէտք է ներկայ ըլլան:

(3) Օրինակ, Ֆրանսայի պարագային, բացի Ֆրանսայի Ազգային ժողովի եւ Ծերակոյտի նախագահներէն, 60 երեսփոխաններ (այսինքն Ֆրանսայի Ազգային ժողովի երեսփոխաններու միայն 12 առ հարիւրը) եւ 60 ծերակուտականներ, իրաւունք ունին դիմելու Ֆրանսայի Սահմանադրական խորհուրդին:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՆԻԿՈՂՈՍ ԹԱՀՄԻԶԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Լոս-Անճըլըսի «Լարք» Երաժշտական Ընկերակցութեան կազմակերպութեամբ, Օգոստոս 15-ին տեղի ունեցած է երաժըշտագէտ Նիկողոս Թահմիզեանի նուիրուած հանդիսութիւն մը: Բացումը կատարած է Լիլիթ Պաղտասարեան: Սիլվա Մանուկեան տուած է երաժշտագէտին կենսագրականը: Անգինէ Մուրատեան ներկայացուցած է Թահմիզեանի բեղուն վաստակը: Փրոֆ. Ալինա Փահլեվանեան ներկայացուցած է «Լարք» Ընկերակցութեան «Դրազարկ» հրատարակչականէն նոր լոյս տեսած Թահմիզեանի «Սայաթ Նովան եւ հայ գուսանա-աշուղական երգարուեստը» գիրքը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, որմէ ետք խօսք առած է հեղինակը:

ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՍԱՆ-ՖՐԱՆՍԻՍՔՕ

Արեւմտեան Ամերիկայի Կիլիկեան Թեմի Առաջնորդ Մուշեղ Ծ. Վրդ. Մարտիրոսեան Օգոստոս 24-ին այցելած է Սան Ֆրանսիսքոյի գաղութը: Նոյն օրը երեկոյեան, Առաջնորդը ներկայ եղած է Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ 150-ամեակի հանդիսութեան եւ խօսք առած: Յաջորդ օրը, առաւօտեան, Առաջնորդը պատարագած եւ քարոզած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ եւ ողջունած Վրոյր Վրդ. Տէմիրճեանը, որ նոր նշանակուած հովիւն է Սան-Ֆրանսիսքոյի գաղութին: Կէսօրէ ետք, «Սարոյեան» սրահին մէջ, ճաշկերոյթ մը տրուած է ի պատիւ Առաջնորդին: Սեղանը վարած է Ներսէս Թիչոյեան: Խօսք առած է Գրիգոր Գուլզեան եւ նշած թէ ի յիշատակ հանգուցեալ իր ծնողքին՝ Խաչիկ Քահանայի եւ երէցկին Սրբուհիի եւ իր կնոջ՝ Ովլինար Գուլիթեանի, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Դպրեվանքին կը նուիրէ 10 հազար տոլար: Խօսք առած են նաեւ Ազգ. Վարչութեան անդամ Կարօ Սեդրակեան, Վրոյր Արեգայ եւ հուսկ՝ Առաջնորդը:

ԼՐԱՏՈՒ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ

ՃՊԻՏ

Ամերիկացին Ռուսի առաջ պարծենում

- Ես երեք մեքենայ ունեմ՝ «Ֆորտ»ով խանութ եմ գնում, «Գատիլաք»ով՝ գործի, «Վոլվօ»յով ճամբորդում եմ Եւրոպայում:
- Ցետոյ ի՞նչ, – առարկում է Ռուսը, – ես խանութ եմ գնում թրամուայով, գործի՝ մեթրոյով:
- Իսկ Եւրոպա՞:
- Իսկ Եւրոպա՝ տանքով:

- Քաղաքացիական պատերազմի ժամանակ զաւակին պատմում է.
- Ամերիկացի իմպերիալիստները մեզ ռմբակոծում են նէօթրոնային ռումբով: Նըրա ազդեցութիւնից բնակչութիւնը ոչնչանում է, բայց մնացած ամէն ինչ մնում է անվնաս:

Մէկը տեղից հարցնում է.

- Իսկ ի՞նչ ռումբ էր մեզ մօտ պայթել, որ մենք մնացինք անվնաս, բայց մնացած ամէն ինչ անհետացաւ:

Միլիոնատիրոջ զարմուհին գնում է ՕՎԻՐ, խնդրելու, որ իրեն թոյլ տան Ամերիկա մեկնել՝ կուրացած հօրեղբայրը խնամելու:

– Թող ձեր հօրեղբայրն իր միլիոններով գայ այստեղ, դուք նրան կը խնամէք:

– Դուք ինձ ճիշդ չհասկացաք, իմ հօրեղբայրը ոչ թէ խելագարուել է, այլ կուրացել:

– Տատիկ, Լենինը լա՞ւ մարդ էր:
– Լաւն էր, թոռնիկս, լաւն էր:
– Տատիկ, իսկ Ստալինը վա՞տն էր:
– Վատն էր, թոռնիկս, վատն էր:
– Տատիկ, իսկ Խրուշչովն ինչպիսի՞ մարդ է:
– Կը մեռնի, այն ժամանակ կ՚իմանանք:

ԽՈՐԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՃԻՒՆԸ ԱՄՓՈՓՈՒԵՑԱՒ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ԲԱԿԻՆ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 7-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին, Ս. Պատարագի արարողութիւնից յետոյ, յատուկ թաղմանական թափօրով՝ նախագահութեամբ Նորին Սրբութիւն Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, նահատակ Խորէն Ա. Մուրադբէկեան Կաթողիկոսի աճիւնը, Ս. Գայեանէ վանքից տեղափոխուեց ի Մայր Տաճար՝ իր արժանի տեղը գրաւելու մեր երջանկայիշատակ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսների կողքին:

Աճիւնի տեղափոխութիւնն ուղեկցւում էր յատուկ երգեցողութեամբ եւ աղօթքներով: Ընկարկելով թափօրը մուտք գործեց Մայր Տաճար, ուր Վեհափառ Հայրապետի կողմից մատուցուած աղօթքից յետոյ, Մայրավանքի մուտքի մօտ տեղի ունեցաւ թաղման արարողութիւնը:

Նահատակ կաթողիկոսի աճիւնը մինչ հողին յանձնելը յիշատակի եւ գնահատանքի խօսք ասաց Վեհափառ Հայրապետը: Դիմելով ներկաներին Նորին Սրբութիւնը նշեց, որ Հայոց պատմութեան մէջ բացւում է աննախադէպ մի էջ, որը խորհրդանշական իմաստ ունի՝ որպէս մեր գիտակցութեան վերանորոգութիւն եւ կերպարանափոխութիւն: Համաեկեղեցական ու համազգային մասնակցութեամբ արժանին է հատուցւում Խորէն Ա. Հայրապետի յիշատակին, որը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսներից մէկը եղաւ, որ չունեցաւ իր բնական մահը՝ զոհ գնալով ստալինեան բռնակալութեան: Եւ այս աճիւնի տեղափոխութիւնը «անցման նշխարք է՝ ի բոնութենէ դէպի ազատութիւն»: Նշելով պահի կարեւորութիւնը Նորին Սրբութիւնն ընդգծեց, որ Խորէն Ա. Կաթողիկոսը պատմութիւն դարձաւ ոչ իր նահատակութեամբ միայն: «Նա մեծ էր իր կեանքով ու գործունէութեամբ՝ որ որպէս վարդապետ, եւ որպէս հայրապետական պատուիրակ, եւ որպէս Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի նախագահող անդամ, եւ որպէս Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս»: Ամփոփելով խօսքը Վեհափառ Հայրապետն ասաց. «Այսօր, սակայն, մենք չենք եկել սգալու, այլ եկել ենք փառաբանելու, պանծացնելու եւ առ Աստուած գոհութիւն արտայայտելու, որ այսպիսի մարդ տուեց մեր ժողովրդին, անհատականութիւն, որ կարողացաւ վառ պահել Հայ Եկեղեցու ջահը»: Նորին Սրբութիւնը պահը կարեւորեց նաեւ այն իրողութեամբ, որ այն համընկնում է Սրբալոյս Միւռոնի Օրհնութեան արարողութեանը՝ պետական, համազգային եւ համաեկեղեցական ներկայութեամբ:

Խորէն Ա. Կաթողիկոսի աճիւնի թաղման արարողութեանը ներկայ էին Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրական դատարանի նախագահ Գագիկ Յարութիւնեանը, Ազգային Ժողովի փոխնախագահ Կարապետ Ռուբինեանը, քոյր եկեղեցիների եւ դիւանագիտական ներկայացուցիչներ, բարձրաստիճան հիւրեր:

Արարողութիւնից յետոյ տեղի ունեցաւ հոգեճաշ:

ՄԱՄԼՈՅ ԴԻՒԱՆ
ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ–ՓԱՓԱԶԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐԸ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Յուլիս 7-ին, Լիոնի Փար-Տիէօ կայարանի քարափին վրայ, Մարգարեան-Փափազեան Վարժարանի նոր շրջանաւարտները կը սպասէին շոգեկառքին: Անոնք ճամբայ պիտի ելլէին դէպի Վենետիկ՝ հինգ օրուան կեցութեան մը համար:

Ընդհանուր ոգեւորութիւն, դէպի Իտալիա ճամբորդութիւնը կը կատարուէր գիշերուան ընթացքին: Երբ կ՚արթննային աշակերտները, իրենք զիրենք կը գտնէին կամուրջի վրայ, խաղաղ մթնոլորտ, հեռու քաղաքներու ժխորէն, երկու անծայրածիր կապոյտներու մէջ, երկինք եւ ծով, թռչուններու ճռուողիւն: Կայարանէն դէպի «Մուրատ – Ռափայէլեան», առաջին իսկ նայուածքէն անոնք կը հըմայուէին: Դպրոց չէր, պալատ մըն էր պարզապէս:

Ու կը սկսէր յիշատակելի պահերու շարանը:

Անոնք կը ծանօթանային աշխարհի զանազան երկիրներէ ժամանած հայ, այլ տարախօս աշակերտներու, որոնք եկած էին հայկական մթնոլորտի մը մէջ իրենց մայրենին սորվելու, ճանչնալու իրենց անցեալի եւ ներկայի պատմութիւնը, ծանօթանալու իրենց հարուստ մշակոյթին: Մէկ խօսքով՝ եկած էին ճանչնալու իրենց ինքնութիւնը:

Այսպէս, անոնք կ՚երգէին հայերէն, կը խօսէին հայերէն, կ՚աղօթէին հայերէն՝ գերերջանիկ տրամադրութիւն ստեղծելով պատասխանատուներու հոգիներուն մէջ:

Օրերու հետ ծանօթութիւնները կը վերածուէին բարեկամութիւններու, բարեկամութիւնները մտերմութիւններու. շուտով յստակ կը դառնար որ բաժանումը պիտի ըլլար սրտակեղեք:

Ու պտոյտներ, ցամաք եւ հեղուկ, կամուրջ եւ ջրանցքներ, նեղ փողոցներ եւ ընդարձակ հրապարակներ, բոլորին որպէս շրջանակ ապարանքներ եւ եկեղեցիներ, անոնց պատերուն հոգեւոր եւ աշխարհիկ նկարչութիւն, մեծ նկարիչներու գլուխ գործոցներ, ամբողջ քաղաքը ճարտարապետութեան անզուգական համալիր, աշակերտները կը դիտէին շլացած. կը նկարէին իրենց աչքերով. նըկարները շուտով պիտի վերածուէին քաղցըր յուշերու:

Պարզուածը կը գերազանցէր ակնկալուածը:

Ցանձնուած՝ Մխիթարեան Հայրերու հոգածութեան, անոնց հայրագութ շունչին ներքեւ, մնայուն շարժում, եռուն գործունէութիւն, չցամքող հետաքրքրութիւն, հինգ օրերը կ՚անցնէին հինգ պահերու պէս, արդէն պէտք էր պատրաստել վերադարձի ճամպրուկները:

Երազը վերջ գտած էր:

Ուրբաթ, Յուլիս 11-ին, ջերմ շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք Մխիթարեան Հայրերուն, կրկին կայարան, տամուկ նայուածքներ, մաղթանք «ցտեսութեան», անմոռանալի տպաւորութիւններով բեռնաւոր՝ Լիոն կը վերադառնային շրջանաւարտները՝ այս անգամ յայտնելու իրենց երախտագիտութիւնը Մարգարեան-Փափազեան դպրոցի Ծնողական Նախանձախնդիր Միութեան, որուն յղացումն ու նուէրն էր դէպի Վենետիկ ամբողջ ճամբորդութիւնը:

ՄԱՍՆԱԿԻՑ ՄԸ

ՀԱՅՐԵՆԱԴԱՐՁՈՒԹԵԱՆ 50-ԱՄԵԱԿ

«ՀԱՅ ՈԳՈՒ ԿԱՄՈՒՐՋՆԵՐ» ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳ. ՊԱՏԿԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Ազգ. պատկերասրահին մէջ պատկերասրահի տնօրէնութեան ու հայրենակցական Միութեան Խորհուրդի նախաձեռնութեամբ Սեպտեմբեր 6-ին բացուած է հայրենադարձութեան 50-ամեակին նըւիրուած ցուցահանդէս մը, շուրջ 30 արուեստագէտներու գործերով: Անոնց բոլորն ալ Սփիւռքէն ներգաղթած են, մեծ մասով 1946 – 47- թուականներուն: Անոնց մէջ կան կրկին Սփիւռք վերադարձածներ ալ, ինչպէս արձանագործ Արթօ Չաքմաքճեան, կամ Արամ Կիւրեղեան:

Ցուցադրուած գործերը կը պատկանին չորս խումբի. նկարչութիւն, արձանագործութիւն, լուսանկարչութիւն եւ կիրառական արուեստ: Մեծագոյն տեղը կը գրաւէ նկարչութիւնը: Արուեստագէտներու ցանկը կը բաղկանայ հետեւեալ անուններէն. նկարիչներ՝ Մելքոն Քէպապճեան, Ռաֆայէլ Շիշմանեան, Պետրոս Գոնտուրաճեան, Տիրան Սիւաճեան, Ասատուր Ծերմակեան (Ֆրանսա), Առաքել Պատրիկ, Գրիգոր Մկրտիչեան, Յակոբ Քաշքէմանեան, Յակոբ Յակոբեան, Մարի Յակոբեան (Եգիպտոս), Բարթող Վարդանեան, Արամ Ղարիպեան (Ռումանիա), Յարութիւն Կալենց, Յովհ. Ասատրեան, Յովհ. Զոմեան, Արմինէ Կալենց, Հայկ Զաքարեան, Քաջազ Քէչէճեան (Լիբանան), Ժադ Իհմալեան (Թուրքիա), Մանուկ Ղրղեան (Արժանթին): Արձանագործներ՝ Ալիս Մելիքեան (Ֆրանսա), Գրիգոր Ահարոնեան (Պուլկարիա), Արթօ Չաքմաքճեան (Եգիպտոս), Երուանդ Գոճապաշեան (Սուրիա): Կիրառական արուեստի վարպետներ՝ Արամ Կիւրեղեան (Ֆրանսա), Ժիրայր Զուլոյեան, Հայկ Տէր-Ղեւոնդեան (Եգիպտոս), Յակոբ Փիլիպպոսեան (Պուլկարիա): Լուսանկարիչ՝ Անդրանիկ Քոչար (Եգիպտոս):

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՏԷՆՎԼԸՐԻ մէջ (Միացեալ-Նահանգներ) անակնկալ տագնապի մը հետեւանքով իր մահկանացուն կնքած է ջութակահար Փերուզ Ծերունեան-Ծաղիկեան: Ծնած էր 1925-ին Պոլիս եւ փոքր տարիքէն ջութակի դասերու հետեւած փրոֆ. Վահրամ Միւհէնտիսեանի մօտ: Իր ուսումը կատարած էր Էսաեան եւ Սէն Փիւլշէռի ֆրանսական վարժարանը: 1956-ին իր ամուսինին՝ Ենովք Գավաֆեանի եւ երկու աղջիկներուն (յետագային հանրածանօթ արուեստագիտուհիներ) Անի եւ Այտա Գավաֆեանի հետ գաղթած էր Ամերիկա եւ հաստատուած Տիթրոյթ եւ բազմաթիւ ելոյթներ ունեցած Միացեալ-Նահանգներու զանազան քաղաքներու մէջ: Երկար տարիներ ղեկավարը եղած է Տիթրոյթի Պոլսահայ Մշակութային Միութեան «Արեգ» երկսեռ երգչախումբին: 1964-ին կորսնցուցած էր իր ամուսինը որ կը պաշտօնավարէր Ռոյըլ Օքի հայութիւններուն մէջ որպէս երաժշտութեան ուսուցիչ եւ խմբավար: Ջութակահարուհին վերամուսնացած էր 1970-ին ջութակահար Արա Ծերունեանի հետ, որ առաջին ուսուցիչը եղած է միջազգային համբաւի տիրացած Գավաֆեան քոյրերուն:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Ազոյեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ազոյեան եւ զաւակները,
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԳԱՅԾԱՌ ԱԶՈՅԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Զաւուշեան)

մահը որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 11-ին, 84 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Սեպտեմբեր 14, ժամը 9·30-ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցին՝

15, rue Jean-Goujon, Paris 8ème

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իվրի-Փարիզիէնի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ECOLE DE LA CROIX BLEUE
Section «Sevan» de Vienne

Dans les locaux de la Maison de la Culture Arménienne
9, rue du Cirque, Vienne
Inscriptions : Samedi 14 Septembre de 14h à 16h
M.C.A. de Vienne — Tél. : 74 53 43 80.
(Rentrée scolaire le Mercredi 18 Sept.)
MERCREDI, de 14h à 17h
— 5 à 7 ans (dernière année de maternelle à CE 1) : Initiation à l'arménien à travers des dessins, des jeux éducatifs. des travaux manuels...
— 7 à 13 ans (CE 2 à la 6ème) : langue, histoire, géographie, chants, danses... *(Rentrée scolaire le Samedi 21 Sept)* :
SAMEDI, de 14h à 17 h :
— 5 à 7 ans (dernière année de maternelle à CE 1).
— 7 à 13 ans (CE2 à la 3ème).
— A partir de la 3ème et jusqu'au BAC : Préparation pour les épreuves d'arménien au BAC.
— Pour les 3ème et les 2nd : Classes de mise à niveau pour les débutants.
Goûter offert. (Possibilité de transport si nécessaire).

Ի Ս Ի

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները կը սկսին Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը, ժամը 19-էն սկսեալ Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝

45, rue de la Défense,
92130 Issy-les-Moulineaux

Պաքալորէայի հայերէնի քննութեան մասնակցելիք աշակերտութեան համար պիտի կատարուի յատուկ դասաւանդութիւն:

Արձանագրութեան և տեղեկութեան համար կարելի է հեռաձայնել 46·42·45·25 կամ 46·42·90·68 թիւերուն:

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի Հայկազեան Միօրեայ Վարժարանի վերամուտն է Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 2-ին, Առաւօտեան ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 9-էն 12, կէսօրէ վերջ ժամը 14-էն 16:

Աշակերտները կրնան օգտուիլ կէսօրուան ճաշէն. իսկ երթեւեկի սպասարկութիւն մը կարելի է նախատեսել ծնողքներու հետ համաձայնելով:

Յաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել Եկեղեցւոյ Դիւանատունը:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Մարիամ Պոլոյեանի յիշատակին, Տիկին Պերճուհի Սիւրմէնեան (Մարոք) 1·000 Ֆր· կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15, խաչվերաց· Տօն է վերացման Սրբոյ խաչին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10·30-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45-ին:

Կը պատարագէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կէսօրէ ետք ժամը 4-ին կը կատարուի խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր-Անդաստան:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 16· Տօն է խաչի: Յիշատակ Մեռելոց:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա· ՔՀՆՅ· ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս· ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15, խաչվերաց: Տօն է վերացման Սրբոյ խաչին:

Այս առթիւ, Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԴԱՒԻԹ ԱՐՔ· ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Լուսարարապետ
Երուսաղէմի Սուրբ Աթոռին

Կէսօրէ ետք ժամը 5-ին կը կատարուի մեծահանդէս Թափօր-Անդաստան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Դեկտեմբեր 14 / 15

5EME GRANDE BRADERIE DE NOEL

«Շէն -- Ֆրանս»

Դպրոցական վերամուտի առթիւ եւ ի յուշ իր մահուան քառասունքին, կ'արժէ վերյիշել իր մէկ այժմէական խօսքը՝

ՈՉ ՄԷԿ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ ԿՐՆԱՅ ՓՈԽԱՐԻՆԵԼ ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԸ

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Ցկեանս նախագահ Հ· Բ· Ը· Միութեան

Քաղուած Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին մէջ արտասանած իր ճառէն, 1983 Յունիս 5

AUCUNE AUTRE INSTITUTION NE PEUT REMPLACER L'ECOLE ARMENIENNE

ALEX MANOOGIAN
Président à vie de l'U.G.A.B.

Extrait du discours qu'il a prononcé à l'Ecole TEBROTZASSERE, le 5 juin 1983.

⁂

Ալեք Մանուկեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ջրբաշեան 1·000 Ֆր· կը նուիրեն Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը նոր երգիչ - երգչուհիներ կ'ընդունի 1996-97 տարեշրջանին համար, մինչեւ Սեպտեմբեր 30:

Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի հեռաձայնել ամէն օր 91 77 84 70 թիւին, առաւօտները ժամը 9·30-էն մինչեւ 12:

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՓԱՐԻԶ

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Վ Ե Ր Ա Մ Ո Ւ Տ

Միօրեայ Վարժարանի 1996 / 97 տարեշրջանի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտեմբեր 5, ժամը 14·30-ին:
- Հայերէն լեզու,
- Պաքալորէայի քննութեան պատրաստութիւն,
- Երգ,
- Պար,
- Թատրոն:

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Սեպտեմբեր 21, ժամը 14-էն 18՝

U. G. A. B.
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

90ème anniversaire de l'UGAB

A l'occasion de la célébration de son 90ème anniversaire, l'UGAB organise un grand

Gala de Bienfaisance

au profit des *TABLES DE L'UGAB* en Arménie

le Vendredi 18 Octobre
à partir de 19 heures 30

dans les Salons du Pavillon Dauphine
Place du Mal. de Lattre de Tassigny,
75116 PARIS

P.A.F. : 750 Frs
— Tenue de Gala —
Rens. : 45 20 03 18 / 42 27 12 26.

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

l'UGAB-MARSEILLE

vous propose ses activités pour l'ANNEE 1996 - 97

— Cours d'Arménien
+de 15 ans — Lundi 20h à 22h. avec la méthode audiovisuelle pour les non-arménophones de Mme *Hilda Kalfayan-Panossian.*

— Cours de Théâtre
+de 12 ans — Mardi 20h à 22h.

— Centre du Mercredi
De 4 à 12 ans — Mercredi 9h à 17h
Activités manuelles, culturelles, sorties, etc...

— Cours de Peinture
Jeunes et adultes — Vendredi 14h à 18h.

— Cours de Danse traditionnelle arménienne
Jeunes et adultes — Vendredi à partir de 21 h.

— Cours de Musique
Piano - Solfège - Chant
Pour tous — Samedi — heure à définir.

— Cours de Cuisine
3ème Mardi du mois
Adultes — 14h à 17h30.

Toutes les activités se dérouleront d'Octobre à Juin.
Renseignements et inscriptions au : 91 22 10 45.
UGAB — 327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE

ASSOCIATION MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne

RENTREE SCOLAIRE 1997

Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

L'enseignement est assuré par *Mme Hilda Kalfayan-Panossian,* par sa méthode Audiovisuelle.

28 Septembre — 1er Février 1997 : Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h
Eglise Arménienne : 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e
Participation : 600 F. pour les 50 heures de cours.
Cours accéléré du 2ème et du 3ème niveaux par professeurs qualifiés : Le Samedi de 12h30 à 14h.
Participation : 800 F. pour l'année scolaire.

L'ARMENIEN AU BAC — PROGRAMME SPECIAL SUR 3 ANS
par professeurs qualifiés

1ère année — Apprentissage de la langue parlée et écrite, par méthode audiovisuelle.
2ème année — Etude des textes, vocabulaire, grammaire.
3ème année — Présentation de l'arménien au BAC comme LV1, LV2, Option: Etude des textes, thèmes et versions.
Le Lundi, de 19h à 20h30 — Participation : 800 F. pour l'année.
RENSEIGNEMENTS (horaires spéciaux), INSCRIPTIONS : 47. 50. 97. 51 (après 18h).

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17
MARDI
17 SEPTEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. – վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·941 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 72e ANNEE — N° 18.941

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԷՋ

ՓԱՏԱՆԻԱ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆ ՀՌՉԱԿԵՑ, ԲԱՅՑ... ՄԻԼԱՆՕ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐՈԶԵՑ

Հազիւ 50·000 կը նկատուէին Ումպերթօ Պոսիի անկախապաշտ կողմնակիցները, որոնք Սեպտեմբեր 15-ին Վենետիկ հասած էին մասնակցելու համար Հիւսիսային Իտալիոյ Փատանիա մկրտուած շրջանի անկախութեան հռչակման, մինչ Պոսի մէկ ու կէս միլիոնի ակնկալութիւն կը սնուցանէր: Նոյն ժամերուն, 150 հազար հոգի հաւաքուած էին Միլանօ Իտալիոյ միութիւնը քարոզելու համար: Ըստ կազմակերպիչներուն, անոնց թիւը նոյնիսկ 250 հազար էր եւ կը պատասխանէին Ազգ. Զինակցութեան կոչին:

Հռոմի իշխանութիւնները դեռ չեն գիտեր թէ Պոսիի այս քայլը կատա՞կ մը պէտք է նկատել թէ լուրջի առնել: Այն պարագային մէջ, կարելի չէ բոլորովին ալ անտեսել եւ Հանրապետութեան նախագահէն մինչեւ կրօնական անձնաւորութիւնները, ներառեալ Վատիկան, զգուշացուցած են Պոսին որ կրակին հետ խաղայ: Ի վերջոյ, Փատանիան, ինչպէս կու տայ Մոնտ իր խմբագրականով, արուեստական երկիր մըն է, առանց անցեալի, առանց պատմութեան, առանց հասարակաց յիշողութեան: Փատանիոյ միակ շաղախը Փօ գետէն զատ, թշնամութիւնն է՝ «Հռոմ՝ գողը» ին դէմ: Անկախութեան հռչակման համար, Պոսի օրինակ առած է Թոմաս Ճեֆըրսըի յայտարարութիւնը (1776 Յուլիս 4) ու իր Սահմանադրութեան մէջ կը ճչէ. «Կը նուիրենք, որպէս փոխադարձ երաշխիք՝ մեր կեանքերը, մեր հարստութիւնները եւ մեր նուիրական պատիւը»:

Ս. Մարկոս հրապարակին վրայ, Պոսի յայտարարեց որ իր այս ստեղծած երեւակայական երկիրը մէկ տարիէն պիտի անջատուի Իտալիայէն եւ ունենայ իր դրօշակը, դրամը, կառավարութիւնը, սահմանը, ազգ. պահակազօրքը: Անկախութեան հռչակումը ձայնասփիւռով սփռուած է Փօ գետին 640 քիլոմեթրերու երկայնքին: Մոլեռանդ կողմնակիցներ գրած են ժայռի մը վրայ՝ «Վեր՝ երկինքը նայէ՝ Ումպերթօ, միակ բանն է աւելի մեծ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 14-ին, լուռ եւ ցնցուած բազմութիւն մըն է որ հետեւած է Նիքոլայի յուղարկաւորութեան, ի ներկայութեան քաղաքապետին եւ պաշտօնական այլ բազմաթիւ անձնաւորութիւններու եւ հազարաւոր Մարսէյլցիներու: Տարաբախտ տղեկին մէկ դասընկերը, յուզումէն, չէ կրցած մինչեւ ծայրը կարդալ ոգեկոչման քանի մը տողերը զորս պատրաստած էր: Նոյն առաւօտը, Լը Փէն 5-էն 7 հազար հոգի համախմբած էր իր ցոյցին համար, զոր ընդհանրապէս, շատեր առնուազն անտեղի կը գտնէին: Ցոյցին ընթացքին Արաբներու դէմ բուռն լոզունգներ լըսուած են:

ԳԱՍԹԷԼԿԱՆՏՈԼՖՕՅԻ իր ամառանոցի պատշգամէն, Պապը, Ֆրանսերէն յայտարարեց թէ Ֆրանսա կու գայ Հինգշաբթի օր, Սեպտեմբեր 19-ին: Միաժամանակ Վատիկան զեկոյցով մը կը հաղորդէր որ Պապը կոյր աղիքի (ափէնտիսիթ) գործողութեան պիտի ենթարկուի Հոկտեմբերին: Նման յայտարարութիւն մը բաւական կը զարմացնէ, երբ ոչ ոքի համար գաղտնիք է որ Յովհ.-Պօղոս Բ. թէ Փարքինսընի հիւանդութիւն ունի եւ թէ լայնաղիքի խլիրդ: Այս այցելութեան առնչութեամբ, բանակցերը կը շարունակուին, մինչ, ինչ կը վերաբերի Պապին առողջական վիճակին, ամէնէն տրամաբանական եւ դիպուկ արտայայտութիւն կը պատկանէր Ժ. Ժիւլիարի (Կիրակի, Սեպտ. 15, Ֆրանս 2), երբ կ'ըսէր ի յարգանս Յովհ.-Պօղոս Բ.ի նըման անձնաւորութեան մը եւ անոր անցեալին կատարած քաղաքական դերին, հարկ է որ քաշուի եւ չցուցադրուի այլեւս իր այդ վիճակը: Հարց կը ծագի կրկին մեծերու առողջական վիճակի գաղտնապահութեան մասին (Միթերան, Ելցին եւ այնքան ուրիշներ անցեալին), ինչ որ դատապարտելի կը նկատուի:

ԹՈՒՐՔԻԱ առայժմ հրաժարած է «ապահովութեան» չէզոք գօտիի մը ստեղծումէն Իրաքի հիւսիսային շրջանին մէջ: Որոշումը արդիւնք է Իրաքեան պատուիրակութեան հետ տեսակցութիւններէ ետք Իրաքի Պետական նախարար Համմատիի տուած ապահովութեան, որ «Պարզանիի գործակցութեամբ 15 օրէն կը չէզոքացնեն ՓՔՔ-ն»: Ատոր փոխարէն Իրաք խոստումը տուած է Անգարայի որ իր հողերուն վրայ քիւրտ զինեալներ հալածելու գործողութիւններ կատարէ: ՓՔՔ-ի առնչութեամբ Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութիւնը խիստ ազդարարութիւն մը ուղղած է Իրանի որպէսզի զօրավիգ չկանգնի քիւրտ զինեալ խումբերու:

ԲՈՍՆԻՈՅ ընտրութիւններուն արդիւնքները ծանօթ չէին Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 16-ի առաւօտուն: Միջադէպ չէր պատահած եւ մասնակցութեան համեմատութիւնը 70% էր: Երեսփոխանական եւ նախագահական առաջին ընտրութիւններն էին պատերազմի վերջաւորութենէն ի վեր: Ցատկանշական գըլխաւոր երեւոյթն այն է որ քիչ թիւով ապաստանեալներ «ցեղային» սահմանագիծերը անցած են քուէարկելու համար:

Ա. ԼԵԲԷԴ մերժած է առժամեայ կառավարութեան մը կազմութիւնը զոր կ'առաջարկէին Չէչէնները, առարկելով որ հարկ եղածին չափ ներկայացուցչական բնոյթ չունի, որովհետեւ ռուսամէտ ղեկավարներ նկատի չէին առնուած:

ԻՒՄԱՆԻԹԷԻ տարեկան դաշտահանդէսը (Սեպտ. 13, 14, 15) աւելի քան երբեք յաջողութիւն արձանագրեց: Ինչպէս միշտ կը մասնակցին ոչ միայն համայնավարները, համակիրները այլեւ հազարաւորներ որոնք կապ չունին կուսակցութեան հետ:

ԻՓՍՈՍ – ԼԻԹԵՐԱՍԻՈՆ հարցախոյզէ մը կը պարզուի որ Ֆրանսացիներուն 63%-ը վրդովուած է Լը Փէնի արտայայտութիւններէն ցեղերու անհաւասարութեան վերաբերեալ, բայց, ինչ որ մտահոգիչ է՝ 51%-ը կը բաժնէ Ազգ. Ճակատի կարգ մը գաղափարները: Սերժ Ժիւլի կը ջանայ բացատրութիւնը գտնել: Կը խորհի որ Լը Փէն այս դիրքին հասած չէր ըլլար, եթէ յաջորդական կառավարութիւնները յաջողած ըլլային

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԿԱՆԱՆՉ ՇԱՊԿԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՓԱՏԱՆԻԱՆ

Իտալիոյ քաղաքական բեմին ամէկայրոյց կազմակերպութեան՝ «Հիւսիսային Լիկա»յի հիմնադիր Ումպերթօ Պոսի յայտարարած է Փատանիոյ անջատումը Իտալիայէն: Փատանիան Փօ գետի հարուստ շրջապատն է որ արարողութիւններու, հանդիսութեան բեմ կ'ըլլայ: Պոսիի զարմանալի, ինքնատիպ կամ ոմանց կողմէ նոյնիսկ արտառոց նկատուած քայլը կը մեկնի հետեւեալ պատճառաբանութենէն. մենք ենք մեծագոյն արտադրողները, հարուստները, այդ պատճառով ալ կ'ուզենք անկախ ըլլալ, կ'ըսէ ան: Երկրին քաղաքական եւ կրօնական բոլոր կազմակերպութիւնները, արհեստակցական միութիւնները, բոլոր իշխանութիւնները դէմ են իրեն. զինք կը նկատեն կատակաբան մը, խեղկատակ մը, միմոս մը: Կը գործածէ ծայրայեղական լոզունգներ, ինչպէս «մահը նախամեծար, քան՝ անազատ կեանքը», կամ՝ «Փատանիան կը շահի, եթէ ոչ իտալական գաղթատիրութիւնը կը գործէ», եւլն.:

Բազմութիւնները շատ կարեւորութիւն չեն տար իրեն, նահատակի մը չվերածելու համար զինքը: Ատիկա պիտի բազմապատկէ Վենետիկի ու Լոմպարտիոյ իր ժողովրդականութիւնը. ապրիլեան ընտրութեան արդէն աւելի քան 25% քուէ ստացած է վենետիկեան շրջանի եւ Լոմպարտիոյ մէջ:

Պոսի հաւատացած է որ ինք Փատանիոյ համար կը ներկայացնէ այն ինչ՝ անկախական Իռլանտայի համար իր մարտիկները: Անկէ առաջ երեւակայական կառավարութիւն մը հիմնած էր Վենետիկի մէջ: Կ'ապրի դղեականման բնակարան մը. առտուան 4-էն առաջ չի քնանար:

Ումպերթօ Պոսի դպրոցը անյաջող աշակերտ մը եղած է, յետոյ, տարի մը Փաւիայի համալսարանը յաճախելէ ետք ձախ խումբի մը մաս կը կազմէ: Լիկայի գաղափարաբանը կ'ըսէ թէ ան կեանքին մէջ ոչ մէկ գիրք կարդացած է: 39 տարեկանին քաղաքական ասպարէզ կ'իջնէ: 1984-ին կը հիմնէ Լոմպարտական Լիկան որ յետոյ կը դառնայ Հիւսիսային Լիկան: 1994-ին կը դաշնակցի Պերլուսքոնիին հետ, տարի մը ետք կը բաժնուի, Փատանիոյ անկախութեան նպատակին համար: Առաջին ընտրութեան քուէներու միայն 0·5%-ը կը ստանայ, ապա 1992-ին 8·7% կ'ըլլայ այդ տոկոսը:

Բաւական գրգռիչ բնոյթով կը ներկայանայ «Հիւսիսային լիր» կոչուած դրամանիշ մը հաստատելու անոր առաջադրութիւնը: Ան հիմնուած պիտի ըլլայ գերմանական մարքին արժէքին վրայ. գրգռութիւն կը նկատուի հեռատեսիլի հարկաթուղթերը այրել տալու արարքը, նոյնիսկ եթէ յետոյ ճշդուեցաւ որ այրածները լուսապատճէններ էին: Սկսաւ հրատարակել օրաթերթ մը՝ «Հիւսիսի ձայնը» ուր երկրին հարաւային շրջաններուն վերաբերող լուրերը տեղ կը գտնեն «արտասահմանեան» բաժնին մէջ: Կնոջը հետ հիմնեց «Փատանիոյ արհմիութիւնը» որուն ղեկավարները կը նշանակուին իրենց կողմէ:

Պէ՞տք է լուրջ վերաբերուիլ ցոյց տալ Պոսիի. անջատողական իր նպատակները ցեղային, հողային կամ լեզուական որեւէ պահանջի չեն կապուած, այլ միայն հիւսիսի եւ հարաւի հարստութեան տարբերութեան: Այո, պէտք է լուրջի առնել զինքը, կ'ըսէ անոր կենսագիրը, բացատրելով որ ան մերկ իրականութիւնը չի նկարագրեր, այլ խորհրդանշական ու առասպելական հեռանկար մը որ կը տըպաւորէ հիւսիսի հարուստ, այլ ոչ շատ ուսեալ մարդիկը: Ընկերաբանի մը կարծիքով ալ անջատողական շարժումը պիտի չյաջողի, բայց Պոսի արդէն յաղթական է: Այս դատումին բացատրութիւնը այն է որ Պոսի մարդոց կը ներշնչէ այն համոզումը թէ երբ բարեփոխումները այնքան դանդաղ են, աւելի լաւ է իրեն նման դէմքի մը հետ գործակցիլ, փափաքելի փոփոխութիւնները ապահովելու համար:

Ճիշդ է որ հիւսիսաբնակները կ'անգիտանան թէ ինչ է Փատանիան. կատարուած հարցախոյզներու համաձայն, անոնց 2%-ը միայն կրնայ կողմնակից ըլլալ անջատումի մը: Սակայն Պոսիի շնորհիւ կը չէզոքուի քաղաքականութենէն եւ քաղաքական դէմքերէն անոնց ունեցած զզուանքը: Այսուհանդերձ, ամէնէն լուրջ մօտեցում ցոյց տուողն իսկ չի մերժեր ամբողջովին վարկածը թէ Պոսի, ընթացքին մէջ ոչ արհամարհելի բաժին մը ունի խենթութիւնն ալ:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(6 Sept., 15/16 Sept.)

ՀԱՅԵՐՈՒ ԲՆԱՋՆՋՈՒՄԸ, ՑՕԴՈՒԱԾ ՄԸ ԵՒ ՆԱՄԱԿԱՆԻ ՄԸ

Սեպտեմբեր 6-ի իր թիւին մէջ, Լը Մոնտ թարգմանաբար հրատարակած էր սպանացի գրագէտ՝ Մարիօ Վարկաս Լոսայի մէկ յօդուածը, լոյս տեսած էլ փայիս օրաթերթին մէջ, խորագրուած՝ «Գաղթողները՝ հարուստ երկիրներու օրհնութիւնը» եւ ուր յօդուածագիրը երկարօրէն կը վերլուծէր գաղթերու բարիքները: Ան կը ձաղկէր նաեւ կարգ մը երկիրներու հակադաղթ քաղաքականութիւնը ու կը ծանրանար այն զանազան ձեւերուն մասին զոր ոստիկանութիւնները կը հնարեն կարենալ առանց մեծ աղմուկի անբաղձալիները արտաքսելու համար, օրինակ տալով Սպանիոյ մէջ տեղի ունեցած պատահար մը Ափրիկեցիներու նկատմամբ: Ու կ'աւելցնէր այդ առնչութեամբ. – «այդպէս կը սկսի եւ կրնայ վերջանալ օտարներու հալածանքով որ կը յատկանշեն ամօթի համաշխարհային պատմութիւնը, ինչպէս Հայերու բնաջնջումը Թուրքիա, Հայիթիցիներունը՝ Դոմինիկեան Հանրապետութիւն, կամ Հրեաներունը՝ Գերմանիա»:

Յօդուածին այս տողերն են, որոնք ըստ երեւոյթին խանգարած են թերթին մէկ ընթերցողուհին՝ էլիան Կոլընֆահն որ ակնարկելով այդ հատուածին, «ճշդում մը» կ'ուզէ ընել ու կը գրէ (Սեպտ. 15/16). – «Չեմ գիտեր թէ կարելի՞ է Թուրքիոյ Հայերը կամ Դոմինիկեան Հանրապետութեան Հայիթիցիները օտարական նկատել, բայց ինչ որ ապահով է, այն է որ Գերմանիոյ Հրեաները օտարներ չէին, այլ՝ Գերմանացիներ, ներկայ՝ սերունդներէ ի վեր»:

Ինչ որ, կը խորհինք, պարագան էր նաեւ Հայերուն...:

ԹԱՏՐՈՆԻ ՄԱՍԻՆ ԶՐՈՅՑ ՄԸ ՊԷՅՐՈՒԹԱՀԱՅ ԲԵՄԱԴԻՐ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԽՏԸՇԵԱՆԻ ՀԵՏ

Շատ յաճախ մեր իրականութեան մէջ թատրոնը զուտ արուեստի ճիւղ մը ըլլալէ աւելի կը նկատուի հանրային զօրաւոր յատկանիշի տէր գործօն մը։ Անոր կը բեռցուի ազգային պատկանելիութիւն, ապրում, լեզու, նաեւ պատմութիւն, աւանդութիւն, եւլն. պահպանելու պարտականութիւնը։ Նոյնիսկ եթէ կարելի չէ այս հանգամանքներէն ամբողջովին մերկացնել թատրոնը, ան իր բուն – արուեստի ճիւղ մը ըլլալու– յատկանիշէն շատ բան կը կորսնցնէ իրեն մեր կողմէ բաժին հանուած ծանր բեռան պատճառով։

Այս գրեթէ աւանդական պատկերին հաշտ ընթացքով կը գործեն մեր բեմադիրներէն շատեր։ Սփիւռքի թատերական կեանքին մէջ տարուած գործունէութենէն գոհունակութիւնը քիչ բացառութեամբ կը հիմնուի ստեղծուած խանդավառութեան, արժանացած ընդունելութեան, ծափերու եւ յետոյ միայն խաղարկութեան, բեմադրութեան որակի նման զուտ արուեստէն եկած չափանիշներու կամ մըտահոգութիւններու։

Կարելի՞ է հաշտեցնել թատրոնին արուեստի ու ընկերային բնոյթները. ո՛չ, պիտի պատասխանէ արուեստագէտը, այո՛, ինչո՞ւ չէ, պիտի վստահեցնէ հանրային գործիչը որ հրապարակ իջած է թատրոնի ճամբով։ Միակ հասարակացը որ հաւանօրէն կը պատկանի երկուքին ալ, սէրն է բեմի աշխարհին նկատմամբ։ Ուրիշ ի՞նչ պատճառ կրնայ ըլլալ որ մարդիկը մղէ օրուան աշխատանքէն, զբաղումներէն ետք, առանց նիւթական որեւէ ակնկալութեան ժամեր յատկացնելու բնագիր մը սորվելու, փորձեր ընելու, ներկայացումի մասնակցելու. եւ տակաւին ամէն մարդ գիտէ թէ այդ հոլովոյթը զերծ չէ –զոնէ երբեմն– վէճերէ, բախումներէ, ինչ որ ֆիզիքական մասնակցութեան հետ տրամադրութեան, հոգեկան ու ջղային վիճակի անբաղձալի փակածեր ալ կը պարգեւէ թատրոնին նուիրուած անձին։

Սիրողական թատրոնի այս այլեւս հինցած երկուութիւնը գլխաւոր նիւթը եղաւ այն զրոյցին որ ծաւալեցաւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը, Պէյրութէն ծանօթ բեմադիր Վարուժան Խտըշեանի այցելութեան առիթով։ Շուրջ երեք տասնամեակի վաստակի մը տէր անուն է ան, Պէյրութէն զատ նաեւ Հալէպ, Երեւան, Փարիզ, Թեհրան եւս տրուած ներկայացումներով։ Գլխաւոր յատկանիշը որ զինք կ'առանձնացնէ սիրողներու բազմութենէն, թատերական ուսումի հետեւած ըլլալու պարագան է։

Ծնած է 1937-ին Պէյրութ։ Ճեմարանէն ետք Լոնտոն կը մեկնի մասնագիտական այդ ուսումին համար, կը վերադառնայ 1967-ին ու նախ կ'աշխատի Լ. Շանթ խումբին հետ։ Առաջին բեմադրութիւններու ցանկը կը բաղկանայ գրեթէ ամբողջութեամբ օտար թատերագիրներու գործերէն. Միլլըր, Իպսէն, Չեխով, եւլն.։ Յետոյ, բաժնուելով այդ խումբէն կը հիմնէ «Թատրոն 67»ը, հեղինակներու ցանկին աւելցնելով Սայմընը, Ալպին, Պարոնեանը։ Աւելի քան 20 տարի խումբը կը պահէ, յետոյ պատերազմը, առողջական պատճառներ եւայլն կը մղեն որ ընդունի հրաւէրը ու գլխաւորէ Համազգայինի Գասպար Իփէքեան թատերախումբը։ Այդ հանգրուանին առաջին ներկայացումը կ'ըլլայ «Հին աստուածները»։ Նորութիւնը Յ. Օշականի «Երկնքի ճամբով»ն է որ բաւական դժգոհութեան, քննադատութիւններու պատճառ կ'ըլլայ Պէյրութի մէջ։ Իր կողմէ բեմադրուած 4 հայ թատերագիրներու վերջին անունն ալ Համաստեղն է։

Օշականի «Երկնքի ճամբով»ին յիշատակումը պատճառ կ'ըլլայ որ զրոյցը ընդլայնէ բնագրին հարազատութեան հարցը։ Երբ զարմանք կը յայտնենք թատերգութիւնը մկրատելու իր գործունէութեան, Վ. Խտըշեան կը խօսի տեղական տուեալներու մասին։ Պէյրութը Փարիզ չէ բնականաբար, ու ինչ որ կ'ընդունի, կը մարսէ Փարիզի դիտողը կամ ունկնդիրը, կրնայ մերժելի, խորթ թըւիլ Պէյրութի հանրութեան։

Այս թէզը պաշտպանելու համար ան կ'ըսէ թէ օրինակ՝ շարժուձեւով ու խօսքերով համարձակ խաղարկութեան տէր դերասանուհի մը ամէնէն լուրջ դիրքերէ քննադատուած էր հոն, կամ ուրիշ պարագայի մը պատահած է որ բարձրաստիճան եկեղեցական մը չհաւնելով ներկայացումի մը աւարտը Յարութեան յոյսը շեշտող բանաստեղծութիւն մը փակցնէ անոր պոչին։

Օշականի «Երկնքի ճամբով»էն կրճատուած է աւելի քան մէկ ժամուան հատուած մը զոր անտեղի ու անպատեհ կը նկատէ։ Ի՞նչ պէտք կայ կիրքեր բորբոքելու պատերազմէն նոր դուրս ելած ու շունչ քաշած ընկերութեան մը մէջ։ Կարեւորը այն է որ 50 հոգիով բեմադրութիւնը յաջողած է, թէեւ մեծ աղմուկի պատճառ եղած։ «Իմ նպատակը խաղող ուտել է, այգեպանը ծեծել չէ» կ'ամփոփէ միակ նախադասութեամբ մը որ անգամ մը եւս կը շեշտէ իր մօտ թատրոնին հանրօգուտ բնոյթը։

Հետաքրքրական է սոր քով լսել թէ ոչինչ զեղչած է Է. Ալպիի մօտ չորս ժամնոց Վիրճինիա Վուլֆէն։ Հեղինակներու արժեւորման ձեւ մը պէտք է նկատել այս մէկը հաւանօրէն, որ կրնար «Թատերական գրականութիւնը» նիւթով անջատ զրոյցի մը նիւթ ըլլալ։

Վ. Խտըշեան ոգեւորութեամբ կը յիշէ հայաստանեան գործունէութեան օրերը. հոն թատրոնին արհեստավարժ հանգամանքը եւս չի մոռցներ իրեն «տեղական պայման» կոչուած գործօնը։ Այո՛, Հայաստանի դերասանուհին որ Սփիւռքի սիրողական մղումով բեմ բարձրացողը չէ, կրնայ առանց շանթեր հրաւիրելու գործածել «բոզ»ի նման արտայայտութիւններ, սակայն հոն ալ մօտեցումի, աշխատանքի հոլովոյթին միջամուխ են «տեղական պայման»ները։ Իրեն համար այնքան ալ գայթակղեցուցիչ չէ որ բնագիրներ աղաւաղուին, մկրատուին, վերնագիրներ չյարգուին, քանի որ իր դաւանանքը հետեւեալն է. «եթէ թատրոնը չծառայէ ժողովուրդին, թատրոն չէ»։ Յետոյ կ'ընդլայնէ միտքը. «Ես պիտի խօսիմ բեմէն ինչ որ բան փոխանցելու։ Պէտք է կարենամ ժողովուրդը տուն դրկել ու մինչեւ առտու չքնացնել. իբր բեմադիր–արուեստագէտ այսպէս կ'ըմբռնեմ» կ'ըսէ։ Այդ մօտեցումին մէջ նոյնիսկ կրնայ լաւ արտայայտուիլ հայաստանեան թատրոնի մը մէկ ղեկավարին մասին որ տարիներ աշխատած է, խումբը պահած, թէեւ վերջին տարիներուն ծախած նոյնիսկ թատրոնին դուռն ու պատուհանը։

Վարուժան Խտըշեանի թատրոնի գործունէութիւնը կ'ընդգրկէ ուսուցումի բաժին մըն ալ. երբ Անգլիայէն կը վերադառնայ, ինչպէս կ'ըսէ «հոն սպունգի պէս ծծածս Պէյրութ քամելու», նախ վեց ամսուան դասընթացք մը կը կազմակերպէ իր խումբին համար։

Այսօր հաւանօրէն իր մասին ամէնէն ճիշդ բնորոշումը կը մնայ գործունէութեան սկիզբի շրջանին իսկ Անդրանիկ Ծառուկեանի դատումը թէ «եկաւ Վարուժանը ու թօթվեց Լիբանանի թատրոնին փոշոտած գորգը»։

Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐ

(Ժ.)

Այս տարուան առաջին վեցամսեային Հայաստանի Թղթատարական Վարչութիւնը 16 նոր դրոշմաթուղթերէ կազմըւած թողարկում մը կատարեց։ Այս նամականիշերէն չորսը իրականութեան մէջ նորութիւններ չեն այլ հին դրոշմանիշերու «վերօգտագործում» մը. 1993-ին, «Շիրվանի» չաստուածին կուռքին պատկերին վրայ (արժէքը՝ 10 լումա), աւելցուած է «Հայ Փոստ» մակագրութիւնը եւ չորս նոր արժէքներ՝ 40 - 100 - 150 եւ 200 Դրամ(*)։ Միւս մնացած նամականիշներէն 8ը կը կրեն 1995 եւ չորսը 1996 թըւականը։

– Դէմքեր եւ դէպքեր

Այս վերնագրին տակ կրնանք դասել հինգ նոր արժէքներ։

● Խրիմեան Հայրիկ (90 Դրամ)

Դրոշմանիշը երկու մասերէ կազմուած է ինչ որ սովորական երեւոյթ դարձած է հայկական նամականիշներուն համար։ Աջակողմեանը ինչպէս որ միշտ պարզ «վինյետ» մըն է –այսինքն՝ "անարժէք"– այս պարագային, հրամցուած պատկերը կը ներկայացնէ 1878-ին Պեռլինի վեհաժողովին մասնակցող հայկական պատուիրակութեան անդամներուն խմբանըկարը՝ Խրիմեան, Խորէն Եպիսկ. Նար Պէյ, Ստ. Փափազեան եւ Մինաս Չերազ։ Ձախակողմեան մասը որ «բուն» դրոշմաթուղթն է, զարդարուած է Կաթողիկոսին եւ Սուրբ Էջմիածնի Մայր Տաճարին նկարներով։

● Ծովակալ Լազար Սերեբրիակով (1795 – 1862).

Ռուսական կայսերական նաւատորմին հայազգի (Ղազար Արծաթագործեան) այս ծովակալը, 1838-ին կը հիմնէր Նովորոսիսկի զինուորական նաւահանգիստը Սեւ Ծովու հիւսիսային ափին վրայ։ Շնորհիւ հայ ծովակալին ջանքերուն վերջ կը տրուէր Թրքական նաւատորմին գերադասութեան։ Այս նամականիշը եւս առաջինին նման կազմուած է երկու «փեղկերէ»։ Ձախակողմեան մասը (արժէքով 90 Դրամ) կը կրէ ծովակալին դիմանկարը իր հիմնած նաւահանգիստին պատկերին խորքին վրայ։ Աջակողմեան մասը կը հրամցնէ ծովային մարտի մը տեսարանը ուր Թրքական նաւատորմը կը ջախջախուի։ Քարտէսի մը վրայ կ'երեւան օսմանեան (Սինոպ – Տրապիզոն) եւ ռուսական (Անապա–Նովորոսիսք) զինուորական նաւահանգիստները։

● Ալեքսանդր Գրիբոյեդով (1795 – 1829).

Այս նոր նամականիշով Հայաստանի Թղթատարական Վարչութիւնը կը շարունակէ «Տուրք երախտիք» շարքը։ Այս դրոշմաթուղթերով, Հայաստան կ'ուզէ պատուել հայ ժողովուրդի օտարազգի բարեկամները (առաջինը նուիրուած էր աւստրիացի վիպասան Ֆրանց Վերֆէլին)։ Ալեքսանդր Գրիբոյեդով ճանչցըւած է որպէս հայագէտ ինչպէս նաեւ Կովկասի մէջ կատարած իր քաղաքական եւ դիւանագիտական ծառայութիւններով։ Ան ի մասնաւորի կարեւոր դեր մը ունեցած է ռուս–պարսկական պատերազմին ժամանակ (1826-էն 1828) եւ յատկապէս Թիւրքմէնչայի պայմանագրին պատրաստութեան եւ խմբագրութեան ժամանակ։ Յիշեցնենք որ այս դաշնագիրը ստորագրուեցաւ պարսկական բանակին պարտութենէն յետոյ։ Նոյն դաշնագիրով, Արեւելեան Հայաստանէն կարեւոր մաս մը՝ «Երեւանի նահանգը» Էջմիածինով հանդերձ, կը փրկուէր իսլամական լուծէն եւ կը մտնէր Ռուսական Կայսրութեան մէջ։

Դրոշմանիշին ձախակողմեան մասը (արժէք՝ 90 Դրամ) կը ներկայացնէ Ալ. Գրիբոյեդովի նկարը բոլորաձեւ «Gratitude» եւ «Տուրք երախտիքի» մակագրութեամբ։ Աջակողմեան մասը ամբողջութեամբ գրաւուած է «Արաս–Ամաղի» ամրոցին յանձնումին արարողութեան նկարով։

● Նելսոն Ստեփանեան (1913 – 1944).

Օդային առաքումներուն համար հրապարակ կը դրուի նշանաւոր հայ օդաչուին նուիրուած 90 Դրամնոց այս նոր նամականիշը։

«Խորհ. Միութեան կրկնակի հերոս» Նելսոն Ստեփանեան, երկրորդ համաշխարհային պատերազմին խորհրդային օդուժին ամէնէն փայլուն դէմքերէն մէկը եղած է եւ մինչեւ այսօր, թէ՛ Հայաստանի թէ՛ նախկին Խորհ. Միութեան երկիրներուն մէջ կը վայելէ բոլորին յարգանքը իր սխրագործութիւններուն պատճառով։ Դրոշմաթուղթին վերի մասը զարդարուած է մարտիկին նկարով եւ վարի մասն ալ իր ղեկավարած անձնակազմին խմբանկարով։

● Զանազան ոգեկոչումներ.

Ոգեկոչումներու «ճակատ»ին վրայ կան նաեւ երկու նամականիշեր, մէկ նուիրուած շարժանկարի գիւտին 100-ամեակին, միւսը՝ Հայկական Կարմիր Խաչին հիմնադրութեան 75-ամեակին։ Առաջինը (60 Դրամ), մոխրագոյն խորքի վըրայ կը ներկայացնէ շուեքարշ մը «Առաջին կինոդար» եւ «Cinema centennial» հայերէն եւ անգլերէն արձանագրութիւններով։

Հայկական Կարմիր Խաչին հիմնադրութեան 75-ամեակին նուիրուած նամականիշը նոյնպէս կ'արժէ 60 Դրամ։ Այստեղ կարմիր խաչի մը խորքին վրայ «փրկարար հրեշտակ» մը իր թեւերը կ'երկարէ օգնութեան հասնելու համար։ Դրոշմանիշին վերի մասը Եռագոյնով երիզուած է։

● Հայաստանի բնաշխարհ.

Այս շարքին հիմքը դրուած էր 1995-ին երկու նամականիշերով՝ Հայաստանի թռչուններուն եւ բոյսերուն նուիրուած։ Այս անգամ, Հայաստանի բնաշխարհին պատկանող երկու կենդանիներ կ'արժանանան Թղթատարական Վարչութեան ուշադրութեան։ Այս կենդանիներէն առաջինն է բեզոարեան այծը (capra ægagras) և երկրորդը՝ յովազը (panthera pardus)։ Նամականիշերուն արժէքն է 40 եւ 60 Դրամ։

Նամականիշերը բաւական ինքնատիպ են քանի որ տուեալ կենդանիներուն նկարին հետ հետաքրքրուողներուն կը հրամցուին նաեւ նախապատմական շրջանին, մեր հեռաւոր նախնիներուն կողմէ տարբեր քարայրներու որմերուն վրայ գծըւած նոյն անասուններուն պատկերները։

● Աթլանթայի Ողիմպիական խաղերը.

Վերջապէս, Հայաստան չէր կրնար չըյիշել Ողիմպիականներու «100-ամեակը»։ Պարսելոնայէն յետոյ, Աթլանթայի խաղերը եւս ունեցան երեք նամականիշերէ բաղկացած շարք մը (40, 60 եւ 90 Դրամ արժէքով)։ Իւրաքանչիւր մարզիկ կամ մարզաձեւ (հեծանիւ, ցատք, յունահռոմէական ըմբշամարտ) ներկայացուած է հին յունական ոճով խորքի մը վրայ։ Ամէն մէկ մարզիկին պատկերին տակ կը գտնուին Ողիմպիական օղակները եւ «Աթլանթա 96» արձանագրութիւնը։

Այս շարքին կ'ընկերանայ չորրորդ նամականիշ մը նուիրուած՝ Ողիմպիական խաղերուն վերահաստատման 100-ամեակին (1896-ին Պառոն Փիէր տը Գուպերթէնի նախաձեռնութեամբ)։ Նամականիշը (արժէքը՝ 60 Դրամ), զարդարուած է «Ողիմպիական ոգին» խորհրդանշող մարզիկի մը կերպարով։ Մարզիկին ձեռքին մէջ կը գտնուի Ողիմպիական ջահը որուն վրայ կ'երեւան նոյնպէս աւանդական օղակները եւ «100» թուանշանը։ Հաստատուած ձեւին համաձայն, բոլոր այս նամականիշերուն արձանագրութիւնները երկլեզու են՝ հայերէն եւ անգլերէն։

Հայաստանի նոր դրոշմաթուղթերը ըստանալու համար դիմել՝

Int. Stamp Co.
P. O. Box 159 Montvale N.J. 07645
U. S. A.

ԿՈՐԻՒՆ

(*) «Յաւելեալ մակագրութեան» (surcharge) եղանակով կատարուած այս թողարկումը երկրորդն է Հայաստանի մէջ։ 1994-ին արդէն, Գառնիի հեթանոսական տաճարը ներկայացնող դրոշմանիշը (10 Դրամ) նոյն ճակատագրին ենթարկուած էր կապոյտ եւ սրնագոյն մելանով յաւելեալ արձանագրութեամբ մը «Հայաստան 94» եւ նոր մը՝ «40 Դրամ»։ Այս ձեւի թողարկումները յաճախ կը կատարուին թղթատարի սակերու փոփոխութեան ժամանակ։

ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՐՆԵՐ ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՔ. ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅՐ ՊՕՂՈՍ ՎՐԴ. ԱՆԱՆԵԱՆ

ՎԵՆԵՏԻԿ («Յառաջ»). — ...կիրակի, Սեպտեմբեր 8-ին, Վենետիկի Ս. Ղազար կղզիին մէջ տեղի ունեցաւ քահանայական ձեռնադրութեան յոբելեանի հանդիսութիւնները Ներսէս Արք. Տէր-Ներսէսեանի եւ Հայր Պօղոս Անանեանի:

Վանքի հոգեւոր աւանդական հանդէսը՝ ...իզը առաւ առաւօտեան ժամը 10.30-ին ...անգակներու բազմահնչիւն ղօղանջներով, սփռելով երկու յոբելենական հայրերու ուրախութեան աւետիսը, եւ հրաւիրելով անոնցմէ մին՝ Ներսէս Արք. Տէր-Ներսէսեանը՝ մատուցանելու եպիսկոպոսական ձայնաւոր պատարագը: Մոմակիր, սարկաւագ, եւ արընթերականներ առաջնորդեցին Հայր Ներսէսը աւանդատունէն դէպի բեմին ոտքը, մինչ դպրեվանքի եռաձայն երգչախումբը «Խորհուրդ Խորին»ը կ'երգէր:

Աւետարանի ընթերցումէն ետք, Միաբանութեան ընդհանուր քարտուղար՝ Հ. Սերոբ Ջամուրլեան, հայերէն լեզուով ...ին կարդաց Յովհաննէս-Պօղոս Բ. Քահանայապետին շնորհաւորութեան եւ օրհնութեան նամակը ուղղուած յոբելեար Եպիսկոպոսին(*): Քահանայապետական օրհնութենէն ետք, յոբելեարը մէջտեղ գալով հոգեկան գոհունակութեամբ ու ուրախ ժպիտով, յուզուած, մտերմիկ պարզ խօսքերով յիշեց իր դասընկերը՝ ներկայ Հայր Պօղոսը, հուսկ՝ լուսահոգի Հայր Եփրեմ Վրդ. Տէր-Ղազարեանը:

Պատարագի աւարտումէն ետք՝ հրաւիրեալները առաջնորդուեցան վանքի ...սրահը, կէսօրուան եղբայրական սեղանին մասնակցելու: Ճաշի ընթացքին կարդացուեցան շնորհաւորական հեռագիրներ, որոնցմէ գլխաւորն էր Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի շնորհաւորական ...եր ողջոյնը(*):

Այսպէս, Մեծն Մխիթարի հաւատարիմ որդիները, տօնեցին իրենց քահանայական յոբելեանը: Մին՝ առաքելատիպ Առաջնորդ, արբաշունչ գրաբար լեզուի եւ հայկազեան գանձարանի հմուտ, միւսը՝ Մխիթարեան Միաբանութեան նախկին Աբբահայր, եկեղեցապատմական գիտութիւններու խորահմուտ բանասէր, ...րիներով գործօն սիւներ կը ներկայացնեն Մխիթարի տան, որպէս վանական ու կրօնաւորական արժէքներու արթուն պահապաններ եւ գրուատելի պայծառ ...ներ, մէկական «Այլ Ոմն Քրիստոսի»:

ԹՂԹԱԿԻՑ

(*) Տե՛ս «Յառաջ», Սեպտեմբեր 13, էջ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԸ ԻՄ ԵՐԿՐՈՐԴ ԸՆՏԱՆԻՔՍ

Կ'ապրիմ Միլանօ՝ Իտալիա. փոքր տարիքէս յաճախ այցելած եմ Լիբանան, սակայն այս վերջին հինգ տարիներուն թէ առիթը եւ թէ փափաքը չեմ ունեցած վերադառնալու երկիր մը, ուր ամէն բան ինծի անծանօթ էր.. նոյնիսկ լեզուն:

Շատ լսած էի ծնողքէս լիբանահայ ազգային կեանքին եւ կառոյցներուն մասին, անկեղծ ու մաքուր բարեկամութիւններու, սակայն այս բոլորը ինծի համար գեղեցիկ խօսքեր էին եւ ոչ աւելի: Այո կը տառապէի եւ կը տառապիմ հայ ընկերներու պակասէն, սակայն իմ սովորական առօրեայ կեանքիս մէջ չէր որ կը զգայի այդ պակասը, այլ երբ կը վերադառնայի հայկական ճոխ ձեռնարկէ մը, այդ գեղեցիկ օրերու երազով կ'ապրէի շաբաթ մը... ու վերջ:

Այս տարի իմ կեանքս փոխուեցաւ, ես գիտցայ ով եմ, ի՛նչ կ'ուզեմ, եւ ինչ կը պակսէր ինծի, եւ հետեւաբար գիտցայ ի՛նչ պէտք է ընել:

Յուլիսին էր, իտալական Պաքալօրէայի քննութիւններս յաջողութեամբ աւարտած էի, եւ որպէս վարձատրութիւն, կրցած էի, անշուշտ երկար խորհրդակցութիւններէ ետք, համոզել ծնողքս, որ արտօնեն որ մէկ շաբաթուան արձակուրդ մը ընեմ իտալացի դասընկերներուս հետ, իտալական գեղեցիկ ծովափներէն մէկը:

Ծրագիրս չյաջողեցաւ, բարեկամներու թիւի անբաւարարութեամբ եւ այլեւայլ ուրիշ պատճառներով:

Շատ տխուր էի ու յուսախաբ: Հազիւ կարողացած էի ծնողքս համոզել:

Օր մը, մայրս որ երբեք չէր յուսահատեր, ինծի մօտենալով ըսաւ «տղաս չե՞ս փափաքիր Համազգայինի կազմակերպած Ֆորումին մասնակցիլ»: Թէպէտ ծնողքէս լսած էի Համազգայինի Ֆորումին մասին, բայց նիւթ մըն էր որ գիս շատ չէր հետաքրքրած. անշուշտ կը նախընտրէի դասընկերներուս հետ ծովափ երթալ, սակայն եւ այնպէս ուրիշ ծրագիր չունենալով ընդունեցայ ծնողքիս առաջարկը:

Մի քանի հեռաձայնային կապերէ եւ մէկ շաբաթուան պատրաստութենէ ետք ժամը հասած էր մեկնելու: Ծնողքիս խանդավառութիւնը մեծ էր, կրնամ ըսել ինձմէ աւելի:

Շաբաթ, Յուլիս 20-ին, ես հասայ Լիբանան: Արաբերէն խօսիլ չգիտնալուս, շատ մտահոգ էի, որքան որ ալ ծնողքս զիս վստահեցուցած էր, որ ոչ մէկ դժուարութեան պիտի հանդիպէի, որով գիս կ'սպասէին Համազգայինի պատասխանատու ձեռքերուն մէջ:

Ու վերջապէս դուրս եկայ Պէյրութի օդակայանէն: Ժողովուրդին մէջ տեսայ երիտասարդ մը, որ բարձր բռնած էր տախտակ մը որուն վրայ գրուած էր Համազգային բառը հայերէնով եւ անգլերէնով: Ինծի կը սպասէր:

Երկու օրուան մէջ արդէն բոլոր մասնակցողներս հաւաքուած էինք: Մենք եկած էինք աշխարհի չորս ծագերէն. Ամերիկայէն, Աւստրալիայէն, Գանատայէն, Անգլիայէն, Ֆրանսայէն, Գերմանիայէն, Իտալիայէն, Պուլկարիայէն, Սուրիայէն եւ Լիբանանէն:

Զանազան երկիրներու եւ զանազան մշակոյթներու ազդեցութեան տակ մեծցած երիտասարդ – երիտասարդուհիներ էինք. մեզ միացնողը միայն մէկ բառ էր՝ «Հայ»: Մենք մեզի երբեք օտար չզգացինք, նոյն ճակատագրի քոյրեր եւ եղբայրներ էինք:

Համազգայինի մեզի համար պատրաստած յայտագիրը շատ ճոխ էր: Մասնագէտ դասախօսներու ելոյթներ, վիճաբանական սալոններ, թատերական եւ գրական աշխատանքներ, տեսարժան վայրերու այցելութիւններ, պտոյտներ, փիք-նիքներ. շատ երկար ու հետաքրքրական էր շարքը:

Բայց անկեղծ ըլլալու համար, մեզի նոյն չափով եւ քիչ մը աւելի հաճելի էր իրարու քով ըլլալը, խօսիլը, կատակելը, պարել ու երգելը, մեր ազատ ժամերուն չէինք ուզեր ճեմարանի բակէն հեռանալ, կը նախընտրէինք քով քովի գալով նստիլ ծառերու շուքին տակ եւ խօսիլ ու խօսիլ... յագեցնելու մեր ծարաւը, եւ գտնելու «ինչո՞ւ»ներուն պատասխանը:

Ջուրի պէս սահեցան օրերը, եւ հասաւ բաժանումի ժամը: Շա՜տ դժուար էր բաժնուիլ իմ հայ բարեկամներէս, արցունքով եւ կրկին հանդիպելու, վերադառնալու խոստումներով վերադարձանք մեր տուները:

Որքա՜ն դժուար է սպասել 12 երկար ամիսներ:

Համազգայինը մեզի տուաւ գոյատեւման ուժը, պատկանելիութեան զգացումը, զօրացուց մեր հայկական ոգին: Ինծի համար այլեւս հրապուրիչ չեն տարբեր տեսակի արձակուրդներ:

Իմ եւ իմ բարեկամներուս անունով կ'ուզեմ յայտնել իմ երախտագիտութիւնս եւ շնորհակալութիւնս Համազգայինի մեծ ընտանիքին, Ֆորումը կազմակերպող մարմնին, դասախօսներուն, եւ առաջնորդ քոյրերուն եւ եղբայրներուն որոնք չխնայեցին ոչ մէկ աշխատանք ու զոհողութիւն, եւ տուին իրենց լաւագոյնը:

Ես միշտ հպարտ զգացած եմ ազգութեամբս, բայց այսօր աւելի վստահ, աւելի հպարտ կը զգամ Հայ ըլլալուս: Ոչ մէկ մշակոյթ եւ ոչ մէկ հեռաւորութիւն արգելք պիտի հանդիսանայ մեզի: Մենք իրարու քով գալով մեր ընկերային, ազգային ծարաւը պիտի յագեցնենք, որքան ատեն որ Համազգայինը մեզի գրկաբաց կանչէ:

ՌԱՖՖԻ ՍՏԱՄՊՈՒԼԵԱՆ

Միլանօ, 1996 Սեպտ. 10

[illegible]

«ՆԱԽԱՍԱՐԴ»Ի ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳԵՏՆԻ ՎՐԱՅ

1995-ի Պլլինկամի (Մեծն-Բրիտանիա) միջազգային փառատօնին ձեռք ձգած յաջողութենէն ետք, Նաւասարդ համոյթը հրաւիրուած էր, այս տարի, մասնակցելու Սայտմաութի (Նաեւ Անգլիա) միջազգային փառատօնին:

Այս փառատօնը Ֆոլքլորի ամէնէն պատկառելի ցուցադրութիւնն է ամբողջ Անգլիոյ եւ տասը օրուան մէջ կը համախմբէ շուրջ 80 հազար հանդիսականներ:

Նաւասարդ իր գեղարուեստական ներկայութեամբ, այնքան տպաւորիչ ազդեցութիւն գործած է որ արժանացած է փառատօնի վըտէք hամոյթ[ի] տիտղոսին եւ իրեն շնորհուած է նաեւ եզրափակիչ արարողութիւնը փակելու շնչին պատիւը: Մասնակցողներու կարգին կային Իրլանտա, Անգլիա, Փորթուկալ, Լեհաստան, Գանատա, Միացեալ-Նահանգներ, Թիպէթ, Սիէռա-Լէոնէ:

Նաւասարդ նաեւ վարած է հայկ. պարի սեմինարներ եւ տեղեկատուութեան աշխատանք տարած հայ մշակոյթի մասին, հարիւրաւոր Անգլիացիներու գնահատանքին արժանանալով փառատօնէն դուրս այդ հաւաքոյթներու ընթացքին:

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽ

...րփիար Արփիարեանի դէմ մահափորձ. «Արփիարին սեւցրէ՛ք». — «Հայրենիք» մի՛ կարդաք. — «Հայրենիք»ի գերակշիռ դերը. — Իզմիրլեանի ընտրութիւնը. — ...իհրան Աճանազի դերը. — Արփիարեանի ...րագիրը. — Ա. Վռամեան. — Պապը Ա...ի ցոյցը. - Դաշնակցական սպառնագիրները. — Յ. Շահնազար-Իւսիւֆեան միջադէպը. — «Հայրենիք»ի յօդուածը. — ...իգրան Գարակէօզեանի սպանումը. — ...էյթունի ապստամբութիւնը. — Արփիար կը փախչի Պոլսէն. — Լ. Փաշալեան կը ...եռանայ. — «Հայրենիք»ի խումբը տար...ուած. — Շահնազար կը բանտարկուի. — «Հայրենիք» կը ջնջուի. - Վահէ Արզումանեան եւ իր ընկերները. — Շարլիէի դէպքը. - Ալպէր Ռուէի մատուցած ծառայութիւնները. — Հնչակուհիները:

1895 Դեկտեմբեր 25, Երկուշաբթի իրիկուն էր, երբ Արփիար Արփիարեան, որ Բանկալթի, Ս. Յակոբի կալուածներէն մէկուն մէջ կը բնակէր իր եղբօր Տիգրան Արփիարեանի հետ, ուշ ատեն, բնակարանը գացած միջոցին, Թագսիմի պարտէզին դէմ՝ դաշունահար վիրաւորուեցաւ դաշնակցականի մը կողմէ:

Արփիար, հակառակ իր ստացած ծանր վէրքերուն, կրցած էր սակայն մինչեւ տուն հասնիլ եւ փողոցին դուռը բախել: Բայց երբ դուռը բացած էին՝ արիւնլուայ գետին տապալած էր, ինքզինքը կորսնցուցած:

Տօքթօր Զօհրապ, որ մօտերը կը բնակէր, իսկոյն կանչուած էր եւ նախնական դարմանները տուած:

Այս մահափորձը անակնկալ մը չէր ո՛չ իրեն եւ ո՛չ ալ մեզի համար: Ամիսներէ ի վեր Դաշնակցութիւնը մութին մէջ ընդհանրապէս Հայրենիքի եւ մասնաւորաբար Արփիարեանի դէմ կը գործէր:

«Արփիարին սեւցրէ՛ք» հրահանգը եկած էր արդէն եւ խղճի մտօք. –Եթէ կարելի է այս բացատրութիւնը գործածել հոս–, կը գործադրուէր: Դաշնակցականները բերնէ բերան լուր կը տարածէին թէ Արփիար մատնիչ է, թէ Նազըմ փաշայի մարդն է, թէ ամէն գիշեր անոր հետ կը ճաշէ, եւլն.: Նոյնիսկ Հայրենիքի դէմ պօյքօթ մը սկսաւ որ պահ մը, գոնէ քանի մը օր, յաջողութիւն գտաւ:

Մահափորձէն երկու ամիս առաջ տեղի կ'ունենար այդ փոփոխականը եւ Հոկտեմբեր 8-ին Արփիար կը գրէր «Հայրենիք մի՛ կարդաք» խորագրով յօդուածի մը մէջ:

«Զորս հինգ օրէ ի վեր քանի մը հոգի Պոլսոյ ամէն թաղերուն մէջ տարածուելով դէմերնին ելլողին կ'ըսեն «Հայրենիք» մի՛ կարդաք: Ինչո՞ւ եւ ահա՝ կը սկսին յառաջապէս իմ անձիս նկատմամբ ընել այնպիսի զրպարտութիւններ որոնց կեղտոտութիւնը կը հաւասարի այդ լուրերը տարածողներուն տմարդութեանը եւ հաւատացողներուն միամտութեանը: Իրա՛ւ է որ չարախօսութեանց դէմ անտարբեր մնալու սովորութիւնը ունիմ, հանրային կեանքիս մէջ կը հետեւիմ ուրիշ ուղղութեան մը որմէ չեն կրնար մազի չափ շեղեցնել զիս ո՛չ թշնամանք եւ ո՛չ բարեկամութիւն: Ու եթէ այս անգամ ալ հրապարակաւ քանի մը խօսք կ'ըսեմ, պատճառն այն է որ խումբ մը թշնամիներ իմ գլխուս վրայէն Հայրենիքի վնասելու նկրտում մը ունին: Բայց կրնան վստահ ըլլալ թէ իրենց հինգ տարուան ջանքերը թէ՛ այս անգամ, թէ՛ ասկէ վերջն ալ ապարդիւն պիտի մնան»:

Յետոյ Արփիար կը բացատրէ այդ թշնամութեան շարժառիթները որչափ որ կարելի էր նոյն ժամանակի գրաքննութեան խստութիւններուն ներքեւ եւ յօդուածը կը վերջացնէ հետեւեալ կերպով.

«Միայն մէկ պատասխան ունիմ ընդդէմ այն զրպարտութեանց որոնք չարամիտ խմբակի մը կողմէ հրապարակ հանուած են:

«Բացարձակապէս սուտ են:

«Կրնամ նաեւ դիտել տալ թէ չկայ մէկը որ ամբաստանիչ ներկայանալու համարձակի, ամէնքն ալ մութին մէջ գործող ստախօսներ են»:

Ի՞նչ էր Արփիարեանի դէմ այս կատաղի հալածանքին պատճառը:

Կարելի է ըսել որ մէկէ աւելի պատճառներ կային:

Նախ Արփիարեան այդ թուականին բացառիկ դիրք մը կը վայելէր յեղափոխական շարժումին գլուխը: Նմանը չըտեսնուած ժողովրդական թերթի մը՝ Հայրենիքի խմբագրապետն էր, Հնչակեան Պոլսոյ Կեդրոնին անդամ էր, Մշակի եւ Հնչակի թղթակիցն էր. երկու թերթեր որոնք մեծ ազդեցութիւն ունէին յեղափոխական շրջանակներու մէջ:

Հայրենիքի հեղինակութիւնը շատ մեծ էր մանաւանդ Պոլսոյ մէջ: Տարիէ մը ի վեր գրեթէ ա՛ն էր ազգային քաղաքականութիւնը վարողը: Հայրենիքն էր որ հովանաւորած էր Իզմիրլեանի ընտրութիւնը:

Մահափորձէն գրեթէ տարի մը առաջ, 1894 Դեկտեմբեր 7 Չորեքշաբթի օր կատարուեցաւ այդ ընտրութիւնը Մայր Եկեղեցիին մէջ, յոյսի ու խանդավառութեան օրերուն: Երկար ատենէ ի վեր, Ազնիւ Համիտի կամքով Ազգային ժողով չէր գումարուեր, երբ վերջապէս իրատէն ելաւ Պատրիարքի ու Վարչութեան ընտրութիւնները կատարելու համար: Տեղապահ Հմայեակ Եպիսկ. հրաւիրեց երեսփոխանութիւնը եւ ժողովի բացումը կատարեց: Նախ՝ դիւանի ընտրութիւնը կատարուեցաւ եւ Գաբրիէլ էֆ. Նորատունկեան հռչակուեցաւ առաջին ատենապետ: Յետոյ անմիջապէս ձեռնարկուեցաւ Պատրիարքի ընտրութեան եւ 76 քուէարկուներու 67 քուէներով Պատրիարք ընտրուեցաւ Սկիւտարի քարոզիչ Մատթէոս Իզմիրլեան: Բարթողիմէոս Եպիսկ. ստացած էր երեք քուէ միայն, Ղեւոնդ Շիշմանեան երկու, Հմայեակ Դիմաքսեան երկու, Սվազի Առաջնորդ Պետրոս Եպիսկ. մէկ եւ սպիտակ քուէ մէկ:

(Շար. 1)

(Շար. Ա. էջէն)

զարկ տալ տնտեսութեան եւ նուազեցնել գործազրկութիւնը (ժիւլի կը մոռնայ կամ գիտակցաբար կ՚անտեսէ ապահովութեան առընչուող հարցերը եւ յարձակումները): Կը խորհի որ ամէն անգամ որ Լը Փէն ցեղապաշտ արտայայտութիւն մը ունենայ, պէտք է դատական հետապնդումի ենթարկուի: Ի դէպ, Թուպոն կ՚ուզէ նոր օրինագիծով մը ամրապնդել հակացեղապաշտ օրէնքները, որպէսզի հետապնդումները կարելի ըլլան, ինչ որ ըսել տուած էր Լը Փէնի թէ ասկէ ետք արտայայտուելու համար, հարկ պիտի ըլլայ արտօնութիւն առնել ԼԻՔՐԱ-էն կամ ՄՌԱՓ-էն:

ՊԱՊԻՆ դէմ Աղճայի կատարած մահափորձին գլխաւոր պատասխանատուն ու հրահանգողը նկատուած Զ. Օրալ Զուիցերիոյ մէջ ձերբակալուած ու Թուրքիոյ յանձնուած է: Ան պատասխանատուներէն կը նկատուի նաեւ «Միլլիյէթ» օրաթերթի տնօրէն ու խմբագիր Ա. Իփէքճիի սպանութեան (1979) որուն առեղծուածը մինչեւ այսօր լուսաբանուած չէ: Զ. Օրալ բազմաթիւ ինքնութիւններով ապրած է Իտալիոյ, Զուիցերիոյ եւ շրջան մըն ալ Ֆրանսայի մէջ ուր թմրեցուցիչի մաքսանենգութեան ամբաստանութեամբ ձերբակալուած, բանտարկուած ապա յանձնուած էր Իտալիոյ:

ՖՐԱՆՍԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆ ենթանախարարուհին՝ Մարժի Սիւտր չյաջողեցաւ համայնավարներու ձեռքէն առնել Ռէինիոն կղզիի երկրորդ ընտրաշրջանը եւ ինչպէս յայտարարած էր, իր հրաժարականը տըւաւ, բայց Շիրաք եւ Ժիւփէ մերժեցին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներուն Վալանսի Հայ Մարզականը 0–1 պարտըւեցաւ Լիլինայէ, այս վերջինոյն դաշտին վրայ:

Դասաւորման գլուխն է Նիոր (18 կէտ), Վալանս 19-րդ է 7 կէտով: 22-րդ եւ վերջին տեղը կը գրաւէ Պօվէ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբի վարչութիւնը կը խնդրէ նկատի առնել իր յառաջիկայ համերգը որ տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ, Նոյեմբեր 30-ին, Փարիզ, Opéra Comique — Salle Favart-ի մէջ:

Ցայտագիրը յատկացուած է Կանաչեանի եւ Ափրիկեանի գործերուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

71ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Ռընէ Աթոյեան 400 Ֆր.:

ՎԻԼԷՕՐՊԱՆՆ. – Պ. Թ. Պաշիպէօյիւքեան 100 Ֆր.:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պանեօ – Գաշանի մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Ժանին եւ Սեւան Թորոսեանի, Յովհ. Պետոյեանի, իրենց մօր եւ մեծմօր՝ Տիկին Տիրուհի Պետոյեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի խընամակալութիւնը իր անհուն շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Պ. Արթօ Պետիկօղլուին, որ հակառակ բազմազբաղ վիճակին, իր թանկագին ժամանակէն մաս մը սիրայօժար կերպով յատկացուց վարժարանիս այս ու այն նորոգութիւններուն համար, առանց նիւթական չնչին ակնկալութեան իսկ:

Հայ Դպրոցը որքա՜ն կարիքը ունի նըման անձնուէր հայորդիներու...:

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայոց. Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. –

Տէր և Տիկին Միքայէլ Ցակոբեան 10.000 Ֆր., Ստաւրոպոլէն Պ. Վալերի Արզումանեան 100 տոլար, Բժ. Սեդա Խրիմեան 1.000 Ֆր., Տիկին Նելլի Քիւրքճեան 300 Ֆր., Պարոն Թապիպեան (Միացեալ-Նահանգներ) 100 տոլար, Բժ. եւ Տիկին Խոսրով Ադամեան 1.200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Քափթանեան 200 Ֆր., Պ. Ցարութիւն Տէր-Նիկողոսեան 200 Ֆր., Մուրատ եւ Անդրանիկ Վարդանեանի յիշատակին՝ Տիկին Մխիթարեան 200 Ֆր., Զապէլ Կարիպեանի յիշատակին՝ Տիկին Սոնիա-Ռիթա Գույումճեան 500 Ֆր., Երուանդ Փափազեանի յիշատակին՝ անանուն նուիրատու մը 500 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Հ.Մ.Մ.
HOMENMEN
1921

ՀԱՅ ՄԱՐՄՆԱՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՃԱՇ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

տօնելու համար ՄԱՅՐ ՀՄՄ-ին 75-ԱՄԵԱԿԸ

ԵՒ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀՄՄ-ին «ՄԱՐՏԻԿ» ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

10-ԱՄԵԱԿԸ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 12

L'OREE DU BOIS (Porte Maillot) — PARIS

շքեղ սրահին մէջ, ժամը 20-էն սկսեալ

Մասնակցութեամբ՝

ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆ-Ի

ԵՒ

ՊԵՐՃ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ-Ի

Réservations : 43. 78. 93. 25.

— Ծախքերու մասնակցութիւն —

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վարիա Խաչատրեան-Բեկզատեանի յիշատակին Անահիտ եւ Լեւոն Տէր-Մինասեան 300 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

Sous la présidence d'honneur
de M. JEAN-CLAUDE GAUDIN,
Ministre de l'Aménagement du Territoire de la Ville et de l'Intégration,
Maire de Marseille,
et de M. NICOLAS MARTIN-CINTO,
Consul Général d'Espagne à Marseille,
Le *CENTRE CULTUREL ARMENIEN*
et la *CHORALE «SAHAK-MESROP»*
de Marseille
vous présentent

LA CHORALE THAU
BARCELONE — ESPAGNE
Dimanche 22 Septembre à 17 heures
en l'Eglise des Réformés

CONCERT UNIQUE

— Programme —
Brahms, Oltra, Orlando de Lasus, Olbizola, Groba, etc.
Direction : *Josep M. BUSQUETS*
Piano : *Jordi RADIGAUES*
Soliste : *Rosa ANDREU*, Soprano
Réservations et vente de billets :

Centre Culturel Sahak-Mesrop :
339, avenue du Parado, 13008 Marseille -
Tél. : 91. 77. 84. 70.
FNAC : Centre Bourse, 13001 Marseille
— *P. A. F. : 50 F.* —

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան («Միութիւն») Կեդր. Վարչական Ժողովը ներկայիւս կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 79-րդ Ընդհանուր Ժողովը պիտի գումարուի 1996, Շաբաթ, Նոյեմբեր 16, առաւօտեան ժամը 10-ին, Հ.Բ.Ը.Մ.ի Կեդրոնին մէջ 2495 E. Mountain St., Փասատինա, Գալիֆորնիա, ԱՄՆ.:

Սոյնը 79-րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է: Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին Ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ 1996, Հոկտեմբեր 15 իրենց փոխանորդագրերը, - Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, - յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով. -

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
31 West 52nd Street
New York, N.Y. 10019-6118.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1. – Ներկայացում եւ վաւերացում 1994 եւ 1995 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին:
2. – Ներկայացում եւ վաւերացում 1994 եւ 1995 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղկագրին:
3. – Ընտրութիւն Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու:
4. – Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը:
5. – Նկատառում եւ գործադրում վերոնշեալներում հետ առընչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ Ժողովին ուշադրութեան բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին ըստ պատշաճի արծարծուող հարցերու:
6. – Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու:

Ի Դիմաց
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

ԼՈՒԻԶ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՍԻՄՈՆ
Նախագահ

ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 21՝

ՏՕՆ Է ԽԱՉԻ
ԵՒ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽ
ՆՈՐ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ
ՏԱՐԵԴԱՐՁՆ Է

Այս առիթներով, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի եւ կը կատարուի Գոհաբանական Մաղթանք՝ Հայաստանի անսասանութեան եւ յաւերժութեան համար:

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբը նոր երգիչ - երգչուհիներ կ՚ընդունի 1996–97 տարեշրջանին համար, մինչեւ Սեպտեմբեր 30:

Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի հեռաձայնել ամէն օր 91 77 84 70 թիւին, առաւօտները ժամը 9.30-էն մինչեւ 12:

UGAB-Paris IDF

RENTREE 1996

Les inscriptions aux différents cours(*) de l'Ecole de l'UGAB — PARIS Ile-de-France auront lieu le Samedi 21 Septembre de 14h30 à 18h, au Centre Culturel Alex Manoogian, 118, rue de Courcelles, Paris 17e

Les cours débuteront le Samedi 5 Octobre.

(*) *Arménien, Chorale d'Enfants et d'Adultes, Musique Traditonnelle, Danse Arménienne, Théâtre d'Enfants et d'Adultes.*

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ԻՍԻ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները կը սկսին Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ՚ունենան Երեքշաբթի օրերը, ժամը 19-էն սկսեալ Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝
45, rue de la Défense,
92130 Issy-les-Moulineaux

Պաքալօրէայի հայերէնի քննութեան մասնակցելիք աշակերտութեան համար պիտի կատարուի յատուկ դասաւանդութիւն:

Արձանագրութեան և տեղեկութեան համար կարելի է հեռաձայնել 46. 42. 45. 25 կամ 46. 42. 90. 68 թիւերուն:

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի Հայկազեան Միօրեայ Վարժարանի վերամուտն է Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 2-ին, Առաւօտեան ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ՚ունենան Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 9-էն 12, կէսօրէ վերջ ժամը 14-էն 16:

Աշակերտները կրնան օգտուիլ կէսօրուան ճաշէն. իսկ երթեւեկի սպասարկութիւն մը կարելի է նախատեսել ծնողներու հետ համաձայնելով:

Ցաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել Եկեղեցւոյ Դիւանատունը:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18
MERCREDI
18 SEPTEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.942 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.942

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՄԵՐԻԿԱՄԷՏ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԳԱՂԹԸ

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ ՆԵՂ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏՆՈՒԱԾ Է

Պիլ Գլինթըն յայտարարած է. – «Ճատ կատում չենք փնտռեր Ս. Հիւսէյնի հետ, երբեք չենք ըրած եւ այսօր ալ չենք ըներ: Բայց, կ'ուզենք որ յարգուի չէզոք գօտին», նոյն ատեն անգլիական խարիսխի մը վրայ, Պաշտպանութեան ամերիկացի, անգլիացի, Ֆրանսացի նախարարները հանդիպում մը կ'ունենային եւ Ամերիկացին կը յիշեցնէր որ Սատտամ Հիւսէյն սպառնալիք մըն է արեւմտեան օդաչուներուն համար:

Ամերիկացիք նեղ կացութեան մատնըւած են եւ դժուարութիւն ունին զօրակոչի ենթարկելու Մերձաւոր-Արեւելքի իրենց բարեկամները: Անգարա, մարդասիրական զգացումներէ մղուած արտօնած է որ Միացեալ-Նահանգներու գործակից իրաքցի 2075 Քիւրտեր իր հողամասէն անցնին: Առաջին օդանաւ մը մեկնած է Տիյարպէքիրէն դէպի Խաղաղականի կուամ կղզին ուրկէ այդ Քիւրտերը Ամերիկա պիտի փոխադրուին:

Թղթակիցները կը նկարագրեն Հապուր գետին կամուրջը որ Իրաքեան Քիւրտիստանը կը բաժնէ Թուրքիայէն, որ կը նմանի, կ'ըսեն, Չլամարտի տեսարանի մը: Մէկ կողմը՝ իրաքցի Քիւրտեր, միւսը՝ Թուրք զինուորներ: Միացեալ-Նահանգները ապաստան կու տան 2075 Քիւրտերու, բայց խիստ կանոններ դրած են:

Այս կարգադրութենէն կ'օգտուին միայն անոնք որոնք աշխատած են «Զինուորական Համակարգումի Կեդրոն»ին համար եւ բոլոր անոնք որոնք Սատտամ Հիւսէյնի դէմ էին, խուճապի մատնուած են:

Միւս կողմէ, Ամերիկացիներու բարեկամները, ապերախտ վերաբերում ցոյց կու տան, առաջին առթիւ՝ Քուէյթ որ բաւական ժամանակ դրած է նախքան արտօնելը Ամերիկացիներուն որ իր հողամասին վրայ 5000 զինուոր տեղաւորեն:

ՓՔՔ-ի պարագլուխը Ա. Օճալան կողմնակից է Միջին արեւելեան դաշնակցութեան մը, որուն համար կ'առաջարկէ Իրանի, Իրաքի, Թուրքիոյ եւ Քիւրտերու մասնակցութեամբ համաժողով մը կազմակերպել: Ան ըսած է թէ իրենք դէմ չեն Պարզանիի Իրաքի հետ գործակցութեան, բայց նման մասնակի կարգադրութիւններ բաւարար չեն արմատապէս լուծելու քրտական հարցը: Օճալան նաեւ կը զգուշացնէ Պարզանին առանձին դէկավարելու հեռանկարէն. կ'ըսէ թէ ժողովրդավարական շրջանակի մը մէջ պէտք է քրտական բոլոր ուժերուն հետ բանակցի ու բոլորին արտայայտութեան իրաւունք ճանչնայ: Քիւրտ զինեալ ուժերու պարագլուխը կամաւոր ներկայացած է Պարզանիի ու Թալապանիի միջեւ միջնորդի դեր ալ կատարելու:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ որամադիր է այլեւս դրամատան գաղտնապահութիւնը վերցնելու, ինչ կը վերաբերի նացիներու ոսկիին: Կառավարութիւնը իր հաւանութիւնը տուաւ որ մասնագէտներու յանձնախումբ մը ստեղծուի որ քննութիւն պիտի բանայ նացիներու Զուիցերիոյ դրամատուները դրած հարստութեանց վրայ, ինչպէս նաեւ Գ. Ռայխի հալածանքներու զոհերու հարստութեանց: Այս պահանջը դրուած էր Հրէական Համաշխարհային Համագումարին (Գոնկրէ Մոնտիալ Ժիւիֆ) կողմէ: Դրամատուներու գաղտնապահութիւնը հաստատուած էր 30-ական թուականներուն, պաշտպանելու համար հարստութիւնը «իրենց գաղափարներուն կամ ծագումին համար հալածուած անձերու», այլ խօսքով՝ նացիներէն հալածուած Հրեաներու...: 1946-ին, Ամերիկացիք ձեռք դրած էին մահուան կայաններէ եկած ոսկիին վրայ: Փարիզի ամերիկեան դեսպանատունը նամակով մը Ուաշինկթընի Արտաքին Նախարարութեան կը յայտնէր որ ամերիկեան սպասարկութիւնները ձեռք դրած էին 4173 տոպրակի վրայ որ 8307 ձոյլ ոսկի կը պարունակէր եւ յետ քննութեան պարզուած էր որ անոնք կրնան հալած ոսկի ակռաներէ պատրաստուած ըլլալ: Ռայխի դրամատունը այդ առաքումը ստացած էր 1945 Ապրիլ 15-ին, ինչպէս նաեւ ութ տոպրակ ոսկի մատանիներ եւ 207 ուրիշներ ոսկի, արծաթ եւ թանկագին այլ առարկաներով լեցուած: Հրէական Համագումարին ընդհանուր քարտուղարին համար՝ «Նացիական ոսկին միայն գրաւուած երկիրներու կեդրոնական դրամատուներէ չէ եկած, այլեւ Հրեաներու ցեղասպանութենէն»:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ է Մարդկային Իրաւանց Եւրոպական Ատեանին կողմէ, պատերազմական արարքներու համար զօրս կառավարական զօրքերը գործած են Թրքական Քիւրտիստանի մէջ: Ատեանը յատկապէս նշած է բանակին պատասխանատուութիւնը Քէլէքճի գիւղին հրկիզման մէջ: Տուները հրկիզուած էին ապահովութեան ուժերու կողմէ, բռնադատելու համար բնակիչները որ մեկնին: Դատարանը Թուրքիան դատապարտած է 20 հազար սթերլինկ (150 հազար Ֆր.) վնասուց հատուցում վճարելու տուժակիր կողմին:

ԵԼՑԻՆԻ առողջական վիճակը վատթարացած է հիւանդանոց մտնելէն ի վեր, ուր զանազան քննութիւններու կ'ենթարկուի նախքան վիրաբուժական գործողութիւնը: Մոսկուայի Էքօ ռատիօն յայտարարած է թէ գործողութեան հեռանկարը բացասական ազդեցութիւն ունեցած է իր վրայ եւ կորսնցուցած է ախորժակն ու քունը:

Լ. ԺՈՍՓԷՆ յայտարարեց թէ սխալ կ'ըլլար արգիլել Ազգ. Ճակատը, այս ձեւով իր տարակարծութիւնը կը յայտնէ Ընկերվարական կուսակցութեան նախկին քարտուղարին՝ Ա. Էմմանիւէլլիի հետ, որ նման արգիլում մը անհրաժեշտ նկատած էր: Մինչ այդ, Լը Փէնի կուսակցութիւնը ձայն կը շահի: Թուլոնի եւ Շալիւլի մէջ, գանթոնալ ընտրութիւններուն որոնց առաջին շրջանը տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 15-ին, Ազգ. Ճակատը լաւ դիրքի վրայ է եւ իր թեկնածուները ներկայ են Բ. շրջանին: Այս երեւոյթը պատճառ եղած է որ ընկերվարականները կոչ ընեն, Շալիւլի մէջ, քուէարկել մեծամասնութեան թեկնածուին ի նպաստ: Թուլոնի մէջ, Ազգ. Ճակատի թեկնածուին դիրքը շատ ամուր է:

ԳՐՈԶՆԻԻ մէջ, կռիւներ ծագած են Սեպտեմբեր 15-ին, վտանգելով հրադադարը որ ի զօրու էր Օգոստոս 22-էն ի վեր: Լեբէդ ստիպուած եղած է կրկին Չեչէնիա երթալ կացութիւնը փրկելու համար: Անկախապաշտներու լաւատեսութիւնն ալ կասկածամտութեան վերածուած է, իրենց հրամանատարը՝ Մասխադով յայտարարած է հեռատեսիլէն. – «Արդէն, խաղաղութեան նման չորս համաձայնագրեր ստորագրած եմ: Ամէն անգամ, կը սկսինք խաղաղութեան հաւատալ եւ ամէն անգամ ռուսական ղեկավարութեան քաղաքականութիւնը յանկարծ կը փոխուի եւ պատերազմը կը վերսկսի»:

ՊՈՍՆԻՈՅ ընտրութիւններու վերջնական արդիւնքները դեռ ծանօթ չէին Սեպ. 17-ի առաւօտեան, բայց կը պարզուէր որ ազգայնականները կը յաղթեն: Մահմետական կողմը, Իզէթպեկովիչ ձայներու 81,46%-ը կը ստանայ, Սերպը՝ Գրաժիսնիք 78,07% իր շրջանը եւ Ճուպաք, Խրուաթը՝ 83,40% իր համայնքին մօտ, բայց վերջնական թիւեր չէն:

ՓՈՒԱԹԻԷԻ մէջ է որ Ֆրանսական Գործադիրութեան Ազգ. Խորհուրդը տօնեց իր յիսնամեակը, ի ներկայութեան նախագահ Ժ. Շիրաքի եւ այս հանդիպումը հաշտութեան տեսարան մը պարզեց, քանի Շիրաք շատ քննադատած էր գործադիրութիւնը եւ յարաբերութիւնները պաղ էին: Շիրաք, այս անգամ, գովքը հիւսեց գործատէրերուն, յայտնեց թէ լաւ կը հասկնայ անոնց մտահոգութիւնները եւ չեշտեց թէ անոնց կը բերէ իր նեցուկը եւ վստահութիւն կը յայտնէ:

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԻ մէջ, երեսփոխանական ընտրութիւններ տեղի կ'ունենան Սեպտ. 22-ին եւ 1981-էն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով է որ Փասոքը (Ընկերվարական կուսակցութիւն) կը ներկայանայ Փափանտրէուէն տարբեր պարագլուխով մը՝ Գոսթաս Սիմիթիս, որ ներկայ վարչապետն է: Հարցախոյզերը դրեթէ հաւասար դիրքի վրայ կը ներկայացնեն Փասոքը եւ պահպանողական «Նոր Ժողովրդավարութիւն»ը:

ՄՈՆԱՔՈՅԻ Սթեֆանի իշխանուհին կ'ամուսնալուծուի իրբեւ հետեւանք այն նկարներուն զորս իտալական մամուլը հրատարակեց: Փափարացիներ յաջողած էին նկարել իշխանուհիին ամուսինը պելժիացի սթրիփ-թիզէօզի մը հետ, շատ խօսուն դիրքերու մէջ: Սթեֆանի դժուարութեամբ պարտադրած էր արդէն իր այս ամուսինը որմէ երկու զաւակ ունի: Ըստ իշխանապետութեան աւանդութեան, իշխանուհին կը դիմէ իր հօրը՝ Ռենիէ Գ.ի որու ամուսնալուծուելու իր մտադրութիւնը կը յայտնէ, ան ալ իր հաւանութիւնը տալէ ետք, կը դիմէ վերաքննութեան Ատեանին որ ամուսնալուծումը կը հռչակէ 3-էն 5 շաբաթներու ընթացքին:

ՃԱՏՐԱԿ

ԱՇԽԱՐՀԻ 32ՐԴ ԱՒՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱՑՈՒԱԾ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի օր Երեւանի մարզահամերգային համալիրին մէջ մեծ շուքով հանդիսաւոր բացումը կատարուած է ճատրակի աշխարհի 32-րդ ողիմպիականներուն որուն կը մասնակցին շուրջ 1200 խաղացողներ եւ 200 խումբեր: Բացման ներկայ գտնուած է նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան, վարչապետ Հրանտ Բագրատեան եւ քաղաքական այլ դէմքեր: Մեծ խանդավառութիւն ստեղծած է ներկայութիւնը ճատրակի աշխարհի մեծագոյն անունին՝ Կարի Գասպարովի որուն տրուած է ջահը բոցավառելու պատիւը: Ներկայ շուրջ հինգ հազար հոգինոց բազմութեան խօսք ուղղելով աշխարհի կրկնակի ախոյեանը ըսած է թէ ուրախ է այդ առիթով Երեւան գտնուելուն, քանի որ ողիմպիականները լուրջ ապացոյց մը կը նկատէ Հայաստանի դժուարութիւններուն յաղթահարման: Ան յիշած է թէ ախոյենութիւնը կազմակերպելու Երեւանի թեկնածութիւնը տատամսումներու տեղի տուած էր, բայց ի վերջոյ աշխարհը համոզուեցաւ Հայաստանի կարողութիւններուն:

Խօսք առած են ճատրակի Համաշխարհային Դաշնակցութեան, ներկայի ու նախկին նախագահները. այս վերջինը յիշած է ճատրակի պատմութեան մէջ հայ երկու փայլուն ներկայութիւնները յանձին՝ Տիգրան Պետրոսեանի ու Կ. Գասպարովի: Ողջոյնի խօսք արտասանած են նաեւ վարչապետ Հ. Բագրատեան, ճատրակի Հայաստանի Դաշնակցութեան նախագահը Վանիկ Զաքարեան:

Ադրբէջան չի մասնակցիր ողիմպիականներուն, մինչ Թուրքիա ղրկած է ազգային իր խումբը:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 16/17)

ՎԱՐԴԳԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔՈՎ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ Է ԻՐ ՆԱԽԿԻՆ ԿԻՆԸ

Վերջին օրերուն հայաստանեան մամուլին մէջ յաճախ տեղ գտած այն լուրին կապակցութեամբ թէ Վարդգէս Պետրոսեանի սպանութեան մեղադրանքով ձերբակալուած է իր նախկին կինը, Արմէնփրէսի թղթակիցը դիմած է Ներքին նախարար Վանօ Սիրադեղեանին, յաւելեալ տեղեկութիւններու համար: Նախարարը ճշդելէ ետք տարածուած լուրին իրողութիւնը, աւելցուցած է թէ Սոնա Տիգրանեանի դէմ գոյութիւն ունէին այնպիսի փաստեր, որ կարելի չէր զինք ազատ թողուլ և հարցաքննութիւններէ ետք ան արգելափակուած է Սեպ. 12-ին:

ՀԱՅԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

Սեպտ. 17-18-ին Երեւանի մէջ տեղի կ'ունենար հայեւֆրանսական պատմամշակութային աշխատանքներու նուիրուած Գ. գիտաժողովը: Ֆրանսացի ծանօթ հայագէտ, Հայաստանի Ազգ. Ակադեմիայի արտասահմանեան անդամ Ժան-Փիէր Մահէի բացման խօսքէն ետք դեկուցումներ կ'ունենային գրականագէտներ, արուեստաբաններ եւ պատմաբաններ նիւթ ունենալով պատմական որոշ ժամանակահատուած մը՝ Ագաթանգեղոսէն մինչեւ Վահան Տէրեան ու ֆրանսացի սէմպոլիսթներ, մինչև Վիքթոր Հիւկօ և Արշակ Չօպանեան: Ընդհանուր առմամբ կը ներկայացուին 18 զեկուցումներ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՌՈՒՂԻՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի կառուղիներու ծրագրի իրագործման գրասենեակը սկսած է կարեւորագոյն ճամբաներու վերանորոգման աշխատանքները: Համաշխարհային Դրամատան յատկացուցած 6 միլիոն Դրամէն արդէն գործածուած է 1,5 միլիոնը: Երեւան – Մեղրի, Երեւան – Սեւան, Երեւան – Գիւմրի, Վանաձոր – Թումանեան, Վանաձոր – Ստեփանաւան կառուղիներուն վրայ ընդամէնը նորոգուած է 100 քմ. ճամբայ:

ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Ընտրութիւնները իշխանութեան տիրացումի պայքարի շրջան ըլլալէ զատ, են նաեւ հաշուեկշիռներու առիթներ։ Այս վերջին պարագան կարելի կ՚ընէ երկրին սա կամ նա բնագաւառին մասին իսկական պատկեր մը ունենալ, եթէ անշուշտ հաշուեկշիռը ներկայացնողը քաղաքական լուրջ դէմք նկատուած մէկն է. մէկը որուն համար խոստումներու չռայլութեամբ ժողովրդականութիւն շահելու նպատակէն քիչ մը աւելի կը նշանակէ իշխանութեան դիրքի մը նկրտելու արարքը։

Այս առումով հետաքրքրական տուեալներ ունին Թեկնածու Լ. Տէր–Պետրոսեանի Օգոստոս 30-ի ելոյթին յաջորդած հարցումներուն տրուած պատասխանները։ Հարց–պատասխաններուն բաժինը մասնակի կրճատումներով երկու էջ գրաւած է «Հայք»ի Օգոստոս 31-ի թիւին մէջ։

Հոն, մտահոգութեան առաջին նիւթերէն եղած է արտագաղթը։ Յատկապէս երբ ելոյթին մէջ ներկայի Նախագահը այս զանգուածին համար տուած է 400 հազարի թիւը։ Պատասխանելով այս տուեալին աղբիւրներուն վերաբերող հարցումին ան կ՚ըսէ թէ ամէնէն ստոյգ թիւերը կարելի է ունենալ մարդահամարով. սակայն մարդահամար ծրագրուած է 1999-ի համար։ Իր տուած թիւը ըստուգուած է մարզպետարաններու միջոցով։ «Ամենայն պատասխանատուութեամբ պնդում եմ որ Հայաստանից արտագաղթածների թիւը 400 հազար է» կը շեշտէ նախագահը, աւելցնելով որ անցումային շրջան ապրող բոլոր պետութիւններուն յատուկ այս երեւոյթին պատճառներուն մասին ալ կարելի է խօսիլ։ Տալով Ադրբեջանէն, Վրաստանէն, Թուրքիայէն մեկնողներու մեծ թիւերը, կ՚անդրադառնայ Հայաստանի առաջին անկախութեան տարիներու արտագաղթին որ 1915-ի 1,5 միլիոնէն 729 հազար ձգած էր 1920-ի խորհրդայնացման օրերուն։ Վերադառնալով ներկայի 400 հազարին, կու տայ հետեւեալ մանրամասնութիւնները. շուրջ 130 հազարը կը կազմեն անոնք որոնք խորհրդային շրջանէն տրամադիր էին ԱՄՆ մեկնելու բայց արտօնութիւն չէին ստանար։ Երկրորդ 130 հազարը ընկերային ծանրակշիռ կացութենէն խոյս տուողներէն կը բաղկանայ. մեղաւորը յատկապէս 91–92–93-ի ահաւոր ձմեռները եղած են։ Նախագահը կը հաւատայ որ Հայաստանի տնտեսութեան բարելաւման հետ անոնց մէկ մասը կը վերադառնայ։ Կ՚ըսէ թէ արդէն կայ այդ երեւոյթը։ Մնացեալ մէկ երրորդն ալ բանակէն փախստականներով կազմուած խումբն է։ Այդ դասալիքները մեկնած են իրենց ընտանիքներով։ Այս գլուխը ան չի փափաքիր ընդլայնել, քանի որ «մեր ազգի մէջ ե՛ւ Ղարաբաղում, ե՛ւ Հայաստանում հերոսականութիւնը, զոհաբերութեան արտայայտութիւնը շատ աւելի մեծ է, քան այս փոքրոգութիւնը»։

Լ. Տէր–Պետրոսեան երկու հարցումի տրուած իր պատասխաններով կը ջնջէ «Թեկնածու»ի աւանդական տիպարէն. անկէ, որուն գրեթէ ամէն տեղ կը տիրէ ամէն ակնկալութիւն գոհացնելու կարող նկատուելու ջանքը։ Երբ մանրամասնութիւն կը խնդրեն բնակչութեան անցեալին արժեզրկուած խնայողութիւնները աստիճանաբար հատուցանելու կարելիութեան մասին, ան առանց նոյնիսկ յոյս արծարծելու նպատակին, յստակօրէն կ՚ըսէ թէ պետութեան ներկայի պիւտճէն տակաւին այդ խնդիրը կարելի չի դարձըներ, բայց երբ տնտեսութիւնը զարգանայ, իշխանութիւնը ի վիճակի կ՚ըլլայատոր եւս անդրադառնալու։ Ան կ՚աւելցնէ. «միամիտ է մտածել թէ մենք այնքան կը հարստանանք որ միանգամից կը հատուցենք այդ բոլոր խնայողութիւնները։ Դա տեղի կ՚ունենայ դանդաղ, աստիճանաբար, մեր հնարաւորութիւնների սահին զուգընթաց»։

Նոյն կեցուածքն է որ կը յայտնուի այս կարգի երկրորդ հարցումին պարագային որ կը վերաբերի աշխատավարձքի եւ թոշակներու, յատկապէս ուսուցիչներու պարագային։ Լ. Տէր–Պետրոսեան կը խոստովանի որ անոնք «ողորմելի են, ոչ մարդավայել, ոչ արժանավայել»։ Միակ դրական բանը այն կ՚ըլլայ որ այսօր թոշակառու մը երկու հազար դրամ կը ստանայ ինչ որ հինգ տոլար կ՚ընէ. տակաւին 92–93-ին երկու տոլար էր։ Այսօր կարելի եղած է միջին աշխատավարձքը 17 տոլարի հասցնել։ Հոս եւս դարմանի միակ ձեւ կը նկատէ տնտեսութեան զարգացումը եւ աճը։

Ընտրապայքարի մը դրուագներէն անհատական ամէնէն առաջնահերթ այս երկու մարզերուն մասին պարզ է որ աւելի հրապուրիչ կրնար ըլլալ խոստումներ տալ, գեղեցիկ հեռանկարներ ներկայացնել։ Արդարեւ, ո՞ր երկրին թեկնածուն ընտրողին նպաստաւոր բաներ չի խոստանար. աշխատավարձքի յաւելում, հարկերու դեղչ, ընկերային իրաւունքներ եւլն. միշտ այն որ չէ ըրած, չէ կրցած ընել գործի գլուխ գտնուողը։ Սակայն հարցը խոստումին հետ անոր հաւատալու տրամադրութիւններու միջին կէտը գտնելու մէջ կը կայանայ։ Կարելի է միշտ որեւէ հաւաքականութեան որեւէ բան խոստանալ։ Ատիկա կրնայ վայրկեանական խանդավառութիւն ալ ստեղծել, բայց որքա՞ն ճիշդ կ՚ըլլայ բազմութիւնները նկատել այնքան պարզամիտ որ չկրնան տարբերութիւնը գնահատել երկու թեկնածուի որոնցմէ մէկը ամէն վարդագոյն բան կը խոստանայ, իսկ միւսը կը խոստովանի անկարելիութիւններն ալ։

Լ. Տէր–Պետրոսեանի պատասխաններով անուղղակի անդրադարձ կ՚ըլլայ Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններուն ալ. խօսելով արտասահմանեան մասնաւոր ներդրումներու մասին, ան կ՚ըսէ թէ հրապուրելու համար այդ կարգի դրամագլուխներ, տնտեսական ներքին կարելիութիւններուն հետ կարեւոր են ծանուցումները, օրէնքները, քաղաքական կայունութեան, խաղաղութեան ազդակը։ Ասոնցմէ անբաժան է ճամբաներու պարագան։ Հո՛ս է խոցելի գլխաւոր կէտը, քանի որ ինչպէս կ՚ըսէ Լ. Տէր–Պետրոսեան «մեր հաղորդակցութեան ուղիները արտաքին աշխարհի հետ այժմ մեծ հնարաւորութիւններ չեն տալիս շահաւէտ պիզնէս իրականացնելու Հայաստանում»։ Դէպի ծով միակ գործածելին արխազական երկաթուղին էր որ փակուեցաւ։ Այս կացութիւնը կրնայ լուրջ խոչընդոտ դառնալ տնտեսական զարգացման համար։ Եւ «առանց նոր ուղիների, մասնաւորապէս Թուրքիայի ճանապարհների բացման, մեր տնտեսութիւնը զարգանալու հեռանկար չի ունենայ» կ՚եզրակացնէ ան։

Հարցումներով շօշափուած է բանակի նիւթն ալ։ Արհեստավարժ բանակ ունենալու մասին հարցումի մը պատասխանելով ներկայի Նախագահը կ՚ըսէ թէ ատիկա եւս կապուած է պետութեան միջոցներուն։ Երբ Ֆրանսայի նման երկիր մը այդ հեռանկարը դրեր է 2010 թուականին, «մենք եթէ մեր ներկայ պիւտճէով նախատեսուած բանակին փոխարէն արհեստավարժ բանակ պահէինք, 60.000 զինուորի փոխարէն կ՚ունենայինք 1.500 զինուոր»։ Խօսելով աշխատավարձքի, թոշակներու բարձրացման մասին, որեւէ խաւի ի նպաստ բացառութիւն չընելու ընդհանուր սկզբունքէն Լ. Տէր–Պետրոսեան կ՚առանձնացնէ զինուորական մարզը. «զինծառայողների ֆինանսաւորումը պէտք է առաջանցիկ լինի միւսների համեմատ, այլապէս մենք բանակ չենք կարող ունենալ» շեշտելով։

Նոյն հանդիպումին Լ. Տէր–Պետրոսեան կը բացառէ նաեւ պարտուելու պարագային յաղթականին հետ գործակցելու հեռանկար մը, կ՚ըսէ. «իմ տնօրէնն (Սէն Արեւշատեան) այստեղ է, Մատենադարանում պահում եմ իմ տեղը ու կը վերադառնամ մեծ կարօտով. միայն չգիտեմ՝ եօթը տարի յետոյ ատեստացիա չի՞ պահանջուի»։

«Ազգ»ը Օգոստոս 31-ի թիւով այդ երեկոյթին թղթակցութիւնը քանի մը տողով տալէ ետք սրահին մթնոլորտը «զուսպ, նոյնիսկ առանց պետական օրհներգի, ինչ–որ տեղ ոչ խանդավառ մթնոլորտում, առանց շքեղութիւնների ու ցոյցերի, գրեթէ աշխատանքային պայմաններում», կ՚եզրակացնէ. «ամէն ինչում շեշտւում էր վստահ յաղթանակի հեռանկարը»։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

1925
ԷՋԵՐ ԴԱՂԹԱԿԱՆԻ ՄԸ ՕՐԱԳՐՈՒԹԵՆԷՆ
ՊՈԼԻՍԷՆ ՍԱՎՈՒԱ

1. – ԱՆԾԱՆՕԹ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐ ՄԸ ՄԵԶԻ ԸՆԿԵՐ

1925 Նոյեմբեր 11

Կը թողունք անիծեալ Թուրքին անիծեալ հողը 1925 Նոյեմբեր 11, Չորեքշաբթի, ժամը 14-ին։ Կը մտնենք նաւ։

Շոգենաւը քարափէն հեռու, ծովուն բացը կեցած էր, ուրեմն նաւակը մեզ տարաւ դէպի շոգենաւ, անունն էր Սիրօս, յունական էր. կը պատկանէր անգլիական Պայրըն Ընկերութեան։

Նաւուն մէջ մեզի տուին անկիւն մը՝ ուր կային երեք մահճակալ, երկու հատը քով քովի, իսկ միւսը երկյարկանի։ Մենք մեր ունեցած անկողին, վերմակ, բարձ ու սաւանով շտկեցինք մեր մահճակալները։ Առաջին գիշերը հանգիստ անցուցինք։

Մեզի յատկացուած անկիւնը՝ թէպէտ 4-րդ կարգ, բայց լոյս եւ օդաւէտ է։ Չորրորդ կարգ ըլլալուն, վախով էինք թէ մեզի պիտի տան խեղդուկ տեղ մը, բայց Սիրօս նաւը կոկիկ նաւ մըն է, հանգստաւէտ՝ նոյնիսկ աղքատին նստելիք տեղը...։ Օդը հիանալի է, պայծառ, հակառակ աշնան յառաջացած եղանակին։ Սիրօս հեշտօրէն կը նաւարկէ, քանի ծովը հանդարտ է։ Տայ Աստուած որ մինչեւ Մարսէյլ այսպէս, հանդարտ ծովով, վերջ գտնէ մեր ծովային ճամբորդութիւնը։

Շուրջ վեց ժամ է որ նաւուն մէջ ենք։ Ճամբու ընկեր գրեթէ չունինք. մենք երեքս՝ մամս ես եւ Վաղինակը կը ճամբորդենք, կ՚երթանք անծանօթ ճակատագիր մը մեզ ընկեր։

Կան Հայեր թէպէտ, դիմացի անկիւնը տեղաւորուած. Սթանողցիներ են։ Իրենք իրենց համախմբուած, անդադար կը խօսակցին։ Իրենց բարբառն ալ անհասկնալի է։

Նաւուն մէջ կան նաեւ շատ մը Յոյներ, տասնի չափ ալ Ռուսեր։ Ամէնքս կ՚երթանք մէկ երկրէ միւսը, խաղաղ կայք մը որոնելու, ամէնքս ալ հալածուածներ ենք, կը փախչինք Թուրք կոչուած հրէշածին մարդոց երկրէն։

Շոգենաւը երեկոյեան ժամը 5.30-ին ճամբայ ելաւ Պոլսէն։ Մութը գրեթէ իջած էր։ Վերջին անգամ պիտի ուզէինք աչք մը նետել Պոլսոյ վրայ. ոչինչ տեսանք յստակ, այլ աղօտ լոյսեր հեռուն։ Անցանք Գըզ–Գուլէսիի փարոսին աղօտ լոյսին քովէն, յետոյ ուրիշ փարոսի մը քովէն, կ՚երեւի Սան Սթեֆանոյի փարոսն էր, մի քանի պլպլացող լոյսեր կղզիներէն. այդքան միայն։ Հիմա միայն մեր շոգենաւին արձակած լոյսն է տարածուած ծովուն վրայ, ջուրերուն վրայ։

Կէս գիշեր էր երբ սկսայ գրել։ Ժամու մը չափ քնացեր եմ, արթնցնայ, քունը հեռացած էր աչքերէս։ Մամաս շատ էր յոգնած սա քանի օրէ ի վեր. հոգեկան թէ ֆիզիքական յոգնութիւն։ Հանդարտ կը քնանայ, նոյնպէս Վաղինակը։ Ելեկտրական զօրաւոր լամբ մը դրած են դրեթէ մեր պառկած անկողիններուն մօտիկը։ Լոյս է, նստած եմ անկողնիս մէջ։ Կը սպասեմ լուսնալուն, վեր ելլեմ եւ ծծեմ ծովու մաքուր օդ։ Հոս, վարը ապականած է օդը, շատ բնականօրէն, քանի այսքան անկողիններուն մէջ աղքատիկ ճամբորդներ կը քնանան։

Ես ալ սա քանի չարաթէ ճամբորդութեան հոգերով, եւ զանազան յոգնութիւններով ուժասպառ կը զգամ ինքզինքս, բոլորովին սխորժակէ ինկած։ Սիրտ հատնում անհաշիւ, նիւթականի չգոյութիւն, մեր աղքատիկ քսակէն, համեմատաբար մեր քսակին, շատ դրամ ծախսեցինք մինչեւ որ կարողացանք յաջողցնել մեր այս ճամբորդութիւնը։

Ֆրանսա կ՚երթանք իբրեւ աշխատաւորներ գործատուներու մէջ աշխատելու համար։ Տեսակ մը վարձկան գերիներ։ Կը նետուինք անծանօթ աշխարհ մը, ի խնդիր պատառ մը հացի, եւ կեանքի ապահովութեան։ Պայմանագրեալ գործաւորներ են ամէնքն ալ այս աղքատ ճամբորդներուն. Ֆրանսա գործաւորներ կ՚առնէ պայմանագրութեամբ։

Ե՞րբ պիտի հասնինք նեղուցը՝ Տարտանէլ...։

Նոյեմբեր 12 Հինգշաբթի

Առաւօտեան դէմ մութին մտած էինք նեղուցը։ Ուրեմն տասը ժամ դրած էր Սիրօս նաւը հասնելու համար Տարտանէլ։ Ժամ մը կը տեւէ նեղուցէն դուրս գալը նաւուն։ Տարտանէլը կը նմանի Վոսփորի, շատ տեղ ծովը նեղ է եւ երկու ափունքները այնքան մօտիկ իրարու։ Միայն կը տարբերի անով որ ցամաքը թէ անմշակ եւ թէ անբնակ է։ Երբեմն երբեմն կը տեսնես փարոսներ՝ ամայութիւնը լուսաւորող։ Մութին մէջ տեսանք լոյսեր տեղ մը, հաւանաբար Տարտանէլ Ջանաք-Գալէ բռուած քաղաքը եղած ըլլայ հոն։

Նեղուցէն դուրս, անոր յաջորդեցին կղզիներ, Եգէական ծովու կղզիները։ Բազմաթիւ են ասոնք, ոմանք անբնակ։ Այս կղզիները վերջ չունին, կարծես նաւուն երկու կողմը պաշարած են։ Հետաքրքրական է դիտել զանոնք։ Ոմանք իրենց բարձունքներուն վրայ մեծ բերդեր ունին։ Ով գիտէ այդ լռիկ մնջիկ կեցած բերդերը ինչ պատմութիւններ ունին։

Հինգշաբթի ցերեկին, ժամը կէսին հասանք Միտիլլի կղզին։ Եւ Սիրօս խարիսխ նետեց բացը, կղզիին մօտիկը։ Մնացինք հոդ գրեթէ հինգ ժամ։ Երեկոյեան ժամը հինգ ու կէսին ճամբայ ելաւ նաւը դէպի Փիրէա։ Կ՚ըսուի թէ Փիրէա օր մը պիտի մնանք։

Միտիլլի կղզին, ինչ որ տեսանք մօտիկէն, սիրուն դիրք մը ունի։ Մահիկի ձեւ է, բաւական մեծ կղզի մըն է։ Ըսին թէ 60 հազար բնակիչ ունի, հաւանաբար Հայեր ալ կան։ Ծովեզերեայ տուները սիրուն են։ Քիչ մը հեռուն կ՚երեւէր մեծկակ եկեղեցի մը։

Նարինջը առատ ըլլալու է այս կղզիին մէջ։ Տեղացիք կողովներ լեցուն նարինջ նաւ բերին ծախելու մեզի, ճամբորդներուս։ Մամաս ալ գնեց մեզի, հատը 5 դրուշ։ Շատ հիւթեղ ու անոյշ էր նարինջը, տեսքը միայն կ՚արժէ, կանանչ տերեւներուն մէջ շարուած։ Կղզին բարեբեր է ըսին, պտուղը առատ։ Ինչպէս ըսի կղզին մահիկի ձեւ ունի. մահիկ մը՝ մէջտեղը ծով։

Սիրօս հազիւ խարսխած, յոյն նաւավարներ իրենց նաւակներով եկան մօտեցան նաւուն, ճամբորդներէն ոմանք դուրս եկան, գացին կղզին պտըտելու։ Նոր ճամբորդներ ալ եկան նաւ։ Եռուզեռ մը նաւուն շուրջ։ Նաւավարներէն շատեր՝ թրքական տարազով. կ՚երեւի յունական հագուստ–կապուստը նման է թրքականին։ Անոնք հագած էին շալվար, չէփկէն, կարծես Սէօյէզցիներ ըլլային։ Քանի մը յոյն ընտանիքներ մտան նաւ Փիրէա երթալու համար։

Օդը հոս մեղմ է, գարնանային օդ մը Եգէականի վրայ։ Ծովը հանդարտ, ամբեւը տաքուկ, մեղմ անոյշ հով մը։

Հինգշաբթի, երեկոյեան ժամը հինգ ու կէսին ճամբայ ելանք Միտիլլիէն դէպի Փիրէա։

24 ժամ կ՚ընէ որ ելած ենք Պոլսէն։ Նոյեմբեր 11, 1925 Չորեքշաբթի ժամը 14-ին մտանք Սիրօս նաւը Պոլսոյ, եւ ժամը 18-ին մօտ մութին թողուցինք Պոլիսը։

Քիչ առաջ, նաւուն վրայ ծանօթացանք ռուս գնդապետի մը։ Շունն ալ հետը կը ճամբորդէ։ Ցիշեցի Պոլիս ձգած իմ շնիկս, իմ Ճոյքս, շատ է նման անոր։ Ռուսը ֆրանսերէն կը խօսի։ Ըսաւ Փարիզ կ՚երթայ։

Նաւը հանդարտ, մութին մէջ գլուխն առած կը ճեղքէ ծովուն լայնածիր մակերեսը, կը յառաջանանք։ Գիշեր է, ոմանք պառկած են, ոմանք կը ճաշեն կծկըւած իրենց անկիւնը։ Ծխողներ ալ շատ են, ինչ որ չծխողին համար հանդուր-

ՊԱՐՈՆ «ՀԻՆԳ ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ»ԻՆ ՀԱՐՈՒՍՏ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆ

«Ֆիկառօ»ի շաբաթական յաւելուածը (Սեպտեմբեր 7) պատկերազարդ նոր ...ջէի մը առաջին տեղը յատկացուցած է ...Գալուստ Կիւլպէնկեանի, որպէս արուես-...ի գործերու հարուստ հաւաքածոյի ...ի կազմողը: Այդ հաւաքածոն ուր Ռամ-...րանդթէն, Հուտոնէն, Հայր ու որդի ...Կամէններէն գործեր կան, կ'որակուի ...աշխարհի գեղեցկագոյն սեփական հաւա-...քածոն: Այդ հաւաքածոն է որ 1955-ին Գ. Կիւլպէնկեանի մահէն ետք կազմած է ...Լիզպոնի նոյնանուն Հիմնարկին թանգա-...րանը:

«Ծագումով հայ, ծնունդով թուրք, ...հարստութեամբ իրաքցի, վարուելակեր-...պով անգլեւսաքսոն, սրտով փարիզցի եւ ...իր կեանքին վերջաւորութեան որդեգ-րութեամբ փորթուկալցի» որակուած մե-ծահարուստը ծնած է 1869-ին Պոլիս. փոքր տարիքէն հաւաքածոյ կազմելու սէր կ'արտայայտէ. ամէն անգամ որ դպրոցական յաջողութեան մը համար հայրը փոքր գումար մը կու տայ իրեն, շուկայ կը փութայ հին դրամներ եւ սրբապատկերներ վաճառողներու հետ սակարկելու: Այդ տարիքէն ան ցոյց կու տայ զարմանալի ինքնավստահու-թիւն մը որ իր նկարագրին մնայուն գի-ծը կը կազմէ: Երեսուն տարի ետք նոյն ինքնավստահութեամբ կը հեռաձայնէ աճուրդներու իր սովորական պաշտօնա-տարին, ըսելու համար որ կ'ուզէ տես-նել այն երկու մանրանկարները որոնք աճուրդի պիտի դրուին երկու ժամ ետք: Պաշտօնատարը հազիւ կրնայ դիտել տալ թէ կէսօր է արդէն ու ժամանակ չունի: Բայց Կիւլպէնկեան փակած է հեռաձայ-նը: Պաշտօնատարը մանրանկարները կը փութացնէ Իէնայի անոր բնակարանը: Կիւլպէնկեան կ'ըսէ թէ աճուրդէն ետք իր քարտուղարը հոն պիտի ըլլայ գա-նոնք առնելու համար: «Ուրեմն, կ'ու-զէք գնել, բայց մինչեւ ի՞նչ գինով», կը հարցնէ աճուրդին պատասխանատուն: «Այն գինով որով աճուրդը պիտի աւար-տէք» կ'ըլլայ պատասխանը: Ու նոյն իրի-կունը ան կ'ունենայ մանրանկարները: Անոնք ներկայիս Լիզպոնի թանգարանը կը գտնուին հնութիւններու, արծաթեղէն-ներու, պաստառներու միջեւ որոնց բո-լորն ալ նոյն ինքնավստահութեամբ ձեռք ձգուած են:

Գ. Կիւլպէնկեան Միջին Արեւելքի քա-րիւղի արդիւնաբերութեան առաջնորդն է: Ինք է որ պնդած է թէ անպայման պէտք է կազմակերպել քարիւղի արդիւ-նաբերութիւնը, երբ շատեր զինքը կա-տարեալ խենթ կը նկատէին: Ոչ մէկուն կարեւորութիւն տուած է ան ու վերջա-պէս սկիզբ դրած Պարսկական Ծոցի քարիւղի արտադրութեան: Յետոյ որ-պէս միջնորդ ծառայած է քարիւղի ամե-րիկեան եւ ռուսական ճարտարարուես-տին, որոշիչ դեր կատարելով արեւմըտ-եան ընկերութիւններու կազմաւորման մէջ ու աոար փոխարէն ստանալով 5%-ի բաժին մը: Այդ օրէն ի վեր այդ միջա-վայրին մէջ ան կը կոչուի «Պարոն հինգ առ հարիւր»:

1925-ին երբ խորհրդային կառավա-րութիւնը դրամի պէտք ունենալով ծա-խու հանած է «Էրմիթաժ»ի պաստառ-ներէն, Կիւլպէնկեան արուեստի ամերի-կացի յայտնի վաճառորդներէն մէկուն հետ մրցակցութեան մտած է: Յետոյ խորհրդային իշխանութեան առաջարկած է շուկայ հանել իրենց քարիւղը, այն պայմանով որ Կատարինէ կայսրուհիին կողմէ հաւաքուած արուեստի գործերէն պիտի ընտրէ անոնք զորս կ'ուզէ ունենալ: Համաձայնութիւնը կը գոյանայ ու Պէտ-րինի մաքսատունը Կիւլպէնկեան կը ստա-նայ, պաստառները, փոխարէն տալով Ֆը-րանսայի խորհ. առեւտրական ներկա-յացուցչութեան անունին գրուած չէք մը: Փոխանակումը տեղի կ'ունենայ գե-րիներու փոխանակումի համազօր բծա-խնդրութեամբ:

Ասկէ ետք Ռուբլոյ ընտանիքին հետ «ա-ռեւտուր» կ'ընէ. անոնցմէ կը գնէ պաս-տառներ որոնք այսօր Լիզպոնի թան-գարանին գեղեցկագոյն գործերն են:

Այդ հաւաքածոյին մէջ թերի են ըս-պանական գործերը. ոչ Կոյա կայ հոն, ոչ Վելասքէզ, ոչ Զուրպարան: Անոնց փո-խարէն ունի վերածնունդի իտալացի վար-պետներու, անգլիական դպրոցի դիմա-նկարիչներու հոյակապ գործեր: Գլուխ գործոցները ան կը նկատէր «զաւակներ» ու դիւրին դիւրին զանոնք ցոյց չէր տար մարդու: Կ'ըսէր թէ ինքը արեւելցի մըն է որուն համար սովորութիւն չէ իր հարէ-մին կիները ուրիշներու ցոյց տալ:

ՔԱՂՀԱՆ

...ել ծուխին՝ ուղղակի տանջանք է, մա-...նաւանդ խցիկին մէջ նաւուն: Ոմանք ...ղ թղթախաղը մէջտեղ դրած են: Ուրախ ...մթնոլորտ մը կը տիրէ:

Միտիլլիէյէն տասնի չափ յոյն կամա-...ւորներ մտան Փիրէա ելլելու համար: ...ները եթէ ոչ ինքնահաւան, այլ երա-...զատես մարդիկ են: Այս կամաւորները ...ած կը ճառեն, ոգեւորուած իբրեւ թէ ...արի երթան Պոլիսը Թուրքին ձեռքէն ...ելու: ... Ո՞վ է թողեր Յոյնին որ առ-...նէ Պոլսոյ: Անդին կայ այդ հողամա-...սին ցանկացող Ռուսը, Անգլիացին, Ֆրան-...սացին եւ ինչո՞ւ չէ, Գերմանացին. այս ...երկնոյն հաշիւը թէպէտ սխալ ելաւ. պա-...տերազմէն դուրս եկաւ յաղթուած: Այս ...ողքը մեզ հարցուցին ըսելով — Պոլիս Թուրքերը քրիստոնեայ կը մեռնի՞ն — Ոչ, պատասխանեցինք:

ՀԵՐՄԻՆԷ ՄԻՍՔՃԵԱՆ(*)

(*) Հերմինէ Միսքճեան (1902, Սեպտ. 17, Անգարա – 1995, Փետրուար 7, Սէն ...ֆայէլ), դաշնակցական, եղած է հիմ-...նադիրներէն մէկը Կապոյտ խաչի Կրընոպ-...ի մասնաճիւղին եւ անոր քարտուղա-...հին, քանի մը տարիներ: Աշխատած ...ճանեւ Նիսի Ս. Աստուածածին եկեղեց-...ւոյ վարչութեան մէջ, քարտուղարու-...թեան պաշտօնով: Արհեստով՝ հիւանդա-...պահուհի, Նիս: Բ. Աշխարհամարտէն ա-...ռաջ իսկ, կ'աշխատակցէր «Յառաջ»ի եւ ...ին էր՝ «"Յառաջ"ի սաներ»էն, ինչպէս ...կոչուած էին անոնք որոնք Շաւարշի ...ղեկավարութեամբ եւ անոր հոգածութեան ...ներքեւ սկսած էին գրիչ շարժել:

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԵՂԱՆՆԵՐԸ

Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 18-ին, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը բացառիկ երեկոյթ մը կազ-մակերպած է Փարիզի Փավիյոն Տօֆի-նի մէջ ի նպաստ «Հ.Բ.Ը.Մ.եան Հա-յաստանի սեղաններ»ուն:

Ի՞նչ են այդ սեղանները: Պարզ է որ սնունդը կենսական կարիք մըն է ամէն անձի համար: Հայաստանի բնակչութեան ամէնէն զրկուած եւ մնասուած մասին սնունդ հայթայթելու համար է որ Հ.Բ. Ը.Մ.ը, երկու տարի է, ձրի ճաշարան-ներ հաստատած է, անուանուած՝ «Հ.Բ. Ը.Մ.եան սեղաններ»:

Այդ սեղաններու թիւը չորս է եւ կը գտնուին Երեւան, Սեւան, Հրազդան եւ Էջմիածին: Թոյլ կու տան որ հազար չա-փահասներ եւ մանուկներ, մեծ մասը՝ որբ, պէտք եղածին պէս սնունդ առնեն:

Այսպէս, Երկուշաբթէն Շաբաթ, 1200 ջերմուժ ներկայացնող տաք կերակուր-ներ (աղանդեր, աղցան, ապուր, ճաշ մը, անուշեղէն, կաթ, սուրճ կամ թէյ) կը սպասարկուին չորս անգամ որպէսզի առաւելագոյն թիւով անձեր կարենան օգ-տուիլ:

Ճշդելու համար նպաստաւորուողները, Հայաստանի Ընկերային Հարցերու Նա-խարարութիւնը Հ.Բ.Ը.Մ.եան առանձ-նաշնորհեալ խօսակիցն է: Ամէնէն չքա-ւորներուն ցանկը պատրաստելէ ետք, Նա-խարարութիւնը յարաբերութեան մէջ կը մտնէ անոնց հետ որպէսզի մուտք ունե-նան այդ ճաշարանները:

Որբերուն համար, այն խրախուսութիւնը որ անոնք կը կերակրուին Հ.Բ.Ը.Մ.ի Սե-ղաններուն կողմէ, անուրանալի թեթեւա-ցում մըն է զիրենք ընդունող ընտանիքնե-րուն համար, որոնք իրենք այլ նիւթական բացայայտ դժուարութիւններ ունին: Հ. Բ. Ը. Մ.ը շատ ուշադիր է նաեւ այն անձերուն հանդէպ որոնք ֆիզիքապէս դժուարութիւններ ունին տեղափոխուե-լու համար, ի մասնաւորի հաշմանդամ-ները, տարեցները եւլն.: Կամաւոր երի-տասարդներ եւ չափահասներ որոնք կը պատկանին «Սեղաններու» մերձաւոր եկե-ղեցիներուն, ամէն օր տուները ճաշ կը տանին:

Այլ կէտ մը, զոր պէտք է նշել պարա-գան է այն ապաւորիչ թիւով անձերուն, որոնք երկար ասպարէզ մը ունենալէ ետք, այսօր կարիքն ունին ամէնօրեայ ճաշի մը զոր չեն կրնար վճարել: Ըսենք նաեւ որ թոշակաւորներն ու որբերը մի-ակ օգտուողները չեն այս Սեղաններէն: Հայաստանի Ամերիկեան համալսարանի ուսանողներն ալ կ'օգտուին: Արդարեւ, աւելի քան 300 ուսանողներ կան որոնց մէկ կարեւոր մասը չի կրնար հոգալ ուսման եւ ուտեստեղէնի ծախքերը:

Ճաշերու եւ սպասարկութեան որակը, ամէն շաբաթ կը վերաքննուի կանանց կոմիտէներու եւ Արարատի Թեմին պատ-կանող կղերին անդամներուն կողմէ: Մեծ օժանդակութիւն կը բերեն Հ.Բ.Ը. Մ.եան գործունէութեան:

Արդէն, Բարեգործականի մարդասի-րական այս գործունէութիւնը չէր կըր-նար իրագործուիլ առանց կամաւորնե-րու, բայց, մանաւա՛նդ առանց Հ.Բ.Ը. Մ.եան բարեկամներու եւ անդամներու գործօն աջակցութեան:

Հարկ է ճշդել որ Հ.Բ.Ը.Մ.ի ամէն մէկ Սեղան 20.000 Ֆրանք է ամսական, այսինքն մօտ մէկ միլիոն Ֆրանք տարե-կան, չորս Սեղաններուն համար: Այս 4 թիւը, որքան ալ յատկանշական ըլլայ, անբաւարար է: Բայց, ինչպէս ամէնու-րեք, միջոցները կը պակսին եւ այդ պատ-ճառով է որ Բարեգործականը օժանդա-կութիւնը կը փնտռէ բոլոր անոնց որոնք կը զգան այս հարցին կարեւորութիւնը եւ կ'ուզեն մասնակցիլ մարդասիրական գործի մը:

Իր հիմնադրութենէն ի վեր, 1906, Հ. Բ.Ը.Մ.ը մասնակցած է եւ դրամ հայ-թայթած մարդասիրական, կրթական եւ մշակութային ծրագիրներու:

Այսօր, Հ.Բ.Ը.Մ.ը կը մատակարարէ 60 դպրոց, քանի մը տասնեակ մշակու-թային կեդրոն, մանուկներու օգափո-խութեան կայաններ եւ մեծ թիւով այլ ծրագրեր աշխարհի ամէն կողմը:

Հայաստանի մէջ, Հ.Բ.Ը.Մ.ը կը մա-տակարարէ եւ կը հովանաւորէ մասնա-ւորաբար. —

— մանուկներու եւ պատանիներու ըն-դունման երեք կեդրոններ, ուր կը յաճա-խեն անոնցմէ 8.000-ը:

— Իրերունի հիւանդանոցին Դարմանա-կան Վիրաբուժութեան կեդրոնը:

— Գիւմրիի 10 հազար թոն տարողու-թեամբ սառնարան — պահեստարան մը:

— Հայաստանի Ամերիկեան Համալսա-րանը եւ աստուածաբանութեան եօթը ամպիոններ (սեմինէր):

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Այս ընտրութիւնը մեծաշուք ցոյց մըն էր Ապտիւլ Համիտի դէմ որ կ'ատէր նո-րընտիր հայրենասէր ու անկաշառ Պատ-րիարքը: Քսան օր իր ընտրութիւնը վա-ւերացնող իրատէն չերեւցաւ: Վերջապէս ...կայն Սուլթանը ստիպուեցաւ վաւե-րացնել ընտրութիւնը եւ Դեկտեմբեր 26 Երկուշաբթի օրը Իզմիրլեան իր ուխտը կատարեց:

Հետեւեալ օր Հայրենիք խանդավառ ...ողերով զորս Լ. Փաշալեան եւ ես գը-րած էինք, կը պատմէր հոյակապ հան-դիսութիւնը: Լ. Փաշալեան ուզած էր անպատճառ Հնչակի անունը խառնել այդ նկարագրութեան սա պարբերու-թեամբը.

«[illegible] եկեղեցիին (Սկիւտարի Ս. Խաչ) բոլոր զանգակները կը հնչէին վառ ու աւետաւոր, խնծիղով ու ոգեւորու-թեամբ, երկնքին մէջ ղրկելով իրենց հա-ւատարծարծ Հնչականութիւնը:

Մազ մնաց որ այդ Հնչականութիւնը, որ անշմար չէր անցած հայ գրաքննիչի մը աչքերէն, մեր գլխուն փորձանք բա-նար, բարեբախտաբար Միհրան Ասքա-նազ որուն դիմած էին այդ բառին բա-ցատրութիւնը խնդրելու համար, յաջո-ղած էր կասկածները փարատել:

Ահա՛ թէ, տարիներ յետոյ, Արփիար Արփիարեան իր խոդվրտիքներէն մէկուն մէջ ինչպէ՛ս կը պատմէ այդ դէպքը:

«Իզմիրլեան Սրբազանին ընտրութիւնը վաւերացնելով, Վերածնունդին Պատ-րիարքը Մայր-Եկեղեցին առաջնորդը-ւած էր, արարողութեամբ հայ թագա-ւորի մը օծման պատրանքովը թունդ թունդ կը հանէր հայ սրտերը: Հայ ժողովուրդը քիչ մնաց այդ օրը «Մատ-թէոս, սո՛ւրբ Թագաւոր» աղաղակը թըն-ցընէր, ինչպէս երբեմն Բագրատունի Աշոտի թագադրութեան ի տես: Սա-կայն, տաճարին ոլորտը կը սաւառնէր Հաւատքը վաղուան համար: «Ու ժողո-վուրդը Տաճարը թնդացուց հաւատար-ծարծ հնչականութեամբ» կը գրէր յա-ջորդ օրը Բաշալեան Հայրենիքին մէջ, նկարագրութեամբ մը, զոր պատմութիւ-նը պիտի պահէ, իբր մանրանկար պատ-կեր մը հայ հոգեկան բորբոքմանն 1894ին: Մենէ ոչ ոք սիրտ ըրած էր յանդգնմիտ երկու բառերը ջնջել: Ջնջումը՝ ազուոր կենդանագիր պատկերի մը երկու աչքե-րը պղծելու վայրագութիւնը պիտի ըլ-լար: Գրաքննիչն ալ, այդ նկարագրակա-նը տեսնելու ատեն չունեցաւ: Գրաքըն-նութիւնը երբեմն երբեմն «ի ձեռս... խմբագրաց» էր:

«Քանի մը օր ետքը, մեզի ծանօթ ար-ուեստագէտ մը, Բաշալեանին հանդի-պելուն, կ'իմացնէ թէ Հայրենիքը շատ մեծկակ վտանգ մը անցուցած էր: Թեր-թին՝ ապահովաբար ջնջմանը, եւ խմբա-գիրներու՝ հա՛ւանաբար աքսորմանը վը-տանգները: — Գացէ՛ք Ասքանազին աղօթք ըրէք. ա՛ն փրկեց ձեզի, կը հաղորդէ տե-ղեկատուն:

«Ահա պատահածը:

«Հայրենիքին նկարագրականը ոստիկա-նութեան դուռը թարգմանուելով, Ներ-քին գործերու պաշտօնատունը կը ղրկը-ւի, «Հաւատարծարծ հնչականութիւն» երկու «դրդռիչ» բառերն ալ՝ կարմրա-նիշ, եւ անմիջական տնօրէնութիւն կը պահանջուի: Ներքին պաշտօնատան ատ-ենական մէկ անդամը ազնիւ մարդ Թուրք մը, որուն ձեռքն էր անցած գործը, կը ջանայ ժամանակ վաստկիլ: Հայրենիքը գրպանը կը դնէ եւ նոյն գիշերը Գատը-գեղ, ուր կը բնակէր, կը հրաւիրէ վերեւ յիշուած արուեստագէտը ու կարմրանիշ բառերը մատնանշելով, ճիշդ ու ճիշդ թարգմանութիւնը կը խնդրէ, «զավալ-լըներուն գլուխը շատ մեծ փորձանք պիտի պայթի» յայտարարութեամբ: Հա-յը ինչ ըսելիքը չի գիտնար. «Հնչակ» բառը տեսնելուն լեղապատառ եղեր է. «դէմինս եթէ Տաճիկ չըլլար, երեսս խաչ պիտի հանէի» կ'ըսէ Բաշալեանին: Խոր-հուրդ կու տայ Ասքանազ էֆէնտիին հրա-ւիրել որ հոն մօտերը կը գտնուի. քաջ հայկաբան է. ճիշդը ա՛ն կրնայ թարգմա-նել: Մարդ կը ղրկուի հայերէնի ծանօթ ուսուցչին, որ շուտ մը կու գայ: Ասքա-նազը արդէն ինքն ալ, ժողովուրդին հետ, հասկցած էր «Հաւատարծարծ հնչակա-նութիւն» բացատրութեան ներքին իմաս-տը եւ «չա՛տ հաղ ըրած էք» ինչպէս ար-ուեստագէտին կը պատմէ ետքէն: Բայց իրմէ այդ բառերուն ճիշդ թարգմանու-թիւնը խնդրուած ատեն, անտարբեր մը կը պատասխանէ թէ «Հնչականութիւն» ֆրանսերէն կը նշանակէ «սոնորիթէ»: Բը-նաւ յայտնի չըներ, թէ «Հնչակեանու-թիւն»ն ալ կրնայ մտքէն անցնիլ: Ու երբ ոստիկանութեան դիտողութիւնը ցոյց կը տրուի, Ասքանազ, ա՛ն իրեն յատուկ մի-ամիտ ու անմեղունակ խնդուածքովը, որ թերեւս առաջին անգամն էր որ կեղ-ծիք մը կը պարտկէր, կամ կէս կեղծիք մը:

«Հնչակեանութիւն եւ հնչականութիւն, իրարմէ շատ կը տարբերին, կը պատաս-խանէ. Ալի էֆէնտին ու Վէլի էֆէնտին միեւնոյն մարդերը չեն, թէեւ տառով մը կը տարբերին իրարմէ:

«Ու խորհրդակցութեան պահուն, Ներ-քին նախարարութեան պաշտօնէին, պարտ ու պատշաճ զգուշաւորութեամբ կը բա-ցատրուի Հայրենիքին վայելած ժողո-վրրդականութեան որքանութիւնը, եւ կասկած կը յայտնուի, թէ թերթին ջնջու-մը եւ խմբագիրներու աքսորումը, թե-րեւս մեծ յուզում յառաջ բերեն, ծան-րածանր հետեւանքներով:

(Շար. 2)

ՆՈՒԷՐ

Տոքթ. Աւետիս Ինճէեան (Գերմանիա) 2.000 Ֆր. կը նուիրէ «Հայաստան» հիմնադրամին (ստանալ «Յառաջ»էն):

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Օր. Աստղիկ Քէօսէեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, իր քեռկինին՝ տիկին Տիրուհի Պետոյեանի յիշատակին:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Դպրոցասէր վարժարանը հաճոյքն ունի տեղեկացնելու որ 1996 – 97-ի վերամուտը տեղի ունեցաւ լաւ պայմաններու մէջ:

Դպրոցասէրի նախակրթարանի դասարանները կ'օգտուին Միութեան Պարզ Պայմանագրութենէ մը Պետութեան հետ եւ 1996 Սեպտեմբերէն ի վեր 6-րդ դասարանն ալ պայմանագրութեան տակ անցած է:

Աշակերտներու թիւը 186 է, բաշխուած մանկապարտէզէն 3-րդ դասարան:

Դասերը տեղի կ'ունենան Երկուշաբթիէն Ուրբաթ:

Ազգ. Կրթութեան պաշտօնական ծրագրերու հետ համատեղ կը դասաւանդուին հայերէն լեզուի եւ մշակոյթի դասեր. – քերականութիւն, գրականութիւն, պատմութիւն, աշխարհագրութիւն–, շաբաթական 4–5 ժամ, ըստ դասարաններու:

Կրօնքի, գծագրութեան, երգի, պարի դասերը, հայերէն, շաբաթը 1-էն 2 ժամ կ'ամբողջացնեն այս դասաւանդումը:

Մանկավարժական անձնակազմը ճոխացած է նոր դասատուներով. – Հայերէնի դասատուներէն մէկը, Թատերգութիւններու հեղինակ, կը նախատեսէ աշխատցնել աշակերտներուն բերանացի, չարժուձեւի եւ մարմնի արտայայտութիւնը գրականութեան դասաւանդութեան շրջագօտիին մէջ: Կրօնական աւանդական դասաւանդութիւնն ալ իր տեղը ունի դպրոցին ծրագրին մէջ, քանի ամէն չորեքշաբթի դասերը կը տրուին Գառնիկ Քհնյ. Գոյունեանի կողմէ, Փարիզի եկեղեցիէն:

Դպրոցին, ինչպէս նաեւ դպրոցասիրաց վարժարանի բարեկամ տիկնանց Միութեան նպատակներէն մէկն է բացուիլ հայ եւ ֆրանսացի համայնքին, զուգորդ դառնալ Հայաստանի Սարահարթ դպրոցին հետ, շփումներ դրացի ֆրանսական վարժարաններու եւ Սփիւռքի հայ վարժարաններու հետ, մասնակցութիւն Միութիւններու Ֆորումին կազմակերպած Թենսի քաղաքին կողմէ, որու ընթացքին դպրոցին երգչախումբը, զոր կը վարէ փոխ–տնօրէն Հարկ Սարգիսեան ելոյթ պիտի ունենայ:

Դպրոցասէր վարժարանը, կրթական եւ կեանքի օճախ, մանուկներուն միջոցները կու տայ համարկուելու ֆրանսական ընկերութեան ապահովելով հանդերձ հայ մշակոյթի յարատեւումը:

Այս շրջագօտիին մէջ, Վարչական Խորհուրդը եւ Դպրոցասէրի տնօրէնութիւնը տրամադրութեան տակ են բոլոր անոնց որոնք կը փափաքին օգնել իրենց ինկած կրթական աշխատանքին:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 21՝

ՏՕՆ Է ԽԱՉԻ
ԵՒ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽ
ՆՈՐ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ
ՏԱՐԵԴԱՐՁՆ Է

Այս առիթներով, Փարիզի Ս. Յովհ.– Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի եւ կը կատարուի Գոհաբանական Մաղթանք՝ Հայաստանի անսասանութեան եւ յաւերժութեան համար:

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Sous la présidence d'honneur
de M. JEAN-CLAUDE GAUDIN,
Ministre de l'Aménagement du Territoire
de la Ville et de l'Intégration,
Maire de Marseille,

et de M. NICOLAS MARTIN-CINTO,
Consul Général d'Espagne à Marseille,

Le *CENTRE CULTUREL ARMENIEN*
et la *CHORALE «SAHAK-MESROP»*
de Marseille
vous présentent

LA CHORALE THAU
BARCELONE —— ESPAGNE

Dimanche 22 Septembre à 17 heures
en l'Eglise des Réformés

CONCERT UNIQUE

Programme
Brahms, Oltra, Orlando de Lasus, Olbizola, Groba, etc.

Direction : *Josep M. BUSQUETS*
Piano : *Jordi RADIGAUES*
Soliste : *Rosa ANDREU*, Soprano

Réservations et vente de billets :

Centre Culturel Sahak-Mesrop : 339, avenue du Parado, 13008 Marseille - Tél. : 91. 77. 84. 70.
FNAC : Centre Bourse, 13001 Marseille
— *P. A. F. : 50 F.* —

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
ՓԱՐԻԶ

ԹԱՏՐՈՆ
«La Belle Mère d'Erevan»
Բեմադրութիւն՝
ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 20,
ժամը 17.30-ին
Salle Cortot
78, rue Cardinet, Paris 17e
—— Métro: Malesherbes ——
Réservations :
Tél.: 48 78 76 88 / 42 29 10 24

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ԻՍԻ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները կը սկսին Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը, ժամը 19-էն սկսեալ Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝

45, rue de la Défense,
92130 Issy-les-Moulineaux

Պաքալօրէայի հայերէնի քննութեան մասնակցելիք աշակերտութեան համար պիտի կատարուի յատուկ դասաւանդութիւն:

Արձանագրութեան և տեղեկութեան համար կարելի է հեռաձայնել 46. 42. 45. 25 կամ 46. 42. 90. 68 թիւերուն:

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի Հայկազեան Միօրեայ Վարժարանի վերամուտն է Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 2-ին, Առաւօտեան ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 9-էն 12, կէսօրէ վերջ ժամը 14-էն 16:

Աշակերտները կրնան օգտուիլ կէսօրուան ճաշէն. իսկ երթեւեկի սպասարկութիւն մը կարելի է նախատեսել ծնողքներու հետ համաձայնելով:

Յաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել Եկեղեցւոյ Դիւանատունը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Դեկտեմբեր 14 / 15

5EME GRANDE
BRADERIE DE NOEL

«Շէն – Ֆրանս»

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբը նոր երգիչ-երգչուհիներ կ'ընդունի 1996–97 տարեշրջանին համար, մինչեւ Սեպտեմբեր 30:

Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի հեռաձայնել ամէն օր 91 77 84 70 թիւին, առաւօտները ժամը 9.30-էն մինչեւ 12:

UGAB-Paris IDF

RENTREE 1996

Les inscriptions aux différents cours(*)
de l'Ecole de l'UGAB — PARIS
Ile-de-France
auront lieu
le Samedi 21 Septembre
de 14h30 à 18h,
au Centre Culturel Alex Manoogian,
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Les cours débuteront
le Samedi 5 Octobre.

(*) *Arménien, Chorale d'Enfants et d'Adultes, Musique Traditonnelle, Danse Arménienne, Théâtre d'Enfants et d'Adultes.*

l'UGAB-MARSEILLE

vous propose ses activités
pour l'ANNEE 1996 - 97

— Cours d'Arménien
+de 15 ans — Lundi 20h à 22h.
avec la méthode audiovisuelle pour les non-arménophones de Mme *Hilda Kalfayan-Panossian.*

— Cours de Théâtre
+de 12 ans — Mardi 20h à 22h.

— Centre du Mercredi
De 4 à 12 ans — Mercredi 9h à 17h
Activités manuelles, culturelles, sorties, etc...

— Cours de Peinture
Jeunes et adultes — Vendredi 14h à 18h.

— Cours de Danse traditionnelle arménienne
Jeunes et adultes — Vendredi à partir de 21 h.

— Cours de Musique
Piano - Solfège - Chant
Pour tous — Samedi — heure à définir.

— Cours de Cuisine
3ème Mardi du mois
Adultes — 14h à 17h30.

Toutes les activités se dérouleront d'Octobre à Juin.
Renseignements et inscriptions au : 91 22 10 45.
UGAB — 327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE

ASSOCIATION MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne

RENTREE SCOLAIRE 1997

Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

L'enseignement est assuré par *Mme Hilda Kalfayan-Panossian,*
par sa méthode Audiovisuelle.

28 Septembre — 1er Février 1997 : Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h
Eglise Arménienne : 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e
Participation : 600 F. pour les 50 heures de cours.
Cours accéléré du 2ème et du 3ème niveaux
par professeurs qualifiés : Le Samedi de 12h30 à 14h.
Participation : 800 F. pour l'année scolaire.

L'ARMENIEN AU BAC — PROGRAMME SPECIAL SUR 3 ANS
par professeurs qualifiés

1ère année — Apprentissage de la langue parlée et écrite, par méthode audiovisuelle.
2ème année — Etude des textes, vocabulaire, grammaire.
3ème année — Présentation de l'arménien au BAC comme LV1, LV2, Option: Etude des textes, thèmes et versions.

Le Lundi, de 19h à 20h30 — Participation : 800 F. pour l'année.
RENSEIGNEMENTS (horaires spéciaux), INSCRIPTIONS : 47. 50. 97. 51 (après 18h).

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 19
JEUDI
19 SEPTEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·943 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.943

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՔԵՒԻՐԱՔԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ

Քրտական վերջին հարցին մէջ Միացեալ-Նահանգներու համաքայլ չընթանալով Ֆրանսայի կեցուածքը ընդհանուր առմամբ ընկալուեցաւ որպէս անջատ քաղաքականութիւն վարելու տրամադրութիւն: Ասոր քով սակայն անտեսանելի կարեւոր ազդակ մը կը նշմարէ գերմանական մամուլի կարեւոր անուններէն «Ֆրանքֆուրթըր Ալկեմայնէ Ցայթունկ»:

Այդ ազդակը քարիւղի ֆրանսական արտադրութեան կը վերաբերի. մարզը յատուկ հետաքրքրութիւն ունի Պարսից ծոցի փոքր կղզիներէն արտաբերուած քարիւղին նկատմամբ, որոնք օրական մէկ միլիոն թոնի կարողականութիւն ունին:

Իրաքեան շուկային ֆրանսական ոսկեդարուն, 1975 – 90, մինչեւ 150 միլիառ ֆրանքի բարձրացած էին իրաքեան քարիւղին գնումները: Ատոնց փոխարէն Փարիզ կը ծախէր շինութեան ապրանք, ապա մեծ քանակութեամբ ռազմամթերք. ռազմական սաւառնակներ, ռատար, ուղղաթիռներ, զրահակառք, հրթիռներ, եւն.: Ս. Հիւսէյն գնորդ էր այս կարգի ամէն տեսակի ապրանքի, իր զօրքին ուժը աւելցնելու համար: Ֆրանսա փոխարինած էր այդ մարզին մէջ Խորհ. Միութիւնը:

1981-ին ալ երբ Ֆրանսայի նախագահական աթոռը տէր փոխեց, նոյն թափով շարունակուեցաւ Իրաքի հետ առեւտուրը: Իրան – Իրաքի պատերազմին Փարիզ ամէնէն արդիական զինամթերքը տրամադրեց Պաղտատի: Պատճառաբանութիւնը այն էր որ պէտք էր թիկունք կանգնիլ լայիք պետութեան մը, որպէսզի չսահէր յետադիմական կրօնամոլութեան գիրկը:

1975-ին Ժ. Շիրաքի վարչապետութեան օրերուն, Ս. Հիւսէյն երբ Փարիզ այցելեց, երկուքը հիմը դրին բարեկամական յարաբերութիւններու. իսկ երկու ամիս ետք Ֆրանսա եւ Իրաք գաղտնի համաձայնագրով մը կ'որոշէին հիւլէական կայան մը հիմնել Օսիրաքի մէջ, Պաղտատի մօտակայքը: Պաշտօնական տեղեկատուութեան մէջ կ'ըսուէր թէ կայանը հիւլէական հետազօտութեան ու ոչ պատերազմական գործունէութեան պիտի յատկացուէր: Իրականութիւնը այն էր որ կայանը կրնար արտադրել նիւթեր որոնցմով դժուար չէր ատոմական շատ մը ռումբեր շինել: Եթէ Իրաք արաբական աշխարհին մէջ ատոմական առաջին տէրութիւնը չեղաւ, ատոր արժանիքը Ֆրանսային չէր պատկանիր, այլ Իսրայէլի որ 1981-ին օդային յարձակումով մը քանդեց կայանը:

Ծոցի պատերազմէն ի վեր Ֆրանսայի իրաքամէտ շրջանակը իրեն նպատակ առաջադրած է Պաղտատի դէմ կիրարկուած արգելափակումին ջնջումը: Նոյնիսկ եթէ այդ նպատակին մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ իրաքցի ժողովուրդին կրած տառապանքին, այլ խօսքով՝ մարդկային մղումին, նախաձեռնութիւնը քարիւղի բաւական սուր հոտ մըն ալ ունի: Թերեւս պարզապէս դիպուածի արդիւնք է ասիկա, բայց տարօրինակ է նաեւ որ «բարեկամական» երկու գլխաւոր ընկերակցութիւններու ղեկավարները գաղտնի սպասարկութեան նախկին երկու դէմքեր են:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ պէտք է Թուռ ժամանէ Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 19-ին, եթէ առողջական վիճակը վերջին պահուն արգելք չհանդիսանայ: Արդարեւ, այս այցելութիւնը եթէ բանավէճի նիւթ է Ֆրանսայի մէջ, աշխարհական կազմակերպութեանց, Ազատ-Որմնադիրներու, Վոլթէր ցանցի եւ այլ շարժումներու ու անհատներու կողմէ, բուն նիւթը կը մնայ Յովհ. – Պօղոս Բ.ի առողջական վիճակը: Շարժուն հիւանդանոցներ, վերակենդանացման յատուկ սպասարկութիւն, Թուռի հիւանդանոցին մէջ վերապահուած առանձին բաժին մը, բազմաթիւ բժիշկներ եւլն. եւլն. կազմ ու պատրաստ են: Նոր ապրուած դէպքերով, ջանք կը թափուի որ Յովհ. – Պօղոս ոտքի կարենայ մնալ (բացօթեայ պատարագ ալ պիտի մատուցանէ), բայց, դժուար է ապրիլ մրտքին ալ վրայ, քանի Փարքինսընը այդ ճիւղին մէջ ալ մնայուն դեր ունի: Առողջականին հետ, բացառիկ միջոցներ ալ ձեռք առնուած են ապահովութեան դետնի վրայ: 10 հազար ոստիկանական պաշտօնատարներ զօրակոչի ենթարկուած են, միայն կէսօրով շուրջը պիտի գտնուին 125 ոստիկան, ցուցարարներ նախատեսած են փողոց իջնել Թուռ, Ռէնս (Կիրակի) եւ Փարիզ: Հակակղերականներ, ծաղրելու համար Գլովիսի մկրտութիւնը, պիտի ցուցադրեն «կեղծ պապ» մը որ վարձեր են 7·000 Ֆր.ի եւ որ Յովհ.-Պօղոսի նմանակն է:

ՊՈՍՆԻՈՅ ընտրութիւններու վերջնական արդիւնքները կը քաշքշուին, թէեւ հաստատ կը թուէր որ հաւաքական երբեակ նախագահութեան գլուխը պիտի գտնուի Իզեթպեկովիչ, որ կը յաղթէ Սերպին եւ Խրուաթին: Սեպտ. 18-ին, 160 բողոք ներկայացուած էր քուէարկութեան անկանոնութիւններուն մասին: Օ – ԷՍ – Սէ – Ը-ն որ ստացած է այդ բողոքները բսած է թէ մէկ երրորդը անհիմն է:

ԼԵԲԷԴ որ կրկին Գրողնի գացած էր Սեպտեմբեր 17-ին, յայտարարած է որ Չեչէնիոյ վերակառուցման դրամին 90%ը (շուրջ 10 միլիառ Ֆրանք) գողցուեր է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ լրագրողներու հինգ սենտիքաներ բողոքի օր մը կազմակերպած էին, Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18-ին, բողոքելու համար կառավարական ծրագրերին դէմ որ կը միտի ջնջել 30%ի զեղչը որ շնորհուած է իրենց, տուրքերու մարզին մէջ: Կառավարութիւնը կ'ուզէ հինգ տարիներու վրայ ջնջել այդ առաւելութիւնը: Բողոքը կ'արտայայտուէր զանազան ձեւերով՝ ժողովներ, բողոքագիրներ, մեքենաներու միջոցաւ գնկոյցներ եւ մասնակի գործադուլներ:

ԵԼՑԻՆԻ մասին տեղեկութիւնները հատուկենտ են, բայց, գաղտնիք չէ որ շատ բարոյալքուած է, թէեւ կը հերքուի որ ախորժակն ու քունը կորսնցուցած ըլլայ: Բարոյալքումը կը վերագրուի նաեւ այն իրողութեան որ գրկուած է իր սովորական շրջապատէն (կինն ալ երեք շաբաթ է հիւանդանոցն է) եւ այն տպաւորութիւնն ունի որ մահերիմ բարեկամ չունի եւ ամէնուն համար միայն ծերուկ հիւանդ մըն է:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ եւ ԻՏԱԼԱՅԻ երկու լրագրողներ՝ Պերնչթայն եւ Փոլիթի գիրք

ԱԶՆԱՒՈՒՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՄԵԿՆԵՑԱՒ

Ինչպէս յայտարարուած էր, Շառլ Ազնաւուր Երեւան մեկնեցաւ Չորեքշաբթի, Սեպտ. 18 վաղ առաւօտեան, Հայաստանի անկախութեան 5-րդ տարեդարձին առթիւ: Համերգ ալ պիտի տայ այս առթիւ: Իրեն ընկերացողներուն մէջ է Լուի Գառզու (Թոռը մեծ նկարիչին) որ լրագրող է հեռատեսիլի Ֆրանս–2 կայանը:

մը հրատարակած են՝ «Յ. Ս. Յովհ. – Պօղոս Բ. եւ մեր ժամանակաշրջանի ծածուկ պատմութիւնը» ուր կը պարզեն առնոր խաղացած քաղաքական դերը համայնավարութեան տապալման մէջ: Գործըմբռնող յայտարարած էր առենին՝ «առանց Սոլիտարնոսկի, պերեստրոյկա չէր ըլլար» անուղղակի մեծարելով Գարոլ Վոժթիլան որ Պապ ընտրուած էր 1978-ին: Այս առաջին սլաւ պապին մղումնեւոն եղած է Հին Ցամաքամասին վերամիացումը, Ատլանտեանէն Ուրալ, քրիստոնեայ արմատներու հիման վրայ: Պերնչթայն «Ուաշինկթըն Փոսթ»ի այն լրագրողն է որ Ուաթըրկէյթի քննութիւնը կատարած է, մինչ Փոլիթի ծանօթ վատիկանագէտ է եւ «Ռեփուպլիքա»յի թղթակիցը եղած է Մոսկուա: Հատորը բազմաթիւ անտիպ մանրամասնութիւններ կը հրատարակէ Ռեկընի, Սի – Ի – Ա-ի եւ Պապին յարաբերութիւններուն մասին:

ՄՈՆԹԸՐՈՅԻ (փարիզեան արուարձան) լիսէին դրան առջեւ, 15 տարեկան աշակերտ մը արկածով մեռցուցած է իր տարեկից դասընկերը, երբ անոր կը բացատրէր կրած ատրճանակը գործածելու եղանակը: Այս նոր արարքին ի տես, կրթական նախարարը որոշեց որ Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 20-ին, ժամը 10-էն 12, երկրին բոլոր դպրոցներուն, լիսէներուն, վարժարաններուն մէջ խօսուի բռնութեան մասին, որ ծանր վտանգ մըն է այլեւս դպրոցներուն մէջ: Ի՞նչ կը նշանակէ զէնքով, դանակով, դաշոյնով դպրոց երթալ:

ՊԱՐՋԱՆԻ (իրաքամէտ Քիւրտը) Սեպտեմբեր 19-ին, Թուրքիոյ մէջ, պիտի հանդիպի Մերձաւոր – Արեւելքի ենթանախարարի կցորդ՝ Ռոպէր Փելթրոյի: Այս վերջինը կը յուսայ բանակցութեան կարելիութիւն ստեղծել Պարզանիի եւ Թալապանիի միջեւ:

ՊՈՊ ՏՈԼ, 23 կէտի տարբերութիւն ունի Գլինթընի հետ, ի վնաս իրեն եւ դիտակից է որ յաղթելու շատ հաւանականութիւն չէ մնացած: Այսուհանդերձ, շնորհաւորեց Հայաստանի անկախութեան 5-րդ տարեդարձը լաւագոյն մաղթանքներով, վերջերս լոյս ընծայած հատորին մէջ ալ յայնօրէն կ'ոգեկոչէ համբաւանօթ վիրաբոյժը՝ տոքթ. Համբարձում Քեքլիկեանը որ գործողութիւն մը կատարած է իրեն, երբ վիրաւորուած էր թեւէն:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ մէջ, ընկերային մթնոլորտը շատ լարուած է, օրէ օր աւելի կը տարածուի ապրանքով աշխատավարձք վճարելու դրութիւնը եւ Ծայրագոյն-Արեւելքի շրջանը 16 հազար բանուոր գործադուլի մէջ են: Օրինակ Մոսկուայի Պոլօս գործատունը իր աշխատաւորները թեյի ժամացոյցով կամ պատի ժամացոյցով կը վճարէ, Ուրալի մէջ գործաւորներ լուցկիի տուփերով վճարուած են եւ ատոնք ստիպուած են շուկայ երթալ եւ փորձել ծախել:

ՆՈՐ ԴՊՐՈՑ ՄԸ

ԻՍԻԻ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Երկուշաբթի, Սեպտ. 16-ի առաւօտեան վերջապէս բացումը կատարուեցաւ Իսիի «Թարգմանչաց» մկրտուած նորակառոյց դպրոցին որ այս տարի պիտի գործէ միայն որպէս մանկապարտէզ, առ այժմ 12 աշակերտով: Հայաստանի դեսպան Պ. Վիգէն Չիտէչեանի, Փարիզի առաջնորդ Գիւտ Արք.ի, Իսիի փոխ-քաղաքապետ Պ. Ռուսինեօլի, մամուլի ներկայացուցիչներու եւ քանի մը տասնեակ թաղեցիներու ներկայութեան բացման հանդիսութիւնը սկսաւ դպրոցին, ապա աղ ու հացի օրհնութեամբ: Գիւտ Արք.ի կ'ընկերանային Ժիրայր Ծ. Վրդ. Թաշճեան եւ Իսիի հովիւ Միւռոն Վրդ. Գըվըրգեան: Ներկայ էր նաեւ Պատ. Ժ. Լեւոնեան:

Ներկաները ողջունելով դպրոցին շինութեան յանձնախումբին նախագահը բժ. Վիգէն Կարապետեան ներկայացուց տնօրէնուհի տիկին Հ. Գալֆայեան–Փանոսեանը եւ անոր օգնական Ռուզին Թաշճեանը: Ան խորհրդանշական նկատեց դպրոց առաջին արձանագրուող մանուկին զէյթունցիի մը թոռնիկը ըլլալու պարագան:

Դեսպան Վ. Չիտէչեան իր ուրախութիւնը յայտնեց դպրոցին բացումէն, զայն նմանցնելով Հայաստանի պետութեան որ առաջին տատանումներէն ետք վստահ քայլերով կը յառաջդիմէ: Իրեն յաջորդեց տնօրէնուհին, հայութեան պահպանումին համար շեշտելով լեզուին կարեւոր դերը, ապա շնորհակալութիւն յայտնեց քաղաքապետ Ա. Սանթինիի ու գաղութին որոնց ջանքերով կարելի եղած էր դպրոցին բացումը: Ան երաշխաւորութիւն տուաւ ծնողքներուն թէ հայկական եւ ֆրանսական ուսումներու լաւագոյնը պիտի տրուի իրենց զաւակներուն: Արտայայտուելու հրաւիրուեցան նաեւ փոխ-քաղաքապետը, ապա Գիւտ Արք. որ Գարեգին Ա.ի օրհնութիւնները փոխանցեց դպրոցին յաջողութեան համար աշխատողներուն. յետոյ գաղութը հրաւիրեց մասնակցելու դպրոցին նիւթական բեռան, տալով իր օրինակը եւ ըսելով որ սահմանուած է անանուն աշակերտի մը ուսման ծախքը:

«Հայր մեր»ով աւարտեցաւ բացման հանդիսութիւնը փարիզեան շրջանի ամէնօրեայ այս վարժարանին որ կը սպասէ նախ հայ մանուկներու, յետոյ գաղութին հովանաւորութեան:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

«LE FIGARO»

(18 Septembre)

ARMENIE :
ELECTION PRESIDENTIELLE

Ֆիկառօ կարճ արձագանգ մը կու տայ նախագահական ընտրութեան, Լ. Տէր-Պետրոսեանի նկարն ալ հրատարակելով: Կը գրէ. – «Չորս թեկնածուներ, որոնց մէջ նախագահ Լ. Տէր–Պետրոսեան որ կը ներկայանէ իշխանութեան գլուխ գտնուող համախմբումը եւ համայնավար պարագլուխը՝ Պ. Բաղալեան պիտի մասնակցին Կիրակի օրուան նախագահական ընտրութեան: Նախկին վարչապետը՝ Վազգէն Մանուկեան կը ներկայացնէ ազգային ընդդիմութիւնը, մինչ Ազգ. Ապահովութեան նախագահին նախկին խորհրդականը՝ Աշոտ Մանուչարեան կը ներկայանայ յանուն չափաւոր ձախի մը:

Ի՞ՆՉ Կ'ՈՒԶԷՆ ՍՈՐՎԻԼ ԱՐԺԱՆԹԻՆԱՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԸ

Բացի լեզուէն, ու թերեւս լեզուէն առաջ ու աւելի, մեր աշակերտները մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց կու տան բոլոր այն առարկաներուն հանդէպ, որոնք հիմնաւոր ծանօթութիւններ կու տան իրենց՝ ինչ կը վերաբերի հայ ժողովուրդի հազարամեայ պատմութեան ու ապրելակերպին, ինչպէս նաեւ Հայաստանի աշխարհագրական եւ քաղաքական պայմաններուն (մասնաւորաբար ներկայ ժամանակաշրջանի) Սփիւռքի եւ հայ մարդու ներկայ իրավիճակին, եւայլն:

Այս համոզումին կը յանգինք՝ աչքի առաջ ունենալով հարցախոյզի մը արդիւնքները, որոնք հետաքրքրական տեղեկութիւններ կու տան աշակերտներու տրամադրութեան մասին, թէ անոնք ինչպէ՛ս կ'ընկալեն հայկական դպրոցներու մէջ աւանդուող հայագիտական առարկաները, ի՛նչ ծանօթութիւններ կ'ուզեն ըստանալ դպրոցէն՝ յագուրդ տալու համար իրենց հետաքրքրութեան:

Հարցախոյզի մէջ, այս հարցերու հետախուզութեան զուգահեռ կ'ընթանայ նաեւ հայագիտական առարկաներու լեզուի հարցը. — Այսինքն՝ ի՞նչ լեզուով պէտք է աւանդուին Հայոց պատմութիւնը, Հայաստանի աշխարհագրութիւնը, Հայ Եկեղեցւոյ պատմութիւնը կամ հայագիտական այլ առարկաներ, հայերէ՞ն թէ սպաներէն:

Այս երկընտրանքը այդքան ալ պարզ հարց մը չէ, գոնէ մեզի՝ մեծերուս համար:

Ցարդ (գոնէ Արժանթինի մէջ) համախոհութիւն չկայ այս ուղղութեամբ:

Հակադիր տեսակէտները ունին արդար եւ իրաւացի հիմնաւորումներ եւ ցանկութիւններ:

Հայերէնի կողմնակիցներուն համար՝ հայագիտական առարկաները զգալի կերպով կը սատարեն աշակերտներու լեզուական (հայերէնի) ճիգերուն, բառապաշարին, լեզուամտածողութեան եւ վերապրումի հարազատութեան, որոնցմով ի վերջոյ կը դառնուի ազգային ոգին: Հայ լեզուն իր թաքուն կայծերուն շնորհիւ աշակերտի սրտին մէջ կը բոցավառէ ազգային զգացողութիւնը, գաղտնօրէն եւ աննշմար:

Սպաներէնի կողմնակիցները՝ աւելի գործնապաշտ, կը նկատեն, որ դպրոցական տարիներու ընթացքին (խօսքը միշտ երկրորդականի մասին է) աշակերտներու հայերէնագիտական վարժութիւնը նոյն մակարդակով չի զարգանար ինչ որ կը զարգանայ անոնց մտաւոր հասունութիւնը, որով եւ հայագիտական առարկաներու դասապահը կը վերածուի ամուլ դասապահի: Մինչդեռ դասապահի մը գլխաւոր առաջադրանքը պէտք է ըլլայ հասկնալի ըլլալը:

Յարգելով երկու տեսակէտները, մենք դիմեցինք երրորդ կողմին, այսինքն աշակերտութեան, որու տեսակէտը, ճիշդ է, կրնայ ամէնէն արդարը եւ ապահովը չըլլալ, բայց կը կարծենք, այս պարագային, ամէնէն ճշգրտորոշիչ ուղեցոյցն է:

Հարցախոյզին ուրեմն գլխաւոր խնդիրը եղաւ երեւան հանել հետեւեալ հարցադրումներուն մօտաւոր պատասխանները. — Ի՞նչ կ'ուզեն սորվիլ մեր աշակերտները եւ ի՞նչ լեզուով կ'ուզեն սորվիլ:

Նախքան այդ կ'ուզենք յիշել հետեւեալ իրականութիւնը:

Մինչեւ քանի մը տարի առաջ, գայթակղութիւն կրնար նկատուիլ, օրինակ, մտածե՛լ նոյնիսկ, որ Հայոց Պատմութիւնը կարելի է աւանդել սպաներէն լեզուով, մինչդեռ այսօր կան արդէն շարք մը դպրոցներ, ուր սպաներէն լեզուով կ'աւանդուի այս առարկան, ո՛չ անպայման համոզումով, այլ շա՛տ անմիջական պարտադրանքի մը հետեւանքով. — Հայերէն լաւ իմացող ուսուցիչի պակաս: (Ասիկա հայ դպրոցին ուրիշ մէկ խոցն է):

Վերադառնալով հարցախոյզին, կու տանք պատասխաններու համեմատական պատկերը, սկսելով Հայոց Պատմութենէն. —

— «Կը սիրե՞ս Հայոց Պատմութիւն սորվիլ» հարցումին պատասխանած են 183 աշակերտներ (13–18 տարեկան, 114 աղջիկ, 69 մանչ)՝

81% Այո,

18% Ոչ,

1% Անորոշ:

— «Եթէ այո, ի՞նչ լեզուով կը նախընտրես սորվիլ» (144 աշակերտ)՝

70% Սպաներէն,

25% Հայերէն,

5% Երկու լեզուներով:

Ինչպէս կը տեսնուի, աշակերտներու մէջ եւս ...երկուութիւն կայ, բայց կարելի է հաստատել հետեւեալ իրողութիւնը. — Աշակերտներու կարեւոր տոկոսը սէր եւ հետաքրքրութիւն ունի Հայոց Պատմութեան հանդէպ, թէեւ կը նախընտրէ սպաներէն լեզուով սորվիլ այս առարկան: Ինչ կը մնայ «Հայ Մշակոյթի Պատմութիւն» առարկային, արդիւնքները գրեթէ նոյնն են. —

— «Կը սիրե՞ս սորվիլ Հայ Մշակոյթի Պատմութիւնը» (183 աշակերտ)՝

70% Այո,

30% Ոչ:

— «Եթէ այո, ի՞նչ լեզուով» (126 աշակերտ)՝

70% Սպաներէն,

25% Հայերէն,

5% Երկու լեզուներով:

Կը մնայ աւելցնել, որ հարցախոյզի ենթարկուող աշակերտները մեծ փափաք կը ցուցաբերեն հանդէպ բոլոր այն առարկաներուն, որոնք հեռուէն կամ մօտէն աղերս ունին հայաճանաչումի հետ: Կրնանք ըսել՝ Հայը, Հայութիւնը եւ անոր բնօրրանը ճանչնալու ծարաւ մը կայ: Կ'ուզեն ծանօթանալ ներկայ Հայաստանին (կենցաղակերպ, աշխարհագրութիւն, քաղաքական եւ պետական կարգուսարք), Հայ Դատի պատմական հոլովոյթին (հողային հարց, Ցեղասպանութիւն, եւլն.), Հայ Եկեղեցւոյ պատմութեան (ծիսական առանձնայատկութիւններ), հայ գրականութեան, արուեստներուն, եւլն.: Մէկ խօսքով՝ բոլոր այն առարկաները, որոնց վերջնագոյն խտացումն է հայ անհատի ձեւաւորումը:

Այս գծով՝ բաւական յատկանշական է (եւ բարացուցական) հարցախոյզի այն մասը, ուր հարց կը տրուի, թէ նշանակուած առարկաներէն ի՞նչ կը նախընտրէ սորվիլ աշակերտը (մէկէ աւելի առարկայ ընտրելու սկզբունքով):

Հայաստան 57%,

Հայ Եկեղեցւոյ պատմութիւն 41%,

Հայ Դատի պատմութիւն 34%,

Հայաստանի աշխարհագրութիւն 38%,

Հայ գրականութեան պատմութիւն 16%

Հայ քաղաքացիական կրթութիւն 11%,

Հայկական արուեստներ 10%:

Վերեւի առարկաներէն զատ, աշակերտներու կողմէ իբրեւ աւանդելի առարկայ կ'առաջադրուին հետեւեալ մարզերը. — Սփիւռք, Հայ Մարդը (հայկական ինքնութեան իմաստով) ... Հայկ. խոհանոց, եւլն. եւլն.:

Ներկայ հարցախոյզէն կարելի է հանել կողմնակի, բայց հիմնական եզրակացութիւն մը. — Կրթական հարցերու քննութեան մէջ՝ աշակերտները ունին իրենց խօսքը: Բայց... ո՞վ պիտի լսէ զիրենք:

ՊԵՏՐՈՍ ՀԱՃԵԱՆ

Պուէնոս-Այրէս

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԻՒՆ՝ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ա. — ԴԻՒԱՆԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԸ

Դէպի ԻԱ. դար սլացող Չինաստանի մայրաքաղաք՝ Պէյ Ճինկի (Փէքին) մէջ է որ Սեպտեմբեր 2-էն 7 տեղի ունեցաւ «Դիւաններու միջազգային ԺԳ. համագումարը»: Չորս տարին անգամ մը տեղի ունեցող այս հաւաքոյթը կը համախմբէր աշխարհի 130 երկիրներէն ժամանած աւելի քան 2.500 դիւաններու (արխիւ) մասնագէտներ, որոնք այս առիթով կը փոխանցեն իրենց գիտելիքները եւ կը խորհրդակցին ապագայի ա՛լ աւելի արդիւնաւէտ գործակցութիւններու ի խնդիր: Այս տարուան հանդիպման, եւ առաջին անգամ ըլլալով, ներկայ էր նաեւ Հայաստանը, իր միակ ներկայացուցիչ՝ Պ. Նուրի Լալայեանով, պետ՝ Հայաստանի արխիւներու: Ան, ընդհանուր նիստի ժամանակ, նաեւ 10 վայրկեանի ելոյթ մը ունեցաւ, արհեստը յուզող զանազան հարցերու շուրջ:

Օգտուելով իր ներկայութենէն, հանդիպում մը կազմակերպեցինք Պ. Լալայեանի եւ Ֆրանսայի ազգային դիւաններու տնօրէն՝ Պ. Նըլանտ-Պռանտենպուրկի միջեւ: Այս հանդիպման նպատակն էր հիմերը դնել Հայաստանի եւ Ֆրանսայի միջեւ համագործակցութեան մը, մօտ ատենէն հրատարակելու համար իւրաքանչիւր երկրին մէջ միւս երկիրը հետաքրքրող դիւաններու ցանկը: Իրողութիւն է որ Ֆրանսան, Հայաստանէն շատ աւելի հարուստ է դիւանական այս տեսակի նիւթերով, բայց Հայաստանն ալ, իր կարգին կարեւոր փաստաթուղթեր ունի. օրինակ անոնք որ կը վերաբերին Զօր. տը Կօլի նախնիներու գործունէութեան, Ալլահվերտիի պղինձի հանքերուն մէջ: Երկու երկիրներու ազգային դիւաններու տնօրէններն ալ գոհ մնացին այս առաջին հանդիպումէն ու խոստացան իրենց կարելին ընել, որպէսզի շուտով այս առաջին համատեղ գործը իրականութիւն դառնայ՝ ի շահ երկու ժողովուրդներու փոխադարձ ծանօթացման:

Նշենք նաեւ («պզտիկ պատմութեան» համար) որ համագումարին ելոյթները կը թարգմանուէին նոյն ժամանակ վեց լեզուներու եւ որ ռուսերէնի երեք թարգմանիչներն ալ Հայեր էին... (երկուքը Ֆրանսայէն, իսկ երրորդը՝ Ժընեւէն):

Բ. — ԱՅՑ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆ

Օգտուելով Փէքին մեր կեցութենէն, առիթն ունեցանք այցելելու նաեւ Չինաստանի մէջ Հայաստանի նորաստեղծ դեսպանատունը: Ի դէպ, ըսենք որ Հայաստանի գործավարը՝ Պ. Ազատ Մարտիրոսեան, հազիւ մէկ ամիս է որ Երեւանէն ժամանած է Փէքին, եւ այդ կարճ ժամանակամիջոցին, քաղաքի մը մէջ ուր ոչ մէկ Հայ կայ, ան արդէն հսկայ աշխատանք տարած է, հայկական դեսպանատունը ամուր հիմերու վրայ դնելու համար: Վայելելով տեղական իշխանութիւններու դրական մօտեցումը եւ տրամադրութիւնը Հայաստանի նկատմամբ, Պ. Ազատ Մարտիրոսեան կրցած է դեսպանատուներու թաղին մէջ, տիրանալ 180 քառակուսի մեթր տարածքով եւ 5-րդ յարկը գտնուող ընդարձակ եւ լուսաւոր յարկաբաժինի մը: Հակառակ նիւթական նուազագոյն կարելիութիւններու, Պ. Մարտիրոսեան մէկ ամսուան մէջ յաջողած է այս վայրը բոլորովին նորոգել ու կահաւորել վայելուչ կարասիներով, զայն օժտելով նաեւ հեռապատճէնի (ֆաքս) նոր գործիքով մը: Աւելի ուշ, երբ պայմանները ներեն, նախատեսուած է դեսպանատան համար ունենալ յատուկ շէնք մը, այս յարկաբաժինը վերապահելով դեսպանին ու ընտանիքին՝ իբր բնակարան:

Գործավարէն զատ, դեսպանատան անձնակազմը կը հաշուէ երկլեզու (չինարէն–ռուսերէն) տեղացի քարտուղարուհի մը: Բացի այդ, Հայաստանէն ժամանած երեք ուսանողներ, տեղւոյն վրայ կը հետեւին չինարէնի ուսումներու. անոնցմէ երիտասարդ Մնացականը, գալ տարի իր դասընթացքը աւարտելով պիտի կրնայ ամրապնդել դեսպանատան անձնակազմը:

Պ. Ազատ Մարտիրոսեան մեծ խանդավառութեամբ լծուած է դիւանագիտական այս շատ կարեւոր դեսպանատան ստեղծման դժուարին գործին. ան վստահ է որ երբ յառաջիկայ Դեկտեմբեր 1-ին Հայաստանի Խորհրդարանի Նախագահ՝ Բաբգէն Արարքցեան պաշտօնական այցով Փէքին ժամանէ, դեսպանատունը ի վիճակի պիտի ըլլայ գործելու իր ամբողջական կարելիութիւններով եւ լաւագոյնս կազմակերպելու Հայաստանի պաշտօնական ներկայացուցչին կեցութիւնը Չինաստանի մայրաքաղաքին մէջ:

ՀՐԱՅՐ ՀՐԱՉԵԱՆ

ՀՈՂՎՐՏԻՔ

ՎԱՐԻԱ ԲԵԿԶԱՏԵԱՆ

(1912–1996)

Քանի մը հայ ու ֆրանսացի հաւատարիմ բարեկամներ Լա Փիէռ-քի-Վիրի մօտակայ բենեդիկդեան աբբայարանէն եկու վանական ու շրջակայ գիւղերէն եկած անանուն անձերու փոքր խումբ մը Սեպ. 10-ին հողին յանձնեցին Վարիա Բեկզատեանը:

Թաղումը տեղի ունեցաւ պայծառ երկինքի մը տակ Ս. Անեանի փոքր գերեզմանատան մէջ ուրկէ կը բացուէր Մորվանեան(1) լեռներու յատուկ ընդարձակ համայնապատկերը –լիճ մը, անտառներ ու անծայրածիր հորիզոն մը–: Թաղումին նախորդեց Ս. Անեանի համեստ եկեղեցիին մէջ Ժիրայր Ծ. Վրդ. Թաշճեանի կատարած յուղարկաւորութեան արարողութիւնը. անոր կ'ընկերանար իր բուսաբան Արմէն Բարսեղեան:

Ժիրայր Ծ. Վրդ.ը ներշնչեալ մարդարէի մը ձայնով երգեց յուղարկաւորութեան կարգը, կնքեց դագաղը, «Հայր Մեր»ը արտասանեց, ապա յայտնեց թէ հանգուցեալը որուն մարմինը ֆրանսական հողին կը յանձնուէր, փափաքած էր մեռնիլ ու թաղուիլ իր հայրենիքին՝ Ղարաբաղի մէջ: Իր կարգին հայագէտ Պեռնար Ութիէ որ բարեկամ մըն էր ողբացեալին, համառօտ դամբանական մը արտասանեց շեշտելով Վ. Բեկզատեանի հայ քրիստոնեայի, թշուառներու բժիշկի եւ տիպար քաղաքացիի յատկանիշները:

Ան կը սերէր Ղարաբաղի մելիքներէն որոնք ԺԹ. դարուն Ռուսաստանի ցարին սպասարկութեան մէջ մտած էին: Կը պատկանէր կովկասահայ այն ընտրանիին որ ռուսական կրթութիւն ստացած էր, համալսարան յաճախած, Ի. դարու սկիզբին քաղաքական գործունէութեան ձեռնարկած ու մասնակցութիւն բերած հայ մշակոյթի վերածնունդին ու Հայաստանի առաջին Հանրապետութեան (1918 – 20) ստեղծումին:

Այս տեսանկիւնէն օրինակ կրնայ ծառայել Վարիայի մօր՝ Հերմինէ Մելիք Հայկազեանի (1876 – 1968) կենսագրութիւնը: Ան աղջիկը ըլլալով մելիքի մը որ ռուսական բանակի զօրավարի աստիճանին հասած էր, մանկութեան մէկ մասը անցուցած էր Սիպերիա ուր հայրը պաշտօն ունէր. տրոյկայով կտրած անցած սառած Պայքալի վրայէն, առաջին հայուհիներէն եղած է Սորպոնէն վկայուած: Իրաւագիտութեան ուսումը աւարտելէ ետք առանձին ուղեւորուած է Սիպերիա, Մանչուրիա, միանալու համար հօրը որ դիւանագիտական պաշտօնով մը Ճափոն կը գտնուէր: Յետոյ ամուսնա-

ցած է Տիգրան Բեկզատեանի (1873 - 1942) հետ(2):

Ան ծնած է Շուշի, բազմանդամ ընտանիքի մը մէջ. մասնագիտութեամբ ճարտարագէտ էր: Որպէս այդ աշխատած է Բաքու որ քարիւղի արդիւնաբերութեան պատճառով դարձած էր Ռուսաստանի ձարտարարուեստական մեծ կեդրոններէն մէկը ուր իրենց հարստութիւնը դիզած են հայ մեծ դրամատէրներ՝ ինչպէս՝ Տէր-Ղուկասով, Միրզոյեւ, Արամեանց, Լիանոզով, Մանթաշեւ, եւլն.:

Բաքու ծնած էր Վարիա Բեկզատեան 1912-ին, առժամեայ հանդարտութեան շրջանի մը՝ 1905 - 1906-ի հայեւթաթարական կռիւներու եւ 1917-ի յեղափոխութեան փոթորիկին միջեւ: Կովկասեան հանրապետութիւններու անկախացումէն ետք Տիգրան Բեկզատեան Ազրպէյջանի մէջ Հայաստանի ներկայացուցիչը կ՚ըլլայ (1919), ապա Վրաստանի դեսպան կը նշանակուի (1920): Թէ՛ Բաքուի, թէ՛ Թիֆլիսի մէջ կարեւոր դեր կը կատարէ Ազրպէյջանցիներու, բոլշեւիկներու, անգլիացիներու եւ Թուրքերու հետ բանակցութիւններու ընթացքին եւ յատկապէս հայեւթուրք պատերազմին (1920 Սեպտ. - Դեկտ.) որ կ՚աւարտի Ալեքսանդրապոլի աղէտալի դաշինքով (1920 Դեկտ. 2): Հայաստանի խորհրդայնացումէն ետք կ՚ընտրէ աքսորը: Սակայն իր եղբայրներէն մէկը՝ Ալեքսանդր Բեկզատեան որ բոլշեւիկ էր եւ հայ խորհ. իշխանութեան ներկայացուցիչը, 1920 Դեկտեմբեր 10-ին կը դիմէ Անգորայի, պահանջելով որ դաշնագիրը չեղեալ համարուի եւ վերաքննուի: Քանի մը ամիս ետքն ալ (1921 Յունիս) Կովկաս հաշտեցման կոնֆերանսը մէկ անձնախումբին առջեւ կը պաշտպանէ Ախալքալաքի եւ Ղարաբաղի Հայաստանի կցումին թէզը, բայց իր ջանքը ապարդիւն կը մնայ:

Երկու պատերազմներու միջեւ Կովկասահայերը Փարիզի մէջ փոքր այլ միասնական համայնք մը հիմնած են որ Թուրքիայէն ապաստանած Հայերու զանգուածէն զանազանուած է իր մշակոյթով, ձոխութեամբ, վարուելակերպով եւ մտաւորական յատկանիշով: Մինչեւ 1945 կապ պահած են ռուս եւ վրացական գաղթականութեան հետ: Իսկ Թուրքիոյ Հայերուն հետ անոնց առնչումի վայրը եղած է ՀՅԴ-ն որուն ղեկավար դասը կազմած են եւ 1925-ին մշակած «Ազատ, Անկախ, Միացեալ Հայաստան»ի ծրագիրը, կուսակցական մամուլին մէջ. յատկապէս Ֆրանսայի «Յառաջ»ով եւ Պոսթընի «Հայրենիք»ով: Անոնք եղած են նաեւ անդամները «Հայաստանի Հանրապետութեան պատուիրակութեան» որ մինչեւ 1924 ընդունուած է որպէս հայկական աքսորեալ կառավարութիւն մը: Այդ խումբին ծանօթ անուններն են Ա. Ահարոնեան, Ա. Խատիսեան, Ա. Գիւլխանտանեան, Ա. Ջամալեան, Ռ. Տէր-Մինասեան, Գ. Բալայեան, Ս. Վրացեան, բժ. Տէր-Դաւթեան, Ս. Թորոսեան, Լ. Շանթ, Կ. Զարեան, Պերճուհի Բարսեղեան, Ա. Խոնդկարեան եւլն. որոնք առժամապէս կամ վերջնական կայք ունեցած են Ֆրանսա: Խրիմեան եղբայրներ՝ մարդարան Ռուբէն եւ նկարիչ Րաֆֆի որ միեւնոյն ատեն մասնագէտ էր ծանօթ հայ նկարիչ Եակուլեւի(3), Սերժ Աֆանասեան, Փիէռ Տէր-Սարգսեան կը պատկանէին ռուս աքսորեալ մտաւորականութեան մերձաւոր արտաքին շրջանակին, ինչպէս ռուս նկարիչ եւ քանդակագործ Փէվսնէրի կինը Վիրճինիա Փէվսնէր. այս մտաւորականութիւնն է զոր Նինա Պէրպէրովա նիւթ ըրած է իր հատորներուն:

Այս միջավայրին մէջ հասակ առած էր Վարիա Բեկզատեան ու այս միջավայրին մէջ կազմուած էին նկարագիրն ու համոզումները եւ հիւսած՝ բարեկամութիւնները: Ինք քաղաքական գործունէութիւն տարած չէ, բայց պատանեկութեան եւ երիտասարդութեան տարիներուն ամբողջովին նուիրուած է հայ սկաուտական շարժումին որ Ֆրանսայի մէջ հիմնուած է Գուրգէն Մեծատուրեանի կողմէ: Վ. Բեկզատեան քանական թուականներու վերջաւորութեան հիմնած է «Հայ Արի»ն ու հայ արենոյշներու շարժումը: Բանակումները եւ սկաուտական շարժումը իր մէջ մնայուն հետք ձգած են, ինչպէս՝ բնութեան սէրը, բացօթեայ կեանքը, ինքն իրեն եւ ուրիշներու հանդէպ խստապահանջ կեցուածք մը:

Փայլուն յաջողութեամբ աւարտած է բժշկական ուսումը, մասնագիտանալով մանկավարժութեան մէջ ու դառնալով իր պաշտօնակիցներէն սիրուած ու յարգուած մասնագէտ մը յատկապէս մանկական անդամալուծութեան մարզին մէջ. այդ հիւանդութիւնը աւեր կը գործէր մանուկներու աշխարհին մէջ մինչեւ պատուաստի մը գիւտը Բ. աշխարհամարտէն ետք: Վ. Բեկզատեան պաշտօնավարեց Կարշի եւ Հիւանդ Երախաներու հիւանդանոցներուն մէջ ուր համբաւի տիրացաւ իր տեղին ախտաճանաչումներով: Հակառակ իր ստացած համեստ աշխատավարձքին, կը մոռնար յաճախ այցելին պահանջել երբ հայ եւ ռուս հիւանդներ կ՚ունենար: Ռուբիկ Տէր-Դաւթեանին հետ տարիներով վարեց Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շուիլի, ապա Իսիի բուժմարումարանները:

Ուշ ամուսնացաւ Արմիկ Խաչատրեանի (1909 - 1967) հետ որ ստալինեան հալածանքներու զոհ հնագէտի մը դուստրն էր: Վարիային հետ ամուսնութեամբ Ֆրանսայի մէջ կեցութեան վիճակը կանոնաւորելէ ետք նուիրուեցաւ հայագիտութեան: Կրապարի ղեկավարութեան տակ թէզ մը պատրաստեց Դ. - Զ. դարու հայկական մկրտարաններուն (4) մասին:

Անոր մահէն ետք Վարիա հեռացաւ Փարիզէն, քաշուեցաւ Մորվանի շրջանին մէջ ագարակ մը. այդ շրջանը Ղարաբաղը կը յիշեցնէր: 30 տարի ապրեցաւ յիշատակներու եւ առանձնութեան մէջ թաղուած, Ս. Անեանի գերեզմանին մօտ ուր փոխադրեց հօրը, մօրը եւ Արմիկին աճիւնները: Այսօր ինք ալ կը հանգչի անոնց քով այն ծանր խաչքարին տակ ուր փորագրել տուած էր հայերէն, Յ. Թումանեանի երկու տողերը:

ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ-ՄԻՆԱՍԵԱՆ

(1) Մասիֆ Սանթրալի հիւսիսակողմը բարձունք:

(2) Այդ ճամբորդութեան յուշերը ան ամփոփած է փոքր գրքոյկի մը մէջ:

(3) Կովկասցի այս նկարիչը կը պատրաստէր նաեւ «ռուսական պալէ»ին բեմայարդարումը:

(4) Ա. Խաչատրեան - «Դ. - Զ. դարերու հայկական նարտարապետութիւնը»: Փարիզ, «Քլինքսիէք», 1971: Հրատարակուած է հեղինակին մահէն ետք:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ
ԳԷՈՐԳ ԴԵՒՐԻԿԵԱՆԻ

Սեպտեմբեր 5-ին Երեւանի մէջ յանկարծամահ եղած է արձակագիր եւ հրապարակախօս Գէորգ Դեւրիկեան, 59 տարեկանին: Ծնած էր Ռոստով, աւարտած Երեւանի Խ. Աբովեան մանկավարժական հիմնարկը, աշխատակցած մամուլի զանազան անուններու, եղած գլխաւոր խմբագիր «Սովետական Գրող» հրատարակչութեան ու հիմնադիր «Արեւիկ» մանկապատանեկան հրատարակչականին: Հեղինակն է շարք մը պատմագիտական գործերու, թատերգութիւններու:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Թէքէեան կեդրոնին մէջ, Սեպտեմբեր 6 - 8 տեղի ունեցած է ՌԱԿ Միացեալ-Նահանգներու Արեւելեան Շրջանի եւ Գանատայի 76-րդ պատգամաւորական ժողովը: Բացումը կատարած է տոքթ. Յարութիւն Արզումանեան, որ ողջունած է ներկայութիւնը՝ «ողբացեալ փրոֆ. Բարունակ Թովմասեանի այրիին եւ ՌԱԿ վերականգնուած կեդրոնական վարչութեան ատենապետ՝ տոքթ. Արշաւիր Կէօնճեանի»: Պատգամաւորներու թիւը 37 եղած է, ընդամէնը 10 ակումբներէ 9-ին մասնակցութեամբ: Պատգամաւորները ընտրած են ժողովին դիւանը ատենապետութեամբ Վահէ Քէթլիի: Երուանդ Ազատեան խրախուսիչ տեղեկութիւններ տուած է «Միրր - Սփէքթէյթըր»ի եւ «Ապագայ»ի մասին: Ժողովը մանրամասնօրէն քննարկած է վերջին տարեշրջանին ընթացքին զարգացող ՌԱԿ-ի ներքին տագնապը: Ժողովը միաձայնութեամբ յաջորդ Շրջ. Վարչութեան ատենապետ ընտրած է տոքթ. Յարութիւն Արզումանեանը:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հ.Բ.Ը.Մ. Արմէն - Քէպէք Ալեք Մանուկեան վարժարանի Ա. եւ Ն. Կէօնճեան հանդիսասրահին մէջ, Սեպտեմբեր 7-ին, տեղի ունեցած է ՌԱԿ-ի 75-ամեակի, Արմենական Կուսակցութեան 110-ամեակի եւ ՀՌԱԿ-ի հրնգամեակի նշումը, շուրջ 350 հոգիի ներկայութեան: Օրուան հանդիսավարուհին՝ Մարօ Սաղաթեան անդրադարձած է օրուան խորհուրդին եւ յատկապէս ողջունած Հ.Յ.Դ.ի եւ Ս.Դ.Հ.Կ.ի ներկայացուցիչները: ՌԱԿ-ի քայլերգը երգած է Արթօ Միւհէնտիսեան: Գէորգ Մարաշլեան ընթացք տուած է վեթերաններու վկայագրերու տուչութեան, հրաւիրելով հանդիսութեան պատուոյ հիւր՝ տիկին Անժէլ Թովմասեանը, յանձնելու համար վկայագիրները: 54 կուսակցականներ ստացած են 25 եւ աւելի տարիներու վեթերանութեան վկայագրեր: Օրուան նախատեսուած բանախօսը՝ «Ազգ»ի խմբագիր Յակոբ Աւետիքեան վիզայի յապաղման հետեւանքով չէր հասած ու օրուան նիւթը ունեցած է Երուանդ Ազատեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 - 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

«Թուրք էֆէնտին տուած տեղեկութիւնները ինքն ալ իր կողմէն ստուգելով, մեկնելով, միւս օրը զանոնք Ներքին Գործերու նախարարին կը հաղորդէ եւ կը յաջողի գործը խեղդել տալ»:

«Այս դէպքին մէջ Ասդանադին ազնուականութիւնը դուրս ցայտեցնելու համար, պէտք է ըսեմ որ, Հայրենիքին եւ իր միջեւ յարաբերութիւնները «խզուած» էին: Ինչո՛ւ հիմակ չեմ յիշեր: Թերթին ենթ սրամիտ խմբագիրը, հետեւաբար եւ անողոքելին, - որուն անունը եղիտ - Հայ ընթերցողին շրթունքներուն վրայ պիտի գայ - իրեն հետ կ՚իյնար: Ասդանադ շատ առնուած էր. ուսուցիչը դիւրագրգիռ ջղայնոտ մըն է երբ կը քննադատուի: Եւ ահա՛ Հայրենիքին կեանքը կախուած կը մնար իրմէն, մեր համար ուսուցչին պրկունքներէն: Բարեբախտաբար բերանը սրտէն կը շարժէր. ու սիրտը՝ բարի էր: Ասդանադ վերջնականապէս մը չեղաւ, ինչ որ ենթադրել կու տայ, թէ ազնիւ մարդը նաեւ անհրաժեշտ յարձակումներ կրած էր:

«Պոլիս, յուզումի օրերը իրարու յաջորդեցին. Ասդանադը տեսնելու պատեհութիւնը չունեցայ: Եւ քէն 1897-ի աշնան երբ Աղեքսանդրիա հասայ, յանկարծ փողոցը դէմս ելաւ. իրարու ձեռք մեկնեցինք. եւ այդ առաջին առիթէն իսկ օգտուեցայ շնորհակալութիւններս յայտնելու եւ շնորհաւորութիւններս մատուցանելու իր ազնիւ վարմունքին համար: Յանկարծակիի եկածի պէս զարմացած մնաց թէ «գաղտնիք»ը որմէ՞ն իմացած կրնամ ըլլալ: Արուեստագէտին անունը յիշեցուցի, խնդաց. ճիշդ էր:

«Հալածուած, տանջուած կը մարտիրոսանայ այդ ազնիւ մարդը: Հայկաբանութեան հաւատացող ուսուցիչը, որ իր հաւատքովը հայ տղան ալ կը խանդավառէր, Պոլսոյ գնտանները չի մեռնիր՝ զանկը Թուրք խոշտանգիչներէ կռանահար, կը հիւծի, կը լմննայ ազատ աշխարհի մը մէջ, արիւնկաթկաթ սիրտը հայ ձեռքերէ աղնտուած, ծակծկուած:

«Եւ ա՛ս, աստ՞նկ ըլլալու էր, «գիւղցի բանն որ ասացաւ» թէ Հայը փառաւոր թաղում ընել գիտէ միայն»:

Իզմիրլեանի հետ գործելու սահմանուած վարչութիւնն ալ Հայրենիքի խմբակին պատրաստած ցանկին համեմատ կ՚ընտրուէր, հետեւեալ կերպով.

Սահակ Ղազարոսեան Ա. ատենապետ, Միհրան Յովակիմեան Բ. ատենապետ, Մկրտիչ Մանուկեան Ա. ատենադպիր, Աւետիս Թընկըրեան Բ. ատենադպիր, Միսաք Գայթանճեան, Կարապետ Էգնայեան, Յովհաննէս Կրճիկեան, Գառնիկ Համբարձումեան, Գրիգոր Մըսըրեան, Յովհաննէս Պօյաճեան, տոքթ. Սեդրոսեան, Սմբատ Քեաթիպեան, Արսէն Արսէնեան, Պատրիկ Կիւլպէնկեան:

Ինչպէս կը տեսնուի՝ եւ ոչ մէկ էֆէնտիի տեղ տրուած էր:

Իսկ կրօնական ժողովին մէջ կային Ա. ատենապետ Գրիգորիս Ալէաթճեան, Հըմայեակ Դիմաքսեան, Յովհաննէս Վրդ. Արշարունի, Գէորգ Վրդ. Երէցեան եւլն.:

Հայրենիքի մէկ յաղթանակն էր նաեւ Բերայի Թաղական ընտրութիւնը ուր ամբողջ իր ցանկը յաջողցուցած էր ջախջախիչ մեծամասնութեամբ մը:

Հայրենիքի եւ անոր խմբագրապետ Արփիարեանի այս առաւելակշռութիւնն ու հեղինակութիւնը բնականաբար արգելք մըն էր Դաշնակցութեան, որ չէր կրնար իր դիրքը զօրացնել այսպիսի հակառակորդներու հանդէպ: Նոյն թուականներուն Պոլսոյ դաշնակցական ներկայացուցիչը կամ պետն էր Իսիւֆեան եւ ինքն էր որ սկսաւ Հայրենիքի ու Արփիարեանի դէմ պայքարը: Եւ սակայն Իսիւֆեան մտերիմ բարեկամն ու խորհրդակիցն էր Արփիարեանի՝ մինչեւ որոշ թուական մը կամ աւելի ճիշդը՝ մինչեւ այն օրն ուր զգաց թէ Արփիարեան զինքն ու իր ընկերները կը խարխլէր:

Ուղղամտութիւնը կը պակսէր Արփիարեանի քով եւ այս եղած էր իր դէմ ցցուած հակառակութիւններուն գլխաւոր պատճառը: Կատարեալ էնթրիկան մը եղած է ամբողջ կեանքին մէջ ու աւելիա ինքն ալ կը խոստովանէր: Եւ իր նկարագրին այդ խաթարումը դրեթէ բնազդական էր իր մէջը: Էնթրիկ կ՚ընէր միմիայն էնթրիկի սիրոյն համար, առանց կարեւոր հարկի, առանց շահու կամ յաջողութեան ակնկալութեան: Դիմացինը խաղի բերել՝ իր գերագոյն հաճոյքն էր, հոգեկան մէկ պէտքը:

Այսպէս՝ երկար ատեն Իսիւֆեանէն ծածկած էր իր հնչակեան ըլլալը: Դաշնակցութեան համակիր ձեւացած էր ու անոնց ծրագիրներուն հաղորդակից եղած էր, զանոնք Հնչակեան շահերուն գործածելու համար: Իր այս ընթացքը երբոր ի վերջոյ երեւան ելաւ բնականաբար բուռն զայրոյթ յառաջ բերաւ Դաշնակցականներուն մէջ իրեն՝ եւ միեւնոյն ատեն Հայրենիքի հանդէպ:

Առաջ, ընդհակառակն, Հայրենիք Դաշնակցութեան համակրանքը կը վայելէր, եւ իր մշտական աշխատակիցներէն մէկն էր Օննիկ Դերձակեան (այժմ Վռամեան) որ Օ. Գ. Դ. ստորագրութեամբ այնքան գեղեցիկ գրութիւններ ունի առաջին տարիներու Հայրենիքներուն մէջ:

Դերձակեան՝ բացի այս գրական աշխատակցութենէն՝ մտերիմ բարեկամն էր Արփիարեանի եւ յաճախ կու գար խմբագրատուն ուր իրեն հետ գլուխ գլխի կը խորհրդակցէր: Սիրուն, խանդավառ պատանի մըն էր այն ատեն, անպէս ու անմօրուս, միշտ ծայրայեղութիւններու կողմնակից: Ղալաթիոյ ռուսական Թըղթատան մէջ պաշտօնեայ էր եւ իր այս հանգամանքէն կ՚օգտուէին թէ՛ դաշնակցական եւ թէ հնչակեան կուսակցութիւնները իրենց թղթակցութեանց համար:

1895 Յունիսի Պապը Ալիի ցոյցէն ետքն էր որ Դաշնակցութեան հակառակութիւնը սկսաւ Արփիարեանի դէմ:

Այդ ցոյցը, ինչպէս յայտնի է, միմիայն Հնչակեան կուսակցութիւնը կազմակերպած էր, իբր թէ կառավարութեան վրայ ճնշելու եւ Հայաստանի բարենորոգմանց ծրագրին գործադրութիւնը փութացնելու համար եւ որ ուրիշ արդիւնք չունեցաւ այլ եթէ ընդհանուր ջարդերուն պատրուակ ըլլալ: Այդ ցոյցին յաջորդեց ժողովուրդին եկեղեցիներու մէջ հաւաքուիլը, խանութներու փակումը եւլն., որոնց ամէնքն ալ հնչակեան վարիչներու խորհուրդովն ու գործակցութեամբը եղաւ:

(Շար. 3)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Ալպէր Աշճեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Աշճեան, Տէր եւ Տիկին Պերճ Աշճեան

Անոյշ, Արամիկ, Ազատ

Զարեհ եւ Նարպէյ Աշճեան

կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Սեպտեմբեր 22-ին ժամը 11-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

ԱԼՊԷՐ ԱՇՃԵԱՆԻ

Հայկական թանգարանի հիմնադիր, ակադեմական դափնիի սպայ

մահուան քառասունքին ի յիշատակ (մեռած Օգոստոս 9-ին եւ թաղուած Օգոստոս 20-ին Տիգրանի Ս. Պօղոս մատրան մէջ)։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

10, rue de Miromesnil, 75008 PARIS

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ծօլօլեան, Գասպարեանց եւ Առաքելեան ընտանիքները կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Սեպտեմբեր 22-ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին՝

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

ՌՈՊԷՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆՑԻ

մահուան քառասունքին, ինչպէս նաեւ՝

ՍՐԲՈՒՀԻ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆՑ-ի

ՀՌԻՓՍԻՄԷ ԵՒ ՄԱՐՏԻՐՈՍ

ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ-ի

մահուան 13-րդ տարելիցներուն առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 21՝

ՏՕՆ Է ԽԱՉԻ

ԵՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽ

ՆՈՐ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ

ՏԱՐԵԴԱՐՁՆ Է

Այս առիթներով, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի եւ կը կատարուի Գոհաբանական Մաղթանք՝ Հայաստանի անսասանութեան եւ յաւերժութեան համար։

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

UGAB-Paris IDF

RENTREE 1996

Les inscriptions aux différents cours(*) de l'Ecole de l'UGAB — PARIS Ile-de-France auront lieu le Samedi 21 Septembre de 14h30 à 18h, au Centre Culturel Alex Manoogian, 118, rue de Courcelles, Paris 17e

Les cours débuteront le Samedi 5 Octobre.

(*) *Arménien, Chorale d'Enfants et d'Adultes, Musique Traditonnelle, Danse Arménienne, Théâtre d'Enfants et d'Adultes.*

LA COMMUNAUTE ET LES EGLISES ARMENIENNES D'ISSY-LES-MOULINEAUX / CLAMART / MEUDON

vous convient à un

GALA ARTISTIQUE

AU PROFIT DU FONDS ARMENIEN DE FRANCE

En présence de **S.E.M. VIGUEN TCHITETCHIAN, Ambassadeur d'Arménie,**

et de **M. ANDRE SANTINI, Député-Maire d'Issy-les-Moulineaux**

Le Dimanche 29 Septembre à 15 heures

dans la Salle du Palais des Arts et des Congrès d'Issy-les-Moulineaux

25, avenue Victor Cresson (métro Mairie d'Issy)

Au programme :

La chanteuse Anahid Charian (venue spécialement d'Arménie), la Chorale Daron et l'Ensemble Arménien Navasart. Exposition dans le hall. Projection de deux films sur l'Arménie, le Karabagh et le Fonds Arménien.

Allocution de M. BEDROS TERZIAN

Président du Fonds Arménien de France

Participation aux frais — Entrée gratuite pour les enfants (-12 ans).

COMMUNIQUE DE L'ECOLE TEBROTZASSERE

L'Ecole Tebrotzassère a le plaisir de vous informer que la rentrée scolaire 1996/1997 s'est bien effectuée dans de bonnes conditions.

Les classes de Primaire de Tebrotzassère bénéficient d'un Contrat d'Association Simple avec l'Etat et depuis septembre 1996 la classe de 6ème a également été prise sous contrat d'Association.

L'effectif des élèves est de 186, répartis de la Maternelle à la 3è.

Les cours ont lieu du lundi au vendredi.

En coordination avec les programmes officiels de l'Education Nationale, vient s'ajouter l'enseignement de la langue et de la Culture Arménienne: grammaire, littérature, histoire, géographie à raison de 4 à 5 heures par semaine suivant les classes.

Les cours de religion, dessin, chant, danse dispensés en arménien à raison d'une à deux heures par semaine viennent compléter cet enseignement.

L'équipe pédagogique s'est enrichie de nouveaux professeurs.

L'enseignement traditionnel religieux trouve également sa place au sein du programme de l'école puisque tous les mercredis sont dispensés des cours par le Père Karnik Koyounian de l'Eglise Apostolique de Paris.

L'un des objectifs de l'Ecole ainsi que de l'Association des Dames Arméniennes Amies des Ecoles Tebrotzassère est de s'ouvrir tant vers la communauté arménienne que française : jumelage avec l'école Sarahart d'Arménie, contacts avec les écoles françaises avoisinantes et les écoles arméniennes de la diaspora, participation au Forum des Associations organisé par la Ville du Raincy, au cours duquel la chorale de l'école, dirigée par l'adjoint de direction, Haïg Sarkissian se produira.

L'Ecole Tebrotzassère, lieu de vie et d'éducation donne aux enfants les moyens d'apprendre à s'intégrer dans la société française tout en assurant la pérennité de la culture arménienne.

Dans le cadre de ces ouvertures, le Conseil d'Administration et la Direction de l'Ecole Tebrotzassère restent à la disposition de tous ceux qui souhaitent contribuer à la tâche éducative qui leur incombe.

ECOLE TEBROTZASSERE

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբը նոր երգիչ-երգչուհիներ կ'ընդունի 1996-97 տարեշրջանին համար, մինչեւ Սեպտեմբեր 30։

Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի հեռաձայնել ամէն օր 91 77 84 70 թիւին, առաւօտները ժամը 9.30-էն մինչեւ 12։

Sous la présidence d'honneur de M. JEAN-CLAUDE GAUDIN,

Ministre de l'Aménagement du Territoire de la Ville et de l'Intégration, Maire de Marseille,

et de M. NICOLAS MARTIN-CINTO,

Consul Général d'Espagne à Marseille,

Le *CENTRE CULTUREL ARMENIEN* et la *CHORALE «SAHAK-MESROP» de Marseille*

vous présentent

LA CHORALE THAU

BARCELONE —— ESPAGNE

Dimanche 22 Septembre à 17 heures

en l'Eglise des Réformés

CONCERT UNIQUE

Programme

Brahms, Oltra, Orlando de Lasus, Albizola, Groba, etc.

Direction : *Josep M. BUSQUETS*

Piano : *Jordi RADIGAUES*

Soliste : *Rosa ANDREU*, Soprano

Réservations et vente de billets :

Centre Culturel Sahak-Mesrop :
339, avenue du Parado, 13008 Marseille -
Tél. : 91. 77. 84. 70.
FNAC : Centre Bourse, 13001 Marseille

— *P. A. F.* : 50 *F.* —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ — COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ	PROGRAMME PÉDAGOGIQUE
• Մանկապարտէզ 3 դասարան 3-էն 6 տարեկան հայերէն լեզու, պար, երգ, խամաճիկ, ձեռային աշխատանք:	• Maternelle 3 niveaux : Initiation à la langue arménienne. Enfants de 3 à 6 ans : Marionettes, travaux manuels, danse.
• Նախակրթարան 4 դասարան 7-էն 12 տարեկան հայերէն լեզու, թատրոն, պար, ձեռային աշխատանք:	• Primaire-collège 4 niveaux : langue et civilisation arménienne Enfants de 7 à 12 ans : Théâtre, danse.
• Նախատեսուած է պաք.-ի նախապատրաստական մակարդակ 13-էն 15 տարեկան:	• Niveau pré-bac : prévu cette année pour les élèves de 13 à 15 ans
• Իւրաքանչիւր դասարան՝ ֆրանսախօս եւ հայախօս խումբերու ենթաբաժանում:	• Répartition des élèves par groupes arménophones et francophones.
• Դպրոցը բաց է Չորեքշաբթի՝ 9.30-էն 16.00 Շաբաթ՝ 9.30-էն 17.00 նաեւ՝ դպրոցական արձակուրդներու ընթացքին:	• L'école est ouverte Mercredi de 9h30 à 16h00 Samedi de 9h30 à 17h00 y compris les vacances scolaires.

26, RUE TROYON - 92310 SÈVRES

POUR TOUS RENSEIGNEMENTS S'ADRESSER

COLLÈGE - TEL 45 34 68 28
MME. NADINE TARPINIAN - TEL 47 50 29 04

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի

Դեկտեմբեր 14 / 15

5EME GRANDE BRADERIE DE NOEL

«Շէն -- Ֆրանս»

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը կը փնտռէ Տնօրէն կամ Տնօրէնուհի Կոնէսի Հանգստեան Տան համար։

Ենթական պէտք է ըլլայ թէ՛ հայախօս եւ թէ ֆրանսախօս։

Դիմումնագիրը եւ CV-ն ղրկել հետեւեալ հասցէին. –

A.A.A.S. — 77, rue La Fayette, 75009 PARIS

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ԻՍԻ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները կը սկսին Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1-ին։

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը, ժամը 19-էն սկսեալ Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝

45, rue de la Défense,
92130 Issy-les-Moulineaux

Պաքալօրէայի հայերէնի քննութեան համար մասնակցելիք աշակերտութեան համար պիտի կատարուի յատուկ դասաւանդութիւն։

Արձանագրութեան և տեղեկութեան համար կարելի է հեռաձայնել 46.42.45.25 կամ 46.42.90.68 թիւերուն։

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 20
VENDREDI
20 SEPTEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամենօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.944 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.944

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՆԳԱՄԵԱԿ

Հայաստանի անկախութիւնը որ դեռ երէկ անկարելի երազ կը նկատուէր, հինգ տարեկան է արդէն: Ժողովուրդի մը, երկրի մը պատմութեան մէջ ակնթարթի համազօր այս ժամանակը հիմնական փոփոխութիւններ արձանագրեց Հայաստանի համար: Անոնց ամէնէն կարեւորը այն է որ այսօր մեծ մասով փարատած են վախերը, մտահոգութիւնները ու հակառակ տակաւին լուրջ ժխտականներու, համոզումը տրուած է որ կարելի է երկիր պահել ծովէ, բնական հարստութենէ, բարեացակամ անմիջական դրացիներէ զուրկ հողի մը վրայ, առանց վերին խնամատարութեան: Անիկա եղաւ շնորհիւ քաղաքական ճապկումներու, բազմակողմանի երբեմն բարդ յարաբերութիւններու մշակումին ու ի հարկին ուժի ցուցադրութեան:

Գլխաւորաբար այս գործօններուն տեւական կիրարկումով ապահովուեցաւ այս հնգամեակին կարեւորագոյն ձեռքբերումը որ երկրին կայուն վիճակին պահպանումն է: Հակառակ արտաքին փափուկ հաւասարակշռութիւններու, ամէն օր պայթելու պատրաստ սպառնալի վիճակներու եւ ներքին երբեմն լուրջ լարումներու, արդար դժգոհութիւններու, այդ կայունութիւնը գլխաւոր երաշխիքն է յետագայ ապահով ընթացքի մը:

Ներքին ճակատին վրայ հոս հասնելու համար պէտք եղաւ անցնիլ 90-ական առաջին ձմեռներու սարսափին, գիներու աստղականացման քաոսին, ուժանիւթի աղէտալին մղձաւանջին ու կարգ-կանոնի բացակայութեան փորձաքարերէն: Անոնց հետ, այս բոլորին շուքին տակ մեծցող առանձնաշնորհներ ու առանձնաշնորհեալներ աւելի մեծցուցին դժգոհութիւնը, ընդվզումը:

Այսօր ձմեռները միշտ յաւելեալ անձկութեան պատճառներ ըլլալով հանդերձ, դադրած են երեք-չորս տարի առաջուան սոսկումը պատճառելէ: Գիներուն, շուկային հանդէպ ստեղծուած է համակերպում մը, թէեւ այս մարզը մեծագոյն պատճառն է միշտ ջախջախիչ մեծամասնութեան: Ուժանիւթի տագնապը «սահմանափակուած է» գրեթէ միայն ճարտարարուեստի մարզով որ անգործութեան հետեւանքով, լուծելի հարցերուն ամէնէն լուրջն է: Ինչ կը վերաբերի կարգ-կանոնի մարզին մէջ առաջին շրջանին տիրող սանձարձակութեան, Ներքին նախարարութիւնը յաջողած է զգալի բարելաւում բերել, հոգ չէ թէ երբեմն անընդունելի նկատուած միջոցներով:

Երկրին կայունութեան արտաքին ազդակները կը գլխաւորէ Ղարաբաղի հարցը, աւելի քան երկու տարուան հրադադարով ու օրէ օր կայունացող ղարաբաղեան պետութեամբ: Պատերազմը ենթադրելի բոլոր հետեւանքներուն հետ, մեծ դրդում եղաւ նաեւ արտագաղթին որ հարցերու աստիճանաւորումին առաջին տեղը կը գրաւէ: Այս առումով կրկնակի արժէք կը ներկայացնէ ղարաբաղեան առայժմ «սառած» իրավիճակը:

Այս մէկուն հետ արտաքին քաղաքականութեան կարեւորագոյն գլուխն է Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու մարզը: Հոս եւս եթէ մէկդի ձգուին պարբերական բերանացի ըլլումներու արձագանգները որոնք հակազդեցութիւն կը ստեղծեն միայն Սփիւռքի մէջ, կան լուրջ յոյսեր: Ճիշդ է որ տակաւին յարաբերութիւնները բնականոնացած չեն Թուրքիոյ հետ, ոչ ալ սահմանային անցքը բացուած, բայց այդ մասին թրքական տրամադրութիւնները արդէն նշան են թէ կարեւոր միջոց մը կտրուած է ամէնէն «անկարելի» նկատուած գետնին վրայ:

Դաշնակիցներու ճիշդ ընտրութեամբ, քաղաքական հեռատեսութեամբ, վարպետ ճապկումներով տարուած արտաքին քաղաքականութիւնը ու ներքին կայունութիւնը դրապէս արժեւորուած է նաեւ միջազգային հանրութենէն. նախկին խորհ. ոլորտին յարաբերականութեամբ աւելի եւս կը շեշտուի այս կայունութիւնը որ կարեւոր օժանդակութիւն ու վարկեր ապահովեց Հայաստանի: Ներքին կեանքին համար անհրաժեշտ պարտադրանքներով, ճիշդ է որ պարբերաբար դժգոհութիւն կը պատճառեն անոնք. բայց կարելի՞ է ժխտել թէ երկիրը ոտքի կանգնելու համար անհրաժեշտաբար մեծ գումարներու կը կարօտի. կա՞ն զանոնք ճարելու այլ հասցէներ:

Անկախութեան առաջին հնգամեակին եթէ ամէնէն քիչ գոհունակութիւն պատճառողը ներքին մարզն է, առաջին շրջանի փոթորկոտ վիճակը ետին ձգելով հանդերձ, անկէ շատ հեռու չեն – յատկապէս դուրսէն դիտուած – բարոյական, մշակութային բնագաւառները եւ Սփիւռքի հանդէպ վերաբերումը: Հայաստանի անկախութիւնը շատ երկրորդական գիծերու վրայ ձգած է այս բաները: Զկայ խորհ. արժէքները ազգայիններով փոխարինելու պաշտօնական տրամադրութիւնը. իսկ սեփական նախաձեռնութիւնը հոս բնական է որ չի տանիր փափաքելի նպատակին:

Ըսուածին ամէնէն պերճախօս փաստն է խորհ. հաշիւներով այլանդակուած ուղղագրութեան պահպանումի երեւոյթը. փոփոխութեան նիւթը որ հապուշտէպօրէն արծարծուեցաւ հինգ տարուան ընթացքին, իրենց յաւերժացումը այդ սխալին պաշտպանութեան մէջ գտնողներու աղաղակներով լեցուց օդը: Եւ զարմանալին այն է որ այդ աղաղակները յաջողեցան մինչեւ իսկ անդամալուծել Մատենադարանէն եկած նախագահի մը վճռելու կամքը:

Ինչ կը վերաբերի անտեսուածներէն Սփիւռքին, այս պարագան Հայաստանցին վրդովող ոչ մէկ յատկանիշ ունեցաւ ընդհանրապէս: Այս կէտը լաւագոյն ցոլացումը գտաւ ընտրապայքարի ելոյթներուն մէջ. անոնց տէրերը հաւանօրէն նախ ներկայի նախագահին այս բացթողումը շահարկելու, յետոյ քիչ մըն ալ վիրաւորուած Սփիւռքցիին սիրտը առնելու համար յետ գրութեան նմանող տողերու մէջ սիրաշահ արտայայտութիւններ տեղաւորեցին:

Գլխաւոր այս դրականներով ու ժխտականներով կը փակուի Հայաստանի անկախութեան առաջին հնգամեակը: Անոնց հաշուեկշիռը եթէ ոչ փայլուն հեռանկարներ, գոնէ ապահով յետագայ ընթացքի մը երաշխիքը կու տայ. անշուշտ եթէ ներսէն կամ դուրսէն անակնկալ ու անհակակշռելի վերիվայրումներ չըլլան:

Իսկ անիկա արհամարհելի արդիւնք չէ, Հայաստանի պայմաններուն իւրայատկութեան եւ մանաւանդ անմիջական կամ հեռաւոր դուրսին անցուդարձին լոյսին տակ:

Ա. Թ.

ՊԱՐԶԱՆԻԻ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ԵՌԱԿՈՂՄ ՇՓՈՒՄՆԵՐԸ

Իրաքամէջ քիւրտ ղեկավար Մ. Պարզանիի Անգարա այցելութիւնը յետագայ զարգացումներու որոշիչ եռակողմ բանակցութիւններու գետին ստեղծած է: Պարզանի խօսակից կ'ըլլայ ոչ միայն Թուրք իշխանութեան, այլեւ ԱՄՆ-ու Արտաքին փոխ-նախարար Ռոպէր Փելըթրոյի: Իւրաքանչիւրը կը պարզէ իր ակնկալութիւններն ու պայմանները:

Թուրքիա երեք գլուխներով ներկայացուցած է իր գիրքը. առաջին գծի վրայ կու գայ ՓՔՔ-ի դէմ պայքարին մասնակցութիւնը. յետոյ Անգարա կ'ուզէ որ Պարզանի գործակցի հիւսիսային Իրաքի Թիւրքմէններուն հետ եւ վերջապէս կը ջանայ պատուար կանգնել քրտական դաշնակցութեան մը միտելու Պարզանիի տրամադրութեան: Թուրքիա այս երեք պայմաններուն փոխարէն նիւթական եւ նոյնիսկ ռազմական օժանդակութիւն բերելու պատրաստակամութիւն յայտնած է: Նման կացութեան մը մէջ հարց է որ քիւրտ պարագլուխը ինչպէս պիտի համաձայնեցնէ Անգարայի ու Պաղտատի կեցուածքները:

Անգարայի բանակցութիւններուն Միացեալ-Նահանգներու ալ մասնակցութիւնը տարբեր տարածք բերած է հարցերուն: Ուաշինկթընի համար էականը Պարզանիի խզումն է Ս. Հիւսէյնէն, զոր կ'ուզէ ամէն գնով չէզոքացնել: Քիւրտ ղեկավարը սակայն այս պահանջին կը պատասխանէ ըսելով թէ «կարելի չէ ըսել Քիւրտերուն որ պէտք է Իրաքի մէջ մնան եւ թէ անոր թշնամին դառնան»:

Ամերիկեան հեռանկարը հիմնուած է երկու քիւրտ հակառակորդ պարագլուխներու՝ Պարզանիի եւ Թալապանիի հաշտութեան եւ շրջանին մէջ Ուաշինկթընի յարմար նկատած լուծումի մը վրայ: Այս առումով Անգարա եւս Ուաշինկթընէն տարբեր դիրքի վրայ կը յայտնուի: Մանաւանդ որ Ս. Հիւսէյնի օգնականը անցեալ շաբաթ Անգարա այցելելով փաստ յայտնած էր որ թրքական կողմը ջանայ համոզել Միացեալ-Նահանգները քրտական ինքնավար օրինավիճակի մը յօժարելու:

Բարդ յարաբերութիւններով ձեւացած եռանկիւնին մէջ տարուելիք յետագայ շփումներով յայտնի պիտի ըլլայ նաեւ թէ Թուրքիա ի՛նչ աստիճանի խօսքի տէր է շրջանի քաղաքականութիւնը որոշելու մէջ:

Թուրքիոյ քրտաբնակ շրջաններուն մէջ ՓՔՔ-ի զինեալ ուժերուն հետ բախումները սաստկացած են վերջին օրերուն: Տէրսիմի, Վարթոյի, Սղերդի մէջ երկու կողմն ալ զոհեր տուած են:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՊԻՆ ՖՐԱՆՍԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Պապը Թուռ ժամանեց Հինգշաբթի Սեպտեմբեր 19, ժամը 10.45-ին եւ ընդունուեցաւ նախագահ Ժ. Շիրաքի կողմէ: Այս այցելութիւնը որ, 5-րդն է Յովհ.-Պօղոս Բ.ի Ֆրանսա, կը շարունակէ բուռն բանավէճերու նիւթ ըլլալ: Պատրուակն էր Գլովիսի մկրտութեան 1500-ամեակը, բայց շատեր կ'առարկեն որ այդ մկրտութեամբ չէ որ Ֆրանսա քրիստոնեայ դարձած է: Պատմաբաններու այս բանավէճի կողքին, կայ աշխարհականութեան պաշտպաններու բողոքը: Պապին այցելութիւնը որ չորս օր պիտի տեւէ, կ'արժէ 18 միլիոն Ֆրանք (Լիպերասիոն՝ 35 կը գրէ) եւ ծախքերը կը հոգան առաւելագոյն չափով այցելած թեմերը (Թուռ, Օռէ, Ռէնս), Պետութիւնը (ապահովութեան մարզին մէջ), բայց նաեւ տեղական հաւաքականութիւնները եւ տեղ-տեղ թաղապետութիւններն ալ իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն: Հոս է որ առարկութիւններ կան աշխարհականապաշտներու կողմէ. անոնք կը պնդեն Պետութեան եւ Եկեղեցւոյ բաժանման վրայ: Այս առնչութեամբ ալ կը յիշուի որ Պապը Պետութեան ղեկավար է եւ առարկութիւն չէ եղած երբ տեղական հաւաքականութեանց եւ թաղապետութեանց վրայ բեռ եղած են Ֆիտէլ Գասթրոյի մը այցելութեան ծախքերը, այսինքն ի վերջոյ հարկատուն է որ կը վճարէ ամէն բան: Պապին այս այցելութիւնը առաւելաբար նիւթ դարձուցած են անոնք որոնք դէմ են եւ ամէն օր էջեր ու էջեր կը լեցուին օրաթերթերու մէջ, յատուկ յաւելուածներով ալ Գլովիսի վրայ: Եպիսկոպոսներ ալ կան որոնք կը խորհին թէ ռազմագիտական սխալ մըն էր, ուրիշներու համար՝ քաղաքական մեղք մը: Պապը, ժամանած օրը պիտի այցելէ Սէն-Լօրան սիւր Սեւր, Ուրբաթ օր պիտի երթայ Օռէ (Պրըթանեը), Շաբաթ կրկին Թուռ է ուր պիտի մեծարէ Ս. Մարտինոսը (Մարթէն) որ տեղւոյն եպիսկոպոսը եղած է Դ. դարուն: Հիմնադիրն է բազմաթիւ վանքերու, ըստ աւանդութեան վերարկուն կիսած է թշուառի մը հետ, ռահվիրան է գիւղական առաքելութեան:

Կիրակի, Սեպտեմբեր 22-ին է որ կ'երթայ Ռէնս ուր պէտք է պատարագէ: Հոս է որ 496-ին (ուրիշներու համար 498-ին) Ռեմի եպիսկոպոսը մկրտած է Գլովիսը: Յաւարտ պատարագի, պիտի ճաշէ կղերական դասուն հետ: Իրիկունը կը հանդիպի Ժիւփէի, ինք ալ, նախարարապետն ալ եկող կ'ունենան:

Այցելութեան դէմ եղողներէն ոմանք մարմիններ (բոյեքիփ) ալ կազմած են բողոքի զանազան արտայայտութիւններու ծրագրերով, ինչպէս «attentats pâtissiers» զոր մտադրած է հակապապ Պելժիացին եւ այլ արարքներ: Հարցախոյզի մը համաձայն Ֆրանսացիները 50% դէմ են այցելութեան: Երկրին մէջ, այն խոր համոզումը կայ որ այս Պապը չի սիրեր Ֆրանսան «Եկեղեցւոյ երիցագոյն աղջիկը»: Այդ պատճառով ալ, հաւանաբար,

(Շար.ը Կարդալ Դ. էջ)

ԻՆՉՈ՞Ւ Կ՚ԱՌԱՋԱԴՐԵՆ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանեան լրատուութեան մէջ գրեթէ ամէն օր կարելի է հանդիպիլ ներկայի նախագահին թեկնածութեան զօրավիգ քաղաքական նոր կազմաւորումի մը յայտարարութեան։ Արդէն տասնեակներով կը տրուի անոնց թիւը։ Գրեթէ կասկած չվերցնող յաղթանակէ մը ժամ առաջ բաժին ունենալու մտահոգութեան ալ արտայայտութիւն այդ զօրակցութիւններէն փունջ մը խմբած է «Հայաստանի Հանրապետութիւն»ը Սեպտ. 6-ի թիւով։

Թերթին լրագրողը՝ Տիգրան Աւետիսեան «Ինչո՞ւ առաջադրեցիք Լ. Տէր-Պետրոսեանի թեկնածութիւնը» հարցով դիմած է քաղաքական վեց գործիչի որոնց ամէն մէկը կը հիմնաւորէ իր պատկանած կուսակցութեան կամ կազմակերպութեան նախընտրութիւնը։ Հետաքրքրական է տեսնել որ վեցը իրենց կատարած ընտրութիւնը քիչ կամ շատ նըման ազդակներով բացատրելով հանդերձ, կան անոնց մէջ անուններ որոնք նաեւ կը խօսին ներկայի նախագահին պաշտօնավարութեան թերացումներուն, դժգոհութիւն պատճառած մարզերուն մասին։

Վեց անուններէն առաջինը ՀՀՇ-ի նախագահ Տէր Յուսիկ Լազարեանն է։ Մեծ հետաքրքրութիւն չեն ներկայացներ անոր ըսածները, քանի որ ոչ մէկ նորութիւն կրնան բերել, տուեալ Շարժումը ըլլալով Լ. Տէր-Պետրոսեանի պատկանած քաղաքական կազմակերպութիւնը։ Տէր Յ. Լազարեանի ըսածը այն է որ Հայաստանի ամբողջական ամէն բնագաւառներուն մէջ լաւագոյն ընտրելին է ներկայի նախագահը ու որեւէ չափանիշով այլընտրանք գոյութիւն չունի։

Աշոտ Նաւասարդեան Հանրապետական կուսակցութեան նախագահն է։ Ինք եւս 1991-ի ընտրութեան թեկնածու, այսօր կ՚արտայայտուի ի նպաստ Լ. Տէր-Պետրոսեանի։ Իրեն համար կարեւորը այն տուեալն է որ իր կուսակցութեան կարեւոր նկատած խնդիրներէն մէկ մասը արդէն լուծուած է ներկայի նախագահին կողմէ։ Ասոնցմէ կը թուէ հարազատ մաս մը տարածքներու հայկականացումը, անկախութեան հռչակումը, բանակին ըստեղծումը։ Ասոնց հետ կ՚ըսէ թէեւ թէ կան թերութիւններ, սակայն կ՚աւելցնէ թէ անոնց պատճառները առարկայական են ու շատ կապ չունին նախագահին անձին հետ։ Անկատար մարզերու կարեւորագոյնը կը նկատէ ան բարոյահոգեբանականը։

Քրիստոնեայ – դեմոկրատական Միութեան նախագահ Ազատ Արշակեան նախագահական աթոռին համար ամէն բանէ առաջ Լ. Տէր-Պետրոսեանի անձին մէջ կը նկատէ յարմարագոյն անհատը, մտածողը եւ քաղաքական գործիչը։ Ուրախ է որ «մեզ համար այս ծանր օրերին ունենք այս մակարդակի անձնաւորութիւն»։ Ան ապահովութիւն կը ներշնչէ իրեն, իր մէջ պատկառանք արթնցնելով։ Չի մոռնար նաեւ ըսելու թէ Լ. Տէր-Պետրոսեան ոչ միայն իրեն, այլ նաեւ իր կուսակցութեան համար մեծ հեղինակութիւն է։

Հայաստանի մէջ ձեւաւորուած ՌԱԿ-ի հերձուած ճիւղին (լիբերալ – դեմոկրատական) նախագահ Վիգէն Խաչատրեանի զօրակցութեան առաջին ազդակը եւս ան է որ Լ. Տէր-Պետրոսեան իր կուսակցութեան դաւանանքին հարազատ սկզբունքներ կը կիրարկէ։ Այդ սկզբունքները ազատականութիւնն ու ժողովրդավարութիւնն են։ Ասկէ զատ ան ճիշդ չի նկատեր որ անցքի այս շրջանին փոխուի պետութեան նախագահը։ Այսուհանդերձ, պէտք է ըսել նաեւ որ Վ. Խաչատրեանի արժեւորումը մէկ ուղղութեամբ չէ։ Գիտէ թէ բազմաթիւ թերութիւններ ալ կան. կայ տնտեսական ցած մակարդակը, կենսամակարդակէն ժողովուրդին դժգոհութիւնը, եւլն.։ Մինչեւ իսկ կ՚ըսէ թէ յաջողութիւններուն չափ են անլոյծ մնացած խնդիրները, թերութիւնները, ընելիքները։ Այս մատնանշումը արգելք չէ որ չեշտէ իր նախընտրութիւնը Լ. Տէր-Պետրոսեանի թեկնածութեան, տրիկա հիմնուած է ոչ թէ անոր կատարած աշխատանքին, այլ իրմէ ակնկալուածներու ուղղութեամբ ընելիքներուն մասին։

Հարցաքննուածներէն ամէնէն աւելի «լեւոնականը» յայտնուած է ՍԴՀԿ-ի նախագահ Եղիա Նաճարեան որ նոյնիսկ մեծապէս զարմացած է հարցումին ու կ՚ըսէ. «եթէ ոչ Լ. Տէր-Պետրոսեանին, հապա էլ ո՞ւմ»։ Իր գնահատութիւնը արդիւնք է նախագահին ընթացքին որ նըւազագոյն չափով իսկ ազդուած չէ աջէն կամ ձախէն եղած քննադատութիւններէն, բամբասանքներէն։ Այդ ընթացքով ան կարելի ըրած է անցքը՝ անյոյս նկատուած իրավիճակէն դէպի աւելի բարւոք վիճակ մը։ Հոս եւս մոռցուած չէ թերացումներու ակնարկութիւն մը որոնք «նախագահի գործօն միջամտութեան պարագայում զուցէ եւ չէզոքացուեն»։ Չեն վաւերացուիր տնտեսութեան ազատականացման ասպարէզին մէջ կատարուածը ու օրէնսդրական շարք մը տուեալներ. ասիկա սակայն արգելք չէ որ Ե. Նաճարեան չըսէ. «մենք աւելի լաւ օրի չէինք կարող լինել, եթէ չլինէր նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանը»։ Կը հաւատայ որ ժողովուրդին մեծամասնութիւնն ալ այնքան գղօն է եւ այնքան ճշգրտօրէն գիտակից հայրենիքի շահուն որ ուրիշ ոչ ոքի կու տայ իր քուէն։

Տ. Աւետիսեանի վերջին խօսակիցը դոնէ Սփիւռքի մէջ ամէնէն նուազ ծանօթն է վեց հոգինոց խումբին։ Նախագահն է նոյնպէս քիչ ծանօթ «Մտաւորական Հայաստան» կուսակցութեան։ Ան եւս կը կրկնէ ՍԴՀԿ-ի նախագահին տեսակէտը թէ առանց Լ. Տէր-Պետրոսեանի հաւասարակշիռ, նպատակամէտ քաղաքականութեան դժուար է երեւակայել թէ Հայաստան ինչպիսի հարցերու դէմ յանդիման կ՚ըլլար։ 1991 – 1992-ի դժուարագոյն օրերու ճգնաժամներէն ելքին մէջ շատ մեծ կը նկատէ ներկայի նախագահին դերը։

Լ. Տէր-Պետրոսեանի թեկնածութեան զօրավիգ տասնեակներով կազմակերպութիւններու գլխաւորներուն պարագլուխ այս դէմքերուն արժեւորումները ներկայի նախագահին յաջողութիւնը չեշտելէ աւելի, կը մատնեն այդ զօրակցութեան պատճառած գոհունակութիւնը։ Եթէ նըկատի առնուի որ երկրի մը քաղաքական կեանքին առաջատար անուններն են անոնք, քիչ մը կը զարմացնէ քաղաքական հնգամեայ գործունէութեան մը վերլուծումին բացակայութիւնը։ Լ. Տէր-Պետրոսեանի յաջողութիւններն ալ, թերութիւններն ալ կը տոկան աւելի խոր վերլուծումի, քան կրկնուող միօրինակ արժեւորումները։ Այս պարագան ալ անգամ մը եւս մտածել կու տայ «ո՞վ որո՛ւ զօրավիգ» տարազին մասին։ Այս ուղղութեամբ յատկապէս պերճախօս են վեց պատասխաններէ չորսին նշումները թէ Լ. Տէր-Պետրոսեան իրագործած է նաեւ իրենց կուսակցութեան առաջադրանքները։

Կարդալէ ետք որպէս քաղաքական գործիչի դատում ընդհանուր առմամբ բաւական հասարակ տեղիք այս արտայայտութիւնները, դժուար է մեծ անհամբերութիւն կամ անակնկալի ակնկալութիւն ունենալ Սեպտ. 22-ի ընտրութենէն. հետաքրքրական միակ ազդակը կրնայ ըլլալ ընտրութեան Բ. շրջանի մը եւս հաւանականութեան պարագան։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

1925
ԷՋԵՐ ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆԻ ՄԸ ՕՐԱԳՐՈՒԹԵՆԷՆ

ՊՈԼԻՍԷՆ ՍԱՎՈՒԱ

2. – ԱՆՀԱՄԲԵՐ՝
ՄԱՐՍԷՅԼ ՀԱՍՆԵԼՈՒ

1925 Ուրբաթ, Նոյեմբեր 13

Այսօր առաւօտեան ժամը 9-ին հասանք Փիրէա։ Միտիլլիէն Փիրէա տեւեց շուրջ 15 ու կէս ժամ։

Փիրէա ընդարձակ նաւահանգիստ մըն է։ Շատ մը նաւակներ կը շրջին շուրջը։ Մեր նաւը, Սիրօս, նետեց իր խարիսխը հոն։ Քիչ յետոյ, իտալական Ռեմօ նաւը խարսխեց մեզ մօտ, ան ալ մեզի պէս Պոլսէն ճամբայ էր ելած։

Քարափ մը որ միշտ եռուզեռի մէջ է։ Ժամը առաւօտեան 9-էն ի վեր հոս ենք, հիմա ժամը 20 է, այս որքան ժամերու կորուստ։ Կ՚ըսուի թէ հազիւ վաղը կէսօրին ճամբայ պիտի ելլենք դէպի Կորնթոսի Ջրանցքը։

Հակառակ Նոյեմբերին սպասուած ցուրտին, օդը գարնանային է հոս։ Գիշերը աստղազարդ երկինք մը կայ մեր վրայ։ Փիրէա լոյսերու մէջ է։ Փոքր նաւեր կը շրջագային ծովուն վրայ քաղաքին կողն ի վեր ու վար։ Կարծես անոնք ըլլային Պոլսոյ Շիրքէթի շոգենաւերը։

Մաքսին մօտ ենք խարսխած, քիչ անդին կ՚երեւի եկեղեցի մը։ Քիչ առաջ եկեղեցւոյ երեկոյեան զանգակները կը հնչէին։ Ամէն կողմ կը տեսնենք թէ դրօշազարդուած է, վաղը շաբաթ, Յոյները տօն ունին եղեր։

1925 Շաբաթ, Նոյեմբեր 14

Փիրէա մնացինք 29 ու կէս ժամ։

Շաբաթ, ժամը երկու ու կէսին ուղղուեցանք դէպի Կորնթոսի Ջրանցքը։ Մօտաւորապէս երեք ժամէն հասանք Փիրէայէն Կորնթոս։ Սիրօս Ջրանցքին մօտիկը մէկ ու կէս ժամու չափ խարսխեց, որպէսզի մեզմէ առաջ Ջրանցք մտնող Թատլա ֆրանսական նաւը անցնի, երթայ։ Ջրանցքը շատ նեղ ըլլալուն, նաւեր մէկ առ մէկ միայն կրնան անցնիլ։ Մինչեւ որ Ջրանցք մտնող առաջին նաւը չանցնի չերթայ, յաջորդ նաւ մը մուտք չի կրնար գործել Ջրանցքէն ներս։ Սպասեցինք որ Թատլա անցնի երթայ, յետոյ մենք կը մտնենք Ջրանցքը։ Արդէն Ջրանցքէն անցնելիք իւրաքանչիւր շոգենաւ կ՚առաջնորդուի Թիթանա՝ տեղական նաւու մը կողմէ։ Թիթանա՝ Շիրքէթի նաւու մը մեծութեամբ նաւ մըն է։ Ան է որ օտար նաւերը կ՚անցընէ Ջրանցքէն։ Ժամ մըն է տեւողութիւնը Ջրանցքէն անցքին։

Ջրանցքին շինութիւնը հսկայական աշխատանք է, թէ ինչպէս կարողցեր են ճեղքել այդ բարձրաբարձ լեռը։ Ճեղքըւած լերան երկու մասերը միացուած են բարձրէն կամուրջով մը։ Ուրեմն կամուրջն է որ կը միացնէ երկրամասը, եւ ուրկէ կ՚անցնի շոգեկառքը՝ Աթէնք գացող։

Նաւեր, առանց իրենց կայմը վար առնելու, կրնան անցնիլ Ջրանցքէն, այնքան բարձր է ճեղքուած լեռը։ Կայմը չի դըպչիր կամուրջին։

Ինչպէս ըսի, Ջրանցքը նեղ է, երբ շոգենաւ մը ներս մտնէ, շոգենաւին երկու կողմերը հազիւ 5–6 մեթր հեռու են ցամաքէն, այսինքն հազիւ 5–6 մեթր ծով կը մնայ նաւուն երկու կողմերը։

Մարդ երբ մօտենայ Կորնթոսի, հեռուէն չի կրնար նշմարել Ջրանցքը, շուարած կը դիտէ չորս կողմ թէ նաւը ուրկէ՞ է որ ներս պիտի մտնէ։ Նաւը նախ շրջապատուած կը տեսնենք ցամաքով, կլոր ծաւալ մը ջուրի, իսկ անոր մէջտեղ նաւը։ Բոլորտիքը ցամաք։ Երբ մօտենաս, մօտիկը կու գաս Կորնթոսի, այն ատեն կը նշմարես ճեղքուած լեռ մը, դուռը՝ Ջրանցքին։

Կորնթոսի օդը, ըսին լաւ է. Աթէնքէն օդափոխութեան կու գան եղեր ամառները։ Ջրանցքի մուտքէն կ՚երեւէին ըլլուրներ՝ օժտուած ամարանոց տուներով։

Մեր նաւուն անցքը Ջրանցքէն, տեւեց ժամ մը։ Մեր ետեւ մնաց Կորնթոսը։ Ջրանցքէն դուրս կ՚ելլենք։ Հանդարտ, ախորժելի օդով կ՚երթանք ուղղակի Մարսէյլ։ Նաւը ուրիշ քաղաք այլեւս չունի հանդիպելիք։

1925 Կիրակի, Նոյեմբեր 15

Կը գրեմ մեր ճամբու ընկերներուն մասին։ Ռուս երկու բարեկամներ ունեցանք, մէկը զինուորական գօլնէլ մը, իսկ միւսը՝ երիտասարդ մը որ Ռապըրթ Գոլէճ կ՚աշխատի եղեր, ինչ աշխատանքով չեմ գիտեր. հիմա կ՚երթայ Փարիզ, եթէ հոն իրեն յարմար գրաղում մը չգտնէ, պիտի անցնի Քոնկօ։

1914 – 1918 այսպէս ցիր ու ցան ըրաւ ամէն ժողովուրդ։ Ռուսերն ալ մեզ նման եղան թափառական։ Անշուշտ մեզի վիճակուած տառապանքը, ջարդն ու տեղահանութիւնը չունի իր նմանը. ոչ մէկ ազգ չէ ենթարկուած նոյն հալածանքին։

Հրեայ կնոջ մը հետ ալ ծանօթացանք. մարսէյլցի, Պոլիս է եկեր իր մայրը տեսնելու. կը վերադառնայ Մարսէյլ իր տունը։ Ան ունի հայ ու երգիչ մը։ Երանի՜ իրեն։ Երկու փոքրիկ աղջնակներով է։

Նաւաստի բարեկամ մըն ալ ունեցանք. տարօրինակ տղայ մըն է։ Փորթուկալցի է. անհասկնալի անգլերէն մը կը խօսի. զուարթ է ու կատակախօս։ Անցեալ օր նաւուն պիւֆէէն ապուր բերել տուինք. պնակ մը ապուր, պետնախնձոր, քովը խոզի միս։ Զկրցանք ուտել։ Ուտուելիք բաներ չէին։ Ապուրը սիրտ խառնըռուք տուաւ։ Կերակուրի տեսակէտով շատ դժբախտ ենք։ Պոլսէն մեր հետ առած պաշարը արդէն հատած է։

Երկուշաբթի առաւօտեան դէմ, մութին, անցանք Մէսինա նեղուցէն։ 36 ժամ տեւեց Կորնթոսէն Մեսինա։ Գիշեր էր երբ անցանք Մէսինայէն։ Նեղուցին երկու կողմը լոյսեր կային, լոյսէն զատ ոչինչ տեսայ։ Սիկիլիոյ ափունքը ողողուած էր ամբողջովին լոյսերով։

Մէսինայէն հազիւ անցած, ինկած բաց ծովուն մէջ (Լա Մէր Թիրէնիէնն) սկսաւ մեր նաւը օրօրուիլ։ Ամէն ճամբորդ անկողին ինկաւ, մինչեւ երեկոյ, աւրուող աւրուողի։ Անտանելի ազտոտութիւն մը, հակառակ անոր որ նաւուն մաքրութեան համար հոդ կը տանին ծառայող նաւաստիները։ Ես եւ մամաս նոյնպէս ինկանք անկողին։ Սաստիկ է նաւուն օրօրումը։

1925 Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 16

Ծովը ալեկոծ է նոյն թափով 24 ժամէ ի վեր։ Ամէնքս տժգունած անկողին ինկած ենք։ Ամէն կողմ աղտոտած է՝ փըսխունք։ Հոտը անտանելի է։ 24 ժամէ ի վեր ոչինչ կրցանք ուտել։ Կար քիչ մը մածուն մեզի հետ, ան ալ աւրուեցաւ. մեր ուտելիքի պաշարը արդէն հատած է։ Ըսեմ թէ նոյնիսկ մնացած ըլլար, աւրուած պիտի ըլլար այսքան օրէ ի վեր։

Մեզի հետ Պոլսէն հինգ նկանակ հաց առած էինք, երկուքը դեռ կը մնան, երեքը այսքան օր է մեզի բաւեց, հակառակ անոր որ երկու ուրիշներու ալ բաժին հանած ենք այդ հացէն։

Նաւը նման է աշխարհի։ Ինչպէս աշխարհի վրայ կան հարուստներ, բարեկեցիկներ ու աղքատներ։ Նոյնը մեր նաւուն վրայ։ Մեր քովիկը կայ աղքատ, անտէր ծերունի կին մը որ Հարաւային Ամերիկա (Արժանթին) տղուն կ՚երթայ։ Ուրիշ մը, աղքատիկ ան ալ, տղեկ մը, հազիւ 18 տարեկան, Ախալցխայէն փախած՝ բոլշեւիկներուն ձեռքէն։ Պոլսոյ մէջ տարի մը բանտարկուած կը մնայ։ Ճամբու ծախքը Ամերիկացի մը տուած է որ երթայ Ֆրանսա։ Ինքը մենչեւիկ է եղեր, ծնողքը բոլշեւիկները սպաններ են։ Ծնողազուրկ, անօթի կ՚երթայ անծանօթ երկիր, հաց ճարելու։ Խեղճը պատըռտած խսիրէ գլխարկ մը ունի գլու-

...ը, հին շալիկ մը հագած, վրան քանի քանի կարկտաններով։ Նաւուն մէջ գլխիկոր վեր վար կը պտըտի, մտածկոտ։ ...վրացերէն, ռուսերէն եւ հայերէն կը խօսի։ Բայց անհասկնալի է իր խօսած հայերէնը։ Ով գիտէ, հաւանաբար ալ ծնողքը եթէ Հայեր չեն, եղած են Հայու սերունդներէ։

– Քուրիկ, քուրիկ, ըսելով, գլխէն անցածները կը պատմէ։ Անուշաւան բերդէն մինչեւ Պոլիս։ Զոհ մըն ալ այս տղեկը, մարդ լռուած ոճրագործին։

Անօթի է. Ի՞նչպէս չկերակրել։ Գէթ մենք ունենայինք։ Բայց ինչ որ մենք ունէինք, հոգ չէ թէ ցամաք հաց, տղեկը բաժնեկից ըրինք մեր աղքատիկ հացին։ Կարելի չէ անօթի մը դիմացդ ունենալ, եւ երես դարձնել անկէ։

Դեռ նաւը կ՚օրօրուի։ Անտանելի է մեր վիճակը։ Այսօր երեկոյեան դէմ իտալական հրաբուխային մէկ կղզիի մը մօտիկէն անցանք. կղզին կը կոչուի Սթրոմպոլի։ Կղզիին վրայ բարձրացած է լեռ մը՝ որուն գագաթէն մուխ, յետոյ կայծեր դուրս կը ժայթքին։ Տեսնելիք բան է։ Դիտակով նայեցայ, հրաբերանը հորի մը նման է ուրկէ նախ ծուխ մը դուրս կ՚ելլէ։ Ցետոյ կրակը։ Կղզիին ստորոտը բնակչութիւն կայ։ Կան քանի մը տասնեակ տուներ։ Ի՞նչպէս չեն վախնար հրաբուխային այդ լերան ստորոտը բնակելու։ Հրաբուխային գագաթը իրենց գլխուն վերեւ կանգնած է իր ամենի, անզուսպ ուժովը, մուխովն ու կըրակով, ամէն վայրկեան սպառնական։

Ծովը շատ կատղած է։ Օրուան մեծ մասը ամէնքս ուժասպառ պառկած ենք։

1925 Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 17

Այս գիշեր ծովը քիչ մը հանդարտած է։ Բայց տակաւին կ՚օրօրուինք։ Ամէնքս գրեթէ հիւանդ ենք, անօթի պառկած։ Անհամբեր ենք ժամ առաջ հասնելու, մեր վիճակը խօք լուրջ է, հիւանդ ու հիւծած ենք։ Ալ ձանձրոյթը մեզ պատեց։ Ես շատ տկար կը զգամ ինքզինքս։

Կ՚ըսուի թէ Զորեքշաբթի երեկոյեան կը հասնինք Մարսէյլ։

Ծովը քիչ մը հանդարտած է, բայց մեր վիճակը ողբալի է։ Ուժասպառ պառկած ենք։

ՀԵՐՄԻՆԷ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ
ԻՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

ԳՐԻԳՈՐ Ա. ՔՀՆՅ. ՖԱՐԱՃԵԱՆ

...ր Սիս, 1996։

ԵՐԲ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԳԵՐԱԶԱՆՑԷ ԵՐԵՒԱԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Երկու Իտալացիներ՝ Ռոսի եւ տը Սանթիս ուզեցին պատրաստել ժապաւէն մը որ նիւթ պիտի ունենար իտալացի Հրեայի մը Աուշվիցի ճամբարէն ազատագրումը Կարմիր բանակին կողմէ, ապա թափառումները եւրոպական երկիրներու մէջ եւ վերջապէս երկիր վերադարձը։ Ծախքերը կրճատելու համար որոշեցին Ուկրանիոյ մէջ ընել տեսագրութիւնը։ Անհըրաժեշտ արտօնութիւնը ստացան նոյնինքն Նախագահ Կուչմայէն ու գործի սկսան։ Լվով քաղաքը այս առիթով ստացաւ 40 հազար տոլար եւ բենզինաքար մը։ Բայց քաղաքապետը գումարը քիչ գըտնելով յաւելեալ 100 հազար եւս պահանջեց ինչ որ մերժուեցաւ եւ յարաբերութիւնները զզալի կերպով լարուեցան։

Տեղացիները, յատկապէս անգործներ, խմաններ, քիչ մը դրամ շահելու առիթը չփախցուցին։ Ֆիկկիւրաններ օրական 10–15 տոլար ստացան, պահեստիները 5-ական։ Ուկրանիոյ մէջ ուր ամսական միջին աշխատավարձքը 10 տոլար է, բաւական բան էր ատիկա։ Բայց պահեստիները դիտել տուին որ իրենց վճարուածը արդար չէր. բողոքի ցոյցի ելան Իտալացիներուն գրասենեակին առջեւ ու ձեռք ձգեցին իրենց ուզածը։ Անկէ ետք ֆիկկիւրաններ մերժեցին խուզել իրենց մազերը Աուշվիցի բանտարկեալներուն նըման, ըսելով որ երկար մազերով ալ կարելի է այդ հերոսները մարմնաւորել։ Անոնք առանց տարիքի ու սեռի խտրութեան կը ճնկէին ապօրինի պատրաստութեամբ վոտկա մը ու գրեթէ շարունակ գինով էին։ Երբ սթափ պահեր ունենային կ՚աղմկէին իտալերէն բացադանչութիւններով։ Երբ լեզուագիտական այս պահերը վերջ գտնէին, կը սկսէր ծեծկռտուքը։ Բեմադիրին օգնականը չկարենալով տոկալ կացութեան սրտի տագնապ մը անցուց ու վերադարձաւ Իտալիա։ Իսկ մնացեալ Իտալացիները պարտաւորուեցան հոգեբոյժ մը կանչել։

Նախկին Թաչնաբուծարանի մը մէջ պատրաստուած Աուշվիցի տեսարանները պահապաններու հսկողութեան տակ էին։ Այդ պատճառով ալ Իտալացիները իրենց աչքերուն չհաւատացին երբ տեսան որ բեմական յարդարանքէն ոչինչ մնացած էր։ Թաղին բնակիչները գողցած էին տախտակները, մինչ նիւթերը եւ նոյնիսկ արուեստական ձիւնը։

Օր մը երբ Իտալացիները իրենց ինքնաշարժերը տարբեր տեղ մը ձգած էին, տեղւոյն սովորութեան համաձայն ապըշարութիւն մը ստացան կտոր կտոր եղած անիւներով։ Տեղւոյն վրայ 100 տոլար վճարելով երեք քկ. միջատ գնած էին քաղաքապետարանին առողջապահական սպասարկութենէն։ Բայց աւելորդ էր այդ ծախքը քանի որ ժապաւէնին մէջ գործածուած միջատները սիրայօժար կերպով հաւաքուած էին խումբին անդամներուն կողմէ, պանդոկի իրենց սենեակներէն։

Լվովի մէջ օր ցերեկով խումբին ձայնի–երաժշտութեան Ֆրանսացի պատասխանատուն գողցուց ժապաւէնին ձայնեբիզը։ Հակառակ լրատիւով կատարուած կոչերու, վարձատրութեան խոստումին, երիզը չգտնուեցաւ։ Ու տեսագրութիւնը շարունակուեցաւ առանց այդ թէքնիսիէնին։ Ան կրկին անգամ կողոպտուելէ ու պանդոկին մուտքին ալ խոշտանգուելէ ետք վերադարձաւ Ֆրանսա։

Տեսագրութեան հարթակին վրայ սուր մրցակցութիւն կար։ Օր մը տը Սանթիս տեսարան մը կ՚արձանագրէր Լվովի օփերային շէնքին առջեւ, ուկրանական հեռատեսիլի խմբակ մըն ալ նոյն տեսարանը արձանագրեց առանց նոյնիսկ արտօնութիւն խնդրելու։ Իտալացիներուն պահակները խլեցին անոնց տեսագրիչները եւ երիզը փճացուցին, բայց միջադէպը ծանր ազդեցութիւն գործեց տը Սանթիսի առողջութեան վրայ։

Քանի մը օր ետք ան պանդոկին մէջ անհանգստացաւ։ Իտալացիները առողջապահական տեղական սպասարկութիւններու կոչ չուղղեցին, շատ հաւատք չունենալով անոնց կարողութեան վրայ. մանաւանդ որ այդ վերջինները ամէն բանի պակաս ունէին։ Իրենց միջոցներով ջանացին առողջացնել տեսագրող իրենց ընկերը, բայց անոնց ջանքերը ապարդիւն եղան։ Իտալիոյ երիցագոյն տեսագրողը մահացաւ Լվովի մէջ։ Ատով ալ չաւարտեցաւ չարչարանքը, քանի որ օրերով փնտռեցին ձեռնարկութիւն մը որ ընդունէր մարմինը Իտալիա փոխադրել։

Հաւանաբար այս տեսագրութեան նիւթով ժապաւէն մը շատ աւելի մեծ թիւով դիտող պիտի ունենայ, քան Աուշվիցի ճամբարին մէջ արգելափակուած Հրեային պատմութիւնը։

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ԾԱԳՈՒՄՈՎ ՀԱՅ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Գանատական Խորհրդարանի անդամ՝ Սարգիս Ասատուրեան յայտարարած է թէ նախաձեռնութիւնը ստանձնած է համագումարի մը, ուր կ՚ուզէ համախմբել Սփիւռքի տարբեր երկիրներու խորհրդարաններու ծագումով հայ երեսփոխանները։ Նպատակն է, կ՚ըսէ, փորում մը կեանքի կոչել մտքերու փոխանակութեան համար խորհրդարանականներու միջեւ։

Աւելի քան վեց երկիրներու մէջ կան 10 երեսփոխաններ։ Այս առաջին համագումարը պատեհութիւնը պիտի ստեղծէ որ անոնք փոխանակեն իրենց փորձառութիւնները եւ նոր գաղափարներ յայտնեն Խորհ. Միութեան քայքայման լոյսին տակ։ Ասատուրեան կ՚աւելցնէ. – «Այս համագումարին յաջողութիւնը կախում ունի խորհրդարանի անդամներուն մասնակցութենէն եւ իրենց ապրած գաղութներու բերած օժանդակութենէն»։

Ժողովը կրնայ գումարուիլ Օթաուա, Մայիս 10-էն 18, Մոնրէալի եւ Թորոնթոյի այցելութիւններով, տեղւոյն հայ համայնքներուն։

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար, պէտք է դիմել. –
Daniel KENNEDY (Ottawa)
1-(613) 995-4843.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆԻ Արարատ մարզաւանի մէջ, Օգոստոս 21-ին տեղի ունեցած է համահայկական 29-րդ մարզական խաղերու բացումը, հովանաւորութեամբ թեմին առաջնորդ՝ Արտակ Արք.ի եւ հազարաւոր հանդիսականներու մասնակցութեամբ։ Խաղերու այս 29-րդ շրջանը նուիրուած է ծանօթ արձակագիր Հ. Մ. Ա. Կ.ի հիմնադիր անդամներէն՝ Յակոբ Կարապենցի յիշատակին։ Կազմակերպութեան կեդրոնական վարչութեան ներկայացուցչի խօսքէն ետք, արտայայտուած է երեսփոխան Արտաւազդ Բաղումեան եւ հրաւիրած է Հանրապետութեան նախագահի կցորդը որ իր խօսքը ըսած է։ Ապա, խօսած է Արտակ Արք.։

*
**

ԹԵՀՐԱՆԻ Հ. Մ. Ա. Կ.ի «Կոմիտաս» սրահին մէջ, յաջորդական ելոյթներ ունեցած է Թաւրիզի հայ մշակութային Արարատ կազմակերպութեան «Երազ» համոյթը։ Այս առթիւ համոյթը զանազան այցելութիւններ ալ տուած է հայկական հաստատութեանց (Ալիք խմբագրատուն, Առաջնորդարան, եւլն.)։ Ներկայացումները մեծ յաջողութիւն գըտած են։

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896–1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Այդ խռարանցումի օրերուն՝ Բերայի ...Երրորդութիւն եկեղեցին, ուր հազուաւելի անձ ժողվուած էր, գլխաւոր ...դերնն էր Հնչակեան գործունէութեան. ...Միքայել Արզուեան (Վահէ), Սարգիս ...Իփէկճեան (Սարգիս Սուէն), Գեղամ ...Պարսամեան, Անդրէաս Մկրեան (Բարեպաշտ) եւայլն վերջապէս հնչակեան գործադիր ժողովի անդամներն ու գործիչները հոն էին։

Կային նաեւ դաշնակցականներ, որոնք անհատապէս եկած միացած էին հնչակեաններուն։

Տօքթ. Ն. Տաղաւարեան որ այդ թուականին Թունդ դաշնակցական կը կարծըւէր, յաճախ կը մտնէր կ՚ելլէր եկեղեցին՝ խրախուսելով հոն գտնուողները որոնք վայրկեանէ վայրկեան անգլիական նաւատորմին Տարտանէլէն ներս մտնելուն կը սպասէին եւ իրենց ջղագրգռութիւնը այն աստիճանի հասած էր որ շատեր թնդանօթի ձայն կը լսէին տեղն տեղն։

Երբ դեսպանատան միջամտութեամբ ժողովուրդը թողուց եկեղեցիները, երբ խանութները վերաբացուեցան եւ երբ առերեւոյթ հանդարտութիւն տիրեց, այն ատեն Դաշնակցական Կոմիտէն սպառնագրերով պահանջեց որ հայերէն թերթերը ինքնաբերաբար դադրին՝ կառավարութեան դէմ ցոյց մը ըրած ըլլալու համար։

Այսպիսի ցոյց մը թէ՛ անիմաստ ու ապարդիւն պիտի ըլլար եւ թէ միանգամայն այնպիսի տագնապալից ժամանակ մը պիտի վտանգէր թերթերու արտօնատէրներն ու խմբագիրները, որոնք կառավարութեան կողմէ իբրեւ յայտնի յեղափոխականներ ու խռովարարներ պիտի նկատուէին։

Հայրենիք, Արեւելք եւ Ճետիտէ Շարքիէ հաւասարապէս ստացան այդ կարմիր կնիքով նամակները։ Արեւելք եւ Ճետիտէ իրար անցան եւ Զարեհ Իւսուֆեան, Բիւզանդ Քէչեան եւ Տիգրան Ճէվէլէկեան փութացին մեզի մօտ հասկնալու համար թէ մենք ի՛նչ պիտի ընէինք, որպէսզի իրենք ալ մեր օրինակին հետեւէին։ Բնականաբար ամէնքն ալ այդպիսի անխորհուրդ ցոյցի մը հակառակ էին եւ կը զգային թէ ի՞նչ փորձանքներ կրնար ստեղծել իրենց գլխուն, բայց, միւս կողմէ կարմիր կնիքը կար որ այդ թուականներուն մոգական ազդեցութիւն մը կ՚ընէր ամէնուն վրայ։

Յովհաննէս Շահնազար եւ Արփիար Արփիարեան բացարձակ կերպով յայտարարեցին թէ այդ սպառնալիքին առջեւ տեղի պիտի չտային եւ Հայրենիքի հրատարակութիւնը պիտի շարունակէին եւ խորհուրդ տուին միւսներուն իրենց օրինակին հետեւելու։

Արփիար արդէն հասկցած էր թէ դաշնակցական ծրագիրը հայ թերթերը դադրեցնելու մասին, պարզապէս իրեն դէմ ուղղուած միջոց մըն էր եւ եթէ երբեք Դաշնակցութիւնը իր սպառնալիքը ի գործ դնէր՝ մահավճիռը միմիայն իր դէմ պիտի կատարուէր։ Այս կէտն ալ բացատրեց երկու թերթերու արտօնատէրերուն՝ զանոնք ապահովցնելու համար, որովհետեւ պէտք է ըսել որ չափազանց խռոված էին կարմիր կնիքով նամակէն։

Դաշնակցութիւնը տեսնելով որ իր ըսպառնալիքը ապարդիւն մնաց եւ իրաւամբ ենթադրելով որ գլխաւոր պատճառը Հայրենիքն էր, երկրորդ անգամ ըսպառնագրեր ուղղեց ոչ թէ Հայրենիքի տնօրէնութեան՝ այլ ընդհանրապէս Շահնազարին, Արփիարին, Լեւոն Փաշալեանին եւ ինծի։

Ասոր վրայ Շահնազար որոշեց Իւսուֆեանը տեսնել եւ հետը անձամբ բացատրութիւն մը ունենալ եւ ինծի առաջարկեց որ իրեն ընկերանամ։

Միասին գացինք Թեփէ պաշի, Թոմայի կաթնավաճառին դէմ գտնուած Յոյնի մը տունը, ուր Իւսուֆեան սենեակ մը վարձած էր։

Խօսակցութիւնը բաւական բուռն եղաւ։ Իւսուֆեան կը պնդէր թէ թերթերը հարկ էր դադրեցնել, եթէ ատոր համար նոյնիսկ արտօնատէր ու խմբագիր բանտի ու աքսորի դատապարտուէին։ Շահնազար կ՚առարկէր թէ Հայրենիք իր հրատարակումով աւելի օգտակար կ՚ըլլար յեղափոխութեան՝ քան իր դադարումովը որ որեւէ կերպով չէր կրնար ազդել կառավարութեան վրայ։ Խօսակցութիւնը, ինչպէս ըսի, բաւական բուռն էր եւ յաճախ կռիւի ձեւ կ՚առնէր ու ես կը ջանայի յաճախ դիւրագրգիռ խօսակիցները հանդարտութեան հրաւիրել։

Ի վերջոյ անկարելի եղաւ իրարու խօսք հասկնալ եւ Շահնազար՝ բարկացած՝ ոտքի ելաւ ու մեկնեցանք։

Փոխանակուած խօսքերը բառ առ բառ չեմ յիշեր, բայց կրնամ հաստատել թէ երբեք Շահնազար չսպառնաց Իւսուֆեանի զինքը մատնել, ինչպէս կը պատմէր, տարիներ ետքը, ամերիկեան հայ թերթ մը Շահնազարը մրոտելու դիտաւորութեամբ։

– Քեզ Պոլսէն հեռացնել կու տամ, ըսաւ Շահնազար միջոց մը։

Բայց այս սպառնալիքը որ պատասխան մըն էր Իւսուֆեանի «ձեզ կը զարնենք»ին, չէր նշանակեր թէ Շահնազար մտքէն անցուցած էր Իւսուֆեանը մատնել։ Շահնազար պարզապէս սպառնալիքի դէմ սպառնալիք մը կ՚ընէր, հասկցնելով որ եթէ Դաշնակցութիւնը ծայրայեղութիւններու դիմէ՝ Հնչակեանները կրնան նոյն կերպով պատասխանել, մանաւանդ որ այդ միջոցին այս վերջին կուսակցութիւնը շատ աւելի զօրաւոր կազմակերպութիւն մը ունէր Պոլսոյ մէջ։

Եւ Շահնազարի խօսքը այդ կերպով ըմբռնեց արդէն Իւսուֆեան։

(Շար. 4)

(Շար. Ա. էջէն)

ժամանման նախորդող օրը հարկ տեսաւ հաստատել իր այցելութիւնը, չեշտելով՝ «Ֆրանսան զոր կը սիրեմ»:

Ամէն պարագայի մէջ, ինչ ճիգ ալ թափէ, եւ բացայայտ է որ մեծ ճիգ կը թափէ, տառապանքը չի կրնար քօղարկել:

ԻՄԱՑԻՔ՝ թէ իսկ չի կրնար խուսափիլ 4 էջ նուիրելէ, նաեւ խմբագրականը, ուր Գլօտ Գապան դիտել կու տայ թէ արդեօ՞ք մտադրութիւն մը կայ որ Պապին ներկայութիւնը Ռենս Սեպտ. 22-ի մը, պզտորէ Սեպտ. 21-ի մը յիշողութիւնը: Այդ օրը, 1792 Սեպտ. 21-ին է որ Յեղափոխական Խորհրդարանը (Գոնվանսիոն) Ա. Հանրապետութիւնը կը հռչակէր, Վալմիի յաղթանակէն ետք:

ԻՋԵԹՊԵԿՈՎԻՉ, ինչպէս կը նախատեսուէր, Պոսնիա – Հերցեկովինի առաջին նախագահն է: Ստացած է 729.034 ձայն, մինչ Սերպը՝ 690.374 եւ Խրուաթն ալ 342.007 ձայնով կը գոհանան:

ՍՊԱՆԻՈՅ Թագաւորին դէմ բուռն քննադատութիւններու ձեռնարկած է Համայնավար պարագլուխը ինչ որ աննախընթաց դէպք մըն է քսան տարիէ ի վեր: Երկրին մէջ, Խուան-Գարլոս խորհրդանիշն է Համազգային հաշտութեան միեւնոյն ատեն. եւ նման քննադատութիւն մը առնուազն անտեղի կը նկատուի: Համայնավար պարագլուխը կը գտնէ որ Թագաւորը իր գործերով պէտք է զբաղի եւ դիրք չբռնէ քաղաքական հարցերու մէջ: Ըստ իրեն, Թագաւորը պաշտպանած է Սպանիոյ ամբողջական հաւանկումը Ատլանտեան Ուխտին մէջ եւ Մաասթրիխթի հեռանկարները:

ՊՈՐՏՈՅԻ վերաքննիչ Ատեանը որոշեց Ոճրային Ատեանի յանձնել Մօրիս Փափոնը, 86 տարեկան, որպէսզի դատուի «մարդկութեան դէմ ոճիրի համար»: Փափոն բարձր պաշտօնատար մըն էր Վիշիի կառավարութեան օրով եւ կը մեղադրուի Հրեաներու դէմ գործուած հալածանքներու գործադրութեան համար: Փաստաբանները որոշած են բեկանիչ Ատեանի դիմել: Փափոն երբեւէ կամրջում մը (փոնթաժ) ենթարկուած է վերջերս: Ծանօթ է նաեւ որ դիմադրական շարժումի ալ մասնակցած է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ, 13 տարեկան աշակերտ մը, Սեպտեմբեր 18-ին, դանակով վիրաւորած է երեք դասընկերներ:

ՍԵՐԺ ՋԻՐԻԻՔ պաշտօնապէս առաջարկած է Թոմսընի վերստանձնումը եւ այս առթիւ, Ալքաթէլ Ալսթոմի նախագահը պարզած է իր ծրագիրները: Իր ռազմավարութիւնը բոլորովին կը տարբերի նախորդ նախագահի ծրագրէն, Ջիւրիւք կը յայտարարէ որ իրենց հեռանկարն է հեռահաղորդումներու մարզին մէջ համաշխարհային պարագլուխ իրենց դիրքը ամրապնդել:

ԵԼՑԻՆԻ աղջիկն ալ՝ Տատիանա հիւանդանոց փոխադրուած է առջի օր. այս ձեւով, ընտանիքի երեք անդամներն ալ հիւանդանոցը կը գտնուին: Տատիանա հօրը գտնուած հիւանդանոցը փոխադրուած է, մինչ մայրն ալ, այլ հիւանդանոցի մը մէջ, երիկամունքի գործողութեան ենթարկուած է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբի վարչութիւնը կը խնդրէ նկատի առնել իր յառաջիկայ համերգը որ տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ, Նոյեմբեր 30-ին, Փարիզ, Opéra Comique — Salle Favart-ի մէջ:

Յայտագիրը յատկացուած է Կանաչեանի եւ Ափրիկեանի գործերուն:

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը եւ շինութեան 21-րդ տարեդարձը՝

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 10-ԻՆ

UGAB... UGAB... UGAB... UGAB... UGAB...

90EME ANNIVERSAIRE DE L'U.G.A.B.

A l'occasion de la célébration de son **90ème Anniversaire**, l'**UGAB** organise un grand

gala de bienfaisance

au profit des **TABLES DE L'UGAB, en Arménie**

le Vendredi 18 Octobre à partir de 19 heures 30

dans les Salons du Pavillon Dauphine

Place du Maréchal de Lattre de Tassigny, 75116 PARIS

P. A. F. : 750 Frs.

Tenue de Gala

Renseignements : 45 20 03 18 / 42 27 12 26.

UGAB... UGAB... UGAB... UGAB... UGAB...

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REGION MARSEILLE

Présente

NAVASART

Ensemble folklorique de Danse de Paris

à l'AUDITORIUM DU PALAIS DES CONGRES

le Samedi 19 Octobre à 20 h 30

— P.A.F.: 120 F. —

Tél. : 91 77 61 66 / 91 93 59 07.

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՓԱՐԻԶ

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Վ Ե Ր Ա Մ Ո Ւ Տ

Միօրեայ Վարժարանի 1996 / 97 տարեշրջանի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտեմբեր 5, ժամը 14.30-ին:

– Հայերէն լեզու,
– Պաքալօրէայի քննութեան պատրաստութիւն,
– Երգ,
– Պար,
– Թատրոն:

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Սեպտեմբեր 21, ժամը 14-էն 18՝

U. G. A. B.
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կ' Ո Ւ Զ Ո Ւ Ի

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը կը փնտռէ Տնօրէն կամ Տնօրէնուհի Կոնէսի Հանգստեան Տան համար:

Ենթական պէտք է ըլլայ թէ' հայախօս եւ թէ ֆրանսախօս:

Դիմումնագիրը եւ CV-ն ղրկել հետեւեալ հասցէին. --

A.A.A.S. — 77, rue La Fayette, 75009 PARIS

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ -- Մեսրոպ երգչախումբը նոր երգիչ -- երգչուհիներ կ'ընդունի 1996--97 տարեշրջանին համար, մինչեւ Սեպտեմբեր 30:

Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի հեռաձայնել ամէն օր 91 77 84 70 թիւին, առաւօտները ժամը 9.30-էն մինչեւ 12:

SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS A PARTIR DE 3700F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 85 48 - FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC ARMENIAN AIRLINES

STUDIO VICKEN PARIS 96

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 21՝

ՏՕՆ Է ԽԱՉԻ
ԵՒ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽ
ՆՈՐ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ
ՏԱՐԵԴԱՐՁՆ Է

Այս առիթներով, Փարիզի Ս. Յովհ.- Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի եւ կը կատարուի Գոհաբանական Մաղթանք՝ Հայաստանի անսասանութեան եւ յաւերժութեան համար:

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ — COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ	PROGRAMME PÉDAGOGIQUE
• Մանկապարտէզ 3 դասարան 3-էն 6 տարեկան հայերէն լեզու, պար, երգ, խամաճիկ, ձեռային աշխատանք:	• Maternelle 3 niveaux : Initiation à la langue arménienne. Enfants de 3 à 6 ans : Marionettes, travaux manuels, danse.
• Նախակրթարան 4 դասարան 7-էն 12 տարեկան հայերէն լեզու, թատրոն, պար, ձեռային աշխատանք:	• Primaire-collège 4 niveaux : langue et civilisation arménienne Enfants de 7 à 12 ans : Théâtre, danse.
• Նախատեսուած է պաք.-ի նախապատրաստական մակարդակ 13-էն 15 տարեկան:	• Niveau pré-bac : prévu cette année pour les élèves de 13 à 15 ans
• Իւրաքանչիւր դասարան՝ ֆրանսախօս եւ հայախօս խումբերու ենթաբաժանում:	• Répartition des élèves par groupes arménophones et francophones.
• Դպրոցը բաց է Չորեքշաբթի՝ 9.30-էն 16.00 Շաբաթ՝ 9.30-էն 17.00 նաեւ՝ դպրոցական արձակուրդներու ընթացքին:	• L'école est ouverte Mercredi de 9h30 à 16h00 Samedi de 9h30 à 17h00 y compris les vacances scolaires.

26, RUE TROYON - 92310 SÈVRES
POUR TOUS RENSEIGNEMENTS S'ADRESSER
COLLÈGE - TEL 45 34 68 28
MME. NADINE TARPINIAN - TEL 47 50 29 04

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

1976-1996
M.C.A. 20ème

En Octobre prochain, la M.C.A. d'Alfortville fêtera le 20ème anniversaire de l'INAUGURATION DE SA STRUCTURE.

AU PROGRAMME :

vendredi 11 octobre à 19h
Salle des Fêtes
SOIREE D'OUVERTURE DES MANIFESTATIONS

samedi 12 octobre à 10h
EMISSION RADIO «Cartes sur table»
AYP FM 99.5

samedi 12 octobre à 20h45
Salle des Fêtes
SOIREE ARTISTIQUE ARMENIENNE
Musique traditionnelle
Danse -- Voix

dimanche 13 octobre à 11h
Eglise Apostolique Arménienne
MESSE DE REQUIEM
à la mémoire des Fondateurs disparus

mercredi 16 octobre à 10h15
EMISSION RADIO
«Que sont les anciens élèves devenus? Cours et Parcours»
AYP FM 99.5

vendredi 18 octobre à 20h45
Salle des Fêtes
SOIREE THEATRE ARMENIEN

samedi 19 octobre à 20h
Salle des Fêtes
DINER SPECTACLE

Programme détaillé ultérieurement

Pour tous renseignements : M.C.A.
9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.: 43 76 55 89 Fax: 43 78 66 64

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 **SIRET : 51027317 A** **R.C. Paris**

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 21-22
SAMEDI - DIMANCHE
21-22 SEPTEMBRE
1996

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.945 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.945

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի անկախութեան Ե. տարեդարձին կը զուգադիպի Հանրապետութեան նախագահի երկրորդ ընտրութիւնը: Ան բնականաբար թօթափած՝ 1991-ի նախընթացին պոռթկուն անհամբերութիւնը, կը ներկայանայ որպէս արդէն 5 տարեկան Հանրապետութեան մը ընթացիկ մէկ հանգրուանը: Այս առումով ալ նախագահական հնգամեայ գործունէութեան մը հաշուեկշիռը կատարելու թելադրանքը կը բերէ, մանաւանդ երբ ներկայի նախագահը թեկնածու է իր յաջորդութեան:

Հայաստանի Հանրապետութեան առաջին նախագահին հնգամեայ պաշտօնավարութեան հայելին է երկրին ներկայի կացութիւնը: Ժողովրդավար կարգերու տէր երկրի մը համար քիչ մը խոտոր հընչող այս սահմանումը չափազանցուած չէ Հայաստանի պարագային, քանի որ Լ. Տէր-Պետրոսեանի պատկանած ՀՀՇ-ն մեծամասնութեան տէրն է Խորհրդարանին, 1991-էն ի վեր: Ու գաղտնիք չէ որ հակառակ որոշ խմորումներու, քաղաքական այդ կազմաւորումը ուղղութիւն որոշելու մարզին մէջ Լ. Տէր-Պետրոսեանի մրցակից մը ունեցած չէ:

Այս պայմաններուն մէջ, քուէատուփ դիմող Հայաստանցիին ընտրութիւնը պիտի հիմնուի անցած հինգ տարիներուն արժեւորումին վրայ:

Այդ արժեւորումը պիտի մեկնի տնտեսական դժուարութեան, անգործութեան, զանգուածին մէջ անհաւասարութիւններու խորացումի երեւոյթներէն:

Կարելի լաւագոյն նախագահը ու անոր հետ յետագայ ամէնէն տանելի հնգամեակը ունենալու ողջմտութեամբ քուէատուփ դիմողը այս գործօններուն քով պիտի զետեղէ դրականներ. տիրող կայունութիւն, Ղարաբաղի հրադադարը, ուժանիւթի տագնապին կարեւոր չափով թեթեւացումը, Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու բնականոնացումին կապուած շուկայական հեռանկարները որոնք անկարելի չեն թուիր երէկուան չափ. նաեւ կեանքի պայմաններու հոգ չէ թէ տակաւին ոչ գոհացուցիչ բարելաւումը:

Խորհրդային շրջանի վերջին տարիներուն համեմատական բարօրութենէն ետք անկախութեան ամէնէն դժնդակ հնգամեակը ապրած Հայաստանցիին նժարին մէջ, բնական է որ այս հիմնական տուեալներուն հզօրութեամբ պիտի չկշռեն Լ. Տէր-Պետրոսեանի ժողովուրդէն խզուած նախագահ մը ըլլալու, ազգային արժէքներու ակնկալուած տեղը չտալու կամ չըկրնալ տալու եւ Սփիւռքին հանդէպ վիրաւորական վերաբերումին պարագաները: Անոնցմէ առաջինը մոռցնելու փորձ մը արդէն ըրաւ թեկնածու Լ. Տէր-Պետրոսեան շրջելով երկիրը. ան հաղորդական, այլապէս, ժողովրդական նախագահի մը պատկերով ջանաց դրոշմել ընտրող բազմութիւնները: Ինչ կը վերաբերի ազգային արժէքներու անտեսումին, ատիկա վստահաբար շատ քիչեր խանգարող հանգամանք կը ներկայացնէ: Իսկ Սփիւռքը դժուար է որ միասնական չարքոտ ճառերէ այլ գործածութիւն կամ տեղ ունենայ հոն:

Ներկայի նախագահին մրցակից են ընդդիմութեան պատկանող երեք անուններ, ընտրողին որպէս այլընտրանք: Անոնք կը կոչուին Վազգէն Մանուկեան, Աշոտ Մանուչարեան եւ Սերգէյ Բադալեան:

Անոնցմէ առաջինը որպէս քաղաքական դէմք եւ մտաւոր ուժ մեծագոյն մխու- մը կը մարմնաւորէ անկախ Հայաստանի: «Ղարաբաղ Կոմիտէ»ի միասնութենէն ետք ինչ ինչ պատճառներով ծագած հակադրութիւններ, հակառակ քանի մը փորձերու, անկարելի ըրին նաեւ իշխանութեան գիրքերու վրայ ղարաբաղեաններու գործակցութիւնը: Այդ փորձերէն առաջինը Վ. Մանուկեանի վարչապետութեան շրջանը եղաւ (1990 Օգոստոս 13 – 1991 Սեպտեմբեր 26), երկրորդը՝ Պաշտպանութեան պետական նախարարութիւնը (1992 Սեպտեմբեր – 1993 Օգոստոս): Այս հանգամանքներով ալ ան որպէս ընդդիմութեան թեկնածու միւս երեքէն կարեւոր տարբերութեամբ կը ներկայանայ: Մինչ միւսները ժողովուրդին արժեւորումին կը բերեն իրենց խոստումները միայն, Վ. Մանուկեան ատոր հետ ունի իր կատարածին դրամագլուխը: Այս պարագան նաեւ զինքը կը զետեղէ Լ. Տէր-Պետրոսեանի միակ լուրջ մրցակիցի դիրքին վրայ:

Այդ մրցակցութիւնը իրեն շատ աւելի նպաստաւոր բնոյթ կրնար ունենալ եթէ քաղաքական ասպարէզին մէջ յաջողած ըլլար տեղ չտալու իր ընթացքը ջլատող գործօններու: Անոնց առաջինը քաղաքական մարդու իր առանձնութիւնն է նոյնիսկ իր հիմնած ԱԺՄ-ի շրջանակին մէջ: Ցետոյ, պէտք չէ դիւրին ըլլայ հանդուրժել ընդդիմադիրի բլոկին ամայի դաշտին մէջ մնալու կացութեան, առանց մասնակցութիւն բերելու ակիզբ դըրուած գործի մը յառաջընթացին: Եւ վերջապէս այսօր շատ ալ հաւանական չէ որ ընդդիմութեան սա կամ նա հատուածին հետ մտերմութեան պատկերներ կրնան իրեն ի նպաստ տպաւորել ընտրողները:

Ինչ կը վերաբերի Ա. Մանուչարեանի, Ղարաբաղ Կոմիտէի ու յետոյ նախագահի խորհրդականի իր անցեալով հաւանօրէն շահուած որոշ համակրանք մը ունի ընտրողին մօտ. սակայն ատիկա կրնա՞յ իրեն բաւական թիւով քուէ ապահովել, արդարացնելու համար թեկնածու ներկայանալու որոշումը:

Նոյն հարցականը կը զօրէ նաեւ Համայնավար կուսակցութեան թեկնածու Ս. Բադալեանի պարագային. քանի՞ քուէ կրնան տանիլ անցեալի կարօտին շահեկումին յենած առաջադրութիւններ երբ մանաւանդ անցած է ցուրտով, ավին հեռանկարով ու պատերազմին դաժանութեամբ լեցուած 1990–92-ի շրջանը: Եթէ այսօր մեծերու համար հեռաւոր հանգրուաններ են 1937, 1949, տակաւին երէկ հինգ հազար երիտասարդ կեանք արժած Ղարաբաղը ոչ ոք կրնայ չյիշել թէ «նուէր»ն է այդ նոյն անցեալին որուն որպէս կարօտի հնոց մեծ յոյսեր կապած է այսօր Ս. Բադալեան:

Այս համայնապատկերին մէջ մեծ վարպետութիւն չի պահանջեր ներկայի նախագահին համար պաշտօնավարութեան երկրորդ շրջան մը նախատեսել, մինչեւ իսկ առանց ընտրութեան երկրորդ փուլի մը: Վերընտրութիւն մը որուն մէջ Լ. Տէր-Պետրոսեանի հինգ տարուան գործունէութեան հետ կարեւոր դեր ունի ընդդիմութիւնը որ չյաջողեցաւ կազմաւորուիլ ու նկատառելի ներկայութիւն դառնալ Հայաստանի քաղաքական կեանքին մէջ:

Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ որոշեց «սառեցնել» պիւտճէի յաջորդ նիստին 53 միլիոն Էքիւ-ի (341.32 միլիոն Ֆրանք) յատուկ օժանդակութիւնը Թուրքիոյ, 1997-ի համար: Անգարա կը պատժուի որովհետեւ քաղաքական իր միջազգային յանձնառութիւնները չէ յարգած: Անոնք են՝ Մարդկային իրաւունքները, երկրին ժողովրդավարացումը, Եգէականի առկախ հարցերը, Կիպրոսի հարցը եւ Իրաքի հիւսիսը: Եւրոպական Խորհրդարանը յանձնարարած է յանձնախումբին որ խուսափի միջերկրականեան երկիրներու օգնութեան վարկերը (Մետա) օգտագործելէ Թուրքիոյ մէջ՝ ծրագիրներու համար, բացի անոնցմէ որոնք կը վերաբերին ժողովրդավարութեան զարկ տալու եւ Մարդկային իրաւանց պաշտպանութեան: Խորհրդարանին բանաձեւին թեր քուէարկած են 319 երեսփոխաններ, դէմ՝ 23 եւ 20 ձեռնպահութիւն կայ: Հաստատելէ ետք Թուրքիոյ մէջ Մարդկային իրաւանց վատթարացումը, Եգէականի զրգռութիւնները, բանաձեւը կը դատապարտէ. – «Երկու Յոյն Կիպրացիներու սպանութիւնը Թուրք զինուորներու կողմէ» եւ «մերժումը խաղաղ լուծումի մը ճամբան փնտռելու՝ Քիւրտիստանի համար»:

ՇԻՐԱՔ բարի գալուստ մաղթեց Պապին յանուն՝ «Հանրապետական եւ աշխարհական Ֆրանսայի» որ հպարտ կը մնայ իր արմատներով, ողջունելով անոր ժամանումը Թուռ: Թէեւ յոգնած, Յովհ.-Պօղոս Բ. կը կատարէ իր ծանրաբեռնուած ժամանակացոյցը եւ հակառակ աննպաստ օդին ալ կը պատարագէր բացօթեայ, Սեպտեմբեր 20-ին:

ՄԵՀՏԻ ԶԱՆԱ, քրտական դեմոկրատ Կուսակցութեան ծանօթ դէմք եւ նախկին քաղաքապետ Տիյարպեքիրի, Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնատեղին ընդունուած է առջի օր: Այս առթիւ, կուսակցութեան կողմէ Տանիէլ Միթերա շեշտած է իրենց զօրակցութիւնը քաղաքական բանտարկեալներու ազատարձակման համար: Անոնց կարգին է Զանայի կինն իսկ՝ Լէյլա Զանա:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ ցոյցեր եղած են եւ գործատուներու մէջ ալ գործադուլի շարժումները կը ծաւալին, գլխաւորաբար զինուորական ճարտարարուեստի գործատունը, որու աշխատաւորները ամիսներէ ի վեր աշխատավարձք չեն ստացած: Նեզավիսիմա Կազեդայի համաձայն Յուլիսին աշխատավարձքերու միայն 4,4%-ը վճարուած է:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՐԱՒԸ կրկին խռովութիւններու բեմ է: Սեպտեմբեր 19-ին Խարայէլացի երկու զինուորներ Հեզպոլլահի մէկ թակարդը ինկած ու մեռած են եւ Իսրայէլեան օդուժը անմիջապէս հակազդած է եւ բազմիցս ռմբակոծած Իքլիմ ալ-Թուֆահի շրջանը որ բերդը կը նկատուի իսլամական շարժումին:

ԵԼՑԻՆ հրովարտակ մը ստորագրած է որով վարչապետ Չերնոմիրդինի կը փոխանցէ իր իրաւասութիւնները իր վիրաբուժական գործողութեան շրջանին: Այս փոխանցումը կը վերաբերի հիւլէական եւ ռազմագիտական ուժերու հակակշռին:

ԺԻՒՓԷ, Մոնփըլիէի մէջ, ուր կը խօսէր 150 աշակերտներու, պատասխանելով հարցումի մը, չվարանեցաւ Լը Փէնը որակելու՝ «ցեղապաշտ, հակահրեայ, օտարատեաց» ինչ որ առաջին անգամն է իր հանգամանքը ունեցող քաղաքական դէմքի մը համար: Լը Փէն պատասխանած է «փարանոյաք» որակելով Ժիւփէն եւ ուրանալով իրեն վերագրուած մեղադրանքները, աւելցուցած է որ մեծամասնութեան ստացած մտահոգիչ արդիւնքները մասնակի ընտրութիւններուն, պատճառ են որ «Ալէն Ժիւփէ խելքը կորսնցնէ»:

ՔԷՆՏԱԼ ՆԵԶԱՆ, Փարիզի քրտական Հիմնարկի տնօրէնը կը պաշտպանէ Պարզանին որ «քիւրտ Փէթէն»ը չէ և կը մնայ հաւատք ներշնչող պարագլուխ մը: Լիպերասիոնի (Սեպտ. 20) տուած իր հարցազրոյցին մէջ, Նեզան չի ծածկեր որ քիւրտ երկու պարագլուխներու պատասխանատուութիւնը մեծ է, բայց նուազ չէ, կ'աւելցնէ միջազգային հաւաքականութեան պատասխանատուութիւնը: Այն նկատողութեան որ Պարզանիի հակառակորդները զինքը կը մեղադրեն որ Պաղտատի խամաճիկն է, Նեզան կը պատասխանէ. – «Իր ընտանիքէն, ցեղախումբէն աւելի քան 8.000 հոգի տեղահանուած կամ ջարդուած են Ս. Հիւսէյնի կողմէ: Եթէ կայ մէկը որ անձնապէս վնաս կրած է մենատիրութենէն եւ կրնայ խոր զգուանք զգալ "Պաղտատի մսագործ"ին հանդէպ, ի՛նք է»:

ՊԵԼԺԻՈՅ մէջ հակաքիւրտ լայնածաւալ գործողութիւններ կատարուած են ու ձերբակալուած է քիւրտ զանձապահ մը որուն համար կ'ըսուի թէ ՓՔՔ-ի նիւթական հայթայթող ու ապօրինի դումարներ օրինականացնողն է: Հ. Աղպապայի տան խուզարկութեան ընթացքին մեծ քանակութեամբ փաստաթուղթեր ու փախստական հինգ Քիւրտեր գտնուած են: Խուզարկութիւններ կատարուած են նաեւ Քիւրտիստանի աքսորեալ Խորհրդարանին շէնքին մէջ ու Պրիւսէլ բնակող շատ մը Քիւրտերու տուները: Նոյն գործունէութեան զուգահեռ, Լոնտոնի մէջ ալ խուզարկութիւն կատարուած է քրտական հեռատեսիլի կայանը: Քրտական մամուլը խստիւ կը պախարակէ այս արարքները, աւելցնելով որ անոնց հիմք ծառայած են քաղաքական ազդակներ որոնց ետին կը գտնուի Թուրքիա:

ԱՆՆԱՊԵԼԼԱ, ֆրանսական շարժանկարի մեծ դերասանուհին, մանաւանդ 30-ական թուականներուն, մեռաւ փարիզեան իր յարկաբաժինը, 86 տարեկանին: Իր ամէնէն յիշատակելի դերը կը մնայ Տիւվիվիէի «Պանտերա» ֆիլմին մէջ, ուր կը խաղար Կապէնի հետ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտ. 18/20)

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ԳԻՐԵՐ

Հայաստանի անկախութեան հռչակման Ե. տարեդարձին առթիւ, ԱՄՆ-ու նախագահ Պիլ Գլինթըն Սեպտ. 17-ին շնորհաւորական նամակ մը ղրկած է նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանին:

Շնորհաւորական նման գիրեր ղրկած են նաեւ Ռուսաստանի վարչապետ Վ. Չերնոմիրդին, Ռուսաստանի Դաշնակցային Ժողովի նախագահ Եգոր Ստրոեւ:

Լ. ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՄԱՆ ԿՈՉ

Ուրուկուէյի Ծերակոյտի Սեպտ. 4-ի հերթական նիստին ծերակուտական Փապլօ Մայոր իր երկրին կառավարութեան կոչ ըրած է Լ. Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը ճանչնալու: 15 վայրկեաննոց իր ելոյթին մէջ Փ. Մայոր տալէ ետք Արցախի պատմութեան կարեւորագոյն հանգրուանները, շեշտած է թէ անկախութեան հռչակագիրը ստեղծուած է միջազգային չափանիշներուն համապատասխան:

ԵՐԲ ԱՒԵԼԻ ՇԱՏ ՄԱՆՉՈՒԿՆԵՐ ԿԸ ԾՆԻՆ

Ղարաբաղը աւելի քան երկու տարուան հրադադարի շրջանին ալ չէ կորսնցուցած ընդհանուր հետաքրքրութեան նիւթ ըլլալու հանգամանքը: Պետական կառոյցներու տարուէ տարի կայունացումը, պատերազմին յաջորդած կեանքի բնականոնացումը իրենց զանազան փուլերով հայութեան հետաքրքրութիւնը կը պահեն Ղարաբաղի վրայ: Ասոր մէջ մեծ բաժին ունի զինադադարին յապաղումը եւ հանրապետութեան միջազգային ճանաչումին բացակայութիւնը, քանի որ պատերազմը բոլորովին անհետացած հեռանկար մը չէ: Յատկապէս երբ ազրպէջանական կողմը պարբերաբար այդ ուղղութեամբ ախորժակ կ'արտայայտէ: Այդպէս է օրինակ Ազգ. Ժողովի նախագահ Ռ. Կուլիեւի պարագան որ Մինսկի խումբի բանակցութիւններու վերջին փուլերէն մէկէն ետք յայտնած է թէ իրենց կողմը ոչ մէկ զիջումի տրամադիր է եւ նոյնիսկ եթէ հարիւր տարի անցնի, ոչինչ կը փոխուի, պատերազմը կը վերսկսի:

Հայաստանի մէջ ԼՂՀ-ի մնայուն ներկայացուցիչ Ալեք Յարութիւնեանի հետ «Երեւան» տեղեկատուութեան կեդրոնէն Սամուէլ Խուրեանի հարցազրոյցը («Մոլորակ» – Սեպտ. 3) որ ամբողջ էջէ մը աւելի տեղ գրաւած է թերթին մէջ, ընթերցումի հետաքրքրական նիւթ կ'ապահովէ:

Հոն Ա. Յարութիւնեան նախ անգամ մը եւս կը բացատրէ թէ Ղարաբաղի անկախութեան հռչակումը լիովին յարգած է խորհրդային օրէնսդրութիւնը, քանի որ այդ Միութեան քայքայումէն առաջ առնուած է քայլը: Եթէ տարածքային ամբողջականութեան հարց մը կայ, ատիկա Խորհ. Միութեան ամբողջականութիւնն է, կ'ըսէ ան, աւելցնելով որ ան որեւէ ձեւով խախտած չէ:

Իր կարծիքով լուծումը պէտք է հիմնուի երեք սկզբունքի վրայ. առաջինը՝ բացառումն է կողմերէն մէկուն միւսին ենթարկութեան. երկրորդը այն է որ Ղարաբաղը չի կրնար գոյատեւել որպէս փակ հողամաս եւ վերջապէս, ըլլալով միակ կողմը որ գոյութեան հարց ունի, ԼՂՀ-ն ինք պէտք է որոշէ ապահովութեան իր երաշխիքներուն մակարդակը: Այս սկզբունքները յարգուելու պարագային միայն կարելի կ'ըլլայ հարցին խաղաղ կարգադրութիւն մը բերել:

Այսօր հրադադարի պայմաններուն մէջ հանրապետութիւնը կ'ընթանայ դէպի ժողովրդավարական համակարգի տէր զօրաւոր պետութիւն ըլլալու հանգրուանը: Պատերազմը ճիշդ է որ դանդաղեցուցած է քաղաքացիական կազմաւորումը ու անոր հետ նաեւ կուսակցութիւններու կայացումը: Այսօր հոն կը գործեն գըլխաւորաբար ՀՅԴ-ն եւ Համայնավար կուսակցութիւնը: Կան ուրիշներ ալ որոնք կուսակցութիւն չեն տակաւին, բայց այդ ճամբուն վրայ են: Այսուհանդերձ, կարելի չէ ըսել որ Ղարաբաղի մթնոլորտը կուսակցականացուած է: Ինչպէս կը հաւաստէ Ա. Յարութիւնեան, հոն «ղեկավարութիւնն ընտրւում է ոչ թէ կուսակցական պատկանելիութեամբ, այլ անձնական յատկանիշներով»: Այլ խօսքով՝ «ԼՂՀ-ում այսօր իշխանութեան գըլուխ կանգնած է Ղարաբաղցիների կուսակցութիւնը»:

Ինչ կը վերաբերի ժողովրդական պայմաններուն, մեկնողներու շարժում գրեթէ չկայ. ընդհակառակն, կայ վերադարձ: Սակայն եթէ կարելի չըլլայ աշխատատեղիներ ու կեանքի բարւոք պայմաններ ստեղծել աւելին քան՝ Հայաստանի մէջ, անկարելի չէ որ արտահոսքը վերսկսի: ԼՂՀ ղեկավարութիւնը գիտակից այս վտանգին, տնտեսական յատուկ ծրագիր պատրաստած է. պիտի քաջալերուին փոքր առեւտուրի, ընտանեկան նախաձեռնութիւններու մարզերը: Կարեւոր ազդակ է նաեւ հաղորդակցութեան բարելաւումը: Բոլոր անոնց որոնք Ղարաբաղ կը ներգաղթեն, կը տրուի նուազագոյնը. բնակարան, դրամական օժանդակութիւն, գիւղատնտեսական միջոցներ, անասուններ, եւլն.:

Կրթական ոլորտին մէջ պահպանուած է նախակրթական եւ միջնակարգ անվճար ուսման սովորութիւնը: Մեծ պահանջ կայ մանկավարժներու եւ յատկապէս օտար լեզուներու մասնագէտներու: Ուշադրութեան առարկայ է մշակոյթի, արուեստի բնագաւառը: Մեծ ապագայ կը նախատեսուի համալսարանին: Սերտ կապեր հաստատուած են ոչ միայն Հայաստանի, այլ նաեւ ուրիշ երկիրներու բարձրագոյն ուսման հաստատութիւններուն հետ. առանցմէ է Ժիւսիէօյի համալսարանը: Գըլամարն ալ մեծ թիւով համակարգիչներ, թէքնիք օգնութիւն կը ղրկէ Ստեփանակերտ:

Զրոյցին վերջին գլուխը ծնունդներու նիւթը կը շօշափէ. ուրախալի է կարդալ որ «ծնելիութեան աճ է արձանագրւում ամէն ամիս»: Ա. Յարութիւնեան այս երեւոյթը կը կապէ զինադադարին, աւելցնելով որ ինչպէս բոլոր պատերազմներու պարագային, աւելի մեծ է ծնող մանչուկներուն թիւը:

Այսպէս, լուծելի խնդիրներու հետ արդէն ձեռք ձգուածներու թուումով գրեթէ բնականոն երկրի մը պատկերը կ'ուրուագծուի, ինչ որ կը ներշնչէ հաւատքը թէ պատերազմը գրեթէ փակուած մէկ էջն է Ղարաբաղեան պատմութեան:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

1925

ԷՋԵՐ ԳԱՂԹԱԿԱՆԻ ՄԸ ՕՐԱԳՐՈՒԹԵՆԷՆ

ՊՈԼԻՍԷՆ ՍԱՎՈՒԱ

3. – Ո՞Վ ԵՆ, ՈՒՐԿԷ՞ ԿՈՒ ԳԱՆ

1925 Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 18

Այսօր, կէսօրին վերջապէս հասանք Մարսէյլ: Նաւը մաքսին առջեւ խարըսխեց: Իրարանցում մը: Նաւուն մէջ ամէն մարդ ժողուըրտուքի վրայ է: Վեր վար իրարանցում: Ժողուըրտուք: Մէկը իր բեռները չալկած, կանգնած է շուարած: Ուրիշ մը պակաժ մը կը հանէ վեր, միւսը կը վազէ բեռնակիր մը կանչելու համար: Ուրիշ մը կանգնած իր բեռան քով կը սպասէ բեռնակիրի:

Պաշտօնեայ, նաւաստի, բեռնակիր, ճամբորդ, ամէնքը իրարու խառնուած:

Կէսօր էր, երբ դուրս ելանք շոգենաւէն: Մինչեւ ժամը մէկ, մաքսը մնացինք կարասիներու քննութեան գործողութեան համար: Այսօր անհնար էր չափն ու սահմանը տալ մեր յոգնութեան: Չարչարուած, տանջուած, անօթի, քնատ, ուժասպառ, կիսամեռ վիճակ մը ունինք:

Գէթ մաքսի պաշտօնէութիւնը մեզի խնայէր: Իրարանցում, սնտուկները պիտի բացուին, պիտի չբացուին: Եկուր խօսք հասկցուր թէ այդ սնտուկներուն մէջ ոչինչ կայ արժէքաւոր: Գաղթականի պիտոյքներ, կարասիներ են մէջը:

Ինչ կայտառ բեռնակիրներ, ուժեղ, գիրուկ, մօտ՝ խոզի նման: Ծանր բեռ մը մէկ դրկելուն, մարդուկը կռնակը առնելն ու ներս վազցնելը մէկ կ'ըլլայ: Մաքսատունէն ներս, յետոյ դուրս, կը պոռան, ան կը պոռայ, միւսը կը պոռայ.

— Mesdames, où sont vos colis. Quelles sont vos malles ?

Աչքըբաց, ճարպիկ են մաքսատան այս բեռնակիրները: Իրար են անցած, գործ տեսնեն եւ դրամ առնեն: Հացի կըռիւ...:

Կան նաեւ մաքսատան մէջ աճէնթ-ի նըման մարդիկ ու Officier de la Paix անունով պաշտօնեաներ: Ֆրանսացիք ամէն ազգի մաքսատունը դրած են մարդիկ որպէսզի եկող օտար գաղթականութիւնը լեզուի տեսակէտով դժուարութիւն չքաշէ: Այդ պաշտօնին վրայ կար Հայ մը Յակոբ անունով, ճարպիկ, խաչագող անուան արժանի, տեղացիին, Հայուն, Յոյնին, Հրեային, ամէնուն խօսք կը հասկցնէր...:

Ժամ մը մաքսատուն մնալէ ետք, ինկանք ճամբայ դէպի քաղաք:

Ահա հոդ էր տեսարանը: Գալըոնեան անուն մէկը, Պոլսոյ մեր թուղթերը կարգադրող աճէնթ-ին Մարսէյլի ներկայացուցիչը եկած էր քարափ մեր խումբը դիմաւորելու: Պոլսոյ մեր աճէնթ-ին հետ կնքած պայմանագրութեան համաձայն Գալըոնեան մեզի պիտի ընկերանար մինչեւ մեր պայմանագրեալ գործատուները, եւ մեզ տանէր յանձնէր գործատիրոջ: Չէ՞ որ տեսակ մը ծախուած գերիներ էինք...:

Բռնած ենք հիմա քաղաքին ճամբան, առաջնորդութեամբ ոմն Գալըոնեանի... Մօտաւորապէս 25 հոգի հայ գաղթականներ ենք, կ'երթանք խմբովին դէպի հանրակառք, տեսարանը հոս կ'արժէ նըկարագրել:

Մէկուն ձեռքը ջուրի սափոր մը, միւսը հէյպէ մը կախած ուսէն վար, լաթերէ շինուած տոպրակներ իրենց կռնակը, ոմանք հին ու մաշ վալիզներով: Վրայ գլուխ չկայ, թափթփած, ապշած չորսդին նայելով, յոգնած, մաշած: Այսպէս, Գնչուներու խումբի մը նման բաւական տեղ քալեցինք մինչեւ հասանք հանրակառքին տեղը:

Ճամբան մարդիկ մեզի կը նայէին հետաքրքրութեամբ: — Qui sont-ils? D'où viennent-ils? Այսպիսի զարմացական բացագանչութիւններ լսեցինք: Ով գիտէ մեզի այս վիճակով տեսնողները հաւանաբար խորհեցան թէ Գնչուներու առաւ փախուստ խումբ մըն է զոր կ'առաջնորդեն դէպի ոստիկանատուն...:

Անցնող հանրակառքերէն մեզի կը դիտէին: Խումբ մը հայ բեկորներ էինք եկած այս օտար երկիրը փնտռելու ազատ կայք, ու պատառ մը հաց: Փախած էինք Թուրք բռնուած ճիւաղին երկրէն: Ամէն տեսակ տառապանք, ջարդ ու արիւն տեսած, կողոպտուած, չարչարանաց բաժակը յորդած, պատուաւոր, պարկեշտ քրիստոնեաներ էինք: Եկած էինք Ֆրանսա ի խնդիր կեանքի եւ ինչքի ապահովութեան: Վստահ մեր օրապահիկը ճարելու մեր ճակտի քրտինքով:

Հանրակառքի կայանը քանի մը վայրկեան սպասեցինք: Մերը եկաւ, մտանք ներս: Բարեբախտաբար պարապ էր հանրակառքը, 25 հոգի ամէնքս ալ մտանք ներս: Մօտաւորապէս տասը վայրկեան տեւեց հանրակառքով մեր ճամբորդութիւնը: Նոյն խղճալի ձեւով, խումբը սկըսաւ քալել Մարսէյլի փողոցներէն: Անցորդներուն հետաքրքրութեան առարկայ:

Հասանք Rue St.-Clair, ուր ղրկուած էին մեր անցագրերը, տեսակ մը պաշտօնատուն:

Շատ ենք սպասեր հոդ, պաշտօնատան առջեւ, մինչեւ որ խմբովին մեր անցագրերուն պէտք եղած գործողութիւնը ընելով յանձնեցին մեր թուղթերը մեր առաջնորդ Գալըոնեանին:

Նախքան անցագրերու գործողութիւնը, ամէնքս՝ 25 հոգի գացինք լուսանկարուելու զատ զատ անշուշտ. այդ նկարները փակցուցին մեր անցագրերուն վրայ: Ըսենք այլեւս անձնաթուղթ եւ ոչ թէ անցագիր:

Հազիւ նաւէն կիսամեռ ելած, շատ ու շատ էր մեզ ամէնուս այսքան յոգնութիւն: Մեր վրայ հոգի չէր մնացած: Գիշերը վրայ հասաւ, մենք դեռ անօթի էինք: Ամբողջ կէս օր մը անձնաթուղթերու համար պաշտօնատունէ պաշտօնատուն էինք:

Rue St.-Clair-էն անցանք շոգեկառքի կայարանը ուր մեր սնտուկներն ու հակերը ղրկուած էին: Ամէն մարդ իր գոյքերը գտաւ: Իւրաքանչիւր ընտանիք զատ զատ գիւղեր պիտի երթայինք: Բեռներուն վրայ անոր համեմատ հասցէներ գըրեցինք, եւ յանձնեցինք զանոնք շոգեկառք:

Այլեւս ամէն գործողութիւն լրացած էր, կը մնար պանդոկ մը գտնել: Ճաշել յետոյ պուտ մը քուն ի սէր Աստուծոյ: Ճաշարան մը գացինք: Ենկիւրցի են եղեր: Բնական է մեզ ճանչցան, աւելի ճիշդ՝ մեր մականունը: Երբ իմացան մեր մականունը, շփոթած իրարու նայեցան այր ու կին. այդ Գաղատիացիները հաւանաբար չէին հաւատար իրենց ականջին ու աչքին թէ այդքան հարուստ ընտանիքի մը անդամները իրենց ճաշարանը գային: Գային Ֆրանսա իբրեւ վարձուած գործաւորներ...:

Այն հայ ընտանիքները որոնք դրամով են եկած Մարսէյլ 1923-ին, 24-ին, արդէն տեղաւորուած են, եւ գործի ձեռնարկած, կը բանեցնեն ճաշարան, պանդոկ եւլն.: Պանդոկ թէ ճաշարան, գլխաւորաբար իրենց յաճախորդները նորեկ հայ գաղթականներն են: Ճաշէն յետոյ մեր առաջնորդը մեզ տարաւ պանդոկ մը, ան ալ Հայու պանդոկ: Ուրեմն գիշերը անցուցինք հայկական պանդոկի մը մէջ:

Առաւօտուն կը մեկնինք Լա Ռոշէթ (Սաւուա) Մարսէյլէն շոգեկառքով մօտաւորապէս 11 ժամ է: Մարսէյլ շատ աւելի աժան գտանք ապրուստը քան թէ Պոլիս: Երեք հոգիի ճաշին համար վճարեցինք 10 Ֆր. 40 Սանթիմ: Լաւ կշտացանք. կերանք քէօֆթէ, ապուր եւ մածուն:

ՀԵՐՄԻՆԷ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԹՈՒՆԱՒՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

«Հայկական Հարց»ին առընչութեամբ Թրքերէն լեզուով հրատարակուած գիրքերը ձեռք պիտի առնենք, զանոնք դասաւորելով իրենց տեսանկիւններուն համաձայն:

Առաջինները պիտի ըլլան «աջ կողմինները», որոնք իրենց գործածած լեզուով ծայրայեղ, հայհոյող, անիրաւօրէն Հայերը մեղադրող, գրգռիչ, բոլորովին կողմնակալ, թունաւոր գիրքեր են: Նըշենք որ ասոնց հրատարակիչներն ալ արդէն երկրին քաղաքական կեանքին մէջ ծայրայեղ կրօնամոլ ու ազգայնամոլ կուսակցութիւններու կամ խմբակներու մաս կը կազմեն եւ կամ անոնց համակիրներն են: Ուրեմն, զարմանալի չի թուիր մեզի երբ այդ գիրքերուն բովանդակութեան մէջ կը գտնենք այդ արհամարհական ոճը, սպառնական կեցուածքը, միշտ ոչ գիտական ու բոլորովին ամաթէօր, տարտղնուած, հոսկէ–հոնկէ հաւաքուած, խեղաթիւրուած տեղեկութիւնները, որոնք ընթերցողը յաճախ կը զզուեցնեն եւ կամ կը գրգռեն շատ անգամ: Այսօր պիտի տանք այս գիրքերէն երկու օրինակներ:

«Մեծն Հայաստանի երազը ու հայկական վայրագութիւնը Կարսէն Ղարաբաղ» (1)

Վերոյիշեալ գիրքին մէջ կը գտնենք 5 բաժիններ որոնց բոլորն ալ հեղինակներուն սեփական գրութիւնները ըլլալէ աւելի, զանազան թերթերու կամ պարբերաթերթերու մէջ լոյս տեսած լուրերու կամ յօդուածներէ քաղուած գրութիւններու մէկտեղումով պատրաստուած են: Աւելի շատ հայ–ազրպէջանական հակամարտութեան շուրջ եւ մասնաւորաբար Ղարաբաղի հարցը իրեն նիւթ ընտրած գիրք մըն է: Անցեալի եւ ներկայի եղելութիւնները կարելի է գտնել առաջին երեք բաժիններուն մէջ: Գիրքին չորրորդ բաժնին մէջ կը գտնենք հարցին մասին Թուրք կուսակցապետներու զանազան առիթներով ունեցած ելոյթները: Իսկ հինգերորդ բաժնին մէջ կան երեսունէ աւելի լուսանկարներ որոնք իբր թէ կը ցոյց

ցմնն Հայերու կողմէ իրագործուած վայ-րագութիւնները 200 էջերէ բաղկացած գիրքը, ինչպէս ըսինք, Թունածոր գիրք մըն է իր ամբողջութեամբ։

Երկրորդ օրինակ մըն է հետեւեալը. «Օսմանցիներէն այսօր փաստաթուղթերով հայկ. ահաբեկչութեան աղբիւրները» (2)

Գիրքին հեղինակին մասին կարելի չեղաւ տեղեկութիւններ գտնել գիրքին մէջ, կամ ուրիշ աղբիւրներէ։ Մօտաւորապէս 700 էջերէ բաղկացած հաստափոր գիրքին վերջաւորութեան դրուած են մօտ 100 լուսանկարներ։ Հայոց պատմութեան ընդհանուր գծերուն նկատառումով սկսող գիրքին ներածականը կը շարունակուի Հայերուն անցեալի միւս քրիստոնեայ ցեղութիւններու հետ յարաբերութիւնները քննարկելով։ Աւելի վերջ գիրքին առաջին մասին մէջ կը քննարկուին առաջին յարաբերութիւնները, որոնք ունեցած են Հայերը Իսլամներուն հետ։ Այս բաժնին մէջ մանրամասն կը յիշուի թէ Հայերը ինչպէս երջանիկ ու հոխ կեանք մը կ'ապրէին Օսմանեան Կայսրութեան ծոցին մէջ։

Գիրքին երկրորդ եւ երրորդ մասերուն մէջ «Հայկական Հարց»ին ծագումը քննարկելով, այս ուղղութեամբ օրինակներ կը տրուին։ Չորրորդ մասը ձեռք կ'առնէ լիւ, տեղահանութեան եղելութիւնները։ Բաւական հետաքրքրական մաս մըն է նաեւ հինգերորդ բաժինը, որ Իթթիհատական երրորդութեան՝ Թալաթ, Էնվէր եւ Ճէմալ փաշաներու մահուանները եւ անոնց պաշտպանողական տայ իրենց իսկ խօսքերով։ 358րդ էջին մէջ կը կարդանք հետեւեալը։

– Թալաթ փաշա բացատրեց թէ տարագրութեան ընթացքին կարգ մը պատեհապաշտ եւ անպատասխանատու անձերու կողմէ մարդասպանութիւններ գործուած բայց ամենածանր ձեւով պատժուած են եւ չարունակեց.

«Թէ՛ տարագրութեանց եւ թէ ապստամբութեանց պատճառաւ Հայերը շատ կորուստներ տուած են։ Պէտք է անկա խոստովանիլ։ Բայց արեւելեան նահանգներու իսլամներն ալ, իրականութիւն է, Հայերու պատճառաւ նոյնչափ կորուստ տուած են։

«Իրականութեան մէջ, տարագրութիւնը ոչ զինուորական կանխազգուշութեան միջոցէ տարբեր բան մը չէր, անխիղճ եւ ստոր դասակարգի մարդոց ձեռքին տակ ողբերգութեան մը վերածուած է։

«Մեր նպատակը այս շարժումներուն պատասխանատուութիւնը գաղտնի պահել չէ։ Միմիայն կ'ուզեմ նշել որ այս դէպքերուն պատճառաւ ամբողջ թուրք կառավարութիւնը ամբաստանել ինկատելը անիրաւութիւն եւ անխոհեմ շարժում մը կ'ըլլայ»։

Գիրքին վեցերորդ բաժնին մէջ կը տեսնենք Հայերու ոճրագործութիւններէն օրինակներ, ըստ հեղինակին։ Եօթներորդ բաժինը լեցուն է անուններով, որոնք զանազան կերպով պատժուած են թէ՛ Թուրք կառավարութեան եւ թէ Հայերու կողմէ։

Հեղինակը ութերորդ եւ իններորդ բաժիններուն մէջ կը խօսի հայկական քարոզչութեան մասին, որ անցեալէն մինչեւ այսօր խորամանկութեամբ ի գործ կը դրուի։

Ալ ասկէ վերջ, հեղինակը աշխարհի աջ ու ձախին աչք նետելով, մեծ ճարպիկութեամբ կը ջանայ ցուցնել թէ ինչպէս Թուրքիոյ դէմ եղած բոլոր յարձակումներուն ետին Հայերը կը գտնուին եւ թէ ի՞նչ պէտք է ընեն Թուրքերը եւ Թուրք կառավարութիւնը ասոնց դիմաց։

ՋՈՒԹԱԿ

«Ակօս», Սեպտ. 13

(1) Büyük Ermenistan Hayali ve Kars'tan Karabaga Ermeni Vahseti
A. Ali Emircan — M. Emin Gerger,
Cemre yayınları, Istanbul, 1992.

(2) Osmanlilardan Günümüze Kadar Vesikalarla Ermeni Terörünün Kaynakları,
A. Alper Gazigiray,
Gözen yayınları, Istanbul, 1982.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՅՈՎՀ. ԴՐԱՍԽԱՆԱԿԵՐՏՑԻԻ «ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ» ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

Թ. – Ժ. դարերու (898 – 929 ժամանակահատուած) Հայոց Կաթողիկոս Յովհաննէս Դրասխանակերտցիի «Հայոց Պատմութիւնը» հատորը լոյս տեսած է Երեւանի Համալսարանի Հրատարակչութեան «Ուսանողի Գրադարան» մատենաշարէն։ Գիրքը կ'ընդգրկէ հին ժամանակներէն մինչեւ 924 թուականը երկարող ժամանակաշրջանի իրադարձութիւնները։ Այս գիրքը յատուկ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ յատկապէս արաբական լուծի տակ հայ ժողովուրդին մղած ազատագրական պայքարին, ինչպէս նաեւ Հայաստանի, Աղուանքի ու Վրաստանի ընկերա–քաղաքական յարաբերութիւններու պատմութեան ուսումնասիրութեան տեսանկիւնէն։

ԿԱԹՆԱՂԲԻՒՐ – ԵՐԵՒԱՆ ՋՐԱՏԱՐԸ

Գործածութեան յանձնուած է Կաթնաղբիւր – Երեւան ինքնահոս ջրատարը։ Այս ջրատարը կը բարելաւէ մայրաքաղաքի Խորհրդային շրջանի ջուրի մատակարարումը։ Անոր շնորհիւ Երեւան կը հասնի վայրկեանը 450 լիթր ջուր եւ կ'ապահովէ տարեկան 120–130 միլիոն դրամի ելեկտրականութիւն։

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ՄԱՄԼՈՅ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1996-ի սկիզբը «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի գործադիր Վարչութիւնն ու Արեւմտեան Ամերիկայի Յանձնաժողովը կ'որոշէին կազմակերպել մարաթոն–թելեթոն մը, որուն նպատակն էր ընդլայնել Հիմնադրամի շրջանակները եւ քարոզել Ազգային Տուրքի անհրաժեշտութիւնը իբրեւ Հայաստանի, Լեռնային Ղարաբաղի եւ ամբողջ հայութեան կենսական հարցերու լուծման միջոց։ Կ'որոշուէր նաեւ 64-օրեայ մարաթոնի ընթացքին Հայաստանի, Արցախի եւ համայն Սփիւռքի տարածքին ազգային տուրքի ձեւով հաւաքուած գումարները յատկացնել Լեռնային Ղարաբաղի համար կենսական նշանակութիւն ունեցող հարցերու լուծման, որոնց շարքին՝ Ստեփանակերտ – Գորիս կեանքի ճանապարհի կառուցման։

Մարաթոնը սկսած Մարտ 24-ին Ստեփանակերտի մէջ, իր լրումին կը հասնէր Մայիս 27-ին Լոս–Անճըլըսի մէջ տեղի ունեցած 11,5 ժամուան թելեթոնով։

Մարաթոն–թելեթոնի կազմակերպման աշխատանքները յաջողութեամբ պսակելու նպատակով Արեւմտեան Ամերիկայի հայկական 30 կազմակերպութիւններ կը համախմբուէին «Հայաստան» Հիմնադրամի շուրջ։ Հայ յարանուանութեանց հոգեւոր պետերն ու եկեղեցիները, դպրոցները, աւելի քան 500 կամաւորներ, հայկական մամուլը, հեռատեսիլը եւ ձայնասփիւռը իրենց կարեւոր ներդրումը կ'ունենային թելեթոնի յաջողութեան մէջ։

Թելեթոնը իր բովանդակութեամբ, ոգիով, տարողութեամբ, ազգային տուրքին մասնակցողներու թիւով եւ խոստացուած ընդհանուր գումարով կարեւոր յաղթանակ կը նկատուէր հայրենի պետականութեան ամրապնդման, Արցախի հզորացման եւ մէկ հայրենիք, մէկ ազգութիւն գաղափարի իրագործման ուղղութեամբ։

Թելեթոնէն ետք, Հիմնադրամի Յանձնաժողովը, գրասենեակի անձնակազմը եւ կամաւորներ ողի ի բռին աշխատանք տարին թելեթոնի մասնակցողներուն անունները, խոստացած գումարները համակարգիչի մէջ ճշգիւ արձանագրելու, նամակներ ղրկելու եւ գումարները գանձելու ուղղութեամբ։ Աշխատանք՝ որ խլեց երեք ամիս եւ կը շարունակուի։

1996 Յուլիս 31-ի դրութեամբ, թելեթոնի նախնական արդիւնքները հետեւեալ պատկերը կը պարզեն.

Մասնակցողներու ընդհ. թիւ՝
10.102 ընտանիք
Իրենց խոստումը վճարած՝
7.773 ընտանիք (շուրջ 77%)
(387 ընտանիքներ կը մասնակցին 1000 եւ աւելի գումարներով։
9715 ընտանիքներ կը մասնակցին 1 – 999 տոլարով)։
Խոստացուած ընդհանուր գումար՝
5.782.432,75 տոլար

ԺԱՄԿԷՏՈՎ ԽՈՍՏԱՑՈՒԱԾ ՄԵԾ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐ

Ճան Վարդան	1.600.000 տոլար
Շէնք մը՝ որ դրուած է վաճառքի եւ որուն մուտքը նախատեսուած է Դեկտ.-ին։	
Վահան Շամլեան	500.000 տոլար
Գանձումը նախատեսուած է Սեպտեմբերի վերջը	
Յովնանեան Եղբայրներ	500.000 տոլար
Գանձումը նախատեսուած է Դեկտեմբերին	
Քոքի Շիրվանեան	300.000 տոլար
10.000 բաժնեթուղթ՝ որուն գանձումը նախատեսուած է Նոյեմբերի կէսին	
Արմինիըն Ալիընս	200.000 տոլար
Գանձումը նախատեսուած է Սեպտեմբերի վերջը	
Գումար՝	3.100.000 տոլար

ԱՌԱՆՑ ԺԱՄԿԷՏԻ ԽՈՍՏԱՑՈՒԱԾ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐ 2.682.432,75 տոլար

Խոստացուած ընդհանուր գումար՝
5.782.432,75 տոլար

Մինչեւ Յուլիս 31 գանձուած գումարներ՝ 1.505.459,49 տոլար
Օգոստոս ամսուն գանձուած գումարներ՝ 182.907,76 տոլար

Գանձուած ընդհ. գումար՝ 1.688.367,25 տոլար
(Կը կազմէ առանց ժամկէտի խոստացուած գումարներու 68,5%-ը)։

Լինսի Հիմնարկէն մինչեւ Յուլիս 31 գանձուած գումարի համապատասխան բաժինը ստացուած է 1.505.459,49 տոլար։

Մինչեւ Օգոստոս 31 գանձուած ընդհ՝ գումար՝ 3.193.826,74 տոլար։

ԹԵԼԵԹՈՆԻ ԸՆԴՀ. ԾԱԽՔԵՐ՝ շուրջ 400.000 տոլար, (ընդհանուր խոստումներու շուրջ 6%-ը, իսկ 3%-ը՝ Լինսի Հիմնարկի կրկնապատկումը նկատի առած)։

Ստեփանակերտ – Գորիս ճանապարհաշինութեան հաշւոյն առ այսօր Երեւան փոխանցուած՝
2.680.459,49 տոլար։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ՝
50 North La Cienega Boulevard,
Suite 203, Beverly Hills, California 90211
Tél.: 310-657-1164 — Fax: 310-657-1184.

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896–1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Այդ տեսակցութենէն ետք առաջին անգամ ըլլալով Իւսիֆեանը տեսայ Արշակունի Պատրիարքին ընտրութեան օրը Գումգաբուի Մայր եկեղեցին։ Կովկասէն կու գար Եւրոպա երթալու համար, ուր կանխէլ վերաբուժական գործողութիւն մը պիտի կրէր։ Բարեկամաբար տեսնըւեցանք իրարու հետ, բայց միջոց չեղաւ իրեն հարցնելու թէ արդեօք ամերիկեան այն թերթին պատմութիւնը իր գիտակցութեա՞մբ գրուած է։

Իրողութիւնը խեղաթիւրել մարդ մը պատռելու համար՝ կարծեմ շատ սովորական միջոց մըն է, որ ափսո՛ս, անխղճահարութեամբ ի գործ կը դրուի յաճախ մեր յեղափոխական մամուլին մէջ։

Այդ տեսակցութենէն ետքն էր որ Արփիար դաշունահար եղաւ Թաքսիմի ճամբուն վրայ։

Մեր տունը Բանկալթիի չիտակ ճամբուն վրայ, Տամ տը Սիոնի վարժարանին քով, հազիւ երկու քայլ հեռու էր Արփիարեանի բնակարանէն։

Դեռ սեղանին վրայ էի՝ երբ Արփիարի եղբօրորդին Փիլիկը, այն ատեն տասը տարեկան նիհար ու տժգոյն տղեկ մը, եկաւ իմաց տալու չարաչուք դէպքը։

Իսկոյն վազեցի իրենց տունը։ Գետնայարկը երկու սենեակ կար, մին բակին աջ կողմը եւ միւսը դէմը։ Աջ կողմի սենեակին մէջ տեսայ Տիգրան Արփիարեանը, որ խըխա մը հագած ու բազմոցին վրայ ծալապատիկ նստած մանկալի մը առջեւ անընդհատ ետեւ առաջ կը շարժէր մըտմըտալով։ Կարծես թէ ինքն էր վիրաւորեալը։

Իսկ Արփիար դէմի սենեակը, բազմոցին վրայ երկնցած էր անշարժ, տոքթ. Մախոխեան, զոր կանչած էին Տոքթ. Զօհրապէն յետոյ, սենեակին մէջն էր տակաւին ու զանազան հրահանգներ կու տար տանտիկնոջ՝ տիկին Փէմպէ Սանճաքճեանի՝ որուն վարձակալն էր Արփիար եւ որ աննման անձնուիրութեամբ մը խնամեց վիրաւորը մինչեւ վերջը։

Տոքթորը որ Արփիարի հիացող մըն էր ու մտերիմ բարեկամը, ինչպէս նաեւ Հայրենիքի աշխատակիցը, շատ մտատանջ կը թուէր։

– Կեանքը վտանգի մէ՞ջ է, հարցուցի երբ սենեակէն դուրս ելաւ։

– Ստինքին տակ վէրք մը ունի որ բաւական վտանգաւոր է, պատասխանեց. եթէ տենդ ունենայ կրնայ աղէտաւոր ըլլալ։

– Ինք գիտէ՞ իր վիճակին ծանրութիւնը։

– Ցայտնեցի իրեն՝ որովհետեւ գիս ըստիպեց ճշմարտութիւնը խօսելու...։

Ցետոյ մօտեցայ Արփիարին ու համբուրեցանք։

Իր գունատ դէմքը ա՛լ աւելի տժգունած էր, բայց աչքերը սովորականին պէս կը պճլտային չարաճճիօրէն։

– Շահնազարը անմիջապէս, պէտք է գտնես ու բերես, ըսաւ ինծի... կարելի է կը մեռնիմ՝ խօսելիքներ ունիմ իրեն։

– Բայց մեռնելու երեւոյթ չունիս, ըսի խնդալով։

– Մախոխեանը տակաւին վստահ չէ, պատասխանեց, եւ ես կ'ուզեմ գործերս կարգադրել, չո՛ւ գնա՛ գինքը փնտռէ՛... կամաց մը իմացո՛ւր իրեն զարնուած ըլլալս եւ ա՛ռ գինքը հոս բեր։

Քառորդ ժամ ետքը Թօքաթլեանն էի ուր վստահ էի թէ պիտի գտնէի Շահնազարը։

Արդարեւ սեղանի մը քով նստած՝ լրագիր կը կարդար։ Խնդալով մօտեցայ իրեն։

– Հանեցա՞ր Արփիարին ըրածը, ըսի։

– Ի՞նչ, հարցուց։

– Իր վրայ խօսեցնելու համար Դաշնակցականի մը վիրաւորել տուեր է ինքզինքը...

Շահնազար կարեւորութիւն չտուաւ ըսածիս, կարծելով որ կատակ կ'ընեմ։

– Իրաւ կ'ըսեմ, շարունակեցի, դանակի երեք հարուած, որոնց մին բաւական ծանրըկեկ, ե՛լ, իրեն երթանք, քեզ կ'ուզէ կոր... կատակը պիտի ընէ։

Շահնազար զգաց որ բան մը կայ։

– Զարկի՞ն, գոչեց։

– Այո՛, պատասխանեցի կամաց մը, բայց շատ թեթեւ է վէրքը։

Իսկոյն կառք մը նստեցանք ու վերադարձանք Արփիարին քով որ ամենայն հանդարտութեամբ իր «կտակ»ը ըրաւ Շահնազարին, կտակ մը որ կուսակցական կարգ մը տնօրինութիւններէ անդին չէր անցներ։

Մինչեւ առտու իր քովը անցուցինք եւ տենդը, որմէ կը վախնային բժիշկները, չեկաւ ու հետեւեալ օր վիրաւորը աւելի կազդուրուած էր։

Լեւոն Բաշալեան՝ որ Սկիւտար կը բնակէր, առտուն միայն իմացաւ իրողութիւնը եւ վազն ի վազ փութաց իր սիրականին քով։

Հայրենիքի մահափորձը ծանուց Դեկտ. 27, Չորեքշաբթի օրուան իր թիւին մէջ, Շահնազարի գրչէն ելած հետեւեալ յօդուածով որ պատճառ եղաւ թերթին անպայման խափանման։

ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՓՈՐՁ ՄԸ

«Երկուշաբթի իրիկուն, ժամը 2-ին մօտ, Արփիար էֆէնտի Արփիարեան Հայրենիքի խմբագրատունէն մեկնելով իր տունը կ'երթար Բանկալթի, երբ Թաքսիմի զօրանոցին առջին հասնելուն, մարդ մը որ ետեւէն կու գար, մէկ ձեռքը Արփիար էֆէնտիին ուսին վրայ կը դնէ ու միւսովը դաշոյն մը կ'ուղղէ անոր կուրծքին։ Արփիարեան էֆէնտի կը փորձէ ինքզինք ոճրագործին ձեռքէն ազատել, այդ միջոցին երեք հարուած կը ստանայ մինչ իր հովանոցովը անոր գլխուն կը զարնէր։

(Շար. 5)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. – Պ. Գեղամ Նիկողոսեան 100 Ֆր.:

Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Փափազեան 100 Ֆր.:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

POUR LA 20EME ANNEE CONSECUTIVE
LA M.C.A. FAIT SA RENTREE

LANGUE ARMENIENNE:
Eveil au langage — cours d'arménien
Préparation arménien BAC 97 —
Préparation arménien BAC 98
Conversation adultes

EVEIL A L'IDENTITE ET A LA CULTURE ARMENIENNE:
Cours de culture arménienne
Atelier créations pédagogiques
Heure du conte

MUSIQUE (sur la liste d'attente):
Piano — Violon — Guitare
Solfège

EXPRESSIONS — DANSE:
Danse traditionnelle mixte
Danse traditionnelle — garçons
Danse académique arménienne - filles
Gymnastique douce

ARTS PLASTIQUES:
Atelier dessin

RADIO:
Emissions sur AYP FM

LECTURES:
Bibliothèque - Diffusion livres.

INSCRIPTIONS:
Mercredi 25 Septembre de 16h à 19h.

RENTREE:
Mercredi 2 Octobre.

1976 — 1996
20ème Anniversaire de la Maison de la Culture Arménienne

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville,
Tél.: 43 76 55 89 — Fax: 43 78 66 64

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԻՈՐ ԾՆՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ՆՈՐԱՄՈՒԾ ՆՇԱՆՆԵՐ,
ԱՐԱԳ ՑԱՆՁՆՈՒՄ

Տպւոյն վրայ ձրի խաբարով

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Վերժին Տէմիրճեան եւ զաւակները՝ Ժան-Վարդան եւ Նաթալի, Տիկին Գայեանէ Տէմիրճեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ, հեռաձայնով թէ գրաւոր մասնակից եղան իրենց սուգին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ զաւկին՝

ԱԼՊԷՐ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆԻ

յանկարծական մահուան առթիւ: Մասնաւոր շնորհակալութիւններ Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակ Գիւտ Արք.ի, Փարիզի եկեղեցւոյ կրօնական Ընկերակցութեան Ներկայացուցչական Ժողովին, վարչական Խորհուրդին, կղերական դասուն, Խաժեան Սանուց Միութեան, ԻՒՔՖԱՖ-ին եւ ԺԱՖ-ին:

REPAS ANNUEL

La Croix Bleue des Arméniens de France
Section « S e v a n » de Vienne
organise son *R E P A S A N N U E L*
le Dimanche 6 Octobre à 12 heures
à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne :
9, rue du Cirque

Venez très nombreux pour se retrouver ensemble autour d'un bon repas et admirer les danses des enfants de l'Ecole Arménienne de Vienne.

R é s e r v a t i o n s :
Salon Michel: Tél.: 74 85 12 69;
M.C.A.: Tél.: 74 53 43 80.
—— *Participation* : 80 F. ——

Rentrée Scolaire

C'EST LA RENTREE!

L'école arménienne de la **Croix Bleue de Décines** et de la **Maison de la Culture de Décines** débutera le **25 Septembre à partir de 14h.**

Une journée d'inscription est prévue pour le Samedi **21 Septembre** à la M.C.A. de Décines.

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբը նոր երգիչ-երգչուհիներ կ՚ընդունի 1996-97 տարեշրջանին համար, մինչեւ Սեպտեմբեր 30:

Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի հեռաձայնել ամէն օր 91 77 84 70 թիւին, առաւօտները ժամը 9.30-էն մինչեւ 12:

INFORMATIONS CULTURELLES

Autour de l'Exposition
ARMENIE
entre Orient et Occident

Mercredi 25 Septembre à 18 heures 30

L'ART ARMENIEN

CONFERENCE
de **Jean-Michel THIERRY**
Chargé de Conférences sur les arts transcaucasiens,
EPHE-Sorbonne

Auditorium de la Galerie Colbert
(2, rue Vivienne - 6, rue des Petits-Champs Paris 2ème).

—— *Entrée libre* ——

FRANCE - CULTURE
FM 93.5

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 25, ժամը 8.15-էն 8.30 Հայաստանի շուրջ կ՚արտայայտուի Անահիտ Տէր-Մինասեան:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ — COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ	PROGRAMME PÉDAGOGIQUE
• Մանկապարտէզ 3 դասարան 3-էն 6 տարեկան հայերէն լեզու, պար, երգ, խամաճիկ, ձեռային աշխատանք:	• Maternelle 3 niveaux : Initiation à la langue arménienne. Enfants de 3 à 6 ans : Marionettes, travaux manuels, danse.
• Նախակրթարան 4 դասարան 7-էն 12 տարեկան հայերէն լեզու, թատրոն, պար, ձեռային աշխատանք:	• Primaire-collège 4 niveaux : langue et civilisation arménienne Enfants de 7 à 12 ans : Théâtre, danse.
• Նախատեսուած է պաք.-ի նախապատրաստական մակարդակ 13-էն 15 տարեկան:	• Niveau pré-bac : prévu cette année pour les élèves de 13 à 15 ans
• Իւրաքանչիւր դասարան՝ ֆրանսախօս եւ հայախօս խումբերու ենթաբաժանում:	• Répartition des élèves par groupes arménophones et francophones.
• Դպրոցը բաց է Չորեքշաբթի՝ 9.30-էն 16.00 Շաբաթ՝ 9.30-էն 17.00 նաեւ՝ դպրոցական արձակուրդներու ընթացքին:	• L'école est ouverte Mercredi de 9h30 à 16h00 Samedi de 9h30 à 17h00 y compris les vacances scolaires.

26, RUE TROYON - 92310 SÈVRES
POUR TOUS RENSEIGNEMENTS S'ADRESSER
COLLÈGE - TEL 45 34 68 28
MME. NADINE TARPINIAN - TEL 47 50 29 04

l'UGAB - MARSEILLE

vous propose ses activités pour l'ANNEE 1996 - 97

— Cours d'Arménien
+de 15 ans — Lundi 20h à 22h.
avec la méthode audiovisuelle pour les non-arménophones de Mme *Hilda Kalfayan-Panossian.*

— Cours de Théâtre
+de 12 ans — Mardi 20h à 22h.

— Centre du Mercredi
De 4 à 12 ans — Mercredi 9h à 17h
Activités manuelles, culturelles, sorties, etc...

— Cours de Peinture
Jeunes et adultes — Vendredi 14h à 18h.

— Cours de Danse traditionnelle arménienne
Jeunes et adultes — Vendredi à partir de 21 h.

— Cours de Musique
Piano - Solfège - Chant
Pour tous — Samedi — heure à définir.

— Cours de Cuisine
3ème Mardi du mois
Adultes — 14h à 17h30.

Toutes les activités se dérouleront d'Octobre à Juin.
Renseignements et inscriptions au :
91 22 10 45.
UGAB — 327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
ՓԱՐԻԶ
●
ԹԱՏՐՈՆ
«La Belle Mère d'Erevan»
Բեմադրութիւն՝
ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ
Կիրակի, Հոկտեմբեր 20,
ժամը 17.30-ին
Salle Cortot
78, rue Cardinet, Paris 17e
—— Métro: Malesherbes ——
Réservations :
Tél.: 48 78 76 88 / 42 29 10 24

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան («Միութիւն») Կեդր. Վարչական Ժողովը ներկայիւս կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 79-րդ Ընդհանուր Ժողովը պիտի գումարուի 1996, Շաբաթ, Նոյեմբեր 16, առաւօտեան ժամը 10-ին, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Կեդրոնին մէջ 2495 E. Mountain St., Փասատինա, Գալիֆորնիա, ԱՄՆ.:

Սոյնը 79-րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է: Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձամբ ներկայ գտնուին Ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ 1996, Հոկտեմբեր 15 իրենց փոխանորդագրերը, - Հիմնական կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, - յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով. -

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
31 West 52nd Street
New York, N.Y. 10019-6118.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1. -- Ներկայացում եւ վաւերացում 1994 եւ 1995 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին:
2. -- Ներկայացում եւ վաւերացում 1994 եւ 1995 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին:
3. -- Ընտրութիւն Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու:
4. -- Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը:
5. -- Նկատառում եւ գործադրում վերոնշեալներուն հետ առընչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ Ժողովին ուշադրութեան բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին ըստ պատշաճի արծարծուող հարցերու:
6. -- Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու:

Ի Դիմաց
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

ԼՈՒԻԶ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՍԻՄՈՆ
Նախագահ

ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սեւան - Կոմիտաս երգչախումբի վարչութիւնը կը խնդրէ նկատի առնել իր յառաջիկայ համերգը որ տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ, Նոյեմբեր 30-ին, փարիզի Opéra Comique — Salle Favart-ի մէջ:

Ցայտագիրը յատկացուած է կանաչեանի եւ Ափրիկեանի գործերուն:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24
MARDI
24 SEPTEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.946 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.946

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԱԾ

ԿԱՐԷՆ ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ ԽՕՍՔԸ Ի ՆՊԱՍՏ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 21-Ի ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 5-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Երկուշաբթի առտու, Սեպտեմբեր 23-ին, պարզ է վերջնական արդիւնքներ չըրուին, ոչ իսկ ճշգրիտ թիւեր։

2 միլիոն 200 հազար Հայեր հրաւիրուած էին քուէարկելու։ Ըստ առաջին տուեալներու (Երեւանի ժամով՝ 3) մասնակցողներու համեմատութիւնը 57%-ի շուրջ եղած է եւ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան վերընտրուած է 58%-էն 60%-ի համեմատութեամբ։

Քուէարկութիւն տեղի կ'ունենար նաեւ արտասահմանի դեսպանատուները, Կիրակի, Սեպտեմբեր 22-ին։ Փարիզի դեսպանատունը քուէարկողներու թիւը եղած է 53, ասոնցմէ 38-ը իրենց ձայնը տուած են Լ. Տէր-Պետրոսեանի, 11-ը՝ Վազգէն Մանուկեանի, 1-ը՝ Աշոտ Մանուչարեանի եւ 3-ը՝ ոչ ոքի։

Անկախութեան 5-րդ տարեդարձի առթիւ (Սեպտեմբեր 21) երեւանեան մամուլը լայնօրէն տիրապետուած է յաջորդ օրուան նախագահական ընտրութեան նիւթով։ Այդ մամուլին առաջին էջերուն մէջ տեղ գտած են զանազան յայտարարութիւններ, ուղերձներ, վերջին նախահաւաքներու անդրադարձներ։

«Հայաստանի Հանրապետութիւն»ը առաջին էջին ճակատը զետեղած է նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի անկախութեան 5-րդ տարեդարձի շնորհաւորութիւնը ուր կ'ըսուի. «Համայն Հայութեանը, մեր ողջ ազգին շնորհաւորում եմ Հայաստանի Անկախ Հանրապետութեան 5-րդ տարեդարձի առթիւ։ Թող ոչ ոք չկասկածի՝ նահատակների արիւնով ձեռք բերուած այս անկախութիւնը մենք երբեք չենք կորցնի։ Այս անգամ մենք անկախութիւնը նուաճել ենք յաւերժ պահելու համար»։

Անմիջապէս տակը, Լ. Տէր-Պետրոսեանի 1991 Հոկտեմբերին նախագահ ընտրուելուն յաջորդած երդման պահուն պատկերին քով զետեղուած են հետեւեալ տողերը. – «Մենք տէր մեր երկրին։ Մենք՝ մեր կեանքի անցած հինգ հազարամեայ յաղթանակների ու պարտութիւնների հետ։ Մենք՝ միասին ու առանձին-առանձին։ Մենք ու մեր պատմութիւնը. մենք ու մեր եռագոյնը, մեր զինանշանը, օրհներգն ու Սահմանադրութիւնը, մայրաքաղաք Երեւանը։ Եւ այս մենքն է որ առաջընթաց կայունութեամբ կանգնում է յաղթանակ երբ այսօր ընտրում ես վաղուայ ժամանակը, երբ հաւատարմեակների հետ ես ժամադրում ազգային։ Մինչեւ 2001 թուականը...»։

Նախընտրական վերջին օրերու ելոյթներէն առաջինը նախագահին կը պատկանի. ան Սեպտեմբեր 20-ին խօսելով հեռատեսիլէն զգուշացուցած է ընտրողները յատկապէս Վ. Մանուկեանի յաջողութեան հեռանկարէն, ըսելով որ այդ պարագային պիտի տուժեն արտաքին յարաբերութիւնները, ուժանիւթի, արտասահմանեան վարկերու, Ղարաբաղի, ներքին կայունութեան, տնտեսական մարզերը։ Ապա հակադրած է իր ընտրութեան Հայաստանը ուր «դեռեւս կը լինի դժուար կեանք, բայց բարելաւման միտումներով եւ խաղաղութեան, կայունութեան ու անվտանգութեան պայմաններում»։ Նախագահը աւելցուցած է նաեւ թէ իր բոլոր քաղաքական կանխատեսումները մինչեւ հիմա մեծ մասով իրականացած են ու ինք «մազաչափ» չի կասկածիր որ կ'իրականանայ նաեւ այս կանխատեսումը եթէ իր ահազանգը չըլսուի։

Նոյն օրը հեռատեսիլէն ելոյթ ունեցած է նաեւ Գարեգին Ա. որուն խօսքին կ'անդրադառնայ «Ազգ»ը։ Մեծապէս գնահատելով անկախութեան առաջին հինգ տարիները, ան ըսած է. «ես զգում եմ պատմական իմ հայեցողութեամբ որ մեր ամբողջ Հայոց Պատմութեան մէջ այս հինգ տարիները եղան մի շքեղ իրագործում, մի նոր շրջան, որը իմ համոզումով, պատմութեան մէջ պիտի արձանագրուի ոսկեղէն տառերով»։ Ապա այս յաջողութեան մէջ գլխաւոր դերը վերագրելով նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի, ան բաւական բացայայտ կերպով յայտնած է իր նախընտրութիւնն ալ Սեպտեմբեր 22-ի քուէարկութեան համար։

Նախընտրութիւններու ամէնէն հետաքրքրական ու բաւական անակնկալ արտայայտութիւնը կը պատկանի խորհ. շրջանի քաղաքական ծանօթ ղեկավար Կարէն Դեմիրճեանի. ան Համայնավար կուսակցութեան առաջին քարտուղարն էր, իսկ ներկայիս տնօրէնն է «Հայէլեկտրամեքենայ» հիմնարկին։ «Առաւօտ»ի առաջին էջը տեղ գտած հարցազրոյցը առիթ եղած է որ Կ. Դեմիրճեան արժեւորէ երկրին վիճակը. ան արտաքին քաղաքականութեան գլխաւոր հարցը կը նկատէ Ղարաբաղի խնդիրը որուն «լուծման այս պատասխանատու պահը մեր ժողովուրդը իրաւունք չունի կորցնելու։ ...Այս հարցում չկայ իշխանութիւն եւ ընդդիմութիւն։ Սա համազգային խնդիր է եւ ամբողջ ազգը պէտք է միաւորուած պաշտպանի այս հարցը լուծել կամեցողին։ Իսկ լուծումը մէկն է՝ Ղարաբաղի անկախութիւնը, նրա երաշխաւորուած անվտանգութիւնը։ Յետագայի հարց է՝ մեր կազմո՞ւմ, թէ մեզնից անկախ»։ Ապա ան կարեւորագոյն այս հարցին մէջ կը վաւերացնէ Լ. Տէր-Պետրոսեանի գործունէութիւնը, ըսելով. «ես չեմ կարծում թէ նախագահը այս հարցում սխալ ուղի է բռնել եւ կարող է սխալ ճանապարհով գնալ»։

Երբ հարց տրուած է թէ ի՞նչպէս կ'արժեւորէ Լ. Տէր-Պետրոսեանի ընտրուելու հաւանականութիւնը, Կ. Դեմիրճեան պատասխանած է «բարձր»։ Յետոյ բացատրելով իր գնահատումը, շեշտած է Լ. Տէր-Պետրոսեանի ընտրական «իրատեսական, համապարփակ» ծրագիրը, տարբեր ոլորտներու մէջ կացութիւնը բարելաւելու, ընկերային հարցերը կարելի չափով արագօրէն լուծելու կարողութիւնը, հինգ տարուան փորձառութիւնը եւ ճիշդ եզրայանգումները։

Լ. Տէր-Պետրոսեանի յաղթանակին ցանկութեան այս ու նման արտայայտութիւններու քով, կան ընդդիմութեան ջատագով էջեր ալ. անոնցմէ է «Լրագիր»ի «Ընդդիմութիւնը չի կասկածում իր յաղթանակին» խորագրուած գրութիւնը, որ կ'արձագանգէ ընդդիմութեան ճակատի միացեալ թեկնածու Վ. Մանուկեանի Սեպտեմբեր 20-ի հանրահաւաքին։ Հոն անոր ի նպաստ ելոյթներ ունեցած է Պ. Հայրիկեան որուն քննադատութենէն բաժին մըն ալ առած է Շ. Ազնաւուր որ «տեղեակ չի եղել որ հրաւիրուած է զարդարելու Լ. Տէր-Պետրոսեանի շքախումբը»...։ Այլ խօսք առնողներ ալ բազմութիւնը հրաւիրած են քուէարկելու ի նպաստ Վ. Մանուկեանի, շեշտելով աղէտի գօտիին, թոշակառուներու, աշխատողներու ակնկալութիւնները։

Նախագահական ընտրութեան նախօրեակին, Սեպտեմբեր 21-ին, Հայաստան կը տօնէր իր անկախութեան 5-րդ տարեդարձը։ Այդ առթիւ, արտասահմանէն ալ բազմաթիւ հիւրեր ժամանած էին, ինչպէս Ազնաւուր որ երկու յաջորդական համերգներ ալ կու տար Երեւանի օփերան, որ ծայրէ ծայր լեցուն էր։ Համերգը ուղղակի կը սփռուէր նոյն ժամանակ հեռատեսիլէն։ Համերգի աւարտին, Ազնաւուր կարճ ելոյթ մըն ալ կ'ունենար իր ուրախութիւնը յայտնելով որ տարուէ տարի Հայաստանի վիճակը բարելաւուած կը տեսնէ, իր յաջորդական այցելութիւններու ընթացքին։ Իրեն կ'ընկերանային Հ. Ռաֆայէլ Անտոնեան, Լեւոն Սայեան եւ հեռատեսիլի խումբ մը, գլխաւորութեամբ Միրէյլ Տիմայի որ ժապաւէն մը կը պատրաստէ «Ազնաւուր Հայաստանի մէջ»։

Երեւանի քաղաքապետը՝ Աշոտ Միրզոյեան «Երեւանի պատուաւոր քաղաքացի»ի վկայագիր շնորհած է Շառլ Ազնաւուրի։

Շաբաթ առաւօտ, Հանրապետութեան հրապարակէն կը սկսէր խորապէս տպաւորիչ տողանցք մը, առաջին անգամ ըլլալով պետական տողանցք մը։ Սպիտակ կառքի մը մէջ, Պաշտպանութեան նախարարը՝ Վազգէն Սարգսեան, ոտքի, իր ողջոյնի խօսքերը կ'ըսէր, ապա կը ժամանէր նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան։ Տողանցքը վերջ կը գտնէր վեթերաններու ջոկատով, բոլոր անոնց որոնք կռուած են խորհրդային բանակին մէջ եւ արժանացած բազմաթիւ շքանշաններու։

Ժամը 13-ին, ընդունելութիւն մը տեղի կ'ունենար նախագահական պալատին մէջ (համալիրը տրամադրուած ըլլալով ճատրակի ողիմպիականներուն)։ Հաւանաբար յաջորդ օրուան ընտրութիւնը պատճառ էր որ Լ. Տէր-Պետրոսեան ելոյթ չունենայ։

Անկախութեան 5-րդ տարեդարձին առթիւ, նախագահներ Ժ. Շիրաք, Բ. Ելցին եւ շատ ուրիշներ, շնորհաւորական հեռագիր ղրկած են Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի։

Հայաստանէն դուրս, արտասահմանի դեսպանատուներու մէջ ալ տօնուեցաւ անկախութեան հնգամեակը։

Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 20-ին, ճոխ հիւրասիրութիւն մը տեղի ունեցաւ Փարիզի դեսպանատունը, ուր Պ. Վիգէն Չիտէչեան ընդունեցաւ խուռներամ բազմութիւն մը, ուր կային քաղաքական դէմքեր (նախարար Է. Ռաու, երեսփոխան-քաղաքապետ Փ. Տէվէճեան, բազմաթիւ այլ երեսփոխաններ, ծերակուտական, քաղաքապետ), ինչպէս նաեւ դիւանագիտական մարմիններու ներկայացուցիչներ, հայ յարանուանութեանց պետեր, կազմակերպութեանց, միութիւններու, մամուլի ներկայացուցիչներ, նաեւ գաւառէն։ Ընդունելութեան ընթացքին, քովընտի սենեակի մը մէջ, դասական երաժշտութեան նուագահանդէս մը կը տրուէր։

Անկախութեան տարեդարձին եւ նախագահական ընտրութիւններուն առթիւ, ֆրանսական մետիաներն ալ արձագանգներ տուին։ Յիշենք, ի մէջ այլոց, Ֆրանս – Գիւլթիւռ, Սեպտ. 20-ին, Արթէ Սեպտ. 22-ին, էՌ – էՖ – Ի, Սեպտ. 23-ին, ինչպէս նաեւ գրաւոր մամուլը, որմէ հատուածներ կու տանք առանձին։ Անդրադարձներ ունէին նաեւ, Սեպտ. 23-ին, Ինթէրնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւն, Ֆայնէնշիըլ Թայմզ, Ֆիկառօ եւլն.։

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(21 Septembre)

LA CAMPAGNE BULLDOZER DU PRESIDENT ARMENIEN

Աննի Դաստակեանի ստորագրութիւնը կը կրէ այս թղթակցութիւնը որ լոյս տեսած է թերթին 7-րդ էջին վրայ, իսկ երկու էջ առաջ սա խորագրով է

LE «TSAR» ARMENIEN VERS UN DEUXIEME MANDAT

որ Լիպերասիոն կը ծանուցանէ յօդուածը։

Գրութիւնը աւելի բացասական քան դրական տողեր կը պարունակէ Լ. Տէր-Պետրոսեանի մասին, թէեւ սկիզբը յօդուածագիրը կը հաստատէ որ երկիրը պատերազմի մէջ չէ, Իրանի եւ Վրաստանի ճամբաները բաց են, ելեկտրականութիւն կայ ամբողջ օրը եւ փողոցները եռուն կեանք կը տիրէ։ Ապա, շարքը կայ բացասական երեւոյթներու, ինչպէս մօտ մէկ միլիոն Հայերու արտագաղթը, մաֆիայի տիրապետութիւնը եւ իշխանութեան ամբողջական խզումը բնակչութեան հետ։ Ա. Դաստակեան կ'ըսէ թէ Լ. Տէր-Պետրոսեան լայն միջոցներ օգտագործած է եւ թէ երեք ընդդիմադիրները նոյն միջոցները չեն ունեցած։ Կ'արձագանգէ Լ. Տէր-Պետրոսեանի վերջին հանրաժողովին որ օգտակար եղած է Վազգէն Մանուկեանի. ան կրցած է հաւաքուած բազմութեան իր ծրագիրը բաշխել։ Ազնաւուրի ներկայութիւնն ալ կը նկատուի նպաստաւոր ազդակ մը Լ. Տէր-Պետրոսեանի ընտրապայքարին համար։

«LE FIGARO»

(21 Septembre)

CINQ ANS APRES L'INDEPENDANCE, PREMIERE PRESIDENTIELLE EN ARMENIE POST-SOVIETIQUE

Խորագիրը, անշուշտ, սխալ է քանի որ առաջին ընտրութիւնը չէ։ Իսկէն տը Շիքոֆ կարճ անդրադարձ մը ունի ուր կ'ըսէ թէ Լ. Տէր-Պետրոսեան իր ընտրապայքարը կեդրոնացուցած է երկու թեմաներու վրայ՝ կայունութիւն եւ բարենորոգումներու շարունակութիւն եւ թէ իր մրցակիցը կը խոստանայ աշխատավարձերը բարձրացնել (այժմ՝ 7 տոլար է ամսական) եւ արագացնել սեփականաշնորհումը։ Հաւաստի հարցախոյզներ չկան, կը գրէ, եւ դէտերը կը խուսափին նախատեսութիւններ ընելէ։ Վ. Մանուկեանի խոստումները կը հրապուրեն զըր-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԱՊԱԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԺԱՆԹԻՆԱՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՄՕՏ

Ա.

Ապակուսակցականութիւնը հայկական երեւոյթ մը չէ:

Միջազգային քաղաքական կեանքի մէջ՝ կուսակցութիւնները ընդհանրապէս կը զիմադրուեն բազմապիսի տագնապներ, ղեկավարական, հեղինակային, գաղափարախօսական, տարախոհական, եւլն.: Այսուհանդերձ, ապակուսակցականութիւնը, ինչպէս եւ հակակուսակցականութիւնը այնքան մահացու չեն պետական իրաւակարգի մէջ գործող կուսակցութիւններու համար, որքան արտահայրենիք կուսակցութիւններու, որոնք զուրկ են սեփական հողի, պետականութեան ու ժողովրդային զանգուածներու ընձեռած հետանկարային հնարաւորութիւններէն: Մընաց որ սփիւռք մը քաղաքական ի՞նչ բեմ կրնայ ընծայել կուսակցութեան մը, որ ի բնէ նախասահմանուած է կառավարական ղեկավարութեան, իշխանութեան:

Արդ, ապակուսակցականութեան աճումին համար շատ աւելի ծաւալուն եւ ներգործօն ենթահող ունին սփիւռքահայ գաղութները: Իսկ ապակուսակցականութեան աստիճանական աճումը կ՚ենթադրէ կուսակցութիւններու համեմատական տկարացումը, գոնէ թուականօրէն (շարքային անդամներու նօսրացումով):

Արժանթինահայ գաղութին մէջ ոչ միայն ուշագրաւ եւ զգալի երեւոյթ է ապակուսակցականութիւնը նորահաս երիտասարդութեան մօտ, այլեւ կը զարգանայ յարաճուն կերպով:

Այս իրողութեան ապացոյց են հետեւեալ տուեալները.–

ա) Մեր գնահատութեամբ, արժանթինահայ համայնքի մէջ շարքային կուսակցականներու թիւը (ամէն տարիքի) չի կրնար աւելի ըլլալ քան 300 (երեք դասական կուսակցութիւնները միասին առած):

Եթէ արժանթինահայ գաղութը կը գընահատուի 80.000 մարդով(*), ուրեմն այս զանգուածին մէջ կուսակցական անհատներու համեմատութիւնը կ՚ըլլայ 0,003%:

բ) Դարձեալ մեր կողմէ 1972-ին կազմուած վիճակագրութեան մը համաձայն՝ կուսակցական անհատներու համեմատութիւնը կը կազմէր Արժանթինահայութեան 0,007%-ը, ինչ որ կը նշանակէ թէ վերջին 24 տարիներուն, կուսակցականութիւնը նահանջած է 50% համեմատութեամբ (600-էն իջած է 300-ի)(**):

գ) Համաձայն պետական մարդահամարի (1991) տուեալներուն՝ 16–25 տարեկան անհատները կը կազմեն բնակչութեան 15%-ը: Այս համեմատութիւնը եթէ կիրարկենք հայ համայնքի թուական տարողութեան, ուրեմն կ՚ունենանք 16–25 տարեկան 12.000 Հայեր: Մինչդեռ արժանթինահայ կեանքի մէջ գործող կուսակցութիւնները կրնան ներգրաւած ըլլալ առաւելագոյն 100 երիտասարդներ, ինչ որ կը կազմէ վերեւի զանգուածին (12.000) նուազ քան 1%-ը:

դ) Աւելի յատկանշական է դպրոցական շրջանաւարտներու պարագան.– Վերջին 25 տարիներուն մեր երեք (այնուհետեւ 4, այժմ 5) երկրորդականներէն շրջանաւարտ եղած են շուրջ 1000 երիտասարդ–երիտասարդուհիներ: Մեր հաշուարկումներով, այս զանգուածէն հազիւ 50 երիտասարդներ ներգրաւուած են կուսակցութիւններու մէջ, ինչ որ կը կազմէ հայ դպրոցներէ շրջանաւարտ երիտասարդութեան 5%-ը: (Փակագծի մէջ ըսենք, որ ներգրաւել չի նշանակեր պահպանել: Ասիկա այլ երեւոյթ է, որ դուրս կը մնայ մեր ուսումնասիրութեան սահմանէն):

ե) Կուսակցութեանց հովանիին տակ գործող երիտասարդական կազմակերպութիւնները, որոնք խօսքով միջավայր պէտք է ըլլային կուսակցական կազմաւորումի եւ պատրաստութեան համար, այժմ արդէն կամ դադրած են նոր ուժեր (շարքայիններ) մատակարարելէ զիրենք հովանաւորող կուսակցութեանց եւ կամ նուազագոյն մակարդակով կ՚արդարացնեն իրենց հիմնական առաքելութիւնը:

զ) Այժմու կուսակցականներու միջին տարիքը 40–50 է, եթէ ոչ աւելի:

է) Ցատկանշական պարագայ մըն է հետեւեալը.– Շարքային կուսակցականներու միայն 8%-ին զաւակները ներգրաւուած են համապատասխան կուսակցութիւններու մէջ:

Ակներեւ է որ արժանթինահայ գաղութը նահանջ կ՚արձանագրէ հայապահպանումի տարբեր կալուածներուն մէջ: Այս նահանջի ախտանշաններէն մէկն է նաեւ երիտասարդութեան ապակուսակցականացումը, այս վերջինը նկատելով հայ մարդու հանրային եւ ազգային շահագրգռութեան աստիճանական տկարացումը: Ցանձնառութենէ խուսափումը՝ ինչ որ Սփիւռքը մաշեցնող մեծագոյն մանրէն է:

Համեմատաբար այլ գաղութներու (Գալիֆորնիա, Գանատա) արժանթինահայ գաղութը՝ իր դրական թէ բացասական յատկանիշներով կը ներկայացնէ հարազատ եւ տիպարային Սփիւռքի իրավիճակը, շատ մը պատճառներով:

Նախ՝ կը գտնուի արեւմտեան աշխարհի ծայրամասը, այսինքն հաւասարապէս հեռու Հայաստանէն եւ Սփիւռքի ծանրութեան կեդրոններէն:

Երկրորդ՝ նուազագոյն 40 տարի է Արեւելքէն Հայերու տեղաշարժ չէ եղած Արժանթին, ինչպէս պատահեցաւ արեւմտեան այլ գաղութներու, ուր եւ զանգուածային հայեցիութեան ներարկում չէ եղած: Տեղին է այստեղ ընդգծել պարագայ մը.– Արժանթին, ինչպէս եւ Հարաւամերիկեան հայաշատ միւս երկիրները ընդհանրապէս անտեսուած եւ արհամարհուած են եւ չեն հրապուրած Արեւելքէն արտագաղթող Հայերը: Այս անտեսումը կարելի է տարածել նաեւ կազմակերպութիւններու մակարդակին վրայ, որոնք սկիզբէն անհրաժեշտ հոգածութիւնը ցոյց չեն տուած Հարաւամերիկեան հայ գաղութներուն:

Ցաջորդիւ՝ հարցախոյզի մը արդիւնքները:

ՊԵՏՐՈՍ ՀԱՃԵԱՆ

(*) Արժանթին ապրող Հայերուն թիւը երբեք չէ ճշդուած, եւ 80.000 ենթադրեալ թիւ մըն է, որ կը կրկնուի ընդհանրապէս, թէեւ այս մարզին մէջ հեղինակութիւն եղող լրագրող Նարսիսօ Պինայեան, հիմնուած որոշակի փաստերու վրայ, կու տայ 60.000 թիւը:

(**) Եթէ կուսակցութիւններու համեմատութիւնը հանելու համար նկատի պիտի ունենանք գաղութի գործօն անդամներու թիւը (8.000), այդ պարագային՝ համեմատութիւնները կ՚ըլլան յաջորդաբար 0,03% եւ 0,07%, իսկ արձանագրուած նահանջը կը մնայ նոյնը:

1925
ԷՋԵՐ ԳԱՂԹԱԿԱՆԻ ՄԸ ՕՐԱԳՐՈՒԹԵՆԷՆ

ՊՈԼԻՍԷՆ ՍԱՎՈՒԱ

4 – ԼԱ ՌՈՇԷԹ՝
ՍԱՐԳԻՍ ՄԻԱՅՆ «ՓԱԹՈՒԱ» ԿԸ ԽՕՍԷՐ

1925 Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 19

Առաւօտուն ելանք պանդոկէն, ուզեցինք նախաճաշ մը ընել: Մեր չարչարուած ստամոքսները քիչ մը գոհացնելու համար: Գացինք խանութ մը, կաթ հարցուցինք: Ըսին թէ հոս կաթ միայն կը ծախեն: «C’est vite fait, vous le faites bouillir !...» ըսին: Ո՞վ է հասկցեր մեր գաղթականի վիճակէն...: Ճամբորդ ենք, անօթորդ...:

Զգեցինք այդ խանութը, անցանք փողոց մը ուր նշմարեցինք փառաւոր ճաշարան մը, ներս մտանք, ըսինք, կարելի՞ է հոս նախաճաշ մը ընել: Մնացինք հոն: Ծառայող տղեկը բարի եւ հաճոյակատար էր: Հաւանաբար խղճաց մեր վրայ, զարմացաւ երբ իրեն ըսինք թէ միայն երէկ էր երբ ոտք դրինք Ֆրանսայի հողին վրայ: Զարմացաւ որ արդէն Ֆրանսերէն կը խօսինք:

Պանդոկ վերադարձանք մեր գոյքերը առնելու եւ շոգեկառք երթալու համար, պանդոկ լուր են ձգած՝ մեր ճամբորդութիւնը յետաձգուած է վաղուան, որովհետեւ անձնաթուղթերու եւ կառավարական արձանագրութեանց գործողութիւնները դեռ լիովին չեն աւարտած:

Ուրեմն օր մը եւս Մարսէյլ ենք: Պըտտեցանք քաղաքին մէջ որոշ փողոցներ: Մարդաշատ քաղաք: Լայն պողոտաներ: Ազատ երկիր: Մարդիկ ուրախ զուարթ կը շրջին:

Կէսօրին գացինք նոյն Հայուն ճաշարանը՝ ուր նախորդ իրիկուն գացած էինք: Ճաշարանը պատահմամբ հանդիպեցանք Պարոն Պօյաճեան անունով ծերունիի մը: Ինք մեզ ճանչցաւ: Հօրեղբօրս աղջկան Ֆրանսերէնի դասատու եղած է եղեր, ըսաւ թէ տասը տարի կ՚ընէ Թուրքին երկրէն ելած է: Երբ մեզ այս վիճակով տեսաւ, յուզուեցաւ ծերունին, յիշելով մեր նախկին դիրքն ու հարստութիւնը: Ըսինք իբրեւ գործաւոր եկած ենք Ֆրանսա, պայմանագրութիւն ունինք գործատիրոջ հետ, տարուան մը համար:

– Աշխարհի անհամ խաղերն են մեզ ամէնքիս համար վերապահուած – ըսաւ ծերունին, բարի ճանապարհ եւ առողջութիւն մաղթելով մեզի, հեռացաւ:

Ըսին թէ վաղը առաւօտուն անպայման կը մեկնինք Մարսէյլէն:

1925 Ուրբաթ, Նոյեմբեր 20

Ուրբաթ առաւօտ ելանք դուրս պանդոկէն: Գացինք դարձեալ նոյն ճաշարանը ուր երէկ առաւօտ խմած էինք համով կաթ մը: Նոյն ծառայող տղեկն էր, նոյն սիրալիր ծառայութիւնը: Խմեցինք կաթը, կերանք կակուղ հացիկները: Այսօր կը մեկնինք Մարսէյլէն, ըսինք տղեկին: Հարցուց՝ ո՞ւր: – Դէպի Սավուա:

Այսօր, Ուրբաթ, կէսօրին մտանք շոգեկառք, մեր ամբողջ 25 հոգինոց խումբը միասին: Ճամբան, Վալանս իջաւ մէկ մասը, միւս մասը աւելի վերջ՝ ուրիշ կայարան մը: Իւրաքանչիւր ընտանիք իր պայմանագրութեան մէջ արձանագրուած գործատունները երթալու ստիպուած է: Մենք, երեք ընտանիք մնացինք, ութ հոգի ընդամէնը: Շարունակեցինք մեր ճամբան:

Ամբողջ գիշերը ճամբորդեցինք. առաւօտեան ժամը 8.30-ին հասանք Լա Ռոշէթ (Սավուա): Յոգնեցուցիչ, երկար ճամբորդութիւն մըն էր: Ցուրտը կը մաղուէր կարծես մեր արդէն տկարացած մարմիններէն ներս. կը դողայինք:

Նախ Մարսէյլէն Վալանս 4,5 ժամ տեւեց: Վալանս մէկ ու կէս ժամ սպասեցինք գալիք շոգեկառքին որ մեզ պիտի տանէր մինչեւ Կրընոպլ: Հասանք Կրընոպլը, այդ շոգեկառքը մինչեւ հոդ կ՚երթար: Ուրեմն իջանք վար, առնելու համար Շամպէրիի շոգեկառքը: Անկէ վերջ դեռ շատ յոգնութիւն...:

Կրընոպլը – Շամպէրի գիծին վրայ է Փօն-Շառաս – Պրէտա կայարանը: Իջանք հոն. առինք գիւղական, փոքրիկ վագոններով շոգեկառք մը որ մեզ տարաւ մինչեւ մեր երթալիք գիւղը՝ Լա Ռոշէթ:

Որքա՜ն երկար եւ յոգնեցուցիչ ճամբորդութիւն այս ցուրտ ձմրան...:

1925 Շաբաթ, Նոյեմբեր 21

Առաւօտեան ժամը 8.30-ին հասանք Լա Ռոշէթ, յոգնած ու ցուրտէն թմրած: Գիւղը շատ ցուրտ կ՚ըլլայ: Սավուա Ֆրանսայի ցուրտ նահանգներէն մէկն է: Ալպեան լեռներու փէշերուն տակ նստած: Լա Ռոշէթ պզտիկ գիւղ մըն է: Քանի վայրկեանէն ոտքով կարելի է գիւղին շրջանը ընել...:

Լա Ռոշէթ մեր հասած օրը գործատիրոջ կողմէ լաւ ընդունելութիւն գտանք: Առաւօտուն նախաճաշ, կէսօրուան եւ երեկոյեան ճաշերը իր հաշւոյն: Մեզի ճաշարան առաջնորդեցին. լաւ կերանք:

Մեզի տուին մէկմէկ սենեակ ընտանիք գլուխ: Մահճակալ, աթոռ, սեղանով կահաւորուած:

Այսօր Շաբաթ, մեր առաջին օրը հոս, բնական է գործի չիջանք: Շատ յոգնած ենք: Վաղն ալ Կիրակի, կը հանգչինք: Երկուշաբթիէն պիտի սկսինք աշխատիլ:

1925 Կիրակի, Նոյեմբեր 22

Այս գիշեր լաւ քնացանք: Բաւական կազդուրուած ենք: Օրուան մէջ ելանք գիւղին մէջ պտըտելու: Մեզմէ զատ ոչ մէկ Հայ հոս: Գիւղին մէջ իմացուեր է թէ Մուլինաժի իւզինը Հայեր պիտի գան: Շուրջի գիւղերէն հայ տղեկ մը, Սարգիս անունով, Ռըլիֆի որբերէն, երբ կը լսէ թէ Հայեր պիտի գան Լա Ռոշէթ նոյն օրն իսկ եկաւ մեզ գտաւ: Հայերէնը մոռցեր է. քիչ մը Թրքերէն կը խօսի: Իսկ Ֆրանսերէն միայն տեղական՝ Սավուայի փաթուա մը կը խօսի:

Այս պայմաններով, մենք իր լեզուն չենք հասկնար, ան ալ մերը. գիրար չէր ցանք հասկնալ: Միայն սաչափը գիտ ցանք որ ան եղած է որբանոցի տղայ, ամերիկեան Ռըլիֆը իբրեւ հողագործ Ֆրանսա է ճամբած ուրիշ շատ մը որբերու հետ, որոնք ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, հոս հոն, անծանօթ գիւղերու անկիւններ ցրուած կ՚աշխատին:

Աւա՜ղ ու աւա՜ղ, ահա հայ երիտասարդութիւն մը որ յաւէտ կորսուած է Հայութեան համար: Աքսորի մէջ կորսնցուցեր է հայր ու մայր: Ըսաւ թէ դոհ է իր տիրոջմէն՝ հողագործէն, թէեւ վճարումը չնչին է:

Ըսինք տղեկին, որ երբեմն երբեմն գայ մեզ գտնէ, բայց չենք կարծեր որ իր տէրը թոյլ տայ, կրնայ ըլլալ որ վախնայ թէ իր գործաւորը տեղէն հեռացնենք:

ՀԵՐՄԻՆԷ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ

ԹՊԻՏ

ՊԱԿ-ին (ՔԱ–Կէ–Պէ) յայտնում են մի թութակի մասին, որ հայհոյում է խորհրդային իշխանութեանը: Գալիս են ՊԱԿ-ի աշխատողները.
– Թութակը կա՞յ:
– Կայ:
– Որտե՞ղ է:
– Սառնարանում:

Հանում են սառնարանից, սաղրում են, սաղրում, սակայն խորհրդային իշխանութեան հասցէին ոչ մի վատ բառ թութակը չի ասում:

ՊԱԿ-ի աշխատողները գնում են:

Թութակը լռում է:

– Այդպէս էլ գիտէի, որ քեզ միայն Սիբիրը կ՚ուղղի, – հառաչում է տէրը:

– Կարելի՞ է փղին փաթթել թերթի մէջ:

– Կարելի է, եթէ թերթում տպագրուել է Բրեժնեւի ճառը:

ՀՈԼԱՆՏԱԿԱՆ ԹԵՐԹ ՄԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հոլանտայի ամենամեծ օրաթերթը՝ NRC Handelsblad, Օգոստոս 30-ի իր շաբաթական գրական յաւելուածին մէջ հինգ մեծ սիւնակներու վրայ հրատարակած է հայկական ցեղասպանութեան նուիրուած պատկերազարդ յօդուած մը: Յօդուածին առիթն է փրոֆ. Վահագն Տատրեանի այս նիւթին մասին վերջերս հրատարակած գիրքին գրախօսականը: «Անպատիժ մնացած ցեղասպանութիւնը» խորագիրը կրող այս յօդուածին հեղինակն է Փէթէր Միքիէլսէն որ թերթին միջազգային լուրերու յատուկ բաժնին խմբագիրն է: Գրախօսականը ուշագրաւ է ոչ միայն իր ծաւալուն տարողութեամբ այլ եւ այն հանգամանքով, որ այս օրաթերթը կը նկատուի Ֆրանսական Մոնտին համարժէք եւ իբրեւ այդ լայն ընդունելութիւն գտած է Հոլանտացի մտաւորականներու եւ դիւանագիտական շրջանակներու կողմէ:

Ներկայիս նախկին Եուկոսլաւիոյ մէջ տեղի ունեցող «էթնիկ մաքրագործումը» մեկնակէտ առնելով, հեղինակը իր յօդուածը կը սկսի մատնանշելով որ այսօրուան նման ոճրային արարքները հետեւանքն են անցեալին գործուած համանման ոճիրներու անպատիժ մնալուն: Այս պատճառաւ յօդուածագիրը մանրամասնօրէն կ'անդրադառնայ հայկական ցեղասպանութեան նախորդող Ապտիւլ Համիտի շրջանի եւ Ատանայի հայկական ջարդերուն իբրեւ յատկանշական [illegible]րով անպատիժ մնացած ոճրապարտ արարքներ, որոնց համար բուն ոճրագործներուն չափ պատասխանատու են նաեւ Եւրոպայի մեծ Պետութիւնները, կ'ըսէ ան: Ըստ այս հեղինակին, Թուրքերը քաջալերուեցան այս վարքագծէն եւ օգտուելով Ա. աշխարհամարտի ընձեռած բազում առիթներէն, կիրարկեցին եւ յաջողեցուցին իրենց հայակուլ բնաջնջումի ծրագիրը: Աւելի չերկարելու համար այս կէտը, հեղինակը ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնէ Տատրեանի գիրքին 19-րդ եւ 20-րդ գլուխներուն վրայ ուր նկարագրուած եւ վերլուծուած են Իթթիհատականներու 1918-ի գարնան եւ ամրան կատարած ներխուժումները դէպի Ռուսահայաստան եւ յատկապէս 1920-ի աշնան Քէմալականներու կազմակերպած եւ Թուրք զօրավար Գարապէքիրի կողմէ գործադրութեան դրուած յարձակումը Նորաստեղծ Հայաստանի Հանրապետութեան վրայ. այս երկու զինուորական արշաւանքները յանգեցան փոքր ծաւալով ցեղասպանութեան մը Թրքական սահմաններէն դուրս, որուն նպատակն էր ամբողջացնել Թալաթի եւ իր գործակիցներուն սկսած ցեղասպանութիւնը՝ ուղղուած հայ ժողովուրդի մնացորդացին: Մէջբերումներ ընելով գիրքէն, հեղինակը կը նշէ, որ միայն Գարապէքիրի արշաւանքին ի հետեւանք, Կարսի, Գիւմրիի եւ յարակից շրջաններէն, որոնք առժամանակեայ կերպով գրաւուած էին Թուրք բանակին կողմէ 1920-21-ի ձմրան, 198.000 Հայեր զոհ գացին բնաջնջումի Թրքական ծրագրին:

Գրախօսականը կ'ընդգրկէ նաեւ կարգ մը պարբերութիւններ ուր մատնանշուած են Գերմանիոյ մեղսակցութեան հարցին առընչուող իրադրութիւններ. յատկապէս կը յիշուին դեսպան Վանկէնհայմի, ծովային կցորդ Հանս Հումանի եւ Թրքական զինեալ ուժերու Սպայակոյտի պետ՝ գերման զօրավար Ֆրից Պրոնսարթ ֆոն Շէլլէնտորֆի տխրահռչակ դերերը այս կապակցութեամբ: Թերեւս գրախօսականին ամէնէն ակնբախ եւ կարեւոր կէտը այն է, որ Հոլանտացի յօդուածագիրը կը վերարտադրէ նոյնութեամբ փրոֆ. Տատրեանի այն վարկածը, որ Ապտիւլ Համիտի շրջանի ջարդերը եւ ատոնց հետեւող ցեղասպանական արարքները Իթթիհատականներուն՝ 1909-ին և 1915-16-ին, յատուկ արտայայտութիւնն են «ջարդարարական մտայնութեան» մը, որով կը յատկանշուի օսմանեան-Թրքական պետական դրութիւնը. այդ դրութեան մէջ ջարդ եւ սպանդ, զանգուածային կոտորածներու առընթեր, միշտ եղած են ազգութիւններու եւ փոքրամասնութիւններու հետ ծագած կնճիռները եւ հակամարտութիւնները բռնութեամբ լուծելու ընդհանրացած լծակներ:

Վերջապէս գրախօսական-յօդուածը վեր կը հանէ փրոֆ. Տատրեանի եւրոպական եւ ամերիկեան արխիւներու մէջ կատարած սպառիչ պրպտումներու արժանիքը, դրուատելով այն մեթոտը, որով հայկական ցեղասպանութեան ուսումնասիրութիւնը զետեղուած է պատմական հոլովոյթի մը ծիրին մէջ, այդպէսով գործին տալով աւելի վերլուծողական քան թէ սոսկ նկարագրական բնոյթ: Գրախօսականին եզրակացութիւնը այն է, որ այս հատորը «բացառիկ գիրք»ի մը արժէքը ունի:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

[illegible]

ՄԱՔՍԻՄ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ «ԽՆՋՈՅՔԻ ՍԵՂԱՆԸ»

Արուեստագէտը ծնած է Տաշքենտ, 1962-ին եւ 1990-էն ի վեր հաստատուած է Փարիզ: Վկայուած է Տաշքենտի եւ Մոսկուայի Գեղարուեստից վարժարաններէն:

Առաջին ցուցահանդէսը մը տուած է Ուզբեկիստանի մայրաքաղաքը 1986-ին, ապա տարիներու երկայնքին նաեւ Մոսկուա, Փարիզ (1990-էն իսկ), Թոքիօ, Հոնկ-Քոնկ, Ֆրանքֆուրթ, Կանն:

Երրորդ ցուցահանդէսն է զոր կու տայ Փարիզ(*): Իր արուեստին մէջ Սութինի եւ Շակալի խառնուրդ մը կը տեսնուի:

(*) *La Table du Festin*, Galerie Flak, 8, rue des Beaux-Arts, Paris 6ème. Du 26 Septembre au 26 Octobre, du Mardi au Samedi, de 11h à 13h et de 14h30 à 19h30.

ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵՐԸ ԵՒ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԸ

Անգլիական մամուլին մէջ բուռն բողոքներու պատճառ է կառավարութեան որոշումը որ կը միտի ինքնութեան թուղթ մը գործածութեան դնելու: Եղածը, ուրիշ երկիրէ մը դիտուած, ամէնէն հասարակ կարգադրութիւնն է, բայց ատոր մէջ շատեր կը տեսնեն Ալպիոնի ուրոյն յատկանիշներուն եւ ինքնատիպութեան վերջ տալու տրամադրութիւն մը:

Ղեկավարները կ'ընդունին որ անհատական ազատութիւններու բրիտանական յարգանքին աւանդութեամբ, կարելի չէ այդ թուղթը պարտաւորիչ դարձնել. բայց եթէ ան, ինչպէս կը ներկայացուի, պիտի ծառայէ ոճրային արարքներու դէմ որպէս միջոց, գործի կը ծառայէ միայն այն ատեն երբ պարտաւորիչ ըլլայ:

Անգլիոյ Ներքին նախարարը Հուարտ կը հպարտանայ որ եւրոպականին քով յաջողած է բրիտանական դրօշակին ալ տեղ տալ: Սակայն, ատիկա մեծ ձեռքբերում մը չի նկատուիր: Եւ այս առիթով յաճախ կը յիշուի Պ. Շօն որ օր մը գրած է թէ առողջ ազգ մը այնքան քիչ գիտակցութիւնը կ'ունենայ իր ազգութեան, որքան քաջառողջ մարդ մը իր ոսկորներուն: Անգլիացիները պէտք չունին ազգային դրօշակով քարտ մը կրելու, գիտնալու համար թէ ո՛վ են իրենք:

Ներքին նախարարը քարտի երեք տարբերակ կ'առաջարկէ. առաջինը կրնայ անգլիական, եւրոպական դրօշակները, բրիտանական զօրանշանները կրել եւ որպէս կառք վարելու արտօնագիր գործածուիլ: Երկրորդը ինքնութեան պարզ թուղթ մըն է, միայն անգլիական դրօշակով. երրորդը պարզապէս ինքնաշարժ վարելու արտօնագիր մըն է ենթակային լուսանկարով որ պիտի տրուի անոնց որոնք չեն ուզեր ինքնութեան թուղթ ստանալ, կամ անոնց համար որոնք արտասահմանի մէջ կ'ապրին: Կայ տակաւին Իրլանտայի պարագան ուր կրնայ անհամաձայնութիւն ծագիլ ի տես բրիտանական խորհրդանիշներուն:

Բրիտանիան եւրոպացի իր դրացիներէն կը տարբերի անհատական իրաւունքներու ըմբռնումով: Հոն գրաւոր Սահմանադրութիւն գոյութիւն չունենալով, տարօրինակ կը թուի ինքնութեան փաստաթուղթ ներկայացնելու պարտաւորութիւնը: Ու այդ պարտաւորութիւնը այն տպաւորութիւնը կը գործէ որ ինքնութեան թուղթը պահանջուող անձը աւելի յանցաւորի դիրք մը կ'ունենայ, քան անմեղի: Այդ պարտաւորութիւնը կը նկատուի քայլ մը դէպի ոստիկանական ընկերութիւն մը: Հոն տիրող մտայնութիւնը այն է որ օրէնքը յարգող քաղաքացիները իրաւունք ունին իշխանութիւններու կողմէ անհանգստութիւն չզգալու:

Այս մօտեցումներով հաւաստի չեն նըկատուիր Ներքին նախարարին երաշխիքները թէ քարտերը պարտադիր պիտի չըլլան ու ոստիկանութիւնը իրաւունք պիտի չունենայ պահանջելու որ ներկայացուին անոնք: Կառավարութիւնը համոզուած է որ հարցին լուծումը պիտի գայ սպառողներու ուղղուած կարգադրութեամբ. օրինակ, եթէ դրամատուները, առեւտրականները, վարչարարները պահանջեն ինքնութեան փաստ մը, քարտը շուտով պարտաւորիչ պիտի ըլլայ: Ու ատկէ ետք մեծամասնութիւնը թոյլ պիտի տայ որ դրութիւնը հաստատուի, եթէ նոյնիսկ թափառականներ, լուսանցքային տիպարներ անկէ պիտի զրկուին: Յետոյ նոյն ընթացքը ցոյց պիտի տրուի անձնական տուեալներու նոյն քարտին վրայ արձանագրութեան պարագային. պիտի ըսուի թէ անձնական կեանքը պիտի յարգուի, եւլն., բայց հաւանօրէն պիտի չուշանայ օրը երբ ոճրային արարքներու եւ զեղծարարութեան դէմ պայքարը բաւարար պատճառ պիտի նկատուի քաղաքացիի մը պաշտօնական օրինաւիճակին եւ անցեալին մասին բոլոր մանրամասնութիւնները քարտին վրայ արձանագրելու համար: Ու արդէն հիմակուընէ կ'ըսուի, կը կրկնուի թէ անմեղ մարդը այս բոլորէն անհանգստանալու ոչ մէկ պատճառ ունի:

Ընդդիմութեան ճակատ կազմելու գործին մէջ ներկայի պայմանները առանձին ձգած են ժողովուրդը, քանի որ Աշխատաւորական կուսակցութիւնն ալ դէմ չի թուիր ինքնութեան քարտին, ապահովութեան մտահոգութիւններու նկատմամբ անփոյթ չնկատուելու համար:

«Ֆայնէնշըլ Թայմզ»ի մէկ յօդուածագիրը «վտանգաւոր» եւ «անխորհուրդ» կոչելով քարտը, յոյսը կը կապէ քաղաքացիներուն. անոնք եթէ պէտք եղածին չափ բազմաթիւ ըլլան մերժելու վճռակամութեամբ, ինքնութեան բրիտանական թուղթ մը երբեք գործածութեան պիտի չդրուի:

ՔԱՂՀԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

«Այս մարտնչումը կատարուած ատեն [illegible] զինուորներ կը հասնին եւ Արփիար էֆէնտի ''բան չկայ'' ըսելով կ'ուղեւորուի շիտակ իր տունը, իսկ ոճրագործը դէպի Թագսիմ վազելով աներեւոյթ կ'ըլլայ:

«Հարուածին երկուքը սրտին ուղղուած էին, բայց վրիպելով բազուկին վերի կողմին հանդիպեր են, իսկ երրորդը տրուած է աջ ծծին տակը: Իր բազմաթիւ բարեկամները ուրախութեամբ պիտի լսեն թէ կեանքը վտանգէ բոլորովին զերծ է: Յոյս ունինք թէ վէրքերը մէկ քանի օրէն կ'ապաքինին:

«Այս մարդասպանական գործին շարժառիթը մեզի գաղտնի կը մնայ: Իրաւ է թէ, վերջերս, ստացանք նամակներ որոնցմով հրաւիրուած էինք մահուան սպառնալիքի ներքեւ, այլեւս չհրատարակել պաշտօնական զեկուցումները, բայց որովհետեւ Արփիար էֆէնտի Հայրենիքի մէջ խմբագիր մըն է միայն եւ տաճկերէնի ալ բոլորովին անտեղեակ խմբագիր, որովհետեւ միւս կողմէ ալ այդ զեկուցումները Թուրք թերթերու մէջ տպուելէ, Հայ թերթերու մէջ թարգմանուելէ ետքը, 24 ժամ յետոյ Հայրենիքի մէջ կը հրատարակուէին՝ լոկ անոր արտօնատէր եւ տնօրէնին պատասխանատուութեան տակ, տեղի կայ գործին այս հանգամանքներէն հետեւցնել թէ նոյն այն մարդիկը որոնք մեզի անծանօթ շահերու մէջ, իրենք զիրենք վնասուած նկատելով Հայրենիքի գոյութեամբ, ասկէ առաջ մեծ խորհրդաւորութեամբ տնէ տուն, խանէ խան անգիտակից պատանիներ պտըտցուցին Արփիար էֆէնտիին վրայ սոսկալի զրպարտութիւններ ընելով եւ Հայրենիք մի՛ կարդաք պատուիրելով, այս անգամ ալ մէկ քարով քանի մը նպատակ մէկանց իրագործելու փափաքով, յաջողեր էին խեղճ մարդու մը ձեռքը զէնք մը դնել իրեն կարծեցնել տալով թէ օգտակար ոճիր մը գործած պիտի ըլլայ Արփիար էֆէնտին մեռցնելով:

«Երկուշաբթի գիշեր Տր. Մախոխեան, Զօհրապ եւ Էլմասեան վիրաւորեալին վէրքերը կապեցին եւ երէկ առտու հիւանդը գտան լաւ վիճակի մէջ:

«Ամէն կողմէ բարեկամներ տունը կը փութան, որոնց առաջիններէն մին եղաւ Բերայի քարոզիչ Տ. Ներսէս Վրդ. Խարախանեան»:

Այդ շրջանին մէջ այսպիսի բան մը գըրելու եւ հրատարակելու համար Յովհաննէս Շահնազար մը պէտք էր ըլլար:

Երկու օր ետքը Հայրենիք կը խափանուէր անպայման:

Մահափորձին լուրը հազիւ թէ Պոլսոյ մէջ տարածուած էր, արդարեւ ամէն կողմէ այցելուներ սկսան թափիլ Արփիարի տունը, որ կարծես ուխտատեղի մը դարձաւ: Նոյնիսկ Դաշնակցականներ կու գային այցելութեան եւ անոնց մէջ կը յիշեմ Օննիկ Դերձակեանը (Ա. Վռամեան) որ եկաւ Արփիարեանի ապացուցանելու թէ իր վրայ կատարուած մահափորձը արդարացի գործողութիւն մըն էր:

Հնչակեանները բնականաբար խորին յուզումով ու զգուշութեամբ լսեցին իրենց մեծաւորին վիրաւորուիլը: Ամէնքը բուռն կերպով վրէժխնդրութիւն կը պահանջէին, մանաւանդ Վահէ Արզուեան՝ որ կ'ուզէր տէրօրի ենթարկել մէկ քանի յայտնի Դաշնակցականներ:

Բարեբախտաբար Արփիարեան քանի մը օր ետքը բոլորովին վտանգը անցուց եւ ապաքինման ճամբուն մէջ մտաւ: Ասիկա եղաւ գլխաւոր պատճառը որ Հընչակեան կուսակցութիւնը փոխադարձ մահափորձերով չպատասխանեց իր հակառակորդին: Արդէն Արփիար բացարձակօրէն հակառակ էր փոխադարձ վրէժխնդրութեան եւ բոլոր ուժովը կը մաքառէր Վահէի ու իր գաղափարակիցներուն դէմ:

Այդ միջոցին, իրիկուն մը, Ղալաթիա, Թիւնէլ մտած միջոցիս հանդիպեցայ Վահէ Արզուեանի որ մէկէն ի մէկ ըսաւ.

– Այս իրիկուն հարուստներու դէմ ցոյց մը պիտի ընենք:

– Ի՞նչ ցոյց հարցուցի:

– Տիգրան Գարակէօզեանը տէօրի պիտի ենթարկուի:

– Արփիարը գիտէ՞:

– Ոչ՛, հիմա իրեն պիտի երթայի իմաց տալու, պատասխանեց Վահէ, բայց քանի որ քեզ տեսայ ա՛լ ես չեմ ուզեր երթալ, որովհետեւ ուրիշ կարեւոր գործեր ունիմ. դուն գնա՛ իրեն իմացուր եւ ըսէ՛ թէ ամէն բան պատրաստ է գործողութիւնը կատարելու համար. տես ի՞նչ կ'ըսէ:

– Բայց եթէ ընդդիմանա՞յ:

– Անմիջապէս եկուր ինծի իմացո՛ւր, Եանիի գարեջրատունը քեզի կը սպասեմ:

Հեւ ի հեւ վազեցի Արփիարեանին քով՝ որ այլեւս անկողինը թողած՝ բազմոցին անկիւնը կը նստէր:

Պատմեցի Վահէի ըսածները: Արփիար չափազանց յուզուեցաւ ու խռովեցաւ:

– Վազէ՛, խնդրե՛մ, [illegible] տես, գոչեց, եւ ըսէ՛ որ չըլլայ թէ այդպիսի բան մը ընեն... բացարձակապէս կը հակառակիմ, թո՛ղ գիտցած ըլլան, շո՛ւտ գնա՛ զինքը գտի՛ր...:

(Շար. 6)

կանքներու ենթարկուած բնակչութիւն մը։ Բայց, միաժամանակ, Հայերը, հին իմաստուն ժողովուրդ, շատ լաւ կը հասկնան որ հրաշքի չեն կրնար սպասել։ Առանց բնական հարստութեանց եւ միշտ ենթակայ Ատրպէյճանի պարտադրած շրջափակման, Հայաստան ուղղակի կախում ունի իր Սփիւռքէն եւ միջազգային հաւաքականութեան նպաստներէն։

⁂

«LE MONDE»

(22/23 Septembre)

LE PRESIDENT ARMENIEN TER-PETROSSIAN A L'EPREUVE DES URNES

Մարի Ժեկօ, սկիզբէն կը հաստատէ որ հակառակ ընդդիմադիր կարգ մը կուսակցութեանց նեցուկին ի նպաստ Վազգէն Մանուկեանի, Լ․ Տէր–Պետրոսեան որպէս նախընտրեալ կը դիմագրաւէ ընտրութեանց առաջին շրջանը, Սեպտեմբեր 22-ին։ Կը յիշէ վերջին օրերու միթինկները, կենսագրական կարճ պնարկներով՝ Լ․ Տէր–Պետրոսեանի եւ Վ․ Մանուկեանի։ Վերջաւորութեան կը հաստատէ որ Լ․ Տէր–Պետրոսեանի ղեկավարութեան տակ է որ Հայաստան, փոքրիկ, շրջափակուած եւ բնական հարստութիւններէ զուրկ երկիր մը, այսօր, աճի բարձրագոյն նիշերէն մէկը կը ցուցադրէ ՀԱՊ-ի բոլոր երկիրներուն։ Ժողովրդական ըլլալէ զատ, կը գրէ, Լ․ Տէր–Պետրոսեան այլ զէնքեր ալ ունի, ընտրութեանց կեդրոնական Յանձնախումբի 20 անդամներէն 13-ը իշխանութեան գլուխ գտնուող համախմբումէն եկած են եւ ըստ այդ նոյն Յանձնախումբին տուած տուեալներուն, Լ․ Տէր–Պետրոսեան 280 հազար տոլար ունեցած է իր տրամադրութեան տակ ընտրապայքարին համար, ընդդէմ 1800-ի, իր գըլխաւոր մրցակիցին համար։

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ՊԱՊԸ, Սեպտեմբեր 22-ի իրիկունը, Հռոմ վերադարձաւ ուրկէ անցաւ Գասթելկանտոլֆոյի իր ամարանոցը։ Ռէնսի օդակայանը փոխադարձ ելոյթներէ ետք, իրեն հրաժեշտ տուաւ Նախարարապետ՝ Ալէն Ժիւփէ։ Առաւօտուն 200 հազարի հասնող ջերմեռանդ բազմութիւն մըն է որ ողջունած էր Յովհ․–Պօղոս Բ․ Ռէնսի մէջ, ուր եկած էր ոգեկոչելու Գլովիսի մկրտութեան 1500-ամեակը։ Իր չորսօրեայ այցելութեան ամէնէն խնդրոյ առարկայ արարողութիւնն էր որ պատճառ եղած էր բուռն բանավէճերու ամիսներէ ի վեր եւ հակացոյցերու, նոյն օրը, նախ Վալմի ազատ որմնադիրներուն կողմէ որոնք կը պաշտպանէին Հանրապետութեան աշխարհական նկարագիրը, ապա՝ Փարիզ ուր վիժումի կողմնակիցներ, սիտայէ վարակուածներ, միասեռականներ եւ անոնք որոնք դէմ էին հանրային դրամի մասնակցութեան՝ Պապին այցելութեան ծախքերուն, տողանցեցին Ռեփիւպլիքէն Պասթիյլ։ Անոնց թիւը սակայն 1․500-էն 8․000 կը նկատուի ըստ կողմերու (ոստիկանութիւն եւ կազմակերպիչ)։ Պապը բացայայտ կերպով շատ տկար էր, բայց եւ այնպէս քաջաբար կատարեց իր ժամանակացոյցին բոլոր պարտականութիւնները։ Խուսափեցաւ բանավէճի առիթ տուող խօսքերէ իր ելոյթներուն մէջ եւ նոյնիսկ, հակառակ վիճակին, խոստացաւ կրկին գալ գալ տարի, Օգոստոսին, երիտասարդութեան տօնին առթիւ։ Նախապէս, Սեպտ․ 20-ին, Պրըթանըի մէջ (Օռէ) Պապը ջատագովեց ընտանիքի ըմբռնումը, բացայայտ կերպով կազդուրուած տպաւորութիւն մը գործեց բազմամբ նախորդ օրուան․ կ'ըսուի թէ ժողովուրդին ջերմ ընդունելութիւնն ալ իր դերը կատարած է, շրջանը ամէնէն կաթողիկէն է Ֆրանսայի։ Իր քարոզին մէջ, Յովհ․–Պօղոս Բ․ աւելի բարեացակամ մօտեցում մը ցոյց տուաւ հանդէպ անոնց որոնք ամուսնալուծուելէ ետք կրկին կ'ամուսնանան եւ որոնց յարդ կը մերժուին եկեղեցական խորհուրդները։ Շրջանի պաշտպան սըրբուհին է՝ Աննա, Մարիամի մայրը։ Աւանդութիւնը կ'ըսէ թէ ամուլ էր մինչեւ հրեշտակի մը երեւումը։

ԹՈՒԼՈՆԻ ԵՒ ՇԱՒԻԼԻ գանթոնալ մասնակի ընտրութիւններուն, Ազգ․ Ճակատը պարտուեցաւ շնորհիւ այն միացեալ ճակատին զոր մեծամասնութիւնը եւ ձախը կազմեցին։ Ծանօթ է որ ընկերվարականները կոչ ըրած էին քուէարկել մեծամասնութեան թեկնածուին, պարտութեան մատնելու համար Լը Փէնի թեկնածուները։ Պարտութիւնը իրագործուեցաւ, բայց, հարկ է հաստատել թէ Ա․-էն Բ․ շրջան, Թուլոնի մէջ, Ազգ․ Ճակատը ձայն չէր կորսնցուցած, ընդհակառակն՝ 34,4%-էն անցած էր 45,84%-ի ինչ որ ըսել կու տայ որ Ժիւփէի բուռն խօսքերը՝ «օտարատեաց, հակահրեայ, ցեղապաշտ» ոչ մէկ դեր կատարած են։ Ըստ երեւոյթին օգտագործուած ռազմավարութիւնը շատ յաջող չէ։ Նիսի առաջին շրջանին ալ Ազգ․ Ճակատը գլուխը կը հանէր։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ մէջ, Փասոքը (Ընկերվարական կուսակցութիւն) յաղթեց երեսփոխանական ընտրութիւններուն, ձայներու 42,5%-ով, ընդդէմ պահպանողական Նոր ժողովրդավարութեան, որ կը գոհանայ շուրջ 38,5%-ով։

ԵԼՑԻՆԻ վիրաբուժական գործողութեան համար վերջնական որոշումը պիտի տրուի այս օրերս, ամերիկացի մասնագէտն ալ ժամանած ըլլալով։ Կամըրջումը (փոնթաժ) բաւական ընթացիկ դարձած գործողութիւն մըն է, բայց Ելցինի առողջական վիճակը լաւ չէ եւ նոր յայտնուեցաւ թէ Յունիսին, նախագահական ընտրութեան Ա․ եւ Բ․ շրջանի միջեւ 4-րդ էնֆարքթիւս մը ունեցած էր։

ԱԼԺԵՐԱՑԻ արդիական երգիչ՝ Շեպ Ազիզ, 28 տարեկան, սպաննուած է Սեպտեմբեր 20-ին իր առեւանգումէն 36 ժամ ետք։ Չորրորդ երգիչն է որ կը սպաննուի Ալժերիա։

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ․ դասակարգի մրցումներու կարգին, Վալանսի Հայ Մարզականը 0 – 2 պարտըւեցաւ Լը Մանէն այս վերջնոյն դաշտին վրայ։

Դասաւորման գլուխն է Թուլուզ 21 կէտով, Վալանս 18-րդ է 10 կէտով, 22-րդ եւ վերջին է Շաւըլվիլ 6 կէտով։

Տիկին Անահիտ Սեմէրճեան,
Տէր եւ Տիկին Համբարձում Սեմէրճեան
եւ զաւակները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ–մօր եւ նանիին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՆՈՒՇԱԿ ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Կենճեան)

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 20-ին, 97 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 25, ժամը 16-ին Իսիի Ս․ Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին՝
6, avenue Bourgain, Issy-les-Moulineaux
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

74, Boulevard Rodin,
92130 Issy-les-Moulineaux.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

URGENT

La M.C.A. recherche une personne pour Contrat Emploi-solidarité Bilingue Français / Arménien pour travaux d'employé de bureau

Les candidats doivent remplir strictement les conditions administratives prévues à cet effet.

1976 — 1996
20ème anniversaire de la Maison de la Culture Arménienne du 11 au 19 Octobre 1996

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville,
Tél.: 43 76 55 89 — Fax: 43 78 66 64

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ․ Հրայր Շիրվանեան, Տէր եւ Տիկին Աշոտ Շիրվանեան, Պ․ Ռուբէն Շիրվանեան եւ Պ․ Րաֆֆի Շիրվանեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք փոխան ծաղիկի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին իրենց հօր եւ մեծ–հօր՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՇԻՐՎԱՆԵԱՆ-ի
մահուան առթիւ։

Ս․ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 28, Տօն է Գէորգայ Քաջամարտիկ Զօրավարին, Ադոկտոսի եւ Ռոմանոսի Երգեցողին։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս․ Յովհ․–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9-ին, պատարագ կը մատուցուի։
Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՑ․ ԹԱՇՃԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
ՓԱՐԻԶ

Հովանաւորութեամբ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ․ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ-ի
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Հայոց Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

ԱՆԱՀԻՏ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
(Սօփրանօ)
Դափնեկիր միջազգային մրցանակներու
Դաշնակի ընկերակցութեամբ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ԳԷՈՐԳԵԱՆ-ի
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 25, ժամը 20․30-ին
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահը
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

UGAB-Paris IDF

RENTREE 1996

Les inscriptions aux différents cours(*) de l'Ecole de l'UGAB — PARIS Ile-de-France auront lieu le Samedi 21 Septembre de 14h30 à 18h, au Centre Culturel Alex Manoogian, 118, rue de Courcelles, Paris 17e

Les cours débuteront le Samedi 5 Octobre.

(*) *Arménien, Chorale d'Enfants et d'Adultes, Musique Traditonnelle, Danse Arménienne, Théâtre d'Enfants et d'Adultes.*

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Սեպտեմբեր 29, Կիրակի, Արնուվիլի Վարագայ Ս․ Խաչ եկեղեցւոյ անուանակոչութեան եւ օծման 65-րդ տարեդարձի առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ․ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ եւ Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի աւանդական մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ, վախճանեալ հոգեւոր հովիւներու եւ հանգուցեալ բարերարներու յիշատակին։

Օրուան հանդիսութեան ներկայ կ'ըլլայ նաեւ, հիւրաբար քաղաքս գտնուող
ԴԱՒԻԹ ԱՐՔ․ ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Լուսարարապետ
Երուսաղէմի Հայոց Ս․ Տեղեաց
Սիրով կը հրաւիրուի շրջանի Հայութիւնը ներկայ գտնուելու եւ իր ուխտը կատարելու։

Սկիզբ ժամերգութեան՝	ժամը 9․30-ին,
Պատարագ՝	ժամը 10․45-ին։

Յ․ Գ․ – Պատարագէն յետոյ էսփաս Շառլ Ազնաւուր սրահին մէջ սիրոյ սեղան, հանդիսապետութեամբ Սրբազան Հօր։

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

Paris : Les contes de Toumanian joués au Centre Culturel de l'UGAB

Après une tournée dans l'Hérault(*), le groupe artistique de l'Université d'Etat d'Erevan se produit à l'UGAB-Paris dans *«les CONTES de TOUMANIAN»* le Samedi 28 Septembre à 20 h 30 au Centre Culturel Alex Manoogian, 118, rue de Courcelles, Paris 17e

Scénario et mise en scène : Zaven HAROUTIOUNIAN

Musique: Araïk GUEVORKIAN

Prix des places: 50 F., dans la limite des places disponibles, renseignements : Tél. : 43 87 30 11.

(*) *Invité par le* Théâtre du Krypton Bleu, *le groupe artistique de l'Université d'Etat d'Erevan a déjà donné une représentation le* 14 Septembre *à Teyran et une autre le* 20 *à Montpellier.*

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

Rentrée Scolaire

C'EST LA RENTREE!

L'école arménienne de la **Croix Bleue de Décines** et de la **Maison de la Culture de Décines** débutera le **25 Septembre à partir de 14h.**

UGAB... UGAB... UGAB... UGAB... UGAB...

90EME ANNIVERSAIRE DE L'U.G.A.B.

A l'occasion de la célébration de son 90ème Anniversaire, l'UGAB organise un grand

gala de bienfaisance

au profit des **TABLES DE L'UGAB, en Arménie**

sous le haut patronage
de son Excellence **M. Viguen TCHITETCHIAN**,
Ambassadeur de la République d'Arménie en France

le Vendredi 18 Octobre à partir de 19 heures 30
dans les Salons du Pavillon Dauphine
Place du Maréchal de Lattre de Tassigny, 75116 PARIS

P. A. F. : 750 Frs.

— *Tenue de Gala* —

Renseignements : 45 20 03 18 / 42 27 12 26.

UGAB... UGAB... UGAB... UGAB... UGAB

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25
MERCREDI
25 SEPTEMBRE
1996

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.947 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.947

ԱԶՆԱՒՈՒՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

(Սեփական թղթակցութիւն «Յառաջ»ի).–

Սեպտեմբեր 20 – 22-ի երեւանեան չաբաթավերջը քաղաքական կարեւոր անցքերով յագեցած էր: Շաբաթ օրը նշուեցաւ Հայաստանի անկախութեան հնգամեակը, իսկ Կիրակի ժողովուրդը քուէատուփ պիտի դիմէր ընտրելու համար հանրապետութեան արդէն երկրորդ չըրջանի նախագահը: Պատմական այս երկու օրերէն ներշնչուած ապրումները իրենց հզօր մրցակից ունեցան այն մեծ խանդավառութիւնը զոր ապրեցաւ Հայաստանի ժողովուրդը երգիչ իր մեծ ազգակիցին՝ Շարլ Ազնաւուրի այցելութեան առիթով: Բարեբախտաբար, Հայաստանի մէջ մինչեւ այսօր սուրբ տառապածներն դեսպանի անոր մինչեւ այսօր ... թողած տառապանքները եւս հպարտութիւն պատճառելով հանդերձ, ոչինչ կըրնար մրցակից ըլլալ վինքը վերջապէս որպէս երգիչ վայելելու երջանկութեան: Աշխարհի մեծագոյն բեմերու այս մեծը Երեւան էր, ո՛չ մանկական ուսեալներէն գործատուն բանալու, ոչ ալ ընկերանալու ֆրանսացի քաղաքական դէմքի մը պաշտօնական այցելութեան: Ան եկած էր երգելու տարիներու անհամբերութիւն կուտակած իր ազգակիցներուն համար: Եկած էր իր նուագախումբով, ընկերացող երգիչներով, թեքնիքեններով, կրկնելու փարիզեան իր ռեսիթալը Երեւանի Օփերային բեմէն:

Սրահը, աւելորդ է ըսել թէ կը յորդէր բազմութեամբ, մինչեւ սանդուխներու աստիճանները. մեծ սրահին տոմսերը կ'արժէին 150, իսկ պատշգամի աթոռները 50 տոլար. չըսուեցաւ որ ինչ էր պատի մը տակ, կամ սանդխամատի մը մէկ անկիւնը կծկուելուն գինը:

Երգահանդէսին նախորդեց յայտարարութիւն մը թէ Ազնաւուր պաղառութիւն ունի ու կը վախնայ որ ձայնը կը փորձէ պատճառել իրեն. ատոր պատճառով ալ կանխաւ ներողութիւն կը խնդրէ: Երգիչը բեմին վրայ յայտնուեցաւ որպէս հարազատ Հայաստանցի մը, ձայնին դաւաճանելու հաւանականութեան դէմ որպէս ամէնէն ազդու միջոց՝ գաւաթ մը մեղր խառնած ձեռքը: Դրաւ զայն դաշնակին վրայ, պարբերաբար անկէ դգալ մը առնելով ընկրկումի վախին դէմ:

Ազնաւուրի արուեստին հանդէպ հետաքրքրութիւնը, խանդավառութիւնը խըռնած էր երկրին մեծագոյն դէմքերէն մինչեւ փոքրերը: Առաջինները կը գլխաւորէր նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան, քովը ունենալով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Ա.ը, Ազգ. Ժողովի նախագահ Բ. Արարքցեանը, Սահմանադրական Ատեանի նախագահը, վարչապետը, նախարարներ, եւլն.: Իսկ փոքրերը նոյնքան սուրբ ներկայութիւն ունէին հոն ու անոնցմէ չատեր ծաղիկներ նուիրեցին ռեսիթալէն աւարտին:

Ազնաւուր հայերէն դիմելով ժողովուրդին, ըսաւ թէ «Ils sont tombés»էն ետք ու տեսնելով երկրին ներկայի կացութեան, կուզէ գրել նոր երգ մը, այս անգամ «Կանգուն են անոնք» վերնագրով:

Երգահանդէսը որ հեռասփռուեցաւ ուղղակի, կը բաղկանար մէկական ժամուան երկու մասերէ. առաջինը սկսաւ Hier encore-ով, թէեւ խմբած էր նոր կտորներ. երկրորդ մասին մէջ առնուած էին հանրածանօթ իր երգերը որոնք դասականացած են այլեւս:

Ազնաւուր որուն խոր յուզումը ակներեւ էր, չատ հաղորդական մթնոլորտ մը ստեղծեց պարբերական իր խօսքի բաժիններով: Իւրայատուկ սրամտութեամբ թարգմանուեցան այդ պահերէն մէկուն օրինակ, նուագողները ներկայացնելու կարգը երբ դաշնակահարին հասաւ, ան ցոյց տալով վինքը յայտարարեց. «դաշնակ՝ ...» ու անմիջապէս աւելցուց. «չէ՛, քաղաքական յայտարարութիւն չէ ըրածս»: Յետոյ յատկապէս չեշտեց Օլաֆեան մականունը. քլառինէթ ու սաքսոֆոն նուագող երիտասարդին, աւելցընելով որ Անգարայէն է, հայերէն չի գիտեր, բայց լաւ Հայ է: Ապա ներկայացման կարգը հասաւ իրեն ընկերացող երկու երգչուհիներուն որոնց մէկը Քաթիա Ազնաւուրն էր, իր աղջիկը. յայտնութիւնը, ինչպէս Օլաֆեանի պարագան, երկարատեւ ծափերու պատճառ եղաւ, այնքան որ Ազնաւուր խնդրեց չչափազանցել, որպէսզի աղջիկը չչփանայ:

Երգահանդէսին աւարտին ամբողջ սրահը ոտքի, երկար վայրկեաններ ծափահարեց երգիչը ու թիւ չկար այն ծաղկեփունջերուն, որոնք մեծ մասով փոքրիկներու կողմէ նուիրուեցան իրեն:

Երգի բաժինէն ետք Ազնաւուր արտայայտուեցաւ այս անգամ ֆրանսերէն. ինչպէս չեշտեց՝ որպէսզի վստահ ըլլայ թէ ճիշդ կ'արտայայտուի. ան ըսաւ. «Առաջին անգամ Հայաստան եկայ երկրաշարժէն ետք. յետոյ զանազան առիթներով կրկին եկայ: Տեսայ թէ ի՛նչ վիճակի մէջ էր երկիրը: Ու ամէն անգամուն տեսայ դէպի լաւը ընթացք մը: Նուագախումբիս անդամներն ալ որոնց հետ չատ յաճախ կը ճամբորդենք, կրնան վկայել թէ նախկին խորհրդային երկիրներէն ամէնէն լաւն է Հայաստան: Հինգ տարին երկար կը թուի, բայց ոչինչ է երկրի մը համար: Ամէնէն դժուարն է զերոյէն մինչեւ 1 բարձրանալ, քան՝ 1-էն 20: Անհամբեր պէտք չէ ըլլալ. պէտք է մեր թեւերը սոթտենք ու յաջողութիւնը մերը կ'ըլլայ:

Աստուած ձեզի հետ»:

Ազնաւուրի Երեւան ներկայութիւնը չըսահմանափակուեցաւ Օփերայի սրահով. ան պատուոյ հիւրն էր անկախութեան օրուան տողանցքին պաշտօնական օթեակին ու Արմէնիա պանդոկին առջեւ ժամերկներ կը ջանային իրեն նամակներ յանձնել:

Յետոյ, մեկնումի օրը Երեւանի օդակայանին պարտէզին մէջ մինչ օդանաւին կը սպասէր, Ազնաւուր իր աղջկան ցոյց կու տար Հայաստանի պատկերազարդ գիրք մը, խօսելով հաւանաբար երկրին մասին որմէ քիչ բան գիտէր Քաթիան: Այդ տեսարանին մէջ անկարելի էր չնշմարել Ազնաւուր հայրը որ մոռցած՝ բեմ, ծափ ու ծաղիկ, կը մտնէր իրեն պատկանածը իր յաջորդին փոխանցելու յուզիչ մտահոգութիւնը:

ՄԱՄՈՒԼ

«INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE»

(20 Sept.)

ԱՐՑԱԽԻ ԿԵՆԱՑ ՃԱՄԲԱՆ

Թերթը կ'անդրադառնայ Լաչինով Արցախը Հայաստանի կապող ճամբուն չինութեան. կը խօսի պատերազմին, Ադրբէջանի պարտադրած չրջափակումին ու Ղարաբաղցիներու վճռակամութեան մասին: Կը մէջբերուին Արտաքին նախարար Արկադի Ղուկասեանի խօսքերը. «Հայաստանի ճամբան ամէնէն կարեւոր բանն է մեզի համար: Ան է միայն որ մեզ կը կապէ արտաքին աշխարհին: Մենք ոչ երկաթուղի, ոչ ալ օդային գիծ ունինք. այդ ճամբան կենսական նշանակութիւն ունի մեզի համար»:

Ճամբուն չինութիւնը կ'ըլլայ «Հայաստան» հիմնադրամին միջոցներով որ կը միացնէ Հայաստանի, Արցախի ու Սփիւռքի Հայերը: Կը յիչուի թէլէթոնը որով 11 միլիոն տոլար հանգանակուեցաւ այս տարի այդ նպատակին համար: Ճամբան թէեւ տակաւին չինութեան վիճակի մէջ է, բայց արդէն անով կարելի է խզել Ղարաբաղի մեկուսացումը:

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

ՆՈՐ, ԲԱՅՑ ՈՉ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐ

ԲՈՂՈՔԻ ՑՈՅՑԵՐ

Սեպտեմբեր 24-ին, Երեւանէն մեր ըստացած տեղեկութիւններուն համաձայն, վերջնական արդիւնքները ծանօթ կրնային ըլլալ միայն նոյն իրիկունը, ուշ ատեն: Սեպտեմբեր 23-ի իրիկունը, ընտրական կեդրոնական Յանձնախումբը հետեւեալը կը հաղորդէր, հիմնուելով գոյութիւն ունեցող տուեալներուն վրայ.– Երեւանի մէջ, Լ. Տէր-Պետրոսեան կը ստանար ձայներու 58%-ը եւ Վազգէն Մանուկեան՝ 37%-ը: Հաղորդագրութիւնն ալ կը ճշդէր որ վերջնական արդիւնքները ծանօթ կ'ըլլան միայն 24 ժամ ետք: Ամէն պարագայի մէջ, մեր առած տեղեկութիւններուն համաձայն, արդիւնքները սա պատկերը կը պարզէին, Սեպտ. 23-ի իրիկունը.– Լ. Տէր-Պետրոսեան՝ 56%, Վազգէն Մանուկեան 36%, Ս. Բադալեան՝ 8%, Աշոտ Մանուչարեան՝ 0,5%: Կ'ըսուէր թէ ժամը 17-ին, քանի մը տասնեակ հազարի հասնող բազմութիւն մը հաւաքուած էր Ազատութեան հրապարակը ու ուղղուած դէպի Նախագահական պալատ: Խօսք առած է Վազգէն Մանուկեան որ աւելորդ նկատած է դատի դիմել ընտրական անկանոնութիւններու համար, կը բաւէ, այդ մասին ըսպասել օտար դիտերու (80) զեկուցման: Յիշենք որ այս առընչութեամբ Ֆրանսայէն մեկնած էին երեսփոխան Ժորժ Մոնթրոն եւ Ազգ. Ժողովի աշխատակից Պրիժիթ Պրօ:

Փարիզի դեսպանատան արդիւնքները հաղորդած էինք մեր նախորդ թիւով: Պաշտօնական հաղորդագրութեամբ, դեսպանատունը կու տայ հետեւեալ թիւերը.– Սերգէյ Բադալեան 0%, Վազգէն Մանուկեան 20,7%, Աշոտ Մանուչարեան 1,9%, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան 71,7%, բոլորին դէմ 5,7%: Մասնակցութեան համեմատութիւն՝ 27,7%:

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

Թէեւ վերջնական արդիւնքները չկային, բայց եւ այնպէս Ֆիկառօ եւ Լիպերասիոն կ'արտայայտուէին Սեպտ. 24-ի իրենց թիւերուն մէջ, քանի որ ընտրութիւնը կասկած չէր վերցներ:

Պարտինք հաստատել որ Լիպերասիոնի աշխատակիցը՝ Անն Դաստակեան չատ կողմնակալ մօտեցում մը ունի այս անգամ ալ (նոյնն էր Սեպտ. 21-ին).–

SCRUTIN CONTESTE EN ARMENIE

Այս խորագրին տակ, լրագրողուհին կը գրէ որ «դժգոհութիւնը ընդհանուր է», ինչ որ պիտի նշանակէր, եթէ տառացի առնենք այս խօսքը, որ Լ. Տէր-Պետրոսեանի ի նպաստ քուէարկողներն ալ դըժգոհ են, ինչ որ բաւական տարօրինակ է: Կ'ըսէ թէ Լ. Տէր-Պետրոսեան հեռատեսիլէն յայտնած է իր յաղթանակը, բայց, ընդդիմութիւնը բուռն կերպով կը բողոքէ արդիւնքներուն դէմ, չեշտելով թէ բազմաթիւ խարդախութիւններ տեղի ունեցած են քուէներու հաշուառումի ընթացքին: Արեւմտեան դիւանագէտ մը, սակայն, կը յիշեցնէ որ ընդդիմութիւնը ներկայ էր յանձնախումբերուն մէջ եւ այդ բողոքները կը վերագրէ յուսախաբութեան. կ'աւելցնէ, որ Հայաստան վրացի եւ ադրբէջանցի իր դրացիներէն զանազանուելով արժանիքն ունի ընտրեալ նախագահ մը ունենալու:

«LE FIGARO»

(24 Septembre)

TER-PETROSSIAN REELU POUR CINQ ANS

Իրէնա տը Շիքոֆի մօտեցումը աւելի անկողմնակալ է: Կը ներկայացնէ Լ. Տէր-Պետրոսեանը.– «Խստապահանջ մտաւորական, մոլի ճատրակի, նախկին այլախոհ, 13 լեզու խօսող»...: Կու տայ կենսագրականը ու կը խօսի անոր մտադըրութիւններուն մասին: Կ'ուզէ, կ'ըսէ, կարելի լաւագոյն յարաբերութիւններն ունենալ դրացի երկիրներու, մանաւանդ Ռուսաստանի հետ: Կը նաւարկէ վարպետօրէն Իրանի եւ Թուրքիոյ միջեւ, կը քաջալերէ Մինսկի խումբին աշխատանքները Ղարաբաղի հարցին քաղաքական կարգադրութեան համար: Անդրադառնալէ ետք անոր տարած արշաւին Հ.Յ.Դ.-ի դէմ, կ'եզրակացնէ.– «Հայ ընտրողները վճռեցին: Վերընտրեցին մարդ մը, որ հակառակ Ադրբէջանի պարտադրած ուժանիւթի չրջափակման, յաջողեցաւ տընտեսական ազատական բարենորոգումներ տանիլ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ եօթը դաշնակցութիւնները որոշեցին գործադուլի չարժումի մը ձեռնարկել Հինգչաբթի, Հոկտ. 17-ին: Բողոքը կը կեդրոնանայ երեք գլխաւոր կէտերու վըրայ՝ աշխատանք, հանրային սպասարկութիւն եւ գնումի կարողութիւն:

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ բացը չատ աւելի է քան ինչ որ կը նախատեսուէր, հակառակ եղած բոլոր յաւելումներուն եւ նոր տուրքերուն: Հաշուեքննիչ յանձնախումբին հրապարակած թիւերուն համաձայն, 1996-ի բացը 51,5 միլիառ ֆրանք է: Մխիթարութեան համար կ'ըսուի թէ եթէ ձեռք առնուած չըլլային բարենորոգման միջոցներ, բացը 90 միլիառի կը հասնէր: Կրկին յաւելումներ նախատեսուած են, որպէսզի բացը 29,7 միլիառի սահմանափակուի 1997-ին: Յաւելումներու գլխաւորները կը վերաբերին ալքոլի եւ ծխախոտի սակերուն: Յունուար 1-էն, ալքոլը 17,1% յաւելում կը կրէ, գրեթէ նոյնքան ալ ծխախոտը: Դեռ քանի մը օր առաջ, Ելմտական նախարարը, ի պատասխան դիտողութիւններու այդ յաւելումներուն առընչութեամբ, կը պատասխանէր՝ «չեմ կրնար երեւակայել թէ որքան չնչին պիտի ըլլայ այդ յաւելումը»...:

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ 10 թոն պայթուցիկ գրաւած է Սեպտ. 23-ին, այդ ձեւով առաջքն առած է նաեւ ԻՐԱ.-ի ոճրափորձի մը: Կասկածելի մըն ալ ըսպաննուած է:

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԻ երեսփոխանական ընտրութիւններու վերջնական արդիւնքները

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԱՊԱԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԺԱՆԹԻՆԱՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՄՕՏ

Բ.

Հարցախոյզներու շարքի մը մէջ ներառած ենք նաեւ քաղաքական կուսակցութիւնները՝ յարաբերաբար երիտասարդութեան ընկալումներուն։

Այս հարցախոյզները կատարուած են երկրորդականի վերի կարգերու 17 – 19 տարեկան շուրջ 80–110 երկսեռ աշակերտի վրայ։ Այս թիւը կը կազմէ Պուէնոս-Այրէսի հայ երկրորդականներու համապատասխան կարգերու ուսանողութեան 50–60 տոկոսը։ (Զմոռնանք, որ աշակերտական տարիք ունեցող Հայերու միայն 20 առ հարիւրը ներգրաւուած է հայ դպրոցներու մէջ)։

Հարցախոյզի ենթարկուած մարզերն են. – Հայերէն եւ հայերէնախօսութիւն, հայ դպրոց, ազգային ինքնութիւն, եկեղեցի, կազմակերպութիւններ, քաղաքական կուսակցութիւններ, Հայ Դատ, խառն ամուսնութիւններ, ընտանիք եւ ղեկավարութիւն։

Ինչպէս նկատելի է, հարցախոյզի համար նկատի չեն առնուած ներկայ ընկերութիւնը տագնապեցնող եւ ընդհանրական բնոյթի հարցեր, ինչպէս. – Թմրեցուցիչներու գործածութիւնը, սեռային սանձարձակութիւնը, դպրոցական տիսիփլինը, տեղեկատուութեան արագ մագլցումը եւ նման հարցեր եւ անոնց յարաբերակցութիւնը ներկայ հայ երիտասարդութեան աշխարհահայեացքային ձեւաւորումին մէջ։

Հարցախոյզները ցոյց կու տան, թէ ի՛նչ վերաբերում ունին մեր ուսանողները՝ բոլոր այն խնդիրներուն, որոնք կը կազմեն առօրեայ մեր տագնապն ու մտահոգութիւնները։

Կեդրոնանալով ուրեմն կուսակցութիւններուն վրայ, ստորեւ կը ներկայացնենք գլխաւոր հարցումները եւ անոնց տրուած պատասխաններու համեմատական պատկերը. –

– «Կը սիրե՞ս քաղաքական գործունէութիւնը» հարցումին պատասխանած են 110 ուսանողներ (67 աղջիկ, 43 մանչ)․

47% Ոչ,

12% Այո,

41% Պատասխան չունի։

Այստեղ քաղաքական կեանքի ապահով հակում ունեցողները կը կազմեն հարցախոյզի ենթարկուած ուսանողութեան նուազագոյն տոկոսը։ Մեր կարծիքով, պատասխան չունեցող 41 տոկոսը պէտք է աւելցնել «Ոչ» պատասխանողներուն վրայ, քանի որ համակրանք ունենալու պարագային պիտի ուզէին արձանագրել զայն։ Ամէն պարագայի մէջ՝ քաղաքական գործունէութեան հանդէպ անտարբերութիւնը բարձր համեմատութիւն մը կը պարզէ։

– «Ի՞նչ գաղափար ունիս հայ կուսակցութիւններու մասին․ արձանագրէ կարծիք մը»։

Պատասխանած են 92 ուսանողներ (41 աղջիկ, 51 մանչ)․

40% Դրական գաղափար,

32% Ժխտական գաղափար,

28% Գաղափար չունի։

Այստեղ ճշգրտելով պատասխանները, կը գտնենք որ «գաղափար չունեցողները» (28%) անոնք են, որոնք երբեք չեն հետաքրքրուած կուսակցութիւններու գործունէութեամբ, չեն սիրեր, հետեւաբար չեն ուզեր լսել կամ կարդալ քաղաքական հարցերու մասին։

Դրականները կ'արձանագրեն հետեւեալ կարծիքները. – Կուսակցութիւնները կը հետապնդեն Հայ Դատը։ Կը համախմբեն հայ երիտասարդութիւնը։ Հայապահպանումի աշխատանք կը տանին։ Հայութեան շահերը կը պաշտպանեն, եւլն.։

Ժխտական կարծիքներէն յիշենք.– Կուսակցութիւնները պառակտում կը ստեղծեն ժողովուրդի մէջ։ Լաւ ղեկավարութիւն չունին։ Սփիւռքի մէջ կարիք չկայ կուսակցութիւններու։ Մատչելի չեն ժողովուրդին։ Ցարդ չեն կրցած միասին գործ մը յաջողցնել, եւլն.։

– «Կ'ուզե՞ս անդամ ըլլալ կուսակցութեան մը։ Բացատրէ պատասխանդ»։

Պատասխանած են 108 ուսանողներ (57 աղջիկ, 51 մանչ)․

50% Ոչ,

12% Պատասխան չունի,

12% Այո,

26% Այո, բայց...։

Այստեղ «պատասխան չունեցողները» կրնան միանալ «Այո»ին կամ «Ոչ»ին, որոնք յստակ են։ Իսկ «Այո, բայց»ը անոնք են, որոնք կը յայտնեն, թէ կը փափաքէին կուսակցական ըլլալ, – Եթէ մասնագիտական ուսումը աւարտեն։ – Եթէ ազատ ժամանակ ունենան։ – Եթէ նիւթապէս ապահով կեանք ունենան։ – Եթէ ծնողքները թոյլ տան, Եթէ ...։ Եւլն.։

Ինչ կը մնայ «Այո»ի կամ «Ոչ»ի բացատրութեանց, առաջինները կ'ուզեն կուսակցական ըլլալ. – Հայ մնալու համար։ Ծառայելու Հայութեան։ Ծառայելու համար Հայ Դատին։ Մտնելու համար հայ ընկերութեան մէջ։ Հայ ընտանիք կազմելու համար։ Երկրորդները չեն ուզեր ըլլալ, որովհետեւ չեն սիրեր կուսակցական կեանքը։ Չեն հաւատար Հայ Դատին։ Հայ մնալու համար պայման չէ կուսակցական ըլլալը։ Դրամով ալ կարելի է ծառայել Հայութեան, եւլն.։

– «Գո՞հ ես, որ (հայրդ, հօրեղբայրդ, եղբայրդ) կուսակցական է․ ինչո՞ւ»․

10% Գոհ է,

10% Գոհ չէ,

80% Կուսակցական պարագայ չունի։

Գոհ է, որովհետեւ. – (Հայրը կամ եղբայրը) կը ծառայէ Հայութեան։ Գաղութին մէջ յայտնի դէմք է։ Լաւ Հայ է։ Կարեւոր անձնաւորութիւն է։ Ուրիշ ըղձաղումներով չի տարուիր, եւլն.։

Դժգոհ է, որովհետեւ. – Շատ ժամանակ կը կորսնցնէ։ Դրամ կը կորսնցնէ։ Ընտանիքին չի նայիր, եւլն.։

Ցաջորդիւ՝ մեր եզրակացութիւնները։

ՊԵՏՐՈՍ ՀԱՃԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԷՐ ԵՒ ԼՌՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝ կարթուսեան մը

Հայացուց՝

ՀԱՅՐ ՀԱՄԱԶԱՍՊ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

ԱՅԴՊԷ՛Ս ԷՐ ԵՐԷԿ,
ԱՅԴՊԷ՛Ս Է ԱՅՍՕՐ...

ԵՒ ՍԱԿԱՅՆ ՀԱՅ ԳՐԱԳԷՏԸ ԿԸ ՔԱԼԷ՛

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Տասնեւութ տարի առաջ՝ 1978-ին, «երէ՛կ ալ այսպէս էր» վերտառին տակ անդրադառնալով 1800-ական տարիներու հայ մամուլին, ապա նաե՛ւ դէմքերու եւ դէպքերու իրադարձութեանց, կը կեդրոնանայի 1900-ական տարիներու գրական-գրողական շարժումներուն վրայ, դիտել տալու համար «Հայրենիք»ի ընթերցողներուն՝ որ ինչպէս հայ կեանքի բոլոր ճակատներուն վրայ, նաե՛ւ գրական մարզի մէջ բարքերը հիմնական ո՛չ մէկ փոփոխութիւն կրած են քաղդատմամբ անցեալին։ Նոյն դժուարութիւնները, նո՛յն մտահոգութիւններն ու տագնապանքը բաժին ինկած են որքան հանրային գանդըւածներու՝ նոյնքա՛ն մշակութային իմացական դաշտերու մէջ ծառայութեան կոչուած անհատ մտաւորականներուն։

Բաւական է թերթատել 1800-ական տարիներու Մամուլը, – օրաթերթերու, պարբերականներու եւ անջատ հրատարակութիւններու պատկառելի դէզը՝ որ կը քնանայ մատենադարաններու եւ գրադարաններու մէջ, հաստատելու համար, որ ժամանակը ոչինչ կրցած է փոխել մըտայնութիւններու եւ գործունէութեանց կերպերու, աշխատանքի պայմաններու եւ փոխադարձ վերաբերումներու մէջ։

Յակոբ Պարոնեան անմահութեան պատկով կը հրջի, որովհետեւ հայ կեանքի ներքին ճակատներուն վրայ մեր խօսքը անդարման կը մնան ու հին բարքերը արմատացած են յաջորդական սերունդներու էութեան մէջ, հանրային բարեշրջումի գործը մատնելով տեղքայլի, – յաճախ նաե՛ւ անելի։ «Մասիս»ի, «Արեւելք»ի եւ Պոլսոյ «Հայրենիք»ի նման օրաթերթեր այսօ՛ր ալ կը խօսին մեզի՝ մեր ցաւերէն ու վէրքերէն, որովհետեւ կը տառապինք նոյն տագնապներով։

Աշխարհագրական գօտիները փոխուած են. դերակատարները նոյն մարդիկը չեն, թուականները կը տարբերին. բայց դէպքերն ու երեւոյթները կը մնան նոյնը։

Պատկերը անփոփոխ կը մնայ գրական ճակատի վրայ եւս։ Սերունդներու միջեւ անջրպետը բաց է այսօր ալ։ Ողջմտութիւն, հանդուրժողութիւն, փոխադարձ համարում եւ գուրգուրանք՝ կը բացակային առհասարակ։ Ոմանք մեծութեան ու մեծամտութեան ախտով կը տառապին, ուրիշներ ժխտումի եւ քանդումի կիրքը արժանիք կը համարին։ Ոմանք կ'ուզեն հռչակել արժանաւոր ու տաղանդաւոր սկսնակներ։ Շփանալու համամիտութիւն մը կայ ամէնէն համեստ արժէքին մօտ իսկ, ու խրտչեցնելու տրամադրութիւն մը ակնբախ է ամէնէն հասուն, հանդչած ու լուրջ մարդուն մօտ անգամ։

Բարոյական հեղինակութիւններու տագնապ կայ՝ որովհետեւ բարոյական սկզբունքները թանգարան ղրկուած են։ Արժէքի չափանիշներու խաթարում կայ՝ որովհետեւ կը պակսի ճանաչումը հայ կեանքի եւ իրայատուկ պայմաններու։ Գնահատումներ եւ քննադատութիւններ՝ հիմ ունին հակրութիւններն ու համակրութիւնները, անձնական նախասիրութիւններ՝ եթէ ոչ հաշիւներ ու նկատումներ։ Շատ քիչ է թիւը մարդոց, որոնք վերաբերումի եւ արժեւորումի մեկնակէտ կը դաւանին հայկական ենթահողը, հայ մտքի ու գրչի մարդուն ստեղծագործական կարելիութիւնները, յարակցութիւնը տաղանդին ու կեանքին, գործին ու միջավայրին, անհատական խառնուածքին եւ հանրային մթնոլորտին, ընծայումին եւ ի յայտ բերուած վերաբերումին, մատուցման եւ խնդրանքին։

Հետեւանքը կ'ըլլայ այն, որ ազգային-հաւաքական մթնոլորտ եւ գրական-մշակութային կեանքի բնականոն հոլովոյթ գոյութիւն չունենան։

Անտիրութիւնը՝ որուն մատնուած ենք ընկերային եւ իմացական առումով՝ հետեւանք է անձնապաշտ հակումներու աճումին եւ իրերամերժ տրամադրութեանց ծաւալումին։

Հինէ՛ն կու գայ ցաւը։ Գրական այլամերժութեան երեւոյթը փա՛ստ է հանրային մեր տարեգրութեանց բոլոր հրջաններուն մէջ։

Հին էջեր կը թղթատէինք տարինե՛ր առաջ, երբ հանդիպեցանք Շահան Շահնուրի սկզբնական էջերէն մէկուն, «Մեռք» խորագրին տակ, գրի առնուած 1932-ի Յունուարին, – այն օրերուն՝ երբ փարիզեան սերունդը (Շահնուր, Շուշանեան, Նարդունի, Որբունի, Հրաչ Զարդարեան, Նշան Պէշիկթաշլեան եւ ուրիշներ) գրական ասպարէզ կ'իջնէր՝ հին կուռքեր քանդելու եւ նորը կերտելու համար։

Հազիւ եօթը-ութ տարիներու գրական իր երկունքով ծանօթ գրագէտը, որուն «Նահանջը Առանց Երգի»ն կը պայթէր ռումբի մը նման, իր այս գրութեան մէջ կը ծառանայ Զապէլ Եսայեանի այն արտայայտութեան դէմ՝ թէ փրանսահայ նոր սերունդը չունի իր «Նոր»ութիւնը արժեւորող որեւէ հանգանակ․ թէեւ կը պայքարի հիներու դէմ՝ սակայն «պլատֆորմ» չունի, եւ «կ'ուզէ իր ապրելու իրաւունքը ապահովել... ծնծղաներու թմբուկներով միայն»։

Մեզ հետաքրքրողը այն չէ թէ «հին» Եսայեանը կամ նորերու յայտնութեան հանդէպ անհաւատ գրագիտուհին որքան արդար կամ անարդար էր։ Ժամանակը տուած է արդէն անողոք իր վճիռը՝ ի նպաստ այս սերունդի տաղանդաւոր ներկայացուցիչներուն։

Մեզ հետաքրքրողը՝ Շահնուրի երկարաշունչ պարսաւականին սա քանի մը պարբերութիւններն են՝ «Յառաջապահ» բառի իմաստին եւ էութեան մասին։ Հաստատումներ եւ բնորոշումներ, որոնք այսօր ու վաղն ալ (մանաւանդ վաղը) պիտի պահեն իրենց զօրութիւնը․

– «Յառաջապահ է ան՝ որ դեռ կը գրէ։ Որ յուսահատութեան այն անորակելի վիհին մէջ, իր անանուն լքումին մէջ՝ դեռ կը գրէ։ Դեռ կ'որոնէ գեղեցիկը, հայկականը, մարդկայինը։

«Յառաջապահ է ան՝ որ առօրեայ իր անանուն տաժանքէն վերջ՝ կը հակէ գլուխը եւ շունչ կու տայ մեր հրաշագեղ արեւմտահայերէնին։

«Յառաջապահ է ան, որ ակռաները սեղմած, դառնութիւնը կուլ տալով՝ դեռ կը քալէ։ Որ սեղան չունի, հրատարակիչ չունի, շատ քիչ ընթերցող եւ աւելի քիչ հասկցող ունի, եւ կը քալէ՛»...

Եղածը ութ-տասը տող է, սակայն պատկերազարդ պատմութիւնն է գրական այն սերունդներուն՝ որոնք խորշակահար, ոստանական Պոլիսէն կամ հայաշունչ գաւառներէ ինկան հիւրընկալ ափերու վրայ, եւ ահաւասիկ, սփիւռքեան մեր բոլոր բոյներուն մէջ, սերունդէ սերունդ, շարունակեցին «քալել», յուսահատութեան կամ լքումին մէջ ապաւինեցան «հրաշագեղ արեւմտահայերէնին»՝ փոյթ չէ՛ որ առօրեան քամեց իրենց երակները, սեղան եւ հրատարակիչ չունեցան, քիչ թիւով հասկցող ունեցան...

Այսպէ՛ս էր երէկ, այդպէս է նաեւ այսօ՛ր։ Եւ սակայն՝ հայ գրագէտը կը քալէ՛ պիտի շարունակէ՛ քալել, «Յառաջ»ի կողմէ 1995-ին հրատարակուած «Սիրտ Սրտի» հատորով, գրագէտին շունչը վերբան...։

«Հայրենիք»

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

Հայկական ուսումներու միջազգային Ընկերակցութեան 7-րդ համագումարը տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 4 – 7 Պելժիոյ Լուվէն լա Նէօվ համալսարանին մէջ: Համալսարանին փիլիսոփայութեան բաժնի տեսուչ Ժ. Գրիւնէլի եւ Հայաստանի ...եղւոյն ներկայացուցչին ողջոյնի խօսքերով կատարուեցաւ բացումը:

Ընկերակցութիւնը որ հայկական ուսումներու (համալսարանական դասաւանդութիւն, հետազօտութիւններ, գիտական հրատարակութիւններ) զարկ տալու նպատակը կը հետապնդէ, հիմնուած է 1982-ին հայագէտներու փոքր խումբի մը կողմէ – լեզուաբան, լեզուագէտ, հնագէտ, միջնադարու մասնագէտ–, որոնք կը գործեն Իսրայէլ, արեւմտեան Եւրոպա, ԱՄՆ: Ստեղծումէն ասդին ընկերակցութիւնը ընդլայնած է թէ՛ հետաքրքրութեան եւ թէ անդամակցութեան դաշտերը. կ'ընդգրկէ հայկական ...ակայթի բոլոր մարզերը եւ կը հիւրընկալէ ուսանողներ ու երիտասարդ հետազօտողներ:

Ընկերակցութիւնը այսօր ունի 190 անդամներ, որոնց աւելցան 20 նորագիրներ, համագումարին փակման նիստին: Երուսաղէմի երբայական համալսարանի հայկական ամպիոնին վարիչ նախագահ Մ. Սթոնի տեղեկագրին համաձայն անդամները կը բաժնուին հետեւեալ երկիրներուն. ԱՄՆ (33), Իտալիա (26), Ֆրանսա (24), Հոլանտա (22), Գերմանիա (21), Պելժիա (14), Իսրայէլ (7), Անգլիա (6), Զուիցերիա (6), Գանատա (5) եւ 18 այլ երկիրներ: Անգլիախօս երկիրներու կարեւոր մասնակցութեամբ կը բացատրուի Ընկերակցութեան տեղեկատուութեան անգլերէն ըլլալու եւ համագումարին ընթացքին ֆրանսերէնի, իտալերէնի, հայերէնի եւ գերմաներէնի կողքին անգլերէնի լայն գործածութեան պատճառն: Հայաստան որ մինչեւ այսօր անցեալի քաղաքական հանգնալի պատճառներով բացակայած էր նախորդ համագումարներէն, կը մասնակցէր Մատենադարանի տնօրէն Ս. Արեւշատեանէ գլխաւորուած պատուիրակութեամբ(1) մը որուն կը կազմէին Գ. Սարգսեան, Ա. Մալխասեան, Յ. Մարգարեան, Կ. Իգրաշեան, Ա. Տէր-Ստեփանեան: Ընդհանուր թիւով ներկաներէ 53-ը զեկուցումներ կարդացին 12 նստաշրջաններու ընթացքին, ընդգրկելով ժամանակագրական եւ նիւթերու շարքը որ նախապատմականէն կ'երկարէր մինչեւ ժամանակակից շրջան, ընդգրկելով զանազան մարզեր. լեզուաբանական, հնչիւնաբանական, լեզուագիտական, գրական, պատմական, հայրաբանական:

Այս համագումարը, ըստ կազմակերպիչներուն, Հայաստանէն դուրս տեղի ունեցած ամէնէն կարեւորն էր: Ան նաեւ կենդանի փաստն էր հայագիտութեան ենթարկուած փոփոխութիւններուն: Մինչ դարասկիզբին հայագիտութիւնը լուսանցքային գիտակարգ մըն էր, Ալիշանի ու-րակումով գլխաւորաբար «հայկական դպրութեան» ուսումներով Վենետիկ, Վիէննա, Պոլիս, ինչպէս Էջմիածին, նոյնիսկ եթէ կային Մէյէի, Հիւպշմանի մը աշխատանքները, այսօր ան «ընդունուած» է ու թէեւ սակաւաթիւ բայց անկախ ամպիոններու տէր է եւրոպական եւ ամերիկեան մեծ համալսարաններու մէջ: Լուվէն լա Նէօվի մէջ հայագիտական ուսումները իրենց մեթոտով եւ նպատակներով ուժական, կենսունակ գիտակարգի մը տպաւորութիւնը գործեցին: Գիտակարգը երիտասարդացած է մասնագէտներու նոր սերունդով որուն մեծամասնութիւնը ոչ հայերէ կը բաղկանայ: Հոն ներկայ էին Մ. Սթոնէ զատ Լէյտէնի համալսարանէն Ժ. Ուէյթընպէրկ եւ Թ. վան Լինթ, Հայտըլպէրկէն Ք. Պիւրշար, Վիւրցպուրկէն Ք. Հանիք, Լուվէնի արեւելագիտութեան հիմնարկէն Պ. Գուլի, Օքսֆորտէն Ռ.–Ու. Թոմսըն, Ֆրանսայէն Ն. եւ Ժ.–Մ. Թիէռի, Ժընեւէն Վ. Գալցոլարի եւ Պ. Ութիէ, եւլն.: Պէտք է աւելցնել գոհունակութիւնը՝ երիտասարդ հետազօտողներու ներկայութեան, ինչպէս Միլանոյէն Գ. Գասնաթի, Լոս-Անճըլըսէն Փ. Գաուի, Հռոմէն Լ. Գոմնէնօ, Փերուճիայէն Ճ. Թրաինա, Փարիզէն Ա. Ուզունեան, Երուսաղէմէն Ռ. Էրվին, եւլն.: Սփիւռքի հայկական մասնակցութիւնը մարմնաւորած էին Նիւ-Եորքէն Ն. Գարսոյեան, Մոնփըլիէէն Ժ. Տէտէեան, Վենետիկէն Լ. Զէքիեան, Փարիզէն Գ. Մուրատեան, Գ. Մութաֆեան, Պոլոնեայէն Կ. Ուլուհոճեան, Լոս-Անճըլըսէն Ռ. Փիրումեան, եւլն.: Պոլսոյ Պատրիարքարանէն Մութաֆեան Եպիսկոպոսին ներկայութիւնը փաստն էր Թուրքիոյ հայկական եկեղեցիին հոգեւոր վերանորոգումին, որուն մասին կը վկայէ արդէն «Շողակաթ» (2) պարբերաթերթին նոր դիմագիծով հրատարակութիւնը:

Զեկուցումներու շատ մասնագիտական բնոյթը եւ մեծ թիւը անկարելի ըրին վիճարկումները, ինչ որ համագումարին գլխաւոր թերութիւնը եղաւ: Այսուհանդերձ, պէտք է նշել Գերմանիայէն Գ. Լազարեանի զեկուցումը որ նիւթ ունէր հայկական եկեղեցիին պատմութիւնը 1920 – 45, մեկնելով Հայաստանի դիւաններէն (3) եւ Լոնտոնէն Յ. Չիլինկիրեանի զեկուցումը Ղարաբաղի հայկական եկեղեցիին 1988 – 1995 շրջանին մասին, տեղւոյն վրայ կատարուած հարցախոյզի մը արդիւնքներով: Լեհաստանէն Գ. Փէլցինսկիի զեկուցումը Ի. դարու Լեհահայերուն մասին վերակենդանութեան յոյսեր ներշնչեց գաղութի մը շուրջ որ անհետացած կը կարծուէր: Վերջապէս, համագումարին մասնակիցներէն երեք հոգի ներկայացուցին նիւթեր որոնց պատասխան – զեկուցումով հանդէս եկան ուրիշ երեք մասնակիցներ. առաջինները եղան Քանսասէն Աբրահամ Տէրեան «Մակարացիներու նամակը Հայերուն» նիւթով, Ժ.–Մ. Թիէռի՝ Սեբաստիոյ շրջանը հնագիտական վաւերագրերով եւ Ա. Տէր-Մինասեան՝ Ի. դարու Հայաստանի միջոցը, հողատարածքը եւ պետութիւնը ներկայացնելով: Ն. Գարսոյեան, Լ. Զէքիեան եւ Գ. Մուրատեան հանդէս եկան պատասխան – ելոյթներով:

Սեպտեմբեր 6, Ուրբաթ օրը 80 հոգինոց ճաշի մը ներկայ եղան Հայաստանի դեսպանէն զատ Պելժիոյ հայ գաղութէն դէմքեր, ինչպէս Անվէրսէն ադամանդագործ Պ. Արսլանեան որ Երեւանի մօտ ադամանդ յղկելու գործատուն մը բացած ըլլալով Հայաստանի պատուակալ դեսպան նշանակուած է Պելժիա (4): Այդ ճաշին կարդացուեցաւ նաեւ փրոֆ. Հ. Կոյցի մէկ գրութիւնը որ նիւթ ունէր «Պելժերը եւ Հայերը փաստաթուղթերու լոյսին տակ», քաղուած՝ Ե. Լեփսիուսի գիւանէն:

Հայկական ուսումներու միջազգային Ընկերակցութեան եօթներորդ համագումարը չեչտեց գոյութիւնը հայկական ուսումներու մարզին մէջ կարեւոր ցանցի մը: Հաստատեց Արեւմուտքի մէջ կատարուած յառաջխաղացքը որ զուգահեռ կ'ընթանայ Հայաստանի մէջ մշակուած հայագիտութեան արձանագրած յաջողութիւններուն, յատկապէս Մատենադարանին հիմնադրութենէն (1959) ասդին:

ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ-ՄԻՆԱՍԵԱՆ

(1) Ցատկապէս շնորհիւ Կիւլպէնկեան Հիմնարկի նիւթական աջակցութեան:

(2) Պոլսոյ Պատրիարքարանին տարեգիրքը որուն առաջին թիւը լոյս տեսաւ 1995-ին (285 էջ):

(3) Թրքահայ հեղինակը՝ Խաչիկ Րաֆֆի Կազէր վերջերս գերմաներէն լոյս ընծայեց Հայց. Եկեղեցիին բարենորոգումի շարժումին մասին իր աւարտաճառը (ԺԹ. դարու վերջաւորութեան եւ Ի. դարու առաջին տասնամեակները):

(4) Իր երկու զաւակները համագումարին խօսք առին, անդրադառնալով ըՍփիւռքի տնտեսական ուժին եւ Հայաստանի մէջ ներդրում կատարելու նիւթին:

[illegible]

ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ
ԱՐՄԷՆ ՍԹԱՔԵԱՆ

Ջութակահար արուեստագիտուհին երաժշտական իր ուսումը կատարած է Ժընեւի Երաժշտանոցը ուր ստացած է ջութակի առաջին մրցանակը վիրթիւոզիթէի, Գոստաօ Ռոմանոյի դասարանը:

Ցետագային, կատարելագործած է իր արուեստը Պրիւքսէլի արքայական Երաժշտանոցը ուր շահած է ջութակի բարձրագոյն վկայականը եւ Ա. մրցանակը:

70-ական թուականներէն, ելոյթներ կ'ունենայ Եւրոպայի մէջ, 1973-էն ի վեր ջութակի դասարան մը կը վարէ Ժընեւի Երաժշտանոցը:

Կիրակի, Սեպտեմբեր 29, ժամը 17-ին, Թերէզ Մալէնկրոյի հետ (դաշնակ) նուագահանդէս մը կու տայ Փարիզի Ջուիցերական Մշակութային Կեդրոնը (*):

Ցայտագիրը կը բաղկանայ Հէնտէլի, Տէպիւսիի եւ Շոսթագովիչի գործերէն:

Մուտքը ազատ է:

(*) 38, rue des Francs-Bourgeois, 75003 Paris, Métro St-Paul.

PUBLICATIONS REÇUES

PEQUENO DICIONARIO
PORTUGUES — ARMENIO

CHARLES APOVIAN

Supervisão Arcebispo DATEV KARIBIAN

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԵՐԷՆԷ – ՀԱՅԵՐԷՆ
ՓՈՔՐ ԲԱՌԱՐԱՆ

ԿԱՐՊԻՍ (ՇԱՌԼ) ԱՊՕՎԵԱՆ

Վերստուգեց՝

ՏԱԹԵՒ ԱՐՔ. ՂԱՐԻՊԵԱՆ

Sao-Paulo, Brasil, 1996.

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Վերադարձայ Եանիի գարեջրատունը ուր Արփիարը Վահէ նստած էր:

Իրեն կրկնեցի Արփիարին խօսքերը: ...մացոյցը նայեցաւ եւ պատասխանեց.
– Կարծեմ այլեւս ուշ մնացինք, գործողութիւնը կատարուած ըլլալու է...
– Բայց Արփիարը բացարձակապէս համոզուած է այդ մահափորձին, պնդեցի:
– Երթամ նայիմ, եթէ տակաւին ժամանակը չէ անցած ու կարելի է արգիլել՝ այն ատեն կը յետաձգենք գործողութիւնը, ըսաւ Վահէ ոտքի ելլելով:
Միասին դուրս ելանք եւ ինք բաժնուեցաւ ինէ Կալաթա Սարայի դիմաց եւ ես ...ծայ Թօքաթլեանի սրճարանը, որ այդ թուականին գրեթէ մեր կեդրոնատեղին էր:
– Տիգրան Գարակէօզեանը զարկեր են...
Առաջին անգամ այս լուրը լսեցի ներս մտնելով:
Ուշ մնացեր էինք...
Ալ չհամարձակեցայ Արփիարին քով վերադառնալ եւ հետեւեալ օր ուրիշներէն իմացայ եղելութիւնը:

Տիգրան Գարակէօզեանի վէրքերը առաջին անգամ թեթեւ կը կարծուէին, բայց խեղճը մէկ երկու օր ետքը մեռաւ:

Իր դէմ եղած գլխաւոր ամբաստանութիւնը այն էր թէ ինք յեղափոխութեան կամ «Սուրբ Գործ»ին, ինչպէս կ'ըսէին, դրամ չվճարելէ զատ, վճարելու տրամադրութիւն ունեցող հարուստներուն ալ կը խրատէր եւ նոյնիսկ կը ստիպէր դրամ չտալու:

Այդ միջոցին Զէյթունի ապստամբութիւնը տեղի կ'ունենար եւ Հնչակեանները իրենց հաւաքած դրամները կը ղրկէին Լոնտոն՝ Նազարբէկի ու իր կնոջ Մարօյի որպէսզի ապստամբներուն ձեռքը հասցնեն:

Ցետոյ յայտնուեցաւ թէ այդ ղրկուած բոլոր դրամները Նազարբէկ եւ իր կինը իրենց կոկորդը անցուցած էին, հազիւ ամենաչնչին մաս մը ղրկելով Զէյթուն:

Զէյթունի դէպքերը խանդավառած էին ամբողջ Պոլսոյ Հայութիւնը եւ եթէ հարուստները բանի դրամ կը վճարէին, ընդհակառակն ժողովուրդը սիրայօժար կու տար իր լուման:

Առասպելական բաներ կը պատմուէին ապստամբներու յաջողութեան մասին: Կ'ըսուէր թէ արդէն իսկ հայկական իշխանութիւնը հաստատուած էր, թէ չեմ գիտեր ինչ իշխանի անունով դրամ շրջաբերութեան հանուած էր, թէ Զէյթունէն եկողները հայկական անցագիր ունէին... եւլն., եւլն.:

Նոյնիսկ կային մարդիկ, որոնք կը հաւատային թէ Զէյթունցի իշխանին, Պապիկ իշխան կարծեմ, դրամները տեսած էին:

Նազարբէկ, Լոնտոնէն, իր գոյնզգոյն «Հնչակ»ներով, որոնց մէջ պաշտեցուցիչ թղթակցութիւններ կ'երեւային Զէյթունէն, ամբողջ զօրագունդներու բնաջնջումը ծանուցանող, հետզհետէ կը հրահրէր Պոլսեցիներու խանդավառութիւնը՝ պարզապէս անոնց միամտութիւնը շահագործելու համար, ինչպէս յետոյ յայտնի եղաւ:

Երբ Արփիար բոլորովին ապաքինեցաւ, որոշեց Լոնտոն երթալ, որովհետեւ այլեւս անկարելի էր հոս մնալը:

Դաշնակցութեան մահափորձը ցոյց տըւած էր թէ Արփիար Հնչակեան մըն էր, մինչդեռ մինչեւ այն ատեն Նազըմ փաշա կը կարծէր թէ Արփիարեան իր համբաւաւոր մեղայագրէն եւ Մայր եկեղեցիին մէջ ըրած հանդիսաւոր երդումէն ետքը, այլեւս հրաժարած էր յեղափոխութենէ: Ասկէ զատ իր ներկայութիւնը անհրաժեշտ էր Լոնտոնի մէջ, ուր Նազարբէկի եւ իր կնոջ դէմ դժգոհութիւնը ծայր տուած էր:

Պապը Ալիի ցոյցէն ետք արդէն Պոլսէն հեռացած էին Լեւոն Մկրտիչեան, Միհրան Տամատեան, Անտոն Ռշտունի եւ Արտաւազդ կամ Արթիւր Օհանջանը:

Այս վերջինը, որ Մագսուտ Սիմոն պէյի դէմ մահափորձը կազմակերպողն էր, նոյն թուականին լիազօր ներկայացուցիչն էր Նազարբէկի: Վանի կամ Էրզրումի կողմերը իբրեւ հրոսապետ զէն ի ձեռին բռնուելով՝ բերուած էր Պոլիս ու այստեղ բանտարկուած եւ Պապը Ալիի ցոյցէն քիչ առաջ ազատ արձակուած: Ռուսերէնի, անգլերէնի ու ֆրանսերէնի հըմուտ՝ սիրուն եւ համակրելի երիտասարդ մըն էր: Առանց խանդավառ յեղափոխական մը ըլլալու՝ նետուած էր այդ ասպարէզին մէջ, պարզապէս գոհացում տալու համար իր արկածախնդրական ճաշակին: Միշտ սեւ րըտէնկօթով, ձեռքը ձեռնոց գլուխն ալ haute forme գլխարկ մը, կատարեալ ճէնթըլմէնի մը երեւոյթը ունէր եւ զինքը չճանչցողը չէր կասկածեր թէ Հայ մըն էր. իսկ յեղափոխակա՞ն, երբե՛ք մտքէն չէր կրնար անցնել:

Արթիւր Օհանջան անձնապէս այնքան համակրանք կը ներշնչէր որ իրեն պատճառաւ շատեր Հնչակեան եղած են, որոնց մին էր եղբայրս՝ Հրանտ Օտեան, որ Արթիւրը տակաւին չճանչցած՝ բնաւ յեղափոխական շարժումէն հեռուէն կամ մօտէն մասնակցած չէր. եւ որ Թունդ Հնչակեան եւ Վարչութեան անդամ եղաւ մէկէն ի մէկ:

Իր մեկնումը մեծ կորուստ մըն էր ամէնուս համար եւ ընդհանուր լքում մը առաջ բերաւ:

Արփիար շատ դիւրաւ կրցաւ փախչիլ Պոլսէն: Ֆրանսական շոգենաւուն քով հսկողութիւն կատարող ոստիկանները տասը ոսկիով կաշառուեցան եւ անարգել թոյլ տուին Արփիարին շոգենաւ մտնել, ինչպէս նաեւ իրեն ողջերթի գացողներուն, որոնց մին ալ ես էի:

Արփիարին մեկնումէն ետքը՝ Լեւոն Բաշալեան եւս գնաց Սելանիկ եւ հոնկէ Եւրոպա, ալ չվերադառնալու պայմանաւ:

(Շար. 7)

(Շար. Ա. էջէն)

հաստատեցին Փասոքի (Ընկերվարական կուսակցութիւն) յաղթանակը։ Ան 162 աթոռ կ'ապահովէ 300-ի վրայ, Նոր Ժողովրդավարութիւնը՝ 108, Համայնավարները՝ 11, զանազան ձախեր՝ 10 եւ 9։ Ցիչենք որ քուէարկութիւնը պարտաւորիչ է Յունաստանի մէջ։

ԵԼՑԻՆԻ վիրաբուժական գործողութիւնը կրնայ չկատարուիլ, իր առողջական վիճակը շատ ծանր ըլլալով։ Ռուս բժիշկները կը խորհրդակցին ամերիկահայ մասնագէտ՝ Միքայէլ տը Պաքէի (88 տարեկան) հետ, վերջնական որոշում մը տալու համար։ Այս պայմաններուն մէջ, Համայնավարները Ելցինի հրաժարումը կը պահանջեն։ Սթրազպուրկի մէջ ալ, ուր կը գտնուի, Զիուգանով (Համայնավար Թեկնածուն Նախագահական ընտրութեան) ցաւ յայտնած է. «իշխանութեան բացարձակ չգոյութեան» համար։ Գոհ մնացած է որ Եւրոպայի Խորհուրդը օրակարգէն ջնջած է Զէչէնիան։ Հակառակ անոր որ Ֆրանսական վիզա ունէր, Ասլան Մասխադով, անկախապաշտներու պարագլուխը Սթրազպուրկ գալէ հրաժարած է։

ԾՈՑԻ երկիրներուն համար, կ'ըսէ Իրաքի Արտաքին նախարարը, իսկական ըսպառնալիքը՝ Իրանն ու Միացեալ - Նահանգներն են, հաստատելով թէ Ուաշինկթընի հինգ տարիներու քաղաքականութիւնը Իրաքի նկատմամբ, ի վերջոյ, ձախողութեամբ պսակուեցաւ։ Թարեք Ազիզ կ'ըսէ թէ Ս. Հիւսէյն պատրաստ է իրական ինքնավարութիւն մը շնորհելու Քիւրտերուն, ինչ որ պէտք չէ շփոթել անկախութեան հետ։ Իրաքի Արտաքին նախարարը գոհ է որ Փարիզ կը տարբերի Ուաշինկթընէն եւ Լոնտոնէն ու մտիկ կ'ընէ եւ կը խօսի։ Ֆիկառօ-ի տրուած հարցազրոյցի մը ընթացքին է (Սեպտ. 24) որ Թ. Ազիզ արտայայտուած է։

ԼԸ ՓԷՆ պատասխանեց Ժիւփէի որ զինք ամբաստանած էր որպէս՝ օտարատեաց, հակահրեայ եւ ցեղապաշտ, ըսելով թէ նախարարապետը «աֆէռիսթ մըն է, հակազգային եւ ոճրագործ մը մարդկութեան դէմ»։ ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ-ի քարտուղարն ալ այս որակումներուն պատասխանելով կը գտնէ որ Լը Փէն մտային խանգարումէ կը տառապի եւ ի մօտոյ բռնաշապիկի (զամիզոլ) պէտք պիտի ունենայ։

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առթիւ, Կիրակի, Սեպտեմբեր 29-ին, տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր պատարագ եւ մատաղօրհնութիւն ձեռամբ Հոգեւոր Հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ-ի

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 28, Տօն է Գէորգայ Քաջամարտիկ Զօրավարին, Ադոկտոսի եւ Ռոմանոսի Երգեցողին։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9-ին, պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՑ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Ս. Դ. Հ. Կ.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սոցեալ Դեմոկրատ Հնչակեան Կուսակցութիւնը, կ'իմացնէ փարիզահայ գաղութին թէ այսուհետեւ իր վարչական հասցէն է՝

HENTCHAKIAN
97, rue La Fayette
75010 PARIS
Tél. et Fax : 01 46 45 20 48.

TELEVISION FRANCE 2

Dimanche, 29 Septembre à 9 heures 15

LES PLUS BEAUX MONASTERES ARMENIENS

LA COMMUNAUTE ET LES EGLISES ARMENIENNES D'ISSY-LES-MOULINEAUX / CLAMART / MEUDON
vous convient à un

GALA ARTISTIQUE
AU PROFIT
DU FONDS ARMENIEN DE FRANCE

En présence de **S.E.M. VIGUEN TCHITETCHIAN, Ambassadeur d'Arménie,**
et de **M. ANDRE SANTINI, Député-Maire d'Issy-les-Moulineaux**

Le Dimanche 29 Septembre à 15 heures
dans la Salle du Palais des Arts et des Congrès d'Issy-les-Moulineaux
25, avenue Victor Cresson (métro Mairie d'Issy)

Au programme :
La chanteuse Anahid Charian (venue spécialement d'Arménie), la Chorale Daron et l'Ensemble Arménien Navasart. Exposition dans le hall.
Projection de deux films sur l'Arménie, le Karabagh et le Fonds Arménien.

Allocution de M. BEDROS TERZIAN
Président du Fonds Arménien de France

Participation aux frais — Entrée gratuite pour les enfants (-12 ans).

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Սեպտեմբեր 29, Կիրակի, Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ օծման 65-րդ տարեդարձի առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ
եւ Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի աւանդական մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ, վախճանեալ հոգեւոր հովիւներու եւ հանգուցեալ բարերարներու յիշատակին։

Օրուան հանդիսութեան ներկայ կ'ըլլայ նաեւ, հիւրաբար քաղաքս գտնուող

ԴԱՒԻԹ ԱՐՔ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Լուսարարապետ
Երուսաղէմի Հայոց Ս. Տեղեաց

Սիրով կը հրաւիրուի շրջանի Հայութիւնը ներկայ գտնուելու եւ իր ուխտը կատարելու։

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9·30-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·45-ին։

Յ. Գ. - Պատարագէն յետոյ էսփաս Շառլ Ազնաւուր սրահին մէջ սիրոյ սեղան, հանդիսապետութեամբ Սրբազան Հօր։

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

Paris : Les contes de Toumanian joués au Centre Culturel de l'UGAB

Après une tournée dans l'Hérault(*), le groupe artistique de l'Université d'Etat d'Erevan se produit à l'UGAB-Paris dans *«les CONTES de TOUMANIAN»* le Samedi 28 Septembre à 20 h 30 au Centre Culturel Alex Manoogian, 118, rue de Courcelles, Paris 17e

Scénario et mise en scène : Zaven HAROUTIOUNIAN
Musique: Araïk GUEVORKIAN
Prix des places: 50 F., dans la limite des places disponibles, renseignements : Tél. : 43 87 30 11.

(*) *Invité par le Théâtre du Krypton Bleu, le groupe artistique de l'Université d'Etat d'Erevan a déjà donné une représentation le 14 Septembre à Teyran et une autre le 20 à Montpellier.*

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

72ème FOIRE INTERNATIONALE DE MARSEILLE
20 — 30 Septembre 1996

présence du

PAVILLON ARMENIE

— Hall 6 —
organisé et tenu
par la **MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE**

Journée officielle de l'Arménie

Vendredi 27 Septembre, en présence de :
M. Viguen TCHITETCHIAN, Ambassadeur de la République d'Arménie en France;
Mgr Daron GEREJIAN, Vicaire Général de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France;
Mme Manouchag PETROSSIAN, Directeur exécutif du Fonds Arménien «Hayastan»;
M. Garo HOVSEPIAN, Président de la M.A.J.C., Conseiller Municipal de Marseille.

Programme

12h — Accueil de la délégation et des personnalités — Visite du Pavillon Arménie;
12h30 — Discours et apéritif au Palais des Arts;
13h — Déjeûner officiel;
14h30 — Point Presse;
15h — Rencontre avec les chefs d'entreprise : «Pourquoi et comment investir en Arménie»;
18h30 — Animation artistique — Pavillon Arménie, Hall 6.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

Հովանաւորութեամբ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ-ի
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
Հայոց Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

ԱՆԱՀԻՏ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
(Սոփրանօ)
Դափնեկիր միջազգային մրցանակներու
Դաշնակի ընկերակցութեամբ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ԳԷՈՐԳԵԱՆ-ի
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 25,
ժամը 20·30-ին
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահը
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

URGENT

La M.C.A. recherche une personne pour Contrat Emploi-solidarité Bilingue Français / Arménien pour travaux d'employé de bureau

Les candidats doivent remplir strictement les conditions administratives prévues à cet effet.

1976—1996
20ème anniversaire de la Maison de la Culture Arménienne du 11 au 19 Octobre 1996

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville,
Tél.: 43 76 55 89 — Fax: 43 78 66 64

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 26
JEUDI
26 SEPTEMBRE
1996

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.948 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 18.948

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25-Ի ՏՈՒԵԱԼՆԵՐՈՎ՝

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ	52,09 %
Վ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ	41,97 %
Ս. ԲԱԴԱԼԵԱՆ	6,21 %
Ա. ՄԱՆՈՒՉԱՐԵԱՆ	0,63 %

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԻՏՈՐԴՆԵՐՈՒ ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՑՈՅՑԵՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ըստ ընդունուած օրէնքներուն, ընտրութիւններու նախնական արդիւնքները կը յայտարարուին ընտրութենէն 60 ժամ ետք եւ պաշտօնական արդիւնքներն ալ 7 օր յետոյ: Ուրեմն, նախնական արդիւնքները կը յայտարարուէին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 25, ժամը 10-ին: Նոյն առաւօտը, Երեւանի հետ հեռաձայնային մեր խօսակցութեան ընթացքին, հետեւեալ տեղեկութիւնները ստացանք: Արդիւնքները հետեւեալ (մօտաւոր) պատկերը կը պարզէին. –

Լ. Տէր-Պետրոսեան	52,09%
Վ. Մանուկեան	41,97%
Ս. Բադալեան	6,21%
Ա. Մանուչարեան	0,63%

Քուէարկութեան մասնակցած են մէկ միլիոն 288 հազար հոգի, այսինքն՝ քուէարկողներու 58,25%-ը:

Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 24-ին, միջազգային դիտորդներու (89) առաքելութիւնը հրապարակած է իր զեկուցումը զոր ստորագրած է Սիմոն Օզպորն:

Ի՞նչ կ'ըսեն միջազգային դիտորդները:

Նախ կը նկատեն որ նախագահական ընտրական օրէնքը, կատարեալ չըլլալով հանդերձ, նշանակալից յառաջդիմութիւն մը կը փաստէ ընտրական օրէնսդրութեան մէջ: Ընտրական կեդրոնական նոր յանձնախումբը եւ ի մասնաւորի իր նախագահը, մեծ ջանքեր թափած են բարեփոխելու համար վստահութեան մակարդակը ընտրական դրութեան մէջ եւ զայն հասցնելու բարձրագոյն մակարդակի մը: Դիտորդները կը հաստատեն նաեւ լաւ գործադրութիւններու բազմաթիւ օրինակներ՝ համապատասխան միջազգային ընդունուած կանոններուն, ինչպէս Լոռի, Շիրակ եւ Տաւուշ: Դիտորդները նկատած են ընտրական յանձնախումբերու արհեստավարժ աշխատանքը: Կասկած չկայ, յանձնախումբին համար որ Լ. Տէր-Պետրոսեան մեծ առաւելութիւններ ունեցած է իր ընտրապայքարին համար, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի հեռատեսիլէն տրամադրուած ժամանակին բաղդատմամբ միւս թեկնածուներուն: Քուէարկութեան օրը խախտումներ նկատուած են: Կարեւորը, սակայն, դիտորդներու յայտարարութեան եզրակացութիւնն է որ կամփոփուի հետեւեալ չորս կէտերուն մէջ. –

1) Նշանակալից բարելաւում արձանագրուած է ընտրական օրէնսդրութեան եւ վարչութեան մէջ, յատկապէս ընտրական կեդրոնական Յանձնախումբի մակարդակին. բազմաթիւ ընտրական գրասենեակներու մէջ միջազգային չափանիշներն ու կանոնները յարգուեցան:

2) Թէեւ հեռատեսիլի տրամադրութիւնը (ընդդիմութեան թեկնածուներուն) բարելաւուած է, յաւելեալ քայլեր կը րնան -եւ յոյս ունինք որ պիտի- առնուին այս բնթացքը շարունակելու համար:

3) Միջազգային դիտորդներուն կողմէ նկատուած խախտումները լուրջ ըլլալով հանդերձ՝ ժողովուրդին կամքը ժխտելու սիստեմատիկ միտում մը չեն մատներ:

4) Վերջապէս, դիտորդները կարծիքն է որ շատ լուրջ ըլլալով հանդերձ, օրէնքի այս խախտումները գործնականօրէն չեն ազդած ընտրութեան արդիւնքին վրայ այս հանգրուանին:

Ընդդիմութիւնը գոհ չէ, անշուշտ եւ Երկուշաբթի ու Երեքշաբթի, Սեպտ. 23 եւ 24-ին, յաջորդական ցոյցեր տեղի ունեցած են եւ կը թուի որ կիրքերը այնքան լարուած են ոմանց մօտ, որ գիտակցութիւնն իսկ չունին թէ ի՛նչ կ'ընեն: Այսպէս, ըստ հաւաստի աղբիւրի մը մեզի տուած տեղեկութեան, Երկուշաբթի օր, հաւաքուելէ ետք Ազատութեան հրապարակը, ցուցարարները ուղղուած են դէպի նախագահական պալատ ու երբ կ'անցնէին Բաղրամեանէն, Հայոց Համազգային Շարժումի շէնքին պարզուած Եռագոյն դրօշը վար առած, տարած ու այրած են: Այսինքն՝ Մենք կ'այրենք մեր դրօշակը, ան՝ զոր պարզելու համար 70 տարի սպասած ենք եւ արտասահմանի մէջ կռիւ ալ ըրած անոնց հետ որոնք դէմ էին Եռագոյնին: Այս զայթակղեցուցիչ արարքը ոչ միայն պատիւ չի բերեր ընդդիմութեան, այլեւ կ'արատաւորէ անոնք որոնք նման քայլի մը դիմած են:

Երեքշաբթի օր նոր ցոյց մըն ալ տեղի ունեցած է որու մասնակցողներու թիւը 100 հազար է ըստ կազմակերպիչ ընդդիմադիրներուն, 50 հազար՝ օտար դիտերու, 16.000՝ իշխանութիւններու, ամէնէն մօտաւոր թիւը կը նկատուի 30 հազար:

Այս հաւաքին ալ ընդդիմութիւնը զոր կը գլխաւորէ Վազգէն Մանուկեան, աւելի ճիշդ իր վարած համախմբումը Պ. Հայրիկեանի եւ Արամ Սարգսեանի քաշուելէն ետք, այսինքն՝ Դաշինքը յայտարարութիւն մը ըրած է զոր ստորագրած է Վազգէն Մանուկեան, կարդացած է Պարոյր Հայրիկեան եւ հրատարակուած է Սեպտ. 25-ի Մոլորակ օրաթերթին մէջ: Հոն կ'ըսուի. –

«1. ՀՀ-ում գործող նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի պարտադրանքով կազմակերպւում եւ իրականացւում է 1996 Սեպտեմբերի 22-ի նախագահական ընտրութիւնների արդիւնքների կեղծման գործընթացը: Այն համատարած է եւ աննախադէպ չափերի է հասել: Կեղծիքների ձեւերը ամենաբազմազան են՝ բացայայտ եւ հեշտ ապացուցելի: Բոլոր այս դէպքերի համար մենք ունենք իրաւական ապացոյցներ:

2. Ըստ միջազգային իրաւական նորմերի եւ ՀՀ օրէնքների, ընտրութիւններում կեղծիքների կազմակերպիչները համարւում են պետական յանցագործներ, իսկ ընտրութիւնների արդիւնքների կեղծմամբ իշխանութեան զաւթումը գնահատւում է որպէս պետական յեղաշրջում:

3. Հայաստանում կատարուածը միայն մեր ներքին գործը չէ, եւ մենք ըսպասում ենք միջազգային դիտորդների, Հայաստանում հաւատարմագրուած միջազգային կազմակերպութիւնների ներկայացուցիչների եւ տարբեր երկրների դեսպանների գնահատականին: Եթէ միջազգային հանրութեան կողմից համարժէք գնահատական չտրուի ՀՀ նախագահի կողմից իրականացուող պատմական յեղաշրջմանը եւ մարդու իրաւունքների անխախտելի ոտնահարումներին, ապա ես ինձ իրաւունք կը վերապահեմ դիմել իմ ընտրողներին եւ ողջ ժողովրդին իրավիճակին համարժէք գործողութիւնների դիմելու համար:

Վազգէն Մանուկեան»:

Լիպերասիոն (Սեպտ. 25) կրկին շատ կողմնակալ լրատուութիւն մը կ'ընէ միշտ Անն Դաստակեանի ստորագրութեամբ, արձագանգելով գլխաւորաբար ընդդիմութեան հակադրեցութիւններուն և կըրկնելով միջազգային դիտորդներու յայտարարութիւնները, ընտրելով միայն քանի մը աննպաստ տողեր, որոնց անդրադարձանք վերը:

Մարի Ժեկօ ալ Մոնտի մէջ (Սեպտ. 25) կ'արձագանգէ նախնական արդիւնքներուն, նաեւ Լ. Տէր-Պետրոսեանի ելոյթին հեռատեսիլէն, իր վերընտրութեան առթիւ, երբ ան շեշտած է. – «այլեւս իսկական ժողովրդապետութիւն ենք»:

ՄԱՄՈՒԼ

«LA VIE»

(19-25 Septembre)

MERVEILLES CACHEES DE L'ARMENIE

Այս խորագրին տակ, կաթողիկէ շաբաթաթերթը յօդուած մը հրատարակած է նուիրուած Փարիզի Ազգային Մատենադարանին ցուցահանդէսին որ վերջ կը գտնէ Հոկտեմբեր 20-ին:

Անիէս Ֆերնանտէզ մեծ գովեստով կ'արտայայտուի այս ցուցահանդէսին մասին, յիշելով ակիզբէն որ հայկական քաղաքակրթութիւնը քիչ ծանօթ է: Կը նկարագրէ ցուցադրուած 3000 տարիներու պատմութեան մը վկայ 250 առարկաները:

Յօդուածին կ'ընկերանան նկարներ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 24)

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

Վերընտրուած նախագահը Սեպտեմբեր 23-ին այցելած է իր նախընտրական կեդրոնը ու շնորհակալութեան խօսք ուղղած իր յաղթանակին նպաստողներուն: Ան ներկայ փուլը համարած է ժողովրդավարութեան իրագործումը: Լ. Տէր-Պետրոսեան մատնանշած է նաեւ ընդդիմութեան փայլուն աշխատանքը որով յաջողեցաւ առաւելագոյնը քաղել տիրող իրավիճակէն: Ան իրավիճակը նպաստաւոր նկատած է այն պատճառով որ բարեփոխումները արդէն ծանր վիրահատութիւն են որեւէ հասարակութեան համար: Նոյնիսկ անոնց որոնք ոչ չըջափակում ունին, ոչ ալ 300 հազար գաղթական, ինչպէս Հայաստանի պարագային: Նախագահը դոհունակութիւն յայտնելով ձեռք ձգուած արդիւնքին մասին «շատ մեծ յաղթանակ» որակած է զայն, աւելցնելով. «սա իմ յաղթանակը չէ, սա բոլորիս յաղթանակն է»:

Նախագահական ընտրութեան մասնակցած են 89 դիտեր Օ – ԵԱ – ՍԷ – Ը-էն, ՀԱՊ-էն, Եւրոպայի Խորհրդարանէն, ինչպէս նաեւ ոչ կառավարական միջազգային կազմակերպութիւններէ: Նախապէս պատրաստուած ծրագրով անոնք աշխատած են տարբեր շրջաններ, այցելած զանազան վայրեր, հանդիպում ունեցած ընտրական յանձնաժողովներու ներկայացուցիչներուն հետ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԷՆ ԺԻՒՓԷ որոշեց վստահութեան քուէ պահանջել Ազգ. Ժողովի իր մեծամասնութենէն, վերամուտի առաջին նիստին իսկ: Վերջին հարցախոյզերը թէ՛ վարչապետին թէ՛ նախագահին համար բաւական յուսալքիչ են եւ կը վերագրուի գլխաւորաբար տուրքերու նուազումի մասին տրուած տեղեկութիւններուն որոնք չեն համապատասխաներ իրականութեան եւ ժողովուրդը այն համոզումն ունի որ գինք կը խաբեն: Անժողովրդականութեան մրցանիշները կոտրած են Շիրաք եւ Ժիւփէ:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ Նեթանիահու Փարիզ կը ժամնէր Սեպտեմբեր 25-ին, պաշտօնական այցելութեամբ, մինչ Երուսաղէմի մէջ պաղեստինցի երեւելիներ ցոյց մը կ'ընէին փապուղիի մը շինութեան դէմ, մզկիթներու հարթավայրին ներքեւը: Փարիզի մէջ ալ, Նեթանիահու հարցեր ստեղծած է իր իսկ համայնքին հետ. ՔՐԻՖ-ը (Ֆրանսայի հրեայ հիմնարկներու ներկայացուցչական Խորհուրդ) շատ դժգոհ է որ վարչապետը նախընտրած է իր միակ երեկոյթը անցընել Լիքուտ-Ֆրանսի, այսինքն իր կուսակցութեան հետ: Բանավէճը սուր է մանաւանդ անոր համար որ Լիքուտի նախագահը՝ Քլիփֆէր ծայրայեղ անձ մը կը նկատուի:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ վարչապետը՝ Սիմիթիս, իր կուսակցութեան յաղթանակէն ետք, կազմեց իր կառավարութիւնը: Ընդհանուր ձեւով, գլխաւոր նախարարութիւնները կը մնան նոյն անձերու ձեռքը: Փանկալոս կը մնայ Արտաքին նախարար, կողքին ունենալով Ժորժ Փափանտրէուն, այսինքն պատմական պարագլուխին զաւակը, Փափանթոնիու կը պահէ Տնտեսութիւնը որու կը կցուի նաեւ ելմտական ճիւղը: Կը փոխուի Պաշտպանութեան նախարարը՝ Արսինիս որ տարակարծութիւններ ունի Սիմիթիսի հետ յոյնեթուրք կնճիռին շուրջ. իր տեղը կ'անցնի Ցոհացոփուլոս:

ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿԻ մէջ, Եւրոպայի Խորհուրդի խորհրդարանական ժողովի իրաւական հարցերու յանձնախումբին առջեւ չէչէնական պատուիրակութիւն մը, որուն մաս կը կազմէր անկախապաշտ «Արտաքին նախարար»՝ Ռուսլան Շիմաեւ, պարզած է Չէչէնիա գործուած մարդկային իրաւանց խախտումները, ռուսական տեսակցութեան մը ընթացքին: Այս հանդիպումը շատ դժգոհ ձգած է ռուսական պատուիրակութիւնը որ կը դատապարտէ այս միջամտութիւնը ներքին հարցերու:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ապահովութեան ուժերը լայնածաւալ յարձակման անցած են ՓՔՔ-ի տարրերուն դէմ: Սեպտ. 23-ին, 20 հազար զինուորներ, օդուժի օժանդակութեամբ յարձակած են 250 քիւրտ անջատողականներու վրայ: Ըստ բանակին 15 Քիւրտեր սպաննուած են այդ բախումներու ընթացքին:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԵՒ ԻՍՐԱՅԷԼԻ միջեւ մթնոլորտը լարուած է եւ Իսրայէլ բողոք բարձրացուցած է Նեթանիահուի դէմ եղած յայտարարութիւններուն առթիւ: Եգիպտոս կ'ամբաստանէր Իսրայէլի վարչապետը որ պատերազմ կը պատրաստէ Միջին Արեւելքի մէջ եւ մտային խանգարումէ կը տառապի:

ԺԱՆ ԷՏԷՐՆ-ՀԱԼԻԷ որ կը սիրէ իր մասին խօսեցնել որեւէ ձեւով եւ կը նկատուի պարսաւագիր գրագէտ մը, իր նոր հատորին մէջ՝ «Puissances du mal» կ'ամբաստանէ Արտաքին նախկին նախարարը՝ Ռոլան Տիւմա որ զինք սպաննել ուզած է:

ԱՊԱԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԺԱՆԹԻՆԱՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՄՕՏ

Գ.

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անհրաժեշտ է ըսել, որ ինչպէս հարցախոյզներու նաեւ ներկայ յօդուածներու պատրաստութեան մէջ՝ մենք նկատի չենք ունեցած քաղաքական այն մեծ շրջափոխութիւնը, որ յառաջացաւ հայ կեանքի մէջ Հայաստանի անկախացումով:

Պատմական այս իրադարձութիւնը չենք գիտեր, թէ ինչ ներգործութիւն կ'ունենայ սերունդներու կեցուածքին վրայ՝ յարաբերաբար կուսակցութիւններու եւ անոնց գործունէութեան: Մէկ բան պարզ է սակայն, որ ցարդ արտասահմանի մէջ գտնուող կուսակցութիւնները վերահաստատելով անկախ Հայաստանի մէջ, գործելով պետական իրաւակարգի պայմաններով՝ հարկին առջեւ պիտի գտնըւին հիմնական փոփոխութիւններ մտցընելու իրենց ծրագրին, կառոյցին, ռազմավարութեանց եւ գործելակերպին մէջ: Պարզ է նաեւ, որ անկախ պետականութեան ապահովութիւնը, հայրենիքի հողային ամբողջականութեան պահպանումը եւ նման ազգային գերագոյն շահեր որոշ դիւրաթեքութիւն պիտի պահանջեն կուսակցութիւններէն, շրջահայեաց եւ իրատես գործելակերպ: Մեզի չի վերաբերիր խօսիլ այդ մասին, բայց մեր կարծիքով՝ անկախութեան գոյութեան փաստին առջեւ, կուսակցութիւններու ունենալիք ա՛յդ փոփոխութիւններով պայմանաւորուած է երիտասարդութեան փարումը այս կամ այն կուսակցութեան կամ խզումը անկէ:

Վերադառնալով ապակուսակցականութեան երեւոյթին, նախքան անոր առաջացման եւ զարգացման պատճառներու թիւումը, ընդգծենք հետեւեալ կէտերը. —

ա) Ապակուսակցականութիւնը միայն հայկական երեւոյթ մը չէ (ընդհանրապէս, կուսակցութիւնները միասնաբար թուականօրէն կը կազմեն ժողովուրդին փոքրամասնութիւնը):

բ) Ապակուսակցական ըլլալ չի նշանակեր խզուած ըլլալ ազգային ամբողջութենէն եւ իրականութենէն:

գ) Ապակուսակցականութեան առկայութեան կողքին, պէտք չէ անտեսել նաե՛ւ կուսակցութիւններու տկարացումը եւ նահանջը:

դ) Թէ՛ ապակուսակցականութեան զարգացումին եւ թէ կուսակցականութեան նահանջին մէջ՝ կուսակցութիւնները ունին իրենց մեղքի բաժինը (թերեւս առիւծի բաժինը):

Ապակուսակցականութիւնը՝ արժանթինահայ երիտասարդութեան մօտ, ունի իր արտաքին, ներքին եւ հոգեվիճակային պատճառները. —

Թուենք գլխաւորները. —

Արտաքին

— Ժողովրդավարական ադատութեանց բացակայութիւնը երկար ժամանակով եւ զինուորական բռնատիրութեանց գոյութիւնը: (Յատկանշական է, որ հայ երիտասարդութիւնը շատ աննշան տոկոսով տարուած է նաեւ տեղական-քաղաքական հոսանքներով: Արժանթինեան իմաստով եւս՝ հայ երիտասարդը ապաքաղաքական է եւ ապագաղափարական: 70-ական թուականներու «ազատ պատերազմին» արժանթինահայ գաղութը տուաւ միայն 4–5 «անհետացածներ» եւ նոյնքան մըն ալ փախստականներ):

— Դուրսէն հրահրուած հակակուսակցականութիւնը, որուն նպատակն է տարանջատել Սփիւռքի քաղաքական կարողականութիւնը:

— Ընդհանրապէս քաղաքական կեանքի ներկայացուցած անապահով կամ յարափոփոխ վիճակը:

Ներքին

— Միջ-կուսակցական ապագաղափարական, երբեմն գռեհիկ եւ անբովանդակ վէճերը:

— Կուսակցութիւններու անթափանցելիութիւնը (կուսակցական կեանքի ազատ ծանօթացումի պակաս, խորհրդապահ գործելակերպ, այլամերժ մամուլ, դրնփակ ժողովներ, եւլն.):

— Կուսակցական կառոյցներու ժամանակավրէպութիւնը եւ կանոնադրական այնպիսի սկզբունքներ, որոնք անյարիր են ներկայ երիտասարդութեան նկարագրին եւ աշխարհահայեացքին:

— Շարքային որակի անկում: (Արժանթինահայ համայնքի շուրջ 500 փրոֆէսիոնէլներուն հազիւ 10%-ը ներգրաւուած է կուսակցութիւններու մէջ):

— (Հայ) կուսակցութիւններու անհամատեղելիութիւնը ներկայ ընկերութիւններու հետ, ուր քաղաքացիական ու նըրկարագրային կազմաւորում կը ստանան հայ երիտասարդները:

— Վերջապէս՝ նոյնինքն հայ հանրային կեանքի կուսակցականացումը:

Հոգեվիճակային

— Անտարբերութիւն՝ ազգային հիմնական հարցերու նկատմամբ:

— Դժգոհութիւն՝ գոյութիւն ունեցող համայնքային կեանքէն, ուր դերակատար են կուսակցութիւններն ու կուսակցական մամուլը:

— Կուսակցական կարգապահութեան չըկրենալ ենթարկուելու, ազատ ըլլալու նկարագրային ունակութիւն:

— Հնաւանդ որոշ արժէքներու հանդէպ արհամարհանք կամ նուազագոյն՝ անտարբերութիւն, ինչպէս են հերոսապաշտութիւնը, յափշտակուիլը, հաւատալը, հիանալը, նուիրուիլը, եւլն.:

Ապակուսակցականութիւնը անկասկած որ ունի իր ուղղակի թէ անուղղակի պատասխանատուները, ժխտական գործօնները, բայց մեր կարծիքով՝ ընկերային — հանրային այս երեւոյթին առաջին եւ վերջին պատասխանատուները (ինչպէս եւ կրողները) իրե՛նք են՝ կուսակցութիւնները: Իրենց ալ կը մնայ մտածել բոլոր այն միջոցառումներուն մասին, որոնցմով կարելի կ'ըլլայ կասեցնել կամ նուազեցընել իրե՛նց իսկ գոյութեան սպառնացող այդ վտանգը:

ՊԵՏՐՈՍ ՀԱՃԵԱՆ

ՆՇՄԱՐՆԵՐ ԵՒ ՆՇՈՒՄՆԵՐ

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՓԻՒՌՔԸ ԿԸ ՄԱՇԻ՞ ԱԶԳԱՅԻՆ – ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԱԿՆԵՐԵՒ ՋԵՌՆԹԱՓՈՒԹԻՒՆԸ ՃԱՄԲԱՅ ԿԸ ՀԱՐԹԷ ԿՐԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Լացն ու ողբը աւելորդ են. բայց գիտակցիլ գրական-մշակութային ճակատի վրայ տիրող ներկայ կացութեան՝ հրամայական մըն է: — Անոնք որ ապրած են ազգային մեր տարեգրութեանց 1940–1990 կիսադարեան շրջանի աստիճանական ընկըրկումներն ու նուաճումները հիւրընկալ երկիրներու թէ հայրենի հողի վըրայ, անկասկած կ'անդրադառնան այսօր՝ որ Հայաստանի անկախութեամբ, Հայկական Սփիւռքի գոյատեւման կառոյցներով եւ ընկերային-մշակութային շարժումներու անդրադարձով, տարացիր մեր համրանքը գոյատեւման իր պայքարին յիշատակելի դրուագներէն մէկն է ապրած:

Այս իրողութիւնը, այնուհանդերձ, իրաւունք չի տար եզրակացնելու՝ որ յիսնամեայ այդ շրջանը տագնապներ չապրեցաւ, սխալներու եւ անտեսումներու չմատնուեցաւ, ընկրկումներ չունեցաւ:

Կիսադարեան այդ շրջանին՝ տարամերժութիւններ եւ ճակատումներ անխուսափելի դարձան: Հայրենիքի մէջ համայնավարական բարքեր, իսկ Սփիւռքի մէջ ըստերկացումներ ու պատեհապաշտութիւններ անխուսափելի դարձուցին պարբերական սուր տագնապներու անդրադարձը ժողովրդային զանգուածներու վրայ:

Անցեալի վէրքերն ու վայրէջքները, իրենց պատճառական մեկնակէտով ու հետեւութիւններով, քննարկումի նիւթ չեն այսօր: Արձանագրուած են արդէն մամուլի թէ ազգային տարեգրութեանց մէջ. եւ եթէ պահանջը կայ վերակոչումի՝ հայ մամուլը հարուստ է անոնց վերաբերող վկայութիւններով:

Իմ այս նշմարը Հայկական Սփիւռքի ազգային կառոյցներու քայքայման վըտանգին մասին՝ փորձ մըն է նկատողութեան նիւթ դարձնելու ձեռնթափութեան հակումներ եւ հրամայական ստիպողութիւններ, որոնց համակողմանի կիրարկումը կենսական կարեւորութիւն ունի տարացիր հայութեան ընկերային — մշակութային կառոյցն ու ազգային — քաղաքական մտածողութիւնը առողջ պահելու համար:

Մասնաւորաբար վերջին քանի մը տարիներուն նկատառման լուրջ հարց դարձած են հայ մամուլի գոյատեւման տագնապը, մշակութային կազմակերպութիւններու աստիճանական մաշումը, մօտաւոր անցեալի ազգային — մշակութային դաստիարակութեանց, ընկերային-քաղաքական շարժումներու, նոյնիսկ կուսակցական -- կազմակերպական գործօն կառոյցներու նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցող պարբերական խմբումներու աւանդութեան անտեսումը, -- բոլո՛րն ալ հետեւանք ժողովրդային խաւերու ձեռնթափութեան եւ ազգային կառոյցներու ցնցումներուն:

Հասկնալի՛ է որ Հայաստանի ներքին իրադարձութիւնները, օրուան իշխանութեան թէ ժողովրդային զանգուածներու անխուսափելի անձկութիւններն ու փոխադարձ տարամերժութիւնները, այլեւ ու մանաւա՛նդ համայնավարական տարեգրութեանց ճամբով գոյացած բարքեր, իրենց անդրադարձը ունեցած ըլլան անկախութեան սկզբնական շրջանի փոխադարձ մրցակցութեանց մէջ:

Անկախացումը որքան ոգեւորութիւններով, նոյնքա՛ն դառնութիւններով եւ անձկութիւններով եկաւ հայրենի թէ տարասփիւռ մեր ժողովուրդին: Սփիւռքը ապրեցաւ փոխանցման շրջանի ե՛ւ ոգեւորութիւնները ե՛ւ այլամերժութիւնները, չքաւորութեան թէ տագնապանքի անդրադարձը, պատեհապաշտութեանց եւ տխուր բարքերու պատճառած տրտմութիւնները, համայնավարութեան շրջանէն փոխանցուած կենցաղային իմացումներ եւ գործունէութիւններ: -- Ընթերցողը ասոնց վրայ կրնայ աւելցնել նաեւ (ու մանաւա՛նդ) Թուրքին եւ Ազերիին ալ պատճառած զօրաշարժի անդրադարձները:

Իմ այս պարագայական նշումները չեն տար համակողմանի պատկերը հայրենական դրուագներու ցնցումին, ո՛չ ալ բարքերու ապասերման բացասական ներգործութիւններուն: — Անջատ «հարց» մըն է արծարծումը երեւոյթներու եւ իրողութեանց, որոնք հետեւութիւնն էին փոխանցման շրջանի ե՛ւ ներքին ե՛ւ արտաքին պատեհապաշտութեանց:

Ստորագծելի հարցը՝ այստեղ, Հայկական Սփիւռքի մշակութային ակներեւ ձեռնթափութիւնն է ընկերային – մշակութային իր կառոյցներու անխախտ պահպանման հրամայականէն:

Անշուշտ շնո՛րհ մը չէր Արեւմտահայութեան մղումը հայրենաբնակ ժողովուրդի տագնապանքը մեղմելու, կամ աւելի ճիշդ, ազգային պարտականութեան մը հրամայականներուն ընդառաջելու, կարելի բոլոր միջոցներով: Բայց նաե՛ւ... արդարացում մը չէ տարասփիւռ արտասահմանի հանդէպ հայրենիքի կողմէ ի յայտ բերուած բացորոշ որեւէ անտարբերութիւն:

Հայ ժողովուրդը երկթեւ միութիւն մըն է, իր երկու ուրոյն գօտիներով: Եւ եթէ Ազգը պիտի ապրի՝ կենսական է երկո՛ւ գօտիներուն ալ մշակութային եւ ընկերային կառոյցներու ամրացումը:

Տարասփիւռ մեր ժողովուրդի վերջին վեց տարիներու ոգեւորութիւնն ու ձեռնտուութիւնը Հայաստանի կարօտութեանց, տագնապանքին ու գոյատեւման եւ ապահովութեան առընչուող զօրաշարժին՝ անտարակոյս ազգային ինքնագիտակցութեան նոր դարթօնք մը կը յայտնաբերէ:

Որքան հպարտալից իրողութիւն է ընդառաջումը, նաե՛ւ ապացոյց մըն է վճռակամութեան՝ մերժելու ամէն ընկըրկում կամ ենթարկում պատեհապաշտութեան:

Հիմա, երբ բացորոշ դարձած է բանակին ուժի ձախողանքն ու ծուռ քայլերու անզօրութիւնը եւ միջազգային նախաձեռնութեամբ լուծում կը փնտռուի ազգամիջեան տարամերժութիւններու եւ Հայաստան -- Ղարաբաղ -- Ազրպէջան -- Թուրքիա յարաբերութեանց բնականոն աղերսներու՝ ներելի է յուսա՛լ որ պատեհապաշտական հակումները վերջ կը գտնեն եւ կը ստեղծուի հնարաւորութիւնը ընկերային -- քաղաքական աղերսներու:

Եթէ Հայկական Սփիւռքը հայրենական տագնապանքի հրամայականներով միայն պիտի շարժի եւ փոյթ պիտի չունենայ թէ կրնայ փոշի ազգ դառնալ առանց մշակութային իր մարզերու ամրացման (չեմ ըսեր գրականութեան՝ որովհետեւ նոյնքան կենսական նշանակութիւն ունին մշակոյթին բոլոր ճիւղերը), կըրնայ վստահ ըլլալ որ հինգ կամ տասը տարի ետք անխուսափելի կրնայ դառնալ սնանկութիւնը...

Արեւմտահայութեան հանրային – կազմակերպական կառոյցներու, ժողովրդային կարդուսարքի, «մշակոյթով» ըմբըռնելի կազմերու եւ գործունէութեանց, կուսակցական – քաղաքական կազմակերպութիւններու, Մամուլի, մէն մի մտաւորականի, վարժարաններու դերակատարութեան կոչումն ու վարուցանը՝ դեկավարութիւն -- ժողովուրդ սերտ աղերսներով ու փոխադարձ յանձնառութիւններու հրամայականներով ըմբռնելի է: Որեւէ չեղում համակարգուած գործակցութենէ՝ ճամբայ կը հարթէ քայքայման:

1865 թուականի Ազգային Սահմանադրութիւնը կեանք կ'առնէր քայքայման այդ վտանգէն զերծ մնալու հետատեւութենէն, եւ 1915-ի աղէտէն ետք ժողովրդապետական կառոյցի կուռան մը կը դառնար տարացիր մնացորդացին համար. բայց դժբախտութիւնը ա՛յն է՝ որ այդ մնացորդացը, Արեւմտեան գօտիներ անցնելէ ետք հետեւողական չմնաց Սահմանադրութեան բոլոր տրամադրութիւններուն:

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսու-

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ Հ.Մ.Ը.Մ.-Ի ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

Լէյք Փեէրի բանակավայրին մէջ, Օգոստոս 11 – 18, տեղի ունեցած է Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Լոս-Անճըլըսի մասնաճիւղի սկաուտներու բանակումը, մասնակցութեամբ 68 արի – արենոյշ, գայլիկ – արծուիկ քոյր – եղբայրներու: Բանակումի ընդհանուր պատասխանատուն եղած է Շրայր Փօյաճեան: Գործադրուած է դաստիարակչական յայտագիր մը: Տրըւած են դասախօսութիւններ, որոնց նիւթերը եղած են «Նախնական դարմանում», «Ինչո՞ւ Հայ ենք», «Կողմնացոյցի գործածութիւնը», «Հայ երիտասարդին դերը հայկական իրականութեան մէջ», «Հ.Մ.Ը.Մ.-ի դերը Ամերիկայի մէջ», «Պանք Օթոմանի գրաւման 100-ամեակի արժեւորումը» եւայլն: Օգոստոս 17-ին ծնողքներ այցելած են բանակավայր:

⁂

ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 81-ԱՄԵԱԿԸ

Ֆրէզնոյի պուրակներէն մէկուն մէջ, Սեպտեմբեր 1-ին, նշուած է Մուսա լեռան հերոսամարտի 81-ամեակը: Առաւօտեան պատարագած եւ քարոզած է Սարգիս Ա. Քհնյ. Անտէճեան: Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Մուսա լերան հերոսամարտի 18 նահատակներու յիշատակին: Ապա գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Բանախօսած է տոքթ. Յակոբ Այնէճեան: Իրիկունը, Ռամատա Ին պանդոկին մէջ տեղի ունեցած է ճաշ-պարահանդէս:

⁂

«ԱՍՊԱՐԷԶ – ՀՈՐԻԶՈՆ»Ի ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ֆերահեան ազգ. վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 14-ին, տեղի ունեցած է «Ասպարէզ – Հորիզոն»ի պարահանդէսը, որուն մասնակցած են 650 հոգի: Յայտագիրը վարած է Վարդան Տիշոյեան: Խօսք առնելով «Ասպարէզ» օրաթերթի վարիչ խմբագիր Ժան Գոստղեան յայտարարած է, որ «Ասպարէզ» օրաթերթն ու «Հորիզոն» հեռատեսիլի ժամը կը ներկայանան իբրեւ վարչական մէկ միաւոր, 35 հոգինոց անձնակազմով եւ տարեկան 1.600.000 տոլար պիւտճէով, որուն մեծ մասը կը գոյանայ ծանուցումներէն: Թերթին փոխ խմբագիրը՝ Պարգեւ Շիրինեան, պարգեւատըրւած է տարիներու իր ծառայութեան համար: Խօսք առած է Հայաստանի «Երկիր» օրաթերթի (այժմ կասեցուած) խմբագիր Էդիկ Յարութիւնեան, անդրադառնալով «Երկիր» օրաթերթի դերին ազգային ազատագրական պայքարին մէջ: Երեկոյթը խանդավառած է երգիչ Յարութ Փամպուքճեան: Եղած են նուիրատուութիւններ:

⁂

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՑՈՒՇ – ԵՐԵԿՈՅԹ

Հոլիվուտի Թէքէեան Մշակութային Միութեան Արշակ Տիգրանեան վարժարանին մէջ, Օգոստոս 16-ին, յատուկ արարողութեամբ մը տեղի ունեցած է դասարանի մը «Անդրանիկ Անդրէասեան» անուանակոչումը: Խօսք առած է հոգաբարձութեան ատենապետ Գէորգ Մանտոսեան: Ողբացեալի այրին՝ Ազատուհի Անդրէասեանի ձեռամբ բացումը կատարուած է «Անդրանիկ Անդրէասեան դասարան»ին, որմէ ետք խօսք առած է տնօրէնը՝ Վարդգէս Գուրուեան: Ապա, դպրոցին կից Ս. Յովհաննու Կարապետ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է, որմէ ետք տեղի ունեցած է յիշատակի հանդիսութիւն մը: Բացումը կատարած է Գէորգ Մանտոսեան: Բարսեղ Գարթալեան ներկայացուցած է «Հ.Բ.Ը.Մ.-ը Անդրէասեանի կեանքին մէջ» նիւթը, Օշին Քէշիշեան՝ «Անդրէասեան գրագէտը», Վաչէ Սեմերճեան՝ «Անդրէասեան կուսակցականը եւ խմբագիրը» եւ Ալպէր Ուզունեան՝ «Անդրէասեան մարդը»: 96-ամեայ բանաստեղծ Ալեք Գլըճեան կարդացած է Անդրէասեանին նուիրուած իր քերթուածը: Խօսք առած են նաեւ ողբացեալի այրին՝ Տիկին Ազատուհի, եւ աղջիկը՝ Տիկին Աստղիկ Անդրէասեան-Տէտէեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԼՐԱՏՈՒ

ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՆԱԽԱԳԱՀԵՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ

Արամ Ա. Կաթողիկոս, որպէս Ատենապետ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի Գործադիր եւ Կեդրոնական Վարչութեանց ժողովներուն, նախագահեց Գործադիր Վարչութեան ժողովին, Ժընեւի Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի կեդրոնին մէջ, Սեպտ. 9 – 12-ին:

Կիրակի, Սեպտ. 8-ին, տեղի ունեցաւ դիւանական հանդիպում մը, որուն մասնակցեցան Հայրապետին կողքին, Կեդրոնական Վարչութեան երկու փոխ-ատենապետները, Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի Ընդհանուր Քարտուղարը եւ Խորհուրդին տնտեսական յանձնախումբին ատենապետը: Սոյն հանդիպման ընթացքին քննարկուեցան Գործադիր Վարչութեան ժողովին օրակարգը եւ յարակից այլ հարցեր:

Նկատի ունենալով որ Գործադիր Վարչութիւնը կարգ մը պատճառներով չէր կրցած ունենալ իր կիսամեայ հանդիպումը, որ տեղի պիտի ունենար Ֆիճիի մէջ, ինչպէս նաեւ Խորհուրդին դիմագրաւած տնտեսական դժուարութիւնները, Գործադիր Վարչութիւնը այս անգամ աշխատանքային ծանր օրակարգ մը ունեցաւ:

Ժողովին առաջին օրը Արամ Ա. եւ Ընդհ. Քարտուղարը ներկայացուցին իրենց զեկուցումները: Ընդհ. Քարտուղարը իր տեղեկագրին մէջ առաւելաբար անդրադարձաւ Խորհուրդին դիմագրաւած տնտեսական դժուարութիւններուն, Խորհուրդին ներկայ վարչական ու ծրագրային կառոյցը հիմնական փոփոխութեան ենթարկելու անհրաժեշտութեան, ինչպէս նաեւ անդամ եկեղեցիներուն կատարած իր այցելութիւններուն եւ փոխյարաբերութեանց: Հայրապետը ինք եւս խօսեցաւ տնտեսական ներկայ կացութեան յառաջացուցած անպատեհութիւններուն մասին եւ ընդգծեց վերջին ամիսներուն Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին կողմէ կատարուած աշխատանքին գլխաւոր երեսները: Արամ Ա. նաեւ ուրուագծային կերպով պարզեց Կեդրոնական Վարչութեան ներկայացուելիք իր տեղեկագիրը: Ապա Արամ Ա.ի եւ Ընդհ. Քարտուղարին զեկուցումները լայն քննարկման ենթարկուեցան ժողովին կողմէ:

Յառաջիկայ օրերու ընթացքին ժողովականներ յաջորդաբար քննարկեցին հետեւեալ հարցերը. – Նոր անդամակցութեան դիմումնագրեր, զանազան յանձնախումբերու համար նոր անդամներու նշանակումներ, 1998-ին Զիմպապուէի մէջ գումարուելիք Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի ընդհանուր համաժողովի նախապատրաստութեան աշխատանքներ, 2000 թուականի նշումը, Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդ – Վատիկան գործակցութիւն, յառաջիկայ Նոյեմբերին Պրազիլի մէջ տեղի ունենալիք «Առաքելութիւն ու Աւետարանչութիւն» բաժանմունքի համաշխարհային համագումարը, Խորհուրդին տնտեսական ու ընդհանուր կացութիւնը, ներքին կառուցային փոփոխութիւններ յառաջացնելու կարելիութիւնները, ինչպէս նաեւ զանազան բաժանմունքներու կապուած շարք մը հարցեր:

Յիշեալ հարցերու քննարկման ընթացքին ժողովականներ գրաւոր զեկուցումներ ստացան թէ՛ Ընդհ. Քարտուղարէն եւ թէ զանազան բաժանմունքներու տնօրէններէն:

Գործադիր Վարչութեան ժողովին աւարտին, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը եւ դիւանը աշխատանքի հանդիպումներ ունեցան նաեւ բաժանմունքներու պատասխանատուներուն եւ տնտեսական յանձնախումբին հետ:

Գործադիր Վարչութեան ժողովի փակման նիստին, Հայրապետը անդրադարձաւ վերջերս մահացած Աղեքսանդրիոյ Պատրիարք՝ Բարթենիոսի էքիւմէնիք շարժումին բերած կարեւոր նպաստին:

Հայրապետը ներկայ հանգրուանը նկատեց վճռական՝ էքիւմէնիք շարժումի պատմութեան մէջ: Մեր եկեղեցիները կը դիմագրաւեն նոր մարտահրաւէրներ ու նոր առաջնահերթութիւններ, հետեւաբար, փոխ-յարաբերութեանց ու գործակցութեանց սերտացումը եկեղեցիներու միջեւ խիստ անհրաժեշտ է միասնաբար դիմագրաւելու այսօրուան աշխարհին դըժուարութիւնները: Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի վերակառուցութեան յատակեցումը եւս խիստ կարեւոր է ներկայ աշխարհի յարափոփոխ պայմաններուն դիմաց, եզրակացուց Արամ Ա. Կաթողիկոս:

Նաեւ ան յայտնեց, որ քանի մը օրէն գումարուելիք իր ժողովին, Կեդրոնական Վարչութիւնը պէտք է իր խօսքը ըսէ Իրաքի կացութեան մասին:

Արամ Ա. ներկայ եղաւ Զուիցերիոյ Ղպտի համայնքին կողմէ ի պատիւ Շնուտա Պատրիարքին տրուած ճաշին, իր գահակալութեան 25-րդ տարեդարձին առիթով, եւ այս առթիւ իր խօսքը արտասանեց:

Հայրապետին հետ հանդիպումներ ունեցան կարգ մը արաբական երկիրներու դեսպաններ, ինչպէս նաեւ Հայաստանի դեսպանը՝ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի կեդրոնատեղիին մէջ:

Արամ Ա., Կիրակի, Սեպտեմբեր 15-ին Ժընեւի մէջ ներկայ եղաւ Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ մատուցուած պատարագին, եւ իր հայրապետական պատգամը ուղղեց ներկայ ժողովուրդին:

Իրեն կ'ընկերանար Պարթեւ Արք. Կիւլիւմեան, որպէս դիւանապետ, եւ Մեղրիկ Վրդ. Բարիքեան, որ Հայրապետին կարգադրութեամբ այժմ ուսանող է Ժընեւի մէջ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ Յովնանեան սրահին մէջ, Սեպտ. 4-ին տեղի ունեցած է զեկուցման երեկոյթ մը կազմակերպութեամբ Հայ Դատի Յանձնախումբին: Օրուան հանդիսավարը՝ Արէս Պալիկեան ներկայացուցած է բանախօսը՝ Իրանի Իսլամական Խորհրդարանի անդամ՝ Վարդան Վարդանեանը: Ան, շուրջ 45 վայրկեան խօսած է «Իրանի հայ գաղութի ներկայ վիճակը» նիւթին շուրջ, անդրադառնալով Իրանի հայ գաղութին ազգային, կրթական, մշակութային եւ կրօնական հարցերուն: Դասախօսութեան վերջաւորութեան եղած են հարցումներ:

...թեան զօրեղներուն մէջ է որ Ազգային Սահմանադրութիւնը իր հիմնական սկզբունքներով ի զօրու մնաց, եւ կը մնայ մինչեւ այսօր:

Հայաստանի Հանրապետութիւնը անշուշտ իր կարգուսարքով կը տնօրինէ երկրի օրէնքներն ու կանոնները: – Թէ ինչ չափով առողջ քայլ մըն էր անտեսել Սփիւռքի մտաւորականութեան գրական-մշակութային գործունէութիւնը՝ ցոյց պիտի տայ ապագան: Բայց Հայկական Սփիւռքը կ'ապրի հիմնովին տարբեր պայմաններու եւ մշակութային շարժման առանձնական ընկերկումներու շրջանի մը մէջ: Ընկրկո՛ւմ՝ որ կը կարօտի լուրջ վերարկումի:

«Հայրենիք»

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896–1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Այսպէս Հայրենիքի խումբը տարտըղնուած էր: Արշակ Զօպանեան արդէն ամէնէն առաջ գացած էր հաստատուիլ Փարիզ, Վահրամ Սվաճեան ու իր մայրը ինչպէս մեկնած էին, ամբողջ հին խումբէն Շահնազար ու ես կը մնայինք ու մէկ քանի աշխատակիցներ՝ ինչպէս Տիգրան Երկաթ ու Կունծիկ Աբեղան:

Այսուհանդերձ Շահնազար միտքը դըրած էր թերթը շարունակել ու անոր վերաբացման կ'աշխատէր ամէն օր: Վերջապէս հինգամսեայ դադարէ մը ետք, 96 Սեպտեմբերին մէջ կարծեմ, ներումի արժանացանք ու Հայրենիք վերսկսաւ հրատարակուիլ:

Կ'ենթադրէինք որ մէկ քանի գլխաւոր անձերու բացակայութիւնը պիտի ազդէր թերթին վրայ ու պիտի չկրնայինք ունենալ մեր հին օրերու յաջողութիւնը: Բայց ընդհակառակն, ժողովուրդը խանդավառութեամբ ողջունեց իր սիրելի թերթին վերերեւումը եւ նոյնիսկ սպառումը ա՛լ աւելի շատցաւ:

Բայց մեր քովը հին օրերու խանդը չէր մնացած, շուրջերնիս ամայութիւն կը տիրէր եւ Հայաստանի ջարդերը մեր բոլոր յոյսերն ու կորովը ջլատած էին:

Հազիւ ամիսէ մը ի վեր էր որ Հայրենիք վերստին կը հրատարակուէր, երբ ցերեկ մը ոստիկանատունէն մէկը եկաւ եւ ըսաւ թէ նախարարը Շահնազար էֆէնտիին տեսնել կ'ուզէր անպատճառ:

– Հոս չէ՝ երբոր գայ կը ղրկենք, պատասխանեցինք:

Մարդը մեկնեցաւ:

Երբոր Շահնազար եկաւ, լուր տուինք իրեն եւ ինքոյն գնաց Նազըմ փաշային քով:

– Եթէ ուշանամ՝ Թո՛ղ Ատրունին գայ ոստիկանատուն լուր առնելու համար, ըսաւ մեկնած պահուն:

Կը կարծէինք թէ խնդիրը անկարեւոր բան մըն էր եւ ես ու Կունծիկ Աբեղայ, որ մնայուն խմբագիր եղած էր այլեւս, մեր գործը շարունակեցինք:

Եւ սակայն քանի մը ժամեր անցան եւ Շահնազար երեւան չելաւ:

Իրիկունը Ատրունին լուր բերաւ թէ՝ բանտարկուած էր եւ թէ թերթը պիտի չհրատարակուէր:

Շահնազարի բանտարկութեան անմիջական պատճառը կամ մանաւանդ պատրուակը եղած էր Հայրենիքի նախաձեռնութեամբ Նանսի ղրկուած երկու ուսանողուհիներու վերադարձը, որոնց վրայէն Շահնազարի մէկ քանի նամակները գտնուած էին:

Այդ նամակներուն մէջ Հայրենիքի տէրը նօրէնը երկրին տաղնապալից վիճակը նկարագրելով՝ խորհուրդ կու տար ուսանողուհիներուն Նանսի մնալ եւ իրենց ուսումնքը շարունակել՝ փոխանակ Պոլիս վերադառնալու, ինչպէս իրենք կը փափաքէին:

Այս նամակները չեմ գիտեր ինչպէս, կարծեմ Պարտիզակցի Վահան Վարդապետին ձեռքը անցնելով՝ կը հաղորդուին ոստիկանութեան:

Ոստիկանութիւնը արդէն պատրուակ մը կը փնտռէր Հայրենիքը ջնջելու եւ ասիկա լաւ զէնք մը կը համարուի Նազըմ փաշայի ձեռքը, արտօնատէրը բանտարկելու եւ թերթին հրատարակումը դադրեցնելու համար:

Արփիարի ու Լեւոն Բաշալեանի մեկնելէն ու առաջնոյն Լոնտոն, Հնչակեան կեդրոնը երթալէն ի վեր մեր «դոյնը» արդէն բոլորովին երեւան ելած էր յաչս կառավարութեան եւ եթէ նոյնիսկ նամակներուն պարագան չպատահէր՝ հաւանօրէն ուրիշ առիթ մը պիտի ստեղծէին Հայրենիքը ի սպառ դադրեցնելու համար:

(Շար. 8)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերմէ «Ջաւօ Շանթ» մասնաճիւղը պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու անմահ յիշատակին։

Կիրակի, Սեպտեմբեր 29, ժամը 10-ին, Թայիին Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ։

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առթիւ, Կիրակի, Սեպտեմբեր 29-ին, տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր պատարագ եւ մատաղօրհնութիւն ձեռամբ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ-ի

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 28, Տօն է Գէորգայ Քաջամարտիկ Զօրավարին, Ադոկտոսի եւ Ռոմանոսի Երգեցողին։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9-ին, պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՑ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՃՇԴՈՒՄ. – «Ազգային Երեւանի մէջ» թղթակցութեան («Յառաջ», Սեպտեմբեր 25) մէջ, ֆլառինէթիսթին անունը պէտք է ըլլայ Օլասեան (ոչ՝ Օլաֆեան)։

LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE
REGION MARSEILLE

Présente

NAVASART

Ensemble folklorique de Danse de Paris

à l'AUDITORIUM
DU PALAIS DES CONGRES
le Samedi 19 Octobre à 20 h 30

— P.A.F.: 120 F. —
Tél. : 91 77 61 66 / 91 93 59 07.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերմէ «Ջաւօ Շանթ» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է. –

Պ. Սերժ Դաւիթեանի ամուսնութեան առթիւ Տէր եւ Տիկին Շառլ Դաւիթեան 200 Ֆր.։ Մկրտիչ Կիրակոսեանի մահուան առթիւ Տիկին Ալիս Պիւլկիւրեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարպիս Արթէն 100 Ֆր.։ Տիկին Անժէլ Մազմանեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Անթուան Սիվալլեան 100 Ֆր.։ Պ. Պասմաճեանի հոգեհանգստեան առթիւ Տէր եւ Տիկին Կարապետ Պասմաճեան 100 Ֆր.։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՇԱՒԻՂ. – Պ. Կրեկուար Թուղլուեան իր մօր՝ Նուարդ Թուղլուեանի վշտալի մահուան առթիւ (Թորոնթօ, Սեպտ. 21) 1.000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Սեպտեմբեր 29, Կիրակի, Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ օծման 65-րդ տարեդարձի առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ
եւ Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի աւանդական մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ, վախճանեալ հոգեւոր հովիւներու եւ հանգուցեալ բարերարներու յիշատակին։

Օրուան հանդիսութեան ներկայ կ'ըլլայ նաեւ, հիւրաբար քաղաքս գտնուող

ԴԱՒԻԹ ԱՐՔ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Լուսարարապետ
Երուսաղէմի Հայոց Ս. Տեղեաց

Սիրով կը հրաւիրուի շրջանի Հայութիւնը ներկայ գտնուելու եւ իր ուխտը կատարելու։

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9.30-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.45-ին։

Յ. Գ. – Պատարագէն յետոյ էսփաս Շառլ Ազնաւուր սրահին մէջ սիրոյ սեղան, հանդիսապետութեամբ Սրբազան Հօր։

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ԻՍԻ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները կը սկսին Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1-ին։

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը, ժամը 19-էն սկսեալ Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝

45, rue de la Défense,
92130 Issy-les-Moulineaux

Պաքալօրէայի հայերէնի քննութեան մասնակցելիք աշակերտութեան համար պիտի կատարուի յատուկ դասաւանդութիւն։

Արձանագրութեան և տեղեկութեան համար կարելի է հեռաձայնել 46. 42. 45. 25 կամ 46. 42. 90. 68 թիւերուն։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

72ème FOIRE INTERNATIONALE DE MARSEILLE
20 — 30 Septembre 1996

présence du

PAVILLON ARMENIE

— Hall 6 —
organisé et tenu
par la **MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE**

Journée officielle de l'Arménie

Vendredi 27 Septembre, en présence de :

M. Viguen TCHITETCHIAN, Ambassadeur de la République d'Arménie en France;

Mgr Daron GEREJIAN, Vicaire Général de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France;

Mme Manouchag PETROSSIAN, Directeur exécutif du Fonds Arménien « Hayastan »;

M. Garo HOVSEPIAN, Président de la M.A.J.C., Conseiller Municipal de Marseille.

Programme

12h — Accueil de la délégation et des personnalités — Visite du Pavillon Arménie;
12h30 — Discours et apéritif au Palais des Arts;
13h — Déjeûner officiel;
14h30 — Point Presse;
15h — Rencontre avec les chefs d'entreprise : «Pourquoi et comment investir en Arménie»;
18h30 — Animation artistique — Pavillon Arménie, Hall 6.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

ԹԱՏՐՈՆ

«La Belle Mère d'Erevan»

Բեմադրութիւն՝

ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 20,
ժամը 17.30-ին

Salle Cortot
78, rue Cardinet, Paris 17e
— Métro: Malesherbes —

Réservations :
Tél.: 48 78 76 88 / 42 29 10 24

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

Paris : Les contes de Toumanian joués au Centre Culturel de l'UGAB

Après une tournée dans l'Hérault(*), le groupe artistique de l'Université d'Etat d'Erevan se produit à l'UGAB-Paris dans «*les CONTES de TOUMANIAN*» le Samedi 28 Septembre à 20 h 30 au Centre Culturel Alex Manoogian, 118, rue de Courcelles, Paris 17e

Scénario et mise en scène : Zaven HAROUTIOUNIAN

Musique: Araïk GUEVORKIAN

Prix des places: 50 F., dans la limite des places disponibles, renseignements : Tél. : 43 87 30 11.

(*) *Invité par le* Théâtre du Krypton Bleu, *le groupe artistique de l'Université d'Etat d'Erevan a déjà donné une représentation le* 14 Septembre *à Teyran et une autre le* 20 *à Montpellier.*

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

TELEVISION
FRANCE 2

Dimanche, 29 Septembre à 9 heures 15

LES PLUS BEAUX MONASTERES ARMENIENS

Հ.Մ.Մ.
HOMENMEN
1921

ՀԱՅ ՄԱՐՄՆԱՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՃԱՇ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

տօնելու համար ՄԱՅՐ ՀՄՄ-ին 75-ԱՄԵԱԿԸ
ԵՒ
ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀՄՄ-ին «ՄԱՐՏԻԿ» ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ
10-ԱՄԵԱԿԸ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 12
L'OREE DU BOIS (Porte Maillot) — PARIS
չքեղ սրահին մէջ, ժամը 20-էն սկսեալ

Մասնակցութեամբ՝

ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆ-Ի
ԵՒ
ՊԵՐՃ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ-Ի

Réservations : 43. 78. 93. 25.

— Ծախքերու մասնակցութիւն —

UGAB... UGAB... UGAB... UGAB... UGAB...

90EME ANNIVERSAIRE DE L'U. G. A. B.

A l'occasion de la célébration de son 90ème Anniversaire, l'UGAB organise un grand

gala de bienfaisance

au profit des **TABLES DE L'UGAB, en Arménie**

sous le haut patronage
de son Excellence M. Viguen TCHITETCHIAN,
Ambassadeur de la République d'Arménie en France

le Vendredi 18 Octobre à partir de 19 heures 30
dans les Salons du Pavillon Dauphine
Place du Maréchal de Lattre de Tassigny, 75116 PARIS

P. A. F. : 750 Frs.

Tenue de Gala

Renseignements : 45 20 03 18 / 42 27 12 26.

UGAB... UGAB... UGAB... UGAB... UGAB...

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 27
VENDREDI
27 SEPTEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.949
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
72e ANNEE — N° 18.949

ԵՐԵՒԱՆ

ԾԱՆՐ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ

ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐ ԿԸ ՅԱՐՁԱԿԻՆ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՇԷՆՔԻՆ ՎՐԱՅ

ԿԸ ԽՈՇՏԱՆԳԵՆ ԲԱԲԳԷՆ ԱՐԱՐՔՑԵԱՆԸ, ԱՐԱ ՍԱՀԱԿԵԱՆՆ ՈՒ Կ. ՌՈՒԲԻՆԵԱՆԸ

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ Կ'ԱՐԳԻԼԷ ՑՈՅՑԵՐԸ

ԵՐԿՈՒ ՄԵՌԵԱԼ ԵՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

Զորեքշաբթի, Սեպտ. 25-ին, Երեւան [...] ծանր միջադէպերու բեմ դարձած [...], ընդդիմադիր կողմը չուզելով համաձայնիլ իր պարտութեան: Մէկ խօսքով, [...]անութիւնն այն է որ քանի որ խախտումներ եղած են հոս-հոն, ուրեմն՝ յաղթական է Վազգէն Մանուկեան: Ինչ որ ամէնէն աւելի ծանրակշիռ բնոյթ ունի, այն է որ Վազգէն Մանուկեան փոխանակ կիրքերը հանդարտեցնելու, ընդհակառակն գրգռիչ ելոյթներով կը լարէ մթնոլորտը: Այսպէս, կէսօրէ յետոյ, քանի մը հազար հոգիի առջեւ, ի մասնաւորի ուսանողներ նաեւ, ան ելոյթ ունեցած է Ազատութեան Հրապարակը եւ [...]ած ի մէջ այլոց.– մենք ժողովուրդին հետ ենք եւ ժողովուրդը մեզի հետ [...] եթէ ան ուզէ պետական շէնքեր գրաւել, ես արգելք պիտի չըլլամ, նոյնիսկ եթէ գնդակ ստանանք մեր ճակտին:

Այս ձեւով լարելով կիրքերը, գլուխն [...]նցած ամբոխի մը, Վազգէն Մանուկեան կ'ուղղուէր դէպի Ազգ. Ժողովի շէնքը ուր կը գտնուէր ընտրողական [...]դրոնական Յանձնախումբը: Տասը [...]զար կը նկատուէր ժամը 19.30-ին [...]քին վրայ յարձակում գործողներու [...]ը: Կը խորտակեն ձողերը, պատերը, [...] ներս խուժեն: Վազգէն Մանուկեան ներս մտած ատեն կը հրահան[...] որ եթէ քառորդ ժամէն դուրս չելլէ, [...] խուժեն: Հեռաձայնային խօսակցութիւն մը կ'ունենայ Բաբգէն Արարքցեանի հետ որ կը թելադրէ իրեն հանդարտեցնել կիրքերը եւ խօսք հասկցնել, [...] կ'առարկէ որ պէտք է խորհրդակցի [...] Հայրիկեանի հետ: Այլ խօսքով, Վազգէն Մանուկեան գիտակցաբար կ'եր[...]րէ խօսակցութիւնը, ինչ որ պատճառ [...] դառնայ որ ներս խուժէ գաւազաններով եւ երկաթէ ձողերով 20 հոգինոց [...]մբ մը, գլխաւորութեամբ Դաւիթ Վարդանեանի, Արշակ Սադոյեանի եւ Գիմ [...]լայեանի հետ ու ցոյց տալով Բաբգէն Արարքցեանը, Արա Սահակեանն ու [...] Ռուբինեանը կ'ըսեն՝ «Ահա սրանք են, [...]էք ինչ որ ուզում էք» ու ծայր կու [...] խոշտանգումը: Բաբգէն Արարքցեան [...] վիրաւորուի գլուխէն, թեւէն ու մա[...], կը վիրաւորուի նաեւ Արա Սահակ[...]: Պատանդ կ'առնեն Ազգ. Ժողովի [...]խագահն ու փոխ-նախագահը պահան[...]ելով որ գան Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, [...] Սիրադեղեան եւ Վազգէն Սար[...]սեան: Ապա, կ'առնեն Բաբգէն Արարքցեանը կառքը կը դնեն, շարունակելով խոշտանգումը ու կը տանին նկուղ մը, [...]ր էր Աշոտ Մանուչարեան: Ի տես Բաբգէն Արարքցեանի արիւնլուայ դիմագիծին եւ ի հղոյէ բժիշկի մը, կ'որոշեն [...] փոխադրել հիւանդանոց, ինչպէս նաեւ Արա Սահակեանը: Հիւանդանոցէն [...], որ առեւանգումէն երկու ժամ յետոյ, Ազգ. Ժողովի Նախագահը կրնայ հեռաձայնել եւ լուր տալ: Այդ երկու ժամերու ընթացքին իշխանութիւնները չէին գիտեր թէ ո՞ւր է Բաբգէն Արարքցեան: Այս դէպքին առընչութեամբ, Ներքին նախարար՝ Վանօ Սիրադեղեան հեռատեսիլէն ելոյթ ունեցած է եւ շեշտած ի մէջ այլոց.–

«Սեպտեմբերի 25-ին, ժամը 19.30-ի սահմաններում նախագահի թեկնածու Վ. Մանուկեանի կողմնակիցները, վերջինիս գլխաւորութեամբ եւ մասնակցութեամբ Արշակ Սադոյեանի, Գիմ Բալայեանի, Դաւիթ Վարդանեանի, գրոհեցին Ազգային Ժողովի շէնքը: Ժողովրդավարական նանապարհով յաջողութեան չհասնելով, նրանք որոշեցին դիմել բռնութեան: 4-5 հազար հոգի, ջարդելով դարպասները, Ազգային Ժողովի պատգամաւոր Դ. Վարդանեանի կոչով, ներխուժեցին Ազգ. Ժողովի շէնք եւ առեւանգեցին Ազգային Ժողովի նախագահ Բ. Արարքցեանին եւ փոխ-նախագահ Ա. Սահակեանին: Առեւանգողների խումբը գլխաւորում էին Արշակ Սադոյեանը եւ Գիմ Բալայեանը:

Ստեղծուած իրավիճակում հասարակական կարգի պահպանման ուժերը դիմեցին համապատասխան միջոցների, նպատակ ունենալով ցրել գազազած ամբոխը, որն արդէն սկսել էր աւերել շէնքը, եւ դադարեցնել բռնութիւնների ալիքը, ինչը յաջողուեց միայն օդ կրակելուց յետոյ:

Մարմնական ծանր վնասուածքներ են ստացել Ազգ. Ժողովի նախագահ Բ. Արարքցեանը եւ փոխ-նախագահ Ա. Սահակեանը: Նրանք ստացել են համապատասխան բժշկական օգնութիւն եւ նրանց կեանքին վտանգ չի սպառնում:

Հասարակական կարգի պահպանման ուժերի արհեստավարժ, զուսպ եւ կազմակերպուած գործողութիւնների շնորհիւ, բարեբախտաբար, զոհեր չկան:

Զգալի նիւթական վնաս է հասցուել Ազգ. Ժողովի շէնքին:

Ձեռնարկւում են կարգուկանոնը պահպանելու անհրաժեշտ բոլոր միջոցները:

Այս գործողութիւնները միանշանակ պէտք է որակել որպէս պետական յեղաշրջման փորձ, որի հետեւանքների պատասխանատուութիւնն ամբողջովին ընկնում է նրա կազմակերպիչների եւ հրահրիչների վրայ»:

Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 26-ին, Արա Սահակեան հիւանդանոցը կը մնար, բայց, Բաբգէն Արարքցեան ելած էր. եթէ կար ունի գլուխը, վիրաւորուած է թեւէն, նաեւ մէկ մասը մնասուած է: Ժամը 11-ին, Ազգ. Ժողովի յատուկ նիստ կը գումարուէր, ուր կը պահանջուէր ութ երեսփոխաններու անձեռնմխելիութեան վերնալը, որպէսզի հետապնդուին քրէական յանցագործութեան համար:

Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 3-ին, Լ. Տէր-Պետրոսեան, Վազգէն Սարգսեան, Վանօ Սիրադեղեան պրիֆինգ մը կ'ունենային հեռատեսիլէն, ուր կը քննարկուէր կացութիւնը, որ կ'որակուէր որպէս պետական հարուածի փորձ: Լ. Տէր-Պետրոսեան հիմնուելով Սահմանադրութեան 14-րդ գլխուն 55-րդ յօդուածին վրայ, հրամանագրով մը կ'արգիլէ ցոյցերը եւ համախմբումները:

Բախումներու հետեւանքով երկու մեռեալ կայ, մէկը՝ պինուոր եւ շուրջ 20 վիրաւորներ: Բանակն ու ոստիկանութիւնը պարտաւորուած եղած են օդ կրակել, Զորեքշաբթի իրիկուն Ազգ. Ժողովի շէնքին առջեւ, ցրուելու համար բազմութիւնը, նաեւ արտասուաբեր ձեռնառումբեր գործածել:

Ինչ կը վերաբերի ընտրութեան արդիւնքներուն, պիտի ստուգուին արդիւնքները միայն այն մէկ քանի ընտրական գրասենեակներուն, ուր կտրոններն ու քուէաթուղթերը ոյն թիւը չեն ներկայացներ:

Հինգշաբթի առաւօտ, առիթն ունեցանք տեսնուելու նոյն պահուն Երեւանէն ժամանած անձի մը հետ, որ փոխանցեց մեզի իր տպաւորութիւնները: Հաստատեց մեր ունեցած լուրերը, չծածկեց որ կիրքերը շատ լարուած էն, մանաւանդ Վազգէն Մանուկեանի գրգռիչ ելոյթներուն հետեւանքով: Մեր խօսակիցը, ինք ալ զարմացած էր որ Վազգէն Մանուկեան (որու ծանօթ էր հինէն) որ հիմնադիրներէն է Ղարաբաղ Կոմիտէի, եղած է Նախարարապետ եւ Ազգ. Պաշտպանութեան Նախարար, այս աստիճանի լարուած ըլլայ եւ փոխանակ զսպելու ամբոխը չվարանի վերջին ծայր գրգռելու, աչքի առնելով վտանգաւոր հետեւանքները ժողովուրդին համար: Ան ուղղակի շշմած էր, լսելով նախորդ օրը, Ազատութեան Հրապարակը Վազգէն Մանուկեանի խօսքերը՝ նոյնիսկ եթէ գնդակ ստանանք մեր ճակտին: Չէր ծածկեր թէ մտահոգիչ կը նկատէր կացութիւնը:

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ

Լ. Ղարաբաղի կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը հրապարակած է ուր կ'ըսուի.–

«Վերջին օրերին Երեւանում տեղի ունեցող իրադարձութիւնները գնահատւում է որպէս Հանրապետութեան անվտանգութեանն ուղղուած սպառնալիք եւ դաւաճանութիւն ազգային շահերին, իսկ ընտրութիւնների արդիւնքների ուժային միջոցներով փոփոխութեան փորձը՝ անթոյլատրելի, որը պէտք է խստօրէն կանխուի»:

Լ. Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը իր պաշտպանութիւնը յայտնած է նաեւ օրէնքով ընտրուած Հայաստանի իշխանութիւններուն եւ կը դատապարտէ անկարգութիւններ կազմակերպողները իրաւ-ճակի ապակայունացման համար, որու հետեւանքներուն համար անոնք պէտք է պատասխանատուութիւն կրեն:

Երեւան գտնուող կարգ մը Պետութեանց դեսպաններ (Ֆրանսա, Միացեալ Նահանգներ, Մեծն-Բրիտանիա եւլն.) ականատես եղած են կացութեան եւ տեսած Բաբգէն Արարքցեանի կրած խոշտանգումին հետքերը:

Ազգ. Ժողովի երեսփոխան ու մաքսային պատասխանատու Ե. Արզարեան «Էնթէրփաքս» գործակալութեան յայտնած է թէ Խորհրդարանէն ներս խուժող բազմութեան մէջ կը գտնուէին զինուած անձեր:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 26-Ի ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ

«FINANCIAL TIMES»

Սեպտեմբեր 26-ի «Ֆայնէնշըլ Թայմզ»ը արձագանգելով Երեւանի նախորդ օրուան պատահարներուն, կը գրէ թէ մօտ 40 հազար հոգի ներկայ էր Վ. Մանուկեանի եւ իր խմբակին ցոյցին ուրկէ դարձին խուժելու Ազգ. Ժողովի շէնքին առջեւ ուր կը գտնուի Ընտրական Կեդրոնը: Ամփոփ կերպով տալէ ետք յետագայ անցքերը, կը տեղեկացնէ թէ միջազգային դէտերէն ոմանք «մեղմ» գտած են Օ-ԵՍ-ՍԷ-Ը-ի տեղեկագիրը, ընտրութեան տեղի ունեցած անկանոնութիւններուն մասին:

Աւելի սեղմ տողերով կացութեան տեղեկատուութիւնը բրած են նոյն օրուան «Ուոլ Սթրիթ Ճըրնըլ»ը եւ «Ինթէրնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւն»ը, Ա. էջին վրայ:

«LIBERATION»

L'OPPOSITION SE REVOLTE EN ARMENIE

Անն Դաստակեան բաւական լայն տեղեկութիւններ կու տայ վերոյիշեալ խորագրին տակ: Ընդհանրապէս, կ'արձագանգէ ընդդիմութեան յայտարարութեանց, նոյնիսկ լրագրող մը ըսած կ'ըլլայ իրեն «իշխանութիւնները պատրաստ են քաղաքացիական պատերազմ մը յառաջացնելու, իշխանութիւնը պահելու համար»:

«L'HUMANITE»

TENSIONS EN ARMENIE

Շատ կարճ արձագանգ մը կու տայ, անդրադառնալով մը Ազգ. Ժողովի շէնքին վրայ յարձակման:

«LE FIGARO»

ARMENIE : *LE PARLEMENT PRIS D'ASSAUT*

Les partisans du candidat nationaliste contestent sa défaite à l'élection présidentielle

Թերթը նախ կը նկարագրէ Ազգ. Ժողովի շէնքին վրայ յարձակումը: Կ'ըսէ թէ ցուցարարները պատանդ առած էին ՀՀՇ-ի նախագահը՝ Տէր Յուսիկ Լազարեանը (ըստ մեր տեղեկութիւններուն սխալ է): Կը գրէ թէ ընտրողական Յանձնախումբի չորս անդամներ (20-ի վրայ) ժխտած են Տէր-Պետրոսեանի յաղթանակը յայտարարող արդիւնքները (Լ. Տէր-Պետրոսեանի՝ 52,09% եւ Վ. Մանուկեանի՝ 41,07%): Ըստ այդ չորսերուն Վ. Մանուկեան ձայներու 60%-ը ստացած կ'ըլլայ... եւ ուրեմն նախագահը՝ ինք է:

Սեպտեմբեր 26-ին բանակի հրասայլեր ու զրահակառքեր մուտք գործած էին Երեւան ու դիրք գրաւած կեդրոնական շրջանին մէջ ուր կը գտնուին կառավարական շէնքերը: Ներքին նախարարութեան ուժեր ալ զետեղուած են Ազատութեան հրապարակին շուրջը ուր տեղի կ'ունենան ընդդիմութեան ցոյցերը:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԹԵՐԹԵԼՈՎ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՒԱՔԱԾՈՆԵՐԸ

ՉԵԿԱՆ Ի՞ՆՉՊԷՍ ՍՊԱՆՆԵՑ ԽՈՐԷՆ Ա. ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ, 1938 ԱՊՐԻԼԻՆ

ԽՄԲ. — Սեպտեմբեր 7-ին, Միւռոնօրհնութեան նախօրեակին, հանդիսաւոր արարողութեամբ Էջմիածին կը փոխադրուէր նահատակ Խորէն Ա. կաթողիկոսի աճիւնը իր արժանի տեղը գտնելով երջանկայիշատակ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսներու կողքին: Ծանօթ է որ Խորէն Ա. եղերական մահ մը ունեցած է 1938 Ապրիլ 7-ին, խեղդամահ ըլլալով Չեկիստներու ձեռքով: Շահեկան նկատեցինք քրքրել «Յառաջ»ի հին հաւաքածոները եւ թիւէ թիւ տեսնել թէ այդ սեւ օրերուն ի՞նչպէս կարելի եղած է տեղեկութիւններ ստանալ եւ արձագանգել այդ քստմնելի արարքին: Ստորեւ կու տանք յաջորդական թիւերու մէջ լոյս տեսած թղթակցութիւնները ու գլխաւոր հատուածները այնպէս ինչպէս հրատարակուած են, նոյն ընդգրծումներով: Պիտի տեսնուի թէ կրկնութիւններ կան երբեմն որոնցմէ չխուսափեցանք կարենալ հարազատ պատկեր մը տալու համար: Դժուար չէ երեւակայել թէ ի՛նչ պայմաններու մէջ կարելի եղած է լուրեր ստանալ: Խորէն Ա.ի այս ողբերգական դէպքին զուգընթաց կան այլ ծանր դէպքեր, ինչպէս Հայաստանի նախկին վարչապետ Սահակ Տէր-Գաբրիէլեանի սպանութիւնը, Բագրատ եւ Մեսրոպ Արքեպիսկոպոսներու գնդակահարումը, Խանջեանի ծերունի մօր սպանութիւնը, ձերբակալութիւններ, աքսոր եւլն. եւլն.: Յետագային, կ'արձագանգենք, ի հարկին, նաեւ այդ իրադարձութեանց: Ստորեւ, ժամանակագրական կարգով, «Յառաջ»ի լոյս ընծայած լրատուութիւնը: Մահուան առաջին լուրին կ'ընկերանայ Շ.ի խմբագրականը զոր կու տանք միաժամանակ:

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՈՐԷՆ Ա. ԵՒ ԻՐ ՇՐՋԱՆԸ

Գոյժ մը Էջմիածնէն, — Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը յանկարծամահ, սրտի կաթուածէ:

Ո՞վ կրնար ստուգել, — Խորէն Ա.ի սի՞րտն էր տկար, թէ շրջապատը այնքան անտանելի դարձած էր, որ հարուածը ի վերջոյ իջաւ սրտին...:

Ուրիշ լուր չունինք առ այժմ, եւ կը գոհանանք արձանագրելով տխուր դէպքը, այնպէս ինչպէս հաղորդուած է հեռագրով: Պէտք է երկար, շատ երկար ժամանակ անցնի, որպէսզի կարելի ըլլայ լուսաբանել ամէն բան: Հաստատել, օրինակ, թէ չկա՞ն վրդովիչ, անբնական պարագաներ ալ, որ փութացուցած ըլլան Կաթողիկոսին մահը:

Այս մահով, կը փակուի ալեկոծ շրջան մը եւս:

Շատեր մասնաւոր բարեացակամութեան մը վերագրեցին, երբ խորհրդային իշխանութիւնը բարեհաճեցաւ արտօնե՛լ որ Հայերը նոր Կաթողիկոս մը ընտրեն, մինչ նոյն իրաւունքէն զրկուած էին Վրացիները:

Այս հէքեաթը շրջան ըրաւ գաղութէ գաղութ, շնորհիւ կարճամիտ մունետիկներու: Եւ մարդիկ սկսան փառաբանական տողեր հիւսել, երազելով Էջմիածնի վերածնունդը, Մայր Աթոռին հեղինակութեան բարձրացումը եւ դեռ ուրիշ բաներ:

Խեղճերը չէին կրնար ըմբռնել թէ ինչ խարդախ նպատակներ կը հետապնդէր Մոսկուան, կալանաւոր մը բազմեցնելով երբեմնի չէն եւ հեղինակաւոր Աթոռին փլատակներուն վրայ:

Վեց տարուան պատմութիւնը լուսաբանեց բուն կացութիւնը: Լուսաբանեց ուրիշ կէտ մըն ալ, — եթէ Մոսկուան այդ «շնորհը» կ'ընէր, քիչ-շատ հեղինակաւոր դէմքեր նստած էին Երեւանի մէջ. — Աղասի Խանջեանը՝ իբրեւ Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար եւ Սահակ Տէր-Գաբրիէլեանը՝ իբրեւ վարչապետ:

Երկուքն ալ, թէեւ թունդ բոլշեւիկ, բաւական տեղեակ էին հայկական արտասահմանի հոգեբանութեան: Գիտէին թէ ի՛նչ կը նշանակէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութիւնը —Էջմիածինը— հաւատացեալներու զանգուածին համար:

Կարճ խօսքով, անհրաժեշտ էր որոշ գոհացում տալ տարագիր բազմութեանց, անոնց համակրանքը եւ մանաւանդ նիւթական աջակցութիւնը ապահովելու համար: Այդ հաշկացողութեամբ ալ, «Լէ-ազօր» նուիրակ մը ղրկուեցաւ արտասահման, երկուքուկէս տարի առաջ:

Փոխուեցան՝ ժամանակները: Աղասի Խանջեան չարաչար զոհուեցաւ իր «նոր» քաղաքականութեան ճամբուն վրայ: Իրեն հետ մէկտեղ, գլխիվայր թաւալեցան բոլոր անոնք որ տիրական դեր կատարած էին 1921-էն ի վեր:

Շատեր իրենց գլուխը վրայ տուին խեղկատակ դատավարութիւններով, բայց մանաւանդ առանց որեւէ դատի, Չեկայի նկուղներուն մէջ: Եւ դեռ ահուսարսափը չէ վերջացած: Ոչ ալ ամբողջովին լուսաբանուած է ահաւոր ողբերգութիւնը:

Արդ, այս պայմաններուն մէջ է որ կը վախճանի Կաթողիկոսը: Եւ, ոչ մէկը կրնայ գիտնալ թէ ի՛նչ պիտի պատահի վաղը, — Մոսկուան նորէն պիտի ժպտի՞ հաւատացեալներուն, որպէսզի կարենան նոր Կաթողիկոս մը ընտրել...:

Այս անգամ շատ աւելի ամուր պրկուած են օղակները: Կովկասեան բոլոր թեմերը կազմալոյծ, գրեթէ անգոյ, իսկ արտասահմանի մէջ, — մնա՞ց «բարեյոյս» մարդ, որպէսզի անցագիր շնորհեն: Ենթադրելով որ գացող «քաջեր» ալ պիտի գտնուին...

Տուեալ պայմաններու մէջ, Խորէն Ա. կատարեց ինչ որ կարելի էր:

Տակաւին կանուխ է, խօսելու համար իր առաքինութեանց կամ վրիպումներուն մասին: Արդարութիւնը կը պահանջէ գիտնալ ամէն բան, ճիշդ եզրակացութեան յանգելու համար: Իսկ մենք շատ քիչ բան գիտենք, մեր աշխարհի կացութեան մասին:

Հ.

1938, ԱՊՐԻԼ 13

ՀԱՆԳԻՍՏ ԽՈՐԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

Էջմիածնէն հեռագիր մը կը գուժէ մահը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին:

Խորէն Ա. յանկարծամահ եղած է սրտի կաթուածէ, Ապրիլ 10-ին, Կիրակի: Գոյժը հաղորդուած է նաեւ Երուսաղէմի Պատրիարքին եւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան: Ուրիշ տեղեկութիւններ կը պակսին:

Վախճանեալ Կաթողիկոսը, Խորէն Ա. Մուրատբէգեան, ծնած էր 1873, Դեկտեմբեր 8-ին, ուրեմն 65 տարեկան էր: Եպիսկոպոս ձեռնադրուած է 1910-ին: Կաթողիկոս ընտրուեցաւ 1932 Նոյեմբեր 12-ին: Երկար տարիներ եղած է Առաջնորդ Երեւանի: Պատերազմի շրջանին գործօն դեր կատարած է փախստականներու օգնութեան համար, երբ ահռելի աւերներ կը գործէր բծաւոր ժանտախտը: 1920-ին Պոլսէն անցնելով, գնաց Ամերիկա, մասնաւոր առաքելութեամբ: Կաթողիկոս կոչուեցաւ տաժանելի ժամանակաշրջանի մը մէջ, որ հետզհետէ աւելի ծանրացաւ, մանաւանդ Աղասի Խանջեանի ողբերգութենէն վերջ: Արգելափակուած Էջմիածնի պատերուն մէջ, զրկուած իր պաշտօնը յաջողութեամբ վարելու տարրական հնարաւորութենէն, միշտ ենթակայ խիստ հսկողութեան, Խորէն Ա. ուրիշ բան չէր կրնար ընել եթէ ոչ սովորական կոնդակներ ղրկել արտասահման: Նոյնիսկ անզօր էր վերակազմելու կովկասեան թեմերը: Իսկ վանքին տնտեսական կացութիւնը այնքան անտանելի դարձած էր որ, չարունակ արտասահմանի օգնութեան կը դիմէին: Իր նուիրակն ալ, Գարեգին Արքեպիսկոպոս Յովսէփեան, ամէն բանէ առաջ հանգանակութիւն կատարելու պաշտօն ունէր, Էջմիածնի գմբէթը նորոգելու կամ վանականներուն ապրուստը հոգալու համար:

Ամիսներ առաջ օտար աղբիւրէ լուրեր շրջեցան Կաթողիկոսին ձերբակալման մասին, բայց չհաստատուեցան: Իր ամենավերջին կոնդակը ուղղուած էր Մարսէյլի առաջնորդական փոխանորդին:

1938, ԱՊՐԻԼ 28

«ԷՋՄԻԱԾՆՈՒՄ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՉԿԱՅ»

Երեւանից հրաշքով հասած փախստականներ սոսկալի բաներ են պատմում մեր երկրից. —

ԷՋՄԻԱԾՆՈՒՄ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՉԸԿԱՅ, ՔՇՈՒԱԾ ԵՆ ԱՆՑԱՅՏ ՎԱՅՐԵՐ, ՔԱՀԱՆԱՆԵՐԻ ՀԵՏՔԵՐ ՉԵՆ ԵՐԵՒՈՒՄ: Էջմիածնում մնացել էր հանգուցեալ Կաթողիկոսը շրջապատուած երկու արքեպիսկոպոսներով, — որոնք Չեկայի եռանդուն գործակալներ են — եւ մի վարդապետ:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՄԱՀԸ ԲՆԱԿԱ՞Ն ԷՐ ԹԷ ԱՆԲՆԱԿԱՆ, — ՊԻՏԻ ՀԱՐՑՆԵԼ ԲԵՐԻԱՅԻՑ. բայց եւ այնպէս, թոյնը ազդել էլ Կաթողիկոսի սրտի վրայ, քանի որ չեկիստ Գէորգ Եպիսկոպոսը (Չէօրաքչեան) կը հեռագրէ թէ Կաթողիկոսը մեռած է «սրտի տագնապից»: Այժմ տեղապահը օրէնքով Գերագոյն Խորհրդի երիցագոյն անդամն է: Գարեգին Արք. Յովսէփեան, որ Ամերիկա է, կը մնան չեկիստ կամ Գէորգ կամ Արսէն Ղլտճեան, թիւ 58 գործակալը, ՈՐՈՆՔ ԿԸ ԿՈՐԾԱՆԵՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ ԹԱԼԱՆԵԼՈՎ ԱՄԷՆ ԻՆՉ ԵՒ ԱԿՈՒՄԲ ԴԱՐՁՆԵԼՈՎ 1600 ՏԱՐՈՒԱՅ ՀՆՈՒԹԻՒՆԸ: Ո՞վ պիտի փըրկէ ազգային դարաւոր հաստատութիւնը:

Այս լուրին տակ, «Յառաջ» խմբագրութիւնը կ'աւելցնէ. —

«Առ այժմ ուրիշ աղբիւր չունենալով, այս տեղեկութիւնները կը հրատարակենք այնպէս ինչպէս հաղորդուած են: Ըսենք միայն որ Հայաստանը զինուորական գօտիներու բաժնուած ըլլալով, քաղաքացիները հարկադրուած են մասնաւոր արտօնութիւն ստանալ կարճ պայմանաժամով, մէկ շրջանէն միւսը, նոյնիսկ միեւնոյն շրջանին մէջ գիւղէ գիւղ երթալու համար»:

ՄԱՍԻՍ 1

ՉԵԿԱՆ ԽՈՐՏԱԿԵԼՈՎ ԿԸ ԳՐԱՒԷ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԱՄԲՈՂՋ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՅՈՒԶՈՒՄԷՆ ԿԸ ՄԵՌՆԻ (ԵՒ ԿԱՄ ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒՄԷՆ)

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԶՕՐՔԵՐ ԿԸ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒԻՆ ՎԱՆՔԻՆ ՄԷՋ

(Մասնաւոր թղթակցութիւն «Յառաջ»ի)

Ապրիլ 20

Հայաստանից արտասահման անցած ճամբորդները կամ պատահական անցորդները հետեւեալ տեղեկութիւններն են հաղորդում երկրում տիրող դարհուրանքի մասին:

Հայաստանի խորհրդային կառավարութիւնը ՉԵԿԱՅԻ ՄԻՋՈՑՈՎ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԽՈՐԷՆ Ա.ԻՑ ՊԱՀԱՆՋՈՒՄ Է 40.000 ՌՈՒԲԼԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՐԿ (նալոկ)՝ Էջմիածնի տաճարի համար: Կաթողիկոսի վրայ ամէն տեսակ ճնշում գործ են դնում եւ պահանջում են, որ յիշեալ գումարը շուտով վճարուի: Վանքը դրամ չունի: Կաթողիկոսը մատնուում է անել վիճակի: Առաջարկում է Չեկային ժամանակ տալ իրեն, որպէսզի հեռագիր դարնէ, արտասահմանի հայ համայնքներին, առաջնորդներին եւ ազգ. հաստատութիւններին եւ խնդրէ դրամական օգնութիւն հասցնել Էջմիածնին: ՉԵԿԱՆ ՄԵՐԺՈՒՄ Է ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՌԱՋԱՐԿԸ ԵՒ ՊԱՀԱՆՋՈՒՄ Է ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԵԼ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՏԱՃԱՐԻ ԱՐԾԱԹԵԱՅ ԵՒ ՈՍԿԵԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՍՊԱՍՆԵՐԸ, ՍՐԲԱԶԱՆ ԱՆՕԹՆԵՐԸ ԵՒ ՄԻՆՉԵՒ ԻՍԿ ՄԻՒՌՈՆԻ ԿԱԹՍԱՆ: ՉԵԿԱՆ ՊԱՀԱՆՋՈՒՄ Է ՆԱԵՒ ՎԱՆՔԻ ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՄԱՏԱՆԻՆԵՐԸ (ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐԻ ԵՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐԻ), ԼԱՆՋԱԽԱՉԵՐ, ԱԴԱՄԱՆԴԱԿՈՒռ ԶԱՐԴԵՐ, ՇՔԱՆՇԱՆՆԵՐ եւլն.: Այս բոլորը պահւում էին Տաճարի ետեւում գտնուող եկեղեցական սպասների թանգարանում, ուր գտնւում էր նաեւ Միւռոնի արծաթեայ կաթսան:

ՉԵԿԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՑ ՊԱՀԱՆՋՈՒՄ Է ՅԻՇԵԱԼ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ԲԱՆԱԼԻՆԵՐԸ: ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԿՏՐՈՒԿ ԿԵՐՊՈՎ ՄԵՐԺՈՒՄ Է ԲԱՆԱԼԻՆԵՐԸ՝ ՀԵՏԵՒԱԲԱՐ ԵՒ ԱԶԳԱՊԱՏԿԱՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՉԵԿԱՅԻՆ ՅԱՆՁՆԵԼ: ԱՄԵՆԱԶՕՐ ՉԵԿԱՆ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ԻՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐԻ ՁԵՌՔՈՎ ՋԱՐԴԵԼ Է ՏԱԼԻՍ ՎԱՆՔԻ, ՏԱՃԱՐԻ ԵՒ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ԴՌՆԵՐԸ ԵՒ ՏԱՆՈՒՄ Է ԱԶԳԱՊԱՏԿԱՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ:

Ոմանց ասելով այս թալանից յետոյ Չեկան բանտարկում է Հայոց Կաթողիկոսը եւ Էջմիածնի միաբաններից նրանց, որոնք հակառակել էին Չեկայի պահանջներին: Ապրիլի 10-ին լուր է տարածւում թէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Խորէն Ա. Մուրատբէգեանը, Էջմիածնի միաբան երկու եպիսկոպոսներ եւ մի վարդապետ բանտում մեռել են, թէ դիակները բանտից դուրս են հանում եւ տանում վանքը: Եթէ հաւատանք այս աղբիւրին, Չեկան բանտում թունաւորել եւ կամ խեղդել է Հայոց Կաթողիկոսին, երկու եպիսկոպոսների եւ մի վարդապետի հետ (որոնց անունները դեռ յայտնի չեն):

Մի ուրիշ տեղեկութեան համաձայն, երբ Կաթողիկոսը վանքի տաճարի եւ թանգարանի բանալիները չի յանձնում Չեկային եւ սա դռները ջարդում ու տանում է հարստութիւնները եւ մինչեւ իսկ միւռոնի կաթսան, ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՎՇՏԻՑ ԵՒ ԿՍԿԻԾԻՑ ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ Է ԼԻՆՈՒՄ՝ ՏԱՃԱՐԻ ԵՒ ԱԶԳԱՊԱՏԿԱՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԹԱԼԱՆԻՑ ԵՐԵՔ ՕՐ ՎԵՐՋ: ԱՅԺՄ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԻԱԲԱՆՆԵՐԻ ՄԵԾ ՄԱՍԸ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ ԿԱՄ ԱՔՍՈՐՈՒԱԾ ԵՆ: ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՍԵՆԵԱԿՆԵՐԸ ԵՒ ՎԱՆՔԻ ԱՄԲՈՂՋ ՇԷՆՔԵՐԸ ՎԵՐԱԾՈՒԱԾ ԵՆ ԶՕՐԱՆՈՑՆԵՐԻ, ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ՎԵՐՋԵՐՍ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ՌՈՒՍ ԶՕՐՔԵՐ ԵՆ ԲԵՐԵԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆ:

ԹԵՐԹԵԼՈՎ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՒԱՔԱԾՈՆԵՐԸ

ՄԱՅԻՍ 10

ԶԱՐՀՈՒՐԵԼԻ ԼՈՒՐԵՐ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԲՈԼՈՐ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐՆ ԱԼ Կ'ԸՍԵՆ ԹԷ ԽՈՐԷՆ Ա. ԽԵՂԴՈՒԱԾ Է ԱՊՐԻԼ 6-Ի ԳԻՇԵՐԸ ՉԵԿԻՍՏՆԵՐՈՒ ՁԵՌՔՈՎ

ԽՄԲ. – Երէկ վերջին պահուն ստացանք մասնաւոր թղթակցութիւն մը, որ զարհուրելի բաներ կը պարունակէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի մահուան պարագաներու մասին: Ստորեւ կը հրատարակենք այդ լուրերը, սպասելով վերջնական ստուգման:

(Մասնաւոր թղթակցութիւն «Յառաջ»ի)
Ապրիլ 28

Ինչպէս յայտնի է, վերջերս՝ Մարտ եւ Ապրիլ ամիսների ընթացքում խորհրդային Ռուսաստանից հեռացւում են օտար հպատակները իբրեւ կասկածելի, վտանգաւոր եւ անբաղձալի տարրեր: Այդ օտարահպատակները առանց ազգի եւ կրօնի խտրութեան քշւում են բոլշեւիկների կողմից: Ահա Կովկասից եւ մասնաւորապէս Հայաստանից եւ Երեւանից արտասահման անցած օտարահպատակներից շատերը մէկը միւսին լրացուցիչ մանրամասնեալ տեղեկութիւններ են հաղորդում Հայաստանում կատարուած զարհուրելի դէպքերի մասին:

Հայաստանից եւ մասնաւորապէս Երեւանից արտասահման հասած օտարահպատակները հետեւեալ մանրամասնութիւններ են հաղորդում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Խորէն Ա. Մուրադբէգեանի ողբերգական մահուան մասին:

Հայաստանի Չեկան Էջմիածնի վանքից, հետեւաբար Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսից պահանջում է պետական հարկ՝ քառասուն հազար ռուբլի: Էջմիածինը դրամ չունի այդ պարտքը վճարելու: Կաթողիկոսը ժամանակ է ուզում, որ սպասեն, մինչեւ որ ինքը հեռագիր տայ արտասահման եւ դրամ ստանայ. Չեկան մերժում է Կաթողիկոսի առաջարկը, պնդելով որ – «եթէ վանքը դրամ չունի, ապա, ուրեմն կառավարութեան պէտք է յանձնէ տաճարի թանգարանում պահուած եկեղեցական ոսկեայ եւ արծաթեայ սպասներն ու անօթները եւ մինչեւ իսկ միւռոնի կաթսան»:

Կաթողիկոսը մերժում է Չեկայի առաջարկը, որ անկասկած գալիս էր Թիֆլիսի վրացի փոխարքայ Բերիայից եւ կամ Ռուսաստանի Վրաստանի ցար՝ Ստալինից:

Եւ ահա կատարւում է մի զարհուրելի ոճիր, որ աննախընթաց է մասնաւորապէս Էջմիածնի փոթորկալից պատմութեան մէջ:

Ապրիլի հաւանաբար 6-ի գիշերուան ժամը 1-ին Երեւանի Չեկայից գալիս են՝ ...կով ինքնաշարժով մի խումբ չեկիստներ եւ ուղիղ մտնում են վանքի բակը: Ինքնաշարժը կանգ է առնում Էջմիածնի տաճարի դրան առջեւ:

Չեկիստները թակում են վեհարանի (Կաթողիկոսի բնակարանը որ գտնուում է տաճարի դէմ ու դէմ, մօտ 40 քայլ վը... իրարից հեռու) դուռը: Դռնապանն ու Կաթողիկոսի ծառան դուռը բաց չեն անում: Այս աղմուկի վրայ Կաթողիկոսը զարթնում է, հագնւում եւ նախատեսում ...ահելի վտանգը: Տաճարի թանգարանի բանալիները դնում է գրպանը, իսկ մինչ այդ չեկիստները արդէն կոտրել էին վեհարանի դուռը եւ ներս մտնելով ...բրացել էին դահլիճը, ուր հանդիպում են Կաթողիկոսին, որ իբր թէ բղաւում է նրանց վրայ եւ սկսում է նախատել, անպատուել եւ անիծել:

Չեկիստները պահանջում են յանձնել Էջմիածնի թանկագին գանձերը, ոսկեայ եւ արծաթեայ անօթները, ադամանդները, արժէքաւոր մատանիներ եւլն.: ՊԱՀԱՆՋՈՒՄ ԵՆ ԲԱՆԱԼԻՆԵՐԸ՝ ՏԱՃԱՐԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆՆ ՈՒ ԳԱՆՁԱՐԱՆԸ ԲԱՑԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ: ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՄԵՐԺՈՒՄ Է: ՉԵԿԻՍՏՆԵՐԸ ՇՐՋԱՊԱՏՈՒՄ ԵՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԵՒ ԲՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԲԱՆԱԼԻՆԵՐԸ ՁԵՌՔԻՑ ԱՌՆՈՒՄ ԵՆ:

Զուր են անցնում տարաբախտ Կաթողիկոսի օգնութեան կանչերը եւ անզօր դիմադրութիւնը:

Չեկիստները ի վերջոյ նրան խեղդամահ են անում եւ հեռանում: Ասում են, որ ԴԺԲԱԽՏ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԽԵՂԴԵԼ ԵՆ ՎԵՐԻՆ ԱՍՏԻՃԱՆ ՎԱՅՐԱԳ ԿԵՐՊՈՎ: ՈՒՂՂԱԿԻ ՁԵՌՔԵՐՈՎ ՍԵՂՄԵԼ ԵՆ ԿՈԿՈՐԴԸ ԵՒ ԽԵՂԴԵԼ ԵՆ: ԴԻԱԿԸ ՄՆՈՒՄ Է ԸՆԿԱԾ ԳԵՏՆԻ ՎՐԱՅ: Մահուան սարսուռ իջնում է վեհարանի դահլիճը, ուր ընկած է Նահատակ Կաթողիկոսի դիակը: Վեհարանի մարդիկ, գիշերապահն ու ծառան, սարսափից անհետանում են: Թէեւ գիշերանց Կաթողիկոսի նահատակութեան լուրը տարածւում է վանքում, սակայն վանականներից եւ ոչ մէկը չի համարձակւում իր խուցից դուրս գալ: Այս սարսափելի ոճիրը կատարելուց յետոյ, չեկիստները բաց են անում Մայր Տաճարի դուռը, մտնում են տաճարի թանգարանը եւ իրենց հետ բերած արկղերի մէջն են լցնում վանքի թանկագին զարդեղէնները, ակնեղէնները, ոսկեայ եւ արծաթեայ եկեղեցական անօթներն ու սպասները, վերցնում են նաեւ միւռոնի կաթսան: Այս բոլոր հարստութիւնները լցնում են ինքնաշարժի մէջ եւ գնում են Երեւան գիշերով:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԴԻԱԿԸ ՈՒՌԱԾ, ԿԱՊՏԱԾ, ԶԱՐԶՐԿՈՒԱԾ ԱՄԲՈՂՋ ԵՐԵՔ ՕՐ ՓՌՈՒԱԾ ՄՆՈՒՄ Է ՎԵՀԱՐԱՆԻ ԴԱՀԼԻՃՈՒՄ: Վանականներից ոչ մէկը, մինչեւ իսկ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի անդամները, չեն համարձակւում մօտենալ դիակին, որն արդէն սկսել էր հոտել: Չորրորդ օրը վանքում ապրող մի քանի ողորմելի կոյսեր (որոնք Թիֆլիսի հայկական կուսանոցից տարիներ առաջ քշուել էին Էջմիածին եւ քարշ էին տալիս իրենց թշուառ կեանքը), ՄԵԾ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ՎԱՆՔԻ ԲԱԿՈՒՄ ՄԻ ՓՈՍ ԵՆ ՓՈՐՈՒՄ ԵՒ ՆԱՀԱՏԱԿ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԴԻԱԿԸ ՎԵՀԱՐԱՆԻՑ ԻՋԵՑՆԵԼՈՎ ԹԱՂՈՒՄ ԵՆ ԱՌԱՆՑ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆ:

ՅՈՒՆԻՍ 10

ՆՈՐ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԽՈՐԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Բարձաստիճան անձնաւորութիւն մը, որ քաջածանօթ է Հայաստանի կացութեան, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Մայիս 14 թուականով. –

Ինչպէս ձեր թղթակիցները հաղորդեցին ձեզ՝ Չեկան բացառիկ տուրք է պահանջում Մայր Աթոռից, 40.000 ոսկի ռուբլի, սպառնալով մերժումի պարագային, բռնագրաւել Աթոռի հարստութիւնները: Կաթողիկոսին արգելւում է դիմում կատարել արտասահման, եւ հրահանգւում է չեկիստներին անցնել բռնագրաւման գործողութեան: Ամէնից առաջ թալանում են վեհարանը: Վերջին գործը տանելիս՝ Կաթողիկոսը յուզումով աղաղակում է:

– ԱՄԷՆ ԲԱՆ ՏԱՐԻՔ, ՄՆԱՑԵԼ Է ՎԵՐԱՐԿՈՒՍ, ԱՅՍ ԷԼ ՏԱՐԷՔ...

– ՉԷ՛, ՏՈՒՐ ՏԱՃԱՐԻ ԲԱՆԱԼԻՆԵՐԸ, ասում են զայրացած չեկիստները:

Կտրուկ մերժում ստանալով, հինգ գազան չեկիստներ յարձակւում են Կաթողիկոսի վրայ, բռնի բանալիները հանում գրպանից, խեղդում իրեն, դուռը կողպում բանալիով եւ յայտարարում թէ Կաթողիկոսը բանտարկուած է: Այս գործը աւարտելուց՝ գիշերուայ ժամը 12-ին անցնում են Մայր Տաճարի կողոպուտին եւ առնում ու տանում այն ամէնը, ինչ որ իրենց որոշ արժէք է ներկայացնում: Երեք օր չարունակ թոյլ չեն տալիս որեւէ մէկին ոչ վեհարանին եւ ոչ էլ տաճարին մօտենալ: Երեք օր վերջ յայտարարում են թէ Կաթողիկոսը «սրտի կաթուածից» մեռել է: Կանչում են չեկիստ Գէորգ Չեպխեկ.ին եւ նրան ստորագրել տալիս այն հեռագիրը, որ յղուած է Երուսաղէմ, Թորգոմ Պատրիարքին: Դիակը վանքին յանձնելուց յետոյ՝ կանչում են Թիֆլիսից քշուած եւ վանքի մէջ ապաստան գտած վեց ծերունի կոյսերին եւ հրահանգում Կաթողիկոսին թաղել: Կոյսերը լուանում են Կաթողիկոսի մարմինը եւ չորս զինուորների օգնութեամբ տանում եւ ամփոփում միաբանական գերեզմանատան մէջ, առանց պատարագի, առանց եկեղեցական պաշտամունքի:

Եղերաբախտ Կաթողիկոսի պարանոցի վրայ մնացած են լինում խեղդամահութեան կապտացած հետքերը: Էջմիածին տաճարում ոչ խաչ կայ՝ որով օրհնես, ոչ կաթսայ՝ որ միւռոն եփես, ոչ միաբանութիւն՝ որ ժամասացութիւն կատարես: Մնում են երկու չեկիստ չեպխակոպոսներ եւ մէկ վարդապետ: Էջմիածին չկա՜յ...:

ՅՈՒԼԻՍ 16

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը սպանուած է Մոսկուայի անմիջական հրամանով, Թիֆլիսի գիտութեամբ եւ Երեւանի Չեկայի գործակալներն ալ կատարել են Մոսկուայի հրամանը: Կաթողիկոսը նահատակուած է Ապրիլ 6-ի գիշերը, լոյս Ապրիլ 7-ը: Մահուան լուրը գիշերն իսկ իմացուել է վանքում, բայց ոչ ոք չի համարձակուել ձայն հանել: Չեկիստները երկու ինքնաշարժերով գալիս են Էջմիածին՝ գիշերուան ժամը 10-ին: Մտնում են վանքի բակը եւ Էջմիածնի Չեկայի հետ խորհրդակցելուց յետոյ պատրաստում են Կաթողիկոսի սպանութեան եւ վանքը թալանելու ծրագիրը: Գիշերուան ժամը 1-ին, երբ ամբողջ վանքի շրջապատում ահուսարսափ եւ չեկիստների զարզանդն էր տիրում, ոճրագործները զգուշութեամբ մտնում են վեհարան, դուռը ներսից կողպում եւ բարձրանում են Կաթողիկոսի կացարանը, թակում են ննջարանի դուռը: Դժբախտ Կաթողիկոսը դեռ չէր պառկել, արթուն նստած կարծես դահիճներին էր սպասում:

Ոճրագործները ներս են մտնում եւ առաջին առթիւ ասում են:

– Աղասի Խանջեանը ամբողջ հինգ տարի Էջմիածնից տուրք չի վերցրել, նա պաշտպանել է ձեզ եւ ազատել է տուրքից եւ տուգանքից, որոնց գումարը հասնում է 240.000 ռուբլու: Դուք այդ գումարը չէք վճարել: Կառավարութիւնը այժմ Էջմիածնից պահանջում է միայն 40.000 ռուբլի: Այդ գումարը հիմա պէտք է վճարէք, առանց որեւէ առարկութեան: Հոգեկան անհնարին տագնապի մատնուած, Կաթողիկոսը ժամանակ է խնդրում, այդ գումարը վճարելու համար: Խնդրում է թոյլ տալ իրեն հեռագրել արտասահման եւ դրամ ստանալ: Մերժւում է:

ՅՈՒԼԻՍ 17

ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԽԵՂԴԱԾ ԵՆ ԱՅԼԵՒ ՍՈՒԻՆԸ ԿՈԿՈՐԴԸ ԽՐԱԾ

Կաթողիկոսը խնդրում է սպասել մինչեւ լուսաբաց, թերեւս հնարաւոր լինի այդ գումարը գտնել: Դարձեալ մերժում են: Չեկիստները պահանջում են յանձնել բանալիները Մայր Տաճարի մէջ գտնըւած եկեղեցական անօթների եւ սպասների թանգարանին, ուր պահւում էին Էջմիածնի թանկագին քարերը, Կաթողիկոսների եւ Եպիսկոպոսների շքանշաններ, ակնեղէններ, մատանիներ, լանջախաչեր եւլն.: Էջմիածինն ունէր ոսկեայ եւ արծաթեայ բազմաթիւ խաչեր, սկիհներ եւ եկեղեցական զանազան սպասներ եւ այս բոլորի մէջ նաեւ միւռոնի կաթսան, այլեւ մետաքսագործ եւ թանկարժէք զարդաշորեր, հին գորգեր, եւայլն: Չեկան եկել եւ կտրուկ կերպով պահանջում է այդ բոլորը: Կաթողիկոսը մերժում է յանձնել բանալիները: Չեկիստները սպառնում են ատրճանակներով եւ սուինով – դարձեալ մերժում է բանալիները յանձնել: Ահա այս մերժումին վրայ է, որ չորս չեկիստներ գազանի նման յարձակւում են Կաթողիկոսին վրայ, բռնում են թեւերը եւ բռնութեամբ գրպանից հանում են բանալիները: Տարաբախտ ծոհը օգնութիւն է կանչում, աղաղակում, բայց, իսկոյն ոճրագործները բռնում են զոհի բերանը եւ սկսում են խեղդել:

Խեղդամահ-նահատակի դիակը փռուած է ննջարանի յատակի վրայ: Դիակը փռուած մնում է սենեակում, ոճրագործները դուռը դրսից փակում եւ հեռանում են, երբ արդէն վեհարանի դռնապանն ու գիշերապահը ինչպէս նաեւ Կաթողիկոսի շաթիրները անհետացել են:

Բացւում է Ապրիլ 7-ի առաւօտը, ոչ ոք չի համարձակւում վեհարանին մօտենալ: Ապա, Չեկան լուր է տարածում թէ Կաթողիկոսը յանկարծամահ է եղել: Եւ արդէն Կաթողիկոսին սպաննելուց յետոյ, Չեկիստները գնում սպաննում են նաեւ երկու եպիսկոպոսների եւ մի վարդապետի: (Ասում են վարդապետը Աղթամարի միաբան Դանիէլ Վրդ. Զատոյեանն է):

ՊԱՌԱՒՆԵՐԸ ԴԱԳԱՂ ՄԸ ԿԸ ԲԵՐԵՆ, ՉԵԿԱՆ Կ'ԱՐԳԻԼԷ

Ապրիլ 7, 8, 9-ին Կաթողիկոսի դիակը մնում է ննջարանում, դուռը փակ: Ապրիլ 9-ի առաւօտ երկու պառաւ կին գնում են Երեւան եւ մի դագաղ են բերում, Կաթողիկոսին թաղելու համար: Չեկիստները պառաւների ձեռքից դագաղն առնում եւ ջարդում են:

Անժառանգ, անզաւակ եւ անտէր պառաւները հաւաքւում են Չեկայի առջեւ եւ պահանջում են Կաթողիկոսի դիակը, որ տանին թաղեն: Չեկան մերժում է: Պառաւները սկսում են աղմկել: Չեկիստները ատրճանակ են կրակում պառաւների վրայ, որոնք սակայն ցրիւ չեն գալիս, աւելի են սկսում աղմկել եւ քարեր նետել, հայհոյել եւ անիծել՝ պահանջելով Կաթողիկոսի դիակը: Ի վերջոյ Չեկան համաձայնւում է եւ կարգադրում է որ նահատակի դիակը վերցնեն եւ թաղեն Էջմիածնի Ներսիսեան լճի հարաւակողմը, Ս. Գայեանէի վանքի արտաքին պարսպի առջեւ գտնուող անտէր եւ պանդուխտ մեռելների յատկացուած գերեզմանոցում: Աչքից հեռու, սրտից հեռու, մոռացուած մի վայր, ուր շատ մեռելներ թաղուած են 1915-ի Վանի նահանգից յետոյ Էջմիածին եկած Վասպուրականցիներից եւ 1918–19 թուականների Հայաստանի սովին եւ վարակիչ հիւանդութիւններին զոհ գացած Արարատեան Դաշտի Հայերից:

Սակայն Չեկան այստեղ էլ ունեցաւ ստոր եւ յետին միտք: Բարեպաշտ կոյսեր եւ պառաւներ Կաթողիկոսի մարմինը դրին ջարդուած դագաղի մէջ: Չեկայի կարգադրութեամբ չորս բանուորներ վերցրին դագաղը, որի յետեւից մղկտալով եւ իրենց յուզումն ու արցունքը զսպելով գնում էին միայն ջիչեալ պառաւներն ու կոյսերը: Չեկայի կողմից մի չեկիստ եւ չորս զինուորներ էլ հետեւում էին դագաղին, որպէսզի ժողովուրդ չը մօտենայ եւ կամ դիակը քննութեան չենթարկուի:

Այսպէս Ապրիլ 10-ին, թաղում են Կաթողիկոսին եւ նոյն օրն էլ Գէորգ Արք. Չէօրաքչեանը հեռագրում Երուսաղէմի Պատրիարքին թէ Կաթողիկոսը վախճանել է «սրտի կաթուածից»:

Երկու ցերեկ-գիշեր Կաթողիկոսի գերեզմանի մօտ պահակներ են կանգնում, որպէսզի ժողովրդից չգան եւ դիակը չը հանեն: Մի քանի օրից յետոյ վանքում եւ Վաղարշապատում տարածւում է հետեւեալ լուրը. –

Չեկան Կաթողիկոսի դիակը գերեզմանից հանել է եւ տարել, կտրատել եւ ապա պէնզին լցնելով այրել ու ոչնչացրել են, ոճիրի հետքը ամբողջապէս կորցնելու համար: Այս կրկնակի ոճրագործութեան մասին յամառ կերպով խօսում են Վաղարշապատում: Երեւանում ով որ Կաթողիկոսի մահուան մասին խօսք է անում, իսկոյն բանտարկւում են:

Այս բոլորից յետոյ փաստական իրողութիւնն այս է. –

ա) Նահատակուած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Խորէն Ա. որի դիակը չարչարելուց յետոյ թաղել եւ գերեզմանից հանել, կտրատել ու ոչնչացրել են:

բ) Էջմիածնի Մայր Տաճարը թալանուած է եւ կողոպտուած:

գ) Այժմ փակ է եւ կնքուած Չեկայի կողմից Էջմիածնի Մայր Տաճարը:

դ) Էջմիածնում միաբաններ չկան, բոլորը սպաննուած, մեռած աքսորուած կամ բանտարկուած են: Էջմիածնի տէրն ու տիրականն է Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի անդամ սրիկան՝ Սրբէն Արքեպիսկոպոս Ղլճեանը, կառավարի հակառակորդը Նահատակ Կաթողիկոսին:

(Շար. Ա. էջէն)

Հինգշաբթի, Երեւանի ժամով 13·30-ին հեռաձայնով մեր առած տեղեկութիւններուն համաձայն, ոչ մէկ համախմբում կար Ազատութեան հրապարակը: Ազգ. Ժողովի նիստը վերջ գտած էր, բայց, որոշումները ծանօթ չէին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՅՍՐՅՈՐԴԱՆԱՆԻ մէջ եւ Գազայի գօտիին շուրջ շատ բուռն ցոյցեր եղած են Սեպտեմբեր 25-ին, Պաղեստինցիներու կողմէ որոնք կը բողոքէին փապուղիին շինութեան դէմ մզկիթներու հարթավայրին ներքեւը: Ամէնէն ծանր միջադէպերը պատահած են Ռամալլահ, ուր մուտք գործած է իսրայէլեան բանակը եւ կրակ բացած: Առաջին տուեալներու համաձայն 9 մեռեալ եւ 300-էն աւելի վիրաւորներ կային, բայց անոնցմէ ոմանք շատ ծանր վիճակի մէջ են եւ վախ կայ, ուրեմն, որ մեռեալներու թիւը աւելնայ: Համասը վճռած է վերսկսիլ ինթիֆատան. մթնոլորտը շատ լարուած է: Միեւնոյն ժամերուն, վարչապետը՝ Նեթանիահու, 1600 հոգիի մասնակցութեամբ, հիւրն էր իր կուսակիցներուն՝ Լիքուտին, Փարիզի մէջ, ուր ծայրայեղ արտայայտութիւններ ալ եղած են: Լիքուտ-Ֆրանսի նախագահը պահանջած է որ Ֆրանսա իր դեսպանատունը Երուսաղէմ փոխադրէ: Սեպտ. 26-ին ալ, առտուն իսկ, Պաղեստինցիները նոր ցոյցերու ձեռնարկած էին: Լիպերասիոն լուսանկար մը հրատարակած է (Սեպտ. 26) ուր կը տեսնուին իսրայէլացի պահակներ որոնք կը խոչընդոտեն պաղեստինցի Արտաքին նախարարը:

ԵԼՑԻՆ կրնայ վիրաբուժական գործողութեան ենթարկուիլ 6-էն 10 շաբաթէն: Այս որոշումը տուած են մասնագէտ բժիշկները խորհրդակցելէ ետք ամերիկահայ մեծ սրտաբանին՝ տը Պաքէի հետ: Անկէ վերջ ալ ապաքինման շրջան մը նախատեսուած է, այլ խօսքով Ելցին կրնայ պաշտօնը լիւ վարել միայն գալ տարուան սկիզբը:

ՏԻՅԱՐՊԷՔԻՐԻ բարձր ապահովութեան բանտին մէջ քիւրտ բանտարկեալներ ըմբոստացած են որու հետեւանքով 11 մեռեալ կայ եւ բազմաթիւ վիրաւորներ: Բողոքողները դժգոհ էին որ արգելափակման իրենց պայմանները չեն բարելաւուած:

ՔՐԻՍՏԻ ԼԻՈՆԷՆ պիտի սեփականաշնորհուի, բայց, մինչ այդ Պետութիւնը 3·9 միլիառ պիտի շնորհէ մասամբ օժանդակելու համար դրամատան բացին որ աւելի է քան 100 միլիառ Ֆր.:

ՔՐՏԱԿԱՆ ՓՔՔ կուսակցութեան 47 անդամներ, 6 Թուրք զինուորներ եւ քաղաքացիներ 4 անդամներ սպաննուած են արեւելեան եւ հարաւ-արեւելեան Թուրքիոյ մէջ, զինուորական գործողութիւններու ընթացքին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄՈՆՐԷԱԼԷՆ Թագուհի Թաշճեան 200 տոլար կը նուիրէ «Յառաջ»ին ի յիշատակ իր սիրեցեալ եղբօր՝

Կարօ Թաշճեանի

մահուան 5-րդ տարելիցին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերոմի «Զաւօ Շանթ» մասնաճիւղը պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու անմահ յիշատակին:

Կիրակի, Սեպտեմբեր 29, ժամը 10-ին, Թալինի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 28, Տօն է Գէորգայ Քաջամարտիկ Զօրավարին, Անդոկտոսի եւ Ռոմանոսի Երգեցողին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

LA COMMUNAUTE ET LES EGLISES ARMENIENNES D'ISSY-LES-MOULINEAUX / CLAMART / MEUDON
vous convient à un

GALA ARTISTIQUE
AU PROFIT DU FONDS ARMENIEN DE FRANCE

En présence de S.E.M. VIGUEN TCHITETCHIAN, Ambassadeur d'Arménie,
et de M. ANDRE SANTINI, Député-Maire d'Issy-les-Moulineaux

Le Dimanche 29 Septembre à 15 heures
dans la Salle du Palais des Arts et des Congrès d'Issy-les-Moulineaux
25, avenue Victor Cresson (métro Mairie d'Issy)

Au programme :
La chanteuse Anahid Charian (venue spécialement d'Arménie), la Chorale Daron
et l'Ensemble Arménien Navasart. Exposition dans le hall.
Projection de deux films sur l'Arménie, le Karabagh et le Fonds Arménien.

Allocution de M. BEDROS TERZIAN
Président du Fonds Arménien de France

Participation aux frais — Entrée gratuite pour les enfants (-12 ans).

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առթիւ, Կիրակի, Սեպտեմբեր 29-ին, տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր պատարագ եւ մատաղօրհնութիւն ձեռամբ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ-ի

TELEVISION
FRANCE 2

Dimanche, 29 Septembre à 9 heures 15

LES PLUS BEAUX MONASTERES ARMENIENS

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Սեպտեմբեր 29, Կիրակի, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ օծման 65-րդ տարեդարձի առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ
եւ Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի աւանդական մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ, վախճանեալ հոգեւոր հովիւներու եւ հանգուցեալ բարերարներու յիշատակին:

Օրուան հանդիսութեան ներկայ կ'ըլլայ նաեւ, հիւրաբար քաղաքս գտնուող

ԴԱՒԻԹ ԱՐՔ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Լուսարարապետ
Երուսաղէմի Հայոց Ս. Տեղեաց

Սիրով կը հրաւիրուի շրջանի Հայութիւնը ներկայ գտնուելու եւ իր ուխտը կատարելու:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9·30-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·45-ին:

Յ. Գ. - Պատարագէն յետոյ Էսփաս Շառլ Ազնաւուր սրահին մէջ սիրոյ սեղան, հանդիսապետութեամբ Սրբազան Հօր:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

72ème FOIRE INTERNATIONALE DE MARSEILLE
20 — 30 Septembre 1996

présence du
PAVILLON ARMENIE
— Hall 6 —
organisé et tenu
par la MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE

Journée officielle de l'Arménie

Vendredi 27 Septembre, en présence de :
M. Viguen TCHITETCHIAN, Ambassadeur de la République d'Arménie en France;
Mgr Daron GEREJIAN, Vicaire Général de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France;
Mme Manouchag PETROSSIAN, Directeur exécutif du Fonds Arménien «Hayastan»;
M. Garo HOVSEPIAN, Président de la M.A.J.C., Conseiller Municipal de Marseille.

Programme

12h — Accueil de la délégation et des personnalités — Visite du Pavillon Arménie;
12h30 — Discours et apéritif au Palais des Arts;
13h — Déjeuner officiel;
14h30 — Point Presse;
15h — Rencontre avec les chefs d'entreprise : «Pourquoi et comment investir en Arménie»;
18h30 — Animation artistique — Pavillon Arménie, Hall 6.

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

Paris : Les contes de Toumanian joués au Centre Culturel de l'UGAB

Après une tournée dans l'Hérault(*), le groupe artistique de l'Université d'Etat d'Erevan se produit à l'UGAB-Paris dans «*les CONTES de TOUMANIAN*» le Samedi 28 Septembre à 20 h 30 au Centre Culturel Alex Manoogian, 118, rue de Courcelles, Paris 17e

Scénario et mise en scène : Zaven HAROUTIOUNIAN
Musique: Araïk GUEVORKIAN

Prix des places: 50 F., dans la limite des places disponibles, renseignements : Tél. : 43 87 30 11.

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 28-29
SAMEDI - DIMANCHE
28-29 SEPTEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. - Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.950

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

72e ANNEE — N° 18.950

ԵՐԵՒԱՆ

ՈՒԹ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐ ԿԸ ԿՈՐՍՆՑՆԵՆ ԻՐԵՆՑ ԱՆՁԵՌՆՄԽԵԼԻՈՒԹԻՒՆԸ

15 ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՈՐՈՆՑ ՄԷՋ ԵՐԵՔ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 27-ԻՆ ՀԱՆԴԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՏԻՐԷՐ

Հինգշաբթի օր, Սեպտեմբեր 26, ժամը 11-ին է, ինչպէս գրած էինք, որ Ազգ. Ժողովը արտակարգ նիստ կը գումարէր, որու օրակարգի միակ նիւթն էր ութ երեսփոխաններու անձեռնմխելիութեան հարցը: Կը նախագահէր Բաբգէն Արարքցեան հակառակ իր վիճակին (26 ...ար գլխուն վրայ, վնասներ շրթունքին ու ակռաներուն):

Ամէն մէկուն համար կատարուած քուէարկութիւնը տուած է հետեւեալ արդիւնքները.

	թեր	դէմ	ձեռն-պահ
Արշակ Սադոյեան	135	2	1
Սէյրան Աւագեան	145	4	4
Ռուբէն Յակոբեան	145	5	3
Դաւիթ Վարդանեան	151	0	1
Պարոյր Հայրիկեան	149	0	7
Շաւարշ Քոչարեան	151	0	1
Վազգէն Մանուկեան	155	0	2
Ներսէս Զէյնալվանդեան	119	4	24

Նոյն նիստին խօսք առած են Պ. Հայրիկեան եւ Շ. Քոչարեան: Առաջինը փորձած է ծանրակշիռ պատահարներու ամբողջ պատասխանատուութիւնը վերագրել Վ. Մանուկեանի, աւելցնելով որ ինք փորձած է ետ կեցնել եւ ըսած է. «Ազգ. Ժողովի ընդունած որոշումները բնական համարում: Սա պէտք է լինէր: Իմ ...րաբերեալ քրէական գործ յարուցանելու որոշմանը կողմ եմ քուէարկել»:

Նոյն յետմիջօրէին Վանօ Սիրադեղեան, ...երքին նախարարը, յայտարարութիւն մը ...ըրէր ուր կը հաստատէր թէ հանդարտութիւն կը տիրէ քաղաքին մէջ, ինչ որ ...նք ալ կրցանք հաստատել Ուրբաթ (Սեպտ. 27) առաւօտ հեռաձայնային ...տակցութիւններով, տարբեր աղբիւրներու հետ:

Մինչեւ Ուրբաթ առաւօտ, մեր առած տեղեկութիւններուն համաձայն 15 հոգի ձերբակալուած են, ներառեալ անձեռնմխելիութիւնը կորսնցուցած 8 երեսփոխաններէն 6-ը: Վազգէն Մանուկեան եւ Աշոտ Մանուչարեան թաքստոցն են: Ձերբակալուած անձերու մէջ են երեք դաշնակցական պարագլուխներ՝ Ռուբէն Յակոբեան, Գագիկ Մկրտչեան եւ Գիմ Բալայեան: Ձերբակալուած անձերը ամբաստանուած են որպէս հեղինակներ յեղաշրջման փորձի, ահաբեկչական արարքի Ազգ. Ժողովի նախագահին դէմ եւ զանգուածային խառնակութեան կազմակերպութեան:

Ի դէպ, Ազգ. Ժողովի փոխ-նախագահը՝ Արա Սահակեան մինչեւ հիւանդանոցն է ծանր վիճակի մէջ, զինք ծեծած են մեծ վայրագութեամբ եւ վիրաւորուած է գլխէն, կռնակէն ու մէկ մատն ալ ջարդ ու փշուր եղած է: Հիւանդանոցն են նաեւ Կարապետ Ռուբինեան եւ խոշտանգուած քանի մը ուրիշ երեսփոխաններ: Ռուսաստանի, Միացեալ-Նահանգներու եւ Ֆրանսայի դեսպանները, ինչպէս նաեւ օտար դէտերու խումբին նախագահ Ս. Օզպորն այցելած են Բաբգէն Արարքցեանի, ցաւ յայտնելով պատահածին համար եւ դատապարտելով այդ խոշտանգումները: Գանատա գտնուող Ռուսաստանի Դաշնակցային Խորհուրդի նախագահն ալ հեռաձայնած է իր ցաւը յայտնելու համար եւ ապաքինում մաղթած:

Քաղաքին մէջ, բանակին ներկայութիւնը զգալի է գլխաւորաբար այն փողոցները որոնք հրապարակներու կ'առաջնորդեն եւ ուրեմն փակ են, առաջքն առնելու համար համախմբումներու:

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

Ինչպէս գրած էինք, ընտրութենէն 60 ...ամ ետք է որ կը հրապարակուին նախնական արդիւնքները, ապա շաբաթ մը ...ք ալ՝ պաշտօնական արդիւնքները:

Այսպէս ուրեմն, Չորեքշաբթի, Սեպտ. 25, ժամը 10-ին հրապարակուած են հետեւեալ արդիւնքները. -

Շրջան	Քուէարկողներ	Ս. Բ.	Վ. Մ.	Ա. Մ.	Լ. Տ.-Պ.
Երեւան	390.619	15.336	205.138	2.452	155.951
Արագածոտն	61.938	4.747	20.847	747	31.999
Արարատ	121.692	4.774	40.061	625	70.701
Արմաւիր	122.213	7.895	41.368	550	67.773
Գեղարքունիք	107.575	7.550	29.556	500	65.067
Լոռի	113.368	8.911	38.294	664	60.250
Կոտայք	102.767	9.538	46.586	577	43.554
Շիրակ	99.819	3.527	31.195	580	59.517
Սիւնիք	74.934	3.954	30.886	554	35.335
Վայոց Ձոր	30.637	2.338	9.851	129	16.876
Տաւուշ	61.236	3.442	15.886	364	37.077
Արտասահման	2.011	33	289	25	1.608
Գումար	1.288.809	77.095	509.957	7767	645.708
Տոկոս		6.21	41.07	0.63	52.09

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ԳԻՐԵՐ

Լեւոն Տէր-Պետրոսեան բազմաթիւ շնորհաւորական հեռագրեր ստացած է Սեպտ. 24-էն սկսեալ: Յիշենք՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը, ...Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութիւնը, Ռուսաստանի նախագահը՝ Բորիս Ելցին, Վրաստանի նախագահը՝ Է. Շեվարդնաձէ, համայն Վրաստանի Պատրիարք՝ Իլիա Բ, Ղազախստանի նախագահ՝ Նուրսուլթան Նազարբայեւ, Կիրգիզստանի նախագահ՝ Ասկար Ակայեւ, Թիւրքմէնիստանի նախագահ Սափարմուրատ Նիազով, Լիտուանիոյ նախագահ՝ Բրազաուսկաս, Մոլտավիոյ նախագահ՝ Սնեգուր, Փարիզէն Ս. Դ. Հ. Կուսակցութիւնը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԻՐՔԸ

DECLARATION DE M. DOUTRIAUX, Porte Parole adjoint du Ministère des Affaires étrangères français à l'occasion du point de presse du 26/09/96

La tenue des élections présidentielles en Arménie témoigne des progrès de la démocratie dans cette jeune République, qui vient de fêter le 5ème anniversaire de son indépendance retrouvée.

Les résultats proclamés montrent que le Président **Ter Petrossian** est réélu avec près de 53% des voix. Le principal candidat de l'opposition a obtenu plus de 41% des voix, et l'a emporté dans deux régions, dont la capitale.

Selon le rapport préliminaire des observateurs de l'OSCE, les irrégularités constatées, je cite «bien que sérieuses» (...) «ne constituent pas une tentative systématique de porter atteinte à l'expression de la volonté du peuple» fin de citation. En tout état de cause, je cite à nouveau elles «ne semblent pas, pour l'heure, avoir modifié l'issue du scrutin» fin de citation.

Des troubles ont éclaté le 25. Plusieurs milliers de manifestants se sont lancés à l'assaut du Parlement, dont plusieurs membres ont été molestés.

Quelles que soient les contestations auxquelles peuvent donner lieu les opérations électorales, la France condamne fermement de telles manifestations de violence. Celles-ci ne peuvent qu'aller à l'encontre de l'exercice serein des droits démocratiques, alors même que la Constitution prévoit des voies de recours qui ont d'ailleurs été normalement saisies.

Nous restons très attentifs à l'évolution de la situation à Erevan. Nous espérons que la volonté d'apaisement et la retenue l'emporteront.

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԴԻՐՔԸ

Միացեալ-Նահանգներու Արտաքին նախարարութեան բանբերը՝ Կլէն Տէյվիս հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է.- «Միացեալ-Նահանգները մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւին Սեպտ. 22-ի ընտրութիւններուն, որոնք Հայաստանի մէջ ժողովրդավարութեան կառուցման ճամբուն վրայ վճռական քայլ մը կը ներկայացնեն: Օ - ԷՍ - ՍԷ - Ըի հաղորդագրութեան մէջ նշուած է որ ընտրութիւններու ընթացքին եղած են որոշ լուրջ անկանոնութիւններ, սակայն, նաեւ այդ անկանոնութիւնները չեն ազդեր ընդհանուր արդիւնքներու վրայ: Չնայած անկանոնութիւններուն, շատ ցաւալի է որ ընդդիմադիր ուժերը, դժբախտաբար դիմած են բռնութեան, ինչպէս նաեւ յարձակած Խորհրդարանի շէնքին վրայ: Բռնութիւնը տեղ չունի ժողովրդավարական գործընթացի մէջ: Միացեալ-Նահանգները կը դատապարտեն քաղաքական բռնութեան գործողութիւնները եւ կոչ կ'ընեն բոլոր անոնց որոնք ներգրաւուած են հանդարտ մնալ եւ յարգել քաղաքական գործընթացը, սատարելու համար հայկ. ժողովրդավարութեան կայացման»:

ՄԱՄՈՒԼ

(ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 27)

«LE MONDE»

LES BLINDES SONT ENTRES DANS LA CAPITALE ARMENIENNE EREVAN

Հինգշաբթի իրիկուն թերթը կը նկարագրէր Երեւանի պարզած պատկերը, իբրեւ հետեւանք նախորդ օրուան ցոյցերուն: Կ'ըսէ թէ ըստ «ազգայնական» (ի՞նչ ըսել կ'ուզէ մեկնաբաններու կողմէ գործածուած այս ածականը) ընդդիմութեան, Լ. Տէր-Պետրոսեանի յաղթանակը արատաւորուած է խարդախութիւններով:

«LIBERATION»

LES CHARS SE DEPLOIENT A EREVAN

EPREUVE DE FORCE ENTRE LE PRESIDENT ARMENIEN, CONTESTE, ET L'OPPOSITION

Անն Դաստակեանի թղթակցութիւնը ամբողջ էջ մը կը գրաւէ, կայ նաեւ լուսանկար մը: Ան կ'ըսէ թէ Լ. Տէր-Պետրոսեան որ «ինքզինք նախագահ հռչակեց ընտրութեան Ա. շրջանին» ուժի ճամբան ընտրած է: Հանդիպած է ընդդիմադիր լրագրողի մը՝ Վահան Իշխանեանի (որ ի դէպ Վազգէն Մանուկեանի կնոջ եղբայրն է) որ ըսած է «ինչո՞ւ ընտրութիւններ, երբ խարդախուած են»: Լրագրողուհին լայն արձագանգ կու տայ ընդդիմադիր արտայայտութիւններու:

(Շար.ը Կարդալ Դ. էջ)

ՀՐԱՒԷՐ ԶԳՈՒՇՈՒԹԵԱՆ

Մտահոգութեամբ կը հետեւինք Հայրենիքի մէջ այս օրերուն պատահող իրադարձութիւններուն:

Տխուր այս կացութեան յանդիման՝ սրտագին հրաւէր կ'ուղղենք Արեւմտեան Եւրոպայի եւ մասնաւորաբար Ֆրանսայի հոգեւոր բոլոր մեր զաւակներուն, հեռու մնալ եւ զգոյշ ըլլալ՝ անմիջական ու անձնական հակազդեցութիւններէ, կողմնորոշումներէ եւ դիրքաւորումներէ՝ անժամանակ եւ անտեղի յայտարարութիւններով, որոնք կը մոլորեցնեն մեր ժողովուրդին ազնիւ եւ հայրենասիրական զգացումները:

Անհրաժեշտ է խնայել Հայրենիքի մեր ժողովուրդին նոր վիշտ եւ ցաւ պատճառել՝ մեր սխալ վերաբերումներով:

Նման արտայայտութիւններ՝ միայն վնասակար են ու արգելք կը դառնան եւ կը դժուարացնեն Հայրենի Պատասխանատուներուն՝ խաղաղութեամբ, հանդարտ ու արթուն մտօք՝ անընդունելի այս տագնապին բարերա՛ր լուծման միջոցներն ու փնտռտուքի նախաձեռնութիւններուն որոնումներն:

Այս ճգնաժամին է մանաւանդ, որ անանձնական վերաբերումով, լռութեամբ եւ անաղմուկ՝ մեր դերն ու պարտքը պէտք է ըլլայ՝ քաջալերել եւ նեցուկ կանգնիլ ամէն նախաձեռնութեան, որ կը նկրտի երաշխաւորել վերանկախացեալ Հայրենիքին Հաստատութիւնն, Ապահովութիւնն, Յառաջդիմութիւնն ու Տեւականացումն՝ Համերաշխութեան եւ Իրարհասկացողութեան մթնոլորտի մէջ:

«Պատմութեան փորձառութիւնը» կը պարտաւորէ մեզ զգուշաւոր ըլլալ եւ չկրկնել անցեալի սխալները:

Ամէնուս պարտքն է, ողջմիտ եւ զգուշաւոր մեր վերաբերումով՝ հրաւէր եւ պատգամ փոխանցել Հայրենիքի մեր հարազատներուն՝ յարգել ու ապրիլ ժողովրդավարական Ոգին, որուն հետամուտ ենք ամէնքս:

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

ՆԱԽԸՆՏՐԱԿԱՆ ԵՐԳԻԾԱՔԱՂ

Երբ աւարտած են Հայաստանի նախագահական ընտրութիւնները ու երկիրը կը պատրաստուի վերադառնալ սովորական առօրեային, մէկդի դրած քաղաքական ամէն գրաւարկ, թեկնածուներու արտայայտութիւններէն կատարուած քաղուածքի մը ընթերցումը կրնայ ընծայել չատ տարբեր տարածքներ յայտնաբերել: Մարդ եթէ ձեռքի տակ չունենայ ընտրութեան նախորդող ամիսներու հայաստանեան մամուլը, երբեք պիտի չըհաւատայ որ նախագահական ընտրութեան նման որեւէ ժողովուրդի համար լուրջ հանգրուան կրնայ անցած ըլլալ ա՛յս աստիճան երգիծական փուլերէ:

Անոնց հեղինակները այդ ընտրութեան գլխաւոր դերակատարներն են. նոյնինքն որպէս թեկնածու հրապարակ իջած դէմքեր: Մարդիկ որոնք լաւ կամ քիչ ծանօթ հանրութեան, յաւակնութիւնը ունեցած կամ գոնէ ցոյց տուած են հինգ տարի ճակատագրին ուղղութիւն տալու երկրի մը որուն անունին կ՚ընկերանայ հարցերու բազմաբնոյթ մարդ մը: Ու հաւանօրէն ոչ ոք կարենայ պատասխան ճարել հարցումին թէ ի՛նչպէս սա վերջին պարագային կրնայ ընկերանալ երգիծական այնքան չեշտ գիծ մը որ խորքին մէջ տխուր է անհունօրէն:

Ներկայ իշխանութեան վարած քաղաքականութեան քննադատութեան հետ, ինչ որ բնական երեւոյթ է, հաստրակաց ուրիշ կէտ մը ուշադրութիւն կը գրաւէ թեկնածուներու խումբին մօտ. տեւկա իւրաքանչիւրին մեծ արհամարհանքն է միւս բոլոր թեկնածուներուն հանդէպ որոնց ոչ մէկը իր կարծիքով արժանի է քաղաքական դէմք որակումին: Այս արհամարհանքը ընդհանրապէս արտայայտուած է վարպետ–աշկերտ, կամ ուսուցիչ–աշակերտի պատկերով ուր առաջին դիրքերը միշտ կը պատկանին արտայայտող թեկնածուին:

Այսպէս է պարագան առաջին օրերէն թեկնածու ներկայացած Եուրի Մկրտըչեանի որուն հեռատեսիլի քաղաքական մեկնաբանի մը կողմէ տրուած «անդէմ իրաւարան» որակումը բաւական պատկերալից է: Ան սկսեալ Լ. Տէր–Պետրոսեանէն որուն համար կ՚ըսէ թէ շատ լաւ կարծիք ունեցած է սկիզբէն ու գրեթէ Նժդեհ ու Անդրանիկ կարծած, «տապալուած» կը նկատէ բոլորը. «տապալուած» են անկէ զատ Պ. Հայրիկեանը որ «չի գիտի պետական շինարարութեան օրէնքները», նաեւ Վ. Մանուկեանը եւ Ա. Մանուչարեանը: Ս. Բադալեանի պաշտպանած գաղափարներն ալ արդէն ժամանակավրէպ են: Այս արժեւորումը ըսել կու տայ իրեն թէ «առհասարակ նըրանք բոլորն էլ, ներառեալ Լ. Տէր–Պետրոսեանը, քաղաքականութեան մէջ դիլետանտներ են» («Առաւօտ», Օգոստոս 1):

Վարպետի, ուսուցիչի դերին յաւակնողներու գլխաւոր տեղը կը գրաւէ Պ. Հայրիկեան, թերեւս տով լուծելով ազգային առասպելական առաջնորդ նկատուելու իր ճախողութեան վրէժը: 1991-ի նախագահական ընտրութեան նախորդող օրերէն իսկ ինքզինք «արդէն յաղթական» ծանուցանող թեկնածուն 1996-ի իր ծրագիրով ալ չէր մոռցած զարմանք պատճառողի դերը կատարել. նախագահ ընտրուելու պարագային անոր գլխաւոր քայլերէն պիտի ըլլար նախագահական պաշտօնին ջնջումը. կամ նոյնացումը նախագահի ու վարչապետի պաշտօններուն, ապա «1915 – 23-ի ցեղասպանութեան հետեւանքներուն վերացումը» («Հայաստան», Սեպտ. 10): Այսքանը ճերմակի վրայ սեւով գրուելէ ետք բնական պէտք է նկատել տար մեկնաբանութիւնը, թէ Պ. Հայրիկեան ուրեմն միջոցները ունի, կամ պիտի ունենար, Թուրքիայէն հայկական բռնագրաւեալ շրջանները ետ առնելու եւ հոն վերադարձնելու ցեղասպանութեան մնացորդացին չառաւիղները, քանի որ 1915 – 23-ի հետեւանքներուն վերացումը ա՛յդ միայն կրնայ ըլլալ:

Անոր ուսուցիչի դերին յաւակնութիւնը գլխաւոր թիրախ ունի Լ. Տէր–Պետրոսեանը. «Կանչ»ի (Ապրիլ 17) հրատարակած մէկ հարցազրոյցին մէջ ան խօսելով իր ամէնէն հաւանական մրցակիցին մասին, կ՚ըսէ թէ ան կ՚ըլլայ Լ. Տէր–Պետրոսեանը. «օրէցօր Հայրիկեանի դիրքորոշումներն ընդունող Լ. Տէր–Պետրոսեանը»: Ապա կ՚աւելցնէ. «գալիս է մի պահ երբ աշակերտը պատասխանում է իր ուսուցչի բոլոր հարցերին: Ուսուցչին մընում է աշակերտին ներկայացնել յաջորդ խնդիրը: Իսկ այդ խնդիրը այն խնդիրն է որին Լ. Տէր–Պետրոսեանը պատրաստ չէ»:

Ապրիլէն Յունիս Պ. Հայրիկեան բաւական ընդլայնած է ուսուցչական գործունէութեան իր դաշտը, ընդգրկելով Միքայել – Նահանդները եւ Եւրոպան եւս: Յունիս 27-ի «Ազգ»ին մէջ տեղ տըրւած է նախընտրական անոր մամուլի մէկ ասուլիսին արտայայտութիւններուն. ան ըսած է թէ ինքը «ժամանակին դաստիարակիչի դեր է տարել ներկայ շատ մը քաղաքական գործիչների համար սակայն նրանք շարունակում են առաջնորդուել Գորբաչովի դասերով»: Ան կարծիք յայտնած է նաեւ թէ Միքայել – Նահանգները եւ Եւրոպան պարտական են իրեն, քանի որ ըլլալով այդ տարիներու ամէնէն յայտնի այլախոհներէն, ինքը մեծ դեր ունեցած է ժողովրդավարական գաղափարներու տարածումին մէջ: Նոյն ասուլիսին անոր արտայայտութիւններէն է հետեւեալն ալ. «ես մեղք չունեմ որ այսօրուայ ընդդիմախօսներից ոչ մէկը Լ. Տէր–Պետրոսեանի խելքը չունի. եթէ ունենային նրանից շուտ կը հասկանային որ պէտք է համախմբուել Հայրիկեանի շուրջը»: Այս ինքնարժեւորումին վրայ յաջորդ ամսուան ընթացքին կ՚աւելնայ «հայ իրականութեան ամենայաջող քաղաքական գործիչը» գնահատումն ալ զոր Օգոստոս 29-ի «Ազգ»ը խորագիր դարձուցած է «Հայրիկեանը չի սպասում պատմութեան գնահատականին» նախադասով:

Հայրիկեան չէ սպասած նաեւ ընտրութեան արդիւնքներուն, 1991-ի յաղթականի ինքն իրեն տուած դիրքին վրայ Սեպտեմբեր 14-ին բազմեցնելով Վ. Մանուկեանը որուն ի նպաստ հրաժարեցաւ իր թեկնածութենէն: Ապարանի մէջ ընդդիմութեան թեկնածուին հանրահաւաքին խօսք առնելով ան ըսած է ի մէջ այլոց. «Վ. Մանուկեանի անունը սկսւում է «Վ» տառով, որի լատիներէն տարբերակը՝ V—VIKTORIA յաղթանակի խորհրդանիշն է: Այսինքն՝ յաղթանակը մեզ հետ է» («Այժմ», Սեպտ. 18-24): Լրատուութիւնը չի յայտներ թէ Պ. Հայրիկեան անդրադարձա՞ծ է այդ գիւտին ընթացքին, թէ իր անունին սկզբնատառն ալ կրնայ «պարտութեան» հետ առընչութիւն մը ստեղծել ունկնդիրներուն մտքին մէջ...:

Ուսուցչութեան դիրքէն յայտնուած թեկնածու մըն է համայնավար Ս. Բադալեան եւս որուն «աշակերտներ»ը սակայն իր մրցակիցները չեն, այլ մանկապարտէզի ընկերները: Ըսելէ ետք թէ երեք տարեկանին կարդալ սորված է, կը պատմէ թէ մանկապարտէզի ընկերները «բոլորը ուշադիր լսում էին թէ ինչեր եմ պատմում, որովհետեւ շատ բաներից տեղեակ էի, նաեւ քաղաքականութիւնից: Շատ լաւ յիշում եմ Ստալինի մահը, իմ մեկնաբանութիւնները: Ու իմ ընկերներին ես մեկնաբանում էի այն ամէնը, ինչ տեղի էր ունենում երկրում»: 5–6 տարեկան (Ս. Բադալեան ծնած է 1947-ին) այդ մեկնաբանութիւններուն 1996-ի շարունակութիւնը յաջորդ սիւնակին մէջ կը յայտնուի որպէս թեկնածուական վերլուծում. ան կ՚ըսէ օրինակ, «Ստալինը, ի վերջոյ, մարդ էր որ ինքն իրեն զոհաբերեց: ... Ռուսաստանը մասնատուած էր եւ պէտք էր մի ուժ որ հաւաքէր այդ հսկայ պետութիւնը: Եթէ այս տեսակէտից դիտենք հարցը, Ստալինի դերն անգնահատելի է» («Մոլորակ», Օգոստոս 13):

Ընտրական այս երգիծաքաղին մաս կազմելով հանդերձ, Ս. Բադալեան ամէնէն ցաւալի մեկնակէտով ընտրապայքարի եկած թեկնածուն է: Օգոստոս 27-ի հեռատիպը կը հաղորդէր որ Արարատի Դալար գիւղի ընտրական յանձնաժողովի 2 համայնավար անդամները յանձնաժողովի առաջին նիստին չեն մասնակցած, որովհետեւ... «մէկը մահացած է եղել անցած տարի, իսկ միւսը, ասում են, անյոյս հիւանդ պառկած է հէնց այս օրերին»: Սկզբնական այս անբախտութիւնը նոյն բնոյթի վերջակէտ մը ունեցած է երբ ընտրողներու բազմութիւնները չեն կրցած գնահատել անոր հետագծած քաղաքական ուղղութիւնը. ան կը հիմնուի Հայրենիքի փրկութիւնը եւ հիմնական հարցերու լուծումները նախկին խորհ. Հանրապետութիւններու նոր դաշինքին ու նորոգուած, համագաշնակցութեան հիմերով կազմուած նոր Միութեան մէջ տեսնելու վրայ: Որպէսզի սխալ հասկցուելու վտանգն ալ չէզոքացնէ, ան եւ յոյթին աւարտին կը չեշտէ. «ընդամէնը վեց տարի առաջ դուք ունէիք այն ամէնը, ինչ խոստանում ենք այսօր» («Կոմունիստ», Սեպտեմբեր 17):

Եթէ ոչ ուղղակի ուսուցիչի, գոնէ վարպետի, կամ ուղեցոյցի դերը ստանձնող է նաեւ Ա. Մանուչարեան, թեկնածուի իր ցած վարկանիշը յիշեցնող լրագրողներուն յայտարարելէ ետք առանց այլեւայլի թէ «եթէ ես որոշեցի դառնալ Հանրապետութեան նախագահ, ես կը դառնամ» («Ազգ», Օգոստոս 29), ան «Լրագիր»ի (Սեպտ. 13) մէջ ալ տեղ գտած է քաղաքական բացառիկ գործունէութեան մը հաւաստիքով որ կրնայ համեմատուիլ միայն Հայրիկեանի հետ: Հեռատեսիլի հաղորդումէ մը առնուած է իր յայտարարութիւնը թէ «լինելով նախագահի գըլխաւոր խորհրդական անվտանգութեան հարցերով, ղեկավարներ է փոխել մի շարք երկրներում: Մասնաւորապէս նա հաստատեց որ աջակցել է Ալիեւի իշխանութեան վերադառնալուն»: Երբ լրագրողը կը հարցնէ թէ արդեօք կրնա՞յ ազդել Միքայել – Նահանգներու նախագահական յառաջիկայ ընտրութեան ալ, Մանուչարեան չժխտելով այդ հնարաւորութիւնը, կը պատասխանէ թէ զբաղած է միայն իր ընտրապայքարով: Այսօր երբ յայտնի եղած է որ այդ ընտրապայքարը քուէներու 0,6%-ը միայն ապահոված է իրեն, հաւանաբար Գլինթըն մէկ բան պիտի խնդրէ իրմէ. չմիջամտել իրենց ընտրութիւններու արդիւնքներուն...:

Զարմանալու, ծիծաղելու առիթ տալէ զատ, ընդդիմութեան ճակատէն այս երգիծաքաղը կը ծառայէ նաեւ հասկընալու Դիլիջանէն փայտագործ վարպետ Ռուբիկ Յովսէփեանի ժեսթը. ան նախագահ Լ. Տէր–Պետրոսեանի ընտրական շըրջապտոյտին ընթացքին անոր նուիրած էր փայտէ չերեփ մը («Ազգ», Սեպտ. 5): Խորհեանէն փոխանցուած աւանդութենէն զատուելի այս ժեսթը արդարօրէն մեկնած պէտք է ըլլայ այն մտածումէն որ նման ընդդիմադիրներով փայտէ ալ բաւական կ՚ըլլայ Հայաստանի նախագահին չերեփի ներքին պահանջին:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՅԵԱՆ

1929ԻՆ ԱՅԴՊԷ՛Ս ԷՐ, 1996ԻՆ ԱԼ ՊԱՏԿԵՐԸ ՆՈ՛ՅՆՆ Է «ԲՈՒՆԻ ՍԵՐՈՒՆԴ ՉԻ ՍՏԵՂԾՈՒԻՐ»

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Իմ այս խորագիրը կ՚իւրացնեմ 1929 Նոյեմբեր 17-ին Յակոբ Սիրունիի կողմէ հրատարակուած յօդուածէ մը, որ կը կրէ «Քանի մը դէմքեր՝ որ կը բանան սերունդը» վերագիրը եւ կ՚արծարծէ յետեղեռնեան ու յետ պատերազմեան իմացական – մշակութային մեր կեանքին աղերսուող մտահոգութիւններ. գաղութահայ իրականութեան պատկերը կը գծէ սեղմօրէն, կ՚անդրադառնայ Հայաստանի կողմէ Արտասահմանի հանդէպ ի յայտ բերուած անտարբերութեան, եւ ընդգծելէ ետք որ «Հայրենի հողի վրայ գիրն ու արուեստը կը զարգանան իրենց գլխուն, առանց մե՛ր ալ ճիգն ու տքնութիւնը կանչելու», ցաւ կը յայտնէ որ անոնք (Հայաստանցիները) «մեզմէ զաղտնի կը պահեն իրենց հեւքն ու տեսիլները», այսինքն կապ չեն պահեր Սփիւռքի հետ:

Շարունակելէ առաջ Սիրունիի տողումներուն արտագրումը՝ կ՚ուզեմ ընթերցողներու ուշադրութեան յանձնել այն իրողութիւնը, որ իր ԴԱՌՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԶՕՐԱԳՈՒՄԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԻՆ:

Տեսէք թէ ի՛նչ կ՚ըսէ.

«Լրաթերթերու տուած նօթերէն ու հարեւանցի ձմոյշներէ զատ բան մը չգիտենք: Ոչ իսկ լրիւ կը ճանչնանք Հայաստանի նոր գրողները, որոնց մէջ անշուշտ տաղանդաւորներ կան: Հայ գրականութեան մէջ հատուածներու անջրպետը երբեւէ այսքան խորունկ չէ եղած. երբեք այսքան խորթ եղած չենք իրարու» կ՚եզրակացնէ Սիրունի, անցնելու համար բուն նիւթին՝ «քանի մը դէմքեր, որ կը բանան սերունդը գաղթաշխարհի գրականութեան մէջ, 1925–30-ական թուականներուն. Համաստեղ, Նարդունի, Շուշանեան, Շահնուր, Նշան Պէշիկթաշլեան, ու դեռ ուրիշներ. Արամ Հայկազ, Թորոս Ազատեան, Հրաչ եւ Ռափայէլ Զարդարեաններ, Սիրան Զարիֆեան (Սեզա), Հմայեակ Շէմս...

Եթէ 67 տարի ետք հարկ կը տեսնենք անդրադառնալու գրական իր նշմարին, պահանջը կը թելադրուի մէկէ աւելի կէտերէ.

ԱՌԱՋԻՆ՝ Հայրենիք – Սփիւռք կապերու եղբայրացումը եւ մշակութային կապերու զարգացումը տարացիր Հայութեան բաղձանքն է եղած միշտ, բայց հայրենի իշխանութիւնները (իրենց անկախութեան թէ համայնավարական շրջաններուն) տարամերժական կեցուածք ու վերաբերում ցոյց տուած են միշտ: Նախքան համայնավարացում թէ ազգային–հանրապետական շրջաններ՝ հայրենի ժողովուրդը (այս պարագային մանաւա՛նդ մտաւորականութեան մեծամասնութիւնը) ընդառաջում ցոյց չէ տուած տարասփիւռ Հայութեան գրական – մշակութային գործակցութեան.

ԵՐԿՐՈՐԴ՝ յետեղեռնեան եւ յետպատերազմեան գաղութահայ գրականութեան մէջ քանի մը դէմքերու յայտնութիւնը ողջունելով, Յակոբ Ճօլօլեան Սիրունի կը ծանրանար երկու էական կէտերու վրայ:

Առաջին՝ հակառակ աղէտին եւ ցրօնքին՝ որուն մատնուեցաւ հայ ժողովուրդը, հայ տաղանդը կը ծլարձակի օտար հողերու վրայ: Երկրորդ՝ նորայայտ դէմքերու գրական ստեղծագործութիւնները փաստօրէն այն «նոր»ը չեն՝ ինչ որ ժամանակն ու միջավայրը կը պահանջեն. «Բոլորին ալ մէջ՝ անցեա՛լն է որ կ՚ապրի, առհաւականութիւնն է որ կը խօսի, հինն ու նորը կը գուպարին հոն, աւանդութիւնն է որ կը շարունակուի»:

Անուններու ամէն մէկուն իւրայատուկ գրական նկարագիրը բնութագրելէ ետք, Սիրունի կ՚եզրակացնէ.

– «Վաղը պիտի գայ նոր սերունդ մը, որ պիտի գտնէ ի վերջոյ իր նոր դիմագիծը: Դժուար է ըսել: ԲՈՒՆԻ ՍԵՐՈՒՆԴ ՉԻ ՍՏԵՂԾՈՒԻՐ:

«ՍԵՐՈՒՆԴՆԵՐԸ ԿԸ ՀԱՍՈՒՆՆԱՆ ԵՐԲ ԵՐԿՈՒՆՔԻ ՄԷՋ Է ՑԵՂԸ, Ի՛ՆՉ Է՛Հ ԱՆՇՈՒՇՏ ԿՈՒ ԳԱՅ ԱՅԴ ՕՐԸ» (Գլխագրումները՝ իմ կողմէ):

Գրական – քննադատական դաւանանքի մը հետքը կայ այստեղ, ու կ՚ուզեմ այդ դաւանանքի էութիւնը անգամ մը եւս ընդգծել՝ Հայ գրականութեան հոլովոյթին մէջ մատնանշելու համար դերը մեր աշխարհաքաղաքական – ընկերային – հոգեկան ու բանախօսական կեանքին. նաեւ՝ անդրադարձումը այն դէպքերուն, մակընթացութիւններուն եւ տեղատուութեանց՝ որոնք կենցաղային, զգացական եւ մտածողական մեր կեանքին վրայ իրենց անխուսափելի դրոշմը դրին:

Եթէ «բունի սերունդ չի ստեղծուիր» եւ սերունդները կը հասունանան երբ երկունքի մէջ է ցեղը՝ ի՛նչ», վերջին հարիւրամեայ շրջաններու գրական սերունդներու գործին արժեւորումը ընելու կոչուած ոե՛է անձ, քննական եւ վերլուծական իր փորձերուն մէջ չի կրնար անտեսել Հայութեան գաղութային կեանքի պայմաններուն քննարկումը՝ ստուգելու համար թէ մեզի վերապահուած ներքին–յարաբերական վերիվայրումները հոգեկան եւ իմացական ի՛նչ անդրադարձ ունեցած են մտքի ու գրչի մեր վաստակին

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍԿԻՒՏԱՐԻ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Խաչվերացի տօնակատարութիւնը տեղի ունեցած է Սեպտ. 15-ին, եկեղեցւոյ տօնին ...թիւ, ապա սիրոյ սեղան մը սարքուած է ի նպաստ Ներսէսեան–Երմոնեան վարժարանին: Պատարագած եւ քարոզած է ...պատրիարքական փոխանորդ Շահան Արքեպիսկոպոս: Արարողութեան աւարտին սիրոյ սեղանը տեղի ունեցած է եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ: Շահան Արքեպիսկոպոս փոխանցած է Պատրիարքին ...ջնութիւնները եւ ներկաները բաժակ ...արձրացուցած են Գարեգին Պատրիարքի առողջութեան համար: Յանուն Թաղային Խորհուրդին Արէտ Կիւլթաշեան ներկայացուցած է տարեկան տեղեկագիրը, ...էջ պարզուած է որ Թաղային Խորհուրդը, բացի Թաղին պատմական եկեղեցին, կը ջանայ նաեւ լաւագոյնս մատակարարել Ներսէսեան–Երմոնեան վարժարանը եւ գարաւոր գերեզմանատունը, ուր կը ...նջէին հայ գրականութեան ռահվիրաներ՝ Պետրոս Դուրեան, Յովհ. Հինդլեան, Ռեթէոս Պէրպէրեան եւլն.: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

...ւ, եւ թէ (մանաւա՛նդ) տուեալ պայմաններու մէջ հայ գրականութիւնը կըր...չ քայլ պահել նոյն ժամանակաշրջա...ընդհանուր ուղղութեանց հետ. կըր... ներդաշնակուիլ համաշխարհային ...բանիշով նոր շարժումներու խորքի ...թէքնիքի մասնայատկութեանց հետ, ...ւնալու համար՝ ԺԱՄԱՆԱԿԻ ՇՈՒՆՉ:

...Սփիւռքի եւ առհասարակ քննադատա...ղաւանանքի անանձնական ըմբռնու...ն ծառայող մարդոց կարծիքը ա՛յն է ...ած (եւ ա՛յն կը մնայ այսօր) որ ա...ն գրագէտ հիմնական երեք ազդակ...րու ենթակայ է ստեղծագործական իր ...րոցանին մէջ. առաջին՝ անհատական ...ունուածք ու տաղանդ, երկրորդ՝ ազգա...ն պատկանելիութիւն եւ ենթակայական ...րթի, երրորդ՝ միջավայր ու պայմաններ:

...Հայ գրականութիւնը 1990-ական թուականներուն եւ իր վերջին քսանամեակի ...ղին մէջ հաւանօրէն ունի քանի ...մի նորեր եւ նորագոյններ, որոնք Սփիւռքի «է՛հ»ին կը պատասխանեն գործ...ով. («է՛հ, անշուշտ կու գայ այդ օ...»): Եթէ նոյնիսկ որակական բարձ...թեան հասած չեն՝ ապահովաբար կը ...նակեն մագլցիլ, — օրուան ու օրեւ ...հետ վարուցան հիւսել:

...ԱՐՑ Է ԹԷ ԸՆԾԱՅՈՒՄԻ ՇԱՐԺՈՒ...ՒՆՋ ԸՆԿԱԼՈՒՄ ԿԸ ԳՏՆԷ...:

...յրենիք»

Կ. ՊՈԼՍՈՅ ԳԱՐԵԳԻՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԿՈՉԸ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿԵԼՈՒ

Ամեն. Տ. Գարեգին Ս. Պատրիարք Հայրը Հաթայ նահանգի Սամանտաղ գաւառակին կապուած Մուսա Լերան Վաքըֆլըգիւղի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ վերանորոգութեան օժանդակելու համար կոչ ըրաւ Թուրքիոյ եւ արտասահմանի Հայութեան: Ինչպէս ծանօթ է, այս գիւղը իր տեսակին մէջ միակն է, որուն բնակչութիւնը կը բաղկանայ լրիւ հայ առաքելական հայրենակիցներէ: Գիւղին չերամարուծարանը 1930-ական թուականներուն օծուած է որպէս աղօթատեղի: Սոյն եկեղեցին վերջին տարիներուն քայքայուած ըլլալով, փուլ գալու վտանգին դէմ յանդիման մնացած էր:

Վաքըֆլըգիւղցիները դիմում կատարած են Թրքական իշխանութեանց մօտ եւ տարի մը յետոյ՝ ստացած պաշտօնական արտօնութիւնը Վաքըֆլըգիւղի եկեղեցւոյ ի հիմանէ վերանորոգութեան համար:

Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը յիշեցուց, թէ եկեղեցւոյ վերաշինութիւնը անյապաղ սկսելու համար պէտք կայ մեր ժողովուրդին նիւթական եւ բարոյական աջակցութեան: Նորին Ամենապատուութիւնը անհրաժեշտ կը գտնէ, որ ի հիմանէ վերանորոգուած եկեղեցին հասնի 1997 թուի ամրան հանդիսութիւններուն: Վաքըֆլըգիւղի Թաղային Խորհուրդը արդէն իսկ նախաձեռնած է հանգանակութեան եւ ապահոված շինարարական աշխատանքի սկզբնական ծախքերը: Իսկ Պոլսոյ եւ արտասահմանի օժանդակութիւնները պիտի կեդրոնացուին Պատրիարքարանի մէջ եւ պիտի փոխանցուին Վաքըֆլըգիւղի եկեղեցւոյ վերանորոգութեան յանձնախումբին:

Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը կոչ ուղղած է մերազն ժողովուրդին ըստ հետեւեալի.

«Արդ, կամօքն Աստուծոյ, վերակառուցման շինարարական աշխատանքին պիտի ձեռնարկուի յառաջիկայ Հոկտեմբեր ամսուան առաջին օրերուն:

Ուստի, ներկայիս կը դիմենք Թուրքիոյ եւ արտասահմանի մեր բարեսէր ժողովուրդին, յատկապէս ի Սփիւռս աշխարհի տարածուած նախկին Հաթայցիներուն, որպէսզի օժանդակեն սոյն բարեպաշտական եւ անյետաձգելի նուիրական նպատակին:

Հայրաբար կը թելադրենք մեր հաւատացեալ ժողովուրդին, ուրախ կամ տրխուր առիթներով յառաջիկայ շաբաթներուն իրենց նուիրատուութիւնները կեդրոնացնել Վաքըֆլըգիւղի եկեղեցւոյ վերակառուցման ծրագրին:

Մենք կը վստահինք մեր եկեղեցւոյ բարերար եւ նուիրասէր զաւակներուն զօրակցութեան եւ չենք կասկածիր, որ Վաքըֆլըգիւղի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ նաւակատիքը հոգեւոր ուրախութեան առիթ մը պիտի ըլլայ ոչ միայն ձէպէլ Մուսացիներուն, այլ նաեւ մեր բոլոր ժողովուրդին համար:

Եկեղեցի շինողներուն համար ժամագրքի բառերով կ'աղօթենք ըսելով. "Ողորմեա զեկեղեցի շինողաց, երախտաւորաց, պտղատուից...":

Աստուած ընդունականն ընէ Իր Տան շինութեան եւ պայծառացման համար կատարելի նուիրատուութիւնները եւ փոխարէն՝ վարձահատոյց ըլլայ իր երկնատուր պարգեւներով»:

Պատրիարքարանը Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Սփիւռքի Առաջնորդարաններէն եւ Հայ մամուլէն խնդրած է Սփիւռքի բոլոր համայնքները տեղեակ պահել Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր կոչէն եւ հանգանակութեան հրաւիրել յատկապէս արտասահման գաղթած նախկին Հաթայցիները: Արտասահմանի օժանդակութիւնները Պատրիարքական Աթոռի անուան պատրաստուած (Ermeni Patrikligi) *չէքերով պէտ ղրկուին Պատրիարքարանիս հասցէին* (Ermeni Patrikligi, 20, Sarapnel Sokak, 34480 Kumkapi, Istanbul, Turkey): *Բոլոր նուիրատուութիւնները կանոնաւոր կերպով պիտի հրապարակուին Պատրիարքութեան «Լրաբեր» պարբերաթերթին մէջ:*

ԴԻՒԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ

1996 Սեպտ. 23

Ա Կ Ն Ա Ր Կ Ն Ե Ր

ՄՏԱՑԻՆ ՂՐՕՍԱՆՔ

1 – Ո՞ւր ծնաւ Նահապետ Ռուսինեան, բժիշկ, Ազգային Սահմանադրութեան հիմնադիրներէն, հեղինակ «Ուղղախօսութիւն» գիրքին, որ հակառակ իր յարուցած վէճերուն, նպաստեց աշխարհաբարի ծաւալման: Ռուսինեան ծանօթ է նաեւ իբրեւ հեղինակ «Կիլիկիա» երգին:

– 1819 (հին տոմար) Կեսարիոյ Էֆքէրէ գիւղին մէջ:

2 – Ի՞նչ է տարբերութիւնը սպիտակ եւ սեւ պղպեղին:

– Սպիտակ պղպեղը լաւ հասունցած սեւ պղպեղ է:

3 – Հռոմ ո՞ր գետին վրայ շինուած է:

– Տիբերիոսի:

4 – Մուկ մը քանի՞ մատներ ունի իւրաքանչիւր ոտքին:

– Զորսական մատ:

5 – Ո՞ր Իտալացին գրած է 27 օփերաներ:

– Ճիուզէփփէ Վերտի:

6 – Քաղաք մը ունի տասը հազար բնակիչներ՝ որոնց կէսը այրեր են ու կէսը կիներ: Այրերուն կէսը միայն գլխարկ կը գործածէ, կիներուն ալ մէկ քառորդը: Քանի՞ գլխարկ պէտք է քաղաքին բոլոր բնակիչներուն՝ երկուական գլխարկ հայթայթելու համար:

– Քսան հազար գլխարկ, քաղաքին բոլոր (10.000) բնակիչներուն երկուական գլխարկ հայթայթելու համար:

7 – Ո՞ւր ծնած է Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոց:

– Տարօնի Հացեկաց գիւղը:

8 – Ո՞վ էր Տիր:

– Հայոց մէջ գիտութեանց, դպրութեանց եւ պերճախօսութեան չաստուածը:

9 – Կրնա՞ք յիշել Սեւանի կամ իր հին անունով, Գեղամայ Ծովակին մէջ գտնուող բազմատեսակ ձուկերու կարեւորագոյններէն, գէթ երկուքին անունները:

– Իշխան, Գեղարքունի, Կարմրախայտ, Կողան, Կապուտն, Կարապետիկ, Բերուլ, Ամառն, Ջուարթ, Բախտակ եւ Կռակըտուց:

10 – Մեր պատմութեան մէջ, ո՞ր կինը կը յիշուի իբր Հայերու ժանն տ'Արքը:

– Տիկին Այծեմնիկը, որ Անիի պարիսպներուն վրայ կանգնած, կուրծքը դէմ տալով թշնամի նետերուն, հերոսաբար մարտնչած ու կռուով ներշնչած է հայ զինուորականներուն:

ԱՐԾԻՒ

«Մարմարա»

ՅԱՄՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896–1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

...ուն միջոցին Հնչակեան կուսակցութիւնը գրեթէ կազմալուծուած էր Պոլսոյ մէջ: Գլխաւոր գործիչները Արփիար, ...ն Մկրտիչեան, Միհրան Տամատեան, Անտոն Ռշտունի, Արթիւր Օ...եան մեկնած էին: Եղբայրս՝ Հրանդ Օտեան՝ քանի մը ամսուան գործունէութենէ մը ետք ստիպուած էր ...իլ, ուրիշներ՝ Սարգիս Սուրէն, եւ... ձերբակալուած ու բանտարկուած ...: Ազատ մնացողները, Վահէ Արսեան, Գեղամ Պարսամեան եւ ուրիշ քանի ընկերներ, ոստիկանութեան ...էն կը փնտռուէին եւ ստիպուած էին ...լուած մնալ իրենց մէկ թաքստոցը ...ր Բերա, Ասպանոզ փողոցը հելլենական կնոջ մը տունն էր:

...Մէնոյն տունն Վահէ Արզումեան եւ իր ընկերները գծտութեան մէջ էին Երուանդ ...Չալըշեանի եւ իր ընկերներուն հետ: ...որս որ Պոլսէն յանկարծակի մեկնէր՝ ժամանակ չէր ունեցած Հրանդ Չալըշեան կնիքը իր ընկերներուն յանձնելու: Հիմա երկու կողմէն կնիքը ինէ կը պահանջէին՝ կարծելով թէ եղբայրս ինծի տուած է զայն ու ես չեմ ուզեր իրենց յանձնել:

Վերջապէս Աթէնքէն նամակ մը ստացայ, որուն մէջ եղբայրս կնիքին պահուած տեղը ինծ յայտնելով կը յանձնարարէր որ զայն առնեմ ու Վահէին յանձնեմ, ինչ որ կատարեցի՝ հակառակ Երուանդ Չալըշեանի՝ սպառնալիքներուն, որ կ'ուզէր անպատճառ տէր դառնալ թանկագին առարկային:

Ցետոյ, չեմ գիտեր ի՛նչ պատահեցաւ, ու Վահէ առանց կնիքի մնաց եւ Աթէնքի ընկերներուն գրեց որ կնիք մը պատրաստեն ու ղրկեն:

Այդ միջոցին հնչակեան թղթակցութիւնները կը կատարուէին Շարլէէ անունով զուիցերացի երիտասարդի մը օժանդակութեամբ: Այս օտարականը Արթիւր Օհանջանի բարեկամն էր եւ անոր շնորհիւ յանձնառու եղած էր այս ծառայութիւնը մատուցանելու:

Ինք հաշուակալ ու միանգամայն սրկղակալ էր Բերա Բալասի օթէլը եւ թղթակցութիւնները հոն կու գային, ուրկէ ընդհանրապէս ես կ'երթայի առնել Վահէին յանձնելու համար: Աթէնք ապրսպրուած կնիքն ալ իր միջոցաւ պիտի ստանայինք եւ Շարլէէ գիտէր թէ անհրաժեշտ պէտք ունէին անոր եւ անհամբեր կը սպասէին:

Օր մը դարձեալ գացած էի թղթակցութիւնները առնելու՝ երբ Շարլէէ շփոթած դէմքով մը ըսաւ.

–Ափսո՛ս, պարոն, սոսկալի դժբախտութիւն մը պատահեցաւ...

– Ի՞նչ դժբախտութիւն. գոչեցի դող ելած:

– Տեսէ՛ք, ըսաւ իր գրասեղանի դղրոցները ցոյց տալով, ամէնքն ալ կոտրեցին ու քիչ ետքը պիտի կնքեն... դժբախտաբար ձեր նամակներու ծրարն ալ մէջն է, ինչպէս նաեւ կնիքը որ այս առտու եկաւ... Աստուա՛ծ իմ, այս ի՛նչ դժբախտութիւն...

Եւ Շարլէէ յուսահատօրէն ձեռքը գըլխուն կը զարնէր:

–Բայց ի՞նչ պատահեցաւ, պատմեցէ՛ք տեսնեմ, հարցուցի:

Վերջապէս իր յուզումը զսպելով՝ ըսաւ.

– Արկղին դրամէն յիսուն ոսկիի չափ ինծի անցած էր՝ կը յուսայի որեւէ կերպով մը այդ գումարը ճարել ու տեղը դնել. բայց ահա յանկարծ գլխաւոր արկղակալը այս առտու քոնթրոլ ըրաւ, պակսած գումարը մէջտեղ ելաւ... բռնեցուցայ ամէն բան խոստովանիլ: Աւոր վրայ արկղակալը արկղին ու գզրոցներուն բանալիները առաւ, ամէն բան կղպեց եւ ըսաւ որ իրողութիւնը օթէլի տնօրէնութեան իմաց պիտի տայ, որպէսզի հարկ եղածը ընեն...: Աղաչեցի, պաղատեցայ, վերջապէս օր մը պայմանաժամ ուզեցի, որպէսզի յիսուն ոսկին ճարեմ եւ խնդիրը ծածկաբար կարգադրեմ... բոլոր յոյսս ձեր վրայ է, ըսէ՛ք Վահէին որ այդ գումարը անպատճառ հայթայթէ ու ղրկէ, եթէ ո՛չ պիտի թողում փախչիմ եւ այն ատեն դուք ալ ինծի հետ պիտի վտանգուիք, որովհետեւ թերեւս ոստիկանութիւնն ալ միջամտէ...:

Բոլոր այս խօսքերը կասկածելի երեւցան ինծի, բայց ի՞նչ կրնայի ընել, վերադարձայ Վահէին քով եւ ամէն բան պատմեցի իրեն.

– Այդ տղան քիթերնուս բռնել կ'ուզէ, ըսաւ, որովհետեւ յաճախ իրեն դրամական նուէրներ ըրած ենք ու բաւական ատենէ ի վեր է որ բան մը չենք տուած... որովհետեւ մենք ալ չունինք:

Արդարեւ այդ միջոցին կուսակցութեան հոս մնացող անդամները նիւթական մեծ անձկութեան մատնուած էին, մանաւանդ Վահէ եւ իր ընկերները:

Եւ սակայն հարկ էր կարգադրութիւն մը ընել:

Մտածեցինք որ թերեւս Տիրան Քէլէկեանը կրնայ բան մը ընել եւ որոշեցինք Շարլէէն տանիլ Քալամիշ, ուր նոյն միջոցին ես կը գտնուէի ծովեզերեայ Պէլվիւ պանդոկը: Այդ գիւղը կը բնակէր նաեւ Տիրան Քէլէկեան ընտանիքով:

Շարլէէ եկաւ պանդոկ, կերաւ խմեց, ուրախ զուարթ ժամանակ անցուց, բայց բան մը չկրցանք ընել: Քէլէկեան ի զուր ջանաց բերնէն ճշմարտութիւնը կորզել, խոստանալով ապագային իր ուզած գումարը յանձնել եթէ թղթակցութիւններն ու կնիքը անմիջապէս տար:

Անկարելի է, չեմ կրնար, բանալիները գրաւուած են, կը պնդէր Շարլէէ անդրդուելիօրէն:

(Շար. 9)

(Շար. Ա. էջէն)

«LE FIGARO»

ARMENIE: *TER-PETROSSIAN MUSELLE L'OPPOSITION*

Լիպերասիոնի հետ նոյն լուսանկարը կը հրատարակէ, Մոսկուայի իր աշխատակիցին թղթակցութեան հետ։ Հոս ալ կը նկարագրուին Սեպտ. 25-ի եւ 26-ի իրադարձութիւնները, ապա, կ'անդրադառնայ Հ.Յ.Դ.-ի արգիլման, անոր ղեկավարներու նկատելով կուսակցութեան չահած ազդեցութիւնը երկրին մէջ։ Կը գրէ «Հ.Յ.Դ.-ի, որ ինքն իրեն "իրաւունքներ" կը ճանչնայ Հայաստանի վրայ որովհետեւ ջահակիրը եղաւ տարիներու երկայնքին Սփիւռքի մէջ եւ խորհ. վարչակարգի նախկին ընդդիմադիրին, որ ՔԱ - Կէ - Պէ-ի բանտը ճաշակեց, խուլ մրցակցութիւն մը, ի վերջոյ, վերածուեցաւ բացայայտ թշնամութեան»։

«L'HUMANITE»

ARMENIE: *LE PARLEMENT LEVE L'IMMUNITE DE MANOUKIAN*

Շատ կարճ արձագանգ մը կու տայ։

Հեռատեսիլը (1, Ֆրանս 2 եւ Արթէ) լայնօրէն կ'անդրադառնայ դէպքերուն։

«I H T»

Օրաթերթը կը գրէ նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի հրամանագրին, Երեւանի մէջ զինեալ ուժերու դիրք գրաւելուն, ցուցարարներու պահանջներուն մասին։ Մէջբերուած են Ներքին նախարար Վ. Սիրադեղեանի եւ Վ. Մանուկեանի խօսքերը, երբ առաջինը «պետական յեղաշրջումի փորձ» կ'որակէր պատահածը, իսկ երկրորդը կը յայտնէր թէ «1988-էն ի վեր պայքարած են ժողովրդավարութեան համար ու պիտի շարունակեն նոյն պայքարը»։

«FINANCIAL TIMES»

Լրատուութիւնը խորագրուած է. «Հայկական ընդդիմութեան պարագլուխները ձերբակալուած»։ Ծանօթ դէպքերու ամփոփումին կը մէջբերուի Լ. Տէր-Պետրոսեանի խօսքը թէ «փաշիզմի ըսպառնալիք մըն է եղածը, մտային հիւանդներու խմբակի մը կողմէ որ կը ծրագրէ ղեկավարել մեզ»։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Հայաստանի նախագահական ընտրութեան լուրը տալէ ետք թրքական օրաթերթերը («Հիւրրիյէթ» «Միլլիյէթ») կ'արձագանգեն յետագայ դէպքերուն։ Առաջինը պատկեր մըն ալ հրատարակելով ցոյցերէն, կ'ամփոփէ ընտրութեան յաջորդած խռովութիւնները. կ'ըսէ թէ Լ. Տէր-Պետրոսեանի ղեկավարութիւնը վախը ունեցած է պետական հարուածի մը ու արտակարգ նիստ գումարած։ Կը տրուի նաեւ ութ երեսփոխաններու անձեռնմխելիութեան ջնջումին լուրը։

«Միլլիյէթ» լուրին ընկերացուցած է Վ. Մանուկեանի լուսանկարը ու մակնակը խորագրած՝ «Քուէարկութիւնը չհաւնողին հրապարակը»։ Հոս եւս կը տրուին դէպքերը, կ'աւելցուի որ որպէս նախագահական թեկնածու վայելած յատուկ անձեռնմխելիութեան պատճառով Վ. Մանուկեան չէ ընդգրկուած ութ երեսփոխաններու ցանկին մէջ։

Հայաստանի պատահարներուն անդրադարձած է նոյն թերթին քաղաքական քրոնիկագիր Սամի Քոհէն եւս, Թուրքիոյ դրացի երկիրներուն անկայուն վիճակին մասին գրութեան մը մէջ. Երուսաղէմի, Մոսկուայի հետ տրուած է Երեւանի պարագան, որպէս խառնաշփոթութեան եւ անորոշութեան շրջան։

Աւելի լայն արձագանգ տուած է քըրտական «Էօզկիւր Փոլիթիքա» օրաթերթը, աւելի մանրամասնօրէն ներկայացնելով պատահարները։

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ մայրաքաղաքը՝ Գաբուլ, Սեպտ. 27-ին, վաղ առաւօտեան ինկած է Թալիպաններու (ծայրայեղ մահմետականներ) ձեռքը եւ նոր իշխանութիւնները անմիջապէս հռչակած են Շարիայի օրէնքին գործադրութիւնը երկրին մէջ (Շարիան իսլամական կրօնական օրէնքն է)։ Երկրին նախկին նախագահը կախաղան հանուած է, օրուան ղեկավարութիւնն ալ, նախագահ, վարչապետ, այլ վայր մը ապաստանած են, ըստ կարգ մը աղբիւրներու։ Հարիւրաւոր մեռեալներ կան։ Թալիպան քաղաքօրքերը երեւան ելած են 1994-ին եւ կազմուած են գլխաւորաբար իսլամ ուսանողներէ որոնք դաստիարակուած են Փաքիստան։

ԳԱԶԱՅԻ գօտիին եւ Այսրյորդանանի մէջ, Սեպտ. 26-ին, շատ աւելի բուռն բնոյթ առած են միջադէպերը։ Ամէնէն ծանր բախումները տեղի ունեցած են Նապլուզ։ Մեռեալներու ընդհանուր թիւը 60-ի հասած էր Սեպտ. 27-ին, որոնց 11-ը իսրայէլացի զինուորներ, մնացեալը՝ Պաղեստինցիներ են։ Արեւմտեան Պետութիւնները, ի մասնաւորի Միացեալ-Նահանգները փորձած են ճնշում բանեցնել Նեթանիահուի վրայ, որպէսզի հրաժարի փապուղիի շինութենէն, որ գլխաւոր պատճառն եղաւ այս դէպքերուն։ Իսրայէլի վարչապետը բոլորովին կը մերժէ, առարկելով որ այդ պարագային «այլ տագնապներ կրնային ծագիլ» եթէ կառավարութիւնը տեղի տար փապուղիի հարցին մէջ։ Ուաշինկթըն եւ Փարիզ ջանք կը թափէին որ անպայման հանդիպում մը տեղի ունենայ Նեթանիահուի եւ Արաֆաթի միջեւ Սեպտ. 27-ին, հաւանաբար Գահիրէի մէջ, Մուպարաքի մասնակցութեամբ։

ՀԱՎՐԻ մէջ, ուր հաւաքուած էին ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ-ի անդամները «խորհրդարանական օրեր»ու առթիւ, անուղղակի «յանդիմանութիւն» մը ստացան նախագահ Շիրաքէն, որ կ'ուզէ վերջ դնել կուսակցութեան ներքին տարակարծութիւններուն եւ մանաւանդ իր նախարարապետին դէմ եղած քննադատութիւններուն։

UGAB... UGAB... UGAB... UGAB... UGAB...

90EME ANNIVERSAIRE DE L'U.G.A.B.

A l'occasion de la célébration de son **90ème Anniversaire**, l'**UGAB** organise un grand

gala de bienfaisance

au profit des **TABLES DE L'UGAB, en Arménie**

sous le haut patronage
de son Excellence M. Viguen TCHITETCHIAN,
Ambassadeur de la République d'Arménie en France

le Vendredi 18 Octobre à partir de 19 heures 30
dans les Salons du Pavillon Dauphine
Place du Maréchal de Lattre de Tassigny, 75116 PARIS

— P. A. F. : 750 Frs. —

— *Tenue de Gala* —

Renseignements : **45 20 03 18 / 42 27 12 26.**

UGAB... UGAB... UGAB... UGAB... UGAB...

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

Ե Ր Ե Կ Ո Յ Թ
Ժ Ո Ղ Ո Վ Ր Դ Ա Կ Ա Ն
Ե Ր Գ Ե Ր Ո Ւ
կը կատարէ՝

ԲՒՒԶԱՆԴ ՖԸՆՏԸԳԵԱՆ

Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 4,
ժամը 20.30-էն սկսեալ,
Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ
«Ֆրէնկեան Սրահ»ին մէջ՝
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e
– Մուտքը ազատ է –

l'UGAB - MARSEILLE
et
A Z A D A K R O U T I O U N
vous invitent à la

PROJECTION-CONFERENCE

sur l'Exposition de la Bibliothèque Nationale de France
« *ARMENIE ENTRE ORIENT ET OCCIDENT* »
le Vendredi 4 Octobre à 20 heures 30
par
Raymond H. KEVORKIAN
«Commissaire de l'exposition»
au Siège de l'U.G.A.B.
327, Boulevard Michelet, Marseille 9e
Tél. : 91 22 10 45.

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու Կրթական Մարմինը կը յայտարարեն թէ հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտեմբեր 2, Չորեքշաբթի, ժամը 8.30-ի եւ 12.30-ի միջեւ։ Կը դասաւանդուին լեզու, կրօնք, պատմութիւն, խօսակցական վարժութիւն, երգ ու պար։ Ինչպէս միշտ, օթօպիւսը կ'անցնի Մէօտոն լա Ֆորէի, Գլամարի եւ Իսիի գլխաւոր պողոտաներէն։

Արձանագրութեան եւ յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել քարտուղարութեան՝ 46. 44. 28. 52։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերմի «Զաւօ Շանթ» մասնաճիւղը պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու անմահ յիշատակին։

Կիրակի, Սեպտեմբեր 29, ժամը 10-ին, Թաղին Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 28, Տօն է Գէորգայ Քաջամարտիկ Զօրավարին, Ադոկտոսի եւ Ռոմանոսի Երգեցողին։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9-ին, պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Սեպտեմբեր 29, Կիրակի, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ օծման 65-րդ տարեդարձի առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ եւ Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի աւանդական մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ, վախճանեալ հոգեւոր հովիւներու եւ հանգուցեալ բարերարներու յիշատակին։

Օրուան հանդիսութեան ներկայ կ'ըլլայ նաեւ, հիւրաբար քաղաքս գտնուող

ԴԱՒԻԹ ԱՐՔ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Լուսարարապետ
Երուսաղէմի Հայոց Ս. Տեղեաց

Սիրով կը հրաւիրուի շրջանի Հայութիւնը ներկայ գտնուելու եւ իր ուխտը կատարելու։

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9.30-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.45-ին։

Յ. Գ. – Պատարագէն յետոյ խնճոյք Շառլ Ազնաւուր սրահին մէջ սիրոյ սեղան, հանդիսապետութեամբ Սրբազան Հօր։

Sous la présidence de **René Rouquet**, Sénateur--Maire d'Alfortville

— *1976-1996* —

20e Anniversaire de la Maison de la Culture Arménienne

du 11 au 19 Octobre

Vendredi 11 Octobre — 19h — Salle des Fêtes— rue Voltaire
• **SOIREE D'OUVERTURE** (sur invitation)
en présence de nombreuses personnalités;

Samedi 12 Octobre — 20h45 — Salle des Fêtes
SOIREE MUSIQUE ET DANSE
avec **l'Ensemble Jean-Pierre Nergararian**
et **Les Ballets Gayané**

Vendredi 18 Octobre — 20h45 — Salle des Fêtes
• **SOIREE THEATRE ARMENIEN**
«La Belle-Mère» par la **Cie Narek Dourian;**

Samedi 19 Octobre — 20h — Salle des Fêtes
• **DINER DE CLOTURE**
Animation tzigane par **Les Ballets Gayané**
Seconde partie : soirée dansante avec les **D.J. Souren** et **Raffi.**

— La **M C A** sur **AYP FM 99.5** —
Samedi 12 — 10h15
• **«Cartes sur table» : Les 20 ans de la M C A**
Mercredi 16 — 10h15
• **«Que sont les anciens élèves devenus?»**

Dimanche 13 Octobre — 11h — Eglise Apostolique Arménienne
• **MESSE DE REQUIEM à la mémoire des Fondateurs disparus.**

Renseignements et réservations :
Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville : 9, rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél. : **43 76 55 89**

Ա Լ Ֆ Ո Ր Վ Ի Լ Ի Հ Ա Յ Մ Շ Ա Կ Ո Յ Թ Ի Տ Ո Ւ Ն

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris